కాశీమజిలీ కథలు

1

కాశీమజిలీ కథలు

మొదటి భాగము

ఇది గోదావరీ తీరస్థితంబగు
రాజమహేంద్రవరంబున నివసించియున్న
బ్రహ్మశ్రీ మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవిచే
రచింపబడినది

పుట్టగుంట వీరయ్యా చౌదరి
అరండల్ పేట : : విజయవాడ - 2
చే ప్రచురింపబడినది

కాపీరైటు] **1983** [వెల : రూ. 20-00

విషయసూచిక

కథా ప్రారంభమునుండి 12 వ మజిలీవరకు వచ్చు కథలు

1. మణిసిద్ధుని కథ	1	17. రత్నాంగి కథ	148
2. కాశీ మహిమదెలుపు కథ	14	18. కృష్ణదేవరాయల కథ	168
3. శివశర్మ యను బ్రాహ్మణుని కథ	18	19. సింహదమనుని కథ	184
4. శూరసేన మహారాజు కథ	23	20. మణిమంజరి కథ	195
5. కృష్ణదేవరాయల జననకథ	25	21. మోహిని కథ	204
6. మామిడిపండు కథ	30	22. సోమశర్మ కథ	218
7. వరప్రసాదుల కథ	39	23. మంగలమంత్రి కథ	227
8. కాసీనుని కథ	47	24. బుద్ధిసాగర కామపాలుర కథ	231
9. దేవతావస్త్రముల కథ	49	25. భేరుండపక్షి కథ	245
10. వసంతుని కథ	62	26. శరభసౌఖ్యము కథ	248
11. రాముని కథ	80	27. చిత్రసేన కథ	253
12. ప్రవరుని కథ	91	28. పద్మావతి కథ	268
13. దండుని కథ	113	29. సుగుణావతి కథ	272
14. విక్రమసింహుని కథ	131	30. చిత్రసేన కథ	277
15. క్రౌంచద్వీపము కథ	137	31. దేవ సవ్వీన కథ	281
16. పురుషద్వేషిణి కథ	146		

శ్రీ ర స్తు.

అవతారిక.

శ్లో॥ వాగర్థా వివసంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే।
జగతఃపితరౌ వందే పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥

శా. శ్రీమూర్తిత్రితయంబునన్భువనసృ। ష్టిత్రాణనాశక్రియా
సామర్థ్యంబు గుణత్రయంబునను ని। చ్ఛామాత్రతంజూపుచున్
నామాకారగుణక్రియా రహితుఁడై । నం గల్గి నట్టొప్పు వాఁ
డామోదంబున సామినేని నరసిం। హారాయునిన్ బ్రోవుతన్.

చ. సురుచిర నీలనీరద వి। శోభితమైన మెఱుంగు భంగి సుం
దరు నెదఁబొల్చి భక్తులను । దత్పరతం గరుణావిలోకనాం
కురములఁబ్రోచు పాల్కడలి । కూన సుదర్శనపాణిరాణి యా
సిరి కృప సామినేని నర । సింహునియింట వసించు నిచ్చలున్.

సీ. ఏమానినీరత్న । మేన లేని నిష్ఠమై
మెప్పించి మగని సా । మేన నిలిచె
నేకళావతి శర్వ । రీకాంత రేఖావ
తంసంబు గై సేయు । ధవునిరీతి
నేవధూమణిఁ గాంచెఁ । బావనస్థితిఁదుషా
రోర్వీధరాన్వయ । సార్వభౌముఁ
డేపాటలాధరి । మైపూతపసపున
వేదండవదనుఁ డా । విర్భవించె

గీ. నమ్మహాదేవి భక్తలో । కైక నిరత
గౌరి శర్వాణి జగదంబ । కలుషదమన
సర్వమంగళ రక్షించు । సంతతంబు
సామినేని నృసింహు వి । శ్వాసమెసఁగ.

గీ. కవులపాలింటి మరుదనో । కహము మగని
మొగము నందున నెలకొన్న । ముద్దుగుమ్మ

పద్మభవురాణి వల్లకీ । పాణి వాణి
సామినేని నృసింహుని । సాకుఁగాత.

శా. జోహారంచు భజింతునాత్మ విలస । చ్ఛుభ్రాంశు భూషుందుపా
రాహార్యేంద్ర సుతాతనూభవు మదే । భాస్యున్సురస్తుత్యుఁ బ్ర
త్యూహధ్వాంతసభోమణి న్గణసనా । ధున్విఘ్న నాధున్మహో
త్సాహం బొప్పఁగసామినేనికులజుం । సాకన్నృసింహార్యయున్.

ఉ. చిత్రము లైన మోములు న । శేషవిభాతిశయప్రభా లస
ద్గాత్రము జారు బాహువులు । గల్గి తలన్ శశిరేఖ వెల్గ లో
కత్రయపూజ్య భక్తజన । కల్పక వల్లియునై తనర్చు గా
యత్రిపదంబులం దలఁతు । నాత్మఁ గృతీశు మహేశుఁ జేయఁగన్.

ఉ. ఆదినొకండు గా వెలయు । నాగమముల్విభజించి యంత న
ష్టాదశ సత్పురాణములు । స్కాందముఖంబులు జేసి లోక ర
క్షాదరణంబు తోడ వన । జాక్షుఁడన న్ప్రభగాంచినట్టి వి
ద్యాదయితు న్పరాశరమ । హాముని నాధ సుతున్భజించెదన్.

గీ. మొక్కి వల్మీకభవుపదం । బులకు భక్తిఁ
గాళిదాసుకవిత్వవి । క్రమముఁ బొగడి
నన్నపార్యాదికవి కీర్తి । సన్నుతించి
వరుససేవింతు నాంధ్రగీ । ర్వాణకవుల.

క. నతిజేయుదు ననుఁ గొమరుని
గతిఁ జూచుచు నెనరుమీర । గా నురువిద్యా
న్వితుఁ జేసినట్టి సుగుణ క
లితమతి కివటూరి నాగ । లింగార్యునకున్.

వ. అని కృతిముఖోచిత వర్ణంబుగావించి మదన్వయ క్రమం బించుక వర్ణించెద.

సీ. ఆత్రేయగోత్ర విఖ్యాతమౌ మధిరవం
శాబ్ధి జన్మించె సుబ్బయ్యసూరి
అతనికి సుతులు సుబ్బయ్య గోవిందయ్య
యనఁగ నిద్దరుపుట్టి రమలకీర్తు

లందగ్రజుండు బుచ్చమ్మనాఁదగు సాధ్విఁ
బరిణయంబగుచు నాపడఁతి యందు
సుబ్బయాహ్వాయపుత్త్రి సూరిజనస్తుత్యుఁ
గనియె నాతఁడును వెంకమ్మయందుఁ

గీ. గాంచె బుచ్చన్ననాము బంగారయాఖ్య
సుతుల నిరువుర నందగ్రజునకు రామ
యాహ్వాయుండ వరజునకు జగ్గయ్యయును జ
నించి రం దిలజగ్గయ్య నీతిశాలి.

మ. ఆజగ్గయ్య యొనర్చెభక్తి బహుసప్తాహంబులన్ బ్రవిపులం
బూజించె న్విమలాన్నదానముల సంపూర్ణంబుగాఁ దీర్థయా
త్రాజాతవ్రతదీక్ష వేలుపుల నారాధించె దాతృత్వ వి
భ్రాజత్తేజుడటంచు నర్థులు నుతింపంబాల్చె సత్కీర్తితోన్.

గీ. విశ్వనాథమనఁగ వెలయుమత్సుతుఁ బెంచు
కొనఁగనిచ్చినాఁడఁ గులము వెలయఁ
దాత తండ్రిలన్నదమ్ములై కూటస్థు
డరయఁ దాత తాతయగుట మాకు.

మఱియు

క. మావంశము కూటస్థుం
డై వెలసిన సుబ్బయార్యున వరజసుతుఁడా
గోవిందయ్య వివాహం
బై వెంకమయనెడు కన్యనభిమత మాన్యన్.

క. ఆనాతియందుఁగనె ల
క్ష్మీనారాయణుఁ డనంగఁ జెన్నొందు సుతున్
జ్ఞానదయామతి కలితు న
నూనకళాలలితు సజ్జనోత్తమవినుతున్.

గీ. అతఁడు వెంకమ్మయను సాధ్వియందుఁ గనియెఁ
దనయు ననుజాతకరుణా వితరణవినయు

నయకళాభూషుఁ గొండయాహ్వయవిశేషు
ననవగత దోషు నన్నదానాభిలాషు.

క. ఆకొండయార్యవర్యుఁడు
జేకొనియెన్ రేకపల్లి సీతారామా
ఖ్యాకలితయజ్వ సుత సీ
తాకల్పన్ సోమిదేవి ధర్మయువతిగాన్.

సీ. శ్రీకాంతు నేకాదశీవ్రతాంతరముల
నారాధనముజేసె నతులనిష్ఠ
సేవించె భూసురశ్రేష్ఠులనన్న సం
తర్పణంబులనుద్వాదశులయందు
వెలిఁగించె వేల్పుకో వెలలందు దీపమా
లిక లర్చనలను గార్తికములందుఁ
గావించె బహులోపకారముల్ ద్రవ్యప్ర
దానంబున సుధీవతంసములకు

గీ. హితుల మన్నించె బంధుసంతతులఁ బ్రోచె
రిపుల నిర్జించె గడియించె విపులధనము
వర్తకంబునఁ గొండయాహ్వయఘనుండు
ధృతి సమార్జితమర్థిసాత్కృతము జేసె.

గీ. అతఁడు సోమిదేవియందు మమ్మురువుర
సుతులఁగాంచె నందు సుబ్బారాయుఁ
డగ్రజుండు నేను ననుజుండ సుబ్బన
దీక్షితాహ్వయుండ ధీరనుతుఁడ.

చ. శుభకర వారిజాస వసుక్షితిభృచ్ఛకోల్లస
ద్విభవ సమాసుమార్గసిత దీపితమా విదియన్ జనించితిన్
త్రిభువనవంద్య వేదజనసీకరుణావిలసద్విలోకన
ప్రభ నకవిత్వవైభవుఁడ భవ్యకవీంద్ర వచోవిధేయుడన్.

చ. చదివితి నాగలింగగురుసన్నిధిఁ గాట వరంబునందు శ్రీ
పదకలకృష్ణమూర్తి కవివర్యునితో నల కావ్యనాటకా

ద్వ్యదితరసప్రబంధము లనూనగతిం గృతిలక్షణంబు గా
ముది విదితార్థయుక్తిఁ బరిపూర్ణ వివేక గురుప్రసక్తితో.

గీ. మొదట రఘువంశకావ్యంబు । జదువునపుడె
కవితజెప్పంగ వేడుక । గలిగె నంతఁ
బూని కావించి యష్టావధానములను
గృతులఁబడసితి మున్ను సత్కృతులఁ గొన్ని

గీ. ఊర్మిగోదావరీ మహా । తోర్మ్యుత్తరప్ర
భాగమును భద్రగిరి రామ । భద్రచరిత
సప్తసాగర మహిమ పు । ష్కరమహాత్మ్య
మాదిగాఁగల పద్య కా । వ్యముల' జేసి.

చ. పదముల గుంభనల్ వెలయఁ । బ్రౌఢిరచించిన పద్యకావ్యము
ల్గాదవరిపండితో త్తముల । కుంబలె నయ్యవి పామరాళికి
న్మ్రదమొనరింప వెల్లరకు । మోదముగూర్చెడు గద్యకావ్యము
ల్విదితముగా రచింపనని వేడుకఁజెందుచు వానియం దిలన్.

చ. కథలన నెల్లవారలకుఁ గౌతుకమౌఁగద యందుఁ బల్మనో
రథమునఁ గాశికావసథ । రమ్యకథల్ రసయుక్తముల్ జగ
త్ప్రథితములంచు నేనవి ప్ర । బంధముఖంబునఁ గాక లోకవా
క్ప్రథమునసుండుట న్వచన । పద్ధతిగా రచియింపనెంచుచున్.

ఉ. అరయం బిట్టకథ ల్ప్రబంధముగ జేయన్ సార్థకంబేమి శం
కరునింగాని రమేశుఁగాని పొగడంగా నొప్పునంచు న్నను
న్నిరసింపందగదార్యులార! ఇదియున్ నీతిస్ఫురత్కాశికా
పురయాత్రాంతరవాస జల్పిత కథాపూతంబు శ్రోతవ్యమౌ.

గీ. కాశికేగెద నటనుందుఁ గాపురంబ
టన్నఁ నప్పురవాస పుణ్యంబుగలుగఁ
దత్ప్రభావము మున్నుగాఁ దనరుకథల
నొప్పటను బూతమిదియని చెప్ప నేల ?

అని తలంచి యేతత్ప్రబంధరచనా యత్తచిత్తుండనై

సీ. ఏవిభుఁ డస్మదష్టావధానక్రియా
వ్యస్తాక్షరీచిత్రవైఖరులకు

సఖ మెచ్చి తొలుఁదొల్త సంతసంబున భర్త
వలయోర్మికాది భూషలనొసంగె
నల్లంతదవ్వున సరసి సన్నసదు న
వ్వొసఁగ మన్నించుఁ దానే ప్రభుండు
జనులెల్ల మెచ్చ నేసాధువు సద్వృత్తి
యమరంగ నధికార మాచరించెఁ
గీ. కృతియనం గడు కౌతుకమే పతికి నట్టి
సామినేని కులాంబోధి చంద్రుఁడైన
నారసింహున కీప్రబంధంబు కృతినొ
సంగఁ దలఁచితి మతిఁగృతజ్ఞతదలిర్ప.

ఉ. అంబుజనాభు పద్వనరు । హంబునఁ బుట్టిన వంగడంబులో
నం బరమప్రభావమున । నల్వొవహించిన సామినేని వం
శాంబుధి నుద్భవించిరి గు । ణాకరు లాశ్రితజాత పారిజా
తంబులు వంశచంద్రులు వ । దాన్యమణు ల్పురుషాగ్రణుల్మహిన్.

క. గోపాలరావు తత్కుల
దీపకుఁడై యుదయమందె దీనవ్రజ ర
క్షాపరతంత్రుండగుచుం బ్రి
తాపకృపాశీల సంస్తుతవ్రతుఁడగుచున్.

మ. గురుతేజో మహిమంబునం దనరు నా । గోపాలరా వర్చితా
మర సీమంతవతీ కదంబయగు న । మ్మాణమ్మయందున్మనో
హరచేష్టో గుణశీల శాలి నరసిం । హాఖ్యాప్రవిఖ్యాతు శ్రీ
కరనారాయణ పాదపద్మనిరతుం । గాంచెన్సుతున్సద్వ్రతున్.

ఉ. ఘనమతియైన తల్లి పసి । కారున నుగ్గున రంగరించి యా
తని నునుబొజ్జలో సుగుణ । తా రజమొయ్యనఁ బోయఁబోలునే
ర్పునమతికానిచోఁ గొరత । బూనక బాల్యమునుండియుం దిరం
బున నరసింహునందు గుణ । పుంజము లాగతి నుండనేటికిన్.

సీ. అధికారగర్వ మిం । తైనఁ జెందఁడుకదా
బాలురతోనైనఁ । బలుకుచుండు

భవభూతియయ్యు ద । ర్పము నేయఁడుకదా
యాహారశయ్యావి । హారగతుల
నొవ్వనాడఁడుగదా । నోరెత్తి పరిచార
కుల నైన నపరాధ । ములగణించి
పరిహాసమునకైనఁ । బలుక నేరఁడుగదా
పరుషతీవ్రాసత్య । భాషణముల

గీ. సదయుఁ డనురాగ గుణవర్తి । శాంతమూర్తి
నిత్య సత్యవ్రతుండతి । నిర్మలాత్ముఁ
డతని కాతండె సాటి యా । రాయటంచుఁ
బొగడుచుందురు నరసింహు । భూమిప్రజలు.

గీ. సాత్త్వికంబచ్చముగఁ దీసి । శాంతరసము
పదునుపడఁ బోసి నెనరుతో । మెదిపి దాన
వానిమతిజేసె భారతీ । జాని, కాని
నాఁడునిల్చునె యన్ని గు । ణంబులచట.

మ. నరులెల్లందన శాంతభావమును నా । నాభంగి గీర్తింపఁగా
నురుకీర్తి ప్రభుతానురక్తిగల యు । ద్యోగంబుతో ధర్మత
త్పరుఁడై యెప్పుడువానికిం బొడమునం । తం దల్లిదండ్రుల్ [illegible]
నరసింహాంబని పేరుపెట్టుటబుధా । నందంబుగాదే తుదిన్.

క. ఆతని యర్ధశరీరము
పాతివ్రత్యప్రభావ । పరిహసితసతీ
వ్రాత వినిర్మలమతి వి
ఖ్యాత సుగుణ సుందరమ్మ । యనఁబొల్చుఁదగన్.

సీ. పరుల నెన్నఁడునోటఁ బరుషంబుఁ లాడదు
అలుగదు దాదుల యందునైన
పెద్దలఁ బొడఁగన్నఁ । దద్దయు భయభక్తి
వినయవిశ్వాసము । ల్బూనఁగొనంగ
నమ్రయై మ్రొక్కుచుం । దకుఁ జేరితద్విశే
షము లెల్ల నల్లన । సంగ్రహించు

నెప్పుడు సద్గోష్ఠి । యే కలివర్తించు
వేదాంతవార్తల । వినఁగ దివురు.

గీ. అర్థిజనులనుఁ గడుఁబ్రీతి । నాదరించు
బంధుసత్కారములువింత । పగిదిఁ జేయు
నొరులుగుచిడినఁజాలు దా । నొందుఁదృప్తి
తరమెపొగడ నృసింహునుం । దరమగుణము.

సీ. ధర్మక్రియాధ్యయే తరుణీలలామంబు
కరుణాల వాలయే । కంబుకంఠి
సజ్జనమిత్రయే । సారసాయత నేత్ర
విజ్ఞానహృదయయే । విద్రుమోష్ఠి
ఘనసతీ నీతివే । దిని యేభ్రమర వేణి
సద్గుణ సదన యే । చంద్రవదన
దీనలోకావనా । ధీన యే కనకాంగి
భగవత్కథాప్త యే । పద్మగంధి

గీ. యట్టిసుందరమే కొని । యాడఁదగిన
దన్యలను జెప్పవచ్చునే । యన్నిగతుల
పతిపదాయత్త చిత్తసం । భావ్యధైర్య
మందిరమ్మల నరసింహు । సుందరమ్మ.

క. అనురూపకుల వయోగుణ
ఘనమతియై యొప్పునట్టి । కాంతామణి భ
క్తిని సతతము సేవింపఁగ
ననితరసామాన్యవిభవ । హర్షితుఁడయ్యెన్.

క. నరసింహుని కమిత శుభా
కరసంహునకుఁ గదర్య । కరిసింహునకున్
నిరసిత ఘోరాంహునకున్
నరసన్నుత సామినేని నరసింహునకున్.

కథాప్రారంభము

మణిసిద్ధుని కథ

క. శ్రీకర శశిశేఖర కరుణాకర వారాణసీపురాకర గౌరీ
శా కరధృత మృగ గంగా శీకరవిలసజ్జటా విశేష సువేషా!

వ. దేవా! యవధరింపుము. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నా యొనర్పం బూనిన కాశీయాత్రా చరిత్రంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన తొల్లి కొల్లాపురంబున యజ్ఞశర్మయను విప్రుండుగలఁడు. అతండు వేదవేదాంగంబుల సాంతముగాఁ బరిశీలించి తదుక్తధర్మంబుల ననుష్ఠింపుచు సాధుమార్గంబునఁ బెక్కుధనంబు సంపాదించి సంపూర్ణదక్షిణలతో విధ్యుక్తయాగంబులఁ బెక్కుగావించి శ్రోత్రియ విద్వాంసులలో నుత్తముఁడని వాడుకవడసి కాపురము సేయుచుండ జిరకాలమునకు వీతిహోత్రుని యారాధనావిశేషంబున నతనికొక పుత్రుం డుదయించెను.

యజ్ఞశర్మ మిగుల సంతసించుచు దానధర్మములచేఁ బేదలఁ దృప్తిపరచి జాతకర్మానంతర మాశిశువునకు గుణనిధి యని పేరుపెట్టెను. అగ్నిప్రసాద సంజనితుండగు నబ్బాలుండు శుక్లపక్షశశాంకుండువోలె దినదిన ప్రవర్ధమానుండగుచు నధిక తేజస్సమున్నతంబగు నాకారంబు నాకారంబునకెనయగు ప్రజ్ఞయుఁ బ్రజ్ఞాన దృశంబులగు గుణంబులుం గలిగి తనపేరు సార్థకముగావించి తలిదండ్రుల కానందము గలుగఁ జేయుచుండెను.

ఆగుణనిధి యుక్తకాలంబున నుపనీతుండై యథావిధి బ్రహ్మచర్యవ్రతం బాచరించుచు విద్యాభ్యాసంబు గావించుచుండఁ బూర్వజన్మ పరిచితంబులగు విద్యలు చంద్రునిఁ జంద్రికలవోలెఁ గ్రమంబున నతని నాశ్రయించినవి. అతని పాండిత్యము లనన్యజన దుర్లభంబగు జ్ఞానప్రబోధమునకు హేతువై యొప్పుచుండెను. అతండు సంతతము తత్వమీశ్వరత్వమునుగురించి పరిశ్రమఁ జేయుచుండెను. ఒకనాఁడు తండ్రి కుమారుని వివాహము చేసికొమ్మని బోధించిన వారిరువురకు నిట్టి సంవాదము జరిగినది.

యజ్ఞశర్మ—వత్సా! నీకిప్పుడు వివాహము సేయ నిశ్చయించుచుండ మీ యమ్మతోఁ బెండ్లియాడనని చెప్పుచుంటివఁట. ఏమిటికి?

గుణనిధి—తండ్రీ! పెండ్లియేమిటి కాడవలయును?

యజ్ఞ—సుఖించుటకు, ఆనందించుటకు.

గుణ—ఏమిసుఖము? ఏమి యానందము?

యజ్ఞ—లోకమంతయు నేసుఖము నేయానందము బొందు చున్నదో నీవు నదియే!

గుణ—తండ్రీ! నేను గొన్ని శ్రుతిసాంప్రదాయముల నడిగెదఁ గోపగింపక తెల్పెదరా?

యజ్ఞ—కోపమేల? అడుగుము.

గుణ—నా కుపనయనము చేయునప్పుడు నామెడలో మూడు పోగులుగల యీ యజ్ఞోపవీతము నేమిటికి వైచిరి? దీని సాంప్రదాయ మేమి?

యజ్ఞ—దేహతత్వమిందుఁ దెలుపఁబడుచున్నది. తంతుత్రయము సత్వరజస్తమోగుణములు. వానిలోని తంతువులు సత్వాదిభేదములనియుఁ దొంబదియారు బెత్తలు తత్వముల సాంకేతిక మనియు దానిముడి యజ్ఞానగ్రంథి యనియు నుపనిషత్తులలో వ్రాయఁబడి యున్నది. నీవు చూడలేదా?

గుణ—చూచితిని వివరము తెలిసినదికాదు. వివాహమందు రెండవ యజ్ఞోపవీతము వైతు రదియేమి?

యజ్ఞ—అట్టి తత్వములుగల నరియొక్క దేహము భారము వానిమీదఁ బడుచున్నదని తెలుపుటకు.

గుణ—తండ్రీ! వివాహమన శబ్దార్థ మేమి?

యజ్ఞ—ఎడతెగని బరువును మోయుట, అని.

గుణ—స్వామీ! ఈ యజ్ఞోపవీతముల నిట్లు పురుషులకు మెడలో వేయుట కేమి ప్రయోజనము?

యజ్ఞ—విద్వాంసుఁ డానూటయే శంకించుకొని వానివలనఁ బంధములఁ దెలిసికొని తత్వమెఱిఁగిన జ్ఞానవంతుడగుటకు. అందులకే యామర్మము తెలిసిన వారగుట సన్యాసుల జన్నిదములఁ దీసివైతురు. దానంజేసియే "జగమెఱిఁగిన పాఱునకు జందె మేల" యను సామెత వచ్చినది.

గుణ—తండ్రీ! సర్వజ్ఞుండవు నీవెఱుంగనిది లేదు. అన్నియుం దెలిసి నన్నిట్లు పెండ్లియాడుమని బోధింతువేం?

యజ్ఞ—వత్సా! వాని సాంప్రదాయములఁ దెలిసికొను సమయమిది కాదు. బ్రహ్మచారి గృహస్థుండై పుత్ర పౌత్రాదుల వలన గలిగిన యానంద మనుభవించి పిమ్మటఁ దురీయాశ్రమము స్వీకరించినపుడు దీనిం దెలిసికొనవలయును. ఇదియే లోకాచారము.

గుణ—ఏకర్మనైనఁ బ్రారంభమునందే హేతువుం దెలిసికొని చేయుట లెస్స కాదా? తన శరీరభారమును వదలించుకొనుటకు గురుతుగా వేయఁబడిన యజ్ఞోపవీత మొందు బరువైయుండు రెండవదానిం గూడ భరింపుమని చెప్పుచుంటివా? తండ్రీ! యెఱింగియుండియు మంచిదారిఁ జూపక కంటకభూయిష్ఠమగు తెరవుఁ జూపెదవేల?

యజ్ఞ—అయ్యో! వత్సా! నీవిప్పట్టున నిట్టిమాటలం బలుకరాదు. గృహస్థాశ్రమ మన్నిటికి ముఖ్యమైనది. వినుము.

ఉ. స్నానముజేసి యగ్నిపరి • చర్య నొనర్చుచు వేళలందుఁ గౌ
పీనముదాల్చి వేదము జ • పించుచు దండము చేతఁ బూని వి
ద్యానిధి బ్రహ్మచారి జఠ • రాగ్ని జ్వలింపఁగ భిక్షగోరి యె
వ్వానిగృహంబు జేరుఁదం • పన్నజియట్టి గృహస్థుఁ డల్పుడే!

గీ. ఉర్వి గృహపతి చల్లఁగా • నుంటగాదె
సాగుచున్నది తాపస • జనతపంబు
యతుల నియమంబు వటుగుల • వ్రతములిల
కళత్రవాసంబు మహిఁదైర్థి • కళత్రసేవ.

గీ. కాన గృహపతి యంతటి • కన్న వదిరుఁ
"తన్న మన్న మటంచు గృ • హంబుఁ" జేరు
నతిథిఁ బూజింపుమెపుడు స • త్యముగ దానఁ
గలుగు సుకృతము కోటియా • గములరాదు.

తండ్రీ! సర్వదా దుఃఖభూయిష్ఠమై వాగురాసమానమగు సంసారమున నేను బ్రవేశింపఁజాలను. అందుబ్రవేశించినవారికి ధనార్జనాసక్తి యుండకతప్పదు. ఎట్లో యొక్క కడుపు పూరించుకొనవచ్చును కాని భార్యాపుత్రాది కుటుంబము పెరిగినప్పుడు వారింబోషించుటకై గృహస్థుడెట్టి కష్టముల బడవలయునో తలంచికొనిన భీతిపుట్టుచున్నది. నిత్యము భార్య జలగవలె రక్తమును పీల్చుచుండఁ దద్భావచేష్టితములచే

మోహితుండై మూర్ఖుండు తెలిసికొనజాలక సుఖమని యానందించుచున్నాఁడు. భార్య భోగములచే వీర్యమును ధనమును కుటిలభాషణములచే మనమును హరించుచుండును. మూర్ఖుఁడు విశ్రాంతిసుఖవినాశమునకై దారసంగ్రహము చేసికొనును. పెక్కేల! బ్రహ్మ పురుషుల వంచించుటకే పెండ్లి కల్పించె. ఇందు రవ్వంతయైన సుఖములేదు. జనకా! జనకాదులవలె గృహస్థుండై జ్ఞానము సంపాదించుట దుర్ఘటము. మహాత్మా! కుమారుండు ప్రాజ్ఞుండని యెఱింగియు సన్మార్గముపదేశింపక నరకప్రాయంబగు సంసార కూపంబునఁ బడుమనియెదవేల? నాకుఁ బెండ్లియక్కఱలేదు. అనుగ్రహించి విడువు మని పలికిన విని యజ్ఞశర్మ శరీరమునఁ గంపము జనింపఁ దుఃఖముచేఁ గన్నులనుండి యశ్రువులు ధారగావించుచుండెను.

తండ్రి పరితాపముఁజూచి గుణనిధి యోహో! మాయమోహ బలమిట్టిదేకదా! ప్రాజ్ఞులంగూడ వశపరచుకొన్నది.

శ్లో. ఆదిత్యస్యగతాగతై రహరహ స్సంక్షీయతే నాయుషం
వ్యాపారై ర్బహుకార్యభార గురుభిఃకాలోన విజ్ఞాయతె
దృష్ట్వాఃజన్మజరావిప త్తిమరణాన్ త్రాసశ్చనోత్పద్యతె
పీత్వా మోహమయీం ప్రమాదమదిరా మున్మత్తభూతంజగత్.

ఆహా! నిత్యము సూర్యుని యుదయాస్తమయములచేఁ దమ యాయువు క్షీణ మగుచుండ వ్యాపారపారవశ్యంబునంజేసి యాలోపము తెలిసికొనలేకున్నారు. తమ కన్నుల యెదుటనే యనేకులు బుట్టుచుండుటయుఁ జచ్చుచుండుటయు నాపదలు నొందు చుండుటయుఁ జూచియు భయమైనఁ బొందకున్నారు. జగంబంతయు విప్లీయుండుఁగాచే మోహమయంబగు మద్యమును ద్రాగి లోకమునకే వెఱ్ఱిమెత్తినదని తలంచుచున్నారు. ఇది మాయాబలము. దీని నతిక్రమించుట కడుంగడు కష్టము. తండ్రీ! యూరడిల్లుము. నాకనుజ్ఞ యిమ్మని పలికి గుణనిధి యవ్వలికిఁ బోయెను.

యజ్ఞశర్మ పుత్రుని మనస్సన్యాసిత్వమునకు వగచుచు నవ్వాఁడప్పుడు కుమారున కామాటయే చెప్పుచు హితులచేఁ జెప్పించుచు నిమ్నాభిముఖంబగు జలంబునుంబోలె వానిమనస్సు త్రిప్పనేరక కులాభివృద్ధిఁజెందమికి విచారించుచుఁ గొంతకాలంబున కతండు నాకం బలంకరించెను. తత్పత్నియు సహగమనముచేసి భర్తం గలిసికొని దివ్యలోక భోగముల ననుభవించుచుండెను.

తలిదండ్రులు స్వర్గస్థులైనంత గుణనిధి యాచింత స్వాంతమ్మున నంటనీయక బంధములు తెగినవని సంతసించుచు నత్యంతవిరాగము గలిగి తత్త్వజ్ఞాన విశేషములం దెలిసికొను నభిలాషతో గురునన్వేషించుచుండె నంత.

గీ. భసిత రుద్రాక్షమాలికా లసితగాత్రుఁ
డురుజటాధారి వ్యాఘ్రచర్మోత్తరీయుఁ
డపరశివుఁ డన. దనరు సన్న్యాసి యొకఁడు
వచ్చి నివసించె నూరిదేవళమునందు.

గుణనిధి దేవతాదర్శనము నిమిత్తము నాఁటిసాయంకాలమున నాకోవెలకుఁ బోయి యందు రెండవ శంకరునివలె నొప్పుచున్న యాసిద్ధుంగాంచి నమస్కరించి యోరగాఁ గూర్చుండి తత్తపోవిశేషముల నరసి స్తోత్రపాఠములువిని సంతసించుచు నింటికిఁజని యారాత్రి దన్మహత్త్వమును వితర్కింపుచు మరునాఁడుదయమున లేచి కాల్యకరణీయంబులం దీర్చుకొని యాసిద్ధునొద్దకేగి సాయంకాలమువరకు నందే కూర్చుండి వాని విశేషంబులం జూచుచు రాత్రికింటికిం బోయెను.

ఈరీతిఁ బదిదినములు గడచినంత నాయతీంద్రుడు వాని చిత్తనైర్మల్య మరసి యొకనాడు సుమతీ! నీవెవ్వని కుమారుండవు? నాకడకు నిత్యము నేమిటికి వచ్చుచుంటివి? నీ యభిలాషయేమి? ఏమియు మాటాడక పోవుచుందువే! నీయుదంత మెఱిగింపుమని యడిగిన గుణనిధి వినయవినమితోత్తమాంగుడై యిట్లనియె—

స్వామీ! నేను యజ్ఞశర్మయను బ్రాహ్మణుని కుమారుండ. నాపేరు గుణనిధి యందురు. తల్లిదండ్రులు స్వర్గస్థులైరి. నాకెవరును లేరు. మీవంటి సాధువులే నాకు బంధువులు. మీయట్టి మహానుభావులు పామరుల నుద్ధరించుటకే లోకయాత్ర చేయు చుందురు. నాకేకోరికయును లేదు. ఇహపరములయందు రోతపుట్టినది. కైవల్యము నకు సులభమగు మార్గమేదియో తెలిసికొన నభిలాష కలుగుచున్నది. మత్పూర్వకృత సుకృతవిశేషంబునంజేసి నాకోరికఁ దీరుప నట్టి మహనీయులు మీరే యిటకు దయ చేసితిరి. నేను గృతార్థుండనగుదునని మురియుచుంటి. ముక్తిమార్గముపదేశింపుఁ డిదియే మదభీష్ట మిందులకే మీకడకు వచ్చుచుంటి. కృపాపాత్రుం జేయుఁడని పాదంబులంబడి వేడుకొనియెను.

అప్పు డాసిద్ధుండు వాని లేవనెత్తి వత్సా! నీ బుద్ధిపారిశుద్ధ్య మఱసితిని. పూర్వ జన్మ వాసనావశంబున నీకు విజ్ఞానం బయత్నోపలబ్ధంబై యున్నయది. నీవు కారణ జన్ముఁడవు. నీకు మాయుపదేశముతో బనిలేదు. ఇదివరకే నీవు మనసుచే సన్న్యాసి వైతివి. ఇప్పుడు కాయమునఁగూడ సన్న్యాసము స్వీకరింపుము. నీవలనఁ గొన్ని పుణ్యకథాగాథలు భూలోకమున వెలయవలసియున్నవి. కావున నొక సహాయునిం [illegible] ధారుణీశైలానంబగు కాశీపురంబున కరుగుము. అందలి పరమహంస [illegible] [illegible]ము గలిగెదవు. దానముక్తుఁడవయ్యెద విదియే మేముపదేశించునది.

అని పలుకుచుఁ దన మూటనుండి కాంతులు విరజిమ్ము రత్న మొకండుదీసి యతని చేతంబెట్టి యిట్లనియె.

సుమిత్రా! నీ వీరత్నమును ముందిడుకొని పూజించి కన్నులు మూసికొని ధ్యానించినంత భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలంబులం జరిగిన కథావృత్తాంతములన్నియుఁ గరతలామలకముగా నీకు దెలియఁబడగలవు. దీనిని సాలగ్రామమువలెఁ బూజించు చుండుము. ఈ మణి సిద్ధించుటచే నీవు మణిసిద్ధుండ వనఁబరగుదువు. పొమ్మింటికిఁ బొమ్మని పలికిన వాని శిరంబునఁ గరంబిడి దీవించి యంపివేసి తానెందేనిం బోయెను.

అమ్మణిసిద్ధుండు గురూపదిష్టమును మంత్రోపదేశముగా స్మరించుకొనుచుఁ దదుక్తప్రకారము వెంటనే గోవిందతీర్థులను యతీంద్రు నొద్దకుఁబోయి సన్యాసము స్వీకరించి మణిసిద్ధ యతీంద్రుఁడను పేరుతో నిలువఁబడుచుఁ గాశీపురంబున కరుగ నిశ్చయించి యొకనాఁడు లౌల్యమతియను మిత్రునొద్దకుఁబోయి యిట్లనియె.

మిత్రమా! నాకుఁ జిన్ననాటనుండియుఁ గాశీపురంబున కరుగవలయునని యభిలాష గలిగియున్నది. నేఁడు గురూపదేశముగూడ నాయభీష్టమునే బలపరచినది. నేనిప్పు డయ్యాత్రకుఁ బోవుచుంటి నొంటిగాఁ వెలువవరువఁగూడదని పెద్దలు చెప్పుదురు. నీకు నాయోపిన యుపకారము గావించెద నప్పయనంబునకుఁ దోడువత్తువే యని యడిగిన వాఁడు నవ్వుచు నిట్లనియె.

అయ్యా! తమ వేదాంతమంతయు నెక్కడికి బోయినది? తండ్రి యెన్నివిధ ములఁ బ్రతిమాలినను పెండ్లి చేసికొనక యావగతో నాయనను సమయజేసితివికదా! ఇప్పుడు కాశికిఁ బయనమా? దారిలో మాటోంట్లను దోచుకొనిపోయి చంపుదువు గాబోలు. చాలుఁ జాలు! అయ్యా! వేదాంతులకును దీర్థయాత్రలు కావలయునా? నేను రాఁజాలనని పరిహాసమాడిన విని యాముష్టునితో మరుమాటాడక యాయోగి వేరొక యాప్తునికడ కరిగి యభీష్టంబు తెలిపిన నతండును నాలుబిడ్డలను విడనాడి యిట్టినటి కాలములోఁ బ్రయాణములకోర్చి కాశికి వచ్చుటకుఁ వీలులేదని కచ్చితముగా నుత్తరము చెప్పెను.

పెండియు నొక సఖునికడ కరిగియు యతనితో నిట్లనియె—ఆర్యవర్యా! ధాత్రీ తలంబునఁ బ్రసిద్ధ పట్టణంబు గాశియన వినుదువుగదా! అందు ముక్తిదాయిని యగు గంగాభవానియు మోక్షలక్ష్మీఘటనా సమర్థుండగు విశ్వనాథుండును ముఖ్యదేవతలని యాబాలగోపాలవిదితమే! తత్పురంబుఁజూడ నీకు వేడుక లేదా? అప్పురవిశేషంబు చెప్పఁగ విందు నవ్వు వానినెల్ల మార్గంబున వక్కాణింతు. జన్మము సార్థక్యమయ్యెడు

తోడురమ్ము. పుత్రమిత్రకళత్రాదులయెడ మమత్వమోహంబు విడువుము. వారు పరలోక సౌఖ్యమునకు శత్రువులు. మేను శాశ్వతంబుగాదు. కాశీపురంబు దర్శనమాత్రమున సంసారతాపత్రయముల యాత్రంబుడిగించునని నుడివిన దడయక మరల నా పుడమివేల్పు మణిసిద్ధున కిట్లనియె.

అయ్యా! కాశీపురంబట్టి ప్రభావసంపన్నంబేకాని మార్గం బమితక్లేశజనకంబని చెప్పుదురు. కాశికిఁ బోవుటకంటెఁ గాటికిఁబోవుటయే సుఖమన విందును. ఇదియునుఁ గాక దివ్యజ్ఞాన సంపన్నులగు మీవంటివారలకు తీర్థయాత్రవలన బ్రయోజనంబేమి? అజ్ఞానులకు మార్గక్లేశంబువలన జ్ఞానంబు కలుగునని తీర్థయాత్ర విధించిరి. మానస తీర్థంబాడని వారికి నాడువారికినిగూడఁ దీర్థయాత్రవలన లాభము లేదందురు. పామరులకు వైకల్పితంబగు యాత్రలకై తమవంటి యతులతిప్రయత్న మొనరించుట నీతిగాదు. నామాటలం బాలించి యప్పనియుడుగుఁ డనిన నతనితో మారుపలుకక యయ్యతితిలకుండు వింకొక చెలికానిం జేసి —

గీ. విశ్వనాథుండు దేవతావృక్ష మమర
గంగ దుర్వారపాప ప్రభంగ యన్న
పూర్ణ గీర్వాణ సురభి యపూర్వపుణ్య
ఫలదములు తీర్థములు శుభాస్పదము కాశి.

అప్పురంబునకుఁ బోవుచుంటిఁ దోడురమ్మని జీరుటయు నతం డిట్లనియె.

స్వామీ! నామీఁదఁ గోప మూనకుఁడు. కాశీమార్గంబున రోగబాధయుఁ జోరబాధయు మెండఁట. పరలోకతుల్యమగు కాశి కరిగి యొక్కండేని యిక్కడకుఁ జేరినవాఁడు గలఁడే! యట్టి ప్రమాదాస్పదంబగు యాత్ర కిట్టి ప్రాయంబున నున్న నేనెట్లు తోడువత్తునని యుత్తరంబిచ్చిన తత్తరమందిన డెందముతో నతండు వెండియుఁ గొండొక కొండికం జేరి యిట్లనియె.

వత్సా! తీర్థయాత్రవలన గలుగు పుణ్యమెద్దానం గలుగదు. అందు గాశి కలుష పిశిత రాకాశి. గంగ సంసారతాపభంగ. మణికర్ణిక మోక్షలక్ష్మీశ్రుతి మణికర్ణిక. అన్నపూర్ణ. యన్నపూర్ణ. భైరవుండపభైరవుండు. అట్టిదానిం జూడఁబోవుదు. నేఁడు తోడువత్తువే యని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

స్వామీ! తమరు వాక్రుచ్చిన వాక్యంబుల కర్థం బేమియో యెఱుంగను. తుది నుచ్చరించిన రాకాశి భైరవ, పదంబుల కాస్పదం బత్యంతభయావహంబు. దీని నేనెట్లెఱుంగుదు వినుము వినుము. [illegible] ప్రచ్ఛండు. అటం [illegible] తానెపౌడపించిన

కాశీప్రయాణక్లేశంబు నాతో జెప్పెను. అక్కృత విధిన నిర్వ్యయనం బెవ్వరునుఁ జేయ యత్నింపరు. తానెవ్వరి ప్రోత్సాహమునను మత్పితామహుం డొకప్పుడు నెలవున సుఖముగా నిలువలేక రాకాశియగు కాశికరుగ నుత్సహించి కొంతమంది సహకారులతో బయలుదేరెనఁట. బయలుదేరు నప్పుడు పాథేయమునకై మోయునంత పిండియుఁ బెసరపప్పు నుప్పును గారంబును గలిగిన చింతపండును గొన్ని బట్టలును గొంత సొమ్మును మూటగట్టుకొని యమ్మూట శిరంబునందూని, పూటకు రెండుయోజనంబులు నడువదొడంగిరి.

మా తాతగా రతినియమస్థులగుట సత్రంబుల భుజింపఁడు. కుతపకాలంబునకుఁ జేరినయూర నన్నంబు వండుకొనుచుండును. అతి నియమస్థు డగుటచే నెక్కుడుగా నాకలియైనప్పుడు రాత్రులఁ బిండిచేసికొని భుజించును.

అటు నడువ నడువ నాయాస మెక్కుడైనకొలఁది దినమునకు యోజన త్రయమే నడువసాగిరి. మరి పదిదినములకు పూటకు యోజనము మాత్రము నడువ నాత్రముగా నుండెనఁట. ఇట్లు నడుచుచుండ నొక్కనాఁటి మజిలీ దవ్వుగానుండ విని జాముఱాత్రి యుండగనే లేచి తోడివారలతోఁగూడ నడవిమార్గంబునంబడి నడచుచుండెను. అన్నిశాంతంబున ననంతవేగ వాతోద్ధూతంబులై జీమూత సంఘాతంబు లొక్కపెట్టున పుడమి యుట్టట్టుగదల గర్జిల్లుచు నాకసంబంతయు నావరించి తళుక్కురను మెరుపుల చూపులకు పెరపుగరపఁ దెరువెరుంగని యురులఁగ్రమ్మఁ బెనుజడి గుమ్మరింప నొడలు తడిసి గడగడవడఁక నగ్గాలివాన నిలువ నెందుఁదావు కానక యత్యంత దుఃఖాక్రాంత స్వాంతుడై మత్పితామహుండు మేనిపై నానబూనక చిత్తంబు త్తలపక నెత్తిపై నెత్తుకొన్న తడిసిన మూటను మాటిమాటికి భుజమున మార్చుకొనుచు నతి క్లేశముతో నడచుచుండెను. అట్టితరి నెట్టి సుమతికైన విసుగు రాకమానునా?

తడిగుడ్డలఁ బిండుకొని గాలివాన యొక్కింత యుఁడిగినదని సంతసించుచు నడువయత్నించుచుండ నొక దండనుండి ప్రచండకోపమేపార దండధరకింకరులఁ దిరస్కరించు తస్కరు లెదురై బెదరుగదుర నార్చుచు దండంబునఁ మోది యుబ్బాట సొరుల దోచికొని కట్టుగుడ్డంతోఁ బ్రాణంబుల మిగిలిచి సాగనంపిరి.

నడచునప్పు డతిభారమైన మూటలు లేకపోవుటచే నాఁటి పయని మెంతేనిఁ దేలికయైనది. తెల్లవారినవెనుక మాతాతగారును సహవాసులును జేతఁగాసైనను లేక పోవుటచే మేనుల గాసిజెందుటచేఁ గాళ్ళపై గొంతవినుగుఁ దోప నడచుచు మిక్కిలి దవ్వగు నాఁటి యావసథంబు పయనంబున కంతరంబున నంతరాయము వాటిల్లుటచే మాపునకుఁ జేరుటకు ప్రయాసమైనది.

అట్లు సాయంకాలమునకు శరీరంబులు జేరవైచి వంటజేసికొనుటకుఁ గెంత సామగ్రి లేమింజేసి చింతించుచుఁ దమఁదిన బిన్నముల నప్పారుల తెలిగించి పాత్రాదికముల సంగ్రహించి యర్ధరాత్రంబున కెట్లో భుజించిరి.

వారిలోఁ గొందరికి నతిసారరోగ మంకురించుటను నమ్మరునాఁడు పయనము సాగించుటకు వీలుపడినదికాదు. అప్పటఁగల సత్రంబున రోగావిష్టుల నిలువనీయరు. వారి యామయ మెఱింగి కావలివారలు వారి నందు వెడలగొట్టిరి.

అప్పుడా రోగులఁ దీసికొనిపోయి తోడివా రూరిబయలనున్న మశీదుపైఁ బరుండఁబెట్టిరి. తురకల తెరగరసి యతిరయంబున నరుదెంచి పరుసంబులాడుచు రోగుల నదలిచ్చి కసిర్చి తోడివారలఁ జావమోదిరి. తన్మూలమిళితవచనంబులఁ దటాకంబునఁ బుడుకుటచే వారిలో గొందరధికార నిశటంబునకుఁ దీసికొనిపోఁబడి శిక్షితులైరి. అక్కటా! ఆ యిక్కట్టు రోగులకన్న తోడివారికే యెక్కుడు బాధకంగఁ జేసినది. పదిదినము లయ్యూర వసించిరి. వారు పడిన యిడుములకు మేరలేదుగదా! రోగులకు, గొంచెముఁ జవసత్వములు గలిగినతోడనే బ్రమ్మరఁ గాశికి బయనము సాగింతమని కోరిన సహవాసులకు మత్పితామహం డిట్లనియె.

ఏ! కాశి రాకాశి యని యెఱిగియే బుద్ధిమాలి వచ్చుననైతిమి. యీ సిగ్గు చాలదా? జ్ఞానముగలవారి కింటికడ మోక్షము రాదా? జ్ఞానము లేనివారలు నీటికాకుల వలె మునింగినను ప్రయోజనమేమి? ఇంటికి బోవుదము రండు. ఈపాటి శిక్ష చాలును. అపరాధులవలెఁ జెరసాలఁ బడితిమి యానిలచే దెబ్బలుతింటిమి. బ్రాహ్మణుల మయ్యుఁ గదజాతివారిచే నీడ్పింపఁబడితిమి. అయ్యో! ఆ వెతలు తలంచికొనిన గుండె పగిలిపోవుచున్నది. దేవతార్చన జేసికొనుచు నింటికి వచ్చిన యభ్యాగతుల నర్చించుచు సత్కాలక్షేపము జేయుగృహస్థునకిఁ దీర్థయాత్రతోఁ బ్రయోజనమేమి? బ్రతికియుండినఁ బెక్కుమార్గములఁ బుణ్యము సంపాదించుకొనవచ్చును. మరలి యింటికి బోవుదము రండని బోధించినఁ గొందఱు సమ్మతించిరి. మఱికొంద ఱతని మాట పాటింపక వారిని విడిచి యవిముక్తక్షేత్రంబున కఱిగిరి.

మత్పితామహప్రభృతు లాఱుమాసముల కిల్లుజేరి మఱిమూఁడు నెలలకుఁ బూర్వబలవసత్వములు గలిగి తిరుగఁగొచ్చిరి. కాశికింబోయిన పదుగురిలో నెనమండ్రు దారిలోనే కడతేరిరి. ఇరువురప్పురవరంబు జేరిరఁట. కొంతకాల మందుండి వారింటికి వచ్చుచుండ మార్గమధ్యంబున కాలధర్మంబు నొందినట్లు చిరకాలమునకుఁ దెలిసినదని

యీకథ యొకప్పుడు మా తాతగారు నాకుఁ జెప్పిరి. కాశికిఁ బోయినవాఁడు తిరుగ నింటికిరాఁడని యాబాలగోపాలవిదితమే. మీకింత చెప్పవలయునా? నా మనవిమన్నించి మీరును నన్నుఁ గాశికిఁ బంపక మరలించుకొనుఁడు. మిత్రుఁడవగుట నింత చెప్పుచుంటిని. ప్రణవాక్షరజపము జేసికొనుచు స్వదేశంబున వసింపుఁడు అని యెంతయో యుపన్యాసముగాఁ జెప్పెను.

మణిసిద్ధుండద్దిరా! బుద్ధిమంతుఁడవౌదు వెంకగాథ జెప్పితివి. చాలుఁజాలునని పలుకుచు వానిని విడిచి వేరొక సఖునింటికేగి యాత్మీయాభిలాష నెఱింగించుటయు నతండును గాశీప్రయాణం బతి ప్రయాసజనకంబని నుడివి యనంగీకారము సూచించెను.

ఇట్లడిగినవారెల్లఁ గాశీపురంబునకు వెంచింపకుఁ బోవలదని తన్ను మందలింపుచుండ మిక్కిలి పరితపించుచు జ్ఞాత్యంతరులఁ జెక్కండ్ర నడిగియు విగతమనోరథుండై యొక్కనాఁ డిట్లు తలంచె.

అయ్యో! దైవమా! నేనేమి పాపమాచరించితిని. కాశీనివాసయోగము నాకులేదు గాఁబోలు! విశ్వనాథ సందర్శనంబును, గంగానదీ స్నానంబును, నన్నపూర్ణచేతి భిక్షయుఁ, బూర్వపుణ్యఫలంబునం గాక యూరక లభింపవండ్రు. ఈశ్వరానుగ్రహం బెట్లున్నదోగదా యని యనేక ప్రకారంబులఁ జింతించుచు గనబడినవారినెల్లఁ గాశికి వత్తురేయని యడుగుచు వెఱ్ఱివానివలెఁ దిరుగఁ జొచ్చెను. ఇట్లనేక పురంబులు కాశీయాత్రా సహాయానికయి యయ్యతీశ్వరుండు ద్రిమ్మరుచుఁ గాశీపురాయత్తచిత్తుండయి విశ్వనాథుని ధ్యానించుచు నన్నపూర్ణం గొనియాడుచు గంగభవానిం బొగడుచు నొక్కనాఁడతం డొక గ్రామాంతరమునఁ జిట్టడవి దాటి నడచుచుండ ముందట—

సీ. వానవల్ పెదజల్లు వనసుమావళి శిఖా
  శ్రవణభూషలుగాఁగ సంతరించి
పెనుగోచి బిగియఁగట్టిన తోలు మొలత్రాట
  నరుసఁ గత్తియుఁ గొడవలియుఁ జొనిపి
పసిమేత తమి నాల్గు దెసలకొయ్యలఁ జారు
  పసులఁ గ్రమ్మరఁ ద్రోగుపడచికొనుచు
పొగరెక్కినట్టియాఁ బోఁతు నెక్కి విచిత్ర
  గతులఁ దోలుడుఁ దిరఁగమనిటోల

గీ. పొదలఁ దూరినపసుల దాపునకు రాఁగ
మోవిదగిలించి పిల్లనఁగ్రోవి పాడి
కొనుచు మూపునఁ బెనుదండమును ధరించి
పసులఁ గాచెడు నొక గోపబాలుఁ గనియె.

కనుంగొని వానితో నిట్టి సంవాదము గావించెను.

మణిసిద్ధు—ఓరీ! యెవ్వఁడవురా నీవు. ఇటు రారా. (అని పెద్ద కేకపెట్టెను)

గొల్లవాడు—(దాపునకు వచ్చి) ఓరి ఓరి యని పిలిచెదవు నీ నోరేమైన క్రొవ్వినదా? మాల మాదిగ ననుకుంటివా? నాకు పేరు లేదా? మా పెద్దకాపు సైతము పేరుపెట్టి పిలుచునుగదా? ఆ మాత్రము బుద్ధి నీకు లేదా?

మ—ఓరీయన్న మాత్రముననే నీకు కోపము రావలెనురా?

గొ—అదిగో! రా అంటేగాని నీ నోటితీట తీరదు గాబోలు!

మ—పోనీ నీ యిష్టము వచ్చినట్లు పిలుతునుగాని నీ పేరేమి అబ్బాయీ? యేమి కులమువాఁడవో చెప్పుము.

గొ—అలాగున మొదటనే మర్యాద చేసుకుంటే బాగుండునే? బొరా! గొల్లోళ్ళ లోకువా బాబూ! నా పుట్టుపూర్వోత్తరము చెప్పుటగాని నీ పేరు కులము ముందుగా చెప్పుమరి.

మ—నాపేరు మణిసిద్ధుడు. నేను బ్రాహ్మణుఁడను. మా కాపురము కొల్లాపురము.

గొ—నీవు భేమ్మరవైతే శోడిగుండేమి. మాభేమ్మరులాగున లేవేమి?

మ—మీ బ్రాహ్మణుఁడు యేలాగున్నాఁడు చెప్పుము.

గొ—మా భేమ్మని గురువులోదికి బూకరుప్పలా జుట్టు. పొలిమేర రాతిమీద వేసిన కొంగరెట్టలాటిబొట్టు. మెడమీఁద చేపముళ్ళలవంటి దారాలు వేసుకొని వొంకర బూరాలతో యేటికొకమాటు వచ్చి యెవరినో యొకరిని తెగరాల్చి మరీ పెడతాఁడు. వాఁడిలాగున నీవు లేవేమి?

మ—ఓహో! వారా! వారు వైష్ణవులు. నేను వైదికుఁడను.

గొ—అయిదుకులకు బుజముమీద వాతలు వుండవా?

మ—అవి దారములు కావు యజ్ఞోపవీతములు. వానిలో నేను సన్యాసినిగనుక ఉండవు.

గా—సన్యాసి అంటే తప్పుమాట కాదండి?

మ—తప్పని నీవెట్లు ఎరుగుదువు?

గా—నే నేదైనా తప్పు చేసినప్పుడు మా పెదకాపు నన్ను సన్నాసి వెధవ సన్నాసివెధవ అని తిట్టేవాఁడు. అందుకోసరము తప్పనుకున్నాను.

మ—తప్పుకాదు. సన్యాసియనగా భార్యాపుత్రాదులు లేక యొంటరిగా తిరుగుచు నన్నిసంగములు విడిచినవాఁడని యర్థము.

గా—అయ్యా! సన్యాసిగారు! అన్ని సంగములూ అంటున్నారు. శ్రీసంగం లేదండీ?

మ—మేము పెండ్లియే యాడలేదు.

గా—అయితే భోగంవాళ్ళని యుంచుకున్నారా యేమిటి?

మ—వాళ్ళను మేము చూడనే చూడము. కామమును జయించినారమురా!

గా—అదిగో! "నీ" "రా" సూత్రము విడువవు.

మ—పొరపాటున వచ్చినది పోనిమ్ము. ఈ మాటంతోనే సరిపోయినది. నీ పేరు కులము చెప్పితివి కావుగదా.

గా—నేను గొల్లోరి చిన్నవాణ్ణి నాపేరు కోటప్ప. మాదీవూరేను.

మ—ఈ యూరనఁగా నేయూరో పేరు చెప్పుము?

గా—ఇది శ్రీరంగపురము.

మ—నీకు దలిదండ్రు లున్నారా?

గా—లేరు. చిన్నప్పుడే చచ్చినారఁట.

మ—మరి యెవరి దగ్గర నున్నావు?

గా—ఈవూరి పెదకాపుగారి దగ్గర నున్నాను.

మ—ఏమిచ్చుచున్నాఁడు?

గా—అన్నం బట్ట యిచ్చుచున్నాఁడు. వారి పసువులను కాచెదను. ఇదంతా వారి పొలమే. వారిది గొప్పకమతము. వాళ్ళింటికి వెళ్ళండి స్వయంపాకం యిస్తారు.

మ—నాకు స్వయంపాకము అక్కరలేదు. కాని నీకు వివాహమైనదా?

గా—యివాహం అంటే యేమిటి?

మ—చెప్పు.

గో—(నవ్వి) యింకా కాలేదు.

మ—గోటప్పా! నిన్నొక యుపకారము కోరెదను చేయుదువా?

గో—నేను చేసే యుపకార మేమిటండో?

మ—నేను కాశీకిఁ బోవుచున్నాను. ఒంటరిగాఁ బోఁగూడదు తోడువచ్చిన నన్నవస్త్రములిచ్చి యేమడిగితే అది యిచ్చి చిత్రమైన కథలుకూడా చెప్పెదను.

గో—నీవు కాశీని యెవరి పశువులు?

మ—పశువుల కాయడముకాదు కాశీయన నొక పట్టణము.

గో—కాశీ అంటె యెక్కడ నున్నది?

మ—అది మహాస్మశానము. గంగయొడ్డున నున్నది.

గో—బాబో! నన్ను గంగయొడ్డుననున్న స్మశానములోనికి రమ్మంటివా?

మ—దాని పేరేకాని స్మశానముకాదు. పెద్దపట్టణము.

గో—అక్కడకు వెళ్ళడ మెందుకు?

మ—అది మహాపుణ్యభూమి! అక్కడకుబోయి గంగలో స్నానమాచరించి విశ్వనాథుని దర్శించి యొకరాత్రి వసించినను మరునటి జన్మమునకు మహారాజై పుట్టుదురు.

గో—ఎవరు వెళ్ళినానా?

మ—మనుష్యులు పక్షులు పురుగులు మృగములు మొదలైనవికూడ గంగలో మునిగినంత ముక్తినొందును.

గో—అక్కడనుంచేనా కాశీకావిడి తీసుకొనివచ్చి ముష్టెత్తుకొనేవాళ్ళు దబ్బిస్తే కాశీపట్టణముఁ జూపించెదరు?

మ—ఔను వారలు యాత్ర చేసినవారే.

గో—అలాగైతే దాని పుట్టుపూర్వోత్తరమంతా చెప్పుము. విన్నపిమ్మట నాకు బాగున్నదని తోచిన వచ్చెదనని చెప్పుతాను. లేకపోతే రానని చెప్పుతాను.

మ—(ఆ మాటను వినినంత సంతోషించి వాని దరికిఁజేరి యక్కడనున్న పల్లికట్టు పీఠం గూర్చుండఁబెట్టి) దాని పూర్వోత్తరమును సంక్షేపముగాఁ జెప్పెదను గాని నీవిదివర కేమైనా కథలు వినియున్నావా?

గో—ఏమిటో పాండవకథంటే నందికథంటే మరి కామమ్మకథంటే యిలాటివే కాని మరివినలేదు.

మ—నేను చెప్పినది నీవు జ్ఞాపకము వుంచుకోగలవా ?

గో—నాకు కథలంటే మహాయిష్టము తెలిసేలాగున చెప్పితే జ్ఞాపకముంచుకోగలనుగాని గొడవలను పెద్దమాటలుగాను చెప్పకుము.

మ—అలాగునేయని యతని శిరముమీఁద దన హస్తముడి వానికి గ్రహణశక్తి పూర్ణముగాఁ గలిగించి యీకథ నిట్లని చెప్పందొడంగెను.

కాశీ మహిమ దెపులు కథ

గోపా! వినుము. తొల్లి త్రిలోకసంచారియగు నారదుండు తీర్థయాత్రకు వెడలి యనేక పుణ్యస్థలంబుల కరిగి యరిగి యందలి తరంగిణుల నవగాహంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు వింధ్యనగలోపాంత కాంతారంబుదరియంజొచ్చె. అదియు నుద్యానవనంబుఁబోలెఁ గమనీయ భూరుహలతావృతంబై యొప్పుటంజేసి యమ్ముని స్వాంతంబునకు విశ్రాంతి గలుగఁజేసినది.

పదంపడి యమ్మునియు నర్మదానదిం గృతావగాహుండై మధురఫల రసాస్వాదనమత్తశుకపికస్వానగానంబునకుఁ దానంబులగు మరందబిందుపానాలోలరోలంబ నాదంబుల చెవులకింపు జనింపజేయ నడచు నజ్జడదారి రాకయెఱింగి వింధ్యాచలేంద్రుఁడు జంగమ రూపంబున నెదురేగి యర్ఘ్యపాద్యాది విధుల నమ్మహామునుబాపు నర్పించి విశ్రమించియున్న కొంతవడి కిట్లనియె. స్వామీ మునీంద్రా! నాకొక్క సందియంబు గలదు వక్కాణింపుఁడు. లోకంబున లెక్కకురాని మెట్టలెన్నియేం గలవు. వానిం దాటింప నేటికిఁ మేరుయని పేర్కొనువారలు హాటకాచలంబును నేనుంగదా మేటులమై యుంటిమి. పక్షపాతంబు మాని మా యిద్దరకుంగల తారతమ్యంబు వక్కాణింప మీరలు సమర్థులని యడిగిన నజ్జడదారి యొక్కింతసేపూరకుండి శిరఃకంపంబుతో నవ్వు రని యిట్లనియె.

గిరీంద్రా! పాపము నీవు లోకంబుసోటి మాటల నాలకించితివి. మొన్న నే నమ్మేరుధారుణీ ధరంబున కరిగితి. అదియు నీవెట్టు లసంఖ్య గర్వంబునం బల్కుచు నిన్ను చిన్న మెట్టలతోటి పాటిగాఁ జేర్కొని యుపహసించుచు నాదియగు నగంబు లేదని ముమ్మారొత్తి పలికినది. మీ యిద్దర తారతమ్యంబు లొరులకు నరయ శక్యమే! నీకు మేలయ్యెడుంగాక పోయివచ్చెదనని యక్కలహభోజనుం డెందేనిం జనియె.

పిమ్మట వింధ్య మమ్మునితిలకుని పలుకులఁ దలంచి కలవఱంపున డెందంబుతో నౌరా? మేరుగిరి కింత పొగరేల? దానిమదం బడఁగింతు నని యాక్షణంబ యవక్ర విక్రమంబునఁ ద్రివిక్రముండుపోలె బ్రహ్మాండకరండంబునిండ దన మేను బెంచి నిక్కి చూచుటయు సూర్యాది గ్రహగమనంబుల కంతరాయంబైన కతంబునం గొన్ని లోకంబు లంధకారంబును గొన్ని దేశంబు లెండయుఁ గొన్ని విషయంబు లివరయుఁ గొన్ని దేశంబుల హిమంబును బీడింపఁ బొడంగినది. అయ్యకాండప్రళయోత్పాతం బెఱింగి యింద్రాది బృందారక సందోహము శతానందుని దరిసించి యవ్వైరపు తెఱం గెఱింగించిన నవ్విరంచియు నయ్యుపద్రవంబు లోపాముద్రామనోహరుని వలనంగాని చక్కఁబడదు. అమ్మహానుభావుం డిప్పుడు కాశీపురంబునం గాపురంబు సేయుచున్నవాఁ డతనిం బ్రార్థింపఁబొం డని యాన తిచ్చిన గీర్వాణులు వాణీధవునానతి కాశీపురంబున కరిగిరి.

గోపాలా! యింతవఱకు కథ స్పష్టంగాఁ దెలిసినదియా! యనిన వాఁ డయ్యా! మీదయచే నంతయుం దెలియుచున్నదిగాని యిం దొక్క సందియం బుదయించె వినుఁడు. వింధ్యంబను మనము చూచు నెట్టులన్న నున్నతము గలిగియుండవచ్చును గాని మనుష్యునివలె మాట్లాడుటయు నెదుగుటయు నెట్లుగలిగియున్నదో నాకు విడిపోవ కున్నది. దాని నిక్కంబు తెఱం గెఱింగింపుఁడనిన నతండు వాని శంకకు సంతసం బంకురింప వెండియు నిట్లనియె.

భూతలంబున మహానుభావ సంపన్నంబులగు కొన్ని గిరులకును మనుష్యుల వలె జంగమరూపంబులు గలిగియున్నవి. అవియు భార్యాపుత్రాదులఁ గూడి కాపురంబు సేయుచున్నటుల గ్రంథంబుల వ్రాయబడియున్నది.

హిమాచల పుత్త్రియగు పార్వతీమహాదేవిని శివుండు పెండ్లి యాడిన కథను నీవు వినలేదు గాబోలు. వింధ్యాద్రియు నట్టి గిరికోటిలోని దగుట నట్లాచరించె. తర్వాతి వృత్తాంతమాలకింపుము. ఇంద్రాదు లట్లు కాశీపురంబున కరిగి యచ్చట [illegible]

భావత్వ మగ్గించి యూహా! వింధ్యాద్రి మూలంబునఁగదా మన కీ తన్నగరాలోకన కౌతుకంబు సంప్రాప్తించె. ధన్యులమైతి మని తలంచి గంగానదిం దీర్థంబులాడి విశ్వనాథు నభిషేక ముఖార్చనా విశేషంబుల నారాధించి యన్నపూర్ణను భజించి ఢుంఢి భైరవాదుల పాదంబుల కెరిగి మరియుంగల శివలింగమూర్తుల నర్చించి యంతందు నగస్త్యుని జాడం గనిపెట్టుచు నెట్టకే నొకరీతి నాతపస్వియున్న యిక్కయెఱింగి యొక్క గుహాముఖంబుగా నయ్యాశ్రమంబు సేరిరి.

అక్కుంభసంభవుండును జంభారి ప్రముఖ బహిర్ముఖుల రాకయెఱింగి పొంగిన డెందంబుతో వారి కర్ఘ్యపాద్యాద్యర్చనా విధులం దీర్చి దర్భాసనంబుల నాసీనులంజేసి పదంపడి స్వాగత పూర్వకముగా నాగమ కారణం బడుగుటయు నా దేవతలు బృహస్పతి ముఖంబుగా లోకంబులకు వింధ్యాదిమూలంబునం యుపద్రవప్రకారం బెరిగించి యాబాధ బాపుమని యత్తపోధన సత్తమునిం బ్రార్థించిన నంగీకరించి యతండును వారి నిజనివాసంబుల కనిపె. సుర లరిగిన పిమ్మట నమ్మునివరుండు కాశీనివాస సౌఖ్యంబునకుం గలిగిన యంతరాయమును దలంచి కలంగిన మతితో లోపాముద్ర నీక్షించి యిట్లనియె.

కాంతామణీ! నిరంతర మిప్పురంబున ననంతసుఖం బనుభవించుచు నేకాంతముగా వసించియున్న నన్నెఱింగిరో? విలింపులు తత్సుఖంబున కంతరాయంబు గలుగజేసిరిగదా! నా గొప్పతనంబే నాకింత ముప్పు దెచ్చెనటం గటకటా! నాకు సురతటినీజలావగాహన యోగంబులేదు గాబోలు. పర్వతసంఘంబులనెల్ల గడగడ వడకించు బల్లిదుం డొక్క గింకి పెరచి నేఁడు నామనంబుఁగు నొప్పించెనా! ఇదియు మదీయ కర్మఫలంబేగదా! అప్పు డప్పని కెద్దియేని ప్రతిబోధము సెప్పక చెప్పిన నొప్పుకొంటి. నీపైనను సెప్పవైతివిగదా! యతివా! యని యనేక ప్రకారంబులఁ జింతించుచుఁ బ్రయాణోన్ముఖుండై యప్పురంబు మువ్వూరు వలఁగొని కొంతవడి నడచి యప్పురాభిముఖుండై యిట్లనియె. హా! తల్లీ గంగాభవానీ! నీ చల్లదనంబు విడిచి పరమ నిర్భాగ్యుండనై యన్యదేశం బరుగుచుంటిం గరుణించి యనుజ్ఞ యిమ్ము. అన్నపూర్ణ! నీచేతి భిక్షాశనంబు విడిచి వేరొకయెడ కరుగుజనునియెడ గృప విడువకుము. హా! విశ్వనాథ! నిన్ను విడిచిపోవఁ గాళ్ళాడకున్నవి. ఢుంఢివినాయకా! నాయం దక్కటికముంచుము పోయివచ్చెదను. ఓ ఢుంఢి! కుంభా దండపాణ్యాకార మూర్తులమ్ముల నెన్నఁడు గావ మార్చికొందునో? భైరవా! భక్తచకోరక భైరవా పుంగవగు నీపొందువాసి యేగుటకన్న వ్యసనమున్నదే? మణికర్ణికా! నీ ప్రభావం బెఱింగియుఁ జెరవోటి కరుగు దురితాత్ముండు గలఁడే! అని పెద్ద యెలుంగున దద్దయుం బ్రొద్దు గాఁక దలంచి

కన్నీరునార గోఁ గోఁయని యెద్దుచుం బలికి యందు వెడలి కతిపయ ప్రయాణంబుల వింధ్యాద్రిఁ జేరెను. అని చెప్పిన గోపాలుం డయ్యా! ఆయూరు బాయుట కాయన యంత యడల నేటికి? కార్యంబైన వెనుక మరలనరుగరాదే! యనిన నయ్యతియు వినుము. నీ ప్రశ్నంబున కుత్తరంబు ముందరి కథయే చెప్పఁగలదు.

అట్లు లోపాముద్రా సహాయుండై యగస్త్యుండు తన చెంత కరుదెంచుటయు వింధ్యుండు గర్వంబు విడచి గురుభక్తితో మిన్నంటియున్న తనశిఖరంబులు పుడమి యంట మునియడుగులం బడియె. అప్పుడు మార్గావరోధంబు వాసిన భాస్కరాది గ్రహంబులు యథామార్గంబుల సంచరించుటచే లోకోపద్రవం బడంగె. పిమ్మట నమ్మునిపతియు నతని శిరంబున గరంబిడి వత్సా! మేము దక్షిణయాత్ర కరుగుచున్న వారము. వచ్చునందాక నీవీ తీరున నుండుము. అట్లుండకున్న మదీయ ప్రభావం బెఱుంగఁ జేసెదనని యుతని నొడంబరచి దక్షిణాభిముఖుండై యగస్త్యుండు చనియె. అదియే సుమీ! మరల నుత్తరంబున కగస్త్యుండు రాకునికి గారణంబు వినుము. అట్లయ్య గస్త్యుండు వింధ్యాద్రినేలం బడనేసి క్రమంబున భద్రాచల పట్టినాచల పుష్పాచల ధవళా చలాది పుణ్యక్షేత్రంబులు సేవించుకొనుచు శ్రీశైలంబున కరిగెను.

ఆ శ్రీశైల శిఖర మీక్షించినంత మేనుం బులకింపఁ దదీయ మహిమ దిలకించి యగస్త్యుండు లోపాముద్రతో నిట్లనియె.

పూబోఁడి! చూడు మిది శ్రీశైల మిందు మల్లికార్జున దేవుం డేకాంతముగా భ్రమరాంబా సహాయుండై విహరించుచున్నవాఁడు. ఇన్నగాంతరము నుండి కృష్ణవేణి పాతాళగంగ యను పేరఁ బ్రవహించుచున్న యది ముప్పది యోజనంబుల వైశాల్యం బును నాలుగు ద్వారంబులును; సంజీవినీ ప్రభృతి దివ్యౌషధులును, సంతాన వృక్షంబు లును, కదళీచందన బిల్వాద్యనేక వనంబులును వరాహ నారసింహాది బిలంబులును, రత్నాకరంబులగు నిధులును, ముక్తిప్రదంబులగు పెక్కు తీర్థంబులును, ననేకకోటి మహాలింగములును గలిగియున్నవి.

ఇం దుండు పాషాణంబు లెల్ల శివలింగంబు లనియుఁ జెంచులు మహర్షు లనియుం జెప్పుదురు. పెక్కేల వినీలకంధరు నాలయంపు శిఖరము జూచినంత మోక్షంబు జేకూరు నని తదీయ ప్రభావంబు పలుదెఱంగుల నభివర్ణించుచుండ నాల కించి లోపాముద్ర మౌనముద్ర దిగనాడి మనోహరు వదనంబులపై చూడ్కి నిలిపి [illegible]ష్టియో యెద్దిగంటోయి యూరకున్న నాసన్న యెఱింగి యమ్మునిపతుం డంగనా

మణీ! నీవేల మాటాడఁబోయి యూరకుంటి వెద్దియేని సందియం బున్న నడుగు మని సాదరంబుగా బలికిన నామెయు నతి వినయముతో బ్రాణవల్లభునకు నమస్కరించి యిట్లనియె. నాథా! శిఖర దర్శన మాత్రమున ముక్తిప్రదంబయి యీ క్షేత్రం బింత ప్రాంతంబుననుండ జచ్చినంగాని మోక్షం బీయజాలని కాశి కరిగి గాసిబొంద నేటికి? మీరును కాశీవియోగ సంతాపము పాతాళగంగా ప్రవాహశీకరంబుల నార్చుకొనుచు సుఖంబున నిం దుండరాదే? యని యడిగిన పడఁతి సంప్రశ్నమున కగస్త్యుఁడు మెచ్చుకొని యామె సందియంబువాయ నిట్లని చెప్పందొడంగె. అంగనామణీ! శ్రీశైలాది పుణ్యక్షేత్రంబులు కాశివలె బునరావృత్తి ముక్తిసౌఖ్యం బొసగూర్పజాల వీయర్థంబు తేటబడ నొక యితిహాసంబు సెప్పెదను నాకర్ణింపుము.

శివశర్మ యను బ్రాహ్మణుని కథ

మథుర యను పట్టణంబున శివశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁడు గలండు. అతండు సమస్త విద్యలయందుఁ బ్రవీణుండై పండితరా జను బిరుదు వహించి పెక్కు రొక్కంబు సంపాదించి గృహస్థధర్మములు యోగ్యవర్తనములచే నాచరించుచుఁ బుత్రులఁ బెక్కండ్రం గని తత్సంతోషంబు గొన్నిదినము లనుభవించిన వెనుక నొక్కనాఁ డంతరంగమున యౌవనంబు పోకను ముదిమిరాకను దలంచి యిట్లు చింతించెను. కటకటా! నాదగు పూర్వప్రాయమంతయు నైహిక సుఖంబులకై వృథా వ్యయపుచ్చితి నాముష్మికం బింతయైనను సంపాదించుకొననైతి సిరు లశాశ్వతములు. మేను చంచలము, బంధులు మాయాసంబంధు లవి యెఱింగియు ననాదియగు నవిద్యచే నవి యన్నియు స్థిరములై యుండునట్లుగానే వ్యాపారములు జరిపింపబడుచున్నవి. నేనును అట్టి జ్ఞానంబు గలుగఁజేయు గ్రంథములు పెక్కు జదివియు ననుభవంబు లేమింజేసి యింతవట్టును వట్టి బూటపుదానికై దొరలుచుంటిని. నేఁటికెద్దియో పూర్వపుణ్యఫలంబునఁ దెలిసికొంటి. ఇప్పుడు తీర్థయాత్రా రూపంబునఁ బుణ్యం బుపార్జింపెదనని నిశ్చయించి యప్పుడు కొడుకులకు సొత్తంతయుం బంచియిచ్చి యొక్క శుభముహూర్తంబున నిల్లు వెడలి కతిపయ ప్రయాణంబుల గాశీపురంబున కరిగెను.

కాశీమహిమ నంతయు నంతకుమున్న చదివినవాఁ డగుట నొరుల సహాయము లేకయే యందలి తీర్థవిశేషంబుల నరయుచుఁ దీర్థోపవాస పూర్వకముగా గంగానదిం గృతావగాహుండై యంగంబువొంగ విశ్వనాథుని దర్శించి యానంద బాష్పములతోడ నప్పవుని నభిషేకంబు గావించి సంపూర్ణ మహోత్సవంబుతో నన్నపూర్ణ నారాధించ

వటుకభైరవాదుల యాత్రావిధిం దెలిసి మఱియు గాశీఖండంబున జెప్పంబడిన శివమూర్తులను తీర్థవిశేషంబులను వెదకి వెదకి వాని నామంబుల నచ్చటివారి కెఱుంగ దెల్పుచు నధిక నియమంబుమీద నారుమాసంబు లాపురంబున నుండి యమ్మహాదేవు నర్చించెను. పిమ్మట దక్కంగల తీర్థముఖ్యముల సేవింప దలంచి యందు వెడలి ప్రయాగకరిగె. అదియు నెంత ధన్యాత్మునైనను రెండు మూడు వాసరంబులకన్న నెక్కువ నుండనీయదు. కావున మూడు దినంబు లందలి తీర్థదేవతల యథావిధి నారాధించి మరియుం గయయు, గాంచీపురంబు, నుజ్జయినియు, మధురయు ద్వారవతియు, నయోధ్యయు మొదలగు క్షేత్రంబుల కరిగి యందలి హరిహరుల సమబుద్ధి నారాధించి మాయాపురంబున కరిగెను.

అదియు హరిద్వారం బనియు, ముక్తిద్వారంబనియుఁ బేర్కొనఁబడుచుండు. అట్లరిగి శివశర్మ నిర్మలబుద్ధిఁ దీర్థోపవాసంబుఁజేసి యథోక్తరీతి నా తీర్థదేవతల దృప్తిపరచి యందుఁగల చంద్రశేఖరుని పంచాక్షరీ మంత్రపారాయణపరుండై మూఁడు వాసరంబు లర్చించెను.

అట్లుండ నంత నొకనాఁడు హరిద్వారప్రాంత గంగాతీరంబున మధ్యాహ్నమం దన్నము పచించి పాత్రతో వడ్డించుకొనఁ దలఁచునంతలో నితాంతమరణావేదన యావిర్భవించి జీవితమారుతముల కెడయయ్యెను.

అట్లు శివశర్మ గంగాతీరంబున జీర్ణదేహంబు విడిచినంతలోఁ దన కన్నులారం గనిన సంగతులన్నియు బహువినోదములుగాను నద్భుతములుగా నుండుటం జేసి యది తనకు భూలోక నివాసంబున కంతరాయంబైన మరణంబుగా నెఱుంగక తానొక చక్క దేశంబున కేగుచున్నట్లు తలంచెను.

ముందు నద్భుతంబగు తేజఃపటల మొండు తనచెంతకు వచ్చుచున్నట్లు కాన్పించె. అదియు గొంత విదావించి చూచిన కొలఁది నవరత్నఖచితమైన బంగారపు తళుక్కుగా నేర్పడియె. అదియు సమీపించిన కొలఁది నొక విమానంబుగాఁ దోఁచె. అట్టి విమానరత్నంబు దనచెంత నిలిచినం గని యదియొక భాగ్యవంతుని యానసాధనమనుకొని దాని నధిరోహించు వేడుక మనంబున నంకురించుచునంతలో నందుండి యిరువురు పరిచారకులు దిగివచ్చిరి.

వారిం జూచి యతండు వీరెవ్వనికై వచ్చిరో యెవ్వనివారలో కదా యని వెరగందుచుండ నక్కింకరులును దివ్యభూషణాంబరములఁ గైకొని తిన్నగా నతనిదగ్గరకు వచ్చి శివశర్మా! వీని ధరింపుమనుటయు నాతం డదివఱకు దన జీవితకాలములో నంత విలువగల నగలను బట్టలను జూచియెఱుంగడు మరియు నద్భుతమంది యోహో

యిప్పుణ్యాత్ము లెవ్వరో కదా నన్ను మిగుల గౌరవపరచుచున్నవారుఁ వీరి కులగోత్రంబులఁ దెలియుట లెస్సయని వారి నుపలక్షించి యిట్లనియె.

అయ్యలారా! మీరెవ్వరు? దీని నెవ్వరికై గొనితెచ్చితిరి మీ వృత్తాంత మెట్టిదో యెఱింగింపుఁడనిన వారును జిఱునగవు మొగమునకు నగయై మెఱయ నో శివశర్మా! మేము విష్ణుకింకరులము. నీ చేసిన సుకృతమునకై దీని నీ నిమిత్తమే తీసికొనివచ్చితిమి ఇవ్విమానరత్న మధిష్ఠింపుము. విష్ణులోకంబున కేగుదమనుటయు నతం డొకింత పరిశీలించి తాను జదివిన గ్రంథంబుల ననులోకనంబు జేసికొని యోహో ఇది నాకు మరణావస్థయని తెలిసికొంటి. తీర్థసేవం గావించిన పుణ్యంబేకదా నన్నింత గౌరవపరచుచున్నది. పురాణంబుల జదివిన రీతిని మరణాంతరమునఁ బుణ్యాత్ములఁ బుణ్యలోకంబునకుం గొనిపోవు విమానమా యిది? మేలుమేలు! నా పుణ్యమిట్టిదే యని సంతసించి వారిచ్చిన భూషణాంబరములఁ దాల్చి యక్కింకరు లిరుగెలంకుల వింజామరలు వీవ నవ్విమానరత్నం బధిష్ఠించి యూర్ధ్వలోకాభిముఖుండై చనియెను. అట్లు కొంతదూరం బఱిగి నంత మహిషవాహనారూఢుండై దివ్యపురుషుం డొకఁ డేతెంచి యతనికి నమస్కరించి చనుటయు శివశర్మ విష్ణుకింకరుల నీ దివ్యపురుషుం డెవ్వఁడని యడిగిన వారితఁడే కాదా భూతసంఘాతంబుల నమయించు యముండనియు నిది యమలోకపు పొలిమేరయనియుఁ జెప్పిరి దాని కతండు వెఱగంది యయ్యా! పురాణంబుల యముని రూపము భయంకరముగా వర్ణింపఁబడియున్నదే? ఇంత సౌమ్యుఁడుగా నుండుటకుఁ గతంబేమి యనిన వారిట్లనిరి.

పుణ్యాత్మా! పాపాత్ముల కట్టివేషమున గాన్పించునుగాని మీవంటి పుణ్యాత్ములకు మాత్ర మిట్టిరూపముతో వచ్చి చూపట్టునని యెఱింగించుచుండ నవ్విమానరత్నమా లోక మతిక్రమించి మఱియుం బెక్కు భువనంబులదాటి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనినది. ఆలోక మాలోకోత్సేకంబగుట శివశర్మ కాలోకింప నద్భుతకౌతూహలం బొదవించె. అంత నక్కింకరు లతని బ్రహ్మసభకుం గొనిపోయి తదీయవృత్తాంతం బెఱింగించిన నవ్విరించియు నింతయేనా యని పెదవి విరచె. పిమ్మట నా విమానంబును విష్ణులోకంబునకుం గదలుటయు శివశర్మ చతురాననుండు తన్నుగుఱించి యూసడించిన సంగతి విష్ణుకింకరుల నడిగిన వారిట్లనిరి.

అయ్యా! నీవత్యంత పుణ్యాత్ముండవని మేము నిన్ను వినుతించిన నవ్విరించియుఁ గాశిలో మేను విడువని కొరంతను గుఱించి యూసడించె. వారణాసిం గాత్రంబు వాయని నరులెట్టి పుణ్యాత్ములైనను పునరావృత్తిరహితమగు ముక్తిం బడయనేరరని యెఱింగించుచుండ నవ్విమానంబు విష్ణులోకంబునకుం గొనిపోయెను. పిమ్మట శివశర్మ విష్ణులోకంబునఁ బెద్దకాలంబు సుఖించి మరల ధరణీపతియై జనియించి కొంతకాలంబు

రాజ్యమేలి కాశిలో నివసించి యందు మేనువాసి పునరావృత్తిరహితమగు శివలోక సాయుజ్యమందెె. వాల్గంకే వింటివిగదా! ఇతర క్షేత్రంబులకుం గాశికింగల వాసి యని యెఱింగించి యగస్త్యుఁడు లోపాముద్రతో శ్రీశైలాది పుణ్యక్షేత్రంబుల సేవించు కొని నేఁటికిఁగూడ దక్షిణదిశను గాపురంబుండెను.

గోపా! కాశీమహిమంబు వింటివా? పంచక్రోశ వైశాల్యంబుగల యా క్షేత్రం బుత్తరవాహినియగు గంగాతీర మందున్నది. అందు విశ్వనాథుండు ముఖ్యదేవత. బిందుమాధవస్వామి క్షేత్రపాలకుండు భైరవుఁడు పురరక్షకుండు అన్నపూర్ణ విశాలాక్షి యను పేరులంబరగియున్న దేవతయే ముఖ్యశక్తి యుండి మొదలగు వారావరణ దేవతలు మణికర్ణిక తీర్థముఖ్యము. మరియు ననేక కోటిలింగంబులును ననేక కోటి మహాస్త్రంబుం గలిగియున్న యది. అప్పురమహిమంబు సంక్షేపంబునం జెప్పితి. షణ్ముఖుండైన వక్కాణింప నోపండది ముక్తిస్థానంబు. పెక్కేల సేవించినంగాని తద్విశేషంబు లెఱుంగఁబడవు. ప్రొద్దు చాల యెక్కినది. తత్పహాయము నకై యేమి యుత్తరమిత్తునో చెప్పుమనిన నా గొల్లచిన్నవాఁ డాకథను విన్నంత గోపకావంబు విడిచి మిక్కిలి గ్రహణశక్తి గలిగి కాశీ ప్రయాణోత్సాహంబు దీపింప నయ్యతిచంద్రునకు వందనం బాచరించి యిట్లనియె. అయ్యవారూ! తమరు నాకిప్పుడు చెప్పిన కథావిశేషములు కాశీప్రయాణమున కుత్సాహంబు గలిగించుచున్నవి. కాని యొండు వినుండు. మొదటినుండియు. నాకుఁ గథలయందు తాత్పర్యము ఎక్కువగా నున్నది నేను మీతో వచ్చునపుడు నడుమఁ ద్రోవ నెద్దియేని నొకవింత గనంబడిన దానిగురించి నాచేయు ప్రశ్నంబునకుఁ గథారూపముగా నుత్తరం బిచ్చుటకు నొడంబడుదురేని యిప్పుడు మీ మూటంబూని వచ్చువాఁడ నట్లయ్యని యాక్షణంబ యింటికి మగిడిపోవువాఁడ నిదియ మదీయ వాంఛితంబు. దీనిం జెల్లింప నొడంబడుఁడని వేడుకొనుటయు నయ్యతిపతి మిగుల సంతసించి గోపా! నీ కోరిక యిదియేకద. అట్టి ప్రశ్నములకు నూటికి విచిత్రములగు కథల మూలముగా నుత్తరము చెప్పువాఁడ. సంశయింపకుము. లేలెమ్ము. పురమ్మునకరిగి నీ యజమానుని దెలియించి రమ్ము. పొమ్మన నపుడు వాడందులకు వందనపూర్వకముగా నియ్యకొని యాక్షణంబ పురంబున కరిగి యక్కాపునకుం జెప్పి యొప్పించుకొని కావలసిన సామగ్రి గొంతగైకొని గొంటెగట్టి యక్కావడి మూపునంబూని తోడరా నొక శుభముహూర్తంబున నామతి సిద్ధ యతీంద్రుఁడు కాశీయాత్రకుఁ బ్రయాణము సాగించెను.

అయ్యతిచంద్రుఁడు నియమముగాఁ గాశీయాత్రఁ జేయఁదలఁచు కొనుటంజేసి [illegible] నడచునపుడు మౌనము వహించి ప్రణవాక్షరజపము జేసుకొనుచు నడుమ గొల్లపిల్లవాని నడుగుచుండఁ జేయి వీని మాట్లాడఁగూడదని సూచించుచుఁ గాశీనగర

దర్శన వ్యగ్రచిత్తుండై మనంబునంగల తొందర నడకయందుం గాన్పింప మొదటి మజిలీ చేరెను.

అప్పుడా సన్యాసి యొక స్థలంబున బసచేసి మౌనంబు విడచి గొల్లవానిం జీరి నేనిందు పాకంబు సేసెద సామగ్రి యంతయు నుండెంగాని ఆకులును కట్టెలును గొరంతగా నున్నవి. ఇది యరణ్యప్రాంతము. ఈ యూరి పైటనే యవి లభ్యమగును. నరగ నటకేగి సంగ్రహించి రమ్మని చెప్ప వాడరణ్యవాసి యగుటచే వెరువక యొక్కరుండ చని కొన్ని కట్టెలంగొట్టి యాకులంగోసి మోపుగట్టి యెత్తుకొనునంతలోం బైకిం దలయెత్తి చూడంగా భూమికి నేత్రగోచరమైనయంత దూరములో నొక కిటరథమరుగుచుండుటం జూచి వెరఁగందె యోహో! యిది యేమి వింత! ఈ బండి భూమినంటకయే యరుగు చున్నయది. దీని చందమెట్టిదో మన యయ్యవారి నడిగి తెలిసికొనియెదంగాక యని వేగిరముగా నామోపు శిరమునం బూని యింటికరిగి యా మోపుదింపకయే అయ్యగారూ! అయ్యగారూ! అని యరచెను. ఆ స్వాములవారు మడిగట్టుకొని యితర జాతులతో మాట్లాడరు వాఁడెంత బిగ్గరగా నరచినను ప్రతివచన మియ్యకపోవుటచే వానికి మిగుల కోపము వచ్చినది. మోపుదింపి యీ కేకలు మాట్లాడకున్న నిప్పుడే యింటికి బోవుచున్న వాఁడనని నరలం బెత్తయెలుగున నిలిచిన నా తపస్వి యదరిపడి వాకిటకు వచ్చి హా స్వసంజ్ఞతో విప్రుడు మాటాడరాని భోజనమైన వెనుక మాట్లాడెదనని సూచించుచు వాఁడు తెచ్చిన కట్టెలను ఆకులను దీసికొని వేగముగా వంటఁజేసి భుజించిన వెనుక నీవలకు వచ్చి గోపాలుని నన్నమునకుం బిలిచెను. వాఁడు నేనొక విచిత్రమైన విషయము జూచితిని. దాని పూర్వోత్తర మెట్టిదో చెప్పినంగాని భుజింపనని నా యతియు వత్సా! భుజింపుము. పిమ్మట స్థిరముగాం గూర్చుండి నీ యడిగిన దానికింగల కారణంబులు చెప్పెదనని యెట్టకేలకు వాని నొడంబరచి యన్నముబెట్టి భుజించిన వెనుక యొక రమ్యమైన ప్రదేశమున వసించి వానిం బిలిచి గోపా! నీవు చూచిన విశేషమెట్టిదియో చెప్పుమనుటయు వాఁడిట్లనియె.

అయ్యా! నే నాకులకై పొలమున కరిగినప్పు డొక బండి యాకాశమార్గమునం బోవుచున్నది. అందుం గొందఱు పురుషులు స్త్రీలతో వినోదముగా మాట్లాడుచున్నట్లు గూడ వినంబడినది ఇది కడుచిత్రము. దాని వృత్తాంత మెట్టిదో యెఱింగింపుం డనిన నయ్యతియు దనకు సన్యాసి యిచ్చిన మాణిక్యమును ముందిడుకొని పూజించినంత నమ్మణి ప్రభావంబున నావృత్తాంత మంతయు గరతలామలకముగాం బొడగట్టుటయు నత్తపసి యతఁడు వానితో నిట్లనియె.

గోపా! నీవు శౌనక మహర్షివోలె బహుకథాశ్రవణ కుతూహలుండవు. కావున

నీకా పేరు తగియున్నది. చిన్నప్పటినుండి కౌపకుండని పిలుచుచుందు. నీవు చూచినది యొక కీలురథము. దాని వృత్తాంత మెంతయు విచిత్రమైనది. కథారూపముగాఁ జెప్పినంగాని తెలియదు. సావధానముగా నాలకింపుమనుటయు వాఁడు చాల వేడుకపడి అయ్యా! మీరక్కథ నాకుఁ జెప్పునప్పుడు గూఢార్థములుగల గీర్వాణ పదములుగూర్చి నచో గ్రహించుట కష్టముగా నుండును. తేటమాటలతో నెఱింగింపుఁడని వేడుకొనిన మెచ్చుచు నయ్యతిపతి వానికిట్లని చెప్పఁదొడంగెను.

మొదటి మజిలీ

శూరసేన మహారాజు కథ

కాశ్మీరదేశంబున మధుర యను పట్టణంబున శూరసేనుండను రాజుగలం డతండు ధార్మికుండును నీతిమంతుడును వినయశీలుండును బుద్ధికుశలుండు నగుటచేఁ దన రాజ్యమందలి జనులెల్ల బిడ్డలవలెఁ జూచుచు వారివారికిఁ దగినరీతిఁ గొలంది కప్పంబులం గట్టుచు పేదలైనవారి కుటుంబములకుఁ దగిన వృత్తులేర్పరచుచు దేవబ్రాహ్మణ భక్తిగలిగి నిర్జలప్రదేశంబుల వాపికూప తటాకాదుల త్రవ్వించుచు రామరాజ్యంబువోలెఁ బాలించుచుండెను. అతని యెడఁ బ్రజలు నధిక తాత్పర్యముతో మెలగుచుండిరి. మఱియు నతనికి వినయనిధి యను మంత్రిగలం డతండును గంటికి ఱెప్పరీతి రాజునకు ముప్పురాకుండఁ గాపాడుచు నీతిశాస్త్ర పారంగతుడై సంధివిగ్రహయాన ద్వైధీభావ సమాశ్రయములయందును సామదానభేద దండముల యందును మిత్రామిత్రులయందును యథాయుక్తముగా మెలంగుచు అతనివలన రాజ్యంబున కేకొఱంతయు లేకుండునట్లు ఇంద్రునకెంత బృహస్పతియుంబోలె సకలరాజ్యభారవాహుండై యుండెను.

ఆ రాజేంద్రుని పురోహితుడు కళానిధియనువాఁ డఖిలశాస్త్రములఁ బరిపూర్ణముగాఁ జదివిన వాఁడగుటచే నతని సహాయమువలన గతాగత కాలముల మంచిచెడ్డలఁ దెలిసికొనుచుఁ గాలవైపరీత్యాది దోషంబులకుఁ దగిన శాంతులఁ గావించుచు నాతఁ డతని మంత్రంబు సైతమాలోచన సభలో ముఖ్యమైనవానిఁగా నెన్నుచుండెను.

మఱియుం బ్రాజ్యవాణిజ్య పూజ్యవతియగు నొక వర్తకుండును సకల యంత్ర [illegible] విశేషజ్ఞుండగు నొక కళాదులందును వాస్తుల్లై యుండ [illegible] [illegible] ఎల్లప్పుడు [illegible] వారి యాలోచనను

సారముగా రాజ్యంబేలుచుండెను. వారేగురు రాజ్యదేహంబునకుఁ బ్రాణంబులై యే కొరంతయులేక నడుపుచుండిరి. ఇట్లుండ నంత సద్ధారాకాంతుఁ డొక వసంతకాలమున సాయంసమయమున నంతఃపుర సౌధోపరిభాగంబున విస్ఫుటిత విటపిప్రసూన వాసనలు నాసాపుట పర్వంబు గావింప నలువంకలఁ గట్టిన వట్టివేళ్ళ చాపలఁ జలించు జలశీకరంబుల నెగరజిమ్ము కమ్మని మలయమారుతమ్ములు మేనికి హాయిగా సోఁక నేకాంతపు కొలువుదీర్చి యక్కొలువుకూటంబునకు నల్వుర మంత్రుల రావించి యంతకుమున్న తనకుఁ గలిగిన విచారంబు వాపుకొనురీతిఁ బ్రసంగింపుచుండ నవ్విధంబెఱింగి వినయవిధి వినయంబున నిట్లనియె.

దేవా! దేవరవారి ముఖవిలాసంబరయ నేఁడెద్దియో విచారగ్రస్త మానసులై యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. తద్దయుం బ్రొద్దు చింతింపనట్టి కారణం బెద్దియును గానరాదు. ఎద్దియేనిం గలిగెనేని సమదుఃఖసుఖులమైన మాకుఁ జెప్పవలదె? చెప్పితిరేని ప్రాణంబులచేనగు కార్యంబైనను సమర్థింపఁగల మవ్విధం బరయ మానసంబు లాత్రపడుచున్న వని యడిగిన వతనిమాట లాలకించి యొక్కింతసేపూరకుండి యుస్సురని దీర్ఘశ్వాస పూర్వకంబుగా నారాజు వారికిట్లనియె.

మిత్రులారా! నాకు గొరంతయేమియును లేదు. నేఁడు మన యాస్థానమునకు వచ్చిన వార్తాపత్రికం జూచి నా మనంబున నొక్క విచార మంకురించినది. మన రాజ్యంబునఁ గోటీశ్వరుఁ డొకఁ డకాల మృత్యువుచేఁ గబళింపఁబడెనట! అతని కేవిధమైన సంతానమును సమీపజ్ఞాతులును లేకపోవుటయేగాక మరణశాసన మేమియును వ్రాయకుండుటంజేసి వాని యాస్తియంతయు మన యధీనమైనదని తద్గ్రామాధికారులు పంపిన పత్రిక యిందాక మీరు చూచినదే కదా!

సంతానంబు గొరంతయైన వానిగతి యెట్టిదో గంటిరే! మనకు సైత మిట్టి చందంబగునేమో యనుచింత యావిర్భవించినది. మనకు పూర్వప్రాయంబు కడచినది. దేహంబుతోడనే గదా మృత్యువావిర్భవించుచున్నది. బ్రతుకునిక్క మెవ్వరెఱుంగుదురు. మనలో నొక్కనికిని నొక్కపుత్రుఁడును లేకపోయెనే! మన యనంతరం బింత రాజ్యం బెవ్వని యధీనమగునో యని చింతించుచుంటి. ఇంతియకాని వేరొండు కాదు. దీనికి మీ యుత్తరంబేమని యడిగిన బుద్ధిమంతుఁడగు నమ్మంత్రి యా రాజుతో వినయపూర్వకముగా నిట్లనియె.

దేవా! దీనికిఁ జింతింపకుఁడు. పుత్రోత్పత్తి విషయమై యనేక సాధనంబులు గలిగియున్నవి. తొల్లి దశరథాది ధరణీపతులు పెక్కండ్రు వృద్ధులయ్యు పుత్రకామేష్టి

మొదలైన సత్క్రియల వలన సంతానంబు వడయలేదు? అట్టి విధిం దెలుప మన పురోహితుండు సమర్థుండని యతని మొగముపైఁ జూడ్కి నిలిపిన నా బ్రాహ్మణుఁడు లేచి యల్లన నమ్మహారాజుతో నిట్లనియె.

రాజా! సంతానము జనించుటకై పెక్కు విధుల గ్రంథంబులఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. హోమంబులు, దానంబులు, తీర్థసేవలు లోనగు సత్క్రియలవలన బుత్రులు జనింతురు. వానిలో సులభమగు మార్గంబు చింతించి, సంతానంబు గలుగుటకు పూఁట కాఁపయ్యెదను.

బ్రాహ్మణ ప్రసాదంబునఁగాదే! తొల్లి వృద్ధుఁడైన నరసింహదేవ మహారాజుగారు కృష్ణదేవరాయలం గనిరనిన నద్ధరాకాంతుఁ డా వృత్తాంత మెఱింగింపుఁ డనుటయు బ్రాహ్మణుం డిట్లని చెప్పఁదొడంగె.

కృష్ణదేవరాయల జనన కథ

ప్రసిద్ధుండైన నరసింహదేవ మహారాజుగా రాంధ్రదేశంబున నధికధర్మిష్ఠుండై పాలించుచుఁ గవీంద్రులవలన ననేక కృతులువడసి దిగంతవిశ్రాంత యశోమహితుండై యొప్పుచుండెను. ఇట్లుండియు సంతానంబు గొరంతయైనఁ జింతించుచున్న యా వృద్ధభూపతి మతికి ధృతిగరపి యతని యమాత్యుం డారాజ్యంబున నూరక యనేకాగ్రహారంబుల ననుభవించుచు సంవత్సరంబున కొకసారియైన దర్శనం బియ్యని సిద్ధాంతులఁ బెక్కండ్ర పట్టాలకొఱకు రప్పించి సాదరపూర్వకముగా నిట్లనియె.

దైవజ్ఞులారా! మీ దైవజ్ఞత్వంబు సార్థకమునొంద నేఁడు మీ వలన మన రాజుగారి కొక ప్రయోజనంబు దీర్పవలసివచ్చినది. దైవజ్ఞులన దైవమును గుర్తెఱింగిన వారుగదా! గతాగతకాలముల జరుగు విషయములు మీకుఁ గరతలామలకములై యుండును. మీ గ్రంథములకుఁ గోచరములుకాని సంగతు లుండవు. కావునఁ బురాతన గ్రంథములఁ బరిశీలించి రాజుగారి జాతకఫలమున కనుగుణ్యముగాఁ గాలరీతి గనిపెట్టి సంతానంబు గలుగు మార్గంబొండు వక్కాణింపుఁడు. చెప్పలేమంటిరేని తక్షణమే మీ యగ్రహారములకుఁ గల పట్టాలతోఁ గూడ నాస్తులను విడిచి యన్యదేశముల కరుగవలసివచ్చును. మీ గ్రంథంబుల నట్టి సాంప్రదాయకమైన యర్థము దొరకక మాన దిదియ ముమ్మాటికి నాజ్ఞయని బుద్ధిమంతుఁడైన యామంత్రి చెప్పిన మాట లాలకించి యా సిద్ధాంతులు చింతాకులస్వాంతులై కొంచెకవడికి నుదుట గదుర నప్పని కారుమాసముల మితి గోరిరి. మంత్రియు నట్టి మితినిచ్చి వారి నిజనివాసంబుల కనిపెను. పిమ్మట నాజ్యోతిష్కులిండ్ల కఱిగిన వెనుక నందరు నేకముఖముగా

నిద్రాహారంబులు మాని తమరితవర కెన్నఁడును విప్పిజూడని పురాతనజ్యోతిష గ్రంథంబు లన్నియు నొక్కయక్షరం బేనియు విడువకుండఁ బరిశీలింప దొడంగిరి.

ఇట్లారుమాసములు రాత్రింబగళ్ళు తదేకదృష్టిగాఁ బరిశీలించుచుండ నొక్కనాఁ డొక్క గ్రంథంబున రాజుగారి పూర్వపుణ్యముననో సిద్ధాంతుల యదృష్టంబుననో సంతానజనన సూచకమైన విషయమందుఁ జూడనయ్యె. తత్సంవత్సర మాఘబహుళ చతుర్దశీ భానువారము నాఁటిరాత్రి తులాలగ్నమున రెండుగడియలు భుక్తియైన తరువాత నా గ్రామమున కుత్తరదిశను క్రోశద్వయ పరిమాణముగల దూరములో నల్పప్రమాణ మెత్తుగల యంతరిక్షమున నక్షత్ర మొండుపడునని సిద్ధాంతమూలముగాఁ దేలినది. దానిని బుద్ధిమంతులైన యాసిద్ధాంతులు పుత్రోత్పత్తికిఁ గారణమగునట్లు మార్చిరి. చిరకాలము స్వర్గంబున బుణ్యసుఖం బనుభవించిన జనులు పుణ్యంబు క్షీణమైన వెనుక మర్త్యలోకంబున నక్షత్రరూపంబుగాఁ బడి పుడమి నధిపులై జనింతురను శాస్త్ర ప్రసిద్ధి బట్టి యా నక్షత్ర మొక కలశోదకంబునం బట్టి యజ్జలంబులం గ్రోలినేని పుత్రోత్పత్తి యగునని నిశ్చయించిరి.

గణితాగతమైన యా విషయము బలుమారు శోధించి చూచి స్థిరపరచిన వెనుక వారత్యంత సంతోషంబుతో రాజునగరి కరిగి మంత్రి కావృత్తాంత మెఱింగించిన నయ్యమాత్య శేఖరుఁడును వారి బుద్ధికుశలతకు మెచ్చుకొని తద్విధానమునఁ దప్పక సంతానము గలుగునని నిశ్చయించి యంతయెత్తున నొక మంచెగట్టించి దాని నెక్కుటకు వీలగురీతిని సోపానంబు లేర్పరచి సిద్ధాంతులు చెప్పిన మహాశివరాత్రి నాఁటిరేయి యందలు నక్కుడికలిగి యొక్క వృద్ధ బ్రాహ్మణు నుపవాసంబుతో దాని నెక్కించి పవిత్రోదకంబులచే నిండింపఁబడిన బంగారు కలశ మొకటి యతని చేతి కిచ్చి రాజును మంత్రియు సామంతులు పౌరులు మరియు ననేక గ్రామములనుండి యవ్వింత జూడవచ్చిన ప్రజలును నారాత్రి నక్షత్రపతన దర్శనలాలసులై కనురెప్ప వేయక చూచుచుండిరి.

ఇట్లుండునంత సిద్ధాంతులు చెప్పిన మితి యొక్కింతేనియు నతిక్రమింపకయే యమ్మహూర్తంబునఁ దళుక్కురను కాంతితో దృష్టులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచు నక్షత్ర మొండు చంద్రోదయమైన తెరంగున దెసలనెల్ల తేజఃపుంజంబుల వెదజిమ్ముచు విప్రహస్త కలశోదకంబునం బ్రజ్వలించుటయు నవ్వింత కత్యద్భుతస్వాంతులై లోకు లెల్లహల్లకల్లోలముగా రొదచేయుచు గొందఱు సిద్ధాంతులను బరిగొందరు శ్లాఘింపం బును నభినుతించిరి. అవనినాథుండు మంత్రి యనుమతి నా క్షితిసురుల కనేకాగ్ర హారము లిచ్చుటయేగాక వారి తమయాశ్రిత పండిత మండలములో ముఖ్యులుగా నెన్నుకొనుచుండెను.

పిమ్మట నక్కల కోదకంబు శుభముహూర్తంబున మంత్రిబోధచే నా రాజు గ్రోలి తనకుఁగల యిద్దరి భార్యలలో చిన్నభార్యయందు ప్రీతి పెద్దగావున నాఁటిరాత్రి నా పడతిం బడకకు రమ్మని యజ్ఞాపించెను. అత్తరుణియుఁ బ్రసూతివలన యౌవనంబులకు లోపంబగునని రతిక్రీడాసుఖము బరిపూర్ణముగా ననుభవింపని దగుటచే నా రాత్రి దాను బోక తన కత్యంతాప్తురాలగు దాదినొకదానిఁ దననగలచే నలంకరించి శయ్యాగృహంబున కనిపినది. స్త్రీలకుఁ గామమును మించిన యభిలాషలేదు.

అదియు రాజభార్యవలె నభినయించుచు మంచముకడ నిలువం బడుటయు నా రాజేంద్రుడు కజ్జలంబులఁ గ్రోలినది మొదలు మేనెఱుంగక కైపెక్కి మదోన్మత్తుండై యున్న కతంబున దానిం దనభార్యయే యనుకొని రతిక్రీడలం దేల్చెను. పిమ్మట గొండొకవడికి నొడలు దెలిసికొని విదావించి చూచి నీచకాంతగా నెఱింగి కోపంబును శోకంబును సంభ్రమంబును మనంబున నొక్కసారి యంకురింప దానివలన దద్వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి కరవాలంబున దాని శిరంబు నెగవ్రేయబోయి యంతలో విమర్శించి యప్పుడ మంత్రిం దీసికొని రమ్మని నాపునొకని నంపెను. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" యను వాక్యంబు దప్పుదుగదా!

విను మారీతి దాసీకేశంబు లొకచేతను గత్తి నొకచేతను బట్టికొని యట్లే నిలువంబడియుండ బుద్ధిమంతుడగు నమ్మంత్రియు నట్టి వార్తవిని యెట్టి యుపద్రవమైన పని జరిగెనో యని వెరపుజెందుచు నతిరయంబున నర్ధరాత్రంబున నొంటిగా రాజనగరి కరిగి యందేకాంత గృహంబు సొచ్చి రాజును దాదియు నున్నరీతికి భీతిజెందిన డెందంబుతో నిట్లనియె.

ఓహో దేవా! యిదుగు యిదుగుమ్ము. ఇంత సాహసం బాచరింపఁ బూనితి వేమి? ఈమతి నీయరివగాదా? యేమి తప్పు చేసినది యెఱింగింపుమని యతని కరమునందున్న కరవాలము లాగికొనుటయు నారాజు మంత్రి కా వృత్తాంత మామూలచూడంబుగా వక్కాణించి దీనిం జంపెద నీ యభిప్రాయ మేమని యడిగిన నా ప్రధాని యిట్లనియె.

అయ్యా! దీనిం జంపిన లాభమేమి? ఈ నేరం బిది యాచరించినది కాదు. తన యేలికసాని చెప్పినట్లు నడుచుకొనుట దాదుల కుచిత ధర్మముగదా! రాణియు బాల్య చాపల్యంబున నట్లు నడిపించినది. గావిందు గతమునకు వగవం బనిలేదు. మన మధిక ప్రయత్నమునఁ బడసిన ప్రయోజనం బూరక చెడఁగొట్టుకొనుట లెస్సగాదు. దైవ సంకల్ప మీ రీతినుండ దాని మార్ప నెవ్వరితరంబు. పుత్రులలో నౌరసుఁడును క్షేత్రజ్ఞుఁడును ముఖ్యులు. దీనికి జనించినవాఁడు నీకౌరసుండనంబరగు. వాఁడందర కన్న నుత్తముఁ డని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి. దీనికి తప్పక మంచికుమారుం

ఉదయించును. ఈ రహస్యం బెవ్వరికి నెరిగింపరాదు. దీనిం గళత్రముగా నంగీకరించి యంతఃపురంబున నుంచ నియమింపుఁ డని మంత్రి యనేక నీతివాక్యంబులు చెప్పి యెట్టకేలకు నా పట్టపురాజు నొడంబరచెను. పిమ్మట నా రాజును దానింభార్యగా గ్రహించి యంతఃపురంబున గోప్యంబుగా నుంచ నియమించెను.

మంత్రియు నట్లు జేసి సమాధానపరచి మఱల నింటికరుగు నప్పటికిఁ దెల్లవారుచుండెను. వీధుల నక్కడక్కడ గుంపులుగా నిలిచి జనులు మంత్రిం జూచి యేదియో గుజగుజలాడికొనిరి. మంత్రియు వ్యాకులచిత్తుఁడై యున్న కతంబునఁ బరిశీలింపకయే యింటికఱిగెను.

అల్లింటి కేగినంత నమ్మంత్రిభార్యయు నెదురువచ్చి ప్రాణేశా! నగరి విశేషము లేమి? ఇంత యర్ధరాత్రంబున రాజేల మీకు వర్తమానముసేసె నెఱింగింపఁ దగిన నతండది యొక రాజకార్యపు తొందరయని మఱపించి చెప్పుటయు దాని నామె నవ్వి నాథా! మీరు నాకుఁ జెప్పక దాఁచినను గొంచెము దెలిసినది లెండి యని పరిహాస మాడుటయు నతండు తొందరపడి నీవు విన్న విషయ మెయ్యది వివరింపుమనుటయు నాకాంత యిట్లనియె.

మహారాజుగారు నక్షత్రయుక్తమగు కలశోదకంబు గ్రోలి మదోన్మత్తులై యున్న కతంబున పడకకు నియమింపబడిన రెండవభార్య ప్రసూతివలన యౌవనమునకు భంగము కలుగునని తనదాది నలంకరించి పంపెననియు నతం డెఱుంగక రమించిన పిమ్మట నిజంబుదెలిసి దానిఁ జంపబోయి యంతలో మీయనుమతిబడసి చేయుటకు మీకు వర్తమానము పంపెననియు మీరు దానిం జంపవలదు దానికి జనించిన పుత్రుఁడే రాజ్యంబున కర్తయగునని రాజును సమాధానపరచి దాని నంతఃపురంబున కనిపిరనియు వీధుల జనులనుకొనగా వినివచ్చి మనదాది నాకు చెప్పినది. ఇదియే నేను వినినవార్త నిజమో యసత్యమో మీ మనంబునకే తెలియగలదు. అనుటయు నా ప్రగ్గడ తెల్లబోయి యౌరా? లోకం బీపాటిది గాఁబోలు. నాకన్న ముందరనే యీవార్త యూరం బడినది. ఇంకేటి రహస్యంబు. చాలుచాలునని పశ్చాత్తాప చిత్తుండయ్యె నారహస్యము రాజున కెఱింగింపఁడయ్యెను. ఇట్లుండు నంత నన్నెలంతయు నంతర్వత్నియై పదియవ మాసంబున మన్మథునిం బోలు చక్కని ముద్దుల బాలుంగనినది. గోపా! యతండే యష్టదిగ్గజములను బిరుదులు వడసిన మహాకవులచే ననేక కృతులందిన కృష్ణదేవరాయ భూపాలుండు, అని యెఱింగించిన నంతసించు నాపేదితో మఱియు నా బ్రాహ్మణుండును దేవా! తమకు నట్లే బ్రాహ్మణ ప్రసాదంబునఁ బుత్రుండుదయించునని చెప్పెను.

పిమ్మట నర్యవర్యుండును (షరాబు) బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పిన చొప్పున పుత్రో

త్పత్తికి హేతువులు వ్రతదాన హోమతర్పణాదులే యగునని తత్ప్రియత్న మాచరించుటకు మిగుల నతని తొందర పుట్టెను.

ఇట్లు వారు మువ్వురు తమకుఁదోచిన విషయంబులు చెప్పి యూరకున్నంత రఘాదుఁడు లేచి అయ్యా! రాజేంద్రా! పుత్రోత్పత్తికి వీరు చెప్పినవన్నియు దైవికములు. కలిగినం గలుగవచ్చును. మానినను మానవచ్చును. దీనికి నేనొండుపాయము మానుషంబైన దానిని వక్కాణింతు వినుఁడు. వైద్యగ్రంథంబు లెన్నియేని బరిశీలించినాఁడ. వానిలో శరీరశాస్త్రమను గ్రంథంబున దీనివివరము వ్రాయఁబడియున్నది అది చూచినవారు సంతానము దైవికమని యెంతమాత్రము నమ్మజాలరు. అపుత్రత దంపతులరోగమువలన గలుగుచున్నది. దాని నోషధిసేవచే మాన్పవచ్చును. అట్టి గ్రంథంబు బరిశీలించి, తచ్చికిత్సం జేసినచోఁ దప్పక సంతానము గలుగునని పలికిన నతనిమాటలను లౌకికమునకనుకూలముగానున్నవని పాటించిరి.

అట్లు వారైదుగురు నుప్పరిగెయందు వెన్నెలలో బల్ల చుట్టు పీఠములపై చకొని వలయాకారముగాఁ గూర్చుండి సంతాన విషయమైన మాటలాడుకొనుచుండ గోపా! వారి పూర్వపుణ్యమెట్టిదో అంతరిక్షమునుండి యొక మామిడిపండా బల్లమీఁద బడినది. విభ్రాంతులై వారట్టె లేచి యాగసంబుదెస జూచిరి. అందు ననతిదూరమున నొక గరుడపక్షి వలయముగా దిరుగుచున్నట్లు కాన్పించినది. అప్పుడు చర్మమునం దప్పక్కి ముక్కుకొనగీటులు నాటియుండుట దిలకించి, వారాపక్షి యా పండెక్కడ నుండియో తీసికొని పోవుచుండ ముక్కుజారి పడినదని నిశ్చయించిరి.

అప్పుడు బుద్ధిమంతుడగు మంత్రిలేచి పురోహితునితో నీఫలవృత్తాంత మెట్టిదో ప్రశ్నరూపముగా వక్కాణింపు మనుటయు నా సిద్ధాంతి యప్పటిలగ్నమునుబట్టి చూడనది సంతానజనన హేతుభూతమగు ఫలమని తెలియఁబడినది. దానికి వారాశ్చర్యపడి వై వానుకూలమునకు మెచ్చుకొనుచు నప్పండు బవ్వుద విదకీసి రాజాపెంకను మంత్రి చర్మమును, బ్రాహ్మణుడు వర్తకుడు వంగోలియు రసఖండమిశ్రితములైన ముక్కలను గొనికొనిపోయిస్వభార్యలకిచ్చియారాత్రి కళత్రములతో రతిక్రీడావిశేషముల నానందించిరి.

పిమ్మట నుదయమున వారి హృదయములకు గొప్పదు లుదయించు శుభసూచకములు పెక్కులు దోచిన సంతసించుచుండ వారి భార్యలును గర్భచిహ్నంబులం దాలిచి పదియవమాసంబున నొక శుభలగ్నంబున నైదుగురు పుత్రులం గాంచిరని పలియించినే మణిసిద్ధునితో గోపాలుం డిట్లనియె. అయ్యా! ఆ మామిడిపండు దినినంతనే వారి భార్యలు గర్భవతులై పుత్రులం గాంచుటచే దానియందెద్దియో విశేషముండకపోదు. దానివృత్తాంతమరయ నా మనము త్వరపడుచున్నయది. వివరింపు డని వేడుకొనుటయు సంతసించుచు వానికాయతిశ్రేష్ఠుం డిట్లని చెప్పఁదొడంగె.

మామిడిపండు కథ

కర్ణాటకదేశంబున శుద్ధమతియను బ్రాహ్మణుఁడుగలఁ డతనికి బాల్యముననే తల్లి దండ్రులు పరలోకగతులగుటచే దేశంబున రక్షించువారు లేమింజేసి స్వదేశమువిడిచి కాశీనగరంబున కరిగెను.

అట్లు కాశిఁజేరి తనకు విద్యయం దభిలాషలేకున్నను విద్యార్థులకుమాత్రమందు భోజనసదుపాయ మెక్కుడుగాఁ జేయబడుచున్నది గావున మొదట నతఁడు భుక్తి కొరకు విద్యార్థికోటిలోఁ జేరెను. వాని పూర్వపుణ్యమెట్టిదో క్రమంబున నతనికందర కన్న విద్యయు సులభముగా రాఁదొడఁగినది. సాధారణముగా విద్యార్థులు పెండ్లియైన తోడనే కాశికిఁ బోవుటయు భార్యయెదగువఱకు నేదోయొకశాస్త్రమందు పాండిత్యము కుదుర్చుకొని దానినే సంతుష్టివడసి యింటికివచ్చుచుందురు. శుద్ధమతి కింటియొద్ద నట్టి యాప్తులుగాని భార్యగాని లేకపోవుటచే స్వదేశమున కరుగుట కవసరము లేమింజేసి నలుపదియేఁడ్లు వచ్చువరకుఁ జదివెను. కావున నతఁడనేక విద్యలయందుఁ బ్రవీణుఁ డయ్యెను. అతనికి మొదటినుండి ఛాందసము మెండుగానున్నది. విద్యాగ్రహణమందు మాత్ర మట్టిది గాన్పించకున్నది. నలుపదియేండ్లు కాశిలో విద్యాభ్యాసము జేసినవాఁ డరుదు గావునఁ గాశిలో నెట్టి పండితునకైన విద్యార్థియను నామమే కాని యుపాధ్యాయ నామమువచ్చుటలేదు. శుద్ధమతికి మాత్ర మచ్చటఁగూడ నట్టి ప్రఖ్యాతి వచ్చినది. కాశిలోనున్న పండితులలో ముఖ్యుఁడని పేరువచ్చిన వెనుక నతనికి స్వదేశగమనము నం దభిలాష జనించినది. స్వర్గమం దున్నను జన్మభూమి సౌఖ్యమురాదుగదా! అట్టి యుత్సాహము గలిగినతోడనే యా పండితుండు గొందఱు విద్యార్థుల వెంటబెట్టుకొని స్వదేశమున కరిగి యందు దాను జనించిన గ్రామమునకు వెళ్ళెను. అందుఁ దన్ను గుర్తెఱింగినవారు లేకున్నను తన ఖ్యాతిని వినుచున్నవారు పేరుచెప్పినతోడనే మిక్కిలి గౌరవము జేసి యొక యింటం బ్రవేశపెట్టి కొన్నాళ్ళదనుక భోజనభాజనములకుఁ దగిన సదుపాయము చేయుచుండిరి. మఱియుం గాశినుండి గొప్ప పండితుండు వచ్చెనను వార్తవిని యనేక గ్రామములనుండి పెక్కండ్రు విద్యార్థులు అయనకడకువచ్చి శాస్త్రములఁ జదువఁదొడఁగిరి అతనికి ఛాందసము చాలఁగలిగియున్నను బోధనశక్తియు శాంతతయుఁగూడ నధికముగా నుండుటంబట్టి యక్కడకువచ్చిన విద్యార్థి మరియొక చోటి కరుగుటకు సమ్మతింపఁడు. అతనికి గలిగియున్న ఛాందస మంతయు లౌకిక విషయమే కాని విద్యావిషయములోఁ గాన్పించదు.

ఇట్లు శుద్ధమతి యధిక విఖ్యాతి నొప్పుచున్నవార్తవిని సమీప గ్రామవాసియగు శ్రోత్రియబ్రాహ్మణుం డొకండాయనతో బంధుత్వము గలిసినఁ [illegible]నుకొని పెద్ద

వాఁడని యెంచక పదియేఁడు ప్రాయము గల చక్కని తన కూఁతు నాయనకిచ్చి వివాహము గావించెను. వివాహమైన నాలుగేండ్లకత్తరుణి కాపురమునకు వచ్చినది. అత్తవారింట విద్యార్థులేగాని యాఁడుతోడు లేమింజేసి యా యింతి కొన్నాళ్ళదనుక లజ్జావతిగ నుండి పిదప ప్రౌఢగా సంచరింపం దొడఁగినది. మిక్కిలి గుణవంతురాలగు నా చిన్నది విద్యార్థులనెల్ల పుత్రులఁగా భావించుకొనుచు వారితోఁ గడుఁ జనువుగా మాట్లాడుచుండును. అట్టి స్థితిని జూచి యావృద్ధబ్రాహ్మణుఁ డామె విషయమై యనుమానము జెంది యొకనాఁ డిట్లని తలంచె. ఓహో! స్త్రీలు దుష్టమతులని యెఱింగియుండియు దీనిని విద్యార్థులతో నింతచనువుగా మాట్లాడనిచ్చిన నాకంటె మూఢుఁడుగలఁడే. "బలవానింద్రియ గ్రామో విద్వాంసమపికర్షతి" యను శాస్త్రబోధ నెన్నటికేనియు మఱవఁబోలునే. ఎంతదృఢమైన స్త్రీలమనస్సులును పురుషులు సమీపించినతోడనే చలింపక మానవు. అట్టి స్త్రీలచరిత్రం బెప్పుడుజ్ఞాపకము దెచ్చికొని విద్యార్థులకును భార్యకును సంబంధము కలిగియున్నదని భ్రమపరచి యామె నవ్వినను మాట్లాడినను చూచినను విద్యార్థుల నిమిత్తమేయనియు నదియు నొకవిధమైన సాంకేతికమే యనియుఁ దలంచుచు విద్యార్థులకుఁ బాఠము జెప్పుట మాని సర్వకాలం సర్వావస్థలయందు నామెను విడువక తిరుగుచుండును.

పిదప నెవ్వరేని మాట్లాడుకొనినను నవ్వుకొనినను నేకాంతముఁ జెప్పుకొన్నను తన భార్య జారత్వవిషయమే యనియుఁ దనకు మిగుల నపకీర్తి వచ్చినదనియు భావించి యధిక చింతాకులస్వాంతుఁడై యొకనాఁ డయ్యో దైవమా! నేననేక విద్యలంజదివి మిగుల ఖ్యాతిజెంది కాశిమండక యిప్పటికేలవచ్చితిని? వచ్చియు విచ్చలవిడి సంచరింపక గుదిబందం దగులుచుకొన్నట్లేలఁ బెండ్లియాడితిని. పెండ్లియాడినను నిట్టి దుర్మార్గురాలు దొరకవలెనా కటాకటా! నా ఖ్యాతి యంతయు నొక కాంతమూలముగా నశించుచున్నది. నేనేమి చేయుదును. స్త్రీ మూలముగా నెంతవానికి నపఖ్యాతి రాక మానదు. బృహస్పతి యంత వానికిఁ గళంకము దెచ్చిపెట్టిన స్త్రీజాతిని నమ్మినఁ జెడకుందురా? ఛీ! ఛీ! ఇట్టియపకీర్తి మోసికొని యుండుటకంటె మరణమే మేలుగదా. అయ్యో! యెన్నినాళ్లో శ్రమపడి చదివిన చదువంతయు గంగపాలుగాఁగ నూతఁబడవలసి వచ్చెనేయని పలుదెఱంగుల విచారించి భార్యజారిణియైన తఱిఁ జేయఁదగిన కృత్యములు వ్రాసియున్న నీతిశాస్త్ర మొకందు విప్పిచూచిన నందిట్లు వ్రాయబడి యున్నది.

శ్లో. "కులటా యది జాయాచేన్మౌనమేవ ప్రశస్యతే:
దేశాంతరంవా గంతవ్యం మరణం వాపి శోభనే
ఏతత్త్రిభిః పరిహారైస్తు నాపఖ్యాతిభయం భవేత్"

అనఁగా దనభార్య జారిణి యైనచో నెఱిఁగియు నెఱుగనట్లూరకుండుటయే మొదటి పక్షమనియు, నట్లూరకుండలేనివాఁడు దేశాంతర మరుగవలయు నది రెండవ పక్షమనియు, దానికి సమ్మతింపనివానికి మరణమే మేలనియు నీ మూఁడు ప్రకారముల చేతను అపఖ్యాతి భయము నొందనేరఁడనియు నర్థము. అట్టి శ్లోకము పలుమారు శోధించి యాద్యంతములకు సమ్మతింపక దేశాంతర మరుగుటయే నీతి యనియు "దేశాంతరం వా గంతవ్యం" అనుచోట భార్యతోడనా యొంటరిగానా యను విషయ మూఁగొంతచర్చించి భార్యతో నడిగినచో నచ్చటనైన నీ దుర్మార్గురాండ్ర మూలముగా నపఖ్యాతి వ్యాపింపగలదు. కావున నొంటరిగానే యని నిశ్చయించి యొక్కనాఁ డర్ధరాత్రంబున నొరులెఱుంగకుండ దన్నాపనసును గొన్ని పుస్తకములు దేవతార్చన సంచియు మూటగట్టుకొని గుట్టుగా నిల్లువెడలి యజ్ఞాతమార్గంబున బడిపోవుచుండెను.

మఱియు గురుని మత మదివఱకే యెఱిఁగియున్న విద్యార్థులు నలుగురు మాత్ర మాయనతోఁ బ్రయాణమై పోవలయునని యెంచి మూటలు గట్టికొని కాచియుండిరి. నిద్రావశంవదులగుటచే నెఱుఁగక యాయనతోడ నడుగలేకపోయిరి. మాయావధిలో మెలకువ వచ్చుటచే నాయనజాడబట్టి యిల్లువెడలి యాయనపోయిన మార్గముననే వీరును నడువసాగిరి. విద్యార్థులును వించుమించుగా ఛాందసంబున గురునితో సమానులే. శిష్యులు మిగుల బలముగలవారగుట వడివడి నడిచి తెల్లవారునంతలో గురువుగారిం గలిసికొనిరి. ఆయన తనవెంట వచ్చు విద్యార్థులంగాంచి వారు తన్నింటికిఁ బిలిచికొనిపోవుటకునై వచ్చుచున్నారనియెంచి వారికగబడనట్లు మిగుల వేగముగా నడువసాగెను. కాని యంతలో వారు గలిసికొనుటచే నతని ప్రయత్నము కొనసాగినది కాదు. పిమ్మట శిష్యులనుజూచి యతఁడు మీరేల నా వెంట వచ్చుచుండిరని యడిగిన వారు అయ్యా! మాకింకను విద్యపూర్తికాలేదు. తమవంటి యుపాధ్యాయులు దొరకుట దుర్లభము. విద్యాగ్రహణలాలసులమై తమవెంట వచ్చుచుంటి మిదియే మా యభిలాష యని చెప్పిన నితండు బానాను! మీరు నాతో వచ్చెడు కారణము నేనెఱుంగుదు. నా భార్య జారిణియని ప్రకటించి నాయపఖ్యాతి వెల్లడిఁ జేయబూనితి గాబోలు! మీరు నాతో రావలదు. మీయిష్టమువచ్చినచోటునకు నరుగుఁడు. నేనిక్కడనుండి కదలనని నేలం జతికిలఁబడియెను. వారా మాటకాశ్చర్యపడి చెవులు మూసికొని శివశివా! మేమా సంగతియే యెఱుఁగమే! మాకు విద్యాసక్తియేగాని వేఱుగోరవలేదు. మీరేమిటికి దేశాంతర మరుగుచుంటిరో మాకుఁ దెలియదు. మా కామె తల్లిగాదా? యామె విషయమై మేమనఁగలమా? మీ పాదములాన మేము చదువుకొనుటకుఁదప్ప వేఱొకపనికి మీతో వచ్చుటలేదు. మమ్ముఁగొనిపొండని యాతని పాదములంబట్టి వేఁడుకొనుటయు దాని కతఁ డెన్నివిధములనో ప్రతికూలవాక్యములను జెప్పెనుగాని వారి ప్రార్థనచే

సమ్మతింపక తీరినదికాదు. గురువుగారు అనుమతించిన పిమ్మట శిష్యులు వారి దర్శాసనమును దేవతార్చన సంచియుఁ దోవతుల మూటయుఁ వారు గైకొని యామున వెనుక నడువసాగిరి. అట్లా ఛాందసు లేవురు నడిచి నడిచి జాముప్రొద్దెక్కు సరికొక పట్టణముఁ జేరిరి. ఆ పురిలో నొక బ్రాహ్మణవీధిం దోవున గమనాయాసమువాయ పరిశ్రమింపఁదలంచి యరుగెలంకుల నరుగుయున్నను వానిమీఁద వసింపక వీధిలోనే మూటలు దింపి కూర్చుండి మార్గాయాసము వాయ కోవతిచెరఁగుల విసరుకొను చుండిరి.

అట్టి సమయమున నా ప్రాంతమందలి యొక గృహస్థుని భార్య మంచినీరు తెచ్చుటకై బావికరుగుచు మార్గమునఁ గూర్చుండియున్న యా ఛాందసులం గాంచి, అమ్మా! మీరెవ్వరని యడిగినది. ఆ మాట విని వారు అమ్మా మేము పరదేశుల మనిరి. ఆమెయు మీరు పరదేశులు కారని నుడివి కలశముగొని బావి కరిగినది. ఆమె మరల వచ్చునప్పటికి వారొండొరు లాలోచించుకొని అమ్మా! మేము పరదేశులము కానిచో మార్గస్థులమైనఁ గామా యనిరి. అప్పుడు ఆమె మీరు మార్గస్థులును గారని నుడివి యింటికేగినది. ఆమె క్రమ్మర వచ్చులోపల వీరాలోచించుకొని తల్లీ! మేము మార్గస్థులమును గానిచో బాటసారులమని చెప్పుచున్నార మనిరి. అప్పుడును కారని చెప్పి యా చిన్నది బావి కరిగినది. వారపు డోహో యిది చిత్రము. ఈ గ్రామమందున నాఁడువాండ్రకు సైతము పాండిత్యము కలదు గాఁబోలు. మన మన్న పదముల కర్థము వేరుకలదా యేమి? అనేక శాస్త్రములు చదివితిమిగాని మనమెవ్వరమో తెలియకున్నదే! ఈసారి యేమని చెప్పుదము. ఎట్టి పేరు నుడివినను నీ కాంత సమ్మతింపకే యున్న యాందోళితమానసులై చింతించుచుండ నయ్యంగనయామనయుఁ దన కలశమెత్తుకొని యాదండ నిలువంబడిన వారేమియుం బలుకనేరక అమ్మా! మేము వద్దవెఱ్ఱి మూఢుల మనిరి. ఆ మాట కామె లోన నవ్వుకొని వెఱ్ఱిమూఢులు గారని పలికి యింటి కరిగెను. పిమ్మట వారత్యంత విషాదదోదూయమాన మానసులై యోహో మనమన్న చోట మరుగుచుంటిమి. పెక్కండ్రు పండితులతో సంభాషింపవలసి వచ్చును. మన మెవ్వరమో తెలిసికొని యేగుట మంచిది. అని నిశ్చయించి యామె మరల వచ్చు నేమా యని యచ్చట కూర్చుండిరి. ఆమెయు నీళ్ళు తెచ్చుట చాలించి చేద దీసికొని వచ్చుటకు మరల వీధికి రాగానే యా బ్రాహ్మణులు తటాలున లేచి యామెకు వందనము సేయుచుఁబోయి యామెచే వారింపంబడి అమ్మా! నీవు మహావిద్వాంసురాలవుగాఁ గోచు చున్నావు. మే మనేక శాస్త్రములు చదివితిమిగాని మే మెవ్వరమో మాకుం దెలిసినది కాదు.

నాలుగు విధముల పేరులు సెప్పినను కాదంటివి. మాయందనుగ్రహముంచి మే మెవ్వరమో? యేమనవలయునో? యెఱింగింపను విని సంతసించుచున్న

వారమని మిగులఁ బ్రతిమాలుకొనుటయు నవ్వనిత తనలో మఱియు మిగుల నవ్వుకొని అయ్యా! ఇప్పుడు చాల ప్రొద్దెక్కినది. మా యింటికి వచ్చి వంటఁజేసుకొని భుజింపుఁడు. భోజనమైన పిమ్మట నంతయుం జెప్పెదననుటయు నామె మాటకు వారు మిగుల నాకలిగొని యున్నవారు గావున నంతసించి యామెతోఁగూడ వారి యింటికరిగి, ఆ సతీమణియు వారికొక గది చూపి అందు వంటసామగ్రి నంతయు నమర్చి పెరటి యందున్న నూతియందు స్నానముజేసి వేగిరముగా వంటఁజేసికొని భోజనము సేయుఁడు నా మగఁడు మిగుల ననుమానము గలవాఁడును ధూర్తుండు నగుటచే నాయన వచ్చినచో మిమ్మును నన్నునుగూడ దండించును. ఆయన నిత్యమును రెండు యామముల దనుక రాజుగారియొద్ద పురాణముచెప్పి పండ్రెండు గంటలు కొట్టినతోడనే యింటికి వచ్చుచుండును. ఇపుడు పదిగంటల ప్రొద్దెక్కినది. త్వరగా వంటజేసుకొనుఁడని తొందరపెట్టుటయు వారు నామె చెప్పిన చొప్పున నూతియొద్ద స్నానముజేసి యా గదిలో వంటఁజేసికొనుచు స్తోత్రపాఠములఁ బఠించుచు భగవద్గీతల బారాయణము చేయుచు నతి వేగముగా ముగింపవలయునని తలంచిరి. కాని దేవతార్చన చేయుచుండఁగనే పండ్రెండు గంటలు కొట్టిరి. అంతలో యజమానుఁడు వచ్చి తన వాడుక ప్రకారము నాలుగు గదులు వెదికిచూడఁగా నొక గదిలో నీ బ్రాహ్మణు లుండుటఁజూచి తల కంపించుచు వేగముగా నా యింటికి దాళమువైచి భార్యయున్న యింటికిని బీగము బిగించి వాకిళ్ళన్నియు మూసి వీధి తలుపునకు లక్క-శీలతో ముద్రవైచి యతిజవంబున రాజనగరికిఁ బోయెను.

గోపా! వినుము. ఆ బ్రాహ్మణునికి భార్య విషయమై మిగుల ననుమానము గలిగి యొకప్పుడు రాజుగారితో అయ్యా! తమరు పెక్కు నేరములకు శిక్షలు విధించుచుంటిరి గాని జారత్వదోషమునకుఁగూడఁ నేల విధింపరని యడిగిన నతం డట్టి దోష మెక్కడనున్నదో వక్కాణించిన దండింతునని యనె. దానికా బ్రాహ్మణుడు సిగ్గువిడిచి యెక్కడనో యని చెప్పనేల నీ దుర్మార్గపుకృత్యము మా యింటనే జరుగుచున్నది. నేను తమయొద్దకుఁ బురాణము చెప్పుటకు వచ్చిన పిమ్మట నిత్యమును నా భార్య విటులతో నింటనుండ స్వేచ్ఛగా సంచరించుచున్నదని చెప్పెను. అవ్విషయము రాజు పెక్కండ్రవలన విని యామె మహాపతివ్రతగాఁ దెలిసికొని పురోహితునితో నార్యా! మీరు అసత్యమాడితిరి. మీ భార్య కడు నిల్లాలఁట. మీరిట్లంటి రేమని యడిగిన నతం డయ్యా! తమ రెఱిఁగినవారలు దాని విటులే. ఈ సంగతి తమకుఁ బాగా తెలిసినచో నమ్మరపోదురే! యనుటయు నా నృపతి యటులేని మీ భార్య విటులతోఁ గూడి యున్నప్పుడు వచ్చి నాకుఁ జెప్పుడు. నేను వచ్చి యట్టి కృత్యము జరిగించుచున్నదని తేలినచో వాండ్రెల్లఁ దప్పక దండింతునని ప్రతిజ్ఞ చేసియుండెను. కావున నట్టి విటులు

నేఁటికిఁ జిక్కిరవియు వారినందఱ రాజుగారికిఁ జూపించు తలంపుతోఁ నా పౌరాణికుండు మహావేగముగాఁ జెమ్మటలు గ్రమ్మఁ బరుగెత్తుకొని పోయెను.

ఆ జనపతియుఁ బరిషేచనము చేయఁబోయి యంతలోఁ బౌరాణికుండు వచ్చెనను వార్తవిని వాకిటకు వచ్చి యతని యాయాసము జూచి యచ్చెరువందుచు నార్యవర్యా! భుజింపకయే యింతలో వచ్చితిరేల? తొందర పని యేమి గలదని యడిగిన నతండు నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు నిట్లనియె.

దేవా! దేవరవారు వెనుక ప్రతిజ్ఞ చేసిన సంగతి జ్ఞాపకము చేసికొనవలసిన యవసరము వచ్చినది. నే నింటికి వెళ్ళునప్పటికి నాభార్య యేవురు విటులతో నింటికడ స్వేచ్ఛగా విహరించుచున్నది. కన్నులారఁ జూచితిని. వెంటనే వచ్చినచో దేవరవారికే విశదము కాఁగలదు. ఇంతకుమున్న నామాటలు దబ్బరగా ద్రోసివేసితిరి. తాళమువేసి వచ్చితిని. ఆలస్యమైనచో దానికి సహకారులు పెక్కండ్రు గలరు. వారికిఁ దెలిసెనేని ముద్రలు విడఁగొట్టి యింటనున్న వారి సాగనంపఁగలరు. కావున వేగముగ వచ్చి చూడవలయునని మిగుల దీనత్వమునఁ బ్రార్థించుటయు నా నరపతికిఁ బురోహితుని యందు మిగుల ననుగ్రహము గలదు. కావున నావిషయము పరీక్షించుటకు భోజనము చేయకయే కొంతమంది పెద్దమనుష్యుల వెంటఁబెట్టుకొని యకస్మాత్కాలంబున వారింటి కరిగెను. అంతట పురోహితుఁడు బీగముల విడఁదీసెను. అందఱు లోపలకుఁ బోయిరి. భూపతి యా విటు లెక్కడున్నారని యడిగిన నతం డిది యిటురండి. ఈ మూలగదిలో నున్నవారిని యా గదిమొద్దకుఁ దీసికొనిపోయి బీగమును గొళ్ళెముదీసి తలుపులు తెరచినంత నా గదిలో నేవురు శ్రోత్రియులు శంకరావతారములవలెఁ దెల్లని విభూతియు రుద్రాక్షలు నొడలమెరయ దేవతార్చనలు సేయుచు దలుపు మూసినది మొదలు దిగులుపడి దైవమును ధ్యానించుచున్నవారిం గాంచిరి. అప్పుడా యొడయండు మనంబున నమ్మృతపడి పురోహితుతో నార్యా! విటులు వీరేకాదా? యని పరిహాసముగా నడిగిన నతండు దేవా! వీరే నే నింట లేనప్పుడు నా యింటిలోఁ బ్రవేశించి పెద్దమనుష్యులవలె నటించు జారపురుషులనుటయు రాజు వారినందఱ దరికిఁజేరి, అయ్యా! తమరెవరు? ఎక్కడికరుగుచున్నవారు? రీ యింటి కేల వచ్చితిరి? నిజముఁ జెప్పుడు? చెప్పకున్న దండింతునని యడిగిన నా బ్రాహ్మణులు గడగడ వడఁకఁ దొడఁగిరి. కుర్రమతి యొట్టకేలకుఁ గొంచెము ధైర్యము దెచ్చుకొని రాజుగారితో నయ్యా! మీ రెవ్వరని యడిగినందులకు నుత్తరము జెప్పలేము. మే మెవ్వరమో తెలిసికొనుటకై కాదా మే మీ యింటి కరుగుదెంచితిమి. మా వృత్తాంతము వినుండు యదార్థముగా వక్కాణింతుము.

నాకుఁ జిన్నతనమందే తల్లిదండ్రులు గతించుటచేఁ గాశికరిగి పదునది యేండ్లు పెక్కువిద్యలం జదివితిని. అంతుసాధ్యాయపదను వచ్చినతోడనే యట నిలువలేక

దేశమునకు వచ్చితిని. వచ్చినతోడనే నాకొక బ్రాహ్మణుఁడు గన్నెనిచ్చెదనని చెప్పిన పూర్వకర్మదోషము వలన సమ్మతించి యక్కన్యం బెండ్లియాడితి. పెండ్లియైన నాలు గైదేండ్లకే యది కాపురమునకు వచ్చినది. కాని నాకెంతమాత్రము సౌఖ్యము లేక పోయినది. దేవరవారితో నసత్యముఁ జెప్పరాదుగదా! మిగుల యౌవనముగల విద్యార్థులు నాయొద్దఁ జదువుచుండిరి. అది తరచు వారితో మాటాడుటయు నవ్వుటయుఁ బరిహాసము చేయుటయు జూచుటయు మొదలగు శృంగారచేష్టలు నా మనంబునకుఁ బరితాపము గలుగఁజేసినవి. లోకులు నన్నుఁజూచి నవ్వసాగిరి. మొదట నాకెంత ఖ్యాతివచ్చినదో భార్యమూలముగా నంత యపఖ్యాతి వచ్చినది. అప్పుడు సహింపలేక యొక నిశాప్రముఖమునందుఁ జెప్పినచొప్పున నెవ్వరికిఁ దెలియకుండ నిల్లువెడలి దేశాంతర మరుగుటకై నడుచుచుంటిని. ఇంతలో నీ నలువురు నన్నుఁ గలసికొని నే నెన్నివిధముల వలదని చెప్పినను వినక నాతోఁ గూడవచ్చిరి. మే మేగురము నీ దినమున జాముప్రొద్దెక్కినవేళ కీయూరుజేరి యీవీథిలో విశ్రమించియుంటి మింతలో నీయింటి వాల్గంటి నీటికరుగుచు మీరెవ్వరని యడిగిన మేము పరదేశులమంటిమి. కాదనియె. మఱల మార్గస్థుల మనినను కాదని యుత్తరంబిచ్చిన బాటసారులమని చెప్పితిమి. దాని కామె తల త్రిప్పిన నేమియుం దోఁచక వెఱ్ఱిమూర్ఖులమంటిమి. అప్పుడుగూడ కాదని యామె యింటికరిగినది. ఆ మాటలకు మిగులఁ జింతించి యనేక గ్రంథముల జదివితిమి గాని మే మెట్టివారమని చెప్పవలెనో మాకుఁ దెలిసినదికాదు. మా సంగతి నీవే చెప్పవలయునని యామెను మిగుల బ్రతిమాలితిమి. ఆమెయు భోజనమైన వెనుక జెప్పెదనని మమ్ము నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చి మాతో మీరు త్వరగా వంటజేసికొని భోజనముఁజేసి పొండు, నా మగఁడు వచ్చెనేని మిమ్మును నన్నుగూడ దండించునని యామె మొదటనే చెప్పినదిగాని మా ఛాందసము వలన వేగిరము తేలినదికాదు. ఇంతలో నాయనయే కాఁబోలు వచ్చి తలుపుమూసి వెళ్ళినవాఁడిదియె మదీయవృత్తాంత మించింతయైన నసత్యమున్న యెడల దేవరవారు మమ్ము శిక్షింపుఁడని వేడుకొనియెను.

ఓహో! పురోహితునికిఁ బట్టిన పిచ్చి యీతనికిం బట్టినదే. ఇట్టి ఛాందసుల నందఱ నొక్కచోటికిఁ దెచ్చిన దైవమును మెచ్చుకొనవలెను. మేలు మేలు; వీరి భార్యలయందు లేశమైన దోసమున్నట్లు కాన్పింపదు. "వృద్ధస్య తరుణీ విషం" అను రీతి వీరికిఁదోచిన యనుమానమే కాని యొండుగాదు. వీరి బుద్ధుల జక్కఁబరచెదనని తలంచి పురోహితుని మొగముఁజూచెను. అప్పుడు పురోహితుం డిట్లనియె: భూవరా! నా భార్యయొక్క గుణము తెలిసినదా ? ఎన్నఁడును తానెఱుఁగనివారు వీధిలోఁ గూరుచుండియుండగా వారితోఁ బరిహాసపు మాటలాడి యింటికేమిటికిఁ దోడ్కొని రావలయును. ఇంతకన్నఁ దప్పేమున్నది? తప్పక దీనిం దండింపుఁడని పలికిన నవ్విప్రు నాక్షేపించుచు ఛాందసుఁడా! నీ భార్య యెక్కడనున్నదో చెప్పుమని యడుగు

టయుఁ బురోహితుం డామె యున్న యింటియొద్దకుఁ దీసికొనిపోయి తాళముతీసి యిందులో నున్నదని చెప్పెను.

అప్పుడా తేఁ దొక్కరుఁడ లోనికరిగి యధిక చింతాకుల స్వాంతయైయున్న యక్కాంత పాదంబులకెరగి యమ్మా! నేను నీకుఁ బుత్రుండ. నన్ను వేరుగా భావింపకుము. నీ సుగుణంబు లిదివరకే వినియుంటిని. ఇప్పుడు బాగుగా వెల్లడియైనది. నీ పెనిమిటి దుర్బుద్ధి నిమ్మట విమర్శింతు. ఇప్పుడు నీవలన నొక్కవిషయముఁ దెలిసికొనఁగోరియే యిచ్చటికి వచ్చితిని. కరుణించి వచింపుము. ఈ బ్రాహ్మణులు పరదేశుల మనియు, మార్గస్థుల మనియు, బాటసారుల మనియు, వెఱ్ఱిమూఢుల మనియుం జెప్పినను నమ్మతింపక యెద్దియో యొక నామము గలవారిగా భావించినట్లును తమ్మెవ్వరో తెలిసికొను తాత్పర్యముతోనే వారిచ్చటికి వచ్చినట్లును వారే చెప్పియున్నారు. ఆ సంవాదము విని నాకును సుత్సాహ హృదికముగా నున్నది. ఈ మాట దెలిసికొనుటకే నేను మీయొద్దకు వచ్చితిని వారెవ్వరో వచింపుమని మిగుల వేడుకొనఁగా నామె కొంత సేపేమియుం బలుకలేదు. పలుమారు తన్నావిషయము చెప్పుమని వినయముతో ప్రార్థించుటచే మాటాడక తీరినదికాదు. ఆ యిల్లాలు తల వంచుక వాల్చి దేవరా! నేను దుష్టురాలను గాకున్నను దుష్టురాలనై నట్లు నలుగురిలో వాదు వచ్చినప్పుడు దానికిఁ దగిన దండన యెద్దియో యట్టిది విధించుట మీకు న్యాయమై యున్నది.

మఱియు నే నా బ్రాహ్మణులకు భోజనమునకు వత్తురను తాత్పర్యముతో నట్లంటినిగాని వేరుగాదు. తమరు వచ్చినపని యెద్దియో చూచుకొనుఁ డిట్టి ప్రశ్నలకిది యవసరముగాదని పలికిన నక్కలికి పలుకుల కులికిపడి యప్పుడమియొడయఁడమ్మా! నా కట్టి తాత్పర్యమేమియులేదు. నిక్కమరసితిని. నీయం దింతయేని దోసంబులేకున్కి తెల్లంబయ్యె. నేనిట్లు వచ్చినందులకు క్షమింపుము. నీ పెనిమిటి పలుమారు నాతోఁ జెప్పినను వినిపించుకొనక యట్టి విటులం బట్టియిమ్మని చెప్పిన నతండు వీరి నట్టి విటులనుకొని నన్నుఁ దోహ్కనివచ్చెను. అట్టి నిజ మరయుటకై వచ్చితినిగాని యొందుగారీ తప్పు సైరించి వారి వర్తమాన మెట్టిదో యెఱింగింపుము మిగులఁ గుతూహలముగా నున్నదని బ్రతిమాలిన నెట్టకేల కయ్యెలనాగ యిట్లనియె.

రాజా! వినుము. నేను నీటికై బావికిఁ బోవుచుండఁ నీ బ్రాహ్మణు లిరుఁగెలం కుల వరుసలుండగ విడిచి వీధిలో నెండలో దర్భాసనముల దింపి కూర్చునియుండిరి. అట్టివారిం జూచి వీరు చదువుకున్నవారే కాని ఛాందసులనియు గూడ స్ఫురించుటచే నట్టివారి గ్రహించుటకై సుమీ మీ రెవ్వరని యడిగిన వారు చెప్పిన పేరులన్నియు నానావిధ. పరదేశులనఁగా భాషాభేదము గలవారికిఁ జెల్లునుగాని యేకభాషగా నున్న వారికి జెల్లదు. మార్గస్థులనఁగా మనకన్న ముందు మార్గమందుండుటంబట్టి యనో

దశములకు జెల్లును. బాటసారులనఁగా సంతతము నడచువారు సూర్యచంద్రులకుఁ జెల్లును. ఇంక వెఱ్ఱిమూఢులను పదములు చదువుకొని పెద్దవిద్వాంసులను బిరుదులు బూనినవారికిఁ జెల్లునుగాని యని నగముచెప్పి యూరకున్న యన్నాతితో రాజు భయపడకుము వారెవ్వరో యెఱిగింపుమని పలికిన నక్కలికి యిట్లనియె.

అయ్యా! వెరపేల వినుఁడు. అందు మొదటివాఁడు నా పెనిమిటియు, రెండవవారు మీరునుఁ గావచ్చును. మధ్యాహ్న కాలమందైదుగురు విటులతోఁ గ్రీడించుచున్నదని వివేకములేక చెప్పిన నా పెనిమిటియు. నాయన చెప్పినతోడనే జారత్వమున నైదుగు రేల వత్తురను సంశయములేక నిజమని నమ్మి పదుగురు పెద్దమనుష్యుల వెంటబెట్టుకొని వచ్చిన మీరునుగాక యా బ్రాహ్మణులుగారని నిర్ణయముగఁ బలికినది. అన్నాతి నీతివాక్యంబుల కెంతయు సంతసించి యా భూకాంతుండు తన పురోహితుని పెద్దమనుష్యుల యెదుట మిగుల నిందించి కటకటా! యింత యుత్తమురాలగు నీ భార్యను నిష్కారణముగ బాధించుచున్న నిన్ను దండించినను దోషములేదు. ఆమెం జూచి నిన్ను మన్నించితి నింకొకసారి యిట్టి సంసారద్రోహపు మాట పలికితివేని క్షమింపక తగిన దండనమ్ము విధింతునని భయంకరముగాఁ బలికిన నతండేమియుం బలుకక యూరకుండె. పిమ్మట నా శుద్ధమతిం జూచి యతని భార్య సుగుణములు తచ్ఛిష్యులవలన నెఱింగినవాఁడు గావున నిట్లనియె. ఓహో! యెంత యోగ్యతవు! త్రిలోకపూజ్యురాలగు భార్యను విడిచి వెఱ్ఱియనుమానముఁ బూని పరదేశ మరుగుచుంటివి. నీవంటి నిర్భాగ్యుం డుండునే? నీ చదువేల? ఇందులకే గదా వృద్ధులకు గవ్వ నియ్యఁగూడదని చెప్పుదురు. వెఱ్ఱిఛాందసుఁడా? యిప్పటికైన బుద్ధిలేదా? చెప్పుము, లేకున్న నిన్నును దండింతునని పలికిన నతని కా విషయము చూచినది మొదలు తన భార్యవిషయమై తనకుఁ గలిగిన యనుమానమును కూడ నిట్టిదేయనియు నామె నిర్దోషురాలే యనియు నిశ్చయించియున్న కతంబునఁ బశ్చాత్తాపముఁ జెందుచు నృపతి కిట్లనియె.

దేవా! నాకు బుద్ధివచ్చినది. నే నిదివరకు పడిన యనుమాన మంతయుఁ గల్ల యని యిచ్చట జరిగిన ముచ్చటల వలన దెలియవచ్చినది. నేను భార్యతో నిష్టముగాఁ గాపురము సేయుదునని యొడంబడియెను. పదంపడి యప్పుడమియొడయఁడు శుద్ధమతి మిగులఁ బండితురాలనియుఁ దన యాస్థానములో నుండఁదగినవాఁడనియును దలంచి తన యభీష్ట మెఱింగించి యతండు సమ్మతిపడిన పిదప నతని భార్యను సబహుమానముగా రప్పించి యొక యిల్లు కట్టించియిచ్చి తగిన గౌరవముగా వారిం బోషింపుచుండెను. శుద్ధమతియుఁ బురోహితుండును నది మొదలు తన భార్యలయందు మిగుల ననురాగముగలిగి యే యనుమానములేక వర్తింపుచుండిరి. అయ్యిరువురు ఛాందసులతో నా రాజు వినోదముగాఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను.

ఇట్లుండ నంత నొక్కనాఁడు తనకు సంతానములేదని సంతాపించు భార్యనోదార్చుచు శుద్ధమతి యతివా! దీనికై నీవు చింతింపకుము. చక్రవర్తివంటి నందనుం బడయు నుపాయమే నెఱుంగుదు. శ్రీశైలమునందలి వింతలం దెల్పఁగల్ప మొందు నాదండనున్నది. తదుక్తప్రకారము తపంబాచరించి యట్టిపట్టిం గాంచెదనని చెప్పి భార్య యనుమతి వడసి యిల్లు వెడలి క్రమంబున శ్రీశైలంబున కరిగెను.

అందుఁ బాతాళగంగాతీరంబున నరసింహబిలంబున వసించి కందమూలాశనుండై కల్పోక్తప్రకారంబు పాశుపతవ్రత మాచరించుచు నారుమాసములు కాళీదేవి నారాధించుటయు నవ్వేల్పు స్వప్నాంతరంబున వానికి బొడసూపిఁ పాఱుఁడా! నీవు సగము భక్తి నన్నారాధించితివి. అయినను గల్పోక్తనియమము జరిపితివి కావున నీ కోరిక తీరుపక తప్పదు. నీవు రేపు స్నానముచేసి వచ్చుచుండ దారిలోఁ జూతఫలం బొండు గాన్పించెడిది. దానిం గైకొని నియమముగా నెందును నేలం బెట్టకుండ నింటికిం దీసికొనిపోయి నీ భార్యకిమ్ము. ఉత్తమ సంతానము గలుగఁగలదు. అంతరంబున నేయంతరాయము గలిగినను నా ఫలము నీకు దక్కదు సుమీ. అని చెప్పి యా దేవత యంతర్ధానము నొందెను.

పిమ్మట శుద్ధమతి తద్దయుఁ జెలఁగి పరిశుద్ధ చిత్తముతో నా ఫలంబు గైకొని క్రిందవిడకుండ నియమముగా నింటికి వచ్చుచుండ నొకనాఁడు జాముప్రొద్దువేళ తెలంగరాయని చెఱువులో నడుచుచు ఫలమొక చెట్టుకొమ్మకు నందున నిరికించి శ్రాంతమందరి బావిలో స్నానము చేయుచుండెను. ఇంతలో నా వృక్షముమీదనున్న గరుడపక్షి యాఫల మీక్షించి తక్షణంబ ముక్కుతోను గాళ్ళగోళ్ళతోను జిక్కంబట్టి యెత్తి యెగిరిపోయినది. ఆ బ్రాహ్మణుఁ డది చూచి మిగుల వగపుతో నతిజవంబునఁ బరుగిడి వచ్చెనుగాని యది దూరముగా నెగిరిపోవుటచేత నేమియుం బ్రయోజనము లేకపోయినది. దాన నత్యంత చింతాకులస్వాంతుడై యతండు నిశాంతముజేరి తన పాట్లన్నియు నాప్తులతోఁ జెప్పుకొని తన దురదృష్టమును గురించి జీవితాంతము వరకు చింతింపుచుండెను. భవితవ్య మట్లుండ వాని కాఫల మెట్లు దక్కును?

ఆ పక్షి యట్లు గైకొని యెగిరిపోవుచుండ దైవయోగమున ముక్కుజారి కాశ్మీరదేశపురాజు గూర్చునియున్న బల్లమీఁదఁబడినది. ఆ ఫలమాహాత్మ్యముననే కదా యా యేవురకుఁ బుత్రులు జనించిరి. తర్వాతి వృత్తాంతము వినుము. ఇందాక వినిపిన వృత్తాంతము జ్ఞాపకమున్నదిగదా. రాజుగారికిని మంత్రికిని పురోహితునికిని కోమటికిని కలాదునకును బుత్రులు గలిగినప్పటి యానంద మెప్పుడును గలిగినది కాదు.

వరప్రసాదుల కథ

అట్టి సంతోషముతో వారు పుత్రోత్సవము పంచపర్వమునఁ బేదలకుఁ బెక్కు [illegible] మహోత్స

వములు నెన్నియేని నాచరించిరి. పిమ్మట నాపుత్రులకు జాతకర్మాదివిధుల యథావిధి నాచరించి రాచపట్టికి వసంతుఁ డనియుఁ మంత్రిసూనునకు రాముఁడనియు, బ్రాహ్మణపుత్రునకుఁ బ్రవరుఁ డనియు, వైశ్యనందను]కి సాంబుఁ డనియు, కళాదకుమారునికి దంతుఁ డనియు, నామాద్యక్షరంబు లేకముగాఁ బదివిచూడ వరప్రసాదులని వచ్చునట్లు పేరులు పెట్టిరి. వరప్రసాదు లేవురు రూపంబునను దేజంబునను గుణంబుల నొక్కపోలిక గలిగి మన్మథునిఁ దిరస్కరించు చక్కఁదనముతో నభివృద్ధిఁజెందుచుండఁ దల్లిదండ్రులకు మిగుల ననురాగ మభివృద్ధి యగుచుండెను.

పిమ్మట నైదేండ్లు వచ్చినతోడనే యబ్బాలుర నొక యుపాధ్యాయునికడఁ జదువవేసిరి. ఆ గురువునకు వచ్చిన చదువంతయు వారి కారుమాసములఁ జదువుటకుఁ జాలినదికాదు. తరువాత నొక సాహిత్యధురీణుని గురువుగా నేర్పరచిరి. అతనికడ వత్సరములో నాటకాలంకారములయం దసమాన పాండిత్యముఁ గుదురుచుకొనిరి. పిమ్మట నొక వైయ్యాకరణుని నాచార్యులగాఁజేసిన నతనికడ మూఁడేండ్లభ్యసించి పిదప నతనికి సైతము తప్పుల దిద్దఁదొడఁగిరి. అట్లు వ్యాకరణపాండిత్యము కుదిరిన తోడనే తార్కికునికడ నొప్పగించిన నారుమాసములకే యతని శిష్యునిఁ జేసికొనిరి. పిదప నొక సిద్ధాంతిని మూఁడు మాసములును, వైదికుని రెండు మాసములును, వైద్యుని నాల్గుమాసములును, వేదాంతిని మాసము, వైదికుని వత్సరము, తాంత్రికుని మాసము, మాంత్రికుని మాసము గురువుగ నేర్పరచుకొని యవ్విద్యలన్నియు సాంగముగా గ్రహించిరి. తక్కినవిద్యలన్నియుఁ బుస్తకములే గురువులుగానుండ సంగ్రహించిరి. మఱియు శస్త్రవిద్యయు ధనుర్విద్యయు నశ్వవిద్యయు మొదలగు రాజార్హములగు విద్యలఁగూడ శీఘ్రకాలములోనే సంగ్రహించిరి. ఇట్లు కొలఁది ప్రాయమందే యరువది నాలుగు విద్యలయం దసమాన పాండిత్యము గల యవ్వరప్రసాదుల సుగుణముల నిత్యమును బొగడనివారు లేరు. వారి విద్యలు, గుణములు, శీలములు, రూపములు, ప్రజ్ఞలు, తల్లిదండ్రులకేగాక శత్రువులకుసైతము స్తోత్రపాత్రములై యున్నవి. వరప్రసాదులు ఆహారవిహార శయ్యాసన రహస్య వ్యాపారములయందును విడువక యేకప్రాణముగా వర్తింపుచుండిరి. వారియెడ రాజు మొదలగు వారికిఁ బుత్రప్రేమ సమానముగానే యున్నయది.

వారు నిత్యము ప్రాతఃకాలము నందును సాయంకాలమునందును మంచి గుఱ్ఱములనెక్కి పెక్కుదూరము విహరించి వచ్చుచుందురు. అశ్వారోహణమునందు వారికి మిక్కిలి పాటవము గలదని జగత్ప్రసిద్ధమైనది. వారికి బదియాఱేండ్ల ప్రాయము వచ్చునంత వారికిఁ బెండ్లిండ్లుజేయతలంపు తల్లిదండ్రుల హృదయమునం దంకురించినది. అక్కుమారు లైదుగురు నొక వసంతకాలమునఁ బురబాహ్యస్థమై యుద్యానవనమునకుఁబోయి యందు విహరించుచున్న నిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

రాముఁడు—మిత్రులారా! మన మనేక విద్యలం జదివితిమి. ప్రాయమునను మించిన పాండిత్యము సంపాదించితిమి. దేశాటనంబునం గాని మన విద్యాపాటవంబు నకుఁ దేటరాదని నాయభిప్రాయము. అక్కార్యంబున కిదియె సమయము. ఇందులకు మీరేమందురు?

వసంతుఁడు— నీకు మంచియూహ తోఁచినది. మన కిప్పుడు వివాహములు చేయవలయునని మన తండ్రులు ప్రయత్నించుచున్నారు. మెడకు సంకెలు దగిలికొనిన తరువాతఁ గదల శక్యమా? దేశము లన్నియుం జూచి రావలయునని నాకు మొదటి నుండియు నుత్సుకమే.

ప్రవరుఁడు—మీ యభిప్రాయములు మేము కాదనువారమా? కూపస్థకూర్మము వలె స్వదేశముననే యెల్లకాలము కాలక్షేపము చేయువారు పండితులైనను మూఢులని పెద్దలు చెప్పుదురు. తప్పక యిప్పుడే బయలుదేఱవలసిన సమయము.

సాంబుఁడు — అన్నన్నా! మీ యవ్వనమద మెన్ని వికారములఁ బుట్టించు చున్నది. దేశాటనము మాటలతో నున్నదనుకొంటిరా? వేళకు నాహారము దొరకదు. పండుకొనుటకుఁ దగిన సెజ్జలుండవు. నక్తభోజనము మఱి నిద్రయుఁ గావింపవల యును. మిక్కిలి సుకుమారుఁడగు నీ రాజనందనుం డా యిడుములఁ బడయగలఁడా? పరదేశులం జూచి ప్రజలు చిఱుఁజుల్కనగా మాటలాడుదురు. నిద్రాహారములు తిన్నగ లేక రోగములురాకమానవు. ఈ వెఱ్ఱియాలోచనలుమాని యింటికడ సుఖముగా నుండ నీయుఁడు. యౌవరాజ్య పట్టాభిషిక్తుండై యితండు మహేంద్రవైభవ మనుభవించు చుండ మన మనుచరులమై చూచి యానందింతము. స్వదేశములో స్వగ్రామములో స్వగృహములోఁ బూజ్యతలేని దరిద్రునికిఁ బరదేశ మేగుట గొప్పయని చెప్పఁబడి యున్నది. ప్రాయికముగా విద్వాంసులు దరిద్రులగుట వారికి దేశాటనము శ్రీకరము కావచ్చును. అదియునుంగాక మన తలిదండ్రులు మనల జూడక యొకదినము గడుప నేరరు? అట్టివారు మనపోకకు సమ్మతింతురా? చెప్పకపోతిమేని దుఃఖసముద్రమున మునింగిపోవుదురు. అన్నిగతులం గత్తెఱి దేశాటనము సమంజసముగా లేదననాయభి ప్రాయము.

దండుఁ—మనసాంబుఁడు కులజమైన పిరికితనము విడువక దేశాటనమునకు జడియుచున్నాఁడు. అతండు నుడివిన కష్టము లన్నియు బరదేశములో ధనహీనులకుఁ గలుగుచుండును. వలసినంత ధనము దీసికొనిపోయిన మనకుఁ బరదేశము స్వదేశము వలెనే యుండును. రాజపుత్రులు యౌవ్వనరాజ్య పట్టభద్రులై దిగ్విజయయాత్రచేసి వత్తురు. అట్టి యాత్రవలనఁ గొన్ని కొన్ని విశేషములు దెలియఁబడును. మన మెట్టి వారమో తెలియనీక సామాన్యులవలె నరిగినచో నెన్నేని విశేషములు తెలియఁబడక మానవు. ఆహా! భూమండలపటమంతయుఁ నొక్కసారి విమర్శించి చూడుఁడు. ఎన్ని దేశములు, ఎన్ని పట్టణములు, ఎంతలేసి విద్వాంసులు, ఎంతలేసి భాగ్యవంతులు,

ఎంతలేసి సౌందర్యవంతు లుందురో కదా? ఒక్కొక్క దేశమునంగల స్త్రీలచాతుర్యంబులు వర్ణింపనలవియా? మహారణ్యంబులు మహానగరంబులు తిరిగిన దివ్యౌషధీ విశేషంబు లెన్ని సంపాదింపవచ్చును. తల్లిదండ్రులు మన గమనమునకు సమ్మతింపరు. వారెఱుంగకుండఁగనే పోవలయును. సంవత్సరములో నంతయు దిఱిగి రావచ్చును. విద్యాభ్యాసమునకై తల్లిదండ్రుల విడిచి విదేశంబునఁ బెక్కు సంవత్సరములు వసించిన వారెందరో యున్నారు. మనము పోయితిమేని వారి కది సరిపడియుండును. వేగమే వత్తుమని వ్రాసిపెట్టి యేగుదము. మృత్యువువలన భయము లేకుండ మన యాయువులు గుప్తముగా దాచు పాటవము నాకుఁ గలదు గదా! అట్లు చేసిన మనము యమపురి కఱిగినను భయములేదు. అన్ని విధములచే నొకసారి దేశములు తిరిగివచ్చుటయే శ్రేయమని నా యుద్దేశ్యము.

సాంబుడు—నేను బిరికితనమునఁ జెప్పిన మాటగాదు. మీయందఱికన్న ముందడుగు వేయఁగలను. అనంతములైనను. దేశములు గ్రుమ్మరుచుండ నొక యబ్దకాలము సరిపోవునా? మన సంకల్ప ప్రకారము జరుగదు. కానిండు మీ నలువుర యభిమతములకు నేను వ్యతిరేకము చెప్పువాడనా? తప్పక భూమియంతయుఁ జూచి రావలసినదే.

వసంతుడు—మిత్రమా! సాంబ! నీవు చెప్పినదంతయు సమంజసమైనదే. కావలసినంత ధనము దీసికొని పోవుదము. మీరు నలువురు నా వెంటనుండ నాకే కొదువయు రానేరదు. సుఖముగానే తిరిగివత్తము.

రాముడు—వానికి మాత్ర మిష్టములేదా యేమి! మంచిపిల్లను బెండ్లిచేయుటకు వాని తండ్రి నిశ్చయించెనట. అందుల కిట్టుచెప్పుచున్నాఁడు.

ప్రవరుఁడు—అ మాత్రపు కన్య లా దేశములో దొరకకపోరు. స్వయముగా మనము చూచి పెండ్లి చేసికొనుట లెస్స.

దండుఁడు—పదుఁడు పదుఁడు మీ యభిలాషలన్నియుఁ దీరఁగలవు. దేవతాస్త్రీలనే పెండ్లియాడి వత్తము.

వసంతుఁడు—అందఱును సమ్మతించిరి గదా. పోవుటకుఁ గాంవిరూపణము చేయుఁడు.

ప్రవరుఁడు—ఎప్పుడో యననేల రేపు రాత్రిఁ బండ్రెండు గంటలు గొట్టిన తోడనే గుఱ్ఱములెక్కి యూరిబయలనున్న చూతవనములోనికి రావలయు. నింతయేని జాగు సేయరాదు. అందఱము గలిసికొనిన తరువాతఁ బశ్చిమమార్గంబునఁ బోవుదము.

దండుఁడు—మిక్కిలి వెలగల రత్నములను బంగారమును దగిన యాహార పదార్థములు మూటగట్టుకొని యందఱు రావలయు నిదియే ప్రమాణపటసము.

అందఱు—ముమ్మాటికిని బ్రమాణవచనము, ఇప్పుడనుకొనిన సమయమునకా తోటలోనికి రావలయును.

అని యాలోచించుకొని యందఱు గుఱ్ఱములెక్కి సత్వరముగా నిండ్లకుఁజనిరి. ఆ రాత్రియు మఱునాఁడు పగలును బ్రయాణసన్నాహమేకాని యొండు కార్యమేమియు వారెఱుఁగరు. వారట్టి యుత్సాహముతో నుండిరని యొక్కరును గ్రహింపరైరి. ప్రవరుని తల్లి మాత్రము వత్సా! నేఁడిది యేమి? మిత్రులయొద్ద కఱుగక యింటియొద్దనే యుంటివేమి? పుస్తకములన్నియు సవరించుచుంటివేమిటికి? యెక్కడికైనఁ బ్రయాణము చేయవలసి యున్నదా యేమి? అని యడిగినది. అతండామె కేదియో సమాధానము చెప్పి మరపించెను.

నాఁటిరేయి నియమించుకొనిన సమయమైనతోడనే యందఱును గుఱ్ఱములెక్కి యెవ్వరికిం దెలియకుండ సాంకేతికమైన యారామమున కరుదెంచిరి.

అందఱును జేరిన పైనము పేరుపేరునం దెలిసికొని కలసికొని మాట్లాడికొని మంగళశ్లోకములం జదువుచుఁ బశ్చిమదిశాభిముఖులై మనుష్యసంచారములేని యొక మహారణ్యమునంబడి నడువసాగిరి. వారి వాహనములు రెక్కలుగలవియుంబోలె గంచెలం దాటుచు గుట్టల నతిక్రమించుచుఁ బొదల దూఱుచు నత్యంతపాటవంబున నేగఁ దొడంగినవి.

మఱియు వసంతుండు ఖడ్గపాణియై యడ్డమైన తరులతాగుల్మాదుల ఖండించుచు ముందుఁ దనఘోటకమును నిర్విఘ్నముగా నడిపించుచుండ రాముఁడును దానియడుగుల నడుగు నిడునట్లు తనకత్తడిని సమవేగంబునఁ బోనిచ్చుచు వసంతుఁడు నఱుకగా మిగిలిన కంటక లతావితానంబుల ఖండింపుచుండును. అతనిపజ్జ ప్రవరుండును వాని వెనుక సాంబుఁడును వానిపిరుందన దండుండు నట్లే తురంగంబులఁ దోలుచుండిరి.

అయ్యరణ్యంబు ముందుఁజూడ దుర్గమంబుగను వారి వెనుకఁ జూడ రాజమార్గంబు గలదిగను గనంబడుటంజేసి యక్కాంతార మక్కుమారశేఖరునకు దారి యిచ్చుచున్నదో యనునట్లు చూడనయ్యెను. అందఱకన్నను వెనుక వచ్చుచున్న దండుఁడు వైద్యశాస్త్రప్రవీణుండును మహాయంత్రనిర్మాణ దక్షుండునగుట నయ్యడవి నందందుఁ గాన్పించుచున్న మూలికావిశేషములను యంత్రోపకరణ దారుఖండంబులను సంగ్రహించుచుండెను.

శిమ్మఁగానక మఱునాఁడు తమవారేమి చేయుదురో యని తత్కృత్యంబుల గుఱించి సంభాషించుకొనుచు వారట్లు మహావేగంబునఁ బోవుచుండఁ గొంతసేపటికి వారి నాశ్వాసించుటకుంబోలె వనజినీకాంతుం డానూరు పురస్సరముగాఁ బూర్వగిరి శిఖర మధిష్ఠించి యరుణకర ప్రహారముల వారిపై వ్యాపింపఁజేసెను.

అప్పుడొక తటాకనికటంబునఁ దమ హయంబుల నిలిపి యవ్వీరులందుఁ

ప్రాతఃకాలకృత్యంబుల నిర్వర్తించుకొని తత్కాలోచితాహారంబును నాఁకలి యడంచుకొనిరి. వసంతుం డిట్లనియె. మిత్రులారా! మనమీ రాత్రి ననేక యోజనముల దూరము వచ్చితిమి. ఇమ్మహారణ్యమున కంతము గానఁబడకున్నది. మనవీటికి పడమర దెస జలధిదనుక జనసంచారశూన్యమగు మహారణ్యమున్నదని మనము భూగోళశాస్త్రమునఁ జదివియుంటిమి. మనవారు మనలం బట్టుకొని తీసుకొనిపోవుదురని తలంచికదా యీ దెస కరుగుదెంచితిమి. ఇంక నందులకు వెరవవలసిన పనిలేదు. ఇంటనుండి దక్షిణముగా నేఁగిన గొన్ని నగరములు గనంబడును. అవియు నిక్కడికిఁ బెక్కుదూరములో నుండవచ్చును. మన గుఱ్ఱములు జాల బడలినవి. కొంత విశ్రమించి యరుగుదముగాక. మఱియొకరేయి యిట్లు శ్రమపడితిమేని జనపదంబులం జేరుదము. ఈపాటి యలసట సైరింపఁ గోరుచున్నవాఁడనని యోదార్చిన వారెల్లరు సంతసించుచు నతని దయకు స్తుతిజేయఁ దొడంగిరి.

వారి వాహంబులు వారి వాహంబులవోలె సంక్రాంతబలంబులు సముపగత జీవనంబులునై గంభీరహేషాఘోషంబుల గమనోత్సాహంబు సూచింప నక్కుమారులు వెండియు నధిష్ఠించి దక్షిణాభిముఖులై పోయిపోయి రాత్రియైనంత నొకచోట విశ్రమించి మరునాఁడు వేకువజామున గ్రమ్మఱం గదలిపోదలంచిన ముదముతో నటవీవిశేషంబులం జూచుచు మిట్టమధ్యాహ్నము దనుక నేకరీతిఁ బయనంబు గావించిరి.

అల్లంతదూరములోఁ గాంచన శిఖరభాసురమైన గోపురమొండు గాంచి సోముఁడు అదిగో పురము పురము అని కేకలు వైచెను. రాముఁడు అవును పట్టణమే కావచ్చును. ఇచ్చట భూములు సస్యసంపూర్ణములై యొప్పుచున్నవి. అడవి పలచబడినది. జన మిందుఁ దిరుగుచున్నట్లు చిహ్నములు గనంబడుచున్నవి అని పలుకుటయుఁ బ్రవరుం డిట్లనియె.

పట్టణప్రాంతభూమి జనాకీర్ణమై యుండవలయు నిందొక్కరుండును గనఁబడఁడు. కారణమేమియో యనుటయు వసంతుండు గుఱ్ఱముల నాపుఁడని నియమించి నలుమూలలు పరికించి యిదిగో మనము నగరమునకు దాపుగా వచ్చితిమి ఇంచక్కడక్కడ గృహములు గనంబడుచున్నవి. మనుష్యుం డొక్కఁడును గనఁబడఁడు ఇది తర్కింపఁదగినదే యని పలికెను.

అప్పుడు ప్రవరుఁడు సౌధప్రకార విశేషంబులంజూడ నీవీడు రాజధానివలెఁ బొడగట్టుచున్నది. ఇట్టి నగరము వెలుపల జనసంచార శూన్యంబగుట నాలోచించి మఱియుం బోవలయునని నవ్వుచు వసంతుం డిట్లనియె.

మిత్రులారా! అది యేదియైన మనకేమి భయము? మన యాయువులు గుప్తముగా దాచినమాట మరచితిరా? మిట్టమధ్యాహ్నమున నర్ధరాత్రమునఁబోలె నిశ్శబ్దంబై

యున్న యన్నగరములోఁ బ్రవేశించి యదార్థమరయుదము గాక పదుఁడు పదుఁడు అని యుదుటు గగనపుటము నంకసింపుచు వసంతుండు తత్తడిని మడమలతో నడచిన నది చిత్తానుగుణ్యముగాఁ బరువిడఁ దొడంగినది దాని ననుసరించి తక్కినవారును వారువంబుల నడిపించిరి. ఇంతలోఁ బట్టణము సమీపించినది.

వారు మిక్కిలి సాహసముతో జనశూన్యమైన యా నగరిలో నొక వీధిని గుఱ్ఱముల నడిపించుచుండిరి. గృహ కవాటములన్నియు మూయఁబడియున్నవి. అంగళ్ళన్నియుఁ గట్టివేయఁబడినవి. అక్కడక్కడ వేదికలపై జనులు నిద్రించుచుండిరి. అవ్వింత జూచి వెరగుపడుచు వసంతుఁడు సఖులారా! యీవీడు రేఁద్రిమ్మరీడులది కాదుగద. లేక దీని నెవ్వరైన నిట్టుండ శపింతురా? యిట్టి పట్టపవలున నిశీధంబునం బోలె జనులు నిద్రించుట శంకాస్పదమైయున్నది. వేగము దీని దాటిపోవుటయే శ్రేయమని పలికిన చందు డిట్లనియె.

రాజపుత్రా! అందఱు నిద్రించు వారిం జూచితివా? వారు మనవలెనేయుండిరి. రాక్షసనగరము భూతలపురము నైనచో నిట్టి మనుష్యులేల యుండెదరు? దీని కెద్దియో కారణముండకపోదు. దాటిపోవనేల? దీనిని విమర్శించి మఱియుం బోవలయు నిట్టి వింతలను జూచుటకేకదా మన మిల్లు వెడలితిమని యతండు పలుకుచుండఁగనే యొక మూల ఢం ఢం అను డిండిమధ్వని వినంబడినది.

ఆ చప్పుడు విని వరప్రసాదుఁడు ఓహో! యెద్దియో చాటింపు కాఁబోలు. అత ర్కింతముగాక యని యా ధ్వనిజాడ ఘోటకముల నడిపింపం దొడంగిరి. ఖడ్గహస్తులై యిరువురు రక్షకభటు లొక డిండిమహస్తునితోఁగూడ వీధుల సంచరించుచు పౌరులారా! భద్రముగా నిద్రింపుడు. భద్రముగా నిద్రింపుఁడు మీ సొత్తుల మేము గాపాడుచుంటిమని కేకలు వైచుచుండిరి. వరప్రసాదులు వారి దాపునకుఁ బోవుటయు వారికిని వీరికిని నిట్టి సంవాదము జరిగినది.

రాజభటులు—మీరెవ్వరు?

వరప్రసాదులు—మేము కాశ్మీర దేశస్థులము.

రాజ—ఇట్టి యర్ధరాత్రంబున నిర్భయముగా సంచరించుచుంటిరేల?

వర—ఓహో! యిది యర్ధరాత్రమా! పట్టపగలుగాదా! మీ మాట లింత విపరీతములుగా నుండుటకుఁ గారణమేమియో తెలియకున్నది.

రాజ—ఇది పగలన్నవారిని శిక్షించుట మా రాజుగారి శాసనము మీరెఱుంగరు కాబోలు. మొదటి తప్పు మన్నించితిమి. మీరింకొక్కసారి యట్లు మాట్లాడినచో శిక్షాపాత్రులగుదురు సుమీ?

వర—ఇది యేమి న్యాయము నిజము బల్కినను దండించు రాజులు గలరా?

పోవిందు. మేము భుజింపవలయు నట్టి సదుపాయ మెక్కడ జరుగును. ఎందైన సత్రమున్నదియా?

రాజ — (అత్యాగ్రహముతో) మేము పురరక్షకులముగాని పరదేశులకు భోజన సదుపాయము జేయువారమును సత్రముల నెఱింగించువారమును గాము. రాత్రుల వీధుల నితరులు సంచరించుటకు రాజుగారి యాజ్ఞలేదు. ఎక్కడైన నను సత్వరముగాఁ బండుకొనుఁడు లేనిచో శిక్షింతుము.

వర — ఊరక యాగ్రహపడెదరేమి? పరదేశస్థులకు బస జూపినంత మాత్రమున నే యధికారమునకు లోపమువచ్చునా?

రాజ — లోపము వచ్చును. అది మా పనికాదు. వేగిరము పండుకొనుఁడు.

వినుఁడు వినుఁడని గుఱ్ఱంబుల కదల్పుటయు వారు గ్రొత్తవారగుట నేమియుం బలుకనేరక గుఱ్ఱంబులడిగ్గి వారి శాసనమునకులోనై ప్రాంతమునయున్న యొక యరుగుమీదఁ బరుండిరి. ఊరక కన్నులు మూసికొనిరిగాని నిద్రపట్టినదికాదు. ఇంతలో సాయంకాల మగుటయు నవఁగా నా గ్రామస్థులకు నది యుదయమే గనుక ప్రాతఃకాలమున లేచునట్లు సాయంకాలమున లేచి జనులెల్లరు క్రమంబున వారివారి వ్యాపారములయందు బ్రవర్తింపఁ దొడంగిరి. వరప్రసాదులు పరుండియున్న యింటి యజమానుఁడుతలుపుతెరచి వారింజూచి గొప్పకుటుంబములోనివారిగాఁ దలంచి మిక్కిలి గౌరవముగా అయ్యలారా మీరెవ్వరు? ఈ గ్రామ మెందులకై వచ్చితిరి? మీవృత్తాంత మెఱింగింపుడని యడిగిన ప్రవరుం డిట్లనియె.

అయ్యా! మేము కాశ్మీరదేశస్థులము. గొప్పవంశమువారు. విదేశములయందుఁ గల వింతజూచుటకై దేశాటనము జేయుచుంటిమి. ఈ పురము నేఁటి మధ్యాహ్నము జేరితిమి. అట్టివేళ నిద్రించుచున్న జనులఁజూచి మాకు మిగుల వింతయైనది. కారణ మడుగ నిది మధ్యాహ్న మనువారిని దండింతుమని రాజభటులు మమ్ము నరికట్టిరి. మిగుల నాకలితో వారి యాజ్ఞలకు బద్ధులమై మీ యరుగుమీదఁ బండుకొంటిమి. ఇంతలో సాయంకాల మగుటయుఁ దెల్లవారినట్లు జనులు వారివారి పనులందు బ్రవర్తింపఁదొడంగిరి. ఇందరి వారలు నిశాచరులగుటకుఁ గారణము తెలియకున్నది. ఈ విశేష మెట్టిదో యెఱింగింప వేడుచున్నారము అని సానునయముగా నడిగినఁ బుణ్యమతియైన యాగృహపతి వారిని లోనికిఁ గొనిపోయి యుచితప్రదేశమునఁ గూర్చుండబెట్టి తృటిలో రుచిగల పదార్థములతో వంటఁజేయించి భోజనముబెట్టి పిమ్మట రహస్య స్థలంబునకుఁ దీసికొనిపోయి సాదరముగా నా నగర వృత్తాంత మిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

కానీనుని కథ

ఆర్యులారా! ఇది లాటదేశము. ఈ దేశాధికారి పేరు కానీనుఁడు. వీనికి దుష్ట బుద్ధి సుబుద్ధి యను నిద్దరు మంత్రులు గలరు. వారి యాలోచనానుసారము నతం డీ రాజ్యం బేలుచుఁ బదివత్సరముల క్రిందట నొకనాఁ డొక సభఁజేసి యందు పౌరహిత పురోహితసామంత ప్రముఖులు పెక్కండ్రు వినుచుండ నాయొడయఁడు మంత్రులతో నిట్లనియె.

అమాత్యులారా! నా చిత్తమున నిప్పుడొక క్రొత్తసంకల్ప మంకురించినది. దానిని మీ రిరువురు విచారించి గుణదోషంబుల నక్కాణింపుఁడు. భూమి పుట్టినది మొదలు పాలించిన రాజుల చర్యలు జూడ నేకరీతిగానే యున్నవి. "గతానుగతికో లోక" అనునట్లు ముందువాఁ డెట్టి చెడుత్రోవ నడచినను నది పెద్దలు నడిచిన మార్గ మనియు దాని నతిక్రమింపరాదనియు, వెనుకవారు నట్లే నడుచుచుందురు. "శతాంధాః కూపం ప్రవిశంతి" అనునట్లు వారును వీరునుంగూడ గ్రుడ్డివారలే. మొదటివారు తర్వాతివారికి పెద్దలగుదురు గదా! కావున నా రాజ్యము వారందరు నట్లే నడుచుచుందురు. దాని మూలమున నాకు మిగుల ఖ్యాతి రాఁగలదు వినుండు. రాత్రి యనియు, బగలనియు, నిద్రాహారములం బట్టి మనవారు దినమునకు రెండు నామములు పెట్టిరి గదా! అందు నిద్రించునది రాత్రియనియు, విహరించునది పగలనియుఁ జెప్పుదురు. దానికిఁ బదులుగా నిప్పుడు రాత్రి పగలు, పగలు రాత్రిని జేయువాఁడనై యుంటిని. నరతలం బట్టి గదా వానికట్టి నామములు వచ్చినవి? కావున రాత్రి పనులు పగటి యందునూ పగటి పనులు రాత్రియందును ప్రజలు చేయఁదొరఁగిరేని యట్టినామములు వానికే రూఢమగుచున్నవి. ఇదియే మదీయ సంకల్పము. దీనికి మీ యభిప్రాయ మేమని యడిగిన దుర్బుద్ధియను మంత్రి మిగుల యుక్తముగా నున్నదని రాజుగారిని స్తుతించెను. సుబుద్ధియు దాని కొడంబడక రాజుతో నిట్లనియె దేవా! వినుండు

శ్లో॥ "సులభాః పురుషాలోకే సతతం ప్రియవాదినః
అప్రియస్య చ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః."

అనునట్లు యిష్టముగా మాట్లాడువారు పెక్కండ్రు గలరు. అప్రియముగా హితమైన దానిం జెప్పువారును వినువారును లేరు. నేఁ జెప్పఁబోవునది తమకుఁ బ్రతికూలముగానే యుండును. ఐనను హితమైన మార్గము చెప్పకమానను. వినుండిప్పుడు దేవరవారికిఁ దోచిన యాలోచన లోకమునకు విరుద్ధమైనదియేగాక లోకులకు మిగుల పీడాకరమైయున్నది. నిద్రాహారంబులంబట్టి రాత్రింబగళ్ళకు నామములు పెట్టలేరు. అంశుఁగల వెలుఁగును చీకటియు పుట్టుటనుబట్టి యట్టిపేరులు వచ్చినవి. తేజస్తమంబులం

గూడ మార్పనోపుదురేని యట్టి నామంబులు వానికిఁ బెట్టవగు. దాని మూలముగా స్వర్గమునకుఁ బ్రతిస్వర్గము సృష్టించిన విశ్వామిత్రునకుఁబోలె తమకును గొప్పఖ్యాతి రాఁగలదు. కాని వ్యాపారముల మార్చినంత మాత్రముననే యట్టిఖ్యాతి రానేరదు. రాత్రి సంచారము క్రూరమృగములకు రాక్షసులకుగాక మనుష్యుల కెట్లు పొసంగును. వెలుతురులేక యే పనిచేయుటకు వీలులేదు గదా? అట్టి చీకటిలో పగటిపను లెట్లు చేయుదురో విచారింపవలదా? అట్టి నియమము భగవంతునిచే జేయఁబడినది. దానిని మనుష్యులు మార్పఁగలరా?

మనుష్యకృత్యములు మార్చినను మార్పవచ్చునుగాని దైవకృత్యముల మార్ప నెవరి తరంబు? మఱియొక రాజు పాదములతో నడుచుట లెస్సగాదని చేతులతో నడువ మనును. ఇంకొకఁడు కన్నులతో విని చెవులఁతో జూడమనును. ఇట్లు విపరీత కృత్యములు ప్రజలెట్లు చేయగలరు? చేయశక్యముకాని పనుల విషయము శాసనముల నియమింపరాదు. దైవికములమార్చుట శక్యముకాదు. అప్పని యపఖ్యాతికి మూలమగును. ప్రజావిరోధము సంభవించునని నిర్భయముగా నా సుబుద్ధి యుపన్యసించినంత నా భూపతి యత్యంత కోపముతోఁ దనయాజ్ఞకు నాటంకము చెప్పినందుల కప్పుడే యా మంత్రి నుద్యోగమునుండి తప్పించి దుర్బుద్ధిఁ బొగడుచు నమ్మరునాఁటి నుండియుఁ గ్రొత్తశాసనము వరుసున జనులు నడుచుకొనునట్లు దేశమంతయుఁ బ్రకటింపజేసెను. రాజశాసన మతిక్రమించినవారిని గఠినముగా శిక్షింతుమని చాటింపించిరి. అట్లు చేయుటకు రాజభటులఁ బెక్కండ్ర నియమించిరి.

అట్టి యుగ్రశిక్షకు వెఱచి యందఱి ప్రజలు దీపంబులకుఁ జమురు దెచ్చుకొనలేకను చీఁకటి నడువలేకను నిద్దుర కాగలేకను బెక్కు తెఱంగుల నిడుములఁ బడుచుండినను విషనాళిలో పురుగులవలె జన్మభూమి విడువలేక నయిదాఱు వత్సరము లధిక క్లేశము లనుభవించిరి. తుద కదియును నలవాటయినది. ఇంత మొండిజను లెందైన గలరా?

మా రాజు చరిత్ర మిట్టిది. మీరు పరదేశస్థు లెరుగమినైన నింక నిది రాత్రి యనబోకుడీ! అట్టి మాటలచేఁ బెక్కండ్రు శిక్షితులైరి. శీఘ్రముగా నీ గ్రామముదాటి పోవుఁడని యయ్యజమానుఁ డయ్యారి వర్తమాన మంతయు నెఱింగించిన వరప్రసాదులు నందఱి ప్రజల యిడుమలకుఁ జాలిపడి యోహో! యిట్టి నీతిమాలిన నృపాలుఁ డుండునే యని యతని నాశేపించి యతని దుష్కృత్యము నెట్టియో యొక యుపాయమున మాన్పింపఁదలచి యుండుఁ గొన్ని దినములుండినం గాని యట్టి పనిచేయుటకుఁ బొసగదని యొక గొప్పభవన మద్దెకు దీసికొని యందు నివసించి యచ్చటి వారివలెనే కొన్ని దినములు రాత్రింబగళ్ళు చర్యలు నడుపుచుండిరి.

దేవతావస్త్రముల కథ

బుద్ధిశాలులగు వరప్రసాదు లొక్కయుపాయంబున నా నృపతిని వంచింపఁ దలఁచి యొకనాఁడు పెందలకడ భోజనములఁజేసి గౌరవమైన వేషము వేసుకొని రాజుగారి హజారముకడ నిలువంబడి యొక చీటిలోఁ గొన్ని విషయములు వ్రాసి ద్వారపాలుర చేతికిచ్చి రాజున కంపుటయు నాచీటి చూచుకొనిన తక్షణము రాజుగారు వారిఁ దోడితెచ్చుట కొక యుద్యోగస్థుని బంపిన నతఁడత్యంత గౌరవముగా వారి దోడ్తెచ్చి రాజుగారి సింహాసన ప్రాంతమందు విడచెను.

రాజును వారికెదురేగి గౌరవముగా మన్నించి యుచితపీఠికలఁ గూర్చుండఁబెట్టి స్వాగతపూర్వకముగా నిట్లనియె. పురుషవర్యులారా! మీర లేద్దేశము వారెచ్చటనుండి యెచ్చటి కరుగుచు నిచ్చట కెప్పుడు వచ్చితిరి? కులగోత్రనామంబు లెట్టివో యెఱింగింపుఁడు. మఱియు మీరు చీటిలో వ్రాసిన వింతపనులేమి చేయగలవని యత్యంతాతురముగా నడుగుటయు, వాక్పాటవముగల మంత్రిసూనుండు లేచి సహోదరులకు మ్రొక్కి రాజుదిక్కు మొగంబై యిట్లనియె.

రాజేంద్రా! మాది కాశ్మీరదేశము. పట్టుసాలికులమువారము. విచిత్రములగు బట్టలు నేయఁగలము. అట్టి పనితో మిగుల గౌరవముగా మా దేశపు రాజుగారియొద్ద నుండువారము. మతని కిప్పు డొక యాపద సంభవించుటచే నటనుండక మమ్ము రక్షించువారెవ్వరని యరయుచుండ నపూర్వచర్యాభిలాషులును నూతనమార్గనిర్మాణదక్షులును నగు మీ కీర్తి దిగంతవిశ్రాంతమై మా కర్ణగోచరమగుటయు వింతకార్యముల నొనరించుటయందు వేడుకగలవారు మీరుగాక మా యపూర్వవిద్య పరీక్షసేయు దక్షు లన్యులు లేరని విశ్వసించి యుష్మద్దర్శనార్థులమై యీదేశ మరుదెంచితిమి.

మా పుణ్యవశమున మిమ్ము బొడఁగంటిమి. సెలవైనయెడ చమత్కృతి వర్ణింతుమనుటయు నట్టి మాటలకు నారాజు మిగుల నానందించి మంత్రిదిక్కు మొగంబై దుర్బుద్ధీ! మన నూతనచర్యాస్థాపనవలన నెట్టి ఖ్యాతి కలిగినదో వింటివా? మనకుఁ గడుదూరముగానున్న కాశ్మీరదేశములో సైతము మనపేరు వాడుకపడియున్న దఁట మేలుమేలని సంతసించు రాజుతో మంత్రి యిట్లనియె.

దేవా! కాశ్మీరదేశ మొకటననేల? భూమండలమంతయు మన పేరుప్రతిష్ఠలు వ్యాపకమైయున్నవి. ఆయాదేశములనుండి వచ్చుచున్న వార్తాపత్రికలవలన నవ్విషయము తెల్లమగుచున్నది. తమకుఁగల బుద్ధికుశలత యింకెవరి రాజునకుఁ గలదా? ఎప్పుడును గ్రొత్తమార్గముచే విమర్శింపుచుందురు గదా? దీని మూలమునఁ దమకు శిబి, కర్ణ, బలి ప్రముఖులకు దాతృత్వము వచ్చినదానికన్న నధికమగు యశంబు

రాఁగలదని పెక్కుస్తోత్రపాఠములు పఠించిన మంత్రి మాటలను రాజు విని పరమానందభరితు డయ్యెను. వరప్రసాదులు నవ్వుకొని నామాటల ననువదించిరి. అప్పుడు రాజు వారితోఁ గోవిదులారా! మీ విద్యాపాటవం బెట్టిదో యెఱింగింపుఁడు. అపూర్వమని తోఁచినచో మిమ్ము తప్పక భరింతునని పలుకుటయు మంత్రి పుత్రుండగు రాము డిట్లనియె.

అయ్యా! మే మాఱుమాసముల కొక దోవతులచాపు చీరయుఁ దలరుమాలును నేయుదుము. ఆ పుట్టములకు నేఁబదివేల మాడలు వ్యయమగును. అందు ముందుగా సగము సొమ్మియవలయును. బట్టలనేత ముగిసినతోడనే మే మెవ్వనికి నేయుదుమో యా యజమానుఁడు భార్యతోఁ దనకుఁగల వైభవమున నొక సాయంకాలమం దూరేగి మా బసలోనికి వచ్చి మా కియ్యవలసిన సొమ్ముతో నొసఁగినంత బహుమతిం గూడ నియ్యఁదగినది. పిమ్మట నాపుట్టముల మేమే వారికిఁ గట్టుదుము. ఆ పుట్టంబులం గట్టికొని యూరంతయు నూరేఁగి యా రాత్రి భార్యాభర్తలు కామకేళిం దేలినచోఁ దత్ప్రభావంబున వారి కధిక తేజస్సమన్వితుండగు నందనుం డుదయించును. మఱియు నొక విశేషమాకర్ణింపుఁడు. మేము నేయు బట్టఁగాని నూలుఁగాని జారత్వదోషము వలన జనించినవారికి మాత్రము గాన్పింపవు. అవి దేవతా వస్త్రములు. ఇట్టి చాపుల నేఁటి కొకసారి నేసి మా రాజుగారివలన మిగుల గౌరవమందుచుందుము. దైవప్రాతికూల్యమున నతండు చిక్కులం బడియుండుటం బట్టి యింతదూరము రావలసి వచ్చినది. ఆ పుట్టంబులఁ గట్టినప్పుడుగాని యయ్యానందము చెప్పినం దీరదు. ఇందుల కొడంబడుదురేని యిందుండెదము లేనిచో సెలవీయుఁడు. వేఱొక యాస్థానమున కరిగెద మనుటయు నపుత్రకుండును నూతనమార్గస్థాపకుండు నగుటచే దానఁ దనకు గొప్ప ఖ్యాతి రాఁగలదనియు నట్టి ప్రభావములేకున్న నొక చాపునకు చీరకు నంత వెల యేల యడుగుదురనియు మనంబునఁ జింతించి వారట్టి ప్రభావసంపన్ను లగుదురని విశ్వసించి వారితో నిట్లనియె.

ఓ తంతువాయకులారా! మీ కా విషయమై వితర్క మేమిటికి! మా సంస్థానమునకు వచ్చిన విద్వాంసు లూరక చనుట వలదా? రాత్రింబవళ్ళుమార్చి మిగుల విఖ్యాతిఁ జెందుచున్న నాకుఁ గ్రొత్తపనులకునై యెంత సొమ్మైనను లక్ష్యమా? మీ యిష్టము వచ్చినంత సొమ్ము వ్యయపెట్టి యట్టి యద్భుత వస్త్రంబుల నేసియిండని యానతిచ్చి వారు కోరినంత ద్రవ్యంబిచ్చి సబహుమానముగా నెలవున కనిపెను.

వింతబట్టల నేయఁగల పట్టుసాలీలు వచ్చినారని గ్రామమంతయు వదంతియగుటచే నట్టి వసనంబులు చూచుటకు పౌరులకుఁగూడ మిగుల నాతురముగా నున్నది. వరప్రసాదులును నేతసాధనములగు వేమాదండములు రాట్నములు పగ్గములు కంచె

గుల్లలు లోనగునవి మాత్రము సంగ్రహించిరి. వాకిట తమ యాజ్ఞలేక యన్యుల రానీయకుండునటుల కావలివానిం బెట్టి లోపల నిష్టమైన వినోదములతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండిరి.

ఇట్లుండునంత రెండుమాసములయిన పిమ్మట కాశీన నృపాలుఁ డొక్కనాఁడా పుట్టముల పని యెంతయైనదో యని తెలిసికొన వేడుకపడుచు నవ్విశేషములఁ జూచి రండని గ్రామాధికారుల వారియొద్ద కనిపెను. అట్టి పుట్టంబులం జూడ వారికిని మిగుల వేడుకగా నుండుటచే సత్వరముగా వరప్రసాదుల నెలవున కఱిగి కావలివానిచేఁ దమ రాక వారి కెఱింగించిరి.

వరప్రసాదులును ముహూర్త మాత్రము నిలిపి తీసికొనిరమ్మని కావలివానికాజ్ఞ యిచ్చి యింతలో రాట్నములు కోదు బద్దలు సర్దుకొని వట్టిరాట్నముల నూలొడుకువారివలెఁ ద్రిప్పుచు నూలుచుట్టువారివలెనే తోడుబద్దలకుఁ జుట్టుచుండిరి. అంతలో గ్రామాధికారులు లోనికి వచ్చిరి. అప్పుడు రాముఁ డెదురుపోయి సముచిత సత్కారముల వారిం గౌరవించి తగుపీఠములఁ గూర్చుండబెట్టి కొంకొకపడికి నా వట్టిచుట్టు బద్దలు వారికి జూపించుచు నిట్లనియె.

అయ్యా! నూలెంత సన్నమో చూచితిరా! మృదువు పరీక్షింపుఁడు, ఎంత సొంపుగానున్నదో చిత్తగించితిరా! చేతంబట్టి చూడుఁడని దాపుగా నా కండెలం గొని పోయి చూపించుచు రెండు మాసములకు నూలు తయారగుటయే దుర్ఘటమగుచున్నది. ఇట్టి నూలు మీరెన్నఁడైన జూచితిరేమో నిజము చెప్పుఁడని యడిగెను. ఆ గ్రామాధికారులు వెఱఁగుపడి తన కేమియుఁ గాన్పింపకున్న తనకుఁ దమ తల్లిందూరుచుఁ దద్దోషంబువనే యవ్వింత నూలదృశ్యమైనదని విశ్వసించి దాని మహత్వమగ్గించుచుఁ గాన్పింపలేదంటిమేని తమ మాతృదోషము వెల్లడియగునని తలంచి యది నిజముగాఁ దమకుఁ గనిపించుచున్న ట్లభినయించుచు దాని మార్దవము సొపు సన్నమును విన్నాణమును రాముని కన్నఁ బెద్దగాఁ గొనియాడఁ దొడఁగిరి.

గ్రామాధికారు లిరువురిలోఁ గరణమునకుఁ గాన్పించెనని కాపును కాపునకుఁ గాన్పించెనని కరణమును దలఁచి యా గుట్టు తెలియనీయక మాట్లాడుచుండిరి. ఇట్లు కొంతసేపు నూలును గుఱించియు నూలొడుకువారి గుఱించియు స్తోత్రపాఠములు పఠించి యా గ్రామాధికారు లరుగునప్పుడు రాముఁడు వారికి నిట్లనియె.

పురుషశ్రేష్ఠులారా! మీ రాజుగారితో రెండు మూఁడు దినములలో నూలు తీయుట పూర్తియగునని చెప్పుడు. దాని మార్దవాది గుణంబులు మీరు చూచినవేకదా? అదియుఁగూడఁ జెప్పుఁడని మిగుల గౌరవముగా వారిని సాగనంపి వరప్రసాదులు వరప్రసాదులు వారి మూర్ఖత్వమునకై యొండొరులు నవ్వుకొనుచు నారాట్నంబులు

చుట్టు బద్దలు నొకమూల పారవైచి యథాప్రకారము సంగీతాది వినోదములతోఁ గాల క్షేపముఁ జేయుచుండిరి.

అప్పుడ నగరిలో గ్రామాధికారు లరిగినది మొదలు వారిరాక నెదురుచూచుచు వారు గనంబడినంత నుత్సుకతతో మీరు పుట్టములఁ జూచితిరా? ఎట్లున్నవి? ఎన్ని నాళ్ళకుఁ బూర్తియగునవి? తంతువుల కీవెట్టిది? ఎఱింగింపుడనుటయు వారు రాజునకు నమస్కరించి యిట్లనిరి. ఏలికా! తమ యాజ్ఞానుసార మరిగితిమి. మేమరుగునప్పటికిఁ గొందఱు రాట్నంబుల నూలు తీయుచుండిరి. మఱికొందరు చుట్టు బద్దలఁ జుట్టు కొనిరి.

అయ్యారే! ఆ నూలువంటి నూలు భూలోకములో నింతకుమున్ను చూచిన వారము కాము. దాని మార్దవముఁ జూచి మనుష్యకృతమని యెవ్వరును నమ్మరు. సన్నమును బరీక్షింపుమన్నఁ గాన్పించియుఁ గాన్పింపకుండు. సాపు చూడఁ బోత పోసినట్లున్నది.

అట్టి తంతులతో నిర్మితమైన పుట్టంబు లెట్లుండునో గదా? అపూర్వ చర్యాది లాఘవులగు దేవరవారి కిట్టి వింతపుట్టంబు నేయు నేతగాండ్రం గూర్చినవారు భగవంతు డని మేము నమ్ముచుండినాము మఱియు మఱియు నా నూలు గుఱించి స్తోత్రములు చేయుచు రాజువలన ననుజ్ఞవడసి వారు నివాసంబుల కరిగిరి.

అప్పుడు పెక్కురు వారిం జుట్టుకొని యా పుట్టముల వృత్తాంత మడుగ జొచ్చిరి. వారు వారి యపూర్వ పటనిర్మాణమును గుఱించి స్తుతిపూర్వకముగానే వక్కాణించుచుండిరి.

కానిమఁ డా గ్రామాధికారుల వలన విచిత్రవస్త్ర గుణము వినినది మొదలు మఱియు నాతురతఁజెంది యాయవమానము లెప్పుడు వచ్చును ఎప్పుడా వలువలఁ దాలుతునని వగల వేడుకవడుచు మఱి రెండునెల లరిగిన పిదప దండనాథునిం జీరి సేనానీ! వింతపుట్టములు నేయువారుండు తావు నీ వెఱుంగుదువు గదా? అచ్చటి కరిగి యా వసనంబులచేత నెంతవైనదో తెలిసికొని రమ్ము. గ్రామాధికారులు చూచి యద్భుతముగా నున్నవని చెప్పిరి. పరీక్షింపుము అని యంటయు మహాప్రసాదమని యా దండనాయకుఁడు వింజూడ దనకును వేడుక కలుగుటచే సంతోషముతో నప్పుడ యప్పట్టుసాలె లున్న చెంపున కరిగి కావలివారిచేఁ దమరాక వారి కెఱింగించెను. పర ప్రసాదులున్న పరిచారకునితో సేనాధిపతిం దీసికొని రమ్మని చెప్పి పట్టుసుత్రంబులసాచి నూలు నవరించువారివలెనే నద్దుచు దండముల దట్టించుచుఁ యనాగూనసమునఁ దట పుచుఁ బెక్కుతెరంగుల నభినయింపం దొడంగిరి.

ఇంతలో దండనాయకుఁడు లోనికిరాగా మంత్రినందనుం డెదురేగి తోడ్కొ

యుచితపీఠికం గూర్చుండఁబెట్టి స్వాగతపూర్వకముగా నాగమన కారణములు దెలిసికొని ముందరనే చేయించుకొని యా మగ్గముల దగ్గరకుఁ దీసికొనిపోయి అయ్యా! మగ్గములివిగో చూడుఁడు. రెండు మూఁడు దినములలో బట్టలం దగిలించి నేత ప్రారంభము చేయుదుము. ఈ వింతనూలు చూచితిరా? యిది కట్టుపావునకును యిది తలగుడ్డలకును యిది చీరకునుగా నేర్పరచితిమి. నిదానించి పరీక్షింపుఁడు. మార్దవాది గుణంబులు గ్రామాధికారులు చూచినప్పటికన్న సొంపుగా నున్నవి. అప్పుడు సిద్ధముగ నుండుటంబట్టి యిట్టి యందము తేలలేదు. చేతఁబట్టి చూడుఁ డెంత మృదువో యని పట్టిమగ్గముమీఁదఁ జేయి వంచించిన నా సేనాని తన కేమియుఁ గాన్పించక మనంబున దిగులుపడి అయ్యో! నా తల్లి గ్రామాధికారుల జననివంటి గుణసంపత్తి కాకపోయెనే? కటకటా! యిట్టి కులటకు జనించిన నా పరువే పాటియగు? సాటివారిలో మేటియనుకొంటి గాని దీనిమూలముగాఁ దేలమైనది.

ఈ గుట్టు బయలు పెట్టినచో పుట్టువులు సైతము మొట్టమొదట చూచినంత గౌరవముఁ గాదరు. ఊరక యిట్టి యపకీర్తి వెల్లడి చేసికొననేల! చాలునని తలంచి యామగ్గములోఁ గూర్చిన నూలు ముట్టిన ట్లభినయించుచు నోహో! యీనూలు మార్దవము మిగుల విన్నాణముగా నున్నది! గ్రామాధికారులు దీని గుణమంతయు జెప్పలేకపోయిరి. ఈ నూలు మనుజులు చేతితోఁ జేసినదే? కాదు! యంత్రమునైన నింత వింతగాఁ దీయుట దుర్ఘటము. ఇట్టి నూలునేసిన పుట్టంబులఁ గట్ట మా రాజుగా రెంత పుణ్యముఁ జేసిరో? యిట్టి విద్యాపాటవ మభ్యసించిన మీకు భగవంతుఁడు చిరాయు వొసంగెడుఁగాక యని యాపలువల శ్లాఘించుచుఁ బ్రయాణోన్ముఖుండై యున్న సేనానితో రాముఁ డిట్లనియె.

అయ్యా! మీ యేలికతోఁ జేలంబులనేత యెల్లుండి ప్రారంభింతుమని చెప్పుఁడు. తక్కిన గుణంబులు మీరు చూచినవేగదా. మీకు దోఁచినట్లు వక్కాణింపుఁడని యతని వీధిద్వారము దనుక సాగనంపి క్రమ్మర లోనికరిగి యా మగ్గంబు లొకమూలఁ బాఱవైచి యథాప్రకారము వినోదములతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండిరి.

లోన రగులుచున్న మాతృదోషవిచార పరితాపము మొగమునం దోపనీయక దండనాథుఁడు సంతసించువానివలెనే రాజునగరి కరిగి తనరాక కెదురుచూచు నృపతికి మ్రొక్కి యాపనసంబులు గురించి గ్రామాధికారులకన్న నధికముగా స్తుతిఁజేయుచుఁ జెప్పి తనమనుమతి వింటి కరిగి యాచింత స్వాంతమునఁ దగిలి చివుకుచుండెను.

ఆ భూపతి సేనాపతి మాటలు వినినది మొదలు రెట్టించిన వేడుకతో నెల్లో నాళ్ళు గడిపి యొకనాఁడు మంత్రింజీరి దుర్బుద్ధీ! యీపాటికి మన పుట్టములనేత పూర్తియగును. నేఁటి కది యెటులున్నదో నీవే వెళ్ళి స్వయముగా చూచివచ్చి నాతోఁ

జెప్పుము ఇతరులు చెప్పినచో నాకు నమ్మకముండదు. పూర్తిగా నేత కాకున్నను వస్త్రముల నిగ్గుతేలు. వేగఁబోయి రమ్మని చెప్పుటయు రాజాజ్ఞ శిరంబునంబూని మంత్రియు నుచితపరివారముతో వస్త్రవహాదులున్న గృహముకడ కరిగెను. ద్వారపాలకునిచే నతని రాకవిని యా కుమారులు నేయు సామగ్రి దూలమునకు వ్రేలాడఁగట్టి గోతిలోఁ గూర్చుండి యిటునటు పట్టి కంచెల నిసరుచు వ్రేలాడఁగట్టి దట్టించుచు బట్టలు నేయుచున్నవారివలె నభినయించుచుండిరి.

ఇంతలోఁ బ్రధాని లోపలకు వచ్చినంత రాముఁ డెదుర్కొని వినయమభినయించి గద్దియం గూరుచుండఁబెట్టి యాగమన కారణంబడిగి తెలిసికొని నేతగాండ్రున్న తావునకుఁ దీసుకొనిపోయి యార్యా! సగమునేత యైనది. చూడుఁడు! ఇంక నొక్క మాసములోఁ బూర్తియగును. దండనాథుఁడు నూలు చూచినవాఁడు కాని నేత చూడలేదు. తమరు నేత చిత్తగింపుఁడు. తంతువుల మార్దవాది గుణంబు లిదివరకే విని యుందురుకదా? దాని యదార్థము తమరుగూడఁ బరీక్షింపుఁడు. అంచు మేల్కట్టు విమర్శింపుఁడు. అని చుట్టినదంత యూరక విప్పినట్లు విప్పి చూపించుటయు దానఁగాని మగ్గమునఁగాని తనకేమియు గాన్పింపకున్న తెరంగునకు నంతరంగమున వ్యాకులపడి వాని మాటలేమియుఁ బాటింపక అతండిట్లు చింతించెను. అక్కటా! గ్రామాధికారులకు సేనానాయకునకుఁ గాన్పించిన నూలు నాకేమిటికిఁ గాన్పించదు. నా తల్లి జారిణియై పతి తిలకమని వాడుక నొందినది ఎట్లో తెలియదు. ఆడవాండ్ర సుగుణములన్నియు నిట్లే కపటభూయిష్ఠములై యుండును. స్త్రీలలో పతివ్రతలు లేరని రూఢిగాఁ జెప్పఁగలను. పైకి మహాగుణవతులుగాఁ గాన్పించుచుఁ జాటున ననేక దుష్కృత్యములు చేయు చుందురు. శ్లో॥ "స్త్రీణాంచ చిత్తం పురుషస్య భాగ్యం దేవో నజానాతి కుతో మనుష్యః" అనునట్లు స్త్రీల చిత్తము భగవంతుఁడే యెఱుంగఁడట. మనుష్యునకెట్లు గోచరమగును. మంత్రినని పెద్ద పేరుపెట్టుకొని గౌరవముగా సంచరించు నా గుట్టు బయలైనచో నన్నెవరు మన్నింతురు? రాజు సైతము నా పుట్టుక గురించి పరిహాసము సేయక మానునా? ఈ రహస్యము గోప్యముగానేయుంచి కాన్పించిన ట్లభినయించినచో నే కొరంతయుఁ గలుగకుండునని నిశ్చయించి చింతవిడచి యల్లన రామునితో నిట్లనియె.

కువిందాగ్రేసరా! నే ననేక వస్త్రంబులు చూచితినిగాని యింత వింతయైన నూలును మృదువైన పుట్టములను నెచ్చటను జూచియుండలేదు. గ్రామాధికారులు సేనానాయకుఁడు నుడివిన దానికన్న సొగసుగా నున్నవి. మారేఁడు చాల వేడుక పడుచున్నాఁడు. వేగఁ బూర్తిచేయుఁడు. మీకు బహుమతి నిప్పింతునని పలికి యతఁడు వెడలుతఱి రాముం డార్యా! అన్నిటికిని తమదేసుఁడీ దాక్షత. మాకేమి పారితోషిక మిప్పింతురో! కటాక్షముంచుఁడని మిగుల వేడుకొనువానివలె నభినయించుచు మంత్రిని

సాగనంపి యతని యవివేకమునకు నవ్వుకొనుచు నట్టి పనులుమాని తమ కుత్సాహమైన వ్యాపారముతోఁ గాలక్షేపము చేయఁదొడంగిరి.

పిమ్మట మంత్రియు రాజసముఖమున కరిగి ఱేనికి మ్రొక్కి దేవతావస్త్రంబుల మహిమనంతయు గ్రామాధికారులును దండనాధుఁడును జేసిన వర్ణనకన్న నూరు మడంగు లధికముగా వర్ణించెను. అప్పుడు కానీనుఁ దా వస్త్రంబులు ధరించు భాగ్య మెప్పు డబ్బునని గడియలు లెక్కపెట్టుచు నిమిషము యుగమువలె నా నెల వెళ్ళించెను.

ఇంతలో వారు చెప్పిన యారుమాసములు బూర్తియైనవి. ఒకనాఁడు రాముడు ఉచితవేషముతో రాజసభకుఁబోయి సన్మానము లంది రాజునకు మ్రొక్కినట్లు సభాసదులకు నమస్కరించుచు నిట్లనియె.

దేవా! దేవతావస్త్రములు సిద్ధమైనవి. వాని గుణంబు లిదివరకే మీరు విని యుందురు గదా? మరియు వాని ధరించు పద్ధతి మొదటనే మేము వక్కాణించితిమి. నేఁడు మంగళదివసము. ఊరేగివచ్చి పుట్టంబులు దాల్పుఁడని చెప్పెను.

అప్పుడా ఱేఁడు అపరిమిత సంతోషము నొందుచు కవిందా! మీ రిట్టి విద్యాపాటవ మెచ్చట నేర్చుకొంటిరి. ప్రధాన ప్రముఖులు మీరు నేయుచున్న వస్త్రంబులు కడువిస్మయము గొలుపుచున్నవని స్తుతిజేసిరి. అందులకే వీని దేవతావస్త్రములని చెప్పుటకుఁ గారణమైనది. మీ దేశపు ఱేఁడు వీనిని ధరించునాఁడు ఏమి చేయువాఁడో యెఱింగింపుడు. మేము నట్లే వచ్చి యవ్వలువల ధరింతుమని యున్మత్తుండువోలె నడిగిన మాటయే యడుగుచుఁ జెప్పిన మాటయే చెప్పుచు హృదయంబునఁగల సంతోషము వెల్లడింపుచుండెను.

అప్పుడు రాముఁడు దేవా! దేవతావస్త్రముల నేత మేము బహువర్షంబులు తపముజేసి నేర్చుకొంటిమి. దివ్యప్రభావ సంపన్నములగు నీ వస్త్రంబులు ధరించు నాఁడు మా ఱేఁడు దివ్యోత్సవములతో భద్రగజముపై భార్యతో నెక్కి యూరేఁగి వచ్చి బ్రాహ్మణులకు షోడశ మహాదానములు గావింపుచు మా సభకువచ్చి మావలన నా పుట్టము లందుకొని మాకు గానుకలిచ్చి యా పుట్టంబులదాల్చి వెండియు పెదంత మెక్కి యూరేగి యింటి కరుగుదురు. ఇవి దేవతావస్త్రంబులు గావున స్త్రీలకు నాఁడు పురుషదర్శనము దూష్యముగాదు. మా యేలిక కన్న దేవరవారు నూతనమార్గనిర్ణేతలు గావున నీ పిలవ మధికముగాఁ గావింపఁదగునని చెప్పి యతం డాయెకిమీని యనుమతి వడసి యింటికిం బోయెను.

ఆ నరనాథుండును రాముని మాటలకు నుబ్బి యప్పుడు గ్రామమంతయు నలంకరింపుమని చాటింపింప నట్టు ప్రజలెల్లరు నూరేగునప్పుడు తనతో నుండునట్లు

నియమించి మంత్రిసామంత హిత పురోహితాదివర్గము సేవింప శుభముహూర్తమున భద్రగజముపై నెక్కి తూర్యనాదములు భూనభోంతరాళమునిండ మెండువైభవముతో నూరేగి యా కపట కువిందులున్న మందిరద్వారము జేరెను.

అప్పుడు వరప్రసాదులువచ్చి ప్రధానవర్గముతో రాజదంపతుల లోపలకుఁ దీసికొనిపోయి యుచితాసనములఁ గూర్చుండఁజేసి పెక్కుస్తోత్రములు గావింపుచు నెదురు నిలువంబడిరి. అప్పుడా యొకరుఁడు తాను తెచ్చిన మణిభూషణాంబరములతో వారి కీయవలసిన విత్తమంతయు బంగారుపళ్ళెరముతో వారికందిచ్చి యత్యుత్సాహముతో దేవతావస్త్రము లెందున్నవని యడిగెను.

అప్పుడా రాముఁడు సంజ్ఞచేసినంత వసంతుఁ డొక పళ్ళెరము ప్రవరుఁ డొక పళ్ళెరము దంతుఁ డొక పళ్ళెరముదెచ్చి రాజు ముందిడి ఇవిగో దేవతావస్త్రములు చూడుఁడని పలికిరి.

ఆ పళ్ళెరముల దన కేమియు గనంబడమి డెందం బాందోళనపడ నేమియు దోచక మేనం జెమ్మటలు గ్రమ్మ దుఃఖావేశముతో నిట్లు తలంచెను.

అయ్యో! ఇట్టి వింతపుటంబుల జూచు భాగ్యము నాకు బట్టినదికాదు. మొదటనే నే నిట్టి కొంచెయుఁడని తెలిసినచో నిట్టి పనికి బూనికొనక పోవుదునుగదా! మోస పోతినిః పదుగురిలో నవమానితుఁడ గాకుందునా? ఛీ! ఛీ! నాయట్టి మండలాధిపతిం గనిన యాఁడుది సైరిణిమయ్యెనా? ఏతదంతఃపురములలో దాచిపెట్టినను రాజస్త్రీలు చెడు కార్యము లాచరింతురని వాడుకయున్నది. ఆ మాట యేల తప్పెదిని అన్నన్నా! గ్రామాధికారులు దండనాథులు ప్రధానియు నీ చిత్రపటంబుల గన్నులార జూచితిమని చెప్పిరి. వారి తల్లులకుగల నియమము నా తల్లికి లేకపోయినది. అక్కటా! యిప్పు డక్కపటాత్మురాలు బ్రతికియుండిన బొట్టచీల్చి చంపకపోవుదునా? యిప్పుడీ యదృశ్య వస్త్రంబుల గట్టుపెట్టాకో యని చింతాకులస్వాంతుడై యున్న యన్నరనాథునకు రాముం డిట్లనియె.

దేవా! యేమియుం బలుక కూరకుంటి రేల? పుట్టంబులు గాన్పింపవేం? లేక సొంపుగానున్నవి కావా? గుణదోష నిరూపణము చేయుఁడు. తమరు ధరించు వలువ లివియే. ఎంత మృదువుగా నున్నవియో ముట్టిచూడుఁడు. అనుటయు రాజు తొందరపడి కాన్పింప లేదనబోయి యంతలో నవధరించుకొని యట్లులన్నచో పసగట్టుదురు. పలుకుల కుపయోగ ఫలమేమియు లేదని నిశ్చయించి నే నూరక యున్నందులకు కారణము మరేమియు లేదు. బట్టలు గనంబడుచున్నవి. వీనిం జూచినతోడనే నాకొక్క విచారము గలిగినది. ఏమందు. ఇట్టి వింతవస్త్రంబులు చూచి మా తల్లికి ప్రియుస్క-

భాగ్యము లేకపోయెగదా యని యామె గురించి చింతింపుచుండెనని యుత్తరము చెప్పిన రాము డిట్లనియె.

దేవా! దేవర యిట్టి యుత్సాహసమయంబున నమ్మగారి గురించి చింతింపం బనిలేదు. ఆమె కడుపిల్లాలని తమ కీదేవతావస్త్రములు గనంబడుటంజేసి తెల్లమగుచున్నది. వస్త్రముల విషయమేమైన సంకోచమున్నచో వక్కాణింపుడు. మేము చెప్పినంత యొప్పుగా నున్నవియో లేదో పరిశీలింపుడని వట్టిపశ్శేరములో జేయిబెట్టి యిటు నటుతిరుగవేయుచు మీదునకెత్తి చూపించుటయు నాపుడమిఱేడు వచ్చియు రాని స్వరముతో నోహో నాయదృష్టమేమి? యిట్టి యపురూపపు పుట్టంబులు గట్టు భాగ్యము గలిగినది. అమాత్యశేఖరా! యీ చిత్రపటంబులయందు లెంత వింతగా నున్నవియో చూచితివా? ఇట్టి మృదువు భూలోకములో లేదుసుమీ! నడుమ నడుమ జరీపూవులు మెరయుచున్నవి. అయ్యారే! దుర్బుద్ధీ! ఇవి నీకెట్లు కనబడుచున్నవో చెప్పుము. నీవు మొదట జూచినప్పుడు వీనికి సుందర సాంద్రత్వములేదని దలంచెదను. ఇప్పటికి నప్పటికి భేదమేమైన నున్నదియా? యని సందియంబుదీర వెండియునడిగిన నామంత్రియు వచ్చియు రాని స్వరముతో నిట్లనియె.

దేవా! దేవరకై నను మెఱుగుబెట్టినప్పుడుగల తళుకు రచించునప్పుడు గలుగునా? నేను మొదటజూచినప్పటికన్న నిప్పుడీవస్త్రంబులు మిక్కిలి మనోహరములుగా నున్నయవి. ఈ సాంద్రత్వము, ఈ ధావళ్యము అప్పుడింతవిన్నాణముగాలేదు. దేవరయని నల్లీయంచు మిక్కిలి చక్కగా నున్నయది. కావుననే వీనికి దేవతావస్త్రములని పేరు వచ్చినది. వీని నమానుషములనుట కేమియు సందేహములేదు. అపూర్వక్రియాకరణదక్షులై యున్న దేవశిల్పులకు తగి నున్నవని యతండు మిక్కిలి స్తోత్రముల గావించెను. తరువాత నానృపతి సభ్యులంజూచి యివి యెట్లున్నవని యడిగిన వారును దనుకం దేమియు గనబడకున్నను నది మాతృదోషముగా దలంచి కనంబడినట్లే యభినయించుచు వాని నెక్కుడుగా వినుతించిరి.

పిమ్మట రాజు భార్యతో, బోటీ! నీవు వీనింజూచితివా? యెట్లు కనంబడుచున్నవో చెప్పుము. వీండ్రు మొదట మనతో జెప్పినంత సొగసుగా నున్నవియా యని యడిగిన నచ్చేడియ పరిశీలించునట్లభినయించుచు నాత్మగతంబున అయ్యో! నాతల్లి యెంత దుష్టురాలో కదా! వీండ్రందఱికి గనంబడిన వస్త్రములు నాకేమిటికి గనంబడవు? లేమి కట్టి చెడువాడుత యున్నట్లిప్పుడు వినియుండలేదే! అయినను నాదువాండ్రు క్రూరులుగదా! అన్నన్నా! యిందఱిలో నేనొక్కరితనే జారిణీపుత్రినైతిని. అందఱు కనంబడుచున్నవనియే చెప్పుచున్నారు. ఇప్పుడు నేనుమాత్రము విలువుదప్ప నాతల్లిపి

దిట్టించనేల? కనంబడుచున్నవసనమే దొంగెదను. అని తలంచుచు నా రాజపత్ని ధాత్రీశా! రాత్రిం బగలుగా మార్చిన మీ గురుల ప్రభావమే తాదృశంబే! ఇట్టిపుట్టంబులంగట్ట మీకుఁగాక యొరులకు శక్యమా? వీనిని దేవతావస్త్రములని చెప్పవచ్చునని పలికి యూరకున్నది.

ఇట్లు కొంతసేపు వాంఛ్రదంబు వస్త్రప్రదానంబు నగ్గించిన పిమ్మట రాముఁడు మొదట విలువించిన ప్రకారము నాపగ్గె కొని కుచ్చిళ్ళుపెట్టు వల్లభినయించుచు రాజు గారిని పిలువబెట్టి కట్టుకొనియున్న వసనము విడిపించి యా మాయావస్త్రము కట్టువానివలె చుట్టబెట్టుటయు దిగంబరుఁడై యుండ నెల్లరుచూచుచుండియు మాతృదోషమునంజేసి తన కొకనికే యిట్లగుపడుచున్నదని ప్రతిమనుజుఁడు ననుకొనెనుగాని యారహస్య మొక్క-నితోనై నను జెప్పినవాఁడులేఁడు.

భూపతియు దన దిగంబరత్వము మాతృదోషమునంబట్టి తన కొక్కనికే కాన్పించుచున్నదనుకొనెనుగాని యెల్లరకు వెల్లడియగుచున్నదని తెలిసికొనినచో మిగుల సిగ్గుపడవలసివచ్చును. అట్టుతలచియు గొంతలజ్జ మనంబున జెనగొనుటయు బూర్ణముగా దలయెత్తలేక యిటునటు చూడదొడగెను. పిమ్మట నంతకుమున్న విరూపించి యున్న యొక కాంతను రాజభార్యకు జీరగట్ట నియమించుటయు నాబోటియు రాజవధూటిం జాటునకు గొనిపోయి మాయాపటపంబు దేటపడ మున్ను ధరించియున్న కోక విడలాగి పరప్రసాదులు నేసినదానిం గట్టుదానివలె నాయుగ్గె దుసాపులు పై కిని గ్రిందికిని ద్రిప్పి దిగంబరిగానే సభకు దోడ్కొని వచ్చినం జూచినవారెల్ల ముసుగల్గిన యనుమానముతోనే పరవశులై యుండిరి.

నృపతియు దనభార్య దిగంబరిత్వము తనకొక్కనికే తేటయగుచున్నదని సమాధానపడి యూరకుండెను.

అంతయు నవేక్షించి తలపించి పలువిధముల జింతించుచుండెను. పిమ్మట నూరెగింపునకై యాదంపతు లలంకరించిన పట్టపుదంతినెక్కి- చుట్టును సకలపరివారములు సేవింప దూర్యనాదంబులు రోదోంతరాళంబు నిండ మెండు వైభవంబున నూరేగుచుండ బౌరకాంత లావింతఁజూచుటకై యత్యాతురముతో సౌధోపరిభాగంబుల గవాక్షంబుల దలుపు దెరచి చూచుటయు దిగంబరులై యున్న యాదంపతుల తెరంగున కంతరంగంబుల వేతెరంగుల దలపించి సిగ్గున గవాటంబులు మూసుకొనిరి

ఇట్లు -ధికరి యారాజు గొంతసే పూరేగి యంతిపటతో చాలించి యెల్లవారిని వారివారి నివాసంబులకనిపి భార్యతో నింతఃపురంబునకరిగి దేశికల్పంబున గూర్చుండి మెల్లన నిట్లనియె.

కాంతామణీ! నేనింతదనుక గుట్టుబట్టితినిగాని యిక నాపసోప వినుము. నాకన్నులకు నీపు గట్టుకొనిన చీరగాని నేధరించిన వలువగాని కాన్పింపలేదు. నా యపకీర్తి

వెల్లడియగునని యట్లంటివిగాని యది యదార్థముగాదు. నీవును చీరసొగసుగానున్నదని పొగడితివిగదా! నీకు యదార్థముగా నది గనిపించినదా? మన యిరువురనడుమ మరుగు లేదుగదా యని యడుగుటయు నప్పడతియు గుట్టువిడచి మగనితో నిట్లనియె.

నాథా! మీరును, మంత్రియు మఱియు నున్నవారును నేసినవసనంబులంజూచి మిగుల స్తుతిచేయదొడంగిరి. నాకావస్త్రమందేమియు గాన్పింపకున్నను మీకు గోచరమైన తెరంగు తిలకించి నా మాతయందు జారత్వం బారోపించి యాగుట్టు వెల్లడిచేయక యట్లంటివిగాని మీరును నేనును దిగంబరులమై యున్నట్లె నాకు గాన్పించినది. ఇదియ యదార్థము, అని యామె పలికినంతనే యాతనికి లజ్జాక్రోధమ్ములు మనంబున నొక్కసారి యావిర్భవింప నప్పుడే వేరొక వసనంబు ధరించి యమాత్యుని రప్పించి యతనితో నిట్లనియె.

మంత్రీ! యా పట్టుసాలీలు పన్నినతంత్రంబుజూడ గడు గపటముగా దోచుచున్నయది. నీవు రెండుతేప లా వసనముల బరీక్షించితివిగదా? నిజముగా నీకవి గాన్పించినవేమో చెప్పుము! భయపడకుము. మాకేమియు నందు గాన్పింపలేదని తనుస్థితిని చెప్పినతోడనే మంత్రియునయ్యా! తమరిట్లడిగినపుడు నిక్కము దాచరాదు. గ్రామాధికారులు సేనాపతియు దమకు గాన్పించెనని చెప్పినవిషయముల మనంబున దిలకించి యందేమియు నాకు గాన్పించకున్నను దత్ప్రభావంబున నట్లయ్యెనని మాతృదోషము స్థిరపరచి మొదట నట్లంటిని. తరువాత దేవరవారే కనబడినవని పొగడిన నేనును బొగడితిని, నాకంటికేమియుగానబడలేదిదియ యదార్థము. నరువు లోపమగునని బొంకిన తప్పు సైరింపుడని వేడుకొనియెను అప్పు డారాజు తలకంపించుచు నప్పుడు సేనాపతిని గ్రామాధికారులను మరియుందరతో బట్టుసాలీల లోగిలి లోనికివచ్చిన పెద్దమనుష్యులను దెక్కండ్ర బిలిపించి యా బట్టల విషయమై మంత్రియడిగినట్లు వారినడుగుటయు వారును నట్లె యుత్తరము చెప్పిరి. అప్పుడప్పతి మిప్పిరిగొను కోపంబున నా కపటపు పట్టుసాలీం బట్టితెండని యమదూతలంబోలు కింకరులం బనిచి తానును భార్యయు వస్త్రహీనులై యూరేగిన తెరం గంతరంగంబున దిలకించి యగ్గలమగు సిగ్గున దలవాల్చి పెక్కుగతుల జింతించుచుండెను.

రాజభటు లతిజవంబున నా కపట కువిందులున్న మందిరంబున కరిగి యందు సందడియేమియు లేమింజేసి సందియమందుచు లోనికిబోయి చూడనెవ్వరును గాన్పించలేరు. మఱియు నా శూన్యగృహము నలుమూలల వెదుకగా నొకచో నొకపత్రిక దొరకినది. దానింగైకొని వారు వెండియు నరపతి సన్నిధిం జని యతనితో నిట్లనిరి.

దేవా! సంతతము నపూర్వవస్త్రప్రదర్శనోత్సుకులగు పౌరుల కోలాహలముచే

నాక్రాంతమైయుండు నా భవన మిప్పుడు శూన్యమై యున్నది. అందెవ్వరును లేరు. వారి సామానుసైత మేమియు గాన్పింపలేదు. ఆ మాయావు లెచ్చటికో పారిపోయిరని తలంతుము. వెదక వెదక నొకమూల నీపత్రిక గనంబడినది. ఇది వాండ్రు వ్రాసినట్లే యున్నది చూడుండని పలుకుటయు విస్మయమందుచు మంత్రి దానిం గైకొని యెల్లరు విన నిట్లు చదివెను.

"మహారాజశ్రీ యపూర్వదుర్మార్గ చర్యాభిలాషులైన
కాసీన మహారాజగారికి

కపటపు కట్టుపాలీలు వ్రాసిన యాజ్ఞ యేమనగా—

నీవు లోకవిరుద్ధమగు మార్పులజేసి ప్రజల బెక్కుతెరంగుల బాధింపుచుంటివి గాన నిన్ను వంచించి యది మాన్పించుటకై యింద్రునిచే బంపబడిన దూతలమైన మేము నీకిట్టి యవమానము గలుగజేసి యదృశ్యులమైతిమి. ఇకమీదనైన బుద్ధిగలిగి యట్టి విపరీతపు శాసనము మార్పుజేసికొని సుబుద్ధికి మరల మంత్రిత్వమిచ్చి న్యాయంబుగ రాజ్యమేలుము. లేకున్న మా యాజ్ఞ తిరస్కరించినట్లు భావించి నిన్ను బెక్కుచిక్కులంబెట్టి రాజ్యభ్రష్టునింజేయుదు మిదియె మమ్మాటికిని యాజ్ఞ"

అని చదివినంత రాజు మిగుల భయపడి యోహో! మన మార్పు యింద్రునికి సైతము విరోధముగా నున్నదికాబోలు! త్రిలోకాధిపతియగు సురపతితో ద్వేషము బూని యెవ్వరు రాజ్యము చేయగలరు? ఇకజాలు నతనియాజ్ఞ శిరంబునం బూనదగినదే కనుక యిప్పుడ రాత్రిరాత్రిగా బగలు పగలుగానెంచి వ్యాపారములు జేయుప్రజల కాజ్ఞాపత్రికలు వ్రాయుడని మంత్రి కాజ్ఞాపించి యప్పుడ సుబుద్ధిని బిలువనంపి యతని యిష్టానుసారముగ మనుపోలె రాజ్యం బేలుచు సుఖంబుండెను.

అని యెఱిగించి మణిసిద్ధుడు గోపాలా! యిప్పుడు చల్లబడినది. నడువవలసిన సమయ మయినది కనుక కావడి యెత్తుము. తదనంతర కథావృత్తాంతము పెద్దదిగ నున్నది ఇప్పుడు తేలదు. రాత్రి సత్రిలో బూర్తిగా జెప్పెద ననుటయు కథాశేషము వినుటకు మిగుల దొందరగలవాడై వాడులేచి కావడి యెత్తుకొని నడువసాగెను. యతీంద్రుండు మౌనం బవలంబించి ప్రణవాక్షరజపము జేసికొనుచు విశ్వేశ్వరాయత్త చిత్తుండై నడవ దొడంగెను. అట్లు వారతిజవంబున నడుచుచు సాయంకాలము సత్రి చేరిరి. అందొక సత్రంబున భోజనాది సాయంకాల కృత్యములు నిర్వర్తించిన పిమ్మట నమ్మణిసిద్ధుడొక పరిశుద్ధ ప్రదేశంబునం గూర్చుండి శ్రద్ధాళుండై యున్న శిష్యునకు దరువాయికథ చెప్పదొడంగెను.

కథా నిలయం
శ్రీకాకుళం

రెండవ మజిలీ కథ

ఏను నట్లు మాయావస్త్రములు ధరించి రాజుగా నూరేగింపున కలిగిన వెనుక వరప్రసాదు లట్టిట్టివి వ్రాసి గోడకంటించి తమ సామగ్రి గుఱ్ఱంబులపై సర్దుకొని యయ్యుత్తమాశ్వములెక్కి యొరులెఱుంగకుండ నుత్తరమార్గంబునంబడి మునుపోలె నతి జవంబునం బోయిరి. అమ్మార్గంబున గహనాటవి బలసియుండుటచే నరుగ సంకటమై యున్నను వెరువక వారు వారువముల నేకరీతి నడిపించుచు నడ్డమువచ్చిన క్రూరసత్వంబుల బరిమార్చుచు ఫలహారములచే నాకలి యడంచుకొని మూడుదినము లేకరీతి నడచిరి కాని తెరపి కాన్పించినది కాదు.

మూడవనాడు మధ్యాహ్నంబున వారు పిపాసావివశులై యరుగుచుండ దైవవశంబున నొకచో మధుర సలిలవిలసితమగు సరోవరము తీరంబున శాఖాంతకల్పిత దిగంతమగు వటవృక్ష మొండు నేత్రపర్వముగా గానిపించినది.

దానింజూచి మిగుల సంతసించుచు నాపురుష శ్రేష్ఠులందొకచో గుఱ్ఱములదిగి మార్గాయాసంబు వాయ సత్తటాకంబున జలకేళిం దేలి యందు వంటజేసికొని భుజించిన వెనుక శీతలసాంద్రచ్ఛాయాభిరామంబగు తత్ప్రదేశంబున దత్సరోవర కమలముకుళ సౌరభచోరకంబులగు మలయానిలకిశోరంబులు మార్గశ్రమంబపనయింప హాయిగ విశ్రమించి కొండొక వడికి మేల్కాంచి యల్లన నాపాదపచ్ఛాయంబులదిలకించుచు నాలుగు దిశలను వ్యాపించియున్న శాఖలు వాల్గంటికి నవసానము గాన్పింపని మిగుల వెరగందుచు అహా! యీ వటవృక్షమెంతవింతగా నున్నదో చూచితిరా? ఇందు మనమెన్నడు జూడని విచిత్రపుపక్షు లెన్నియో కులాయంబుల నిర్మించుకొని హాయిగా విహరించుచున్నవి. మఱియు నుక్కుకంబముల వంటి యూడలచే ధరింపబడి నలుదిక్కుల కొనలారయు తలంపునబోలె వ్యాపించియున్న యున్నతశాఖలంబడి శృంగాటకంబునవలె నిరాటంకంబుగా శకటంబులపై తము బోవచ్చునుగదా! అని పెక్కు తెరగుల నా మ్రాను సోయగము వర్ణించుచుండ రాముడొక యుత్సాహంబు మనంబునందీపింప వారితో నిట్లనియె

తమ్ములారా! ఈకొమ్మల పొడవెంత యున్నదో చూతమే! యనుటయు వారు వల్లెయనిన పిమ్మట మఱియు నతం డట్లయిన నెల్లర మొక్కొక్క శాఖం బరీక్షింపనగో పెక్కుదినములు పట్టును.

సాంబుడు తక్క దక్కిన నలువురము నాలుగుకొమ్మలవెంట బడిపోయి యా వెనుకున్న విశేషంబులం దెలిసికొనివత్తము అప్పయనంబున కారుమాసములు గడు వేర్పరచుకొనియెదము. ఏపాటి వింతలు గాన్పించినను నమ్మితి దాటింపక మరల తిరువు మొదలు చేరవలయును. అందరును జేరుదనుక దక్కినవా రీప్రదేశమున నుండదగినది.

ఇదియ ముమ్మాటికిని ప్రమాణమని యొకరిచేతిలో నొకరు చేయివైచి కొని తురగములను వస్తువులను గాచుటకై సాంబుని నా తరుమూలంబున నుండ నియమించి తూర్పు దెసకు వసంతుడును దక్షిణమునకు రాముడును బశ్చిమమునకు బ్రవరుండును నుత్తర దిశకు దుందుడును నాకొమ్మలెక్కి పోయిరి.

వసంతుని కథ

అందు రాజకుమారుండు తూర్పుదెస కఱిగిన కొమ్మమీద భూమిమీదవోలె రెండహోరాత్రంబులు నడిచెను. పిమ్మట నిలువంబడి నడచుటకు వీలులేక చేతులంగూడ మోపుచు నాలుగుదినములు నడిచెను. పిమ్మట రెండునాళ్లు అంతకన్న సన్నమగుట మఱియు బ్రాకి నడువవలసి వచ్చినది. ఇట్లు ఎనిమిది దివసములు నడచునంత నాకొమ్మ యవసానము గాన్పించినది. ఆ చివర నిలువంబడి చూచిన నొకచింత గనంబడెను. మొదట బ్రళయకాల వాతూలసమాలోలకాల జీమూతమాలికవలె నలుదెసలం గ్రమ్ము ధూమమ్మును అంతలో నాధూమస్తోమం బదృశ్యమై తదంతమునుండి ప్రచండమధ్యందిన మార్తాండ కిరణప్రకాండ సముద్దీపిత వీతిహోత్ర ప్రజ్వలజ్జ్వాలామాలికల పోలి కను నాలుకలు దెరచికొని దెసలావరించు పెనుతేజంబును అదియు జాదజాత నగోచరంబై విద్యుత్ప్రకాశ విలాసురాత్రం విహాగ్రంబులగు కార్తస్వర మయసౌధచయంబులును గాన్పించినవి.

అప్పుడు వెరగుపడి యతం డోహో! ఇదియొక పట్టణమువలె నున్నది. మొదట గనిపించిన వికారములన్నియు నేతన్నగర ప్రభావంబులంబోలె! మేలు మేలు! నాకింకను మొదలు చేరుటకు జాలగడువు గలదు. కావున నింతలో నీపురవిశేషంబు లరసివచ్చెద గాకయని నిశ్చయించి యల్లన నాశాఖాగ్రంబునుండి పుడమికిదిగి ధైర్యసాహసంబులే తనకు దోడులైయుండ నాపట్టణమున కరిగెను.

అందొక మానవుడుగాని జంతువుగాని పక్షిగాని కనంబడలేదు. సాహసముతో బురము ప్రవేశించి యాసౌధంబుల తలుపులన్నియు ముద్రావిగళఘటితములై యుండుటం జూచి యచ్చెన్నదుని జనసంచారము లేనట్లు తోచినతోడనే యతండు ఔరా! ఇది మునుపు చూచిన దాసినుని నగరముకన్న చిత్రముగా నున్నదే. అతనికన్న బుద్ధియెంతో దీపుర మేలుచున్నవారు గాబోలు. విదియుం జూచెదంగాక యని యప్పురవీథులంబడి నడువ సాగెను. అందలి గృహములన్నియు నేకరీతిగా నుండుటం బట్టి తిరిగినవీథినే తిరుగుచు జూచినగృహమునే చూచుచు ననేక విధంబుల బరిభ్రమించి పెక్కుగతుల వావీట మేటి వీథులన్నియు దిరిగెను. వచ్చిన వీథి నుండి పోయిన వీథియు దెలిసినదికాదు.

అట్లు తిరుగుచుండ గొంతవడికి గ్రొత్తవీథి యొకటి కనంబడినది. దీని వెంబడిబోయి యెవ్వరును గనబడకపోయినచో మగిడి చనియెదంగాక యని నిశ్చయించి యావీథింబడిపోవుటయు నందుగూడ మునుపటివలె నెవ్వరును గనబడలేదు. అంతకు మున్ను చూడని గొప్ప కోట యొకటి గాన్పించినది.

దానింజూచిన తోడనే యతని కెడద నొకవిధమగు వేడుక బొడముటయు నిందు దప్పక జనులుందురని తలంచి యక్కోటచుట్టు మఱియు తలంపున ముమ్మారు దానిచుట్టు దిరిగెను. ఎందును ద్వారము గాన్పించినదికాదు.

దానికతం డొక్కింత చింతించి యిట్టి కోటలోపలకు మార్గముండక పోవునా? యెద్దియేని గుప్తముగా నుండవచ్చును. నమ్మఱుగు తెరవరసెదంగాక యని మఱియు నక్కోటచుట్టును, దిరుగుచు నేల నెరియలం బరిశీలించుచుండ నొకచోట నొకగొళ్లెము గనంబడుటయు దానింబట్టుకొని పైకిలాగినతోడనే యొకగుమ్మము తెరువబడినది. అది గుహలాగున్నను నదియే కోటలోనికి మార్గము కావచ్చునని నిశ్చయించి ధైర్యంబున నందుజొచ్చెను. చీకటిచే కొంతదనుక నతని కేమియు గాన్పించినదికాదు. నడువనడువ మఱల వెల్తురు గానంబడ దొడంగిన సంతసించి యతండు చివర కామార్గముననే కోటలో బ్రవేశించెను.

అయోమయంబగు నక్కవాటం బతండు గోటలో బ్రవేశించిన వెంటనే యెప్పటి యట్ల మూసికొనిపోయినది. కోటలో బ్రవేశించిన యతనికి మొదట నెవ్వరును గాన్పించలేదు. ఒక యుద్యానవనము గానంబడినది.

అదియు మధురఫలరసాస్వాదన రతమదశుకపిక ప్రముఖశకుంతసంతాన స్వాన గాన లసమానంబులగు పాదప కాయమానంబుల నల్లిబిల్లిగ నల్లుకొను నెల్లరీ సల్లలిత లతావితానంబులను బ్రోదులగు వేదుల జలయంత్రవిక్షిప్త ద్రుమ కమనీయదళకిసలయ ప్రసూన రసపానలోలరోలంబకదంబ ఝంకార ముఖరితంబై యుంట దిలకించి జన సంచారంబులేక యిట్టి మనోహరోద్యానవనంబుండనేరదని నిశ్చయించి యందు విసరు శీతలమందమారుతముల మార్గాయాసము వాయ నల్లన నత్తోటందాటి మఱియుం గొన్ని వాకిళ్ళు గడచి విచిత్ర వస్తుసిస్తు లాలంకృతంబులగు ననేక భవనంబులఁగాంచియు మునుపోలె నెందెవ్వరిం గానక విభ్రాంత స్వాంతుండై అయ్యో! ఇట్టి దేవతాభవనంబుల జనులు లేకుండుట కెద్దియో కారణంబని మఱియు మఱియుం దిరుగుటయు దేవసభం దిరస్కరించు సభయొకటి నేత్రపర్వము గావించిన నచ్చటి కరిగి దాని యలంకారమున కచ్చెరువందుచు నలుదిక్కులం బరికింప నొక దెస సోపానంబులు గానంబడినవి.

అమ్మెట్లెక్కిపోయిన మునుజూచిన సభకన్న వింతయైన రవిరచితమగు మందిరమొండు గానంబడియెను. దానిం దిలకించి మూలనున్న యున్నత సోపానంబులం

బడి యరుగుటయు నంతకన్న వింతయగు విశాంతమొందు చూడఁగనినది. ఈరీతి నాఱుమేడలంగాంచి యందద్భుతమైన యలంకారముగాక మరియెవ్వరినింగానక వైర్యంబున యెండియు జూచెదంగాక యని యంతన్న నారోహణశ్రేణిమీదుగా నెక్కుటయు వేరొక్క చక్కని యంతిపురము జూడనయ్యె. అదియు నదివరకు జూచినవిశాయములకన్న రమణీయమగు నలంకారముల శోభిల్లుచుండుటంజూచి యందు దప్పక జనులుండురని నిశ్చయించి లోనికరుగుటయు నాభవనాంతరంబున హంసతూలికాతల్పమున నిద్రించుచు ననన్యసామాన్యలావణ్యమాన్యయగు కన్యయొకర్తె యతనికి నేత్రపర్వము గావించినది.

అక్కాంచనగాత్రింగాంచి మేను పులకింప నబ్బె విలుచుండ యతం డాహా! యివ్వరారోహను గేహాలంకారమునకై చిత్రకారుండు బంగారునగాంచి యిట్లుంచె గాబోలు. నిజముగా నిట్టికాంతలు లోకాంతగములయందైన గలిగియుందురా! కలిగియున్నచో నట్టియన్నుమిన్నల గాంచువారిదిగదా భాగ్యమని మఱియుం దిలకించి యప్పంకేరుహాననపై నిజాలోకన జాలంబులు నెరయజిమ్మి యాహా! యిప్పుడ నాకట్టి భాగ్యము సమకూరినట్లు తోచుచున్నదే! ఇదిచిత్రంపు వాల్గంటి యనుకుంటిగాని కాని యట్టునిట్టూర్పులం గదలు తదీయపయోధరంబులే నయనబంధువులయి చెప్పుచున్నవి. కాదుకాదు. అదియుం జిత్రకారకుని రచనా చమత్కృతియే కావచ్చు. భ్రమస్థితిని లేనిచో నిట్టి విజననికేతమున నేకతమున నేకతమ యిట్టి మనోహరంగాత్రి నివసించెడిని? అని యానందియము వాయ దాయంబోయి యప్పూబోడి మేనిపై నేరెడి యక్కుసుమగాత్రి గాత్రస్పర్శసుఖం బలినయించుచు నౌరా! యేమి నాభాగ్యముఇప్పొన్నికొమ్మ బంగారుబొమ్మ యనుకొంటిని కాదు నిజమైన వాల్గంటియే మేలుమేలు. నాకు గన్నులు గలిగినందులకు నేటికిగదా సాఫల్యమైనది.

ఇక్కన్నియ పన్నగ పన్నగవేణియో, యచ్చరమచ్చకంటియో, విద్యాధరవిద్రుమాధరియో. గంధర్వపర్వేందువదనయో, కిన్నర కిన్నరకంఠియో, శక్ర చక్రవాస్తవియో, సాధ్యహరిమధ్యయో, సిద్ధపల్లవపాణియో, రంభారంభోరువో, యక్షగజగామినియో, భాస్వరకాంతస్వరగాత్రియో, రతియువతియో కావలయు గానిచో మానిని ప్రోయాండ్ర కీసోయగము గలదే!

అని పెక్కుగతుల నాచక్కెరబొమ్మ మేనిసొంపు నాపాదమస్తకము వర్ణించుచు నద్దె యయ్యెలనాగ చెక్కిలి గ్రక్కున దద్దయుం బ్రీతి ముద్దుపెట్టుకొని యనాఘ్రాత కుసుమమగు నక్కిసలయపాణి మేనిపొత్తు నాకత్తెనేని చిత్తభవుండెవరుంగా జేసికొననే యని మదనవేదనా దోదూయమానమానసుండై యప్పల్లవపాణి నల్లన లేపబోయియు నిద్రాభంగంబు సేయనోపక తటపటపడుచుండ నింతలో నత్తలోదరి యుదరిపడి లేచినది.

అట్లు లేచి యెదుర మదనసుకుమారుండగు నారాజకుమారుంగాంచి యా యింతుకోడి పేరు బలికింప విభ్రాంతస్వాంతయై యొక్కింతసేపేమియుం బలుక నేరక, ఏమి? యిది నాకు స్వప్నమా? కాదు. జాగ్రదవస్థగానే యున్నది. ఈగృహంబున నున్న వస్తుజాలంబులన్నియు బ్రత్యక్షముగా జూచుచుంటినే? ఇదిగో నాకన్నులు తెరువబడియే యున్నవి. ఈ యేకాంతప్రదేశమునకు వసంతుండోలిన యీ పురుషరత్నం బెట్లువచ్చెనో! మదీయ భాగ్యదేవత యిట్లుపుత్తెంచెనేమో యనపెదంగాక యని యెట్టకేలకు వికస్వరంబున నతనితో నిట్లనియె.

ఓ మదవతీ మదనా! నీ వదనంబు జూడ మిగుల సుకుమారవంతుడవుగా గాన్పించుచుంటివి. నీవిక్కాంతారంబున నేకాంతముగానున్న యీ రాక్షస శుద్ధాంతమునకెట్లు వచ్చితివి? నీవాస దేశంబెద్ది? భవదీయ నామాలంకృతంబులైన వర్ణంబుల వివరించి కర్ణానందం బాపాదింపుము. మద్భర్తంబగు నాతిథ్యం బంగీకరించి నన్ను కృతార్థురాలిం గావింపుమని వినయంబున బ్రార్థించిన దదీయమృదుమధుర మనోహర వికస్వర వచనరచనకు బరవశుండై యారాజనందనుం డొక్కింత తడవున కొరదలెఱింగి యయ్యంగనామణికి దన వృత్తాంతంబంతయు నెఱింగించి మఱియు నిట్లనియె.

యువతీ! భవదీయకులశీలనామంబు లెఱింగిన పిమ్మటగాని యేతదాతిథ్యం బంగీకరింపరాదు. ఇయ్యుదయినదుము నీయంతిపురంబునకు వన్నెయిడుచు నొంటిగా నీవుండుటకు గతంబేమి? నిన్నుగన్న తల్లిదండ్రు లెవ్వరు? నిన్ను భార్యగా బడసిన ధన్యుని యభిదానమెద్ది? ఇది రాక్షసశుద్ధాంతమంటివి. ఆ రాక్షసుం డెవ్వడు? ఇవ్విజననగర మెవ్వరిది? నీవు వనదేవతవని తోచుచున్నది. యదార్థము వక్కాణింపుమని యడిగిన సంతసించి యప్పడతి యిట్లనియె.

ఓ మహారాజకుమారా! మదీయ వృత్తాంతం బాకర్ణింపుము. నా పేరు కళావతి. ఇవ్విజననగర మొక బ్రహ్మరాక్షసుచే బాలింపబడుచున్నది. ఆ రాకాసి యనేక దేశంబులనుండి దోచికొనివచ్చిన సొమ్మంతయు నీ నిశాంతములనుంచి పీగము వైచుచుండును. మరియు వారంబున కొకసారి వచ్చి యిచ్చట మేడనొకటి గట్టి తెచ్చిన చిత్రంబందుంచి ముద్రలువైచి యేగుచుండును. ఈ సౌధంబులన్నియు నట్లు కట్టినవే. అది యొకనాడు దేశాటనంబునకై వెడలి నా జన్మభూమియైన యవంతి దేశంబునందు మహామారియుంబోలె యందలి ప్రజల గసిమెసంగ తదీయ దేశపాలకులగు మదీయ జననీజనకుల కృపలేక నాకలోకంబున కనిపి రెండేండ్లప్రాయంబు గలిగి బంగరుబొట్ట విట్టట్టు కొట్టుకొనుచున్న నన్నుమాత్ర మంతమొందింపక తద్దియుం బ్రీతి మద్దిరుకొని యా తొప్పైతోడ నన్నిక్కడకు దీసికొనివచ్చి కన్నకూతురుంబోలె పెంచుచుండ దల్లి

దండ్రుల మరచి నేనింతదాననై తిని. దానినే తల్లియని నమ్మియుంటిని. మాయమ్మయు వారంబున కొకసారివచ్చి రాత్రులు నాకు పెక్కువిద్యలం గరపుచు విదేశంబుల జరుగు వింతలగు వృత్తాంతముల నెఱింగించుచు నిట్టి యరణ్యంబున నున్నను లోకపరిపాటి యంతయు నాకు జూచినదానికన్న నెక్కుడుగా తెలియజేసినది.

దానం జేసియే సుమా! నేనింతకుమున్న పురుషుల నెఱుగకున్నను నిమ్ము గన్నతోడ మర్యాదగల పురుషరత్నమని యూహించితి. ఈ రక్కసి లోకంబున నెక్కడే వింతయగు వస్తువున్నను నాకు దెచ్చియిచ్చుచుండును. మా కోటలోనున్న విచిత్ర వస్తువులు నాకలోకంబులో సైతము లేవని చెప్పగలను. మాయమ్మయు నిన్ననే దేశాటనమునకై యరిగినది. మరియు నేటుదినములందనుక రాదిదియ మదీయ వృత్తాంతము. నేడు మద్భాగ్యవశంబున మిమ్ముల బొడగంటినని పల్కుచు విభ్రమ విలోకనంబు లతని వదనపద్మంబునం బరగించిన నిందు విల్కాడు పూములుకుల జురుకు చురుకున నెదద నాటనేయుటయు నా పురుషసింహం మోహమాపనేరక యమ్మగువను బిగియార గౌగిలించుకొని చెక్కిలి ముద్దిడుకొని నవ్వవితయు దత్తదనుగుణ్య వృత్తుల మెలంగుచు జిత్తంబిచ్చినది.

పిమ్మట నక్కనకాంగి యప్పురుష పుంగవు నభ్యంగనమార్చి తన సూదవిద్యా పాటవంబుచేటపడ నతివిచిత్రములైన పిండివంటలతో రుచిసంపన్నంబైన యన్నంబు పెట్టినది. భోజనంబైన పిదప నయ్యిరువురు నౌకవిహారమందిరంబునం గూర్చుండి కప్పురపు పిడియము వైచుకొనుచు గొంతదనుక నిష్టాగోష్ఠిం బ్రొద్దుపుచ్చిరి. మఱియు నత్తరుణియు విపంచి ధరియించి పాణికంకణ ఝణత్కారంబు లెసంగ నష్టస్వరంబు లనురాగంబు బెరుగ పెక్కురాగంబులను జంత్రస్వరములతో గంఠనాదంబు మేళగించి రాళ్ళుకరగునట్లు గాంధర్వంబు వెలయించిన నగ్గానంబున మానసంబు నీరుగాగ నన్నరనాథ సూను డోహో యని యచ్చెరువందుచు నా పల్లవపాణిని మఱియు మఱియు గౌగలించుకొని ముద్దుబెట్టుకొనుచు పెక్కు తెరంగుల సన్మానితమానసము గఱుగజేసెను. ఒట్లయ్యిరువురకు మదనుండు సహాయుండై యున్న కతంబున వారు పెద్దయుం బ్రొద్దు నాగలెఱుంగని కామావృత్తులందగిటి విచిత్రబంధంబుల రతికేళిం దేలిరి.

చ॥ పొదమిన నాటనుండి సుమను • జూరుషు పోలికయే యెఱుంగక
యుక్కడవి వసించి లోక విష • యంబుల నేమియు జూడనట్టి లా
వృదతి వసంతుని వృకల • బంధములన్నిమకేళి దన్పె నే
ర్పడ సహజంబుగాదె రతి • పాటవ మారయ నాడువారికిన్.

మఱియు ననేక విచిత్రములైన సౌధములను, నవరత్నశోభా విభ్రాజమానబగు సభాభవనంబులను బహువిధ ఫలతరుషండమండితములయిన యుద్యానవనము

లను. జలయంత్రప్రవర్తిత కుసుమ కిసలయ దళవిలసితములయిన తావుల వెదజల్లు పూసంకోటలను విహరింపుచు స్వర్గసౌఖ్యంబుల మాటుపరచు కోటలో నమ్మేటి బోటితో సంగణ విద్యాపాటవంబు దేటపడ నేరుదివసంబు లొక్కగడియగా గడిపిన నయ్యకటవయు నతని చతురతను మెచ్చుకొనుచు నా రక్కసివచ్చు సమయంబాసన్నం బగుటయు నతనితో నిట్లనియె.

నాథా! నేడు దినవాథుం డపరగిరి శిఖరంబు నధిరోహించిన తోడనే వేడుకతో నెక్కడ కద్దానవి యేతెంచెదివి? నీ యునికి వివినకో నాతల నసువులు నిదలతేయక మానదు.

దాన వెక్కుగతులంగొనలు సాగుమన యుత్సాహంబంతయు నుత్సన్నం బయ్యెడుం గదా? కావున నా రక్కసి యిక్కడనుండి యరుగుదనుక విన్నాక గృహ గోధికంజేసి భిత్తిన త్తింపెదను. అప్పాటసంబు అన్నికాటినివలనం దెలిసికొనినదే. అంతరమున సైరింపుమని పలికి యక్కలికి యట్లు కావించినది. ఇంతలో బ్రహ్మాండ కరండంబు పగుల నార్పుచు నా రాకాసి యాకాశమార్గంబున నేతెంచిన నమ్మదవతి యెదురేగి పదములంబడిన నదియు నప్పడతి జయపుడిపి లేవనెత్తి ముద్దిడుకొని పెక్కు గతుల గారవించెను. మఱియు భోజనంబైన వెనుక తన శయ్యనిత చరణంబు లొత్తు చుండ పెనుపొమ్మన బండుకొని తాను జూచివచ్చిన వింతలన్నియు నక్కన్నె కెఱిం గింపుచు నలుదెసలం బరికించి యల్లన నిట్లనియె.

బోటీ! నేడు మన లోగిటలో మానిసవాసన వైచుచున్నదేమి? లాతివార లెవ్వ రేని రాలేదుగదా! వచ్చిన వారెవ్వ మాత్రమురుల గ్రొవ్వడిగింతు ననుటయు గప టంబున నక్కుటిలాలక యిట్లనియె.

అమ్మా! యీ నట్టడవిలోని కెట్లు మానవులు వత్తురనుకొంటివి. వచ్చినను గుట్టుదెలిసి కోటలోనికి రాగలరా? నేను మాత్రము మానిసినిగానా? నా కంపు నీకు ఘట్టగింపుగాదా? నన్ను బరిమార్చినం బరిమార్పు మింతకన్న వింతవారు లేరనుటయు నా మాటల సయిరింపక పశ్చాత్తాపచిత్తయై కూతునోదార్చి రాత్రిశేషం బెట్టియో గొడ పతో గడిపి తెల్లవారినతోడనే యా పువ్వుబోడిం దీవించి యా రక్కసి యెక్కడికేనిం బోయినది.

పిమ్మట నా కొమ్మయు సంతసముతో జలకమాడి సింగారించుకొని మరల వసంతునిం బురుషునిగాజేసి పన్నీట జలకమార్చి మధుర పదార్థంబుల నాకలిదీర్చిన నప్పురుషుండు రాత్రియుం బగలును వివక్షతలేక నేకరీతి శంబరా..తి కేళుల నా నాతిని సంతో..పరెచెను. వారి కవ్వార మొక నిముషమైనం గాలేదు. ఆహా! కామప్రలా పం... ముగాంతంబులు గడచినను అన్లే యుండునుగదా? వినుమట్లయ్యిరువు రా

రాకాసివచ్చు దినంబు దక్క తక్కిన దివసంబులనెల్ల ననుమ శరీరక్రీడల నీరులేని వేడుకతో గడుపుచుంటిని. ఒక్కనాడు దవ్వేరుక కాడా చేడియతో నిట్లనియె.

అంగనామణీ! మన మీ తెలుంగున మలుంగువడి యుయ్యెదవి నడుమ పాము పడగ నీడనున్న భేకంబువలె నీరాత్రిమ్మరి రాలుగిడి కడలుచు నెంతకాల ముండవలయును. ఎప్పుడో యిది యాకలిగొని యున్నపుడు తెప్పున నిన్నుగూడ భక్షింపక మానదు. క్రూరుల నమ్మవచ్చునా? మన మిప్పి కాదారిటి దాటిదప్పించుకొని జనపదంబున కరిగి స్వేచ్ఛావిహారంబుల సుఖింపరాదే యనుటయుం గలకలంబడి యక్కలికి లాలిత మగనితో నిట్లనియె.

అయ్యో! మీ రయ్య సురాంగన పరాక్రమం బెఱిగినవో నట్లనక పోదురుగదా? విను తడి మన పెంచేగినను దెలిసికొని యొక యడుగునవచ్చి యిరువుర గళములుగా జేసికొనక మానదు. వారంబున కొక్కరేయిగదా మనకు హాయి తప్పియున్నది. ఊరక యిట్టి సుఖంబేని నేలపాలు గావింపవలయును? ఇంతకన్న జనపదంబుల నేమి వింతలున్నవి? కావున నిట్టి యాలోచనమాని తద్దయుం బ్రీతి నెల్లప్రొద్దుల నాతో విందు క్రీడింపుడని పలికిన ముద్దరాలిం బెద్దతడవు బిగియగౌగిలించుకొని యద్దూరదర్శి దర్శిష్టానుసారముగా మెలగుచు మరికొన్ని దినము లరిగిన వెనుక నొక నా డా చేడియతో నిట్లనియె.

కాంతా! నేడొక యేకాంతంబు గలదది యిట్టిట్టని శంకసేయక నా చెప్పినట్లు సేయుదునని నాచేత జేయిడుదువేని నీకు వాక్రుచ్చెదనని నవ్వవితయు నవ్వుచు నాథా! యట్లే కావింతు జెప్పుడని యత్యాతురముతో బ్రతిమాలిన నతండును తా నాలోచించిన రీతియంతయు నాతలోదరికి బోధించి యారేయి నట్టడుగుమని ప్రేరేపించిన నయ్యింతు బోటియు దానికారణ మెఱుంగనేరక యడుగవలదని మున్న చెప్పియున్నవాడు కావున మఱుమాట పలుకక వల్లెయని మునుపోలె వల్లభుని బిల్లింగాపించి గోపన మొనరించి యా నక్తంచరి వచ్చునెడ నఱికించుచుండ వింతలో నానుయూర్పులు వినంబడుట నది నెదుగేగి యుపచారపూర్వకముగా గోత్రపు భోజనంబు గావించిన వెనుక దాని చరణంబు లొత్తుచు చలపంబుకొని చెట్టిమో తలంచుకొని పవ్వాట దడువ గన్నీరు గార్చుచు జింతింపవారితంగిని జూచి యొర్వజాలక యయ్యో రేవాంగిన యిట్లనియె.

వాల్గంటీ! నేనింట లేనప్పుడు నిన్నెంటిగా నుంటజూచి యంటుతనంబున నెవ్వ రేని యవమానంబు గావించిరేమో చెప్పుము. ఇప్పుడ యప్పాపాత్ముల యొడ లడవి మృగములపాలు గావించెద లేక నీకొర్తియేదిం గావలసియున్న వస్తువెఱింగింపు మది త్రిలోకంబుల నెందున్నను దృటిలో నీముందు దెచ్చిపెట్టెద. వేరొర్తియేని కారణ మున్నచో నడుపు మూరక నా డెందం బాందోళనమునొంద నిట్లు కుందెద వేమిటికి!

ఎప్పుడును నా మానసం బలర బెక్కులు పలుకుచుండు నీవు నే దిట్లు కన్నీరు విడుచుచుండుటకు నా చిత్తము తత్తరపడుచున్నది. వేగ నెఱింగింపుమని యా రక్కసి పెక్కుతెఱంగుల బ్రతిమాలిన నెట్టకేల కయ్యేలనాగ యిట్లనియె.

అమ్మా! నే జింతించుటకు నీ వడిగినదానిలో నొకటియు గారణముగాదు. వినుము. నీవు పెక్కుదేశంబు లరిగి ఘోరకృత్యముల గావింపుచుండ, మాంత్రికులు గాని, తాంత్రికులుగాని, పరాక్రమవంతులు గాని నీ కెద్దియేని కీడు గావించినచో నేనేమి చేయుదును? నాదేహ మీ యడవిమృగములకు బలియయ్యవలసి వచ్చునుగదా? నీవింగి నది మొదలు వచ్చుదనుక నా చెంత బరికించుచు నొంటిగా నెన్నినాళ్ళు యడవిలో వసింపుదును? నీవు రానినాడు నా ప్రాణంబులు నిలుచునా! నన్ను గాపాడువారెవ్వరు? ఇదివఱకు చేసిన హింసయు సంపాదించిన విత్తంబును చాలదా? ఇకనేల గ్రుమ్మరి పెక పెల్లదినముల నాకడ నుండిన నుండుము. కానిచో నన్నుగూడ భక్షించి పేగు బుదియు మదీయ చింతాప్రకార మని పలికిన విని నవ్వి యవ్వికటముఖి యవ్వనజముఖితో నిట్లనియె.

ఓహో! "చెలియా! ఇదియా నీ చింత? చాలు చాలు యీపాటి కూరకుండుము. నన్ను జంపువా డీ మూడులోకంబులందు లేడు. నే నెక్కడి కరిగినను నా యాయుర్దాయము గోప్యముగా నిక్కడనే యున్నది. ఆ మర్మ మెఱింగినవారు గాని నన్ను జంప లేరు. దానిం దెలిసికొన బ్రహ్మవశము గాదు. నేను బ్రతికియుండగా నీకొక యాపద రానిత్తునే? దీనికయి చింతించకుము. విశాటులకెల్లకాల మొకచోట నుండుట కుదరని పాటి గాద"ని పలికిన విని మరల నబ్బోటి యిట్లనియె.

అమ్మా! నీ యాయుర్దాయము గోప్యముగా నున్నదని యన్నంత మాత్రముననే నాకు సమ్మోదంబుగాలేదు. అమ్మర్మంబు తెఱంగెఱింగిన నిమ్మట నపాయమేదని తోచినచో నెమ్మది నుండెదనని తనకు మగడు బోధించినరీతిగా పలికిన నా రక్కసి యక్కపటం బెఱుగక యెక్కిరి ముద్దిడుకొని కన్నీరు తుడుచుచు నవ్వుచుతో నిట్లనియె.

తన్వీ! అట్లైన, వినుము. మిథిలానగరమున కుత్తరంబున నవరత్న సోపాన మండితంబున, కనకకమల వనజ కుముదకైరవకల్హార కమనీయ హిమశీతామృతోపమానజలకలితంబునై యొప్పు తటాకంబు గలదు. అక్కమలాకరంబున స్నానంబు చేసి దాని మూమ్మారు వలగొని పడమరదెస జూడ నపూర్వమైన కదళీవనం బొండు గాన్పించును. అందొక్కొక్క చెట్టుకి నూరేసి కప్పురపు టనటులు మనోహర ఫలదళ సంపన్నములయి పెక్కుదినుసులుగా బొదసూపును. దాని నడుమ వింతలగు నాకు పసు ఫలముల గ్రిక్కిరిసియున్న గెలలను గలిగిన చెట్టొకటి కొమరు మిగిలి

యున్నది. అద్వారమున్న యవటులన్నియు జెలగినచో నడుమనొక యినుప కవాటంబు జూపట్టు దాని బీగము నీవు పరుండు పర్యంకపేటిక యందున్నది. దాన న[illegible] దెరచినచో ప్రశస్త స్ఫటికా ఘటిత నవరత్న ప్రభావిస్తృతమన్నమూ[illegible]ంబగు పాతాళ గేహం బొకటి పటికంబురాల సోపానముంతో గానవగు అందు సువర్ణమణి స్తంభ సంభావితంబగు మంటపంబున వ్రేలంగట్టియున్న పసిడిపంజరములో బంగారువర్ణ ముల చిలుక యొకటి గలదు. నా యాయుర్దాయము దానిలో నున్నది. దానికేమైన ప్రమాదము సంభవించినచో నాకు ప్రాణహానియగుంగాని వేరొండు మార్గంబున మృత్యువు రానేరదు. ఈ రహస్యంబు చతురాస్యుండైన నెఱుంగడు. నాకు బుత్రివు గాన నెఱింగించితిని.

ఇప్పుడైన నాకు వేరొండుచోట మరణంబు లేదని నమ్మకము కలిగినదా యని తన జీవిత రహస్య వృత్తాంతమంతయు నెఱింగించిన, సంతసించి యా యింతిబోటి యిట్లనియె. అమ్మా! నేటికి నా మనంబు సమ్మోదంబందినది. మున్ను గలిగిన యద టుడిగి నీ వింక ఆముదిర కలిగినను భయములేదని యానందమందుచున్న కూతు పెక్కు తెరంగుల గారవించె వింతలో వెల్లవారుటయు నా నిశాటిని కోటదాటి యెక్కడి కేగం బోయినది.

అంత ఐన్నెలంతయు సంతసముతో ధనకాంతుని గోరిత్వంబువాయ బోధించి యభ్యంగనాభ్యవహారాలంకారాది వ్యాపారములు దీర్చిన వెనుక నొక కనకపులిగణ ప్రధానికంబగు నకాంతరమున గూర్చుండియున్న యవసరంబున నయ్యంబుజాక్షి తనకా రక్కసి చెప్పిన వృత్తాంతమంతయు వింతయేని గౌరంతపుచ్చక పూసగ్రుచ్చినరీతి వాక్రుచ్చిన నచ్చెరువందుచు మందహాసంబున వదనంబలంకరింప వసంతుం డంతరంగంబున పెక్కు తెరంగుల నాలోచించుచు తన కపటం బాబోటికి దేటపడనీక మెలుపగా దుదయంబున లేచి భార్య కెద్దియో మిషచెప్పి మాటువనాటంబుదారి నక్కోట దాటి యుత్తరంబుగా నరిగిన గనక వస్కుపనోహరంబగు సరోవరంబు గావ్పించినది.

అందుగ్రుంకి మఱమ్మూరు వలకొనిన నిరవ గనంబడిన కదళీవనంబుకొచ్చి చెట్టుకేలకు వెదకి యప్పెనుదొదిం గనుగొని కటాకిధానేకవారంబున దాని పిడ్మ లంబు గావించి యయ్యినుప కవాటమును జూచెను. దాని బీగము చెప్పుట మఱచి వచ్చెనుగాన నత్యంత చింతాక్రాంతస్వాంతుడై యోహో! యిప్పుడేమి మోసము రాబోపునో గదా! తాళము మఱచివచ్చితిని. మకల వింటి కరిగినచో నాయస్యమగును అ రక్కసికిపాటి కొంత పొడకట్టక మానదు. అది వచ్చినచో నన్ను బరిమాఱ్చును.

ఏమి చేయుదునని పెక్కు తెరంగుల జింతించుచు నలవాటు చొప్పున దన చొక్కాయి జేబులో జేయుడిన దాళముచెవి యొకటి చేతికి దగిలినది. అది పైకితీసి

చూచి యోహో! ఇది నా జేబులోని కెట్లు వచ్చినది? దీనికి సరిపడునేమో చూతమని యురి యందు దగిలించిన యమరుటయు నంతసించి యటునిటు త్రిప్పిన బీగము వచ్చినది. దాని కచ్చెరువందుచు దైవమే తనకీ సహాయము జేసెనని పెక్కువందనములు గావించుచు నమ్మార్గంబున బాతాళగృహంబు సొచ్చెను.

గోపాలా! విను మత్తాళముచెవి యా రక్కసి తనకా వృత్తాంత మెఱింగించి యఱిగిన పిదప గళావతి పరీక్షార్థమై దాని నప్పేటికలోనుండి పైకి తీసి చూచి మరల దాని నందుంచ నశ్రద్ధగలిగి మంచముమీదనున్న మగని చొక్కాజేబులో వైచిన నా యుంగి నత డుదయమున వచ్చినప్పుడు దొడగికొనెను గాన దాన నది తీయగలిగె నని నీ విష్కారణ మతండే మడియవలసి వచ్చెను.

వసంతు డట్లు పాతాళగృహము ప్రవేశించి మణికాంతులచే బట్టపగలువలె నొప్పుచున్న యచ్చోట నలుదిక్కుల వెదకి మంటపములో వ్రేలంగట్టియున్న పంజరము జేరం జని తలుపు దెరచి చిలుకం బట్టినంతలో దెలిసికొని యప్పలాతిని దిశలద్రువ వార్చుచు నొక్కపరుగున వచ్చెను. గాని మొదట నతడు చిలుక కాళ్ళను రెంటను విరచెను. గాన నది చెరువుగట్టున కాళ్ళు విరిగి పడియెను.

పదంపడి దాని రెక్కలు కంఠమును నులిమి పారవైచిన నదియు నయ్యవయవములు విరుగనార్చుచు గిలగిల దన్నుకొనుచు బ్రాణంబులం బాసెను. ఆహా! పెద్ద కాలమునుండి గాలుండువోలె జీవజాలంబుల నమయించుచు నస్తోకగర్వోద్రేకమ్ముల నా రేత్రిమ్మరి కతని చేతిలో చావు విధించె గాబోలు. అట్టి దుష్టురాలిం గొట్టిన యతని సుకృతము సురలు సైతము గొనియాడిరి. అట్లా ఘోరదానవిం దునిమి యతం డత్తటాకంబున నొడలు గడుగుకొని యత్తెరంగా యంగన కెరింగింప నతిత్వరితగతి జనుదెంచెను.

అంతకుమున్న యన్నెలంతయు మానవాంతకురాలి యార్పులు విని యోహో! ఇది యేమి నా తల్లి యకాలమున వచ్చుచున్నది? విపరీతం బెద్ది బుట్టెనుగదా! నా మనోహరుడు గొంటిగా నతని కరిగెనే! యతని యునికి విని వచ్చెనా! ఏమి మోసము గావించునో గదా యనుచు మరికొంత తరి కయ్యడలు వినవాలికి వెడద దడదడ దాను మున్ను నేసిన తాళపుచెవిని వెదకి కానకయ్యో! నానెయ్యంపుజనని బ్రతుకేమయ్యెనో గదా! ఆహా! నన్ను బుత్రికయని నమ్మి నాకు దన మరపు మరుగు తెరం గెఱింగించెనే! ఏనును నా మగని కపటం బెరుంగక స్త్రీచాపల్యంబున దాచనేమి నా గుట్టు చెప్పితిని. దానికేమి మోసము గావించెనోగదా యని కన్నీరు మున్నీరుగా వెక్కగనుం గిలపించుచుండెను.

ఇంతలో నా వసంతుం దయ్యంతి యంతికమునకు వచ్చిన సంతసముతో నెదురేగి పదముల కెరగి యుచితోపచారంబులు దీర్చిన వెనుక స్వామీ! యేమి యింత యాలస్యము చేసితిరి? అకాలమున మా తల్లి మృతిఘోషము వినబడియు, వణఁగితిని. దాని మీరు చూడలేదుగదా యని యడిగిన నవ్వుచు నతండు ప్రేయసీ! ఇపుడు నీ జనని తటాకతీరమున దీర్ఘనిద్దుర జెందియున్నది. చూచివత్తువుగాని రమ్మనిన నవ్వనిత యుదేమి యట్లనుచుంటిరి. నిజము చెప్పుడు నా గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవని యుత్కాతురముతో నడిగిన జరిగిన కథయంతయు నెఱింగించి మిగుల పరివించు నయ్యంచుబోడి నోదార్చువాడై యతం డిట్లనియె.

మోహనాంగీ! అట్టి రాకాసి తల్లికై తల్లడించు నీవంటి వెంగలి యెందైనం గలదా! ప్రజలతో దల్లిదండ్రుల బరిమార్చి కన్నెల్లకాలము బందీగృహంబునం బడవైచిన రక్కసిమోత వక్షువగల నీ గుద్దిలోంత చెప్పగతుల నెన్నదగియున్నదే. దాని దాని నీపాటికి నూరకుండుము. కాటుక మోముతమ్మి గ్రమ్మగన్నీరు వెదజిమ్మరు నేటికి పరితపించెదవు? తాటకివలె దటాకాంచలమునబడియున్న దాని యాకారము జూచినంత నాకును భీతిపొడముచున్నది. నీ వెట్లు దాని మాతగా నెంచి భయపడక సంచరించితివో యెఱుంగ. దీని మరణంబు మనకుగాక త్రిలోకంబులకును సుఖకరము యగు నమ్ముము. అనుదిన మనేక జంతువుల గృతాంతు వంతికమ్మునకనుచు దురంతకాంత నంతంబు జేసిన నాకు పుణ్యమేకాని విశ్వాసఘాతుక పాతకంబు రానేరదు.

దైవకృపచే మన చిక్కులు వాసినవి. ఆనంద మందుమని యూరడించిన సుగవి వచనంబుల శోకంబపనయించుకొని యక్కాంత యొక్కసారి దాని కళేబరము జూపింపుమని వేడిన నంగీకరించి యతం డయ్యంగనను జయ్యన నయ్యెడకు గొనిపోయి తటాకాంచలమున ఘోరముగా బడియున్న దాని మేనుజూపించిన నెంచిన మోహంబున గొంతిడనుక చింతించి దానిం దహింప మనోహరు నడిగికొనిన నతం డచిరంబున దరంగకంబుల ఖండించి ప్రాంత శుష్కతరుశాఖల జితిజేర్చి యందగ్నిం బోసి బూదిగావించెను.

పిమ్మట నా దంపతులు శుచిస్నానములకై ప్రాంతమునున్న సముద్రమున కరిగి యందఘమర్షణ సూక్తములతో శుచిస్నానము చేసిరి. అప్పు డప్పారావార తరంగములు పెంపుగ బొంగుచున్న కతంబున నారాయిడి నశ్యేడియు కుడిచేతనున్న నవరత్న స్థాపితమగు కంకణమొండు చీలవదలి సముద్రోదకంబులం బడియెను.

నాథా! మున్నొకసారి యద్దానవుఁ దేవలోకంబున కరిగి యంతాకాశగంగలో నగలును బట్టలును గట్టునబెట్టి రంభాది దేవకాంతలు జలకేళిం దేలుచుండ నాదండ నుండి రంభదియో యూర్వశిదియో మేనకదియో కాని యనర్ఘరత్నరుచుల వెలుఁగుచున్న కంకణములజత యొకటి దొంగిలించితెచ్చి నాకిచ్చినది. అదియు నా చేతులకు గొల్లునట్లు సరిపడి యపూర్వతేజం బొనగూర్చినది. నాకున్న వస్తువులన్నిటికన్న దానియం దెక్కువ మక్కువ గల్గుటచే నొకప్పుడైనను విడువక దాల్చియుండును.

నేఁడు మున్నీటి తరగల రాయిడి నందొక్క కడియము జలంబులంబడి మునిఁగి పోయినది. దానికై వెదకుచుంటిని. ఇది యగాధప్రాంతమగుట దొరకునను నాస వదలినది. దానితోడి కడియ మిదిగో యెంత చక్కఁగా నున్నదో చూడుము. అని తన చేతనున్న రెండవ కడియము విడదీసి చూపించిన జూచి వెరగుపడి యతం డోహో! ఇది దేవతాభూషణము గాన నిట్లున్నది. మానవుల యలంకారములు కింత వింత సొబఁగుండదు. దేవతల నగలన్నియు నీ రీతినే యుండును గాఁబోలు. ఆహాహా! వారి భోగభాగ్యములు! దానికై నీవిక యూరక శ్రమపడకుము. నేర్పరియగు కంసాలి నాకు మిత్రుఁడొకఁడు గలఁడు. వానిచే నిది పోలిక యిచ్చి రెండవది చేయించెదనని తత్కాలోచిత వాక్యములచే నామెకు దానియందుగల కోరిక యుడిగించి యత్తరుణీమణి చేయివట్టి మరల కోటలోనికిం దీసికొనిపోయెను.

అంతలో దనమిత్రుల వృత్తాంతము జ్ఞాపకమువచ్చుటయు నటకరుగు సంకల్ప మంకురించినదికాని యక్కోటలోని భవంతులవింత సొబగెంతయు నతని స్వాంతమున కద్దుబడి సాగనిచ్చినదికాదు. దాన నమ్మానవనాథసూనుం డమ్మానవతి శిరోమణితో నందు గొన్ని దినంబులు స్వేచ్ఛావిహారంబుల గ్రీడింపుచుండెను.

గోపా! అట్లు సముద్రంబునంబడిన యప్పంకజాక్షి కంకణం బొక మత్స్యంబు జాతిస్వభావంబున మ్రింగి ప్రమ్మరుచుండ దానినొక జాలరి జాలంబునంబట్టి పైకిదీసి యపూర్వ తేజంబున వెలుంగు పెనుమీనంగాంచి దానిమేని యందంబునకు వెరగందుచు దాను దినినచో నొకటి రెండు పూటల యాహారమున కెక్కుడు గాదని యను వేనికి గానుకగా నిచ్చిన నచ్చెరువందు యెట్టియేని బహుమాన మిచ్చునని విశ్వసించి పోయక యాగ్నేయ ప్రాంతముననున్న వంగదేశాధీశుఁడగు కందర్పకేతుం డను రాజునొద్ద కరిగి తనకడనున్న యవ్వింత చేప నర్పించెను.

ఆ చేపం జూచి యతండును మిగుల నాశ్చర్యపడుచు నప్పల్లెవానికి దగిన పారితోషికమిచ్చి యంపి యప్పుడది బాగున కత్తిచే దగ్గరయుండి కోయించి యందుండు నపూర్వమణివలయము జూచి చేతంబూని యిటునటు ద్రిప్పుచు నాహా! ఇంత

వింతయగు కంకణము ధరించు వింటుబోడి యెంత వన్నెలాడియోగదా! యే దేశం బలంకరించెనో? దాని భార్యగా బడసిన మగవాడు పూర్వజన్మమున నెంత తపము గావించెనో యని పెక్కుగతుల దానిమూలముగా దద్వస్తు ధారిణియగు నారీమణిం బొగడి విరామించిరి యట్టి కంకణము ధరించిన కోకస్తని యీ లోకములోనిదేగదా. దాని దీసికొనివచ్చి నా కిచ్చిన వారికి నా యర్ధరాజ్యం బిచ్చెదనని యప్పుడ ప్రచుర పత్రికల వ్రాయించి దేశదేశంబుల వ్యాపింపజేసెను. వానిం జూచిన వారెల్ల రాజ్య కాంక్షం గొంత చింతించిరి గాని యన్వయదేశగోత్ర నామంబులు వివరింపమిం జేసి యట్టి యాసం మరలించుకొనిరి.

ఒక్కనాఁ డయ్యూరనున్న వృద్ధభూసురకాంత యా వృత్తాంతము విని సంతసముతో నా భూకాంతుని యంతికమున కరిగి యొకని వలన జాలరివాడు వలపైచిన ప్రదేశపు గురుతును కంకణము పోలికయు తెలిసికొని యతనితో నిట్లనియె.

దేవా! నేను దేవరవారు కోరిన నారీమణిం దీసికొని వచ్చెదను. దీనికై చింతింపకుఁడు. అక్కాంత మీ ప్రక్కనున్నదిగా భావింపుఁడు. సకలసాధన సమన్వితంబును విచిత్ర వస్తుభూయిష్ఠంబును నగు నొక యోడ నా కిప్పింపు డిప్పుడ యరిగెద నని యడిగిన నతండు సంతసించి యది కోరిన వన్నియు నిచ్చి యంపెను. ఎప్పుట నా బడుగు పడతియు నా యోడను నేరికమై యెక్కి మంచివేళ లంగరులు తీయించి చాపలెత్తించి పల్లెవానికి జేప దొరికిన దిక్కు ననుసరించి యోడ నడిపింపసాగెను.

ఓడ నడచునప్పుడు సముద్రతీర ధారుణియంతయు బరీక్షింపుచు నా వృద్ధ పదియేను దినములు పయనము సాగించెను. పదియారవ దినమున సూర్యోదయము కాగనే యొడ్డున గొప్పపొగయు, దానిలోనుండి మంటయు, నవి యన్నియు నడంగిన వెనుక సున్నతములైన మేడలుం గాన్పించినవి.

వానిం జూచి యమ్ముసలిది మిగుల సంతసించి యోడ సరదారులతో నోడ లంగరు వేయుడనియు మరల దాను వచ్చుదనుక గనిపెట్టుకొని యక్కడనే యుండ వలయుననియు నాజ్ఞాపించి చింపిరిగుడ్డల గట్టుకొని చిన్న దోనెయొకటి యెక్కి చిరుకోలం ద్రోసికొని యప్పట్టణపు రేవు చేరినది.

మొదట నందెవ్వరిం గానక చింతాకుల మానసయై గట్టుపైకెక్కి నలుదెసలం బరికింపుచుండ నొక దండనుండి యిరువురు వచ్చుట గానంబడియె. వారు దాని పుణ్యఫలమున నాటి యుదయమున విహారార్థము వెడలిన వసంతుడును కళావతియే. అట్టి వారిం జూచినతోడనే వేడుకతో నా ప్రోడ మరల సముద్రతీరమున గూర్చుండి తల విరియబోసికొని గోలుగోలున నేడ్వసాగెను.

ఇంతలో నా దంపతులు సమీపించి జనరహితమగు నా ప్రదేశమున మానిని గానంగనిన, సజాతీయ వస్తుదర్శన సంతోషంబు మనంబున వెల్లివిరియ నల్లన దానితో నిట్లనిరి.

అమ్మా! నీ వెవ్వరవు! ఇందేల వచ్చితివి? నీ యభిదానమెద్ది? ఇట్లు కుంద గారణమేమి? నిన్నెవ్వరిట్లు భంగపరచిరి? నీవెతల తెరం గెరింగించిన మా యోపినంత యుపకారము సేయుదుము. నిక్కము వక్కాణింపుమని స్వాంతనపూర్వకముగా నడిగిన నా దుష్టురాలొక్కింత తలయెత్తి వారల చక్కదనమునకు మిక్కిలి వెరగుపడి మఱియు నా నెంతం దిలకించి, ఔరా! ఈ మోహనాంగి విద్యాధరాంగనగాని మానవకాంత గాదు. మానిసులకిట్టి యందము గలుగునా. వంగదేశాధీశుని మరులుకొలిపిన మదవతియు నిదియే. అతని యొద్దనున్న కంకణమునకు జోడైనది దీని దాపల కేల నున్నది. ఔనా, నతం డిట్టి రమణీమణికై విరహమొందుట యుచితమే. నా భాగ్య వశంబున నేటి కెన్నుకొన్న యన్నువ కన్నులం బడినది. దీని నెట్లో మాయచేసికొని పోయెద. అర్ధరాజ్యంబు నాకు దక్కినదని సంతసించుచు నమ్ముకొపెను మొగమున దోపనీయక వారి పాదంబులంబడి యిట్లనియె.

అయ్యో! నాకుయ్యేమని వక్కాణింతు. అయ్యయ్యో, నమ్మాయువలె మీ గాదరంబున నడుగ నుడువకుని సాధు పరిపాటిగాదు. నాకు లేకలేక యొక కొడుకు గలిగెను. వాడు పుట్టినవేళ యెట్టిదోకాని జాతకర్మాది క్రియలు నిర్వర్తింపకమున్న తండ్రి నాకలోకం బలంకరించెను. అదుదాననై నను నేను ధైర్యము గలదానను గాన భయపడక యెద్దడికోర్చి పిల్లవాని నత్యంత మోహంబునం బెంచి పెద్దవానిజేసి తద్దయు శ్రమపడి బెక్కురొక్కంబు వ్యయపుచ్చి యొకవధువుం గట్టిపెట్టితిని. ఆ దుర్మార్గురాలి కాపురమునకు వచ్చినది మొదలు నా యందుగల భయభక్తులు నానాటికి సీటగలుపుచుంచెను. వాని భార్యయు ననార్యకుల సంజాతయగుట నాపై మిగుల నీసుగలిగి మగని నసుచనము రోన మెక్కించుచుండును కొడుకు చెడుగైన గోడలు మంచిదగునా?

ఇట్లుండ నొక్కనా డా కోడలు రాకాసి యేమి బోధించెనో యా నిర్భాగ్యు డూరక నాపైబడి చావమోది తలమట్టి యాడ్చి చావుమని సముద్రంబునం బడద్రొబ్బిన మునింగితిని గాని పాపపు వరమేష్ఠి నా కాయువెక్కుడ బెట్టెనో చావక యలలం బడిపుచ్చోలె దేలి యీ రేవునకు గొట్టుకొనివచ్చి గట్టెక్కితి. "పాపి చిరాయు" వను మాట తప్పునా? మఱియు నన్నింత నెన్ని చిక్కుల బెట్టదలచియో దైవము సముద్రంబున బడినను చావనీయక తేలవైచె. కటకటా! నావంటి పాపాత్మురాలీ మూడు లోకంబుల లేదుసుమీ యని యేడ్చుచున్న యన్నాతిం జూచి జాలిపడి వసంతు డిట్లనియె.

అవ్వా! మేమిప్పటి కేళికలమై యుందుము. నీవు మా యిరువుర నడుమను దల్లిగా మెలంగుము ఎల్లపనులు నీ మీదుగా నడిపించుకొనియెదము. నీకే కొరంతయు రానీయము. చింతవిడువుము. వేయేల? మేము నీ యాజ్ఞకులోనై మెలంగువారము. లేలెమ్మని రమ్మని బ్రతిమాలి నా భూపాలసూనుని యనునయ వాక్యంబుల దేరిన దాని వలె నభినయించుచు నతని గుణగౌరవము పెక్కుగతుల గొనియాడి యల్లన లేచిన నతండు తన యుత్తరీయము దానికి గట్టనిచ్చెను. అప్పుట్టంబు గట్టుకొనిన యా దుష్టు రాలిని వెంటబెట్టుకొని యాడుతోడు దొరకెనను సంతోషముతో నా రాజకుమారుం డంగనతో ముచ్చటించుచు గోటలోని కరిగెను.

పిమ్మట నా వృద్ధయు వారిద్దరి నడుమ మిగుల నమ్మకమైన వర్తనముల మెలంగుచు నాహారమిచ్చునప్పుడును అలంకరించుచున్నప్పుడును నభ్యంగనాది సంస్కారముల జరుపునప్పుడును వారి చిత్తవృత్తుల కనుగుణ్యముగు రీతి నెరపుచు దుదకు వారి దా జెప్పినట్లు నడచుకొనువారిగా జేసికొనియెను.

అతండును తన భార్యకు దోడుగలదు గావున వేటకై యడవి కరిగి రెండు మూడు దినములవరకు యథేచ్ఛముగా గ్రుమ్మరివచ్చుచుండును. ఇట్లు కొన్నిదినము లరిగిన వెనుక నొకనాడతడడవికరిగిన యప్పుడప్పడతి మెత్తదనము గనిపెట్టి యల్లన యావృద్ధ యిట్లనియె.

వాల్గంటీ! యొంటిగా మన మిక్కోటలో నుంటిమి. కోటదాటినచో బెకిదంపు టడవియు క్రూరమృగములేకాని మానిసి యెవ్వండును గానంబడడు. నీ మగడు మిగుల బలశాలియగుట నిట్టికోట మనకే కొరంతయు లేకున్నది. నోటవినవం దప్పుగాని మానవశరీరములు శాశ్వతములా గావుగదా. అతడుముందో మనము ముందో యెవ్వరు చూచినారు. మనకన్న నతనికి ముందర మోసము సంభవించినచో మన బ్రతుకేమి కావలయు? నే నిట్లంటినని మరియొకలాగున భావింపకుమీ! ఎన్నడో రాబోవు నవర్థమున కిప్పుడే ప్రతీకారము చింతింపవలయునని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు. నా జీవితము మీ యధీనము జేసితి. నాకు మీకన్న యాప్తులు లేరుగదా! మీరు క్షేమముగా నుండుట కంటె నాకు గావలసిన దేమున్నది! ఎల్లకాల మిట్లుండ భగవంతుని బ్రార్థింపుచుంటిని కాని మన యిష్టానుసారముగా గాలము నడువదు. "కాలోయం దురతిక్రమః" యను వాక్యమునుంబట్టి నే నిట్లు చింతించుచుంటిని.

కావున మగువా నీ మగని యాయుర్విషయమై కాలమితి యెరుగునేమో యడుగుము. మనవారికి జాతకముల వలనగాని సాముద్రికమువలనగాని యాయుర్మానం దెలిసి యుండును, అమ్మర్మము మనకు దెలిసినచో నిర్భయమైన యానంద ముందుదముగాక— నే నెరుగ మనినట్లడగకుమీ! యతని మానసమున కేమి తోచునో అట్లడిగి నవాయాళ

నుమీ యని పెక్కునీతులు దెలిసినదానివలె బోధించుటయు నాలించి యా యిందుముఖి యందు గొన్ని వాక్యంబులు తనకు గర్ణకఠోరములుగా నున్నను సైరించి యిదియేమో తన క్షేమముగోరియే యట్లనుచున్నదను నమ్మకముచే మరుమాట పలుకక యట్లడిగెదనను మాట శిరఃకంపమున సూచించిన నంతటితో నా ప్రస్తావము కట్టిపెట్టి వేరొక్క గోష్ఠిచే బ్రొద్దుపుచ్చుకొనిరి.

ఇంతలో దినాంతమగుటయు వసంతు డింటి కరుగుదెంచిన సంతసించి వారెన్నేని నుపచారంబులం దీర్చిరి. అతండు విష్టాహార సంతుష్టుండై యాప్రియ రాసంబుల దీర్చుకొనియె. ఇట్లు నాలుగైదు వాసరము లరిగినను కళావతి కా ప్రస్తావము తెచ్చుటకు వీలుదొరికినది గాదు. ఒకనా డత డుదయమున వేటకై తొందరగా నటవి కరుగుచుండ నావంత కలగి యతని కైదండబట్టి కావి యత్యంతదీనస్వన యిట్లనియె.

నాథా! మీరు సారెసారెకు ఘోరమృగయాసక్తి నడవి కరుగుచుంటిరి. ఒంటరిగా నేనిక్కట నుండజాలము. మీ కందేమైన ప్రమాదము సంభవించినచో మాకేది దిక్కు. ఈసారి నన్నుగూడ దోడ్కొనిపోయినం బొందు లేకున్న మీ యాయుః ప్రమాణ నిశ్చయం బెరుంగుదురేని వక్కాణింపుడని కేల్వదలక నిర్బంధించిన సంతసించి యాచంచలాక్షిని గౌగిట జేర్చుకొని యతం డా రహస్యం బదివర కెవ్వరికి జెప్పనని నిశ్చయించుకొనియు బ్రయాణపు తొందరచే మరచి యత్తెరవతో నిట్లనియె.

బోటీ! నాకు భయమేమిటికి? వినుము. మదీయ మిత్రుడగు నొక కళాదునిచే నా యాయువు నీ కత్తివరలో నుంచబడినది. ఇది నీయొద్ద నుంచికొనుము. దీనికి బ్రమాదము వచ్చిననాడుగాని నాకు బ్రాణభయము రానేరదు. దీనిం గాపాడుకొనుమని నిదానించి యది యమ్మదవతి చేతికిచ్చి తాను వేటకై యటవికరిగెను. ఎట్టి నేర్పరియైనను విధిగాక బద్ధుడై ప్రమాదము నొందక మానడు.

అతండొకింత విదారించినచో నా కపటము దెలిసికొననగినవాడే. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" యను వచనంబునుం బట్టి యతని కట్టి యూహపుట్టినది కాదు.

నిమ్మట నవ్వరవర్ణిని యవ్వర వృత్తాంతమంతయు నమ్మునలిదాని కెరింగించిన సంతసించుచు నప్పడతి కిట్లనియె. అమ్మా! మనము వలయురలు ప్రాణపదముగా గాపాడుకొనవలయును జుమీ. ఎక్కడ దాచెదవోకాని మన బ్రతుకంతయు నీనితో నున్నది. అనిన నదియునమ్మా! యెక్కడ దాచినను భయమేమి. మనముగాక యన్యులెవ్వరేని గందురా? నిత్యము జూచుచుండవచ్చును. నీ మంచము తలక్రింద నుంచెద ననిన నాను భయమేమి యున్నదె యుంచుమని చెప్పినది.

అక్కపటం బెఱుంగక యక్కలికి యక్కడనే దాచెను. మఱి వసంతుడును రెండు మూడు దినములలో విల్లుజేరి యథేష్టకామంబుల సంతుష్టి నొందుచుండెను.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు రేయి నా దంపతులు పెద్దయుం బ్రొద్దుగంతుకేళులం దేలి యలసి సొలసి గాఢనిద్రాపరవశులై యున్నవేళ జూచి యా నీచురాలు మెల్లన నవ్వఱ సంగ్రహించి యొక రాయిమీఁద దానియర లరుగదీయ దొడంగిన నా రాజకుమారునకి మరణావేదన యావిర్భవించి నిట్టూర్పులతో నిట్టటు గొట్టుకొన గొదగిన నా రాయడి కిచ్చేరియ వేల్కని పలిని లేపియు లేవకున్న దొంకరపడుచు దలయంపిమున్న వఱను వెదకి గానక తటాలున మునరిదియుండు గదిలోని కేగుటయు నదిగేగిరించి వఱయర లరగదీయుచుండ నీక్షించి యేమే నిర్భాగ్యపుముండా! యిట్టి ద్రోహకృత్యమున కొడి గట్టితివి? ఆయన నీకేమి యపకారము గావించెనే? కటకటా! నిన్ను జనని యని నమ్మినందులకు మంచి యుపకారము గావించుచుంటివి. అయ్యో! నేనేయు చేయుదు నెవ్వరు దిక్కని పెద్ద యెలుంగున నేడ్చుచు నవ్వఱయూడ వెదకి గావిన నక్కలికితో నది యిట్లనియె.

పట్టీ! యూరక నన్నేల దిట్టెదవు? నీ మగఁడు చెప్పిన గుట్టు పట్టికో నిజమో యని పరీక్షార్థమయి యిటు గావించితిని గాని ద్రోహబుద్ధిగాదు. ఇంత మాత్రమున నతనికి నిజముగా నాయాసము సంభవించినదే చూతము రమ్మని యా గదిలోని కరిగి యతనిం జూడ వఱయరలు విశేషముగా నరుగదీయలేదు. గావ నింతక ప్రాణము గలిగి యున్నవాడుగాని యా రహస్యమది గ్రహింపలేక చచ్చెనని మిగుల నానంద మందుచు బైకి గళావతీకన్న నెక్కుడు చింతించుచు నామెతో నిట్లనియె.

అబలా! ప్రమాదవశంబునం జేసితిని. కానిమ్ము నేనొక సిద్ధౌషధము వలన నీని బ్రతికించెద. నీవు చింతింపకుము. చింతించిననో బ్రతుకనేరడు. దానికి ముందు నీవు సముద్రోదకంబుల దలయంటుకొనవలయు. ఆలస్యముచేయక యందుబోదము రమ్ము. అతని వియోగము నీకన్న నాకు వ్యాకులముగానున్నది. అని పలికిన దాప మక్కలి కిదియు నిజమని నమ్మి చింతించుటమాని యమ్మాయలాడితో సముద్రతీరమున కరిగినది.

అప్పుడది పట్టీ! పట్టినేలం గూర్చుండి తల యంటుకొనరాదు. అల్లనిగో ప్రాంతమున నెట్టియో చిన్నదోనె గాన్పించుచున్నది. దానిమీద గూర్చుండుము నాని రమ్మని యచ్చటకిం దోడ్కొనిపోయి యా నావ కొనబల్లమీద గూర్చుండబెట్టి మొదలు నలుగిడి కన్నులు మూసికొమ్మని తలమీద పులుసుపోసి యొరసేత రుద్దుచు రెండవ చేత నరకోలతో నద్దోని ద్రోసికొని యొక నిముషములో పెద్ద యోడమొద్ద కరిగినది.

అప్పుడు తల ద్దుటమాని కన్నులం గడిగినం జూచి యాచకోరాక్షి వల వెనలం గటకించి యెందును భూమిం గానక పెద్ద యొాతగాంచి యా ముసలిదాని కపటం దెలింగి యిట్లనియె. ఓసీ పాపాత్మురాలా! నా మగడచ్చట గతచేతనుడై పడి యుండ నన్నొక్కడికేల తోడ్కొని వచ్చితివి. నీ యభిలాష యెట్టిదియో చెప్పు మూరక యేల శ్రమపెట్టెదవు. నన్నుగూడ జంపినం జంపుము. నీ కపట మెఱుంగక లంగా రమువంటి కాపురము వీటగలుపుకొంటినే!

అయ్యో! యెంత కపటము బన్నితివి. కటకటా మన్మథునిబోలు నా మగని నిరపరాధిం జంప నీకు జేతులెట్లాడెను? ఛీ! కఠినచిత్తురాలా! నీ మొగము జూచిన పాతకమువచ్చునే. ఇదిగో నీవు జంపకున్నను ప్రాణేశ్వరుండాసి విముఖమైనను దాళ జాల. ఈ సముద్రోదకంబులంబడి లోకాంతరమున నతని గలిసికొనియెద నని లేవ బోవుటయు నద్దిపట్టుకొని లేవనీయక యది యోడవాండ్రంజీరి దీనిలోనికి గొంపొండు డని యాజ్ఞాపించిన వారు బలాత్కారముగా నా నారీమణిని నోడలోనికి దీసికొనిపోయి రమ్యమైన యొక గదిలోబెట్టి తలుపు బిగించిరి.

పిమ్మట నా ముసలిదియు నోడయెక్కి సరదారులకు బడవ నడుపుడని యాజ్ఞా పించి తానుగూడ నా యువతియున్న గదిలోని కరిగి మగనిం దలంచి నొగిలిన చిత్త ముతో సుత్తలపడుచున్న యప్పడుచుతో నిట్లనియె.

కాంతా! నీ కాంతుడు లోకాంతరమున కరిగెను. చింతించిన మరల వచ్చునా? వినుము ఇతనికన్న భాగ్యంబునను, రూపంబునను యౌవనంబునను నధికుడైన వాని నీకు బతింగావింతు. పది దినములు సైరింపుమని యెన్నియో ప్రియోక్తులు చెప్పినది గాని యవి యన్నియు జెడచెవులంబెట్టి పట్టరాని యలుక దాని బెక్కుగతుల దిట్టుచు ధైర్యంబును దూరుచు దనకుదాను నిందించుకొనుచు బెక్కుగతుల వగచుచుండెను.

ఆ నావయు మంచిగాలి వీచుటచే నారుదినములకే వంగదేశపు రేవు చేరినది. తోడనే ముసలిది ఫిరంగియొకటి వేయించిన నా ధ్వనివలననే కార్యసూచనము దెలిసి కొని యా భూపాలుండు చితపరివారంబుతో నా యోడజేరి ముసలిదాని వలన నన్నెలంత వృత్తాంతమంతయు విని సంతసించి యా చెల్వంజూచి మూర్ఛిల్లి యొక్కింత వడికి దెలిసి మోహమాపలేక యప్పుడ యప్పడంతింగూడ దలంచెను. అమ్ముసలిది యొప్పు కొనక కొన్ని దినములు మచ్చిక జేసినగాని యిచ్చగింపదని యడ్డుపెట్టిన నతండు నప్పులించి యొక యాందోళమున నబ్బాలికామణిం గూర్చుండబెట్టి తలుపులు బిగించి యుపాస్యమగు నొక యంతఃపురమున జేర్చెను.

అందు దగిన పరిచారికల బెక్కండ్ర నునిచి యవ్వనిత మనను వచ్చిన యుప చారముల జేయించుచు నొక్కనాడు దంగజతాపతప్తుండయి యతండు స్వేదియ గవయం

బోయిన నామెయు నప్పటికి దనకేమియుం దోచమింజేసి యెద్దియో వ్రతమిషచే సంవత్సరము మితిగోరినది.

ఆ భూపతియు బలవద్రతి కఠినమతము లేక యట్టి మితి నిచ్చి దినమొక్కయుగముగా గడుపుచుండెను. అని యెఱింగించి యంతలో బ్రయాణ సమయమగుటయు గథ జెప్పుట చాలించి యయ్యతి గోపా! పై కథ ముందటి మజిలీలో జెప్పెద. నేడు నడువ వేళయైనది. లెమ్మనినపుడు వారు తర్వాయి కథ విన వేగిరపడుచు గావడి యెత్తుకొని యా సన్యాసితో నడుచుచుండెను. అయ్యతియు మౌనం బవలంబించి ప్రణవాక్షర జపంబు గావించుచు నడుచుచుండ వాడు వినిన కథ యంతయు జ్ఞాపకమునకు దెచ్చుకొనుచు నడుమ నొకసారి యయ్యా! యా వసంతుడు మరల బ్రతుకునా యనియు వేరొకసారి యా రాజకుమార్తెను మరల జేరునా యనియు నతడు మిత్రులతో గలసికొనునా యనియు వారందరు వింటి కరుగుదురా యనియు బల్కరించుచుండ హస్త సంజ్ఞచే వారించుచు నయ్యతి క్రమంబున మధ్యాహ్నపు మజిలీ జేరెను.

అయ్యతి మునుపోలె నట ననుష్ఠాన మంతయు దీరిన వెనుక వంటజేసికొని భుజించి యలసట దీరిన కొండొకవడికి నొక చల్లని ప్రదేశమున గూర్చుండి భోజన మైనది మొదలు కథ చెప్పుమని వేపుచున్న యా గొల్లవాని కిట్లని చెప్పదొడంగెను.

మూడవ మజిలీ

రాముని కథ

గోపా! వినుమప్లు దక్షిణపు దెసను పట్టిసాన్యపు ... జరిగిన మంత్రిసూనుడైన రాముడు నాల్గుదిక్కులు సులభముగా నడచి ... ప్రయాసముగా వంగినను నంత సంకటము గాన్పించినను కాని యుత్తరపు పర్వతప్రాంత భూమిగా నున్నందున నందందు విశేషము లరయుచలచి యా కొండగిగి నడువ నొక గొప్ప వృక్షము గానబడినది. దాని యౌన్నత్య మరయపెదంగాక యని యతం డది యెక్క నారంభించెను. సాయంకాలమైనను శిఖరము గాన్పించినదికాదు. ఆ రేయి నట ఫలపానీయమున నాకలి యడంచుకొని మరల తెల్లవారిన తోడనే యెక్క నారంభించెను. సాయంకాలమయినను దుద యగపడలేదు. మునుపోలె నట వసించెను. మరునాటి రాత్రికిని శిఖరము మిగిలియే యున్నది. ఈరీతి నారుదినములు నడచినను శృంగము

గనంబడ నందులకు వెరగదంచు నకటా దౌరా! యది చూడ నెంతయో లేనట్లుండు. ఎక్కిన కొలది మిగిలియే యుండెను. ఈ కొండ యౌన్నత్యము మిగుల వింతగా నున్నది. దీని లేశమాత్రము పరీక్షించికొన గనంబడదిదో మగిడెదంగాక యని నిశ్చయించి యారేయి గడపి మరునాడు చీకటి పడువరకు నెక్కి చివర జాడలేక విసిగి మగుడ దలంచునంతలో నందొక గుహ కాన్పించినది. దానిం జూచి ప్రవేశింప దలంచి రాత్రివేళయగుట కొంచెము భయముజెంది యారాత్రి యాగుహాముఖంబున నివసించి మరునా డుదయంబున దానింబడి ధైర్యసాహసంబులే తనకు తోడురా నరిగెను.

సాధారణమైన వెలుగుగల యా గుహలోబడి పోవంబోవ గ్రమంబున నది యల్పమగుచుండుట నిలిచి నడచుటకు వీలులేక గొంచెము వంగియే నడువదొడంగెను. మఱియు బోయినకొలది గుహ చిన్నదియు జీకటి యెక్కుడగుచుండ నడువశక్యము గాక మగిడిపోవుదమని యాలోచించి వెనుకకు దిరిగిన దారియే కాన్పించినది కాదు. అప్పు డతనికి వచ్చినదారియు బోవలసిన దారియు దెలియక దట్టమగు చీకటిలో చేతుల దడిమికొనుచు గొంతదనుక ప్రాకియే యరిగెను. పైన నెట్లును శరీరము పట్టునంత యవకాశము లేనందున నప్పు డతనికి ధైర్యమాగినది కాదు మరణభీతి జనించి యకటా! దైవము నన్నిచ్చటికి జావదోడ్కొని వచ్చెనే? నా సాహసమే నన్నింత జేసెనుగదా! మజ్జీకొమ్మ తుద గానంబడిన తోడనే మగుడక యీ పర్వతమేటి కెక్కితిని? ఎక్కియు బయట నరుగక గుహ జొరనేల? సొచ్చియు చీకటి బలియుచుండ మగుడక యింతదవ్వు రానేల? ఇదియంతయు దైవికమేగదా యని యూహించి ధైర్యముతో నిట్లు తలంచెను.

మ॥ ఎట నెవ్వానికి లేల్పుఖముగా • నీ దుఃఖమున్ గాని వి
స్ఫుటపూర్వా చరితాత్మకర్మవశతన్ • లోకర్తవ్యమైయుండునో
ఘటనాచాతురి బ్రాళ్ళగట్టుచు బలా • త్కారంబుగా వాని న
చ్చోటికిం దోడ్కొనివచ్చి దానిగుడిపిం • చున్ దైవమన్నాళ్లగిన్.

అని బాల్యంబున నాచార్యుఁడు సెప్పిన పద్యమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని నాకు మరణమయ్యెడుగాని మఱియేమి కాగలదు. అది యెల్లరకు జన్మముతోడనే వచ్చుంగదా? దానికై చింత యేటికి? అనుచు భగవదాయత్తచిత్తుండై మఱిరెండు బారలు ప్రాకినతోడనే కొంచెము వెల్తురు గనుపించినది. దాని యాధారమున మఱిరెండు గజంబులు నడచిన నందొక కెలనగవాట మొకటి చేతులకు దగిలినది. అది పట్టిలాగిన మహాప్రభలనే బట్టపగలుగానున్న యొక గదియందు దపంబొనరించుచున్న మహర్షిం

గాంచి హర్షంబున మేను పులకింప మరణభీతి విడచి యమ్మహానుభావు పాదంబుల మ్రోలసాష్టాంగ మెరగి యట్టె లేవకున్న నొక్కింతవడి కయ్యోగీంద్రుడు గన్నులం దెరచి పాదంబులంబడియున్న వాని గృపగదుర లేవనెత్తి యోరీ! నీ వెవ్వండ వివ్విపిన గుహాంతరాళమున కెట్లు ప్రాణములతో వచ్చితివి? చెప్పుమని యడిగిన నతడు నమస్కరించి తన కథయంతయు జెప్పి రక్షింపుమని వేడుకొనియెను.

అయ్యోగియు నతని సాహసమునకు మెచ్చుకొనుచు నోయీ! పండ్రెండేండ్లకు నొకసారి బాహ్యప్రచారము గలిగిన నా కీ దినముననే యట్టి మితియగుటచే గనుల దెరచి నీతో మాటాడగలిగితిని లేనిచో నీవు వృథాగా జావవలసివచ్చును. ఈ గుహ యందు వచ్చుటకేగాని మరల బోవుటకు దారి గనబడదు. నీ మనోధైర్యము గొని యాడదగియున్నది. నీ కేమి కావలయునో కోరుమనుటయు నతం డంధకారబంధుర మగు గుహాంతరాళమున నుండి వెలుపలి ప్రదేశము చేరుటకంటె వేఱొండు వరమేమి తోచమింజేసి తన్ను బాహ్యప్రదేశంబున జేర్చుమని వేడిన నమ్మునియు వాని గన్నుల మూసికొమ్మని యెద్దియో జపించినంత రాముండు తక్షణం బక్కొండ యవ్వలిభాగంబు జేరెను.

అట్టి విషయము గన్నులు దెరచిచూచి ముని ప్రభావమునకు వెరగందుచు దన్ను మరల జనించిన వానిగా భావించి యా వటవృక్షముజాడ నే మూలను గానక యోహో మోసమువచ్చెనే, నా మది భ్రమసినది. అమ్ముని వరమిచ్చినప్పుడ యామర్రి మొదలు జేర్చుమనక మరియొకలాగున గోరితినే యిపుడది యేదెసనున్నదో తెలియదు. ఎట్లు మొదలు చేరుదునని పశ్చాత్తప్త చిత్తుండై నడువసాగెను.

అట్లు సాయంకాలము దనుక నడచినను గ్రామమేదియు గానంబడలేదు. విశాల మగు నొక చూతవృక్షము గనంబడినది. అదియు నివాసయోగ్యముగానుండ నా రాత్రి దాని మూలమునం బరుండి తన పయనపు విశేషమును గుఱించి చింతించుచుండ నిద్దురపట్టక రెండు యామములవఱకు మేలుకొనియుండెను. అట్టియెడ నా చెట్టుమీద గూటిలోనికి రెండు గరుడపక్షులుచేరి యిష్టములైన మాటలం జెప్పుకొన దొడంగెను. అందాడుపక్షి మగపక్షి కిట్లనియె.

నాథా! మీరు అనేక భూములు తిరిగి వచ్చితిరిగదా ఎందేని వింతలు చూచితిరేని నుడువుడని యడిగిన దానికా పతంగపుంగవం బిట్లనియె.

కాంతా! నేడెందును నే వింతయు జూడలేదు వచ్చుచుండ నిచ్చటికి రెండు యోజనముల దూరములో నొక పట్టణము గలదు. అప్పట్టణపు రాజునకు లేకలేక యొక కూతురు గలిగినది. దాని చక్కదన మీ మూడు లోకంబులంగల యంగనలకు లేదు. పాపమా పూబోడికి గొలదికాలమై నదెద్దియో రోగమున గన్నులు గానిపించుట

లేపట. అట్టి సొగసుల మగువకు గన్నులు పోగొట్టిన నలువం దిట్టుచు దల్లిదండ్రులే గాక పౌరులుగూడ పూర్తిగా భుజించుట మానివేసిరి.

ఆ రాజు లక్షలకొలది రొక్కము కరచుపెట్టి పెక్కుచికిత్సలు చేయించెనుగాని దానికన్నులు చక్కబడినవికావు.

మ॥ ద్విజవంశోద్భవుడైన భూపతయిన • న్విత్త్వర్యుడైనన్ జఘ
న్యజుడై న్నరుడైన నీచకులుడై • నన్మత్తనుజాత నే
త్రజరుగ్దోషము వాయ నెవ్వడు చికి • త్సంజేయునో వానికిం
ద్రిజగంబుల్గన విత్త వత్తరుణి దా • శ్రీరాజ్యయుక్తంబుగాన్.

అని చాటింపించుచున్నవారు.

నే డా పట్టణముమీదుగా వచ్చుచున్న నా కీ వింతమాత్రము గనంబడినది. ఇంకకన్న నెద్దియు జూడలేదనియె. ఆ మాట వినినతోడనే యప్పతంగాంగన జాలిపడి అయ్యయ్యో! పాప మంత సంపదయు సౌందర్యమును గలిగిన చెలువ గుడ్డిదిగానున్న దని విని నాకుమంగూడ విచారమగుచున్నది. అట్టియంధత్వంబు వాయజేయ వైద్యం బొక్కండు నెప్పుడమి లేడాయని యడిగిన మరల విహగపతి యిట్లనియె.

బోటి! మన గూటియందున్న యీ పసికాష్ఠ మరగదీసి యాగంధ మా పద్మ గంధి కన్నులం బట్టించిన జక్కంబడునుగాని వేరొక్క యౌషధి నే వైద్యుండును బాగుసేయలేడని చెప్పి యాపక్షి పతి యా సతితో రాత్రిశేషము గడిపి యుదయమున నెందేని జనియెను.

పక్షిభాషను గుర్తెఱింగిన రాముడు చెట్టుక్రింద బరుండి యా పలుకులన్నియు వినియున్నకతంబున నుదయకాలమున నా చెట్టెక్కి యక్కులాయమందున్న పసికాష్ఠము సంగ్రహించి యత్యంత సంతోషముతో దిగి సాయంకాలమునకే యా పట్టణము జేరెను.

అందొక బ్రాహ్మణ గృహమందు భుజించి పీఠివేదికమీద బండుకొనియుండ బౌరులా నారీమణి చక్కదనముం గుఱించియే చింతింపసాగిరి. అట్టి మాటల నాలిం పుచు నతం డా రాత్రి యొక యుగముగా గడిపి తెల్లవారినంత నెంతేని సంతసముతో నారాజు నిశాంతప్రాంతమున కరిగి "రాజనందన కన్నులేను జక్కబరతువని" వక్కా ణింపనంత బదుగురు చుట్టుకొని యతని రాజునగరికి దీసికొనిపోయిరి.

ఆ క్షితిపతి యా వార్తవిని యశ్రద్ధజేసి దాం చాఁ! నట్టి వైద్యులనేకులయిరి. వినినీ నీ శ్రమయని మొదట నీరడించెను. పదంపడి యతని మాటల పాటవమునుబట్టి నిట్టూర్పులు కొదంబడి యక్కన్యం జూపించుటకై తగిన పరిచారికల నియమించెను.

వారితోగూడ గన్యాంతఃపురమున కరిగి రాముం డందర చూచుచుండ బొమ్మని

తానొక్కరుండ యయ్యుండఁబయానదండ కరిగి తదీయ కారుణ్య రామణీయమున కచ్చెరువందుచు వల్లన నమ్యోషదీకాష్టం బరుగఁజేసి యాగంధంబు గన్నులకు బట్టించిన వెంటనే యవి యపూర్వ తేజంబునం బ్రకాశిల్లుటయు జూచి యా చకోరాక్షి సంభ్రమాశ్చర్య సంతోషకలిత మానసయై యెదుర నాత్మీయ స్వరూపంబున నిలిచియున్న యా మంత్రినందనుం దిలకించి మేను పులకింప నమస్కరించుచు "నీవు నా దత్తపు-నా పుణ్యము ఫలించె"నని యనురాగ సూచకములగు చూపు లతనిపై బరగించుటయు నతండును గ్రుచ్చియెత్తి గారవించుచు దన సంతోషము వెల్లడించెను.

అప్లొందొరల మనంబులు కలిసికొనిన పిమ్మట నావృత్తాంతమంతయు నాదరాకాంతుండు విని యత్యంత ప్రహర్షంబున నతని కులశీల నామంబులం దెలిసికొని మరియుం జెలంగుచు దైవమును వేదెరంగుల గొనియాడి శుభముహూర్తంబున నతని కా రాజ్యముతో గూతునిచ్చి వివాహ మాచరించెను.

అట్లు రాజ్యముతో మిగుల రూపవతియగు నా మగువను స్వీకరించి యతం డత్యంగనతో గొన్నిదినంబు లీడులేని వేడుక లనుభవించుచు నొక్కనా డా వృత్తాంత మంతఃకరణ గోచరమగుటయు నేకాంతముగా గాంతతో నిట్లనియెను.

ప్రేయసీ! మే మేగురము మిత్రుల మొక్కసారి యిల్లువెడలి దేశాటనము జేయుచు నొక వటవృక్షము మూలగా విడిపోతిమి. వారి జాడయేమైనదో తెలియదు. మే మనుకొన్న మితియు గడచినది. కావున నట్టి మిత్రుల వెదకివచ్చెద సెలవిమ్మని యడిగిన నమ్మగువయు విడువలేక యెన్నియో ప్రతికూల వాక్యముల జెప్పి యెట్టకేల కతని యనునయ వచనంబులచే నొప్పుకొనినది. అట్లు భార్యతో జెప్పి యొరు లెరుంగకుండ నతం డొకనా డర్ధరాత్రంబున మిక్కిలి జవముగల తురగమెక్కి యొక్కరుడ పట్టణంబు వెడలి యదివఱకు మార్గంబునంబడి పోయెను. సౌహార్దచిత్తులు భోగములం గణింతురా? అట్లెడతెగక యడవిలో బడినాడు. రెండు యామముల ప్రొద్దెక్కినదాక నేకరీతి ప్రయాణము చేయుటచే మిక్కిలి నలసటజెంది గుఱ్ఱము నడువజాలక యొక చెట్టునీడ నిలుచుటయు నతండది యెఱింగి దానిందిగి ప్రాంతమందున్న జలాశయంబున వారువమునకు గూడ నీరుద్రావి ఫలహారమున నాకలిదీర్చుకొని మిగుల నెండగా నుండుటచే దరినున్న తరువునీడ గుఱ్ఱమును గట్టిపైచి యొక్కింతపడి విశ్రమించెను.

అయ్యవసరంబున నిశ్శబ్దంబున చిటిలువారజేయు నొక్క యపస్వరధ్వని వినంబడెను. నిరాయుధుండగు నతండా భయంకర స్వరమునకు వెరచి మిక్కిలి పొదవగు నయ్యగమాగ్రంబున కెగఁబ్రాకు నంతలో ననంతవేగమ్మున వాలమ్ము విదల్చుచు సింహం బొక దార్పులదర నయ్యెడ కరుదెంచి చెట్టుమ్రోంగట్టియున్న మేలిగుఱ్ఱమును బిట్టు కొట్టుకొనుచుండ మెడబట్టి యీడ్చుకొని పోయినది.

పిమ్మట నా పురుషసింహము, సింహము దవ్వుగా నరిగెనని యెఱిగిన వెనుక యల్లన న త్తరువుదిగి యుల్లము తల్లడిల్ల మెల్లన నడువఁజొచ్చెను. ఇంతలో నతని స్వాంతమున నున్న దురంతచింతాధ్వాంతమునకు దోడుగా రేఁ దవర గిరిశిఖర పంచర ముల కలుగ దెసల జీకటులు గాటుకఁబూసినరీతి నావరింపం దొడంగెను. భయంకర మృగాక్రాంతమగు వన్యాంతరంబున చీకటిని త్రోవగానక నడుచునప్పు డతం డాయుధ మాత్ర సహాయుండై న నేమింజేసి జీవితేచ్ఛ వదలి దైవమునే ధ్యానింపుచు నరుగ నరుగ మఱియు సంబరతలమ్మున మేఘమ్ములు గ్రమ్మి యుఱుముల నాకసం బదరుల దటుక్కురని మెఱయు మెఱుపు జూపులకు మిరుమిట్లుగొలువ బ్రభూతవానంబుతో పెనువాన గురియఁదొడంగెను. ఆ జడి కతఁడు గడగడ వడంకుచు నడచునెడ నొక పెద్ద మెరుపుల వెల్తురున నమ్మవారిగుడి యొకటి గనంబడిన దాని మంచిచెడ్డల విచారింపక శీతబాధ దలుపుల త్రోచికొని యందు జొరబడి గుమ్మమున దడిగుడ్డల నిండుగాను చుండెను. ఇంతలో నొక నెలంత యాక్రందన ధ్వనితో గొంతఱు పురుషుల తర్జన ధ్వనులు వినంబడిన భయపడి యతఁడు గర్భాలయమున కరిగి యందు మిక్కిలి గొప్పది యగు చండికావిగ్రహము మాటున దాగియుండెను.

అంతనొక కాంతం దోడ్కొని భయంకరాకారులగు తస్కరు లిరువురు విచ్చు కత్తులతో నగ్గుడిలో బ్రవేశించిరి. ప్రవేశించునప్పు డమ్మవారి మాటుననుండి రాముండు మెరుంగు వెలుగున మెరపుతీగయుంబోలు యమ్మానిని పిక్కలదనుక వ్రేలాడు నల్లని సోగవెండ్రుకలం బట్టి తిరుగుచు కాటుక కొండలవంటి దొంగల నిరువురం జూచి యప్పుడంతి యెడ గనికరము వొడమినను నప్పటికేమియు జేయరామి దఱి నరయు చుండెను.

ఆ చోరులు నదిదంబుల నొకమూల నిడి యాత్రోయాలు గోలుమని యేడ్చుచు శోకావేశంబున మూర్ఛ మునింగియుండ వారిరువురు నిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

దార్వాకుడు—ఓరీ! భుజంగా! మనకిదివరకే యమ్మవారికి తొంబదితొమ్మండ్ర చక్కని రాజకన్యలం బలియిచ్చితిమి కదా? దీనితో వ్రతము పూర్తియగును. ఇక మన కీ చండిక రేపు వాంఛితము నియ్యఁగలదు.

భుజంగుడు—దార్వాకా! మనము గావున నింత యసాధ్యమైన వ్రతమును బూర్తిజేసితిమి. మఱి యెవ్వరైన నూఱుగురు చక్కని రాజకన్యలం దెచ్చి బలి యియ్యఁగలరా? ఇంతపని జేసినవారి కమ్మవారు వరమియ్యక యే వెరువునీరు త్రాగ గలరు ?

దార్వా—మన మదివరకు బలియిచ్చిన మచ్చెకంటులలో నింత చక్కనగు నెలత లేదుసుమీ!

భుజం—లేదని సందియముగా బలుకుచున్నావు: దీని కథ నెరుగవు కాబోలు. అరు మాసముల క్రిందట దీని తండ్రి స్వయంవరమునకై పెక్కండ్ర రాజకుమారుల రప్పించెనుగాని వారిలో నొక్కరిని దన చక్కదనమున కీడు కాదని వరించినదికాదు. నేనప్పుడు చూచియే దీనిగురించి చింతించుచు నేటికి పనిపట్టితిని.

దార్వా—ఇట్టి యోగము దీనికుండగా నెట్లు వారిని వరించును?

భుజం—ఔనుగాని, దార్వకా నాకీ కామిని సోయగము జూచిన నొక్కసారి భోగించి పిమ్మట నమ్మవారికి బలినియ్య నూహ పుట్టుచున్నది. దీనికి నీ వేమని యెదవు?

దార్వా — ఛీ! ఛీ! అట్లు చేసిన అమ్మవారికి గోపము వచ్చి వరమీయదు సుమీ!

భుజం—అమ్మవారి వరము దీని సంభోగసౌఖ్యముకన్న నెక్కువా?

దార్వా—అయ్యయ్యో! ఎక్కువది కాదా? నిజముగా నామెకు గోపమువచ్చిన మనము భస్మముకామా?

భుజం—అలాగైనచో నీ వదతి నమ్మవారికి బలియే యియ్యవలదు. నేనే పెండ్లి యాడెదను. బలికై వేరొక రాజకన్యం దెత్తునుగాక.

దార్వా—ఓహో! గడుసువాడవే. నీవేనా మగడవు. నాకు మాత్రము చక్కని భార్య దొరికిన నిష్టము లేదనుకొంటివా యేమి? అట్లయిన నేనే పెండ్లియాడెదను.

భుజం — దార్వకా! ముందర నీ సంగతి నీవు తెచ్చితివా, నేను తెచ్చితినా, నిజము చెప్పుము.

దార్వా—ఎవరు తెచ్చిన నేమి? దీని హక్కు యిరువురకు సమానమే.

భుజం—ఇంతమాత్రమునకై హక్కులు స్థిరపరచవలెనా? జగడము సేయకు. పోనీ. అమ్మవారికే బలియుత్తములే.

దార్వా—అట్లయిన నాకు సమ్మతమే.

అని యిట్లొండొరులు మాట్లాడుకొనుచు కొంచెము సేపటికి నిద్దురవోయిరి. ఆ సమయములో మేలుకొని వారి మాటలన్నియు వినిన రాముడు వారినప్పుడు చంప నుంకించియు నిద్రితులం జంపగూడదను నీతి పాటించి వారి కత్తులను సంగ్రహించి ధైర్యముతో నిదురబోకయే యారాత్రి వేగించెను.

అంత నా తస్కరులు వేకువజామున మేలుకొని కత్తులు వెదకి కానక గుడి బయటికివచ్చి నలుదెసలం బరికించుచు నెవ్వరిని గానక యిది యమ్మవారి మాయ యేమోయని వితర్కించుచుండ గుడిలోనుండి రెండుచేతుల నమర్చుకొని యొక్క గంతున రాముడు బైటకురికి తస్కరులు బెదర నోరీ దుర్మార్గులారా! రండు. దుర్గకు

మ్రొక్కుదు. మీ శిఖరంబుల ఖండింతు. చండికకు బలివియం దెచ్చిన వనితను జెరుప దలంచిన మీ పాప మూరకపోవునే? శక్తికి భృత్యుండ. నను జూడుడని యడిదముల బెదరించుచుండ వారు కొయ్యలవలె కదలక నిలిచి యేమియుం బలుక నేరక పారిపోవ దలంచునంతలో నతఁడయ్యడిదముల వారి తలలు నొక్కొక్క వ్రేటున నరికి యమ్మవారికి బలియిచ్చెను.

పిమ్మట నతం డాలయములోని కరిగి దేవికి మ్రొక్కి మొగులు మఱుంగున మెఱయు మెఱపుతీగవలె విడిన సోగవెండ్రుకల నడుమం దళుక్కుమని మఱియు నత్తరుణిమైదీగ కన్నులకు నింపొనరింపజేసె నారీమణీ! లెమ్ము లెమ్ము. నీ చింత వాసినది. దొంగలు హతులైరి. తెల్లవారిన దమ్మియు నప్పలుకులు రోగార్తున కౌషధమువోలె నన్నాతికి జేతనం బిచ్చిన నల్లన కన్నులం దెఱచి యెదుర కాముడోయన బ్రకాశించు రాముని గాంచి హర్షపులకిత గాత్రియై యక్కాంచనగాత్రి చిన్న యెలుంగున పిల్లనియె.

మహాత్మా! నీ వెవ్వరవు? నన్ను జూడ నా పదంబుధిమగ్నమైయున్న నన్నుద్ధరింప నేతెంచిన భగవంతుఁడవని తోచుచున్నది. మీ వృత్తాంత మెఱింగింపుడు. ప్రాణదానం బొనరించిన మీకు బ్రతిచేయనోపనిదే కృతజ్ఞతా సూచకముగా వందనం బొనరించెదనని యతని పాదములం బడిన రాముండును లేవనెత్తి యత్తరుణి నోదార్చుచు దన యుదంత మెఱింగించి మరల నత్తరుణి వృత్తాంత మడిగిన నది యిట్లని చెప్పం దొడంగెను.

ఆర్యా! నేను కుంతల దేశాధీశ్వరుఁడగు శ్రుతకీర్తియను రాజు కూతురను. నా పేరు కనకప్రభ, నాకు బ్రాయము వచ్చినది మొదలు నన్ను వరించుటకు పెక్కండ్రు రాజపుత్రులు వచ్చిరి కాని నా సమ్మతి లేక నా తండ్రి నన్నెవరికి నియ్యక స్వయంవరము జాటించిన నందు వచ్చిన నృపనందనుల సుందరము నాకు సరిపడమిని నెవ్వని వరింపక యూరక మరల నంతఃపురమున కేగితిని. ఆ యీర్ష్య మనమున నిడుకొని యే రాజకుమారుడు ప్రోత్సాహపరచెనో కాని మొన్నటి రాత్రి మా యింట నంతఃపురమున నిద్రాపరవశనై యున్న నన్ను గన్నము వైచి యీ దొంగలు దీసికొనివచ్చిరి. నాకు నడవిలో మెలకువ వచ్చినది. చేయునది లేక యూరక యేడ్చుచుండ నిన్నటి రాత్రి కాపస్థరుకీ గుడిలోనికి దీసికొనివచ్చిరి. పైననేమి జరిగెనో దుఃఖమున నొడలెరుంగమి నాకు దెలిసినది కాదు.

ఆర్యా! దుర్మార్గుల జంపి నాకు బ్రాణదానము చేసితిరి. దైవమీ యాపత్కాలమున మీ దర్శనము నాకు గలుగజేసెను. నే నిదివర కింత చక్కని పురుషు నెప్పుడును గాంచలేదు. నా శరీరము మీ యధీనమైనది. నన్ను పెండ్లియాడి కృతార్థురాలిం

గావింపుదు. నా పినతల్లి కూతురు పద్మగంధి యనునది మిక్కిలి చక్కనిది. దానికి నడుమ నెద్దియో రోగమున గన్నులు పోవుటయు దానితండ్రి యది చక్కబఱచినవానికి రాజ్యముతో నక్కన్య నిచ్చెదనని ప్రకటించి తుదకట్లు జేసెను. ప్రాణదానంబు జేసిన నిన్ను నేను పెండ్లియాడుట కేమి యాశ్చర్యమని పలికిన నా మాటలాలించి సంతోషముతో రాముండా రామం గౌగలించుకొని యోహో! మరదలా! నీవా? తెలిసినది. నీ యప్పయగు పద్మగంధికి గన్నులిచ్చి పెండ్లియాడినవాడను నేనే. చక్కదనమును గుఱించి నీ యాస్తత్వమును గుఱించి పెక్కుసారులు పద్మగంధి నాతో జెప్పినది. మేలు మేలు. దైవగతి యెంత చిత్రముగా సంయోగ వియోగముల గావించుచుండును. అని యాశ్చర్యపడుచుండ నప్పడుచు నతని బాంధవ్యమును గుర్తెఱింగిన మీదట మించిన యనురాగముతో పద్మగంధి యదృష్టమును వేఱెరంగుల నభినుతింపుచుండ నతడు దానినప్పుడు గాంధర్వవిధి వివాహంబాడి యక్కత్తుం దెంటిని జేత నమర్చుకొని నిర్భయముగా నయ్యడవిలో నామెతో బ్రయాణము జేయుచు సాయంకాలమునకొక కోయపల్లె జేరెను.

ఆ పల్లెలో నిండ్లన్నియు జిన్నవిగానే యున్నవి. కోయదొర యిల్లు మాత్రము కొంచెము పెద్దది. వాని యింటికరిగి యోహో! యీరాత్రి నివసించుటకు గొంచెము చోటిచ్చెదవా? యని యడిగిన నతం డయ్యంగన యందమునకు వలచి నవ్వుచు నిచ్చెద నీలాగున రండి అని వారికొక గది చూపించి దానిలో బ్రవేశపెట్టెను. అడవి మృగమువంటి కోయదొరను మరులుకొలిపిన నత్తరుణి సోయగము వేరే వర్ణింప వలయునా?

మఱియు వాడా రాత్రి యామెయందుగల మోహంబునంజేసి వారికి దినుటకై మంచి గృహస్తునివలెనే పాలును తేనెయు మధురఫలములు లోనగునవి యందిచ్చుచు నభిప్రాయ సూచకములగు నాలోకముల నా చకోరాక్షి నీక్షించుచుండెను. వారట్టి పదార్థములచే నాకలి దీర్చుకొని మిగుల నాగిలియున్నవారు గావున బెండలకడ గాఢముగా నిద్రబోయిరి.

తరుచుగా గోయవాండ్రకు మంత్రములు, తంత్రములు దెలియునను విషయము లోకవిదితమే. అక్కోయదొర యట్టి మంత్రముల నెక్కు నేర్చినవాడగుట మంత్రించిన యక్షతలు కొన్ని నిద్రించుచున్న యా రామునిపై జల్లిన నతం డొక పక్షియై లేచి మొఱుగజొచ్చెను.

అయ్యెలంగున నయ్యంగన మేలుకొని ప్రక్కలో మగనిం గానక తొట్రుపడుచు నల్దెసలం బరికింపుచుండ నా దండ కా కోయదొర యరుదెంచి ఏసే! వెరవకుము. నేను నిన్ను వలచితి. నీ కే కొదువయు లేదు. నన్ను బెండ్లియాడి యీ కోయరాజ్యం

సేలుకొమ్ము ఇదిగో నా మంత్రప్రభావంబు జూడు; నీ మగనిం గుక్కం జేసితి. నరచు చిన్నారదివిన విని యవ్వనిత గుండెలు ఝల్లుమన మూర్ఛిల్లి యంతలో దెలిసి అయ్యో! దైవమా దొంగలనుండి దావుదప్పించుట నన్ను నీచున కొప్పగించుటకా! మంచిమగడు దొరికెనని సంతసించు నన్ను బైకెత్తి నేలపై నట్లు జేసితివి. ఇంతకన్న మరణమే మేలుగదా యని పెక్కుతెఱంగుల లోలోపల విలపించుచు; మూర్ఖునికడ నీతివాక్యములు చెల్లవని యూహించి మాయచే వాని వంచింపదలంచి యా చతుర కోయదొర కిట్లనియె.

దొరా! నా పూర్వపుణ్యము మంచిది గనుక నీవు నాకు దొరకితివి. కాని యొక్కటి యాలోచించుచుంటిని. నీకిదివరకున్న పెద్దయును నాయును బరుట కష్టముగదా! మన మిందున్నచో నది చూచి సహించునా? దేశాంతర మరిగినచో నే బాధయులేక సుఖింపవచ్చును. అక్కడ మంచిముహూర్తమున నిన్ను బెండ్లియాడెదననిన, వాడం దులకు సమ్మతించి కామపరవశుండై యున్నవాడు గావున నా రాత్రి భార్యాపుత్రుల గణింపక యా కనకప్రభ మాట నమ్మి యూరు వెడలిపోయెను.

అక్కలికియు గుక్క మెడత్రాడు నొక చేతంబట్టుకొని రెండవచేత నా కత్తులలో నొకటి దీసికొని వానివెంట నరిగెను. అట్లయ్యిరువురు మరునాడు జాము ప్రొద్దెక్కుదనుక నడచి త్రోవంబడి నడిచిరి. అప్పు డెండ వేడిమియు మనోవ్యథయు దన్ను బాధింప నయ్యబల బలముచెడి నడువలేక నేలం జతికిలబడిన వాడామె కుపచారంబు సేయుచు మంచి ఫలంబులందెచ్చి యిచ్చి యలసట బోగొట్టెను.

మఱియు నడచునప్పు డక్కోయ యబ్బోటితో మాటిమాటికి "పెండ్లి మాట యేమి చెప్పితి" వని యడుగుచుండ మంచి ముహూర్తమునగాని కూడదని యాప్రోడ యుత్తరము చెప్పుచుండెను.

వెండియు రెండు దినములయిన వెనుక నొకనా డాచేడియ వానితో నోరీ దొరా! ఈ మార్గ మెక్కడికి బోవునో యెఱుగుదువా యని యడిగిన వాడిట్లనియె.

• పెట్టా! ఈ దారి వంగదేశ రాజధానియగు హేలాపురంబున కరుగును, తరచు నేనా దేశమునకు గస్తురి జామరములు పునుగు జవ్వాజి తేనె మొదలగు వస్తువులు పంపుచుందును. దారి నాకు బాగుగా దెలియు ననిన నవ్వనితయు దియ్యని మాటలతో వాని మానసము లాగుకొని మరికొంత దవ్వరిగిన వెనుక నోరీ నీ మంత్రశక్తి మిగుల గొనియాడదగియున్నది. మనుష్యుని నిమిషములో గుక్కను జేసితివి. మేలు

• కోయవాండ్రలో మగవానిని దొరయనియు, ఆడుదానిని పెట్ట యనియు పిలుచుట వాడుకలో గలదు.

మేలు. బాపురే యని పొగడుచు నీ సామర్థ్యము చూతము ఈ కుక్కను మరల మనుష్యుని జేయగలవా యని యడిగిన వాడు సామీ! నే నట్టి మంత్రము నేర్చుకొనలేదు. దాని ప్రక్రియ గుర్తెఱింగినవాడు హేలానగరములో నత్రప్రాంతమందున్న మఠములో నున్న బైరాగి యొక్కడే. నే నొకనాడు వర్తకమునకై యా యూరరిగి నప్పు డతనితో గొంత ముచ్చటించి కొన్ని క్రియలు దెలిసికొంటిని. కాని యా రహస్య మెఱింగించినవాడు కాడు. ఇప్పుడట్టి యవసర మేమి యున్నది. నా పెండ్లిమాట యేమి చెప్పితివని యడిగిన వానికా నాతి యిట్లనియె.

ఈ దినమున పెండ్లి యాడుటకు బాగుగానున్నది. మా కులాచారము చొప్పున ముందు చెట్టునకు మ్రొక్కి పిమ్మట పెండ్లి యాడవలయు గావున గొన్నిపూవులదెమ్మని నుడివినంత వాడెంతేని సంతసముతో నరిగి మోపెడు పూవుల దెచ్చియిచ్చెను.

ఆ లతాంగియు నొక వృక్షమూలమున కరిగి యా కుక్కనందు గట్టి యున్న కత్తి యప్పుడనే విలబెట్టి యా కుసుమములన్నియు నా పాదపమునకు బూజించి దానిమొదట సాష్టాంగ మెరగి కొంతదొక సేపు భగవంతుని ధ్యానముచేసి లేచి దొరా! నీవునాత నిట్లు కన్నులు మూసికొని యా మ్రానునకు మ్రొక్కుము నీకు పెండ్లి యగు ననియె. వాడును పెండ్లి సంతోషముతో గన్నులు మూసికొని యాపాదపము మ్రోల చేతులు జోడించి నేలం బండుకొనియెను. వెంటనే బంటుతనముతో నా రాచవిద్ద యక్కత్తి చేత నమర్చుకొని యొక్కవ్రేటున వాని తల నరికి మేనితో వేరుచేసెను.

ఊరక యిట్టి యపకారము జేసినవారు పుడమి బెద్దకాలము మన్నునా ? అయ్యంగన వానిని గడతేర్చి నా రూపమేగదా నన్నన్ని పాట్లు పెట్టినది. దీనిం గప్పి పుచ్చినచో నన్నెవరును జాడరని నిశ్చయించి యొడల మసిపూసికొని యక్కోయ గుడ్డలతో వికారమగు మగవేషము వేసికొని యా కుక్క మెడత్రాడు గత్తియు చేత బూని వంగదేశ రాజమార్గమునంబడి కతిపయ ప్రయాణంబుల నా హేలానగరముం జేరెను. అని చెప్పునంతలో ప్రయాణ సమయమగుటయు స్వాములవా రంతటితో గథ జెప్పుట చాలించి గొల్లవాని గావడి యెత్తుమని చెప్పి వానితోడ క్రమంబున నాల్గవ మజిలీ చేరి యందు భోజనమైన తరువాత సుఖాసీనులై యగ్గోపాలునకు దరువాత కథ నిట్లు చెప్పదొడంగెను.

నాల్గవ మజిలీ

ప్రవరుని కథ

గోపా! అడవిలో మఱ్ఱిమ్రాను పడమటి కొమ్మ యెక్కి యరిగిన విప్రకుమారుడు ప్రవరుడు మూడు దినములు దానిమీద నడచినంత నా శాఖాంతము గానిపించినది. అతం డంతటితో యాగక మితియున్నందున నిందేమేని వింతలుండకపోవు. కొంతదూర మరిగి చూచెదంగాక యని శాఖదిగి యడవిగానున్న యచ్చోట సన్నని దారి యొకటి గానంబడుటయు దానింబడి నడువసాగెను. కొంతదూర మరిగిన నచ్చట కొందరు విచ్చుకత్తులతో మచ్చులెదురై యతనియొద్దనున్న మణి కనక వస్తుసమితి నంతయు దోచుకొనుటయేగాక విలువగల కట్టుబట్టలుకూడ నూడదీసికొని తమ మురికి గుడ్డ లతనికి గట్టనిచ్చి యథేచ్ఛం జనిరి.

దొంగలు తన్ను దోచికొనినందుల కించుకయేని చింతింపక యతండు సంతోషముతో నరుగుచు సాయంకాలమున కొక పట్టణము జేరెను. ఆ దిన మమావాస్య యగుట రాత్రి మిగుల జీకటిగానున్నది. అందు భోజన మదుపాయముచేయు బ్రాహ్మణ గృహ మెందున్నదో దెలిసికొనలేక నాలుగు వీధులు తిరుగగ నా పట్టణపు రాజుగారి కోటకు బడమర దెసనున్న గుఱ్ఱములసాల యొకటి గానంబడినది. ప్రవరుం డందొక వేదికం జూచి పయికి నడువలేక యాదినమున జాల బడలి యున్నకతంబున దానిపైఁ బండుకొని గాఢముగా నిద్రబోయెను.

నిద్రాసక్తులు శయ్యాసుఖంబుల గణింతురా? అట్టి నిద్రయు నొక జాము పట్టినది. ఆకలిగా నుండుటచే నిమ్మట మెలకువ వచ్చినది. అప్పుడతం డెద్దియో ధ్యానించుచు నూరకయే పండుకొని యుండెను.

ఇట్లుండగా నా కోటమీదుగా గలగల యను ధ్వని యొకటి వినంబడినది. దాని కతండు బెదిరి యది యేమోయని యా దెస బరికింపుచుండ నా గోడపైనుండి యొక యినుపగొలుసు క్రిందికి వ్రేలవేయంబడినది మిగుల నచ్చెరపడుచు దత్కారణ మరయుచుండ నందుండి తొలకరి మెరపువలె నక్కోటకి చీకటిలో దళుక్కుమని మెయిగీగ మెరయ పదియాఱేడుల ప్రాయముగల యొక ముద్దుగొమ్మ చరచరం దిగి నట గానంబడిన నతం డచ్చెరువందుచు నోహో! యింత సోయగముగల యువతి యెవ్వని వలచి యిట్లు దిగివచ్చుచున్నదో చూచెదగాక యని కన్నులు మూయక నిద్రబోవువాని వలె గుఱ్ఱు పెట్టుచుండెను.

ఇంతలో నన్నెలంతయు గోడను దిగివచ్చి యా సాల నలువంకలం బరికించి యొకమూల గుఱ్ఱుపెట్టుచున్న యా ప్రవరునొద్ద కరిగి మెల్లన వీపుమీద చేయువైచి తడుముచు లెమ్మని పిలిచిన నతండు వెరగుపడుచు మారుమాటాడక కన్నులు నులిమి కొనుచు లేచి కూర్చుండెను. అప్పుడా నాతి యతని హస్తసంజ్ఞచే నందున్న నొక గుఱ్ఱమును జూపి యెక్కుమనవు డతం డిట్టట్టనక యట్లు చేసెను.

అక్కలికియు నొక్కవారువ మెక్కి ముందు నడువ వెనుక ప్రవరుండును సమముగా దన హయమును నడిపించెను. అట్లయ్యిరువురు పురము వెడలి పడమర దెసనున్న యడవి మార్గంబునంబడి వడివడి దత్తురుల నడిపింపసాగిరి. అని యెఱిం గించుచు మణిసిద్ధుని సుద్దుల కడ్డమువచ్చి పతంగు డిట్లనియె.

అయ్యో! అయ్యబల యెవ్వతె? అట్లు కోటగోడ దిగివచ్చి యెన్నడును నెఱుగని యతనితో నరుగ గారణమేమో యెఱిగింపుమన వాని ప్రశ్నకు సంతసించి యయ్యోగిపుంగవుం డిట్లనియె.

గోప! యా పాటలగంధి వృత్తాంత మాకర్ణింపుము. కాంచనపల్లి యను పేరంబరగు నా తరుణి జయసేనుం డనందగు నా నగరాధీశ్వరుని గూతురు. ఆ రాజు తనకు లేకలేక కలిగిన యక్కన్నెమిన్నను మిగుల గారాబముగా బెనుచుచు నైదేడుల ప్రాయము వచ్చినతోడనే సకలశాస్త్రము లామూలచూడముగా దెలిసికొనిన యొక గురువు నొద్ద సవయస్కుండగు జయంతుడను మంత్రిసూనుని జతపరచి చదువ వేసెను.

అక్కన్యయు నక్కుమారుండును రూపంబునను గుణంబులను శీలంబునను సుకుమారంబునను బుద్ధికౌశల్యంబున నొండొరులను మించుచు నయ్యాచార్యు నొద్ద గ్రమంబున సకలశాస్త్రములు గ్రహించి సంగీతమునందును గవిత్వమునందును మిగుల నేర్పరులై యశ్వశిక్షయందు సైతము నెన్నదగిన పాటవము నేర్చుకొనిరి.

వారిరువురు విద్యాగ్రహణ సమయమందుగాక ఆహార విహార నిద్రాది వ్యాపారములయందును నొక గడియయేని విడిచియుండక యేకదేహమట్ల యతి మైత్రితో మెలంగుచుండిరి. ఇట్లు పదియారేడుల ప్రాయము వచ్చుపర్యంతము విద్యలం గఱచుచు నొకనాడు సాయంకాలమున జిల్లనిగాలి వీచుచుండ నయ్యిరువురు గుఱ్ఱపు బండిమీద విహారార్థమై పూవుతోట కరిగి యందు గ్రీడింపుచుండ నయ్యంబుజానన మంత్రిసూనున కిట్లనియె.

వయస్యా! నిన్నటి రేయి మా యింట జరిగిన వార్త నీవు వింటివా? నాకింక నీ జవ్వనమేటికి దొడసూపినదో కాని నీకును నాకు నెడబాపుటకు మూలమగు చున్నది. నన్నింక బడికిని బైటకిని బోనియ్యవలదనియు గురుదక్షిణ నిప్పించి

యంతఃపురమున ప్రవేశపెట్టుమనియు మాయమ్మ మజ్జనకునితో నుడివినది. అతండట్టి పనికి రేపు విధియ యుక్తముగా నున్నదని యేర్పరచెను. నేటితోడ నాకు నిను జూచు భాగ్యము దప్పిపోవుచున్నది. పెండ్లి విషయమై గొంత ముచ్చటించిరి. కాని నాకు స్పష్టముగా దెలిసినది కాదు. ఎవ్వరికో నిశ్చయించినట్లు నాకొక దాది చెప్పినది ఈ రెండు విషయములు నా మనోభీష్టమునకు వ్యతిరేకముగానే యున్నవి. నిన్ను జూడ నొక నిమిషమైనను జాగైనచో ప్రాణములు బోవునంత వంతబూను నేను నీ చిరకాల వియోగ మెట్లు సైతును. దేహములు మాత్రము భేదములు గలిగి విద్యాగుణరూపశీల దీపకిత్తుం నొక్కటిగా సంచరించు మన యిరువురకు బెండ్లి సేయక యశాశ్వతపు సిరికై యానపడి నన్నెవ్వరికో యియ్యదలచిన మా తండ్రికన్న మూఢుండుండునే? అయ్యయ్యో! కామినులకు సంపద కలిగినను దగని మగనితో గాపురము సేయుటకన్న విద్యారూపవయుకుండగు మగనితో ముష్టియెత్తుకొనినను సంతుష్టిగా నుండునుగదా.

ఏ! ఈ యాడుజాతి యస్వతంత్రపు బ్రతుకేమని గన్నాంతు. తల్లిదండ్రు లే దుర్చునికి గట్టిపెట్టినను వానిని దైవముగా జూచుకొనుచు శుశ్రూష చేయుచుండవలయు నట. నాకు జ్ఞానమువచ్చినది మొదలు నిన్ను బెండ్లి యాడవలయునని యభిలాష గలిగి యున్నను నెన్నడును లజ్జాకోషంబున నట్టి కోరిక బయలుబెట్టనైతిని. వసంతా! నిన్ను గాక వేరొక్కని బెండ్లియాడవలయునని నాకు లేదు. దీని కెద్దియేని యుపాయమున్న నుడువుమని యడిగిన నప్పడతి కతం డిట్లనియె.

తరుణీ! అట్టి కోరిక నాకును జెక్కుదినములనుండి గల్గియున్నను నేను ముందు బయలుపరచినచో నీ చిత్తవృత్తి యెట్లుండునో యని మనంబున నణచుకొనియుంటిని. మన యిరువురకున్నను నేమి లాభము ? కులమున సమానుండనైనను సంపదచే హీనుండనగుట నాకు మీ తండ్రి నిన్నియ్య నొడంబడడు. దీనికేమి సేయుదము. అందరాని పండ్లకు జేతులు సాచనేల? సాహసకృత్యంబుల కొడంబడుమని నుడువుట నాయదికాదు. అదియు నీ మాటలనే తెలపదవలయునని భావగర్భితముగాఁ బలికిన నక్కలికి వసంతా! యని మేను గరుపార నిలిచి యింతను నంటియ మందెదవేల? నా డెంద మిదివరకే నీ యధీనమైనది నీ యిష్టము వచ్చునట్లు నడుచుదాన గర్తవ్య ముపదేశింపుమని పలికిన నతం డట్లయిన నేనొక యుపాయము వక్కాణింతు వినుము. నీవు ముఖ్యముగా నన్ను బెండ్లియాడవలయునను తలంపు గలిగియున్నచో విదేశ మరుగవలయును. అంతఃపురంబుల నత్యంత సుకుమారవంతురాలవై సుఖపడుచున్న నిప్పట్లు వెడలుమని చెప్పుటకు నోరాడకున్నది. పైన నీ చిత్తమనవుడు నవ్వుచు నవ్వానిత యిట్లనియె.

మనోహరా! నేను నీదానవని చెప్పినను వేరొక్కరీతి బలికెదవేల? నీతోడ

విదేశమున కరుగ సిద్ధపడివుంటి. నరివరని వరునితోఁగూడి రాజ్యము సేయుటకంటె ఇష్టమగు మగనితో ముష్టి యెత్తుకొనినను తృప్తిగా నుందునని యిదివరకే చెప్పితిని గదా. పెక్కేల? యెల్లుండి అమావాస్యనాటి రాత్రి మా కోటకు పడమర ప్రక్కనున్న గుఱ్ఱముల సాలలోనికి వచ్చియుండుము. గొలుసువెంబడి గోట దిగివత్తును. గుఱ్ఱము లెక్కి యెక్కడికేని బోవుద మిదియె మున్మాటికిని నమ్మకమయిన ప్రయాణమనిన జయంతుండు సొంతంబడిసె. అట్లయ్యిరువురు బాస జేసికొని బండియెక్కి యిండ్ల కరిగిరి.

పిమ్మట ప్రయాణదినంబున విలువగల వస్తువులు విమిడిగల పుట్టములు నాహార పదార్థములు సాయంకాలము దనుక సంగ్రహించుచు నమ్మంత్రిసూనుడు చీకటిపడిన తోడనే భోజనముసేయ బ్రయత్నించెనుగాని వాని దండ్రియు రాజనగరినుండి యింటికి బెందలకడ వచ్చెను. భోజనమునకై మడిగట్టుకొనిన తండ్రి పంక్తినే కుమారునికి గూడ వడ్డించిరి. కుడుచునప్పుడు కొడుకుతో దండ్రి యిట్లనియె.

వత్సా! విదేశమునుండి సంగీత విద్యాపారంగతురాలగు వారాంగన యొకర్తు వచ్చినది. ఈ రాత్రి నగరిలో సంగీతసభ జరుగును. దానిం బరీక్షించుటకై నీకు మిగుల పాటవము గలదని మీ గురువు రాజుతో జెప్పియున్నాడు. నే నింటికి వచ్చునప్పుడు రతడు నాతో నిన్నుకూడ నీ రేయి సభకు దోడ్కొని రమ్మని నుడివెనుగాన బరుండక మంచిదుస్తులను గట్టుకొని సిద్ధముగా నుండుము బోదమనుటయు నావలుకలతని చెవులకు ములుకులవలె నాటిన గొండాకవడి నేమియు బలుకనేరక నిశ్చేష్టుండై యూరకున్న నతండేమిరా మాటాడవు. గాన ప్రావీణ్యము నీకు లేదాయేమి యనుటయు నతం డయ్యా! నాకీ దినమున దలనొప్పిగా నున్నదిగాన నట్టిదాని పూర్తిగా బరీక్షించలేనని తోచుచున్నది అందులకై యూరకుంటి ననిన మంత్రి యెట్లయినను నగరి కరుగక తీరదు. ఓపిక లేనిచో రాజుగారితో నీ సంగతి చెప్పి యతని చిత్తవృత్తి ప్రకారము నడువవలయుననిన జయంతుం డనేక ప్రతికూల వాక్యములు చెప్పి ప్రాల్మాలదలచెను గాని తండ్రి యొప్పుకొనక పోవుటచే తుదకతనితో రాజసభ కరుగక తీరినదికాదు.

తండ్రితో రాజసభ కరుగునప్పుడా జయంతునికి మనంబునగల చింత యిట్టిదని చెప్ప మనోగమ్యము గాదనినచో వాక్కులకు శక్యమా? ఆ వృత్తాంత మా రాజపుత్రిక యెఱుగక యనుకొన్న రీతిని గోడను దిగి గుఱ్ఱపుసాల చేరి యందు నిద్రించుచున్న ప్రవరుని రా జయంతుడే యనుకొని యతనితో దురగమెక్కి పోయినది.

ఔరా! పూర్వోత్తర సందర్భ మెఱింగితివిగదా. తానొకటి తలచిన దైవమొకటి తలచునను లోకోక్తి యేల తప్పును?

అట్లయ్యిరువురు నరుగుచున్నతరి నత్తరుణి ప్రవరుని గుఱ్ఱము దరికి దన వాగుపము బోవిచ్చి నాథా! నేటికి మన మనోరథ మీడేరినది గదా. మొన్నటినుండి నేవీ పయనంబున కెంత ప్రయాసపడితి ననుకొంటిరి. రాత్రియు నొక యవాంతరము వచ్చి నది కాని దైవకృపచే దాటించితివి.

గాన కళావిపుణిక యగు గణిక యొకతె రాత్రి సంగీతము బాడుననియు దానిం బరీక్షించుటకై రమ్మని నాకు మా తండ్రి వార్తనంపెను. తలనొప్పి వచ్చెనని బొంకి యంకిరి జెప్పితి నింతవట్టు దైవానుకూలముగానే యున్నది. మీకు నట్టి విఘ్నము లేమియు రాలేదుగదా యని యనేక రీతుల దన మనంబునగల కోరికలన్నియు బయలు పరచుచున్న యన్నాతి మాటల నూకొట్టుచు నతండు గొన్నిటికి నప్పటికి దగినట్లు ప్రత్యుత్తరము జెప్పుచు నడువదొడంగెను

అంత నక్కాంత మోమిట్టు తెల్లతెల్ల పోవునని తెలుపురీతి దిక్కులందావకము దిక్కటిల్ల తెల్లవారదొడగిన గ్రమంబున భానుండు పూర్వశిఖరం బలంకరించుటయు నమ్ముంచుబోడి యవ్వెలుంగున వానిం బరీక్షించి తన మనోహరుడైన జయంతుడు కాడని యెఱిగి యంతరంగము తత్తరమంద దత్తడినుండి నేలంబడి మూర్ఛిల్లి కొండొకవడికి దెలిసి మరల నతని దిలకించి ధరించిన మలిన వస్త్రములంబట్టి యతని నల్పునిగా దలంచి తలయెత్తి పొల్లుపొల్లుగా గన్నులనుండి నీరు స్రవించుచుండ నేడ్చుచు నిట్లని తలపోసెను.

అయ్యో దైవమా! తల్లిదండ్రుల మక్కువ లెక్కసేయక చుట్టముల ప్రేమును విడనాడి వయస్యప్రీతి బూతిగణించి కులశీలములను పరిపాటి పీటబుచ్చి ప్రణయిందకోర్చి ప్రాణత్యాగమునకు సహించి యొక్క చక్కని పురుషునిం గూడదలచిన దక్కింపక యీ విరూపుని నా కెక్కడ దెచ్చిపెట్టితివి? కటకటా! నా చక్కదన మెక్కడియదని పాలు సేయుది? ఇప్పుడేమి సేయుదాన? మరల పురికరిగినచో నెరిదీయ నియమింతురు గాని వెనుకటి మక్కువ నుందురా? అహో! దైవఘటనము.

శ్లో॥ "అఘటిత ఘటితాని ఘటయతి ఘటిత ఘటితాని దుర్ఘటీకురుతే
విధి రేవతాని ఘటయతి యాని పుమాన్నైవ చింతయతి."

అను శ్లోకమును పలుమారు పఠించుచు మరియు ధైర్యము దెచ్చుకొని,

శ్లో॥ "ఉపస్థితే విప్లవ ఏవపుంసాంసమస్తభావః పరిమీయతేయతః
అవాతి వాయౌనహితూలరాశే ర్గిరేశ్చ కశ్చిత్ప్రతిభాతిభేదః."

అనగా ఆపదలు వచ్చినప్పుడే ధైర్యమును నిలుపుకొనవలెనది. గాలి వీచనప్పుడే గదా దూదిరాశికిని పర్వతమునకుగల భేదము తెలియబడుచున్నది. కావున బుద్ధిమంతు లాపత్సమయమందే తమ తెలివిని గనపరచుదురని విచారము విడిచి

యెదుట వహించినది. అట్టి యవసరంబున నా ప్రవరుండును నప్పుడనే గుఱ్ఱము దిగి యమ్మగువ నేమియు బంకరింపక రెండు దంతకాష్ఠములు విరచితెచ్చి యొకటి యా రమణి ముందరవైచి తాను పల్లు తోముకొనియె. అవ్వనితయు దానిం దీసికొని ముఖ మార్జనంబు జేసినది.

అట్లయ్యిరువురు ప్రాతఃకృత్యంబుల నిర్వర్తించి యొకరినొకరు పలుకరింప కయే గుఱ్ఱముల నెక్కి జాము ప్రొద్దెక్కు పర్యంతము నడిచినంత నౌక నది యెత్త మైనది.

అప్పుడు గుఱ్ఱములు విడిచి అంతకుమున్న కొందరు జనుల నెక్కించుకొని విడచుటకు సిద్ధముగానున్న చిన్నయోడ నౌకదానింగాంచి వడివడి నరిగి వారుగూడ నా యోడ నెక్కిరి.

పిమ్మట నోడద్రోయించి కర్ణధారుండు అవ్వలిరేవు చేరునంతలో నందుగల జనులవలన దాటించుటకు నియామకమగు సొమ్మడిగి పుచ్చుకొనుచు నంగారబ్రాహ్మణ విశ్వస్త్రయుండ నామెను సొమ్మిమ్మని యడిగెను.

ఆ యవ్వయు దీనస్వరముతో నాయనా! నేను మిక్కిలి దరిద్రురాలను. నా యొద్ద నేమియులేదు. యెవ్వతి యొద్దనైన బనిచేసి యుదరపోషణ జేసికొనవలయు నని యరుగుచున్నదాన. ఇట్టి దీనురాలిం గనికరించి యూరక దాటించిన నీకు మిగుల పుణ్యము రాగలదని యెన్ని విధములనో బ్రతిమాలినది. కాని వానికి దయవచ్చినది కాదు.

అమ్మా! దీనికి మే మెక్కుడుగా బన్నిచ్చుకొనవలయును. ప్రతిదినము మీవంటి వారు పెక్కండ్రు వచ్చుచుందురు. అందరిని యూరక నేను దాటించినచో మేమిల్లు వాకిలి నమ్ముకొనవలసినదే. సొమ్మియ్యక తీరదు. లేనిచో నవ్వలనే దించివేయుదుమని యా నావికుం డుత్తరము చెప్పెను.

అట్లామె నా సరదారుడు సొమ్ముదెమ్మని నిర్బంధించుచు నాదరించి గూర్చున్న ప్రవరుం జూచి—అయ్యా! తమరుగూడ సొమ్మిత్తురా యని యడిగిన నా ప్రవరుండు చింతాక్రాంతుండై యోహో నీవికిచ్చుటకు నావేత నేమియును లేదు. నీవి ఘోరటిం జూడ నూరక దాటించునట్లు కనబడదు పేదరాలి నీ యివ్వనే నిర్బంధించుచున్నాడు. వీనిచే నవమానముపడుట కష్టము. ఎట్లాకో యని తలంచుచు నా ప్రాంతమందే యధో ముఖియై కూర్చుండియున్న యా చిన్నదానిని సంజ్ఞాపూర్వకముగా జూపెను.

అప్పుడా సన్న గ్రహించి యా యింతబోడి తా దెచ్చిన నాడెములలో నొకటి విప్పి యతని ముందర విడిచినది. దానిం గైకొని ప్రవరుండు సంతోషముతో నావి కుడా! ఈ నాడెము నీ వడిగెడు సొమ్మునకు బదిరెట్లు వెలగలిగి యున్నది. దీని నీకు

గామరగా విచ్చుచున్నాము. ఈ యవ్వను నిక నిర్బంధింపకుమని పలికి యది వాని కిచ్చెను.

వారది సంతోషముతో గైకొని యతనిని మిక్కిలి స్తుతియించుచు నెమ్మదిగా నోరనడిపెను.

అంత కొంతతరి కత్తరి యవ్వలిదరి జేరినంత ప్రవరుడును రాజపుత్రికయు నోడదిగి నడువనొచ్చిరి. ఆ వృద్ధబ్రాహ్మణియు వారిని దంపతులనుకొని వారు తనకు జేసిన యుపకారమునకు గృతజ్ఞత జూపుచు వారివెంట నడుచుచు నా ప్రవరునితో నిట్లనియె. అయ్యా! నేను దిక్కుమాలినదానను. నాకింత యన్నము పెట్టనోపుదురేని మీ యింట వంట జేయుచుందును. తోడగానిపోదురే యని యడిగిన నతండు లోన నవ్వుకొనుచు నవ్వా! అలాగుననే రమ్ము పోషింతునని యామెంగూడ వెంటబెట్టుకొని నడువసాగెను.

ఆ చిన్నదియు నేమియుం బలుకక వాని మొగమైనం జూడక దైవమునుం జూచుచు హా! జయంతా! జయంతా! యని నడుమ నడుమ బలవరించుచు నేమి సేయ దలంచియోగదా! దైవము నన్నీతని కప్పగించెను. వీని విడిచినచో బ్రమాదమగును. వీనితోడం బోయెద నేమైన నగుగాక యని యతనివెంట నడువనొచ్చెను.

ఆ మువ్వురు మధ్యాహ్నమునకు నా ప్రాంతమందున్న హేలానగరము జేరి సత్రమున బసచేసిరి. ప్రవరుండును సత్త్రాధికారియొద్ద కరిగి నాటికి నవసరమైన సామగ్రి యడిగితెచ్చి యా యవ్వకిచ్చిన నా ప్రోడ చక్కగా బాకము చేయుటయు మువ్వురును భుజించిరి.

మరునాడు దరుణోదయంబున లేచి యా బ్రాహ్మణుడు స్నానసంధ్యావద్యనుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి మేన విభూతినలది బ్రహ్మతేజంబు మెరయ బంచాంగ మొకటి చేతబూని విపణివీథి కరిగి యందు గొప్ప వర్తకుండొకడు సెట్టియో వేరముననైన నొకచో గుంపుగా జేరియుండ నచ్చటికేగెను. వారు నతనిని నమస్కరించి యాగమన కారణంబడిగిన నాశీర్వదించి యతం డిట్లనియె.

అయ్యా! నేను బ్రాహ్మణుడను పరదేశస్థుండ కుటుంబముతో నిన్న నీ యూరు చేరితిని. సత్రము మూలముగా నిన్నటికి భోజనము గడిచినది. ఈ దినమున కేమియును లేదు. నాకు జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు మిగుల పాటవము గలదు. మీ మీ నక్షత్రములు చెప్పినచో దినచర్య వ్రాసి యిచ్చెదను. దృష్టాంతరముగా నుండిన నన్ను మన్నింపుడు. లేనిచో రేపు నన్ను గౌరవము సేయవలదని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా నుడివిన నతని మాటలకు సంతసించి తమ నక్షత్రములు వ్రాసియిచ్చి యానాటికి బండిపంటలతో

గూడ నెవ్వరు సామగ్రి యిచ్చిరి. ప్రవరుఁడును వారి వారికి దగిన ఫలములు వ్రాసి యిచ్చి యా సామగ్రి గొనిపోయి వృద్ధబ్రాహ్మణి చేతికిచ్చిన నామెయు రుచిగా వండి పెట్టిన సంతుష్టిగా భుజించిరి.

మరునాఁ డుదయమున బూర్వము వలెనే యతండు బజారున కరిగిన వర్తకులందరు నొకపోటునవే కూర్చుండి తమకు వ్రాసియిచ్చిన ఫలములన్నియు దృష్టాంతరముగా నుండుటకు మిగుల సంతసించుచు నతని పిలిపించి మరల నా దినమున ఫలములు వ్రాయించుకొని పూర్వమువలెనే సామగ్రి యిచ్చిరి. దానిచేత వారు మువ్వురేగాక మరి కొందఱుగూడ దృప్తిగా భుజించిరి.

ఇట్లు ప్రతిదినము ప్రవరుఁ డుదయమున బజారున కరిగి వర్తకులచే గౌరవము బొందుచుండ గొద్ది దినములలోనే యతని ఖ్యాతి యా యూర నలుమూలల వ్యాపించినది.

ఆ వార్త పెక్కండ్రు వర్తకులు విని యతనిచే ఫలములు వ్రాయించుకొనుచు మిగుల సత్కారములు చేయఁదొడగిరి. మరియొకనాఁ డొక రత్నవర్తకుని దినచర్య వ్రాసి యిచ్చుచుఁ బ్రస్తావముమీఁద దనకుఁగూడ రత్నపరీక్షయందు మిగుల నైపుణ్యముగలదని నుడివిన విని యా వర్తకుఁడు వానిని తన రత్నముల యంగడికి గొనిపోయి తనయొద్ద నున్న రత్నముల నాణెము సేయుమనిన నతం డన్నియు బరిశీలించి యందు వారు రత్నములని కొనియుంచిన పెక్కు గాజురాళ్ళ నేఱితీసి పరీక్ష చూపెను. దాని కా వర్తకుఁ డాశ్చర్యపడుచు నయ్యా! తమకీ బ్రాహ్మణ వృత్తియగు దైన్యతీసన మేటికి? నెల కిరువది రూపికల వేతనం బిచ్చెద. నాయొద్ద రత్నపరీక్షకులై యుండరే? యనుటయు నతండు వల్లెయని మొదట నట్టి యుద్యోగమందు బ్రవేశించెను.

అదృష్టవంతుఁ డెందేగినను గౌరవింపఁబడుఁ గదా? అప్పుడా సత్రమున బసచేసి మొక చిన్న యిల్లద్దెకు దీసికొని యందు ప్రవేశించిరి. కాని యప్పుడు నైన మా రాజపుత్రిక యతని మొగము జూడక మౌనం బవలంబించియు మర్యాదగా నతని యన్నంబులకు గొంత సంతసింపదు వనిపాటలయందు గొంతె మా యవ్వకు దోడు పడుచు నొంటరీతి విరాగబుద్ధితో గాలక్షేపము సేయుచుండెను.

ఆ బ్రాహ్మణియు వారిని దంపతులే యనుకొని పరస్పర సంభాషణములు లేక పోవుటకు శంకించుకొనుచు నవ్విషయము నెఱుఁగఁజాలక నియమితమైన పనుల నాచరించు చుండెను. ప్రవరుండును భోజనము సేయునప్పుడుతప్ప తక్కిన సమయములందు సౌకార కొట్ల గాలక్షేపము సేయుచుండును. ప్రవరుఁడుగాని రాజపుత్రికగాని ముసలిదిగాని యింకొరుల వృత్తాంతమునెఱుఁగకయే కాపురములు సేయుచుండిరి. ఆహా! వారి బుద్ధి బలము మిగుల గొనియాడఁదగియున్నది గదా?

ఆ వర్తకుడు వరని తెలివికి సంతసించుచు నెలనెలకు వేతన మభివృద్ధిచేయుచుండెను. ఇట్లుండ నతండొక్కనాడు దక్షిణదేశము నుండి యొక వర్తకుడు అద్భుతమైన రత్నమొకటి కొనివచ్చి కందర్పకేతుని దర్శనమున కరిగి నా రత్నము సోయగమున కచ్చెరువందుచు నట్టిదానిం దన జీవితకాలములో నెన్నడును జూడమి నా రాజు దాని గొనుటకు మిగుల నుత్సాహ మందుచు దాని వెల యెంత యని యా వర్తకు నడిగెను.

ఆ వర్తకుండును రాజుగారి యుద్దేశము గ్రహించి దీని వెల కోటిరూపాయ లనియు గవ్వయేమియు దక్కువైన నీయననియు గర్వితముగా నుత్తరమిచ్చె.

కందర్పకేతుండును తనయొద్దనున్న రత్నపరీక్షకుల పిలిపించి యా మాణిక్యమునకు వెల గట్టుమనిన వారును బరీక్షించి కొందరు యేబది లక్షలు, కొందరు డెబ్బది లక్షలు, కొందరు తొంబది లక్షలు చేయునని వెలగట్టిరి. అంతటితో తృప్తి పొందక యా నృపతి యా మణిని వెలగట్టింప కింకరునకిచ్చి నగరమునందలి పెద్ద వర్తకులయొద్ద కంపెను.

అప్పురిలోని వర్తకులందఱు దాని నాణెము చేసిరి· యేబది లక్షలకు తక్కువ వెలగట్టినవారు లేరు. కొందరు కోటిరూపికలు చేయుననిరి. ఈ రీతి నంగడులు త్రిప్పుచు గ్రమముగ నా ప్రవరుండున్న రత్నవర్తకునియొద్ద కా మణిని దెచ్చి వెలగట్టుమని రాజభటు లడిగిన దాని నతడు పుచ్చుకొని తత్తేజమునకు వెరగందుచు చెంత నున్న ప్రవరుని చేతబెట్టి వెలగట్టుమని యడిగెను. అతం డది పుచ్చుకొని ముమ్మారిటు నటు త్రిప్పి పెదవి విరచుటంజూచి యా వర్తకుడు పెదవి విరచితివి లోపమేమి? వెల యెంతచేయు నని యడిగిన నతండు నవ్వుచు నిట్లనియె. "అయ్యా! యిది యొక కృత్రిమరత్నము దీని వెల గవ్వయైన జేయ" దని యెకసక్కెముగా జెప్పెను·

ఆ మాట విని రత్నవర్తకు లందరు దెల్లవోయి యతని నందులకు దృష్టాంత మేమని యడిగిన ప్రవరుడు కావలసినచో పరీక్ష జూపింతు నని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా జెప్పెను.

రాజకింకరు లంత నా రత్నమును గొనిపోయి రేనితో వర్తకుల మాటయు బ్రాహ్మణుని వచనంబులు జెప్పిన విని వెరగుపడి యా యొడయ డప్పుడు యా బ్రాహ్మణుని గొనికొనిరమ్మని పరిచారకుల నంపెను. వారును పడివడి జని యనేక రత్నములతోగూడ నా ప్రవరుని రాజసభకు దోడ్కొని వచ్చిరి.

కందర్పకేతుండును ప్రవరుని మిగుల గౌరవపరచి కొలువుదీర్చి యాయద్భుతరత్నమును దెచ్చిన వర్తకు నెదుర నిలువబెట్టి యా విప్రునితో నయ్యా! తమ రీ రత్నమునకు వెల యెంత గట్టితిరని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

దేవా! ఇది యథార్థపు రత్నమైనచో రెండుకోట్ల రూపికలు వెలచేయును గాని గాజురాయి యగుటచే నొక రూప్యమైన జేయదు. దాని యందమునుబట్టి యిచ్చినచో నొక రూపిక నియ్యవచ్చునని నిర్భయముగా జెప్పెను. ఆ మాట విని యా రత్నవర్తకుడు లోన దిగులొందియు నా దైన్యము మొగమునం దోపనీయక, యోహో! మంచి నాణెగాడవౌదువు. ఈలాటివారు పదుగురున్నచో మా వర్తకము బాగుగనే సాగును. చాలు చాలు. కొందరు వస్తువులకు వెలగట్టుమని యిచ్చినప్పుడు తమ్ము మిగుల నాణెగాండ్రనుకొందురని తెలియకున్నను వానికి దక్కువ వెల గట్టుచుందురు. అంతియ కాని దాని నాణెమెఱిగి కాదు. ఇది నిజముగా గాజురాయి యని యెట్లు చెప్పగలవో తార్కాణము జూపింతువా! యని పెద్దయెలుంగున గద్దించి పలికిన నతండు వెఱపేయక పెక్కేల చూడు మిదిగో యని యొక యినుప పలకమీద నా రత్నమును నెత్తికొట్టుటయు నది తిలలంతలేసి శకలములై రూపఱినది.

దానితోడన యా వర్తకుని హృదయము సైతము భిన్నమైనది. వర్తకులందరు వెరగందిరి. నృపతి యతనిం గౌగిలించుకొని సుముఖా! నీ మూలమున నాకు మిగుల లాభము గలిగినది. నీవంటి నాణెగాడెందును లేడు. నీకు నెలకు నూరురూపికల వేతన మిచ్చెద. నాయొద్ద రత్నపరీక్షకై యుండుమని యతని కప్పుడు తదుద్యోగమునకు ముద్రిక నిచ్చెను. ఆ దాక్షిణాత్యుని యొద్దనున్న ధనమంతయు దోచికొనుటయేగాక యతని బద్ధునిం గావించియు నా నృపప్రవరుడు ప్రవరుని యనునయ వాక్యములచే నతని విడిచిపెట్టెను.

అది మొదలు ప్రవరునికి రాజనగరిలో నుద్యోగమూలమగు గౌరవ మెంతేని ప్రబల మగుచుండెను. ఇట్లుండిన గొలది దినములకే రాజుగారి ముఖ్యప్రధాని మరణము నొందెను. అప్పుడా రేడా యుద్యోగము ప్రవరునికే యిచ్చివేసెను. మంత్రిత్వ పదవి వచ్చినతోడనే ప్రవరు డా చిన్నయిల్లు విడిచి యొక మేడ బాడుగకు దీసికొని యందప్పటికి దగిన మర్యాదగా నడుపుచుండెను. అప్పుడైనను రాజపుత్రిక ప్రవరుని గాని, ప్రవరుడు రాజపుత్రికను గాని బలాత్కరించుటలేదు. వారి మనోదార్ఢ్య మెట్టిదో తిలకింపుము.

ప్రవరుడు మంత్రియైనది మొదలు రాజ్యమందు ధర్మప్రవర్తనలు మెండుగ జరుగునట్లును అధర్మప్రవర్తకుల శిక్షించునట్లును పెక్కు ప్రకటన పత్రికల దేశమందు వ్యాపింపజేయుటచే నతని బ్రజలందరు ధర్మప్రభువని కీర్తింపం దొడంగిరి.

ఇట్లుండునంత వర్ధనాకాంత దొకనా డేకాంతముగా నతని కిట్లనియె. సుమతీ! మతికౌశల్యంబున నీవు బృహస్పతియంతవాడవు. నీ ప్రాపువలనేరి లోపము లేకుండ రాజ్యము గాపాడుకొనగలనని మిగుల సంతసించుచుంటి. ఇక నీకును మాకును వెలపు

కొనని రహస్యము లుండవుగదా! విను నేను త్రిభువ నాశ్చర్యకరరూపంబున బొలు పొందు నిందుముఖి నొకదాని ద్వీపాంతరమునుండి రప్పించితిని. ఎన్ని జెప్పినను నప్పడంతి నాకు వశవర్తినిగాక సర్వదా దుఃఖించుచున్నది. అత్తలోదరి నిమిత్తముగా చిత్తభవుడు నా చిత్తము దుత్తునియలు గావించుచున్నవాడు. ధర్మాధర్మవివేకము విడిచి రేయింబవలు నే నా కనకాంగి నవరతంబు దలంచుకొనుచు జీవించుచుంటిని మరియు—

ఉ॥ "ఒక్కొక్కవేళ ధర్మములు • బొల్లమి సేయుదు రొక్కవేళ వై
న్యక్కున నాదరింతురు శ • ఠత్వముల్ జవరాండ్ర చిత్తముల్
పక్కున నేసరంజనదు • పాయములం దగు నిశ్చయంబులం
జిక్కగఁ జేసినాని సతి • చిత్తము బట్టి సుఖింపగాదగున్."

అని వ్రాసిన కవివాక్యము ననుసరించి కాలయాపన సేయుచుంటిని. బలవంతము సేయుటకు నుల్లము నొల్లకున్నది. ఆకాంతారత్నము తనంతవచ్చి నన్గలసికొనునట్లు చేయుదునేని నీ బుద్ధిబలంబునకు సాధ్యముకానిది లేదని స్తోత్రపూర్వకముగా నా చిన్న నాని వృత్తాంతము చెప్పినవిని యయ్యధర్మమునకు మిగుల బరితపించుచు సమయజ్ఞుం డగు యతం డప్పటి కేమియు ననక యొక నా దస్సేడియ మేతకలిగి యధోముఖియై ధ్యానించుచున్న యమ్మింటిబోటి నోదార్చి యల్లన నిట్లనియె.

సాధ్వీ! నేను క్రొత్తగా వచ్చిన మంత్రిని. నీ వృత్తాంత మంతయు విని జాలిపడియు నిప్పుడేమియు జేయునదిలేక యూరకుంటిని. సమయము వచ్చినప్పుడు నా యోపినంత యుపకారము సేసెద. దుర్మార్గుడైన రాజు నన్నిప్పుడు నీ చిత్తవృత్తి యరసిరమ్మని పంపెను. నా బుద్ధి యధర్మమునందు బ్రవేశించునది కాదు. నీ మగని కులశీల నామంబులు జెప్పుము. వానిబట్టి చేరని యోగింతునని పలికిన యతని చల్లని మాటలు హృదయసంతాపంబు కొంతవాయ మొగమొక యింత యెత్తి యమ్మత్త కాశిని యిట్లనియె.

అన్నా! నీమతి వివేకము వచనగౌరవమే చెప్పుచున్నది. నీ వంటి పరోపకార పారీణులు కొందరుండబట్టి గదా వసుంధరస్థిరంబై యున్నది. నా పేరు కళావతి. నా మగండు కాశ్మీరదేశ రాజకుమారుడు. వసంతుడను స్వార్థకాహ్వయముగల యాపురుష రత్నము వలాగురు మిత్రులతో విదేశ దర్శనార్థమై దేశముపదలి యందంద సంచ రించుచు నొక వటవృక్షమూలమున దన చెలికాండ్రతో వియోగము నొంది రాక్షస వనము లోకాంతమునగానున్న నన్ను గాంధర్వవిధి పెండ్లియాడియందు స్వర్గసౌఖ్యంబు లనుభవించుచుండ నొకనాడొక ముసలిది వచ్చి కొన్ని దినములు మిగుల నమ్మకముగా నా పనుపు నుండి నా మగని యాయువు మర్మము నాచేత నడిగించి తెలిసికొని

మేము గాఢనిద్రాపరవశులమైయుండ నా ప్రియుని స్మృతితప్పించి నన్నొరసిన నీ విగ్రహముచేసి యీ రాజున కప్పగించినది.

ఇతండును, కందర్ప బాణపీడితుండై యూతనంబున నన్ను మురిపించిన వ్రతమై తపంబున నొక వత్సరంబు మితిగోరితిని. అది నేను సమీపించుచున్నది. దైవము నన్నేమి చేయదలంచెనో యెరుగను. బంధువర్గములందొలె, మిమ్ములగూడ నా కానంద ముదయించుచున్నది. మీ వంటి ధర్మాత్ములకు నేనుం జెప్పెద మీ యెడద దొరకిన కరుణ బెంపుచేయ దగునని మిక్కిలి ప్రార్థించెదను. నా వృత్తాంతం బిదియ. నా మనోహరుని నెనసి చెప్పింపవలసినది. అట్టిమాట పాటించి చెప్పి నా యాపద దొలగింపుడని మిక్కిలి వేడుకొనెను.

ఆమె వృత్తాంతమంతయు విని యుకంతు మేను పుల్లసిన హా వసంతా! హా రామా! హా సోమా! హా చందురా! మీ మాట మరచిపోయి యింతదనుక వ్యాకులా నష్టుండనైయుంటి విద్రవిల్లుండన నేను కానా? అయ్యో! మిమ్ములఁబాసి యెంతవాల మయినది. తరుమూలములచే నా కొరకు పరీక్షించి విసిగి యెందైన బోయితిరా? కటకటా! వసంతుని వృత్తాంత మీ యింతి మాటలం దెలిసినది. నావలనే యసంగుని సుఖకర్తృండై మిత్రులం మాని మనచి వృక్షమూలము చేరనేను. మరియు నావృత్తాంతమన వలన మోహితమైనదే యని యనేక ప్రకారముల విచారించుచు నవ్వృత్తాంతమంతయు నా నాతి వెలింగించిన నవ్యుంచుబోడి మోమింత యెత్తి సంతోషముతో నవని కిట్లనియె.

ఆర్యా! మీయన్న వసంతుడు నాతో బహుమారు మీచరిత్ర లుగ్గడించి చెప్పెను. నీవు మిగుల సాధుబుద్ధివి. నా పురాకృత సుకృతం బెట్టిదియో యించుక బయల్పడినది. లేకున్న నిట్టి యూపద్వయమయందున బంధువర్గమునందుగనా యిక నీ వన్నలాతని యుదుటను మిమ్ము నిమిషములనుండి తొలగించుటకు నిదే దారము. నేను వెతుక్కుటకు వెప్పనక్కర లేదు. అది తత్సమయోచితములగు మాటలనే నాకిది సంతోషమును విచారమును గలుగజేసినది.

ఆమె వచనములకు వెరగుపడుచు వ్రకవుండు సాధ్వీ! నీవు చింతింపకుము. నే విన్న గాపాడుట కిందుండియే మిత్రుల వెదకించి యుంచు గప్పింపెదను. మావ్రులు గోరక దుఃఖమెట్లు వచ్చెనో కాలక్రమంబున సౌఖ్యము గూడ వచ్చే ప్రార్థింతుము. రెండును దైవాధీనములే యని యనేక నీతివాక్యములచే నామె నోదార్చి పిదప నతండు రాజునొద్ద కరిగి యాతనితో నయ్యా! యుమె తన యుంచిన వ్రతపరాధీనమైయున్నది గాన మౌనముగా నున్నది. మనంబున జింతము గాగ యని యతని నప్పటికి సమాధానపరచి యింటికరిగి వారి జాడ నరయ నలుదిక్కులకు

పెక్కుండ్ర దూతలం బంపెను. పిమ్మట నొక సత్రకుడ్యమ్మున దనరూపు చిత్తరువుగ వ్రాయించి వ్రేలగట్టి దానిని సాభిప్రాయముగా జూచినవారి దన మొద్దకు బట్టితెండని తగిన కింకరుల నియోగించెను.

ఇట్లుండ నంత నొక్కనాడు మంత్రిగారి యింటికి దిగుసపతి యను చాకలిది వచ్చి యుదుకుటకు బట్టలు వేయుడని యడిగిన రాజపుత్రియుం బారాయత్తచిత్తయై యున్నకాలంబున బరికింపక కొన్ని బట్టలతో దొరిగిన రైక యప్పుడ విప్పివైచిన నదియున్నియు మూటగట్టుకొని యది యామె సోయగమున కచ్చెరువందుచు నామూట మోసికొని రాజుగారి యింటి కరిగి యా చాకలిది మాసిన పుట్టములు వేయుడని యడిగినది. రాజపత్ని యంతకుముందు చెప్పిన బట్ట లెవ్వరివని యడిగిన అమ్మా! ఇవి మంత్రిగారి బట్టలు. వారి యింటిపనిగూడ మేము చేయుచున్న వారము అని చెప్పుటయు రాజపత్ని ఓసీ! మంత్రిభార్య యేపాటి చక్కనిది? ప్రాయమెంత? గుణమెట్టిదని యడిగిన నా రాజాంగన కా యంగన నవ్వుచు నిట్లనియె

దేవీ! మంత్రిగారి భార్యవంటి యందకత్తె నింతకుముందు నే నెందును జూచి యుండలేదు. నిజము చెప్పిన మీకు గోపము వచ్చునేమో? మీరుగూడ నామెకు జాలరు. ఆమె యెప్పుడును నిహాంరించుచు నొకచోట గూర్చుండును. వారియింట నొక మునలామె యున్నది. మంత్రిగారి భార్య వయసింక మెట్లున్నదియో యీ రైకయే చెప్పుచున్నది చూడుడు. విప్పివైచినను దొడిగినట్లేయున్నది. మేనిపొంకము నింతయుంతయని చెప్పలేకున్నది. అని యూరక పొగడుట విని నా రాజ భార్యయు నా చిహ్నములజూచి వెరగుపడుచు నిట్లనియె.

ఓసీ! మా ప్రభుని మొదల యాచకునిగా గుటుంబముతో నీయూరు వచ్చి తన విద్యామహిమచే బ్రధాన పదవి సంపాదించుకొనినయెడల వింటిని. సామాన్యస్త్రీయుం దింత చక్కని భార్య యెట్లు లభించినని. ఇది కనుగొంటినే యని యా రైక నైకొని చూచుచుండ నింతలో నొకయం జెట్టియో సభిమీద నక్కడికి వచ్చి భార్యచేత నున్న రైకజూచి యిది యెవ్వరిది? దీని నిట్లు పరీక్షించుచుంటివేమి అని యడిగిన వృత్తాంతం జూచి నవ్వుచు నా పువ్వుబోణి యిట్లనియె

ప్రాణేశ్వరా! ఈ కంచుకి యెవ్వరికో చెప్పగలవా? దీనిం దాకిన సరసులు వెంకటమును గలిగినయో యూహింపుడని పరిహాసముగా నడిగిన నా నృపతి పరీక్షించి యాశ్చర్యముతో నిట్లనియె. ఆహా! దీనిం దాల్చిన యింతిబోడి యింతయంతయని చెప్పలేకున్నది. ఎన్ని మడతలుపెట్టి నలిపి విడిచినను గుబ్బలనరుసున నిలచియున్నది. దీని నుండునట్టి వయసును సొగసును విస్మయజనకమునై తోచుచున్నవి. ఇది యెవ్వరిదో యెఱిగింపుమని యుత్సుకుడై యడిగిన నా వధూటి యిట్లనియె.

మనోహరా! ఈ రైక మీ ప్రధానిగారి భార్యదని యీ చాకెత చెప్పినది. ఆమె చక్కదనము గురించి యీ రజకాంగన యూరక పొగడుచున్నది. ఇట్టి మాధురాలినే వెరగుపరచిన యా తరుణీమణి సోయగము దర్శనీయమని తెల్లమగుచున్నది. అని యెరిగించుటయు నా భూపతి యాశ్చర్యావసావేశితమతియై యేమి! ప్రవరుని భార్య యింత చక్కనిదియా! అతండు ప్రధానియైన పిమ్మట వివాహమాడి యుండలేదు. అంతకుముందు సామాన్యస్థితి కలవాడని వింటిమి. అప్పుడట్టి యెలనాగ యెట్లు దొరకును. బ్రాహ్మణులలో రూపసంపన్నులుండుట యరుదందురు. ఈ సందేహము తీర్పు కొనవలసినదే యని పలికెను.

అప్పుడా రాజపత్ని నవ్వుచు చేపరయుపున రత్నవలయము ద్వారకినతోడనే దానిం ధరించు మింపుటోవని సముద్రాంతరము నుండి రప్పించితిని. ఇప్పుడీ రైక ధరించు కోర్కెననని జూడక విడువరా! యని పరిహాసమాడినది. ఆ నృపతియు కాంతా! యింతవస్తువుం జూడ నెవ్వరికి వేడుకయుండదు? చూచినంతనే తప్పు వచ్చునా? ప్రవరుని భార్యంజూచు నుపాయ మొకం దూహించితిని. రేపు నీవు స్వయముగా వంటచేయుము మన యింటి కతని విందునకు పిలచెదనని చేయదగిన కృత్యము లన్నియుం బోధించి యతం డప్పుడ యాస్థానమున కరిగెను.

అంతకుబూర్వమే కొల్వుకూట మలంకరించిన ప్రవరునితో గూడుకొని రాజ కార్యములు విమర్శించి యనంతర మా నృపాలుం డతనితో నిట్లనియె. సుమతీప్రవరా! మన యిరువుర మొకచోట భుజింపవలయునని యెన్నియో దినములనుండి వేడుకగలిగి యున్నది. రేపు మా యింట భుజించి నా యభిలాష దీర్పుము. మిత్రయుక్తముగా భుజించు దివసమే పండుగయని చెప్పుదురు. నీవు మాయన్నిగతులం బూజ్యుడవని సాదరముగా నుడివిన విని ప్రవరుండు సంతోషపులకితుండై దేవా! మేమందరమును మీ యున్నవే భుజించుచున్నారము. అని యిట్లనియె. మీ సహపంక్తి భుజింపవలె నన్న నా కెంత భాగ్యము? మీరు నన్నింత పెద్దచేసి మన్నించితిరి. రేపు నాకు మధ్యాహ్నవేళ ప్రవరుడు ప్రోక్రమముచేయుము నా విందున కనుమోదించెను.

తంపన్నకేతుడును నప్పరునాడు ప్రవరుని దన యింటికి దోడుకొనివచ్చి యంతఃపురములో భార్య చూడ్కి నా మంత్రితో నిష్టగోష్ఠి వినోదాలాపములతో భుజింపుచుండెను.

దీర్ఘదర్శియగు నా ప్రవరుడును భుజించునప్పు డెద్దియో విచారము మనంబున శంకించు దలవాల్చుకొనియే చింతింపుచుండెను. అప్పుడ మ్మోదయుండు అమాత్యా! ఈ భక్ష్యమెంత రసవంతముగా నున్నదియో చూచితివా? ఈ శాకము రుచిగా జేయబడి నది సుమీ! ఈ పాయసంబున పైటన మిరియపుపొడి కారము, ప్రియుని మనసుంచి

పోలిగంటుసుంట వాల్గంటికింబలె రహస్యమైయున్నదిగదా! యని యనేక గతుల చమత్కారవచనంబులాడుచు భార్యతో బోటీ! పూర్ణాపూపంబుల నిటు తీసుకొనిరా. ఇతనికి వడ్డింపుమనిన నతండు వలదని చేయిత్రిప్పిన నిర్బంధించుచు తన్వీ నాకంత పూర్తిగా వడ్డింపకుము. రేపు నాకు మంత్రిగారి యింట్లో విందు జరుగబోవును. మా మంత్రి భార్య పదార్థముల నీకంటె రుచిగా జేయగలదట. బ్రాహ్మణులకు రుచి తెలిసినట్లు భోజనమం దితరులకు తెలియదు. లోకంబున మైత్రియు బాంధవ్యంబును భోజనంబునం గాని లెస్సగా గలియవు. అని యభిప్రాయసూచకముగా సంభాషించు రాజు మాటలన్నియు విని ప్రవరుడు గుండెపగుల దిగులుపడి పెక్కుతెరంగుల నంతరంగమున జింతించుచుండెను.

భోజనమైన వెనుక సభామండపమున వారాంగనా నృత్యగాన వినోదంబుల గొంత గడపి యా రేడు ప్రగ్గడకు గర్పూరవీటీ ప్రముఖములగు పెక్కుసత్కారంబులాచరించిన నవి యన్నియు నాదరపూర్వకముగా స్వీకరించి వెడలబోవునప్పుడు మంత్రి రాజుతో నిట్లనియె.

దేవా! మేము తినునది యంతయు దేవరసొమ్ము. ఐనను మా భక్తివిశ్వాసములిట్లు ప్రేరేపించుచున్నవి. తమ రిందాక నాడిన మాట యథార్థముసేయ వేడెదను. ఆర్యులు పరిహాసంబుల నయిన నసత్యము బొంకనీయరుగదా? దేవరగూడ రేపు మా యింటికి విందునకు దయచేసి గృహపావనము సేయ ప్రార్థించుచున్నవాడననిన నప్పుడు నతం డిట్లనియె.

మిత్రమా! దీనికై నన్నింత ప్రార్థింపవలయునా? విందులనిన నాకు మిగుల సంతసమను విషయము నీ వెరుగవు కాబోలు. అలాగుననే వచ్చెద. వంటమాత్రము పెంపలరగ జేయింపుమని యాదరపూర్వకముగా సాగనంపిన నతండును రానిసంతోషము మొగమునకు దెచ్చుకొనుచు నతని వీడ్కొని యింటికరిగెను. అట్లరిగి పర్యంకము మీద గూరుండి యిట్లు ధ్యానించెను.

అయ్యో! నాకిప్పటికి రాజును విందునకు బిలువక తీరినదికాదు. వంటజేయ నాకు భార్యలేదు గదా! రాజు భార్యచే వంటచేయించి వడ్డింపించి నప్పుడు నేనొరులచే వంటచేయించుట యుచితముగాదు. అదియుంగాక రమణీప్రియుండగు రాజు చేసిన కపటము బొడగట్టినది. నా యింటనున్న యీ వాల్గంటి వృత్తాంత మెవ్వరివలననో విని యది నా భార్యయే యనుకొని దీనిం జూచుటకే యిట్టి ప్రయత్నము జేసెను.

ఈ కాంత యెవ్వతయో నాకును దెలియదు. తా నెవ్వరినో వంచి సాంకేతికమేర్పరచికొని నన్నే యతడనుకొని మోసపోయినది. పాపము సంతతము వానికొరకే

చింతించుచుండును. ఇన్ని దినములైనది. నీ వెవ్వరవు, నీ వృత్తాంత మేమని నన్న డుగలేదు. ముసలామెయు మాయన్న మనసు దిట్టమిది. మా కాపురము గుట్టిన్నినాళ్లొరు లెరుగకుండ నిలుపుకొని వచ్చితిమి. ఇప్పుడేమి చేయుదును. నాకు భార్య లేదంటినా మిగుల హాస్యాస్పదముగా నుండును. వినినవారును నమ్మరు. విప్రుల్లప పాటి నా భార్యయేయని తలంచుచున్నారు దాని యునికిచేతనేకదా నే ముట్టినదిబంగార మగుచున్నది. నా కితండు భార్యచేతనే వండించి వడ్డింపజేసెను. నే నీ యవ్వచే వడ్డింపజేసితినేని మర్యాదహీనముగా నుండును. అదియునుంగాక యీయమెం జూచుట కొరకేగదా యితండీ విందుల గల్పించుట. హా! దైవమా! ఈయాపద యెట్లు దాటునో గదా యని ధ్యానించుచు నట్లే యుండుకొనియుండెను.

వృద్ధబ్రాహ్మణియు యథాప్రకారము ప్రవరుడు భోజనమునకు రాకపోవుటచే నతనియొద్దకుబోయి భోజనమునకు లెమ్మని పిలిచినది. అతం డవ్వా! నా కీ దినమున నాకలిలేదు. భోజనము చేయను. మీరు భుజింపుడనుటయు నామెయు బహువిధముల నిర్బంధించెను. గాని యామె ప్రయత్నమేమియు గొనసాగినదికాదు.

అట్లు లేవకయే పరుండి యుత్తరము చెప్పుచున్న ప్రవరుని మాటలన్నియు వినుచున్న రాజపుత్రిక తన బుద్ధిసూక్ష్మతచే నతని విచార కారణము గ్రహించి యతనియందు బద్ధానురాగయై యున్నది గావున నతడు వినుచుండ నా బ్రాహ్మణితో నిట్లనియె.

అవ్వా! బుద్ధిమంతు లల్పకార్యవిషయమై చింతించుచు నజ్ఞులవోలె భుజింప మానుట తగునా? తమ పోషకత్వములోనున్నవారిచే దీరవలసిన కార్యము లెవ్వియేని గలిగినచో నడిపినం దప్పా? ఒకవేళ బలాత్కరించినచో దగుల మెక్కుడనని వెరపు గలిగియున్న దేమో? హృదయంబున నట్టి భీతిగొన నవసరములేదు. దైవప్రతికూల దినములలో మిత్రులు మాత్ర ముపకరింతురా? మే మిట్లు చెప్పదగినవారము కాము. అయినను పోషకత్వాన మూరకుండనీయకున్నది. భుజించిన వెనుక కార్యమెరింగించి వినియోగింపవచ్చునని పలికిన నాపూబోడివాక్యంబులకు సంతసించి యతండప్పుడ లేచి భుజించిన వెనుక యవ్వతో జెప్పినట్లు కార్యవృత్తాంత మంతయు నెరింగించుటకు నమ్మించు బోడియు నిప్పనికింత చింత యక్కరలేదు. వంట జేయుదు. విందునకు నిలువవచ్చునని యతండు వినుచుండ నవ్వకే చెప్పినది.

అంత మరునా డా రాజపుత్రిక గ్రొత్తరుచు లుప్పతిల్ల పెక్కువిధముల నింపి వంటలతో బాకంబుచేసి సిద్ధపరచిన ప్రవరుడును రాజా నుచిత సత్కారంబుల దోడ్కొనివచ్చి భోజనాగారంబునం గనకసుమవిరాజమానంబగు పీఠంబునం గూర్చుండ బెట్టి వడ్డింపుమని యమ్మానవతి కానతిచ్చిన నా చతురయు నృపతిమతి యెఱింగి

మొదట లోక దినను చీనాంబరముగట్టి కెంపులచెక్కిన నగలబూని తళుక్కురని నిజ తనుద్యుతుల మెఱయ వహోయలగులుకు నడల జనుదెంచి వారిముంగల బైడిపాత్రల నమర్చి యందు పెక్కు పిండివంటకములతో మొదటి వడ్డన వడ్డించి పిమ్మట నయ్యలంకారములతీసి మఱియొక దినుసు పుట్టంబును భూషణంబులదాల్చి వారు భుజించుచుండ గావలసిన పదార్థముల నభిప్రాయ మెఱింగి వడ్డింప దొడంగినది.

అప్పుడు రాజు రెండు విధములుగా గాన్పించిన యప్పాటలగంధిని విరువురుగా భావించి వారి సోయగ మోరగంటం జూచుచు నోహో! యీతని కొక్కతరియే భార్య యని వింటి. యేకరీతి సొగసుగల ముగుదలిరువు రుండిరే! ఇంత యందకత్తెలెక్కడ దొరికిరోగదా! వీని యదృష్టమేమి? మేలు మేలని యప్పడుచుల గురించి యాశ్చర్య పడుచు భుజించిన వెనుక యతనిచే సత్కారములనంది యింటి కరిగి భార్యతో నిట్లనియె.

ప్రేయసీ! మన ప్రగ్గడ కొక్కరితయే చక్కని భార్యగలదని వింటిమిగాని విఱుంబరయ విద్దఱునుమీ. అన్నన్నా! యాయన్నులమిన్నల సొంపు మనము విన్నదాని కన్న మిన్నయై యున్నదిగదా. తెరగంటి వాల్గంటులు వారియింట దాస్యంబునకైనం జాలరని యూహించెదను. చక్కదనం బొక్కటియేగాక దానికి వన్నెపెట్టు ఠీకౌశల్యము గూడ యున్నదినుమీ. అది యెల్ల నడల యొయ్యారంబునను వడ్డన చమత్కృతి చేతను వెల్లడియైనది. అది అట్లుండనిమ్ము. తత్కృతమ్మగు పాకమున, బదార్థభేదమ్ముల కనిపెట్ట నెవ్వరితరంబు? రుచివన చెప్పనేల?

ఒక్కటియే పెక్కువిధముల రుచి గలుగునట్లు వండినది. భుజించితిని గాని యేది యెట్టిదియో భేదమే తెలిసినది కాదు. బాపురే! అని యత్యాశ్చర్యముగ నామెను ఎన్నించుచున్న నాధునిమాట లాలించి యాప్రోయాలు దానుగూడ నా చేడియలంజూడ వేడుగ పడుటయు రేదు అందులకొక యుపాయ మూహించి మరునాడు సచివుని రప్పించి యిట్లనియె.

ప్రగ్గడా! మన మెల్లుండి వచ్చుచున్న యర్ధోదయంబునకు సకుటుంబముగా సముద్రస్నానమున కరుగుదము. మహాపర్వంబుల దీర్థంబులయందు భార్యలతో వలువ చెరంగుల ముడిపైచుకొని క్రుంకినచో నెక్కుడు పుణ్యము గలుగునని విద్వాంసులు చెప్పుదురు. అట్టి ప్రయత్నము గావింపుమని యభిలాషపూర్వకముగ జెప్పిన విని యెదద దిగులుపడియు సంతసము మొగమునం దభినయించుచు వల్లె యని యింటికరిగి ముసుహోరె విచారగృహంబునం బండుకొని యిట్లు ధ్యానించెను.

పాపమీ చిన్నదాని యనుగ్రహమున నొక యాపద గడిపితిని. పరకాంతను వంటచేయుమనిన గొంత యుక్తముగా నున్నదిగాని సరిగంగాస్నానమాడ రమ్మని

యెట్లు వలుకుదును? మొదటనే యీ సుందరి నా భార్యకాదనియు నాకు పెండ్లియే లేదనియు జెప్పినచో నీ మున్పురాకపోవుగదా. పట్టిదంభము పెట్టికొనిన నెవ్వరికిని గిదు రాకమానదు. ఇప్పుడు నాకు భార్యలేదని చెప్పిన బరిహాసాస్పదుడ నగుదును. ఏమి సేయుదును. ఉపాయమేమి? అని ధ్యానించుచుండ వెండియు మునరి యామె తోడన మునకు రమ్మని పిలిచిన నతండు వెనుకటివలెనే రానని చెప్పిన నా నన్న యెఱింగి యా కురంగనయన యతండు వినుచుండ నవ్వుతో నిట్లనియె.

అమ్మా! సారెసారె కిట్లు కార్యాతురత్వంబున జింతింపనేటికి? ఒకమాటు నియోగించిన భృత్యుల వేరొకమాటు నియోగింప విషయ మాలోచింపవలయునా. సతతము దన్ను బోషించువారి కవసరము వచ్చినప్పుడు కార్యములు దీర్చుట భృత్య కృత్యమేగదా! కావున గార్యమెఱింగించి నియోగింపవచ్చునని పలికిన విని సంతసించి ప్రవరుండు సంతోషముతో లేచి భుజించి రాజుచెప్పిన కార్యవృత్తాంతమంతయు నెఱింగించిన నా యించుబోడి యిట్లనియె.

ఈ మాత్రపు పనికే యింత చింతింపవలయునా! అక్కార్య మేను నడపించి కృతజ్ఞత జూపించుకొనియెదగాక. పీతాంబరములు నేడురకముల నగలు పుట్టములు తెప్పింపవలయును. స్నానఘట్టమున నేడు గుడారములు, నేడు గుఱ్ఱములు గలుగు నట్లు కట్టనియోగింపవలయునని కర్తవ్యములన్నియు నవ్వుతో జెప్పుచు నుపదేశించుటయు నా మంత్రియు నవియన్నియు నా తీరున సిద్ధపరచి ప్రయాణసమయ మావమణి కెఱింగించెను.

అప్పు డబ్బోటి నీటుల గులుకు మేటి సోయగంపురూపు దీపింప సింగారించుకొని తానొక యాందోళికమున గూర్చుండి తక్కిన చతురంతయానములలో నింతులగు నగలను బట్టములను బెట్టి తలుపుల మూయించి నడువ నియోగించినది.

మంత్రియు మిగుల నానందముతో నొక పల్లకీయెక్కి యాందోళికాసప్తకంబు దన వెంబరా బోయెల యెలుంగుల నింగిపగుల సముద్రస్నానంబున కరుగుచుండెను.

రాజును భార్యతో నంతకుమున్న వెడలి మంత్రి గలసికొనెను. తదీయాందోళికా సందోహవాహకజనక కంఠనిర్ఘోషార్భటులకు వెరగందుచు నా చక్రవర్తి యా చతురంతయానము లన్నియు నెవ్వరివని ప్రాంతగుల నడుగ వారలవన్నియు మంత్రిగారి భార్యలవి యని యుత్తరము చెప్పిరి.

ఆ నుడువుల నా యొడయుని యెడద సంశయాశ్చర్య పారావారంబున మునింగి వేవేరంగుల జింతించుచుండ గ్రమంబున వారందఱు స్నానఘట్టము జేరిరి.

అందు మంత్రియెక్కిన యాందోళికము దక్క తక్కినవి యాపటకుటీరములలో

ప్రవేశపెట్టిరి. అప్పుడురాజును భార్యయు జూచుచుండ నయ్యందఱయాన మొదటి గుడారమునుండి వచ్చి ప్రవరునితో స్నానముచేసి పోయి యా డేరాలోనుండి రెండవదాని లోనికివచ్చి యందున్న నగలను వలువను ధరించి యప్పటియట్ల యరిగి యుత్తరుణి ప్రవరునితో స్నానముజేసెను. ఈ రీతిని నగలును చీరలును మార్చుచు నన్నేడియు నేడు గుడారములలో నుండి వచ్చి వచ్చి ప్రవరునితో నరిగంగాస్నానములు చేసినది.

ఆ వింతయంతయు జూచి కందర్పకేతుండును భార్యయు మనంబున మిగుల వెరగుపడి యోహో! మొదట మన ప్రవరునికి నొకతయే భార్యయని వింటిమి. విమర్శింప నిద్దరు కోచిరి. ఇప్పుడు జూడ నేడ్గురుగా గాన్పించిరి. వీరి చక్కదన మొక్కరీతిగా నున్నది. ఈతని కింతటి సుందరులున్న సంగతియే తెలియదు. వీరి సౌభాగ్యమహత్వమే యీ గుట్టునకు మూలమని యనేక రీతుల నా దాంపత్యమును గురించి చెప్పుకొనుచు మరల నాందోళికములెక్కి యింటి కరిగిరి. ప్రవరుడును రాజపుత్రికయు చెప్పినయట్లు గొప్ప వైభవముతో బసచేరిరి. జాణలగు మానినులు పన్ను వాక్యములకు ప్రతిహతము గలదా?

ఆ మరునాడు రాజు తెలివిగల యొక పరిచారికం జీరి యేడు జల్తారుచీరలతో మఱికొన్ని కానుకలంపి వీని దీసికొనిపోయి మంత్రిగారి భార్యలకిచ్చి వారివారి పేరుల వ్రాసికొని రమ్ము. వారేమి విద్యలం జదివిరో తెలిసికొని రమ్మని మరికొన్ని మాటలం బోధించి యంపెను.

ఆ వనిత త్రియు నా కానుకల బట్టించుకొని మంత్రిగారి ద్వారము నొద్దకుబోయి తన రాకయు రాజుగారి సందేశప్రకారము దెలియజేయుటయు ప్రవరుడు గుండెయుల్ల మన నయ్యో! ఈ రాజు నా గుట్టు దెలిసికొనువఱకు విడుచునట్లులేదు. ఆ చిన్నదియు నతనికి వైయెత్తువైచుచు శ్రమపెట్టుచున్నది. ఇప్పుడేమి చేయగలను. ఏడ్వురు భార్యలకు నేడు జల్తారు మేల్కట్టుచీరలు పంపించియున్నాడు. ఏడ్వురు గనబడి కానుకలందికొని పేరులు చెప్పవలయునట. ఏమి చేయుదును దైవమా! అని ధ్యానించుచు నా ముద్దియ నాకన్న బుద్ధిమంతురాలు. దీని కేమి వ్యూహము బన్నునో చూచెదంగాక యని తలంచి యప్పుడే యా వృత్తాంతము అవ్వతోచెప్పి యా యొప్పులకుప్పకు దెలియజేసెను.

అప్పుడా ప్రజ్ఞావతి అవ్వా! ఇందులకు వెరవబనిలేదు. ఆ దాదిని గానుకలతో రమ్మనవచ్చును. నరిగంగస్నానములు జేసినవారు చీరలందుకొనరా? సందియ మనపనను లేదనిచెప్పి తరువాత మునలమ్మకు గొన్ని మాటలు బోధించి చేయవలసిన యుపాయము మెఱింగించి తాను లోపలకు బోయినది.

ప్రవరుడు తన పరిచారికవెంట రాజదాసిని తన యంతఃపురమున కంపెను.

అవ్వ యందుగూర్చుండి యా దాదికి దగిన మర్యాద గావించినది. అప్పుడా దాది అమ్మా! మంత్రిగారి భార్యలేరీ! వారికీ కానుక లీయవలయును. నెందఱు? వారి పేరు లేమో మీ రెఱుంగుదురా వ్రాసికొనవలయునని యడిగిన నా యవ్వ మంత్రిగారికి నెన మండ్రు భార్యలున్నారు. వారి భార్యల పేరులు శ్రీకృష్ణుని భార్యలపేరులే. వారందరు కలసి యేకముగా రారు. ఒకరితో నొకరు మాటాడరు. సాపత్న్యధర్మము లోకవిదితమే కదా? ఎవ్వరిని పిలువమన్న వారిని నేను తీసికొనివచ్చెదఁ జెప్పుమనుటయు నా దాది మొన్న సముద్రస్నానమునకు వచ్చినవా రెవ్వరే కదా యని యెదుపీరలే తెచ్చితివి. కావిందు మఱియొకటి వింతలోఁ దెప్పించెద ముందుగాఁ బెద్దభార్యం బిలువుడని పలి కిన విని యా యవ్వ మొన్న కడపటియామెకు దేహములో స్వస్థత లేక సముద్రస్నాన మునకు రాలేదు. మంత్రిగారి కెనమండుగురు భార్యలు అనిచెప్పుచు నా యవ్వ లోప లకుఁ బోయి దివ్యాలంకారభూషితయై యొకదినుసు నగలును వలువలును ధరించి మెఱయుచున్న యా యన్నుమిన్నను వెంటబెట్టుకొనివచ్చి యీయామెయే పెద్దభార్య. ఈమె పేరు రుక్మిణి. ఈమె సంగీతములో నిధి అని యామె గుణంబును వర్ణించి చెప్పినది.

దాది యామెకు నమస్కరించి కొంత ప్రసంగము గావించి యామె పలుకుల కలరుచు దానుదెచ్చిన కానుకలిచ్చి రెండవ యామెను దీసికొనిరమ్మని ముసలమ్మకు సంజ్ఞఁజేసినది. అప్పుడా యవ్వ యవ్వనితను లోపలకుఁ దీసికొనిపోయి ముహూర్త కాలములో మఱియొక దినుసునగలు వలువలుదాల్చి మఱియొకతెవలె దోచుచున్న యా చిన్నదాని కై దండ పట్టుకొని తీసికొనివచ్చి దానికి జూపుచు నీమె రెండవభార్య. ఈమెపేరు సత్యభామ ఈమెకుఁ దర్కవ్యాకరణములు రెండును గూలంకషముగాఁ దెలియునని చెప్పినది.

ఆ దాది యామెతోఁ గొంత ముచ్చటించి సంతసించుచుఁ గానుకలిచ్చి మూడవ యామెం దీసికొనిరమ్మని సంజ్ఞచేయుటయు వృద్ధయమ్ముద్దియను లోపలకుఁ దీసికొని పోయి మరియొక వేషముతోఁ దీసికొనివచ్చి చూపినది. ఈరీతిగా నానాతి యెనమండ్రు అవరాండ్రగా తోచునట్లు వేషములుమార్చి వలువల తొడవుల చాయలుగూడ నెనిమిది దినుసులుగా ధరించి దానితో సంభాషించునప్పుడు స్వరభేదములు గలుగునట్లుచేసి దానిని మోహింపఁజేసినది.

ఆ దాదియు నెనమండ్రు భార్యలకుఁ గానుకలిచ్చి వారివారి నామ విద్యా రూప విశేషములు వ్రాసికొని వారివలన నా మంత్రణము వడసి రాజునొద్దకుఁ దచ్చాతుర్యాది విశేషంబులు నద్భుతముగా స్తుతిచేయఁ దొడంగినది.

రాజు ఆ విశేషము భార్యతోఁ జెప్పి మన మంత్రిపుంగవుఁడు శ్రీకృష్ణునికన్న విలాసపురుషుఁడట. ఏనమంత్రు భార్యలు దేవకాంతలుగాని మనుష్యకాంతలు కారట. అతనికీ యదృష్ట మెట్లు పట్టెనకో యని వెరగుపడుచుఁ బరితపించుచుండెను.

ప్రవరుఁడు రాజనందన చేసిన చమత్కారమునకు మిగుల మెచ్చుకొనుచు నయ్యుపకారమునకు బ్రతి యెద్దియోఁ దాను జేయలేనని యవ్వనిక వినుచుండ నవ్వకోఁ గృతజ్ఞతా సూచకములగు స్తుతులు పెక్కు చేసెను. అక్కన్యయు మనంబున నిట్లు వితర్కించెను.

అక్కటా! నా యవ్వనమంతయు నడవిఁగాసెడు వెన్నెలవలె వ్యర్థమగుచున్నది! మంత్రికుమారుఁడగు జయంతుని విడచీసి ప్రతికూలుఁడైన దైవమిప్పుడు సానుకూలుఁ డగుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. మొదట నీతని మొగము విడానించి చూడమి విన్నాణ్కు పేషించి యూరక యుండుచుంటిని. పరిశీలించినకో నితం డతనికన్న నక్కునివాఁడును విద్వాంసుఁడు నగుటచే నాకింక చింతింపవలసిన యవసరమే లేకపోవును. చక్కదనమేకాక యీ పురుషశ్రేష్ఠుని జితేంద్రియత్వము మిగుల శ్లాఘాపాత్రమై యున్నది. ఇంత సొగసుగల నెలంత యూరక తన యాధీనమందుండ మఱియొకం డెవఁడైన నిట్లుపేక్ష జేయునా? ఆ సుగుణసంపత్తియే వీని యదృష్టమునకుఁ గారణమని యూహించెద. నేనిఁక నితని వివాహమాడనికో నా చక్కదనమునకు దిక్కేది? నేఁడు నాకు శుభశకునసూచకముగా నెడమ భుజ మదురుచున్నది. ఈ రేయి వీనితోఁ గలసి కొంత ముచ్చటించెదఁగాక యని నిశ్చయించి యా రాత్రి ప్రవరునికి వడ్డించునప్పు డవ్వతోఁ బూర్వముకన్న నెక్కుడుగా పదార్థములు వడ్డించుమని రహస్యముగా బోధించినది.

వృద్ధయు నమ్ముద్దులగుమ్మ చెప్పినచొప్పున నెక్కుడుగా వడ్డించినం జూచి ప్రవరు డవ్వా! నా కీదినంబున నిట్లు వడ్డించితివేమి? నా భోజనపుతీరు మఱచితివా? నా కడుపు పెద్దదియైన దనుకొంటివా? యని యడిగిన దలుపుచాటున నున్న యన్నాతి యతఁడు వినుచుండ నిట్లనియె.

అవ్వా! పదార్థము లెక్కుడైనచో దిగఁబెట్టవచ్చును. వంటజేయుటకును నది గంగాస్నానము లాడుటకును నోరదంబడినవారు పదార్థశేషములు దినుటకు మాత్ర మశ్శక్తులుగారా? అవసరంబున్న యుప్పుడేగాని యాశ్రితజనంబుల మన్నింపరు గాఁబోలు నను యుత్తరము చెప్పిన నతం డా మాట కేమియుఁ బలుకక వలయునంత భుజించి యుప్పగించియిల్లు తన శయ్యాగృహంబున కరిగి పండుకొనియె.

పిమ్మట నా కొమ్మయు నాఁడు కాంతుని పాత్రయందు భుజియించి యంతఃపురంబునంతయు వింతగా సింగారించి మించుతళుక్కులఁ దిరస్కరించు మేనికాంతుల

మెఱయు రతనంపు పైడితొడవులఁ జెక్కడాల్చి మొదలనందిన పరిమళద్రవ్యంబుల వాసనలు దెసలావరింపఁ జెంపగు వింపుగులుకు వేషంబునఁ బుడమి జక్కఁదనంబునం బ్రసిద్ధికెక్కిన చక్కెరబోండ్లనెల్లఁ దిరస్కరించుచు నా మేడమీద గద్దియం గూర్చుని నిలువుటద్దంబునఁ దన మేని సోయగంబెల్ల నుల్లంబలర వీక్షించుకొనుచు నా వృద్ధం తీసి యిట్లనియె.

అవ్వా! నే నొక్కసారి జీరుచుంటినని చెప్పి యప్పురివరు నిప్పటికిం దోడ్కొని రమ్మని పనిచిన నామెయు జని యతనితో నామాట జెప్పినది. అతండు శంకాన్విత స్వాంతుఁడై కారణం బడిగి రమ్మని మరల నామె పనిచిన నా యవ్వయు నా జవ్వని వలన బోధింపబడి మరల నరిగి యతని కిట్లనియె.

ఆర్యా! మొన్న సముద్రస్నానము చేయునప్పుడు కాలిలోఁ జేపముల్లు గ్రుచ్చు కొనెనఁట. అది తీయజాలిన వారెవ్వరును లేకపోయిరి. నీకు శక్యమగునని యూహించియే పిలువమన్నదని పలికిన నులికిపడి యతం డయ్యో! పాప ముపకారమునకై వచ్చిన యన్నేడియ ముల్లువిరిగి బాధపడుచున్నదియా! యింతదాక నేమిటికి జెప్పినది కాదు. అని పలుకుచు ముల్లుతీయు సాధనమొకటి చేతంబూని యతిజవంబున నావృద్ధ వెంట నా వాల్గంటియున్న మందిరమున కరిగి యొక్కింత తలవాల్చి యో సాధ్వీ! నీ కాలిలో ముల్లెక్కడ విరిగినదియో చెప్పుము. దీసెద ననుటయు నల్లన నవ్వుచు నా శుకవాణి యిట్లనియె.

ఆర్యా! ముల్లుదీయవచ్చి యింత తొందరపడియెద రేమిటికి? అది వివారింపక తీసినచో నొప్పియగుం గదా! యీ పీఠమునం గొకింత విశ్రమించి ముంటిజాడ దెలిసి కొనుడు. అనిన నతం డట్లే యని యామెచే నియ్యబడిన పీఠమునం గూర్చుండెను. పిమ్మట నా చతుర చిరునగవు మొగము నలంకరింప దట్టంపు చూపులతనిపై బర గించుచు నిట్లనియె.

మహాత్మా! అపక్వముద్రనం పడ్రకోసిన భగంతుదే నాకు మీ రను జెప్పం జూపించెను. హస్తగతంబగు మదీయ గాఢానురాగయని యూహించితిరి. అల్లనాడు సైకతముమీఁద జూచినప్పుడే కట్టుకొనిన పుట్టముల్లంబట్టి మిమ్ము మహానుభావులనుకొని మే మింతదనుక లుపేక్ష చేసితిమి. మీ రూపమేకాక విద్యాగుణశీలంబులు ననన్యసామాన్యములై యొప్పుచున్నవి. ఇట్టి మీ ప్రాపుకొఱకినను ననాథవలె నేని పరుపమంతయు గాలముపాలు చేయుచున్నదాన. వింతకన్న నవివేకమున్నదియా? దీనురాలనై వేడు కొనియెద. నన్ను గాంధర్వ వివాహంబున స్వీకరించి కులంబుద్ధరించుకొనుఁడు. ఒక వేళ నన్ను దుష్టురాలినిగాఁ దలంచెదరేమో వినుండు. నేను రాజకుమార్తెను. నాపేరు కాంచనవల్లి. నేను సమవయస్కుండును సహాధ్యాయుండునగు మా మంత్రికుమారుఁడు

జయంతుఁడను వాఁడు చిన్ననాటినుండియు వలచియుండ నాతండ్రి వివాహసమయమున నతనికీయమి సూచించిన నా జయంతుఁడును నేనును విదేశగమనమునకై సాంకేతిక మేర్పరచుకొంటిమి.

ఇంతకన్న నే దోషము నెఱుంగను. అతఁడెట్టి కారణముననో యనుకొనినట్లు రాకపోవుట యెఱుంగక మిమ్ము నతఁడే యనుకొని వెంటఁబడితిని. ఇంతవట్టువిక్రమము దైవముతోడుగా వక్కాణింపగలను. పైన మీరెఱిగినదియే గదా యని దైన్యంబున వెక్కిగతులఁ దన్ను బ్రార్థించుచుండ దయాళుండగు ప్రవరుం డామోదించి యాపై దలిం గౌఁగిటంజేర్చి యనునయపూర్వకముగా నిట్లనియె.

కాంతా! నీస్వాంత మన్యథా యున్నదనియే నేనింతకాలము నుపేక్ష చేసితిని. మొన్న నవమానము రాకుండఁ గాపాడిన నీవు చెప్పినట్లు చేయుట నాకుచితమే గదా! నీమతి చమత్కృతియేగాక సౌందర్యముగూడ త్రిలోక మోహజనకమైయున్నది. అస్వీకృతిదారుఁడనగు నాకు నీయట్టి చేడియం పెండ్లియాడుటకంటె భాగ్యమున్నదియా? దీనికై నన్నింత బ్రతిమాలవలయునా? ఇప్పుడు మంచి ముహూర్తము విన్నిదిగో గాంధర్వవివాహంబున స్వీకరించుచున్న వాఁడనని యమ్మానవతి మెడలో నొక పూలదండ వైచెను. ఆమెయు నతనిపై బూవులు జల్లినది. అప్పురుషపుంగవుండంగ కళానైపుణ్యము దేటంబడ నాఁటోటి నా రేయి బహువిధ రతుల నలయించెను. అయ్యతివయు నా చతురుని రతివిశేషములకు మతిగఱఁగి నానంద పారావార వీచికలం దేలెనని యెఱింగించునంతలో, బయనంపువేళ యగుటయు నా సన్యాసి కథ చెప్పుట చాలించి యా గొల్లపిల్లవాని కావిడి యెత్తుమని క్రమంబున వైమజిలీచేరి యందును గాలకృత్యములుదీర్చుకొనిన పిమ్మటనతండొక రమ్యప్రదేశమున గూర్చుండి శిష్యునకుఁ దదనంతరోదంత మిట్లు చెప్పదొడంగెను.

అయిదవ మజిలీ

దండుని కథ

గోపా! యుత్తరదిశకు పటపటపిమీఁదుగా నరిగిన కంసాలి కుమారుఁడగు దండునకు నాలుగుదినము లరిగినంతనే యా శాఖాంతమగుచుపడినది. మఱుదఁ దలంచియు మితి చాలయున్నదిగానఁ గారడవిగానున్న యా ప్రదేశములో వింతలేమైన

నుండునేమో చూచిపోయెదంగాక యని నిశ్చయించి యా కొమ్మదిగి యటు నిటు దిరుగుచుండ నొక దండ నందనవనంబునుం బోని యుద్యానవనం బొండు గనం బడినది

అతం డందులకు వెరఁగందుచు నందు నలుదెసలం బరికింప నొకవంక నవో మణి మణిసోపానములును గాంచనపద్మంబులును సౌవర్ణ కువలయంబులును నింద్ర నీల రోలంబంబులునుం గలిగి యమృతోపమానంబులగు జలంబులచే నిండింపఁబడిన సరోవరం బొండు నేత్రపర్వము గావించినది. దానిపొంత కరిగి యందలి జలంబుల గ్రోలి దప్పిదీర్చుకొని తత్ప్రాంతమున నున్న లతావితానచ్ఛాయం గొండొకవడి బహు విధకుసుమ వాసనల హరించి ప్రసరించు మందమారుతములఁ గతిశ్రమము వాయ విశ్రమించి తదుద్యాన వైభవం బరయుచుఁ దాను గూర్చున్న కుంజంబునఁ నొక వింత యగు లతాంతము గానంబడుటయు సంతసముతో నా పూవుఁద్రెంచి ముక్కుదరి నిడి లావి నాఘ్రాణించునంతలో నతండొక చిలుక యయ్యెను.

అట్లు చిలుకరూపు వచ్చినను దొల్లింటి తెలివిగలిగి యుండుటచే నతండు తనలోఁ బలుతెరంగులఁ జింతించుచు నయ్యో! దైవము నన్నిందులకే కాఁబోలు వృక్షశాఖాపదేశంబున గెంటుకొని వచ్చెను. నే నెట్లు పక్షిరూపముతో వసింతు. దీని కుపాయమెద్ది? నన్ను రక్షించువారెవ్వరని యరచుచు నందలి ఫలవృక్షము లెక్కి తత్ఫలరసంబులచే నాకలి యడంచుకొనుచుఁ గొన్ని దినములందుఁ గాలక్షేపము గావించెను.

ఇట్లుండునంత నొకనాఁ డా యుద్యానవనమునకు సోమప్రభ యను విద్యార్థి కూఁతురు విద్యుత్ప్రభ యనునది విహారార్థము సఖులతోవచ్చి యిచ్చవచ్చి నట్లందంద విహరించుచుండ నయ్యండజయాన నీక్షించి దండుఁడు మెండు వేడుకతో నెగిరి యమ్మగువ మ్రోల మృదుమధురములగు పలుకులు వెలయించిన సంతసించి యయ్యింతుఁ బోఁడియు దానిం బట్టి గమకించి పయ్యెద పుట్టంబు నడుమునకుఁ జుట్టు కొని మెల్లన యడుగులిడుచు హస్తసంజ్ఞచే సఖుల రొదసేయవలదని వారించుచు నల్లనల్లన దరికరిగినను బెదరక పక్షంబులం బులార్చుచు విలావంబడియున్న యప్పిట్ట నట్టెపట్టుకొని మచ్చిక సేయుటయు నదియు, బెంపుడుదివోలె నమ్మచ్చెకంటి చేయి విడువక పలువేడుకతో విఱవంబడి సరసములగు పలుకులచే నచ్చిలుకల కొలికిని రంజింపఁ జేసినది.

అది మొదలా మదవతి యా చిలుకయందు బద్ధానురాగయై తన పలుకేలు దాపికిఁ బంజరంబయి యుండ నిముసమేనియు విడువక గారాబముగాఁ బెంచుచుండెను. మఱియు దానిం దన కేలెక్కించుకొని వాణియుఁబోలె నా శుకపాఠి తన లోకంబున

కరిగి యందాప్తులతో నా చిలుక పలుకుల మచ్చికయుఁ దేటపడ నెరింగించుచు నది యదని చిలుకవలెఁ బారిపోవునది గాదు గాన దాని స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగ విడిచిపెట్టు చుండును.

విద్యాధర లోకములోఁ దరుచు విమానములు జేయుటవి విద్యార్థులకుఁ బాఠశాలలో నేర్పుచుందురు. చిలుకగానున్న దంభుఁడు తన్ను విడిచిపెట్టినప్పుడా పాఠశాలల కరిగి ప్రచ్ఛన్నముగా నుండి సూక్ష్మబుద్ధిగాన నచిరకాలములోనే యా పనిని గ్రహించెను.

ఒకనాఁ డా విద్యుత్ప్రభ తన మాతామహుండైన మయునిఁ జూచుటకు నా చిలుకతో వచ్చుటకరిగి యతనిచే మన్ననలు వడసి కూర్చుండి చిలుకపయినున్న ప్రీతి దేటపడ నతనితో నిట్లనియె.

తాతా! యీ చిలుకం జూచితే యిది నీవు నాకు విహరింపఁ గ్రొత్తగా నిర్మించి యిచ్చిన యుద్యానవనములో దొరికినది. నాకు దీనియందు మక్కువ మిక్కుటము సుమీ! దీనికిని నా యందట్టి ప్రేముడి గలిగియున్నది. దీనికి బంజర మక్కఱలేదు. విడిచిపుచ్చినను దాని యిష్టము వచ్చినట్లు తిరిగి పిలిచినంతనే చేరుచుండునని గారాబముగాఁ బలికిన మనుమరాలి పలుకుల కలరి యతం డిట్లనియె.

అమ్మాణీ! చిలుక యనిన జ్ఞాపకము వచ్చినది. నీ యుద్యానవనములోనున్న తటాకంబుదరిఁ దూర్పుదెస నొక పొదరిల్లు గలదు. దాని కుసుమ మెన్నఁడును నాఘ్రాణింపకుమీ! యట్లాఘ్రాణించినవారు చిలుక యగుదురు. ఎప్పుడేనిఁ బ్రమాదమున నట్టి పని తటస్థించినచో నా పొదరింటిలోనే వెనుక భాగమున పచ్చరంగుగల యొక కుసుమ గుచ్ఛము గలదు. దాని నాఘ్రాణించిన నట్టి రూపుపోయి తొంటిరూపము వచ్చునని యెరింగించెను. ఆ చిన్నదియు కొన్నిదినంబు లందుండి వెండియుఁ దనలోకముఁ జేరెను.

దంభుఁ డా మయుని మాటల నాలించి సంతసించుచు దైవకృపకు మెచ్చుకొనుచుఁ దనరూపు మార్చుకొన తెరవు దొరకెనని మురియుచు విద్యాధర కన్యక యా వనమున కెప్పుడు పోవునని సమయము నిరీక్షించుచుండెను. మరియు నొకవసంతమున సాయంకాలమున దంభుం డప్పురోద్యానవనమునం దగు సహకారతరుశాఖ నధిష్ఠించి ప్రాంతస్ఫటిక తటాకంబున జలకేళిం దేలుచున్న విద్యాధర పల్లవాధరుల సోయగం బరయుచుఁ దదంతికంబున మెలఁగుచుండ నయ్యండజయాన లొంగొరులతో సంభాషించుకొను మాట లిట్లు వినవయ్యెను.

చెలికత్తెలు—రాగమంజరీ! మన మందరము విన్నను భూలోకంబున పటన

రంబున జలకేళిం దేలితిమికదా! నీవు మాతో రాకయుందు జాగుచేసితివేం? అటఁ గ్రొత్త వింతలేమైనం గనంబడినవా యేమి?

రాగమంజరి—అక్కలారా! అక్కడ నన్నొకదానను విడిచి నాచిక్కులరయక వచ్చితిరి గదా! వినుం డొక మానవుఁ డా చెట్టుచాటున దాగియుండుట మన మెరుగకఁ వలువల విడిచి జలకేళిఁ దేలితిమి. అప్పుడు చప్పుడుగాకుండ వచ్చి యచ్చపలుఁడు నా వలువను గొని యరిగెను.

చెలి — ఏమేమి? మానవుఁడు వచ్చి నీ పుట్టము గొనిపోయెనే. పిమ్మట నేమైనది ?

రాగ—మీరందరు పుట్టంబులఁ గట్టుకొని పయనంపు తొందర నరిగితిరి. నా చీర గనంబడక విభ్రాంతినొంది నలుదెసలుం బరికింపుచు నేనా మఱ్ఱికొమ్మలసందున దాగియున్న యొక చిన్నవానిం జూచి మదీయ మాయాపాటవం బంతయుఁ జేటబడ వానిఁ జెట్టు దింపించి యాకోక స్వీకరించి వాని రాయిగా శపించి వచ్చితిని.

చెలి—మేలు. మేలు. వానికి మంచిప్రాయశ్చిత్తముఁ జేసితివి.

రాగ—దైవకృప నాయందుఁ గలుగఁబట్టి వాఁడాపుట్టము నాకిచ్చెను. లేనిచో నేను వానికి భార్యగా నుండవలసి వచ్చుంజుమీ! దానం జేసియే యాలస్యమైనది.

కుసుమగంధి—హాం, నీ గుండె యెంత కఠినమే! పాపమతని నెంత కాల మట్లుండ శపించితివి?

రాగ—ఔనౌను. కఠినము గాదా. నీ పుట్ట మతఁడు పట్టుకొని వెళ్ళినఁ దెలియును. మరియొకరికి నీతులు చెప్పుట సులభమే!

కుసుమ—శాపమిచ్చి శాపాంతము చెప్పకపోవుట తప్పు గదా.

రాగ—నీకింత వానియందు మక్కువ గలిగినచో నా మఱ్ఱిచెట్టు మొదలనున్న తీగెయాకు జలంబులం గలిపి యా రాతిపయి జల్లినచో నతండు మరల పురుషుం డగును. అట్లుచేసి యతనిని వరింపుము.

కుసు—నా కట్టి యవసర మేటికి. ధర్మము చెప్పితినిగాని వలచికాను. విన్న తఁడు వలచియే నీ వలువను గొనెను గాన నీవే యట్టి పనిచేసి యతనిం బెండ్లి యాడుము. అనుటయు వారి మాటల కందరు పకపక నగి చేతులు తట్టిరి. అట్లు కొంత సేపు జలకేళిందేలి యా రమణు లెల్ల నుల్లంబు లలరఁ దమ తమ విమానంబుల కరిగిరి.

ఆ మాటలన్నియు విని దండుఁ డోహో! యా మానవుఁడు నా చెలికాఁడగు సోంబుఁడు గావలయు. వానికిఁ బాషాణత్వము ప్రాప్తించెనేకానిమ్ము దైవానుగ్రహము

మాయందుఁ బరిపూర్ణముగా నున్నది. లేనిచో నాకీ పలుకులు వినఁబడునా! సాంబుఁడు తొంటిరూపుదాల్చు తెరవెఱుంగఁబడినది. మాకు మంచికాలము వచ్చినది. అని సంతసించుచు నందుండి మరల విద్యుత్ప్రభాభవనమున కరిగి విజయయోగమునకై కుందు నా సుందరి డెందము కానందము గలుగఁ జేసెను.

విద్యుత్ప్రభ యొకనాఁడు మరల భూలోకోద్యానవనమున విహరింపఁ జెలులతో వచ్చి యిచ్చవచ్చిన తావులఁ గ్రుమ్మరుచు మయుని మాట జ్ఞాపకమువచ్చినతోడనే యా పొదదరి కరిగి తత్కుసుమముల వాసనల పట్టుచుండ శుకరూపమున నున్న దండుఁ డిదియే వేళయని రివ్వున నెగసి యా పువ్వుఁ జేరి చూచుచుండ నా పచ్చని పువ్వాఘ్రాణించునంతఁ దొల్లిటి యాకారమొప్ప రాత్రి విలువంబడుటయుఁ గనుంగొని యయ్యంగన వెరగంది యతనితో నిట్లనియె.

ఆర్యా! మీరెవ్వరు? శుకరూప మేమిటికిఁ బూనితిరి? మీ వృత్తాంత మాలింప వేడుక యగుచున్నయది. ఎఱింగింతురే యనుటయు నా యించుఁబోడి కతం డిట్లనియె.

నాతీ! నేను మీ తాత మయుని వంశములోని వాఁడనే. నాపేరు దండుఁడు. ఒకానొక కారణమున నీ యుద్యానవనమున కరుదెంచి యీపొదరింటి పూవాఘ్రాణించి యట్టి రూపుగాంచితిని. నా పూర్వపుణ్యవశమున నీ ప్రాపు దొరికినది. మొన్న మీ తాత నుడివిన పలుకులు నాకు వినఁబడినవి కావున నిప్పుడీ పుష్ప మాఘ్రాణించి పూర్వపు రూపమందితిని. భవదీయ దయావిశేషంబున నీ లోకవిశేషముల జూచుటయేకాక, విమానములుచేయు పనిగూడ గ్రహించినాఁడ. నాయందు బరిపూర్ణానుగ్రహముంచి సెలవిచ్చినఁ బోయివచ్చెదనని వేడిన నా చేడియ యతని యాకారమునకు, మాటలకు: శీలంబునకు మిగుల మెచ్చుకొనుచు నభిప్రాయసూచకములగు లోచనప్రసారము లతని మొగంబునఁ బరగించుచుఁ గామశరీరపీడిత హృదయయై యిట్లనియె.

ఆర్యపుత్రా! నన్నింత నుతింపనేల! నీవు విద్యచేతనేగాక రూపంబునను నహారాజుండవే. నా పూర్వపుణ్యవశమున నిన్నుఁ దొడగంటి. నీ యట్టి సుందరుఁడు మా విద్యాధరకోటిలో వెదకినను దొరకఁడు. నా మనంబు నీయందు లగ్నమైనది. నన్ను భార్యగా స్వీకరింపుము. మరియు మా తాతయగు మయుండొకప్పుడు నన్నుఁ జూచి నీకు మానవుఁడు మగఁడగునని చెప్పియున్నాడు. ఆ సర్వజ్ఞుని మాటదప్పునే! ఇదియునుంగాక నీవును మా కులములోనివాఁడవే యగుట సంబంధమునకుఁ దగియున్నదని చతురోక్తులఁ దన్నాయతివ మిగుల బ్రతిమాలిన సంతసించి యతఁడప్పుడు

యప్పడతిని గాంధర్వ వివాహంబునం గైకొని పైకొనిన మోహముతో నక్కురికి నొక్క పూఁబొదరింటఁ దుంట విల్కాని క్రీడం దలయించెను.

అదృష్టవంతుల కెందేగినను లాభమే కలుగును గదా? అట్లు కొన్నిదినములా యుద్యానవనములో విద్యాధరపల్లవాధరిం గూడి యావేడుకకాఁడు కామక్రీడలం దేలుచు నొక్కనాఁడు చెలికాండ్ర యుదంత మంతఃకరణగోచరమగుటయు సంతాపాయత్త చిత్తుండై యత్తలోదరితో నిట్లనియె.

కాంతా! నా వృత్తాంతమంతయు నీవు వినియున్నదియేగదా. నా చెలికాండ్రు వటవృక్షమూలమున నాకై వేచియుందురు. మే మేర్పరచుకొనిన మితిదాటినది. పోయివచ్చెద సెలవిమ్మని యడిగిన నతని సుదుపులం కెరద నదలు దోప నా పడఁతి యిట్లనియె.

అయ్యో! వేడుక దవిచూసి పోయెదననుట యుచితమా! నాకన్న మిత్రు లెక్కుడువారలా? యెన్నియో క్రొత్తతలంపులు మనంబునఁ బెట్టుకొని సిగ్గుచే బయలు పరుపక కాలము గడుపుచుంటి. పోవలదని నిర్బంధించిన నతం డిట్లనియె. దేవీ! నీవు కామరూపిణివిగదా! నే నెక్కడనుండి తలంచిన నక్కడకువచ్చి నీ యభీష్టముఁ దీర్చు కొనుము. దీనికింత వంతఁ గాంచుటేమిటి యనిన నవ్వోఁటియు నమ్మతించినది. పిమ్మట నతండా రెండువిధముల కుసుమములను వేరువేరకోసి మూటగట్టికొని వచ్చినదారింబట్టి నాలుగు దినములకా వటవిటపి మూలమును జేసెను.

అందెవరిం గానక చింతాకులస్వాంతుఁడై యోహో! నిరూపించుకొనిన మితియుఁ గడచినది. మిత్రులలో నొక్కరుండైన నిక్కడ జేరలేదు. కారణము దెలి యదు సాంబుని చరిత్రము నేను వినినదియే కదా? కొలఁది వాని శాపవిమోచనము గావించి వానింగూడి మీదటి కార్యం బాలోచించెదం గాక యని మా విద్యాధర దివ్యకి చెప్పిన యాకు గురుతుపట్టి యద్దిత్రుంచి జలంబులం గలిపి యందున్న రాలపై జల్లు చున్న తరి నజ్జలస్పర్శము గలిగినంత సాంబుఁడా రూపము విడిచి తొంటి యాకృతిఁ గైకొని యెదుటనున్న దండునిం గౌఁగలించుకొని యిట్లనియె.

అన్నా! నీవువచ్చి యెంతసేపైనది. ఇంకను దక్కిన చెలికాండ్రు రాలేదా? ఇంకొక సుందరి యుండవలె నెందేగెనో యెఱుఁగుదువా? అప్పడఁతి, యిప్పుడు నా యొద్ద మాట్లాడుచున్నదే. ఇంతలో నాకు నిద్దురపట్టినది కాఁబోలు. అయ్యయ్యో! పాపపు నిద్దుర నాకిప్పు డేల రావలయు. అయ్యబలఁ బ్రీక్షించినంగాని మేనఁ బ్రాణం బులు నిలువకున్నవి. వయస్యా! అమ్మదవతిని వెదకితెచ్చి నా కన్నుల ముందరం బెట్టి ప్రాణదాన ఫలంబు గట్టికొమ్ము. అని పెక్కు తెరఁగుల విరహవేదన బలియఁ దన్ను బ్రతిమాలుచున్న సాంబునకు నవ్వుచు దండు డిట్లనియె.

అయ్యో, సోదరుఁడా! నీ కతయే నీ వెఱుంగక యూరక వెతలఁబడుచుంటివే! అయ్యతివ నీకు మంచి యుపకారమే చేసిపోయినది. వినుమని విద్యాధరకన్యక, దాని పేరు రాగమంజరి. దాని చీర నీవు తెచ్చితివని యెఱిఁగి నిన్ను మాయావచనంబుల మరులుగొలిపి రాయిగా శపించి, తనలోకంబున కేగినది. నీవా యవస్థ నిద్దురను కొంటివి. దైవకృపచే నాకుఁ గారణాంతరంబున నీ శాపాంతసూచకములగు పలుకులు వినంబడినవి. దానఁబట్టి నిన్ను దక్కించుకొంటినని తాను మ్రానువదలి వెళ్ళినది మొదలు మరల వనితతో మాట్లాడుదనుక జరిగిన కథయంతయు నుడివిన వెరఁగుపడి యతం డొక్కింతసేపు విభ్రాంతస్వాంతుఁడై యూరకుండి వెండియు నిట్లనియె.

అన్నా! నీ యదృష్టము కొనియాడఁదగియున్నది. దేవతావనితం బెండ్లియాడుటయేగాక నన్ను నీ యాపదనుండి దొలఁగించితివి. మఱియు దైవకృప యెట్లున్నదియో కాని నేనెన్నిగతుల మరలింపఁ దలఁచుకొన్నను నమ్మగువయందు నాడెందంబు తగులము విడిరాకున్నయది. నన్నుగూడ నీతోటివానిం గావించినఁ గావింపుము. లేనిచో నేనిందు సన్యాసినై భ్రమ్మరియెద. ఇంతకంటె నా మదియొందు గతికి నన్యతింప కున్నయది. ఈపాటి కార్యము సాధింపుమని వేడుకొనుటయు దండుఁ డిట్లనియె.

సోదరుఁడా! నీవు దీనికింత వంతఁబడకుము. ఇక్కార్యము సమర్థించురీతి యాచేడియ లాడుకొనిన మాటలఁ దేటంబడినది. వినుము ప్రతి భానువారంనాఁడు విద్యాధరకన్యక లిందు జలకేళిఁ దేలవచ్చుచుందురు. రేపటి దివసం బట్టిదియే కాన వారువచ్చి వలువలు విడచి గట్టునంబెట్టి జలకేళిఁ దేలునప్పుడు మునువోలె నీవు రాగమంజరి చీర దెలియకుండ సంగ్రహించి యీ మ్రాను కొమ్మలందున దాగియుండుము. తెలిసికొని యా కుసుమగాత్రి వచ్చి యెన్నిగతుల బ్రతిమాలినను జీరనియ్యకుము. పై కార్యము నేను సమర్థించెదననుటయు నతండు సంతసించి మరునాడు తదాగమనంబున వీక్షించుచుండ నయ్యంబరయాన లాకసంబునుండి మెఱుపుతీగలో యన దఱుకుఱని మెఱయు మేనికాంతులు వెనలగ్రమ్మ కొలనికిదిగి యొండొరులు వేడుకఁ మాటలాడుకొనుచుఁ బుట్టంబులు గట్టుపయిం బెట్టి జలకేళిఁ దేలుచున్న సమయంబున సాంబుండు మెల్లన నరిగి రాగమంజరి కోక సందిట నిఱికించుకొని యరిగి యెప్పటి గతి చెట్టునందు దాగియుండెను.

అక్కొమ్మలట్లు కొంతసేపు క్రీడించి తీరి యత్తటాకంబు వెడలి తమతమ చీరలం గట్టుకొని విద్యుద్గతి విద్యాధరలోకంబున కరిగిరి. రాగమంజరి మాత్రము తన చీరగనంబడమి నాత్రపడుచు నందందు వస్త్రాపహారకుని వెదకుచు నెట్టకేలకు నా చెట్టునందున్న సాంబునిగాంచి యచ్చీర సంగ్రహింప ననేక మాయోపాయములం బన్నెనుగాని యతండు దాని మాటలేమియుఁ బాటింపక చీరనియ్యకయే యుత్తరము చెప్పుచుండెను.

ఇంతలో దండుఁడా దరి కరిగి తన్నుఁజూచి సిగ్గుపడుచున్న యక్కన్నియకు నొక పుట్టంబు గట్టనిచ్చి యబలా! యేమి యిది? ఈతనితో జగడము చేయుచున్నదానవని యడిగిన నది యిట్లనియె.

పుణ్యాత్మా! మాకు మధ్యవర్తివై యీ తగవు దీర్పుము. నేను పుట్టంబు విడచి గట్టుపైఁబెట్టి జలకేళిఁ దేలుచుండ నీతండు నావలువ సంగ్రహించుకొనివచ్చె. తెచ్చెఁబో నాయది నాకిచ్చి యివ్వవచ్చునకో నన్నుఁ బెండ్లియాడు మనుచున్నాఁడు. నే నెన్ని చెప్పినను నా కోక నాకీకున్నవాఁడు. న్యాయమరసి యవి నా కిప్పింపు మనుటయు నతండు నవ్వుచుఁ బువ్వుఁబోఁడీ! ఈ తగవు నేను తీర్పునదికాదు. మీ యేలికకూఁతురు విద్యుత్ప్రభ తీర్పఁగలదు. దాని నిందు రావించెద జూడుమని యయ్యంగనను దలంచుకొనినంత నయ్యింతియు నంతికంబున నిలువబడినం జూచి రాగమంజరి వెరగందుచుండ నయ్యండజయానను దండుఁ డిట్లనియె.

మగువా! ఈ తగవు విని న్యాయము చెప్పుము. ఈతండు సాంబుఁడను పేరం బరగిన నా చెలికాఁడు, విద్యాగుణశీలంబుల నాకు జోడగువాఁడు. ఇక్కన్నియక విద్యాధర కన్యకయఁట. ఇత్తరుణి యుత్తటాకంబున జలకేళిం దేలుచున్నతఱి నీతండీ నాతిచీర దొంగిలించుకొనిపోయెను. అది యిమ్మని యడిగినను నీయక వేఱుకమాటలఁ జెప్పుచున్నవాఁడట. వీని యభిప్రాయమేమియో యెఱుఁగను. నీవును సూక్ష్మబుద్ధివిగాన వీని చిత్తంబరసి న్యాయము చెప్పుమని పలికిన నచ్చతురుని పలుకులకు నవ్వుచు నవ్వనిత యిట్లనియె.

ఆహా! ఈతండు వస్త్రచోరుఁడని మీ మాటలనే తేటయగుచున్నది గదా! తరచు దొంగలకుఁ బూనరాని బరువెత్తి మోయుటయే తగిన శిక్షయైయున్నది. కావున నీతనికీ నాతి భారమెరదెగక మోయునట్లు శిక్ష విధించితినని నతండోహో! యేటి చతురవు నీ మాటలు వివాహశబ్దమున కర్థమగుచున్నది. ఈ నాతి నితని వివాహమాడమంటివా? ఔనౌను. మగవారి కింతకన్న నెక్కుడు శిక్షగలదా? యదార్థము చెప్పితివి. నీ తీరుపుమాట యబ్బోటి కెఱింగించి యొప్పింపుమనుటయు నా విద్యుత్ప్రభ తన్నుఁ జూచినది మొదలు వెరచియున్న రాగమంజరి సాదరపూర్వకముగా దరిజేరి మానినీ! వీరు మానవసామాన్యులుగారు. విద్యాగుణశీలంబుల దేవతలఁగూడఁ దిరస్కరింప నోపుదురు. నే నింతకుమున్నే దండునిం బెండ్లియాడితిని. తదీయ సహకారుండు సాంబుఁడు నంతవాఁడతని నీవు బెండ్లిచేసుకొని నీ సౌందర్యము సార్థకము గావించుకొనుము. వీరు తలంచినప్పుడు పోయి మన మిరువురము నభీష్టములఁ దీర్చుకొనియెదము గాక యని తత్కాలోచితములగు మాటల నప్పాటలగంధి నొప్పించి యప్పుడ

యప్పటికిని సాంబవతియు తానును మగండును బెండ్లి పెద్దలై పాణిగ్రహణము చేయించి దీవించిరి.

సాంబుఁ డయ్యంబుజనేత్ర నట్లు స్వీకరించి రెండు మూఁడుదినంబులందుండు విహారగృహంబులఁ గందర్ప కేళిఁ దేర్చి యమ్మానిని దానుఁ దలంచినప్పుడు వచ్చు దానిగా నొనర్చి యంపివుచ్చెను. దండుడును విద్యుత్ప్రభయును గొంతసంతసము గలుగఁజేసి పైఁగల కార్యాతురత్వంబున సాంత్వనపూర్వకముగా నిజవాసంబున కంపెను.

పిమ్మట సాంబుఁడును దండుఁడును మిత్రులఁజూడ వెలియఁగోరి తొలుత వసంతు డరిగిన యతిదీర్ఘంబగు శాఖామార్గంబునంబడి కొన్ని దినంబులు చనినంత శాఖాంతమున వసంతునికిఁ గనంబడిన వింతలన్నియు వారికిని బొడసూపినవి. వానిందాటించుచుఁ గ్రమంబున నాగిర్జనపురంబును, దురాంతరమున నొప్పుకోటయు నతిగూఢంబగు కోటగుమ్మమును దెలిసికొని యమ్మార్గమున లోనికరిగి యనేక కక్ష్యాంతరములు గడచి తుదకు వసంతుఁడుబరుండియున్న గదిలోని కరిగి యతనిఁజూచిరి. అర్ధనిశ్వాస మారుతములతో నగను బ్రతికియున్న వసంతునిఁజూచిన తోడనే దండుఁడు గుండె ఝల్లుమనఁ జేరెలుంగున వసంతా! వసంతా! అన్నా! వసంత! ఇట్లుంటివేమియని పిలిచియుఁ బ్రతివచనము వడయక తడబడుచుఁ బర్యంకమున నాలుగు మూలలు వెదకిన నందొకచోఁ దాను మున్నతని ప్రాణంబు లిమిడ్చిన కత్తివర గనబడినఁ గొంత ధైర్యముతోఁ గైకొని యది సగమునగఁ దీయబడియుండుటయుఁ జూచి గుండెపై జేయిడుకొని సాంబునితో నిట్లనియె.

సఖా! ఇటుచూడుము. నేనతిగూఢముగా నితని ప్రాణంబు లీవరలో నిమిడ్చితిని. ఆ రహస్యమెవరి కెఱింగించెనో కాని వారతని మోసము జేసిపోయిరి. దైవానుగ్రహమున వట్టిపని కొనసాగినదిగాదు. పావ మీవర మొదలంట నరగదీయలేదు. వీనిఁ బ్రతికించెద జూడుమని యావరయరలన్నియు మరలఁదనయంత్రరచనా పాటవంబు దేట పడునట్లు చక్కఁబరచినతోడనే యావసంతుఁడు నిద్రలేచినట్లు లేచి కన్నులు నులిమికొనుచుఁ గళావతీ! కళావతీ! యని పిలుచుచుఁ గన్నులందెరచి యుత్తరవం గానక వెఱఱ దన యిరువుర నెయ్యురం గని యంతరంగబుప్పొంగ వారిం గౌఁగిలించుకొని యోహో! మిత్రులారా! నన్ను నవితాలోబంతని యెఱింగియా యిట కరుదెంచితిరి. మీరాక నాకు నీరాకరంబునకు రాకయుంబోలె ముదంబు గూర్చుచున్నయది. రాముండును బ్రవరుండును నచ్చినవారు కారేమీ? వారు కుశలముగానున్నారా?

ఇందిరుపు రాఁగ నాంగ్రుండవలయు నెందేగికో యెఱిగింతిరా యని యత్యాతురముగా నడుగుటయు దండుఁడిట్లనియె.

మిత్రమా! నీవు నీవృత్తాంత మెఱుఁగకుంటివి. ఆ త్రరుణు లిరువురెవ్వరో కాని నిన్ను మోసము జేసిపోయిరి. దైవకృపచే వారి ప్రయత్నము కొనసాగినదికాదు. మేము వచ్చునప్పటికి నీవు మృతప్రాయుఁడవై పడియుంటివి. మేమట్టి కారణం బెఱుఁగక చింతనొందుచు వరగదీసిన వంమాత్రము దొరకిన మరల దాని యరల ఆక్కడపరచి నన్ను బ్రతికించుకొంటిమి. ఇంతియకాని మేమాయింతుల వృత్తాంత మేమియు నెరుఁగమనిన నతండు దీర్ఘ నిశ్వాసపూర్వకముగా నయ్యయ్యో! కళావతీ! పోయితివా! ఎందుఁ బరితపించుచుంటివే! అన్నన్నా! మాయ ముసలిదానిమాట నమ్మితి గదా? మోసముజేసి నిన్నుఁ దీసికొనిపోయెనే! హా! ప్రాణనాయకీ! నీ మక్కువ మరపురాదుకదా! పరిహాసమున కెందైన దాగియుంటివా! కాదు. కాదిదియంతయు ముసలిదాని కపటమే తెలిసికొంటి కట కటా! మిత్రులారా! నన్నేల బ్రతుకజేసితిరి. ఈ వియోగశోక మెట్లు భరింతునని గుండెలు బాదుకొనుచుఁ బేరెలుఁగున నేడ్చుచున్న వసంతుని నూరడించుచు దండుఁడిట్లనియె.

అన్నా! చిన్నవానివలె నక్లేడువవచ్చునా? అపుప్పుఁబోడి యెవ్వతె? యాముసలిది యెక్కడవచ్చినది. వారి వృత్తాంతము కొంచెమెఱింగింపుము. పై కార్యంపు తెరవరసెదఁగాక యని యడిగిన నతండు దీనస్వరముతో దాను మఱ్ఱిచెట్టు విడిచినది మొదలు కళావతితో రాత్రిగదిలోఁ బరుండునంతకు జరిగిన కథయంతయు నుడివి యడలుచున్న యతనితో దండుఁడిట్లనియె.

ఆర్యా! నీవు ధైర్యముగానుండిన కార్యమంతయు నేనే చక్కపరచెదను. ప్రాజ్ఞులాపదయందు ధైర్యమును విడుతురా? శోకించువానికి సంపదలు నసించునను నార్యోక్తి మరచితిరా! ఊరడిల్లుము. దైన్యము విడువుము. నిన్నుఁ బ్రాణసఖితో శీఘ్రకాలంబునంగూర్తు. నేను గ్రొత్తగా విమానము జేయు శక్తి సంపాదించితిని. తదీయ గమనంబున భూలోకమంతయుఁ దిరిగి యత్తరుణి నరయవచ్చునని తన వృత్తాంతమును సాంబుని వృత్తాంతము నంతయు నతని కెఱిగించి యప్పుడ యయ్యడవి దారువులఁగొన్ని నఱికితెచ్చి శీఘ్రకాలములో నొక కీలురథము నిర్మించి దానినెక్కి తిరుగుచు నమ్మువ్వురు భూలోకమునం బ్రసిద్ధంబులైన పట్టణంబులన్నిటను గళావతిని వెదకుచుండిరి.

అని యెఱిఁగించునంతఁ బ్రయాణసమయమగుటయు నయ్యతీంద్రుఁడంతటితో కథఁజాలించి పై మజిలీయందు నా గోపాలునకు దదనంతర వృత్తాంతమిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.

వత్సా! విను మమ్మువ్వురు నట్లు తిరుగుచు నొకనాడు సాయంకాలమున హేలాపురోపాగమున వారతంబరుగఁ దత్పురగృహ దీపికాశ్రేణి నేత్రంబులకు విందొనరింప దండుఁడు అన్నలారా! ఇదియొక పట్టణమువలె నగపడుచున్నయది. ఈ రేయి విందు వసించి కళావతి వృత్తాంత మరయుదమే యనుటయు వారియ్యకొనిరి. అనంతరంబు తదీయమనోరథంబు నడువునఁ బురమికి దిగి యప్పీటి నడివీధి నిలుచుటయు దాని నొకచో దాచి వారు పౌరులవలన బరదేశులకు నివాసయోగ్యంబగు నమాత్యుని సత్రంబు వృత్తాంతమును విని యందుఁజేరిరి. సత్రాధికారులు వారి కారాత్రి దగురీతి భోజన సదుపాయములు జేసిరి. వారు మరునాడుదయంబున సత్రపు వీధి సేదికపై గూర్చుండి యందు వ్రేలఁగట్టియున్న చిత్రఫలక మీక్షించి యొండొరు లిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

సాంబు-అన్నా! వసంతా! ఇటురా! ఈ పటము చూచితివా? ఈ ప్రతిమ మన ప్రవర్థుని పోలికగా నున్నదేమి ?

వసంతుఁడు—(చూచి) బొనొనట్లేయున్నది. మన దండునిం బిలువుము. (పిలిచి) తమ్ముఁడా! ఈ చిత్రఫలకము జూడుము ఇందున్న రూపమెవ్వరిదియో చెప్పుకొనుము.

దండుఁడు—ఓహో సోదరులారా! అమాత్రమును గురుతుపట్ట జాలనను కొంటిరా? ఇది మన ప్రవరునివలె నున్నది.

సాం—అచ్చుగా నతని మొగమువలెనే యున్నది. అతని రూప మిందుండు టకుఁ గారణమేమో?

దం—ఒకవేళ నీ చిత్రఫలకము వానిపోలికగల మఱియొక పురుషునిదేమో?

సాం—కాదు. కాదు. తప్పక మన ప్రవరునిదే.

వసం—తమ్ములారా! నాకుఁ గళావతీవియోగ శోకముకన్న మిత్రవియోగ సంతాప మెక్కుడుగానున్నది. వానిజాడయు నెందును దెలియరాకున్నది. హా ప్రవరా! హా రామా మిమ్ముఁ గన్నులార నెన్నడు చూచెదనో కదా! అని కన్నీరు విడుచుచు నొండొరులు మాట్లాడుకొనుచుండ నాదండనున్న కింకరులు వారి నాటంకపరిచి యిట్లనిరి.

అయ్యలారా! తమరెవ్వరు? ఈ చిత్రఫలకమును సాభిప్రాయముగ వీక్షించితిరి గాన మిమ్ము నొండొక చోటునకుఁ బోనీయము. మంత్రిగారియొద్దకు రండు. పోద మని కరంబులు పట్టుకొనుటయును వారు జడియక యోహో! మీ మంత్రి మంచి శాసన కర్తయే! చిత్రఫలకము జూచుటయే నేరమా? అట్టిది యిందేల వ్రేలగట్టవలయును? పరదేశుల వంచించుటకేనా యేమి యీ సత్రమును నిలుపుట? పదుఁడాయననే యడిగెద మని ధైర్యముగా వారివెంట నడువసాగిరి.

ఆ మువ్వురను దోడ్కొని రాజకింకరులు ద్వారపాలకునిచే నా వార్తఁ బ్రవరునికిఁ దెలియజేసిన నతండప్పుడు తన భార్యతో మిత్రుల గురించియే సంభాషించుచుండి యావార్త వినఁబడినతోడనే వేడుకతో వారిని లోపల బ్రవేశపెట్టుడని యాజ్ఞాపించెను.

అప్పుడు కింకరులు ఓహో! వీరినంతఃపురికిఁ గొనిరండని మంత్రిగారాజ్ఞ యిచ్చినారు. భూషించుటకో దూషించుటకో తెలియదని పెక్కుగతులఁ దలపోయుచు వారిని మంత్రి యెదుటఁబెట్టి యాభటులు మరల సత్రమునకరిగిరి.

వారిం జూచి ప్రవరుండు ప్రహర్షసాగరమున మునుఁగుచుండ నన్నుఁ దెలిసికొనెదరో లేదో యని యేమియుం బలుకక యూరకున్నంత వసంతుఁడు అయ్యా! ఇందుఁ బ్రధాన ప్రవరులు మీరేనా? పరోపకార బుద్ధితో నన్నసత్రము వైచితిరిగదా? అందు జూచుటయే యపరాధముగా గణింపఁబడు చిత్రఫలక మేమిటికి వ్రేలం గట్టించితిరి? దాని మేము జూచితిమని మీ కింకరులు మమ్మపరాధులఁబోలె మీ యొద్దకుఁ దీసికొనివచ్చిరి. ఇది యేమి పాలనమని యడిగిన నతండు కంఠంబు డగ్గుత్తికపడ మీరా విగ్రహము నేమిటికి నిరూపణ పూర్వకముగాఁ జూచితిరని యడిగెను. అది మా మిత్రుఁడు ప్రవరుని పోలికగా నున్నది. దానంజేసి నిరీక్షించితి మనవుఁడు మీ మిత్రుఁడేమయ్యెను. మిమ్ము మరచి విగ్రహమయ్యె ననుకొంటిరా? యని పలుకుచుండగనే దండుఁడు గ్రహించి యితఁడే మన ప్రవరుఁడని యరచెను.

అప్పు డతండును సంభ్రమముతో వారినెల్లఁ గౌఁగిలించుకొని అన్నలారా! నన్ను గురుతుపట్టలేక పోయితిరిగదా! మీ నిమిత్తమే నేనా చిత్రపటమందుఁ గట్టించితి. నేఁటికి మనపుణ్యము ఫలించినదని తాను మట్టికొమ్మ యెక్కి బయలుదేరినది మొదలు అంతదనుక జరిగిన కథ యంతయుం జెప్పి కాంచనవల్లిని జూపెను.

వారును దమతమ వృత్తాంతముల వేరువేర యెఱింగించిరి. అప్పుడు వారందరు సంతోషపారావార వీచికలం దేలియాడుచు, పీఠంబులం గూర్చుండి రాముఁ డొక్కరుఁడే చేరవలసినవాఁడని యతని గుఱించి సంభాషించుకొనుచున్న సమయంబున ద్వారపాలుఁడు వచ్చి దేవా! జయవరాక్ సత్రమందలి చిత్రఫలకమును సాభిప్రాయముగాఁ జూచెనని యొక మిధునమునుఁ దీసికొనివచ్చి కావలివారలు ద్వారమందున్నవారు ప్రవేశమునకు సెలవేయని యడిగిన నతండు రాముఁడేయని సంతోషమున వడిగాఁ దీసికొనిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. అతండప్పుడుపోయి యమ్మిధునమును దోడ్కొనివచ్చి వసంతాదుల ప్రోలం విడిచిపెట్టిపోయెను. వారతని దూరంబునం జూచి రాముఁడు రాముఁడను కంఠధ్వనులు సభాభవనమునం బ్రతిధ్వనులీయ నందఱును లేచి యెదురేగి యతనిం గౌఁగిలించుకొని యాలింగనముతోడనె తోడ్కొనివచ్చి యుచిత పీఠంబునం గూర్చుండఁబెట్టిరి.

కనక ప్రభయుఁ గాంచనవల్లిచే సుచితసత్కారములంది తదీయ సంభాషణము లాలించుచుఁ గ్రాంతమున నిలువఁబడెను. అప్పుడు వసంతుడు రామునితో మిత్రమా! నిన్ను చూచి చాలకాలమైనది. మాకన్నులు వాచినట్లే యున్నవి. ఈ చిన్నది ఎవ్వతె? ఎందెందు సంచరించితి వేమేమి వింతలం జూచితివి? యని యడిగిన నతండు తాను మఱ్ఱివృక్షమును విడిచినది మొదలు నాఁటివరకు జరిగిన వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి నిన్ననే నన్నీ చిన్నది సర్వత్రప్రాంతమందున్న సన్యాసిం బ్రార్థించి పురుషుని గావించెను. ఇమ్మదిత దయా విశేషంబుననే నేను మిమ్ములం బొడగంటి. ఎన్నిగతుల నైన దీని ఋణంబు దీర్చికొనలేనని యా పూఁబోఁడిం జూపించిన వారందరు నందు లకు నాసుందరి బ్రశంసించిరి.

పిమ్మట వారాండ్రారు లలిముఖముగా గూర్చుండి తనివిదీరని ప్రీతితో నొకరి మొగము నొకరు జూచుకొనుచుండ నత్తరి వసంతుం డిట్లనియె. తమ్ములారా! ఈ దినంబెంత సుదినమో చూచితిరా? అయత్నోపసిద్ధముగా మనమందఱ మొకతావు చేరితిమి. ఆహా! దైవనియోగ మెట్టిదో చూడుఁడు.

మ. ఎట నెవ్వారికి నెన్ని రేల్సుఖముగా • సి, దుఃఖముల్గాని, వి
న్నుట పూర్వచరితాత్మకర్మవశత • న్బ్రక్తమై యుండునో
ఘటనాచాతురిఁ బ్రాక్కఁ గట్టుచు బలా • త్కారంబుగా వాని న
చ్చోటికిం దోడ్కొనివచ్చిదాని గుడిపిం • చున్ దైవమన్నాళ్ళగిన్.

పురుషకార మెందులకును బనికిరాదనుమీ? మనమెంతకాల మెట్టియిడుమలఁ బడితిమో చూచితిరా? దైవకారంబునఁ దుదకయ్యిడుములే మనకుఁ దలంప సుఖంబు లొనగూర్చినవి.

ఉ. కోరక దుఃఖముల్ మనుజ • కోటికి నేగతివచ్చు నాగతిన్
దారుణి సౌఖ్యముల్గలుగు • దానికి వీరిప్రయత్న మేమియున్
గారణమై దలిర్ప దది • కాల విశేషము పట్టి వచ్చులో
నోరిమి దక్కఁ గుందుటయు • నుబ్బుటయుం జామి వీరధర్మముల్.

సోదరులా! మన కింతటి యామోదం బొనఁగూర్చిన భగవంతున కనేక వందనము లొఁగాక యని బహుప్రకారంబుల దైవకారంబునుం గూర్చి ప్రశంసిం చుచు మఱియు రామునితో నిట్లనియె.

రామా! కళావతి వృత్తాంత మంతయు మన ప్రవరునిచే వింటిమిగదా! యిప్పుడక్కాంత నేకాంతముగా రప్పింతమా లేక నగరంబున దర్పంబు జూపి నారందర్పకేతు నోడించి పిమ్మటఁ గానివత్తమా? ఇప్పుడు చేయఁదగిన కృత్య మెట్టిదియో విచారింప మనుటయు రాముం డిట్లనియె. సామాది చతురోపాయంబు నైరుల

మిత్ర గ్రహంబున వర్తింపఁదగినది గదా? తొలుత నతనిమిత్ర సామంబు ప్రయోగించి యొడంబడనినాఁడు దండంబు కర్తవ్యము. ఇంతకును మన ప్రవరుని యనుమతి యెట్లున్నదో విచారింపు మనుటయుఁ బ్రవరుం డిట్లనియె.

అన్నలారా! యారాజు పరాక్రమమునను బుద్ధికౌశల్యమునను మనలను మించిన వాఁడు కాఁడు. సర్వసేనలు నాయధీనములోనే యున్నవి. త్రుటిలో నీకోట స్వాధీనము చేసికొనఁగలము. కాని కృతఘ్నతాభీతి నన్ను బాధింపుచున్నది. కావున మనరాముఁడు చెప్పినట్లు సామంబుననే సర్వకార్యములు చక్కఁబరచుకొనవచ్చును. సామం బెవ్వరికిని మేలు. దైవ ప్రతికూల దినములలో నితండు మనల నింత జేసెంగాని యిప్పు డేమి చేయఁగలఁడు. ఒండు దినం బిప్పుడ యప్పుడమి యొడయునికడ కరిగి యీ విషయము వివరింత మనుటయు నందుల కందరు నియ్యకొనిరి.

పిమ్మట వారేగురు నడుములఁ గాసికోకలు బిగియించి జెట్టిలాగులు నీలికంచులు నీలిగంచుబులు శిరోష్ణీషంబులుఁదాల్చి భయంకర వేషములతో గరంబుల గరవాలంబు లంబూని భూమి కంపించునట్లు చటులగతి నడుచుచుఁ జూచినవారెల్ల భీతిల్లి యొరసిల్ల నల్లన నమ్మహీవల్లభు నాస్థానంబుజేరి రాజ సింహాసనముమీఁద వసంతుఁడును ప్రాంత పీఠంబులం దక్కినవారును గూర్చుండి తత్సభారక్షకునిచే రాజునకు వార్త నంపిరి.

వాఁడతి జవంబునంబోయి యంతఃపురంబున భార్యతో వినోదంబుననున్న యన్నరపతిం జూచి స్వామీ! అయినది. అయినది. తమ సింహాసనము శత్రువు లాక్రమించుకొనిరి. ఏమిటికో దేవరను దీసుకొని రమ్మనిరి. మీఁదటి కార్య మాలోచించుకొనుఁడని యా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను.

రాజు—ఓరీ! ప్రవరుని శీఘ్రముగాఁ దీసికొని రమ్ము.

సభారక్షకుఁడు—ఎక్కడి ప్రవరుఁడు? వారితోనె వచ్చి పీఠమాక్రమించుకొని మనలను బెదరింపుచున్నాఁడు. ఆయన మూలముననే యీ ముప్పువచ్చినదని తలంచెదను.

రాజు—మనమంత్రి యందే యున్నాఁడా! నీవు చూచితివా?

సభా—నేను జూచితిని, అందేయున్నవాఁడు. మునుపటి వేషము కాదు. వారి వలెనే భయంకర వేషము వైచికొని హస్తంబున గరవాలంబుఁ బూని కూర్చున్నవాఁడు.

రాజు—ఓహో! అతనికి మనమేమి యపకారము చేసితిమి? ఇట్టి క్రౌర్య మేమిటికిఁ బూనవలయును! వారు శత్రువులు కారేమో?

సఖా—వారు మైత్రిసేయ నరుదెంచినచో సింహాసనము నాక్రమింతురా? యుద్ధసన్నద్ధులై రానేల? వారి యాకారములు తేరిచూడ శక్యము కాకున్నవి గదా?

రాజా—అలాగునా! అలాగునా! (అని వణంకుచు భార్యతో) కాంతా! యీ యుదంతము వింటివా? యిప్పుడేమి చేయఁదగినది.

రాజపత్ని—క్షత్రియ వంశమునఁ బుట్టి యిట్టి పిరికితనం బేటికి బూనెదరు. కత్తిగట్టి పరాక్రమముతో సంగరంబున శత్రులబరిభవింపుఁడు.

రాజా—సంగరమని సులభముగా బలికితివి నేను చిన్నతనములో నెంత గారాబముగాఁ బెంపఁబడితినో యెఱుంగుదువా? యించుక దెబ్బయైనఁ బడి యెఱుంగను. అట్టి నేను అసిధారాపాతంబుల నెట్లు సైరింతును?

పత్ని—అయ్యో! సంగరవీరులగు క్షత్రియకుమారులెల్లఁ జిన్నతనమునందు దెబ్బలు పడిన వారేనా? శ్రీరాముని కన్నను అర్జునుని కన్నను మీరు సుకుమారులా? వారెట్టి సంగ్రామంబులం గావించిరి.

రాజా—సీ! నీ యాడుబుద్ధి పోనిచ్చుకొంటివికావు. చెప్పినం దెలియదేమి. వారివలె నేవతవులఁ గ్రుమ్మరి కాయగూరల దింటినా? నా సుకుమారత నీ కేమి యెఱుక.

పత్ని—మీరట్టివారే కావిందు. ఇప్పుడేమి చేయుదురు?

రాజా—రెండవదారిం బారిపోయి ప్రాణములు రక్షించుకొంట లెస్సయని తోఁచుచున్నది. అట్లుచేయుట నీ కభిమతమేనా?

పత్ని—పారిపోయిన మనమెన్ని దినములు బ్రతుకుదుము. ఈ యపఖ్యాతి వసుంధరఁ జిరంబై యుండదా.

రాజా—ఉన్నను సరియే కాని నేను పోరుసేయనోప (అని బలుకుచున్న సమయంబున నెవ్వరోవచ్చుచున్న యలుకుఁడు వినంబడునంత వడంకుచుఁ బారిపోవ బ్రయత్నించుటయు సద్దపడి నిగ్గరగాఁ బట్టుకొని)

పత్ని— అయ్యయ్యో! శత్రువుల బలాబలముల దెలిసికొనక యెద్దియో యలుకుదైన వడలుచు నూరక పారిపోవ బ్రయత్నింపనేల? నిలువఁ దేనుబోయి సంధిచేసికొని వత్తును.

రాజా—నిజునిజు. అదిగో వారిక్కడికే వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. నిలిచినేనిఁ బ్రాణహాని కాగలదు. నీవు వారితో మాట్లాడి సంధి కుదిరినచో నాకు వార్త నంపుము. పెండియు రాకెక్కడికిఁ బోవుదును.

పత్ని—వారు శత్రువులు కారు. అదిగో మనపరిచారకులే వచ్చుచున్నారు. భయము విడచి నిలువుఁడు.

రాజు—నాకు లోపలినుండి చలివచ్చుచున్నది. నిలువలేకున్నాను. బిగ్గరగాఁ బట్టుకొనుము. (అని ముసింగిడుకొని మంచముపై పండుకొనుచున్నాఁడు)

ఇంతలో పరిచారకులు వచ్చి అమ్మా! రాజుగా రెచ్చట నున్నారు. వారెవ్వరో సకలభవనంబులఁ బ్రతిధ్వనులీయ సింహనాదములు సేయుచు వెరపుగలుగ రాజుగారినిఁ దీసికొనిరండని మాకు నియోగించిరి. ఇట్లుపేక్ష చేయుచున్నారేమి? ముందటి వార్త తెలియలేదా యేమి యని చెప్పినవిని యామె తెలిసినది. దానికే యాలోచించుచున్నాము. మీరు గ్రమ్మరఁజని రాజుగారస్వస్థులై యున్నవారని చెప్పి మనమంత్రి నొకసారి నేను రమ్మంటినని చెప్పి తీసుకొనిరండు పొండని పంపెను.

వాండ్రుపోయి కొంతొకవడి మరల నరుదెంచి అమ్మా! తమ వార్త మంత్రిగారితోఁ జెప్పితిమి. మా మాటలువిని వారు నవ్వుకొనిరి. అదియేమి సాంకేతికమో తెలియదు. మంత్రియొక్కఁడేల మేమందరము వచ్చుచున్నారము. రాజుగారి రోగకారణ మరసెదమని చెప్పి బయలుదేరిరి.

అని చెప్పునంత రాజు తటాలున లేచి వస్త్రమాల్యానులేపనాద్యలంకారములఁ దీసివైచి మలిన వస్త్రంబులఁదాల్చి పారిపోవఁ బ్రయత్నించుచుండ రాజపత్ని పోవల దని నిర్బంధించి పట్టుకొనినది. ఇంతలో వరప్రసాదు లక్కడికి వచ్చిరి. రాజును మంచముపై ముసింగిడికొని యెన్నఁడో చచ్చినవానివలెఁ బరుండియుండెను.

అప్పుడా రాజపత్ని చాటున నిలిచి ప్రవరునితో అన్నా! అమాత్య ప్రవర! మీరిట్లు కృతఘ్నుండవై వీరి నేటికిఁ దీసుకొని వచ్చితివి? వీరెవ్వరు? వీరికి మేమేమి యపకారము గావించితిమి? రాజుగారితో వీరికేమి పని యున్నదని యడిగినఁ బ్రవరుండు సాధ్వీ! వీరి వృత్తాంతము చాల కలదు. పిమ్మటం జెప్పెదం గాని యీతం డిట్లచేతనుండు వోలెఁ బడి యుండుటకుఁ గారణమేమని యడిగిన నద్దేవి యేమియుం బలుకక యూరకున్నది.

అప్పుడు ప్రవరుఁడు రాజునొద్దకరిగి ముసుంగుదీసి చూచెను. కన్నులు తేలవైచి వణ్కునిగియఁబట్టి యూపిరి రానీయక గజాసుంతల్లున్న యన్నరనాథుం జూచి వరప్రసాదులు పకపక నవ్వదొడంగిరి. అప్పుడు ప్రవరుఁడు పెద్ద యెలుంగున రాజా! రాజా! యని పిలచి పలుకకున్నంత స్వాంతమున విస్మయముఁ బొందుచు అయ్యో! యీ నృపాలుం డకారణమున జీవనముబాసిన వానివలె నొప్పుచున్నాడు. వీనికిఁ దగిన చికిత్స జేయింపవలయును. వీనితత్వ మెఱింగినది బ్రాహ్మణి విద్యుత్ప్రభయొకతె యుండవలయును. ఆమెను దీసుకొని రండని కొందరు కింకరుల బంపెను.

ఆ జరతయు వంతకుమున్న యన్నరపతికిఁ బ్రాణోత్క్రమణ సమయమైన మాటవిని పరువడి వచ్చుచున్నది. కావున వారి కెదురు పడినది. అప్పుడు కింకరులామె

కాతెలం గెలింగించి యప్పటికిఁ దీసికొని వచ్చిరి. నిశ్చేష్టితుండై పడియున్న రాజుం జూచి అయ్యో! అయ్యో! యని గుండెలు బాదుకొనుచు నింకనన్ను మన్నించు వారెవ్వరు? నా పారితోషిక మియ్యలేదే. యేమి చేయుదురు. పెక్కు చిక్కులుపడి యప్పరుచుం దీసికొని వచ్చితినే. యేమియు లేకపోయినది. హాదైవమా! యని యేడ్చుచున్న యప్పేదరాలిం జూచి రాముడిట్లనియె. అవ్వా! నీవీ రాజునకేమి యుపకారము చేసితివి. అతఁడు నీకేమి కానుకలిత్తునని చెప్పెను చెప్పుమనుటయు నావృద్ధ యిట్లనియె.

అయ్యలారా! నే నీతండు కోరిన చిన్నదానిని ద్వీపాంతరమున నుండి తీసుకొని వచ్చితిని అర్ధరాజ్య మిచ్చెదనని వాగ్దత్తము చేసి యున్నాడు. వెంటనే యడుగుటకు నాచిన్నది వీని వరింప సంవత్సరము వ్రతము నెపంబున మితిగోరినది. అందు కాలమున వీలుపడినది కాదు. ఇంతకును నేను దురదృష్టవంతురాలను అని యాకథ యంతయుం జెప్పినది. అప్పుడు ప్రవరుఁడు వసంతుని జూపుచు అవ్వా! యీతని నీ వెప్పుడైనఁ జూచితివా యని యడిగిన నామె యతనిం జూచి గురుతుపట్టి గుండె ఝల్లుమనఁ జెం తెలబోవుచు నెచ్చటనో చూచినట్టే జ్ఞాపకమున్నదని పలికినది. అప్పుడు వసంతుడు కోపమాపనేరక యట్టెలేచి దానిం జంప గమకించిన నడ్డమువచ్చి ప్రవరుండు స్త్రీవధ మహాపాతకము. దీని వేరొకరీతి శిక్షింతమని దాని నప్పుడు పెడకేలు కట్టించెను.

ఆ చర్యలన్నియుం జూచి రాజపత్ని వెరచుచు వారి పాదంబులం బడి పతిభిక్ష పెట్టుఁడని వేడుకొనినది. అప్పుడు ప్రవరుండు సాధ్వీ! వీరు నా మిత్రులు. ఈ రాజు చెరఁగొని తెప్పించిన చిన్నది యీ వసంతుని భార్య. ఈతడు సార్వభౌముని కుమారుఁడు. మేమందరము తల్లిదండ్రులు తెలియంగకుండ నిల్లు వెడలి దేశాటనము చేయుచుఁ జిక్కులం బడితిమి. దైవకృపచే నందఱము చేరుకొంటిమని తమ వృత్తాంత మంతయుం జెప్పెను.

ఆ కథనెల్ల యామె వెరగుపడుచుండ నారాజు తటాలున లేచి వారి పాదములం బడి మహాత్ములారా! మీరు లోకాతీతులు. ఏమి చేసినను చేయగలరు. మీ పాద సేవకుండనై బ్రదికెద. రక్షింపుడు. నా యపరాధంబుల మఱవుఁడు. కళావతిని నేను ముట్టలేదు. ఆ చిన్నది సాధ్వీ తిలకమని చెప్పఁదగినది. నన్నుఁ గన్నతండ్రియైనఁ జూచి యెఱుంగదు. గద్దిగరచితినని యనేక ప్రకారములఁ బ్రార్థించెను. దయార్ద్ర హృదయు లైన పరప్రవాసు లారాజుం గరుణించి విడిచిపెట్టి యావృద్ధ బ్రాహ్మణిని మాత్రము విడువక వెంటుకొనుచుఁ గళావతియున్న యంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

అందయ్యింతిం జూచిన తోడనే వసంతునకు శోకంబును నవ్వుటకంబును నానందంబున మనంబున జనింప నాగలేక పెద్ద యెలుంగున హా! "కళావతీ! యిట్లున్న దానవేయని పయింబడి కౌఁగిలించుకొనిన నుఱికిపడి యప్పడతియు నట్టెచూచి యతని తన మనోహరుఁడు వసంతునిగా నెఱింగి యోహో! నా యదృష్టమేమి? ప్రాణనాథుఁడే వచ్చెనా యిది కలగాదుగద? కాదు నిజమే తొలిజన్మమున నెప్పుడో కొంచెము సుకృతము గావించితిని. లేకున్న నాకింకటి భాగ్యము మరల లభించునా యని యనేక ప్రకారంబుల దన భాగధేయమును గుఱించి మెచ్చుకొనుచు నార్యపుత్రా! మీ తీవి తాంతము గావించిన దుష్టురాలిఁ జూచుటకై యెట్లువచ్చితిరి? ఏ పుణ్యాత్ముండు మిమ్ము బ్రతికించెను? పాపపు మొసలిముండ యెంత చేసినదో చూచితివా? అని తన్నా మొసలిది పెట్టిన చిక్కులన్నియుఁ జెప్పి తపఁపఁబోవి చూడ్కు లతని మొగంబున బరగించుచున్న యయ్యంగనకుఁ దనవృత్తాంతమును మిత్రుల వృత్తాంతము వింతేవిం దాచక యెఱింగించి వారిం జూపించిన సంతసించి యమ్మింటిఁబోడి వారి మైత్రిని గురించి పేతెరంగులఁ బ్రశంసించెను. పిమ్మట మొసలిదానిం జూచి యది మొఱ్ఱపెట్టుచుండ జాలిపడి వారిని బ్రార్థించి దానిని గూడ విడిపించినది. దయాశాలు లపకారులనైనను శరణువేడిన రక్షింపక మానరు.

కళావతి లాభసంతుష్టి నొంది వసంతుడు మిత్రులఁ జూచి యిట్లనియె. తమ్ములారా! మనమువచ్చి పెక్కు దినంబులైనవి. మొదట శ్రీప్రకాశములోనే మగుడ దలంచుకొంటిమిగాని దైవగతిచే నట్లు సాగినదికాదు. ఈ శ్రానందరము కుశలముగా నొక తావునకుఁ జేరితిమి. మనకై మన తలిదండ్రు లెంత చింతించుచున్నారో వారిం జూడ వేగబోవలయుఁ గావున మీ యుద్దేశ మేమనిన నందులకందఱు నియ్యకొనిరి.

పదపడి సాంబుఁడు దండుఁడును రాగమంజరిని విద్యుత్ప్రభను దలంచుకొను నంతలో నయ్యింతులు పాణులవీణులం బూని గాంధర్వంబు వెలయించుచు నచ్చోటి కరుదెంచిరి. ఇట్లు సపత్నీకులై నాసేసురు నొక్కచోటం జేరి సంగునిచే రచియింపబడిన కీలు రథమెక్కి యప్పటి వారెల్ల నచ్చెరుపాటు నొందువారలై చూచుచుండ నాకాశమార్గంబున నరిగిరి.

మొదట మంత్రి కుమారుఁడగు రాముడు కన్నులిచ్చి పెండ్లియాడిన పద్మగంధియున్న పట్టణమునకు యాతరుణిం గూడ రథం బెక్కించుకొని క్రమంబున ననేక దేశములు గడచి పుష్పకారూఢుండగు శ్రీరామచంద్రుడువలె భార్యాతో నిష్టాగోష్ఠి విశేషంబుల సంభాషించుకొనుచు నక్కాంతలకుం గల చక్కదనంబుల తారతమ్యములఁ దెలిసికొనుచుఁ దాముపడిన యిడుమల నొందవారల కెఱింగించుకొనుచు

స్వదేశాభిముఖులై యరుగుచున్నారు గోపాలా! నీవు చూచినది వారి కళేబరములసుమీ! యని యెఱింగించిన సంతసించి గొల్లవానికి వింటివా! కథ స్పష్టముగా దెలిసినదికద. వారట్లరిగి తమకై కుందుచున్న తల్లిదండ్రుల కానందము గలుగఁ జేసిరి.

అని యెఱింగించిన యాకథా వృత్తాంతమెంతయు నాగొల్లవాడు ప్రయాణంబు సేయునప్పుడు జ్ఞాపకమునకు దెచ్చుకొనుచు నవ్వరప్రసాదుల యదృష్టమునకు మెచ్చుకొనుచుఁ గ్రమంబున నా యతీంద్రుని వెంటఁ గావడి మోసికొని ముందర మజిలీ జేరెను.

ఏడవ మజిలీ

విక్రమసింహుని కథ

అది యొక పట్టణముగాన నందొక సత్రమున బసచేసిరి. ఆ సత్రము చిరకాలము క్రిందట నొక మహారాజుచే స్థాపింపఁబడినది. అందభ్యాగతుల కహోరాత్రంబుల నిరత్యంతరముగా నన్నదానము సేయఁబడుచుండును. ఆ సత్ర మందిర సింహద్వారోపరిభాగంబున వ్రేలఁగట్టఁబడి యున్న చిత్రఫలకములోని స్త్రీరూపమును జూచి తదీయ సౌందర్యాతిశయమునకు వెరగుపడుచు నాతపస్విని యెవ్వతె? అందేల వ్రేలఁగట్టఁబడినది? తద్వృత్తాంతం బెఱింగింపుఁడని యడిగిన గోపకుమారునకు మణిసిద్ధుండు తదుదంతం బారత్న ప్రభావమునం దెలిసికొని యక్కథ జెప్పందొడంగెను.

చోళదేశంబునఁ బ్రజావతి యను పట్టణంబునఁ జిత్రసేనుండను రాజుగలఁడు. అనపత్యుండగు నారాజు శ్రుతకీర్తి యను మంత్రితో న్యాయమార్గంబునఁ బ్రజాపాలనంబు సేయుచుండఁ బెద్ద కాలమున కతనికి నొకపుత్త్రుం డుదయించెను. జనన లగ్నమునుబట్టి వానికి విక్రమసింహుఁ డని పేరుపెట్టిరి. ఆ విక్రమసింహుఁ డుదయించిన మూఁడవ దినముననే యారాజు మంత్రియగు శ్రుతకీర్తికి నధిక తేజస్సమంచితుండగు సూనుం డుదయించెను వానికిని దైవజ్ఞులు సుమిత్రుఁడను నామధేయ ముంచిరి.

ఆబాలురకైదేఁడులు వచ్చినతోడనే సకలవిద్యాపరిపూర్ణుఁడగునొక యుపాధ్యాయునొద్ద జదువవేసిరి. వారా యాచార్యుని వలన బదియారేఁడుల ప్రాయము లోపలనే సకల విద్యలు గ్రహించుటయేగాక ధనుర్విద్యయం దసమానప్రజ్ఞగలవారైరి. మరియు సంగీతమునందును గవిత్వమునందును వారిం జెప్పియే మరియొకరిం జెప్పవలయును.

చిన్నప్రాయములోనే యెక్కుడు పాండిత్యము సంపాదించిన యాకుమారుల

బుద్ధి కౌశల్యమునకు మిక్కిలి సంతసించుచు నొక్కనాఁడు చిత్రసేనుఁడు హితపురోహిత బంధుసామంత మంత్రిపౌర సూరివారంబు సేవింపఁ పేరోలగంబుండి యందులకు బహుశ్రుతునితోఁ గూడఁ గుమారుని రప్పించి మిగుల గారవించి యెల్లరు విన నిట్లనియె.

చిరంజీవి! నీవును బహుశ్రుతుండును సకల విద్యలయందు మిగులఁ బ్రవీణులైరని విని నాడెందంబెంతయు నానంద మందుచున్న యది. "పుత్రాదిచ్ఛేత్ప రాజయమ్" అను నీతిని దనకంటెఁ గుమారు డధికుఁ డగుట తండ్రికే యశము గదా!

మరియు నేను మంత్రియుఁగూడ బెద్దలమైతిమి. మాకీరాజ్య భారంబు వహింప దుస్తరమగుచున్నది. ఇదియునుం గాక నవనవోన్మేషంబుగల మిమ్ము ప్రభువులుగా మేదిని గోరుచున్నది, బహుశ్రుతునితో క్షితిభారంబు వహింపుము. నేనును బూర్వాచార ప్రకారము నిన్నుఁ బట్టభద్రునిం జేసి, తపోవనంబున కరిగెద. నీవును రాజ్యభారంబంతయుఁ బూని దండనీతి ప్రకారము ప్రజలం బాలింపుము. దండనీతి రీతి నెఱుంగని రాజునకు రాజ్యంబు దక్కనేరదు. సప్తవ్యసనముల దారిం బోక యాయముంబట్టి వ్యయము చేయుచు సమర్థులును విద్వాంసులును దయాసత్య నిరతులగువారి ప్రధానులుగాఁ జేసికొని యల్పుఁ దరికిఁ జేరనీయని రాజు శుభమ్ములందును. మరియు జేనుకెట్టి యనుగ్రహమున్నను జాలినంత ధన మియ్యవలయునుగాని యెవ్వరికిని అణుమాత్ర మియ్యరాదు. సంధి విగ్రహయానద్వైధీభావ సమాశ్రయ సామదాన భేదదండములు మొదలగునవి యాయా వేళకుఁ దగినట్లు నడుపవలయును. వేఁగు చారులచే, రాష్ట్ర వర్తమానములు నిత్యమును దెలిసికొనుచుండవలయును. దేవతా భక్తియు బ్రాహ్మణ భక్తియుఁ గలిగి యుండవలయును బ్రాహ్మణులం గనినతోడనే యభిమానమానక చేతులెత్తి మ్రొక్కవలయును. బ్రాహ్మణాశీర్వాదంబుల సకలకామంబులు వదయవచ్చును. విప్రులకు నమస్కరించనివాఁడు యమలోకంబునఁ బీడింపబడునని యనేక నీతివాక్యము లుపదేశించి పుత్రునకుఁ బట్టాభిషేకంబు నిశ్చయించి తన యభిప్రాయం బెఱింగించిన విక్రమసింహుఁడును బహుశ్రుతుండును, సామాజికులు నట్టి మాట లాలించి మిగుల నానందించిరి. ఆ రాజు సంతటితో సభ చాలించి వారినెల్ల స్వస్థానముల కనిపెను.

మఱునాఁడు పూర్వమువలె నాకుమారు లిరువురు సాయంకాలమున విహారార్థమై యుద్యానవనమున కరిగి యందుఁ గ్రీడించుచున్న సమయంబున మంత్రి నందనునకు రాజనందనుం డిట్లనియె.

వయస్యా! నిన్న మాతండ్రి సభలో నాడిన మాటలు వింటివి గదా! నాఁట నుండియు నామనంబున నొక వింతయగు చింత బొడమినది. నాకు మొదటినుండియు

దేశ సంచారము చేయవలయునను నభిలాష గలిగియుండుట నీ వెఱింగినదియేకదా? రాజ్యభారము మీఁద బడినచో నట్టిదాని కవకాశ ముండదు. ఇంకదనుక విద్యాగ్రహణ మూలమునఁ గాలము వెళ్ళబుచ్చితిమి.

ఇప్పుడు కాళ్ళకు సంకిలిలు దగులుకొనుచున్నవి. ఈభారముమీఁద బడకమున్న రహస్యముగాఁ బోయి యొకసారి దేశసంచారము చేసి వత్తమా యనుటకు నతనికిఁ గూడ నభిప్రాయమే యుండుటచే నందులకు సమ్మతించెను.

ఆ దినముననే వారిరువురు మిగుల విలువగల రత్నములు బంగారమును సంగ్రహించి యర్ధరాత్రంబున నొరులెరుంగకుండ వాయువేగంబుగల తురంగము లెక్కి పురంబు వెడలి యడవి మార్గంబునం బడిపోయిరి. ఆహా! వారు రాజ్యము కన్నను విదేశ విశేషము లరయుటయే యెక్కుడుగా నూహించిరి. ఆ రేయంతయు నాగక గుఱ్ఱములఁ దోలుకొనిపోయి తెల్లవారు నప్పటికొక గ్రామము జేరిరి. ఆ దివసమున నందుఁగల విశేషములరసి యటనుండి వేరొక పట్టణమున కరిగి యందలి వింతల నరయుచుఁ గ్రమంబున ననేక పురంబుల దిరుగుచు నొకనాఁడు మధ్యాహ్నమున కీవీడు చేరిరి. వారు నీ సత్రంబుననే బసచేసి భోజనంబైన వెనుక వీధి యరుగునం గూర్చుండి పుర విశేషము లరయుచు రాజనందనుఁ డేమిటికో సింహద్వారము వెనుకఁ దలద్రిప్పి యిప్పుడు నీవు చూచిన చిత్రఫలక మీక్షించెను.

అట్టిదానిం జూచినతోడనే యారాజకుమారుఁ డది నిజమైన వనితయే యనుకొని మూర్ఛవడి కొండొకవడికి దెలిసి దాని మరల దిలకించి యోహో? యిది నిజమైన మోహనాంగి యనుకుంటిని గాని కాదు కాదు. చిత్తరువా! నామది భ్రమయలేదుగద! లేదు: నిజమే బహుశ్రుతా! యీద్వారముపై వ్రేలంగట్టిన చిత్రఫలకంబున నొప్పుచున్న యొప్పులకుప్పను చూడు. చూడు. మొదట దూరదర్శనము చేత దీనిం జేతనమే యనుకొంటినిగాని తుదకది భ్రమయని తెలిసికొంటి.

ఆహా! కలకల నవ్వుచున్న దీని మొగమెంత వింతగా నున్నదియో పరీక్షింపుము. దీనిం జిత్రకారుడు చేతితో వ్రాయలేదు సుమీ! చేతితో వ్రాసినచో దీని యంగములు కందక యింత లావణ్య మయములుగా నుండునా? లిపికారుం డెందైన నొక సుందరిం గని దానిమాదిరిగా నిది వ్రాసెనో? లేక స్వమనీషా విశేషకల్పన నిట్టిదాని వ్రాసెనో?, యెరుంగరాదు? లోకములో నింత చక్కఁదనము గల కలకంఠి యుండురా? యుండినచో నట్టి దానిం గౌఁగిట జేర్చుకొనువానిదేగదా భాగ్యము. మిత్రమా? నీబహుశ్రుతత్వము సార్థకము నొంద దీని వృత్తాంత మరయుము. దీనివంటి నాతింటెచ్చి నాకుఁ బెండ్లిఁ జేయుదేని నిప్పుడ ప్రాణంబులఁ బోగొట్టుకొనియెద నని యత్యంత విరహతాపంబున గొట్టుకొనుచున్న యా రాజపట్టికి మంత్రిపట్టి యిట్లనియె.

విక్రమసింహా! రంగులతో వ్రాసిన విగ్రహమును జూచియే యింత విరహతాప మందుచున్నావేమి? అయ్యో! నుంచి ధైర్యశాలివే. ఇది నిజముగా రమణియైనచో నెంత విరాళిందురాలెదవో గదా? చాలు చాలు. ఊరకుండుము. ఎవ్వరైనం జూచిన నవ్వెదురు. దీని నిజం బరసి నిజముగా నిట్టికాంత యీభూమియం దెక్కడ నున్నను గన్యకయైనచో నీకుం బెండ్లి జేసెద. నీసోదరుపు గలిగి యుండవలయుననుటయుం దదీయవచనంబుల కెంతేని సంతసించి ప్రియవయస్యా? వయస్యునికి యుపకారము వేగముగాం జేయం బ్రయత్నింపుమని దైన్యముగాం బ్రార్థించుటయు నతండు వల్లె యని యప్పుడు క్రమంబున నియ్యూరనున్న వృద్ధులనెల్ల నా చిత్రఫలక వృత్తాంత మడుగుటయు నందొక వృద్ధ బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె.

అయ్యా! మూడేండ్ల క్రిందట మళయాళదేశ రాజధానియగు వసంతపురము నుండి పుణికుండను చిత్రకారుఁడు వచ్చి యచ్చట దీనిం గట్టిపోయెను. కట్టుటకు కారణము నాకుఁ దెలియదు. ఇంతియ మే మెఱింగిన వృత్తాంతమనిన విని మంత్రినందనుఁడు కొంత సంతసించి వాని నామంబును, గ్రామంబును వ్రాసికొని విక్రమసింహునితో నప్పుడ యప్పురంబు వెడలి కతిపయప్రయాణంబుల వసంతపురంబు సేరి తత్పుర జనుల వలన దెలిసికొని వాని యింటికరిగెను.

విపుణికుండును వారి నుచిత సత్కారంబుల నాదరించి కూర్చున్న పిమ్మటఁ గొంతసేపునకు వినయంబున నా గమన కారణం బడుగుటయు సంతసించి బహుశ్రుతుం డిట్లనియె.

విపుణికా! యీతండు చోళదేశపు రాజకుమారుండు నేను నతని మంత్రినందనుండ. మేమిరువురము దేశసంచారము వచ్చి పెద్ద తిరుగుచు నీచేఁ గ్రొంత పురంబుననున్న సత్రమందిరపు సింహద్వారమున వ్రేలంగట్టబడిన చిత్రఫలకముఁ జూచితిమి. అందు వ్రాయబడిన పడతుకం జూచి మా రాజనందనుండు విరాళిం దూలుచున్నవాడు.

అప్పటి వారికే నది నీచే వ్రాయఁబడినదని విని మేము నీ చెంత కరుదెంచితిమి. అది నీవు బుద్ధిసూక్ష్మతచే వ్రాసితివా? అట్టి సుందరి యెందైనం గలదా? దాని యుదంత మెఱింగింపుమని యడిగిన నతండు మొగంబునం జిరునగ వంకురింప వారికిట్లనియె.

అయ్యా! నేనొకప్పుడు కాశీపురి కరిగితిని. ఎప్పటనుండియో కాని యప్పుడే యచ్చటికిఁ బురుష ద్వేషిణియను రాజపుత్రిక వచ్చినది. సార్థకనామముగల యాకలకంఠి పురుషులమొగ మెన్నండును చూడకపోవుటయే గాక యాందోళిక మెక్కి వీధి నరుగునప్పు డావల్లకిని గూడ పురుషులు చూడఁగూడ దఁట. ఆ చిన్నది మణికర్ణి కా

ఘట్టమునకు స్నానమున కరుగునప్పుడట్లు చాటించుచుండ నేనాలించి యమ్మింపుబోడి యెంత చక్కనిదోయని దానిం జూచు వేడుక నా కెదఁ బొడమిన బెక్కు తెరంగులఁ జింతించి తుదకొక్క యుపాయ మూహించితిని.

నేను జలస్తంభనముఁ జేయగలను. అమ్మోన్న ముందరనే యరిగి మణికర్ణికాఘట్టంబున జలంబుల మునింగియుంటిని. పిమ్మట నావాల్గంటియుఁ బెక్కురు చెలికత్తియలు ఛత్త్రంబులం బూని చుట్టుముట్టిరా నాఘట్టంబున కరిగి మాటుగట్టిన పుట్టంబు వెంకి అల్లకిదిగి గంగలో మోకాలిబంటి జలంబున నిలిచి చెలికత్తియలు కనక కలశంబులెత్తి జలంబు పైవిడ దీర్థమాడెను. జలచర భీతిచే నవగాహస్నానమాచరించినదికాదు. దానంజేసి జలంబుల మునిగియున్న నాకు నీటితో గుండనపు కమ్ములవలెఁ దళుక్కనిన మెఱయుచుఁ దదీయ పదాంగుష్ఠంబులు మాత్రము గనంబడినవి. యితరాకారమేమియు గనంబడలేదు.

స్నానముఁజేసి యానలోలనయని పోయిన వెనుక నేనును జలంబు వెడలివచ్చి సాముద్రిక శాస్త్రమంతయు బూర్ణంబుగాఁ జదివినవాఁడ నగుట నాయంగుష్ఠంబు పోలికంబట్టి రూపమంతయు వ్రాసితిని ఆ సుందరి యట్లుండుట కేమియు సందియంబు లేదు.

దాని పట్టు వ్రాసి దేశంబునకు వచ్చుచు దారిలో మీరు చూచిన సత్రమున నొకనాఁడు బసచేసి యది పెక్కురు వచ్చిపోవు సత్రమని యూహించి అది యందు వ్రేలఁగట్టి యేగితిని. ఇదియు దాని వృత్తాంత మింతవఱకు నా చిన్నదాని దేశ, కుల, శీల నామంబులు నాకుఁ దెలియవని యెఱింగించిన నా మంత్రినందనుండు తలకంపించుచు నోహో! యిక్కార్యము సమకూర్చుట మిగుల నసాధ్యముగనున్నది. ఆ చిన్నది యున్న నెలవు నీవిమాటలచేఁ దేటపడలేదు. విక్రమసింహుని విరహతాప మగ్గల మగుచున్నది. దైవానుగ్రహ మెట్లున్నదో గదా యని పరి పరిగతులఁ దలపోయుచుండ బహుశ్రుతునకు విక్రమసింహు డిట్లనియె.

అన్నా! యీచిత్రకారుని మాటలు వింటివిగదా? పురుష ద్వేషిణి యను పేరం బరగు నా నారీమణి పటమందే యున్నట్లుండుట కేమియు సందియములేదు. తనకు సరిపడిన పురుషుఁ డేమింజేసి సాహసమ్ములఁ జూడనొల్లకయే యప్పల్లవపాణి పురుషద్వేషిణి యనుపేరు పెట్టుకొనినది. ఎట్లయినను వెదకి యప్పూవుబోడిని నాకుఁ గూర్తు వంటివేని మేనఁ బ్రాణంబులఁ బూనియుండుదును. లేనిచో నిప్పుడ యొడలు విడుచువాఁడ నా యుల్లంబెల్ల నప్పల్లవాధరి దరిఁజేరియున్నది నీవిక నేమని యెదవని యడిగిన నతండు శీఘ్రకాలములో నీచరిత్ర యెక్కడనున్నను నాచిన్నదానిం దెచ్చి నీకుఁ బెండ్లి జేసెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

పిమ్మట నా చిత్రకారునిచే ననిపించుకొని వారిరువురు నప్పురంబు వెడలి యప్పడఁతి నరయుచుఁ బెక్కు దేశంబులు దిరిగిరి.

ఒక్కనాఁడుదయంబున లేచి వారొక యడవి మార్గంబునం బడి నడచుచుండ నెండ తాకుటకు మేనువాడ విక్రమసింహుఁడు నడువలేక యొక మ్రాకునీడం జదికిలంబడి అన్నా! బహుశ్రుతా! నాకీ యెండలో నడువ మిగుల శ్రమముగానున్నది. నాలుక యెండి మాటరాకయున్నది. దాహమగుచున్నది. గాన నేనిక్కడనె పండుకొని యుండెద. ప్రాంతమున జలప్రదేశమున్నదేమో యరసి జలము దెత్తువేని దప్పి తీర్చుకొని నడిచెదం గాని యిప్పుడొక యడుగైన నడువనోప. అయ్యయో యిది మరు ప్రదేశములాగున్నది. నీరు దేర నాలస్యమైనచోఁ బ్రాణంబులు నిలువవు త్వరగా దెమ్మని దీనుండై యడిగిన చెలికాని దైన్యంబునకు వగచి యప్పుడా దిట్టయొక చెట్టు కొనకెక్కి నలుదెసలం బరికింప నొకవంక జల విహంగము లెగురుచుండుటఁ దిలకించి మేనుపులకింప సంతసముతో జెట్టుదిగి వయస్యా! యొకనిమిషము తాళుము. ప్రాంతముననే జలమున్నది. వేగమున బోయి కొనివచ్చెదనని యరిగి నూరడం బలికి పరువడి జలంబుల దేర నాబహుశ్రుతుఁ డరిగెను. ఆ ప్రాంతముననే మానస సరోవరంబు నుంబోని యొక తటాకం బతనికి నేత్రపర్వము గావించెను.

అదియు రత్న సోపానంబులును కాంచన పద్మంబులును బంగారు కలువల గనక మణిరజిత జలచరంబు నింద్రనీల బంభరంబులు గారుత్మత జలపతంగంబులుం గలిగి కుసుమఫల లతావితానంబు తీరధరణి నలంకరింప నమృతప్రాయంబగు తోయంబులచే నిండింపఁబడి యలంతి యలలచే మెలయు నక్కొలనుఁ గనుంగొని మిగులఁ జెలంగుచు నతండు ప్రాంతమ్ము జేరునంతలో నందున్న శిలాఫలకంబున నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది.

ఇది పురుష ద్వేషిణియను రాజపుత్రిక క్రీడించు కేళీసరోవరము. దీని ప్రాంతకుఁ బురుషు లెవ్వరును రారాదు. వచ్చినవారిని క్షమింపక మసిచేయుదురు. అని యున్న లిపి ముమ్మారు చదివి సంతోష భయంబులు మనంబునం బెనగొన నతఁడౌరా! నాకీ నీటి నెపంబున నాకోటి రత దేటపడినది. పైవానుగ్రహ మిట్లుండ వలయు. వేగబోయి యీవృత్తాంత మెఱింగించి నామిత్రుని దెందమున కానందము పొందుపరచెదనని నాలుగుమూలలు పరికించి వడివడి నత్తటాకంబులోనికిఁ దిగి కడుపునిండ నీరుద్రాగి పలాశపర్ణపుటంబున జలంబులం బట్టి యత్యంత జవంబున మిత్రునికడకు వచ్చుచుండెను.

ఇంతలో నచ్చట జెట్టుక్రిందఁ బండుకొనియున్న విక్రమసింహుఁడు ప్రాంతమందొక భయంకరమగు ధ్వని వినంబడిన నిరాయుధుఁడై యున్న కతంబున వెరచి తటాలున నికటంబున నున్న సాలవృక్ష మెక్కెను.

పిమ్మట నొక సింగమ్మతిరయంబున నరతెంచి వీకమై తోకఁద్రిప్పుచు నటులు నిక్కబట్టి యాచెట్టుక్రింద గద్దియం బెట్టుకొని కూర్చుండెను. అంతకుమున్నె చెట్టు మీఁదఁ గ్రౌంచంబనుపక్షి పరుండియున్నది. సింహభీతిచే విక్రమసింహుఁడు నిదానింపక దాని రెక్కలను గూడ చెట్టుశాఖలే యనుకొని పట్టముగానున్న తత్పక్షంబుల మధ్య దాగియుండెను.

ద్వీపాంతరమున వసించునదియు మిక్కిలి గొప్పదియు నగు నాపక్షి యప్పుడు కొంచెమలుకుడు తగిలినందున చెట్టుకొమ్మను విడుగ దివ్వున నెగసి గగనమార్గమునఁ గ్రౌంచద్వీపాభిముఖముగాఁ బోవఁజొచ్చెను.

అప్పుడపక్షి రెక్కలమధ్యను జిక్కుపడిన విక్రమసింహుఁడు భయపడి దాని రెక్కలపట్టు విడువక అయ్యో! మేమొక్కటి దలంచిన దైవమొక్కటి దలంచెనే? అక్కటా! నన్నీపక్షి యెక్కడికి కెత్తుకొనిపోవునో కదా! నాదినములు మంచివికావు. ఇంటియొద్దనుండి సుఖముగా రాజ్యముసేయక విదేశ గమనబుద్ధి యేలపుట్టవలయును మిత్రుఁడు ననుగానక యెంత చింతించునో యేమిసేయుదు? వాని కీవార్త యెట్లు తెలియునో యనేక ప్రకారంబుల విలపించుచు నొకచీటి వ్రాసి యది నేలంబడవైచెను.

క్రౌంచద్వీపము కథ

ఆ పక్షియు నక్షీణజవంబున ననేక దేశంబులను ద్వీపంబులు దాటి క్రౌంచ ద్వీపమున నొక చెట్టుమీద వ్రాలెను. తరచుగ నాపక్షులా ద్వీపమున వసించి యెప్పుడైన జంబూద్వీపమునకుఁ మేతకై వచ్చుచుండును. దానంబట్టియే యాద్వీపమునకుఁ గ్రౌంచద్వీపమని పేరు వచ్చినది.

అట్లు వ్రాలినతోడనే విక్రమసింహుఁడు మెల్లన దానిరెక్కల సందునుండి తప్పించుకొని యామ్రానుకొమ్మ లాధారముగా భూమికి దిగెను. ఆ పక్షి యతఁడు తన రెక్కలలోఁ జిక్కుటయు దిగుటయు గూఁడ నెఱుఁగదు. దాని బలమెట్టిదో చింతింపుఁడు.

అట్లు దిగి ధైర్యమే తనకు సహాయమైయుండఁ గొంపొకదెసగా నడువఁ దొడఁగెను. నడువనడువఁ గొంతసేపున కొక పట్టణప్రాంతము చేరునంత నొకవెలఁత యెదురైనది.

దానిం జూచినంత నతండు నివ్వెరపడి పలుదెరంగులఁ జింతించుచుండ నప్పుడాజలజాననయు నంతికము కరుదెంచి యత్యంత సుకుమారుండు నారాజ

కుమారుఁ జూచి మోహించి తనభాషలో నీ వెవ్వఁడవని యడిగెను. ఆమాట వానికిఁ దెలియక నతఁడు మరల దానితో నీవు చెప్పినది నాకుఁ దెలియలేదు. నీ వెవ్వతెవని యడిగెను.

అతని మాటయు దానికిఁ దెలిసినది కాదు. ఇట్లొండొరుల యభిప్రాయములు మాటలచేఁ దేటపడమి నెరింగి చూచునంత నమ్మత్తకాశిని హస్తసంజ్ఞచే నతనిఁ దన యింటికి రమ్మని సూచించినది.

అతండప్పు డేమియుఁ జేయునది తోచక వెంటవచ్చెదనను భావము మరల సంజ్ఞ మూలముగానే తేటపరచెను. అది క్రౌంచద్వీపమునకు రాజధానియైన యేకశిలా నగరము. దానిం గ్రౌంచవతియను రాణి పాలించుచున్నది. అందున్న స్త్రీలకు మిగుల చక్కఁదనము గలదుగాని వారికృత్యములు రాక్షసకృత్యములు. పురుషు లందఱు నల్లని కోతిముఖములవంటి ముఖములు గలవారును పొట్టివారు నగుట వికారముగ నుందురు.

పూర్వము రామరావణ యుద్ధంబున మూర్ఛంబడియున్న లక్ష్మణునిం బ్రతికింప హనుమంతుఁడు ద్రోణగిరిఁ దెచ్చి వెండియు నగ్గిరిఁ దీసికొనిపోవుచు నాక్రౌంచద్వీపమున నొక నిమిషము విశ్రమించెను. మిక్కిలి చక్కనివారగు నచ్చటి పురుషు లతనిం గని పరిహసించిరి. దానం గోపించి యప్పవననందనుఁ డందున్న పురుషులను వారికిఁ బొడము పుత్రులను వానరముఖములును వామనులై యుందురనియు స్త్రీలు రాక్షసకృత్యంబులు గలవారై యొప్పుదురనియు శపించి యేగెను. సాధులంగని పరిహసించిన పాతక మూరకపోవునా?

అట్టి దీవియందు మిక్కిలి చక్కనివాఁడగు విక్రమసింహునిఁ జూచి యా చిన్నది సంతసించుట యేమియాశ్చర్యము? పట్టరాని యానందముతో నారాచపట్టిని వెంటఁబెట్టుకొనిపోవుచు నా బాలిక దన యేలికసానియైన క్రౌంచవతి కావృత్తాంతము దెలిసినచో వానిఁ దనకు దక్కనీయదను భయమున నతని రహస్యముగాఁ దన యింటికిఁ గొనిపోవఁదలంచెను. తాననుకొనినయట్లు చేయసాగినదికాదు.

దారిలో మరియొకర్తె దారసిల్లి పుష్పవతి యను పేరంటరగు మొఱటిదానిం జూచి యక్కా! ఇంత చక్కని పురుషుం డెక్కడనుండి వచ్చెనే? పురుషులలోఁ గూడ నింత వింతగలవారుందురు కాఁబోలు. నీవితని యెట్టిదని యడిగినది. నాతి! యీతఁ డెందుండి వచ్చెనో దివ్యంబో నాకుఁ దెలియదు. ఇప్పుడే చూచితిని వీని యందు మనభాష తెలియని లోపమొక్కటియే యగుపడుచున్నది. మనమిరువురము వీని రహస్యముగా నింటికిఁ దీసికొనిపోయి పెండ్లి యాడుదుము. మనరాణికిఁ దెలిసినచోఁ గామాతురురాలగు నామె వీని మనకు దక్కనీయదు సుమీ! యనుటయు

నచ్చెలఁతియు సంతసముతో నందులకియ్యకొని చయ్యన వారివెంట నడువఁజొచ్చెను.

ఇంతలో నింకొక నెలంత యంతికమున కరుదెంచి యాదేశమునకు వింతగా నున్న విక్రమసింహునిఁ జూచి మోహముతో నోహో! ఇంతులారా! యింత సొగసు కాని నెక్కడ సంపాదించితిరి? నాకుఁగూడ భాగమీయవలయును. అనుటయు వారొడం బడరినాఁడు తమగుట్టు బయలగునవియే యట్టిపని కియ్యకొనిరి.

ఆ ముగ్గురు మగువలు వానిం దోడ్కొని వేగముగాఁ బోవుచుండుటయు మరి యిరువురు తరుణులు గనంబడి వాని సోయగంబున కచ్చెరువందుచుఁ దమకుగూడ వానిం బతిజేయుఁడని మొదటివారిం బ్రతిమాలిరి.

అప్పనికొప్పుకొని యప్పడతులెల్ల నడచుచుండ నింతలోఁ బురంబంతయు వింతపురుషుఁడు వచ్చెనని ప్రతీతి మ్రోయ నాయూరంగల కలకంఠులెల్ల నుల్లములలర వానింజూచుటకై గుంపుగుంపులుగా రాఁదొడగిరి. అచ్చట స్త్రీలకేగాని పురుషుల కేవిధమగు స్వాతంత్ర్యములేదు. దానజేసియే యాదేశంబున స్త్రీలకు జారత్వము నింద్యము లేదు.

వచ్చినవారెల్ల వానిం జూచి విస్మయమందుచు దమకుఁ బతి జేసుకొనవలయు నని నుద్దేశముతోఁ దమ యిండ్లకు రమ్మని సూచించిరి. కాని విక్రమసింహుఁడా నెలంతలరాక యంతయుం జూచి స్వాంతమున బెక్కు తెరంగులఁ జింతించుచు నెవ్వరివెంట బోక మొదటఁ దన్నుజూచిన పుష్పవతి యింటికే యరిగెను.

అదియు నతని బహుప్రకారముల సత్కరించెను. దాని సత్కారము లేమియు వాని హృదయమునకు సంతోషము గలుగజేసినవి కావు వారి యాహార విహారములు గూడ వానికి మిగుల విపరీతములుగాఁ గనంబడినవి. పచ్చిమాంసమునే భుజింతురు. కోపము వచ్చినపుడు మగవారిం జంపి తినుచుందురు. విక్రమసింహుఁడందుఁ బాల చేతను ఫలములచేతను నాకలిదీర్చుకొనుచుండె. ఏ విధమైన మాంసమును దినుట లేదు.

పురుష ద్వేషిణీ విరహసంతాప మూలకమగు పుత్రవియోగ శోక మతని హృదయమునం దత్పురవాస క్లేశము బలపరచు చుండెను.

బుద్ధిమంతుడగు నతండు పదిదినములలోనే వారి భాష మర్మమంతయు గ్రహించి వారు చేయు దారుణ కృత్యములకు భయపడుచు మాట్లాడినచోఁ దగులము మెక్కుడగునని భాష రానివానివలెనే యభినయించుచుఁ దరుచు మౌనముగానే యుండెను.

ఇట్లుండునంత నన్నెలంత యొక్కనాఁడు తన్నుఁ గామక్రీడల దేల్చుమని బ్రతిమాలినతఁడు పెక్కుగతులనట్టి పనిమాని వేయుటయే యుత్తమమని తలంచెను

గాని దాని దైన్యోక్తు లతని తలంపు నిలువ నిచ్చినవి కావు.

అతండు చిత్తసురతంబున నత్యంతపరతంత్ర పరచుచుఁ గొన్ని దినంబులు గడపిన పిమ్మట నొకనాఁ డాపుష్పవతి నయింగల యాసనం జేసి కొందఱు సుందరులు క్రౌంచవతి యను రాణియొద్ద కరిగి వాని వృత్తాంతమంతయుం జెప్పిరి. చపల స్వభావయగు నమ్మగువ యట్టిమాట లాలించినయంత మేనెల్లం బులకరింప నెదుట నున్న యొకచేటి కంజీరి నీవతిరయంబుననరిగి యాపున్నెకానితోఁగూడ పుష్పవతిం దోడ్కొనిరమ్మని పంపిన నమ్మింపఁబోఁడియు రాణియానతి నయ్యతివ కెఱింగించిన సంచలించిన డెందముతో నమ్మందయాన యాసుందరుం దోడ్కొని యప్పడతియేలిక సానియొద్ద కరుదెంచినది.

దాని వెంట వచ్చుచున్న యారాచ చిన్నవానిం జూచి యాకాంత యత్యంత కంతు సంతాపవేదిత స్వాంతయై యెమవేగ యమ్మదవతి మదనుని కంఠంబు భుజ మృణాళంబుల బిగియంబట్టి తోడ్కొనివచ్చి యర్ధ సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి మిగుల గౌరవించి పుష్పవతి కిట్లనియె.

పుష్పవతీ! యంధకార కూపంబునకు భాస్కరుండువోలె విపరీత జన విసేనం బగు మన దేశంబునకు నీ దివ్యపురుషుం దరుగుదేరనాకా తెరంగెరుఁకపరచక నీ యింటదాచుకొంటివేల. "రత్నహారీతు పార్థివః" అనునట్లు వింతవస్తువులు దొరికి నప్పు డేలికలకుఁ జెప్పి యియ్యు న్యాయ మెఱుంగవా? చాలు చాలు పోపొమ్మని దాని మందలించి విక్రమసింహునిం దోడ్కొని యంతఃపురమున కరిగినది.

విక్రమసింహుఁడా రాణి వైభవమంతయుఁ జూచియు నామెకుఁ దనపై గల మోహ మెఱింగియు నించుకయేని సంతసము వహింపఁడయ్యెను. "దుఃఖేశేసునని సర్వమసహ్యం" అనుమాట దప్పునా? పిమ్మట రాణియు వానిఁజూచి యార్యా! మా పూర్వపుణ్యంబున మిమ్ముఁ బొడగంటిమి. మాదురవస్థఁ బాపుటకై వచ్చిన భగవంతుఁడవని తోఁచుచున్నది. సుందరపురుష సంయోగంబు లేమింజేసి యీ దేశ స్త్రీలకుఁ బొడము పురుష సంతానసంపదయు వికృతరూపముగా వెలయుచున్నది. నేను గ్రొత్తగా సింహాసన మెక్కితిని. నాకును వికృతరూపుఁడగు నొకపురుషుఁడు నలఁడు గాని వానిమొగ మిదివఱకు నేను జూడలేను. నన్ను నీవు భార్యగా స్వీకరించి [illegible] పుత్రుం దయచేయుఁడని ప్రార్థించిన దానిమాట లంగీకరించి యతం డనురాగముతోఁ దదభీష్టముల నెరవేర్చెను.

అట్లు కొన్నిదినంబు లారాణితో విక్రమసింహుఁడు వేడుకగాఁ గ్రీడలఁ దేలుచుండ నాకాంత గర్భవతి యయ్యెను.

ఆ దేశమందు గర్భిణీ స్త్రీలు పురుష సాంగత్యము చేయరు. అట్టి చిహ్నములు

చెంపదగా వాపోఁటి యతవితో నారా! నీ కరుణా విశేషంబునఁ బుత్రుండుదయించు లక్షణములు గనఁబడుచున్నవి. కొన్ని నెలలవఱకు నాకు బురుషసాంగత్యముకూడదు. నాకు కుసుమగంధి యను చెల్లెలు గలదు. అది రూపంబునకు శీలంబునను నన్నుమించి యున్నది. అంతదనుక దాని చెందంబున కానందము సంఘటింపుమని యవ్వనితను రప్పించి యతవికిఁ జూపించిన సంతసించి నాటంటోలె యా విక్రమసింహుఁ డాతలిరు బోటితోఁ గ్రీడించుచు దానికిఁ గూడ నెలతప్పినదొవ్వ తెల్లమైన తోడనే యావాగ్గంటి సంత మానివేసెను.

అప్పుడాయూరఁగల నారీమణు లావిధంబెరింగి యారాటి ననుమతిం బ్రతిదినమును వంతుప్రకారమరిగి యతవివలన నభీష్టకామంబులఁ దీర్చుకొనుచుండిరి.

విక్రమసింహుఁ డాభాష సాంగముగా నెరింగియున్న కతంబున నప్పుడప్పుడు సభలుచేయుచు వారి దురాచారముల గుఱించి యుపన్యాసములు వ్రాసి చదువుచుఁ గ్రమంబున వారి క్రౌర్యముల దగ్గింపఁ దొడఁగెను.

మఱియు నొక శుభలగ్నంబున నారాటికొక పుత్రుం డుదయించెను. ఆ బాలుం డును నా దేశపు శిశువులవలెఁ గాక సర్వావయవ సుందరుండై యుండుటం జూచి రాణియు బంధువులు నానందమందుచుఁ గ్రౌంచద్వీప చక్రవర్తి యుదయించెనని ప్రకటింపం దొడంగిరి.

కాంక్రమంబున విక్రమసింహునితోఁ గ్రీడించిన చెడియలందఱు నందముగల నందనులంగనిరి. అప్పుడందఱు నా విక్రమసింహుని క్రౌంచద్వీప పురుషులకుఁ గలి దుర్దశలఁ బాపుటకై వచ్చిన పరమేశ్వరుఁడని వినుతించుచు నతఁడు చెప్పిన పనులెల్లఁ జేయ సిద్ధముగ నుండిరి.

అట్టి గౌరవము వచ్చినప్పుడు గూడ విక్రమసింహునకు మిత్ర వియోగ సంతాపంబు ద్వీపాంతరవాస క్లేశంబును సంతోషమును గలుగ నివ్వినవికావి. అతఁడు పెక్కు తెరంగుల దన దేశమునకుఁ బోవ బ్రయత్నించెను గాని అచ్చటివారికి జంబూద్వీపనామమే తెలియమి నట్టి యుద్యోగము కొనసాగినదికాదు.

ఆ దేశ స్త్రీలకుఁ బూర్వమే పురుషుల యెడ గౌరవముల్లేదై యున్నది. విక్రమసింహుఁడు వచ్చినది మొదలమ్మదవతులు పతుల మరింపుం జుల్కనగాఁ జూడఁదొడంగిరి.

ఒకనాఁడా దేశ పురుషులందఱు నొక్కచోటఁజేరి యిట్లు తలపోసిరి. అయ్యో! మనగతి యేమైనదియో చూచితిరా. మనభార్య లంపఱు మనలం జూడక యెచ్చటి నుండియో వచ్చినవాని యెడ మక్కువ గలిగి వానితోఁ గ్రీడించుచు సంతానమును గనుచుండిరి. కొలఁది కాలములో నీ దీవియంతయు వాని సంతానమే వ్యాపించును.

మనమును మన సంతానమును మృగములవలె నిఁక నడవిపాలు గావలసివచ్చును. తన సతి యుపపతితోఁ గ్రీడించుచుండ నెట్టి నీచునకైనను మనంబున నీర్ష్య జనింప కుండునా? వీఁడు మనకు శత్రువు. వీని నెట్లయినను బరిభవింపవలయును. మనకుఁ గొందఱికి రాణి యంతఃపురమున కరుగ ననువు గలిగియున్నదిగదా! రాత్రివాఁడు నిద్రించునప్పుడు మంచముతోఁగూడ మోచికొనిపోయి సముద్రంబునం బారవేయుద మని యొండొరు లాలోచించుకొని యారేయివాఁడు నిద్రించుచున్న మంచము మెల్లన నెత్తుకొని యతిరయంబున సముద్రంబునం బారవేయుటకై నడుచుచుండిరి.

ఇంతలో విక్రమసింహుఁడు మేల్కాంచి కన్నులు దెరచిచూడ నాకాశమును నక్షత్రంబులు గనంబడినవి. వెఱచి యంతఁదదిరిపడి లేచి మంచముమీఁద గూర్చుండి యావాహకులాడుకొను వాక్యములు కొన్ని విని వారు దన్ను సముద్రంబునం బడ వేయఁ గొనిపోవుచున్నవారని నిశ్చయించి తప్పించుకొను నుపాయం బరయుచుండ నొక వృక్షము క్రిందుగా నరుగునప్పు డాతండు తెప్పున శాఖనందుకొని యాచెట్టుపై నెగఁబ్రాకెను.

హారరు లెఱుంగక క్రమంబునంబోయి యా మంచమును సముద్రంబునం బార వైచి తమ దాయాదుఁడు హతుఁడయ్యెఁగదా యని సంతోషముతో నింటికరిగిరి. రాణియు నచ్చటి స్త్రీలందఱు మరునాఁడు విక్రమసింహునింగానక పెక్కు తెఱంగుల శోకించుచుఁ దుదకుఁ దమ పురుషుల కపటమువలననే హతుఁడయ్యెనని యెఱింగి యట్టివారిని నుగ్రశిక్షకుఁ బాత్రులఁజేసిరి. కాలక్రమంబున యౌవనవంతుడైన విక్రమ సింహుని పుత్రుఁడే యాదీవికి రాజయ్యెను. ఇదియునుంగాక బ్రహ్మసంతతికిఁబోలె నాదీవియంతయు విక్రమసింహుని సంతతిచే క్రమంబున వ్యాపించెను.

అర్ధరాత్రంబున విక్రమసింహుం డట్లు చెట్టుపై కెగఁబ్రాకిన తోడనే మున్ను తన్ను జంబూద్వీపమునుండి క్రౌంచద్వీపమునకుఁ గొని తెచ్చిన పక్షియే యందు బరుండి యున్నది ఆ సంగతి యతం డెఱుఁగక పూర్వమువలె దానిరెక్కల సందున దాగి యున్నంత నప్పతంగంబు దైవగతి రివ్వున నెగసి మరల జంబూద్వీపాభిముఖముగాఁ బతిజవంబునం బోవఁదొడంగినం జూచి యతండోహో! యిది మునుపటి పక్షిలా గున్నది. నన్ను మరల జంబూద్వీపమునకుం గొనిపోవుచున్నదాయేమి? నాయందు దైవమున కనుగ్రహమువచ్చి యుండఁబోలు. కష్టములు గోరక సంప్రాప్తించునట్లు కాలక్రమంబున సౌఖ్యంబులు నొనగూడునని పెద్దలు చెప్పుదురు. ఆ మాటలు నేఁటికిఁ దార్కాణమైనవి.

దైవము నన్నుఁ రక్షించుఁగావుతమని యనేక ప్రకారంబుల భగవంతుని ధ్యానించుచుండ మార్తాండుం డుదయగిరి శిఖర మలంకరించినంత నా శకుంతంబు

పూర్వము విక్రమసింహుఁడు సింహభీతిచే నెక్కిన చెట్టుమీఁదనే వ్రాలెను. దైవానుకూల దినములలో నొరులు తనకుఁ జేయు సహకారములు నుపకారములే యగును. విక్రమసింహుని మరణవిధికై నడిపించిన వామనుల దురాలోచన మతనిని స్వదేశము జేర్చినది.

అప్పుడు విక్రమసింహుఁడు మెల్లన కొమ్మలఁ బట్టుకొని పుడమికి దిగి యది మున్ను దాను బహుశ్రుతునితో వియోగమునొందిన ప్రదేశముగాఁ దెలిసికొని దైవగతి ననేకగతులఁ గొనియాడుచు బహుశ్రుతుని గురించి పరిపరిగతులం దలంచుచు నతని జాడ దెలియఁగోరి కొంచెము సాగినంత నతం డెదురుగా వచ్చుచుండెను.

అల్లంత దవ్వున వానింజూచి విక్రమసింహుఁ డంతరంగమున నోహో! యితండు బహుశ్రుతుఁడేనా? కాఁడు. అంతటి భాగ్యము నాకింతటిలో లభించునా ? వాని విడిచి సంవత్సరమైనది. ఇంతదనుక నింకే యుండునా! అని పేరెలుంగుల దలపోయుచుండెను. విక్రమసింహునిం జూచినతోడనే యతనికిఁ దోఁచిన యూహలన్నియు బహుశ్రుతుని హృదయమందును జనించినవి.

ఇరువురు దాపసించినతోడనే యోహో బహుశ్రుతా! కనంబడితివా! యనియు ఏమి నా ప్రాణమిత్రుఁడు విక్రమసింహుఁడే యనియు నొండొరులఁ బలకరించుకొనుచు గాఢాలింగనములు సేసికొని పెద్దతడవు కంఠంబుల నెలుఁగు రాక యట్టు నిలువంబడి యెట్టకేలకుఁ దెరపి తెచ్చుకొని యొక చెట్టునీడం జేరి యన్యోన్యముఖావలోకనంబులం దనివినొందక యానంద మందుచున్న సమయంబున బహుశ్రుతుం డిట్లనియె. అన్నా! విక్రమసింహా! ఎందుబోయితివి? నీవేమేమి వింతలం జూచితివి? ఇన్ని దినంబులును సుఖంబుండితివి కదా! నేఁడి యుదయఁ మిచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి. ఎఱింగింపుమనుటయు విక్రమసింహుఁడు తాను సింహభీతిచేఁ జెట్టెక్కినది మొదలు బహుశ్రుతునిం జూచువఱకు జరిగిన కథ యంతయుఁ జెప్పెను.

బహుశ్రుతుఁడు వయస్యా! నీ వెండతాకున దాహార్తుండవై పడియుండ జలంబుల దేర నే వెదకితినిగదా! అట్లువెదకినంత ప్రాంతముననే వింతయగు నొక కొలను గనంబడినది. దాని విలాసంబు మానవ సరోవరంబునకైన లేదని నుడువ వచ్చును. దాని కివ్వెరువందుచు నడుచెనలఁ బరికించుచుండ నొకచోట శిలాఫలకంబున "ఇది పురుషద్వేషిణీ విహార సరోవరంబు దీని చెంతకుఁ బురుషులు రాఁగూడదు. వచ్చినవారికి మరణదండన విధింపబడు"నని వ్రాయబడియున్నది.

దానింజదివి భీతియు సంభ్రమంబును జనింప నట్టియుత్సాహంబు నీ కొఱకుం గాఁగోరి యతిజవంబున జలంబుల నొక పర్ణపుటంబునం బట్టి యిచ్చటికి వచ్చితిని. ఇచట నిన్ను గానక పెద్దయెలుంగున విక్రమసింహా! యని పెక్కుసారులరచి ప్రతి

ర్వనులీయ వఱచితిని. యెప్పటికిని బ్రతివచనంబు వినంబడినదికాదు.

అప్పుడు గుండెపగుల ధైర్యమూపుకొనుచు నీయడుగులజాడ నరయుచుండ నందు సింహపాద చిహ్నంబులు గనంబడినవి. ఆ సింగము నిన్ను మ్రింగెనని నిశ్చయించి నేలం జతికిలంబడి పెక్కువిధంబుల శోకించితిని. మిత్రమా! అప్పటిరీతిం దలంచుకొనిన నిప్పుడును గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవి. చూడుము. అరణ్య రోదనంబుగా నేనెంత శోకించినను నా మొర వినువారు నోదార్చువారు లేకపోయిరి. నాకు నేను యుపశమించుకొని యొంటిపై నింటి కరుగ నిచ్చ లేక చచ్చుటయే మేలని నిశ్చయించి యప్పుడావనమే నన్ను గూడం బట్టుకొని చంపునని నిశ్చయించి దాని జాడ నరయుచుం గొంతతడవయ్యడవిలోం గ్రుమ్మరితిని.

అప్పుడొక చోట నొక కంటక లతాగ్రమునం దగుల్కొని వ్రేలాడుచున్న పత్రికయొకటి గనంబడినది. అది యేమియోయని దాని నందుకొని విప్పిచూడ నందు "మిత్రుండు బహుశ్రుతునికి నమస్కారములు. నేను సింహ భయంబువలన నెట్టెక్కి యుండొక్క పక్షి రెక్కలలోం జిక్కుపడిన నది నన్నెక్కడికో యెత్తుకొని పోవుచున్నది. దైవమీరీతి మనకు వియోగము సంఘటించెను. నన్ను మనంబున నెప్పుడును స్మరించుకొనుచుండుము. నీ మక్కువ మఱువరాదు. మిత్రుండు విక్రమసింహుండు" అని వ్రాయబడియున్నది. దానిం జదివినంత నీవు బ్రతికియుంటివిగదా యని కొంత ధైర్యము తెచ్చుకొని మనుష్యునెత్తుకొని పోవునంత బలముగల పక్షి యెద్దియోయని యూహించుచు భవదీయ దర్శనాశం జేసి మరణ నిశ్చయంబు విడిచి ప్రాంతంబులంగల పల్లెలకరిగి యాపక్షి విశేషంబడిగిన నందొక వృద్ధకిరాతుం డిట్లనియె.

అయ్యా! ఆ పక్షి యెద్దియో దానిపేరు మాకుం దెలియదు. అది సంవత్సరమున కొకసారి యీయడవికి వచ్చి రెండుమూండు దినంబులిందుగల సాలవృక్షముపై వసించి యేంగుచుండు. అది బహుకాలమునుండి యట్లె మాసపక్ష దివసంబు లతిక్రమింప యేకరీతి వచ్చుచున్న యది. అది క్రూరమైనదికాదు. మనుష్యులంగూడనగా మోచుకొనిపోవునంత బలముగలిగియున్నదని దాని వృత్తాంత మెఱింగించినంతం గొంతసంతసించి యదిమరల వచ్చు దివసం బడిగి తెలిసికొని క్రమ్మర నీవా పక్షితో వత్తువేమో యను నాసచే నింత దనుక భగవంతుని నారాధించుచుం గందమూలంబుల నాకలి యడంచుకొని బాటసారివోలె నీ యడవిని సంచరించుచుంటిని. ఈ దినం బది యమున నది వచ్చుననే వినియుంటిని గాన దానం బరీక్షించి నీవు రానిచో నొడలు విడువందలంచియే యాసాలవృక్షముకడ నరుగుచున్నవాండ.

ఈదినం బెంత సుదినమో విన్నఁ బోదగుంటి ఇదియమదీయ వృత్తాంత మనుటయు వాని విశ్వాసమునకుఁ దెలివికిని మిగుల మెచ్చుకొనుచు విక్రమసింహుఁ డన్నా! అది సరియేకాని నీ మాటలలో నమృతము సోకినట్లు నాచెవుల కనుకూలములగు వాక్యములు కొన్ని వినంబడినవి. పురుషద్వేషిణి విహారసరోవరంబు గంటినంటివి. ఆవాగ్లంటియున్న పట్టణమీప్రాంతమున నుండఁబోలు. అబ్బోయాలా మిన్నను నాకుఁ గూర్చి మున్నుపట్టిన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనవా? యనిన నరుండు చాలు చాలు. ఈ యాపదలతో నింటికరుగరాదా? యూపైదలి నామము వినినంత భయమగుచున్నది. దానిం బెండ్లియాడుట సులభసాధ్యముకాదు. పెక్కండ్రు మడలఁ బడవలసివచ్చును. ఈపాటి కింటికరిగి మనకై చింతించుచున్న తలిదండ్రుల చింత యుడిగించి సుఖంబున రాజ్యము సేయుదుమనిన విని విక్రమసింహుఁడు మోహమున నిన్నదవంబు దోపఁ గిన్నుకరని యిట్లనియె.

అయ్యో! నాకాతొయ్యలింగూడక ప్రాణంబులు నిలుచునా? ఏదేశములోఁగూడ నాస్వాంతమాకాంతమీఁదనే యున్నది. ఆ చిన్నది యున్న తావెఱింగియు విరాగవచనంబులు బలుకుచుంటివేమి? వెనుక జెప్పినమాట మరచితివా! ఆవాగ్లంటింగూడక నేనింటికిరాను. నాకు రాజ్యమును గీజ్యమునుగూడ నక్కరలేదని యనేకవిధంబుల విరాళింగుందుచున్న యా రాజనందను నోదార్చి బహుశ్రుతుం డిట్లనియె.

విక్రమసింహా! మిగుల నిరుములు గడిచితిమిగాన విరాగబుద్ధి నిట్లంటిని. నీవు జింతింపకుము. తృటిలో నీకు వాకుటిలాలకం గూర్తు నమ్మింపుఁడోడి విహరించు జలాకరము వీక్షింతువుగాక పోదమురమ్మని యతని వెంటఁబెట్టుకొని యాసరసిదరి కరిగెను. దానిం జూచిన తోడనే విక్రమసింహునకుఁ బురుషద్వేషిణిం జూచి నట్లమొదలు పులకరింప స్వాంతమున మిగుల సంతసము గలిగినది.

—: 0 :—

పురుషద్వేషిణి కథ

ఇంతలోఁ బురుషద్వేషిణి జలకేళిఁదేల వచ్చుచున్నదనియు బురుషులు దూరముగాఁ బోవలయుననియుఁ జాటించు ధ్వనియొకటి వినఁబడినది అదిరిపడివారు తత్తటాక తీరంబున దట్టముగా నల్లుకొనియున్న యొక్క పెద్దెక్క దాని కొమ్మలసందున దాగి యా విలాసవతి జాడ జూచుచుండిరి.

పిమ్మట స్త్రీలచే వహింపఁబడిన బంగారుపల్లకి నెక్కి వేత్రపాణులై పెక్కండ్రు పల్లవపాణులు చుట్టును గొలిచిరాఁ జెలికత్తియలం గూడి యచ్చేడియ

వేడుకతో నక్కొలను దరికరిగి యందాందోళికము దిగి సఖులతో నత్తటాకంబున జలకేళిం దేలుచున్న సమయంబున నయ్యంబుజానన సోయగం బీక్షించి యామె వయస్యలొండొరులిట్లు సంభాషించుకొనిరి—

కలభాషిణి—మంజువాణీ! చూడుచూడు. జలంబుల వెల్లకిలలంబడి యీదు చున్న పురుషద్వేషిణీ కుచంబులకును, నెత్తామర మొగ్గలకును నంతరం బెఱుంగ రాకున్నదిగదా?

మంజువాణి—ఔను. చూచుకంబుల నలుపు చిఱుతుమ్మెదలు వ్రాలినట్లున్నది.

భ్రమరవేణి—బోటీ! నీయుపమ సమంజసమే. నీటిపై వెల్లకిలలంబడి తేలియున్న యాశ్రోణీ మిన్న మోమెట్లున్నదో చెప్పుము.

కలభాషిణి—ఓసీ! ఆమాత్రము తెలిసికొనలేననుకొంటివా? తటాకంబునం బ్రతిఫలించిన చంద్రబింబమువలె నున్నది.

భ్రమర—మేలుమేలు. నా యూహతో నీయూహ యేకీభవించినది. కనుల నలమికొనిన కాటుక కళంకమువలె నున్నది సుమీ!

మంజు— ఈసారి గుబ్బ లెట్లున్నవో చెప్పుము.

కలభా—మొగం బనుచంద్రుని నాశ్రయింప నరుగు చకోర మిథునంబువలె నుండలేదా?

మంజు—భళిరే కలభాషిణీ! మిక్కిలి చక్కని పోలిక దెచ్చితివి.

కలభా—మొగముగూడ నా కొకరీతి నగుపడుచున్నది. చూడుము.

మంజు— ఎట్లు.

కలభా—నాచుపైం దేలుచున్న కెందమ్మివలె శిరోజంబులపై నొప్పుచుండ లేదా ?

మంజు—నీవు మిగుల చతురవే. లెస్సగాం బోల్చితివి మఱి పసిసి గుఱుషిం చిన కారణం బెఱింగింతువా?

కలభా—ఎఱింగితివి. పద్మపాదయు, మకరజంఘికయు నావర్త నాభియుం దరంగవళియుం గోరస్తనియు, మృణాళభుజయు, నిందీవర నేత్రయుం శైవాల కేశయునగు నీకు శేకయపాలి యీ యాయవయవంబులం దన్ను విరసించుచున్నదని కదా.

మంజు—చెలులారా! సర్వావయవ సుందరయగు నీ సుందరి యరణ్య కౌముదియుంబోలె తన జవ్వనమంతయు వృథసేయుచుం బురుషులయెడ ద్వేషించు కారణమెట్టిదియో యరసితిరా?

సఖులు—మాకునుం దెలియదు. పెక్కుదినములనుండి తెలిసికొనవలయునని తాత్పర్యము గలిగియున్నది.

మంజు—అడిగి తెలిసికొందమా?

భ్రమ—అమ్మయ్యో! ఆమెయొద్ద పురుషులమాట తలపెట్ట నెవ్వరితరంబు.

మంజు—మన మడిగిన గోపముసేయునా?

కలభా—యుక్తిగా నడిగినచో మనకుఁ జెప్పకమాన దనుకొందును.

భ్రమ— అందులకు సమర్థురాలు మన మంజువాణియే.

మంజు—నేనే యడిగెదను. రండి. భయమేమియు లేదని యందఱు నామె యొద్దకరిగి సఖీ! నీళ్ళు చల్లుట మానుము కొంచెము నీతో మాట్లాడవలసిన పని యున్నది.

పురుషద్వేషిణి—సఖులారా! ఇంతలో నాయాటను మాన్పదగిన పని యేమి వచ్చినది ?

మంజు— మఱి యేమియును లేదు. సమదుఃఖ సుఖులమగు మాతో జెప్పఁదగని రహస్యముండునా.

పురు—మీకు నుడువరాని యేకాంతము నాకేమియును లేదే!

మంజు—అట్లయిన వినుము. నీవు లోకపతిపాటి స్త్రీలవలెఁగాక విరుద్ధంబగు వ్రతము బూని సుఖోచితంబగు కాలంబంతయు నూరక గడుపుచుండుట కెంతయు మాస్వాంతములు చింతిల్లుచున్నవి. కారణం బెద్దియేని కలిగిన నుడివి మాచింతఁ బాపవేఁడెదము.

పురుషద్వేషిణి—ఓహో! ఇదియా మీ ప్రశ్నము (అని తలవాల్చి యూరకొనును.)

మంజు—చెలి! ఏమి తల వాల్చుకొని యూరకుంటివి. నేనిట్లడిగితినని కోపమా ?

పురు—దానికేమి, పోనిమ్ము. వాలాడికొందము రండు.

మంజు—మన యాటలును, పాటలును, నీటులును జూచి, సంతసించువారెవ్వరు ?

పురు—మనకు మనమే సంతసింతము. ఒరుల సంతోషముతో మనకేమి పని.

మంజువాణి—అయ్యో! స్త్రీ విలాసము పురుషుని, పురుష విలాసము స్త్రీని సంతోషపెట్టును గాని తన విలాసము తన కెన్నఁడు నానందము గలుఁగఁజేయదు.

పురు—ఛీ! అట్టి శబ్దము నాకుఁ గర్ణకఠోరముగా నున్నది. ఏమిటి కుచ్చ [illegible] ?

మంజు—అదియేకాదా, నిన్ను మేమడుగుచుంటిమి. వారి యెడనీకింత క్రౌర్యమేలకలిగినో దెలుపుము.

పురుష—వారి మొగము జూడకపోవుటయేగాక వారి తలంపుగూడ నా మది కసహ్యముగ నుండును.

మంజు—అయ్యో! వెఱ్ఱిదానివలెఁ బలుకుచుంటివి? మనతండ్రులు నన్నలు దమ్ములు బంధువులు మాత్రము మగవారుగారా? వారుహితులును పై వారలహితులునా?

పురు—(చెవులు మూసుకొని) నాయందఱును సమానులే! నాకు జ్ఞానము వచ్చిన తరువాత నా తండ్రి మొగముకూడఁ జూడలేదు.

మంజు—అట్టికారణము చెప్పవంగాని విడువము.

పురు—నా తలిదండ్రు లడిగినను జెప్పవదానఁగాను. ఆ మాటలు నా కసహ్యము.

అప్పుడు పురుషద్వేషిణి బాపంతముమీఁద నిట్లు దనవృత్తాంతము జెప్పఁ దొడగెను.

—: 0 :—

రత్నాంగి కథ

నాకు జాతిస్మృతి గలిగియున్నది. నేను పూర్వజన్మమున సంకాశ రత్నవర్తకుని కూఁతురను. నాపేరు రత్నాంగి. లేక లేక గలిగితిని. మా తండ్రి నన్ను గారాబముగాఁ బెనుచుచుఁ బ్రాయమువచ్చినంత కాంతివర్మయను వైశ్యకుమారున కిచ్చి పెండ్లిఁ జేసెను. నేనును బెండ్లియైన కొలఁది దినములకే, కాపురమునకు వెళ్ళితిని. నా మగండు మంచి కుటుంబములోని వాఁడేకాని సహవాస దోషంబుననో పూర్వకర్మఫలంబుననో జూదరియై తిరుగుచుఁ గ్రమంబునఁ దాత తండ్రులు సంపాదించిన సొమ్మంతయుఁ గర్చుపెట్టఁ దొడంగెను. నేను బెక్కుసారులట్టి పనిమానుమని బోధించితిని. నా బోధ వానియెడ నుపకరించినది కాదు. ఇంతటిలో ధనమంతయు వ్యయమైన వెనుక నొకనాఁడు జూదంబున, వాకట్టువడియున్న వానిని [illegible] నగలిచ్చి విడిపించితిని.

అప్పటికైనను సిగ్గులేక నామెత్తతనము గనిపెట్టి నాకు మా తండ్రి యిచ్చిన సొమ్మంతయు నడిగి పుచ్చుకొని జూదంబున నోడిపోయెను. మఱికొన్ని దినంబులు ఋణముచేసి జూదంబాడెను. తుదకు దినఁగూడును గట్టవస్త్రమును లేక మొగము

వాచితిమి. అప్పులవారు నా మగనిం బెట్టు నిర్బంధమును జూచి సహింపక యొక్క-నాడు నేనతని వెంటబెట్టుకొని పుట్టిన యింటికరిగితిని, నాతండ్రి మా హీనస్థితి దెలియని వారగుట మమ్ము మిగుల గౌరవించెను. అట్టి గౌరవముతోఁ గొన్ని దినంబులుండి యొక్కనాఁడు మగని నిమిత్తము బొంకి యతనితో నిట్లంటి.

నాయనా! మీ యల్లుడు మిగుల భాగ్యవంతుడను విషయము నీ వెఱింగినదియే కదా! ఆయన యిప్పుడు సముద్ర వర్తకము చేయ నారంభించెను కొన్ని దినముల క్రిందట నోడమీద రెండులక్షల వెలగల సరకులు విదేశమున కెగుమతిచేసెను. ఆ యోడ యింకను రాలేదు, యిక్కడఁ గొన్ని సరకులు గొనవలసియున్నది, కొంత సొమ్ము బదులిచ్చినచో వడ్డితో వెంటనే తీర్చంచెదను. ఈపాటి యుపకార మల్లునికిఁ జేయఁ గోపుదువేయని యడిగిన మాటలకు సంతసించి యతండు తల్లీ! మీకు మాత్రము నా సొత్తుదిన వర్తులుగారా? నాకు మరల నియ్యనక్కరలేదు. అవసరమున్న సొమ్ము తీసికొని పొందని యుత్తరము జెప్పెను.

ఆమాట నా మగనితో రహస్యముగాఁజెప్పి పరుల జూడనీయకుండునట్లును, నదివరకున్న ఋణములిచ్చి మిగిలిన సొమ్ముతో యథోచిత వ్యాపారములు చేయునట్లును నతనిచే ముమ్మారు ప్రమాణికము చేయించి నాతండ్రియొద్దఁ గొంత సొమ్ము తీసికొని యతని కియ్యక నాయొద్దనే యుంచుకొని వానితో మరల వర్తవారి యారి కరుగుచుంటిని. ఆ దుర్మార్గుడేమి చేసెనో చూచితిరా?

నేనానిత్రము స్వేచ్ఛావిహారము కీయనని యూహించి మార్గంబున నొక యగాధమందు సూయిగనంబడిన దానిచింత నాకు జూపించువానివలె నటియించుచు నేను దానిలోనికిఁ దొంగిచూచుచుండ నా రెండు పాదంబులు నెత్తి నన్ను దానిలోఁ బడద్రొబ్బి యా ధనంబంతయుఁ దీసికొని యింటి కరిగెను. దుష్టులకు జేయరాని కృత్యము లుండునా? కూపంబునంబడిన తోడనే దైవవశమున నీటిమట్టమున గోడలో మొలచిన మఱ్ఱిమొక్క యొక్కటి నా చేతికి దొరికినది, దాని యాధారమున నీటిలో మునుగక తేలియుంటిని. ఇంతలో బాటసారులెవ్వరో యాక్రోశం బోవుచు నీటికై వచ్చి యా బావియందు దేలి కొట్టుకొనుచున్న నన్నుజూచి "మనిషి మనిషి" యని యరుచుచు పతివేగంబునఁ బగ్గంబును గెడలు నాడూరగా విచ్చి మెల్లన నన్నుఁ బైకి దీసిరి. సముద్రంబు వెడలివచ్చు లక్ష్మియుంబోలె నొప్పుచున్న నన్నుఁజూచి యాపుణ్యాత్ములు విస్మయమునందుచు నా వృత్తాంతమడిగి తెలిసికొని మాతండ్రి ప్రసిద్ధియంతకు మున్న వినియున్న వారగుట మిగుల నాదరముతోఁ గొనిపోయి నన్ను మా తండ్రి కప్పగించిరి.

నా తండ్రి నాయవస్థకు మిగులఁ బరితపించుచు అమ్మా! నీ మగండేమయ్యె? నూతిలో నేటికిబడితివి! నేను మీకిచ్చిన ధనము సురక్షితముగా నున్నదా! యని యడిగిన నేనొక్కింత చింతించి నిజము చెప్పిన గాపురము చెడునని యూహించి యిట్లంటి. నాయనా! నేనును మీ యల్లుడును ధనంబుగొని యిచ్చటినుండి మా యూరి కరుగుచుండ నడుమ నడవిలోఁ గొందఱు దొంగలువచ్చి మా ధనంబంతయు దోచు కొనుటయేగాక మీ యల్లుని బారఁగొట్టి నన్ను నూతిలో బడద్రొబ్బిపోయిరి. నేనును దైవప్రేరితులగు మార్గస్థుల కరుణను మిమ్ముఁ జేరితిని.

నా పతియు నూరఁజేరి యుండవచ్చును. ఆయన నాకై తొట్రుపడుచుండును. వేగ నచ్చటి కరుగవలయునని ప్రయాణంబునకుఁ దొందరపడుదానివలె నభినయించుచుఁ దండ్రి నిర్బంధమునఁ గొన్ని దినంబులుండి యొకనాఁడు నా మగనిజాడఁ దోఁపెద నని మా తండ్రితోఁ జెప్పితిని. అతండందులకు సంతసించి మరలఁ గొంత ధనం బిచ్చి నన్నత్తవారింటి కనిపెను.

నా పల్లకిబోయెల నాదము వినినతోడనే నామగఁ డెద్దియో యనుకొని వాకిటకు వచ్చెను. నేనును బల్లకిదిగి యెదురనున్న పతికి నమస్కరించి లోనికరిగి నన్ను జూచినంత నతఁడు విభ్రాంతుఁడై యేమియు ననలేక నిలుచున్నంతఁ దత్కాలోచిత వాక్యంబులచే నతని దిగులువాపి పూర్వమువలె ననురాగముతోఁ గాపురము చేయు చుంటిని. నన్నవమానపరచి తెచ్చిన ధన మంతయునున్నే జూదంబున నోడిపోయెను. ఎప్పటి దారిద్ర్యముతో నొప్పుచున్న వాని దైన్యమునకు మనంబునఁ జెక్కు గతులం జింతించుచు, నెప్పటికైనను బుద్ధివచ్చునేమోయని యప్పుడప్పుడు కొంచెము ధన సహాయము చేయుచుంటిని.

పాములకుఁ బాలుపోసినను విషమేయగుచాడ్పున నా చేయు ధనసహాయము వలన నతనికి విపరీత బుద్ధిపుట్టినది. నేను పుట్టింటనుండి మిగుల ధనము తెచ్చితి ననియుఁ దలంచి దనకుఁ జూదమాడుటకు నియ్యననియుఁ దలంచి యొక్కనాఁడు నేను నిద్రించుచుండ దయావిహీనుఁడై కటికివాఁడు పశువుంబలె నాగొంతుకఁగోసి చంపెను. నేను బలవన్మరణము నొందియుఁ బాతివ్రత్య విశేషమహిమం జేసి యిట్టి యుత్కృష్ట జన్మమెత్తి జాతిజ్ఞానము గలిగియుంటిని.

ఎట్టి యుపకారము చేసినను మనంబున నిడికొనక యెన్నో గతులఁ జిన్నాశ్ర యించుచుండ నాయెడ నొక్కింతయైన యక్కటిక ముంచక నన్నుం బరిమార్చెను. వాని క్రూరత్వము వింటివిగదా! ఛీ! వాని నొక్కనిని ననవేల? యాజాతి యందట్టి క్రౌర్యము గలిగియున్నది. ఇచ్చకపు మాటలచే మత్తకాశినుల చిత్తవిత్తంబులు హరించి మోసపుచ్చుచుందురు. నాకుఁ దొల్లింటి తెలివి గలిగియున్నది. వాఁడు చేసిన మోసంబునకు మనంబున నేను దలంప నా జాతియే చెడుజాతి యని విరసించి యిట్టి

యుత్కృష్టవ్రతంబుఁబట్టితిని. మీరు నాకుఁ బ్రాణతుల్యులు గాన వింతవట్టు శమించి యెఱింగించితిని. ఇఁక నెన్నఁడు వారిప్రస్తావము నాచెంతఁ దేరాదు. తెచ్చితివేని క్షమింపక శిక్షింప నియమింతునని కన్ను లెఱ్ఱఁజేసి యుగ్రంబుగాఁ బలికినది. అక్కలికి పలుకుల కులికి వారేమియు ననక యామె యానతి కొడంబడిరి. పిమ్మట నాకొమ్మయు జెలులతో మరలఁ గొంతసేపు జలకేళిం దేలి యప్పాటోఁదుల సేవింప నెప్పటియట్ల నిజ నివాసంబున కరిగినది

పిమ్మట విక్రమసింహుఁ డమ్మించుబోఁడి జూచినది మొదలు పంచేంద్రియ వ్యాపారంబులు నయనేంద్రియ మందె ప్రసరింప నన్య మెఱుఁగక తదీయరూప విభ్రమ విలాసంబులు వర్ణించుచు నా చిన్నది యరిగినప్పుడు సైతము దాని ననంటఁ గన్నుల వెంబడి నాయందలయాన వెన్నంటి యరిగెను. అయ్యతివ ప్రతిమఁ జూచి నప్పుడే మోహపరవశుండైన వాఁడు నిజమైన యాకృతిఁ జూచినప్పుడు వివశుఁడగుట యక్కజము కాదు.

బహుశ్రుతుండును నా పాటలగంధుల మాట లాలించుచు నాటలం జూచుచుఁ దదీయ విలాసంబంతయుం గాంచియు నప్రమత్తుఁడై యామానినులరిగిన పిమ్మట మెల్లన చెట్టుదిగి విక్రమసింహుని దిగుమని పలికిన నతఁ డొడలెఱుఁగక చెట్టుకొమ్మ సందున చిక్కుపడి దిగకుండుటకు వెరగందుచు బహుశ్రుతుఁడు మరలఁ జెట్టెక్కి యెటకేలకు వానిఁ బ్రబోధితునిఁజేసి బలాత్కారంబుగఁ జెట్టు దింపించెను.

అప్పుడు విక్రమసింహుఁడు తెలివితెచ్చుకొని విరహతాపముతో అన్నా! పురుషద్వేషిణి యెందేగినది ఇప్పుడు నన్నా సుందరిం జేర్పుము. యోహో! యా మోహనాంగి సోయగం వీక్షించితివా? అది యంతయు నాకొక కలగానున్నది సుమీ! నిజముగా కలయేకాదుగద. కాదు. అదిగో! ఆ ముద్దులగుమ్మ జలకేళిం దేలిన కొలను కనఁబడుచున్నది. ఆ చిన్నదానిం గూడక నా ప్రాణంబులు నిలువవు. వేగనట్టి ప్రయత్నము చేయ నీ పాదంబుల కిదియే మ్రొక్కుచున్నవాఁడనని యడుగులంబడిన బహుశ్రుతుఁడు వాని లేవనెత్తి నవ్వుచు, ఆహా! మేటిధైర్యశాలివే. మాటిమాటికి నింత తొందరపడినచోఁ గార్యములు సమకూరునా? ఆ చేడియ లొండొరులాడుకొనిన మాట లాలించితివా ? యని యడిగిన నతండన్నా! అప్పుడు నాచిత్తం బమ్మత్తకాశిని విలాసవర్ణనా యత్తంబై యున్నదిగాక వారి మాటలలో నాకొక్కటియు వినఁబడినదికాదు. ఏమేమి సంభాషించుకొనిరో తెలియఁ జేయుమనివేడిన బహుశ్రుతుండు వాసూపుఁబోఁడు లాడుకొనిన మాటలన్నియుఁ జెప్పి మిత్రమా! నీవు చింతింపకుము. నీ కార్యము సులభమార్గమున సాధించెదరమ్ము. ఆ పురుషద్వేషిణి యున్న పురంబునకుఁ బోదమని యతని తాపంబు గొంత యుడిగించి వానితో సాయంకాలమున [illegible]పట్టణంబుచేరెను.

వారిరువురు నంకొక పూటకూటి పెద్దమ్మయింట బసచేసి దానికెల్లరు విచ్చు దానికన్న నెక్కుడు రొక్కంబిచ్చి భుజించిన వెనుక అమ్మా! ఈ యూరి వింతలేమని యడిగిన నామె వారికిట్లనియె. అయ్యలారా! వింతలకేమిగాని యొకటివినుండు. భానుమంతకంబను పేరంబరగుచున్న యీయూరు భానుమంతుండను రాజు పాలించు చున్నవాఁడు. ఆతనికి బురుషద్వేషిణి యని సార్థకనామముగల కూఁతురుగలదు. ఆ చిన్నది పురుషులంజూడదు నిత్యమును బొద్దుట జలకేళిం దేల నూరిఁబయలనున్న విహార సరోవరంబున కరుగుచుండును. అప్పుడు వీధిలోఁబురుషులు నిలిచినచో రాజ భటులు శిక్షింతురు. ఎన్నఁడును బ్రొద్దుట వీధిలోని కరుగకుఁడీ యని చెప్పిన విని మరల వారమ్మా! యమ్మానినికి బెండ్లియైనదియా యని యడిగిరి. దానికా పెద్దమ్మ నవ్వుచు నోహో! గొఱ్ఱాలా! నీకెందుకు బిడ్డలని యడిగినట్లు ఆ మనుప మగవారి మొగమే చూడదని చెప్పుచుండ బెండ్లియైనదా యని యడిగిరి. వేయేల? ఆ బాల చంద్రునిగూడ చూడదనియె. మరల వారు అవ్వా! ఆవ్వనిత యట్టి యుగ్రవ్రతము బూనుటకు హేతువెద్దియో తెలియునా యని యడిగిన నా కారణము నామెమాత్రమేగాక దాని తలిదండ్రులకు గూడ తెలియదని యుత్తరము చెప్పెను.

వారట్లు కొన్నిదినంబు లామె యింటనుండి తమ వెంటగొని వచ్చిన వజ్రపు రవ్వలు పెక్కు రొక్కముగను మార్చి యా పట్టణమునకు జేరువయున్న విశాలంబగు భూలమొకటి వెలకుఁ దీసికొని గృహనిర్మాణ దక్షులను పెక్కండ్రు శిల్పపు పని వాండ్ర రప్పించి శ్రీముఖాలంబనవే బహుసౌధవీధీ మనోహరంబగు నొక పురంబును నప్పురాంతరంబున నొకకోటయుఁ బుర బాహ్యోద్యానవనంబున గేళీ సరోవరంబును నిర్మించిరి. మఱియు నాయూరిలో భవంతులన్నియుఁ గాపురముండ జనులకు నుచిత ముగా నిచ్చి ధనసహాయము చేయుచుండిరి. అప్పురంబంతయు స్వల్పకాలములో బహుజనాకీర్ణమై యొప్పినది.

విక్రమసింహునకు వనితద్వేషి యను పేరు పెట్టి యతని రాజుగాఁజేసి బహు శ్రుతుడు మంత్రియై శుభముహూర్తమునఁ గోటలోఁ బ్రవేశించి కొంత సైన్యమును గూర్చుకొని పెక్కండ్రకు నుద్యోగంబులిచ్చి వారిరువురు రాజచిహ్నములతో నా గ్రామంబు పాలింపఁదొడంగిరి.

విక్రమసింహుండు సింహాసన మెక్కినదాదె యాపురంబు వనితాద్వేషి మహా రాజు పాలించుచున్న వాఁడనియు నాయన ప్రతిదినంబు నుదయమునఁ గేళీ సరో వరంబున కరుగుచుండుననియు నప్పుడు స్త్రీ లెవ్వరు బయటకు రాఁగూడదనియు వచ్చినవారు శిక్షింపబడుదురనియుఁ బ్రకటన పత్రికల వ్రాయించి యాయూరి యిండ్ల గోడల కంటింపజేయుటయేగాక పురుషద్వేషిణి యున్న పురములోఁగూడ వ్యాపింపఁ జేసిరి.

నిత్యము పూర్వదివసంబున వనితాద్వేషి మహారాజుగారును పెక్కుసైన్యము చుట్టునుగొలిచిరా స్త్రీలు దూరముగాఁ బోవలయునో యను చాటింపు ముందు వెలయ నించుమించుగా బురుషద్వేషిణి బయలుదేఱు వేళకే బయలుదేఱునుఁ గేళసరోవరంబున కరిగి కొంతసేపందు జలక్రీడలనాడి మధ్యాహ్నమున కింటికి వచ్చుచుండును.

పురుషద్వేషిణియు నావిహారసరస్సు కరు వనితాద్వేషిణి మహారాజుగారు క్రొత్తగాఁ గట్టిన యూరుమీఁదుగానే యరుగువలయును గాని నప్పుడట్టి చాటింపు విని పెరఁగు పడుచు నెదురుపడకుండ మారుత్రోవను బోవుచుండును. అట్టి చాటింపుల రెండును విని వనితాద్వేషి వచ్చునప్పుడు స్త్రీలును బురుషద్వేషిణి వచ్చునప్పుడు పురుషులును జాటున కరుగుచుండి పట్టి బాధలు పడలేక నొక్కనాఁ డాయూరి ప్రజలు రాజునొద్ద కరిగి యిట్లు చెప్పుకొనిరి.

మహారాజా! ఇదివరకే తమ కూఁతురు స్నానార్థమరుగుచుండ వీధులయందెట్టి యగత్యపుపని చేయుచున్నను మగవారు వానిని విడిచి తటాలున లోనికరుగవలసి వచ్చుచున్నది. పులిమీఁద పుట్రయనునట్లు మగవారికేగాక యిప్పుడు స్త్రీలకుగూడ నట్టి యుపద్రవము వచ్చినది. వనితాద్వేషి యను పేరు పెట్టుకొని యెవ్వరో యీయూరిపైని నొక గ్రామము కట్టుకొని యచ్చట స్త్రీలను బైటకు రానీయక బాధించుచున్నారు. మన పురుషద్వేషిణి పురుషులన్న నెంత యలుగునో యాతండు స్త్రీల మాటఁ దలపెట్టినంత నంతను నిప్పుడిగా నలుగుచుండునఁట. వారిరువుర వలన నీయూరి స్త్రీపురుషుల కాపురము సేయనోపరు. బాధలుడిగింతువేని యుందుము. లేనిచో నెక్కడికేని లేచిపోయెదమని మొరపెట్టుకొనిన పౌరులతో నా నృపతి యిట్లనియె. ఔను. ఇదివరకే యా రాజకుమారుని విపరీత చర్యలు వినియుంటిని. మీ బాధలుడిగించెదఁ జింతింపకుఁడని వారినోదార్చి యంపి యప్పుడయొక్క పరిచారకుని, సగౌరవముగా నొక యుత్తరము వ్రాసియిచ్చి వనితాద్వేషి మహారాజునొద్ద కంపెను. వాఁడా చీటిం గొనిపోయి బహుశ్రుతునితోఁ గూడుకొని కొలువున్న విక్రమసింహుని కిచ్చెను. బహుశ్రుతుఁడు దానిం బుచ్చుకొని చదివి వేరొక్కచీటి యిట్లు వ్రాసెను.

అయ్యా! తమరు వ్రాసిన యుత్తర మందినది. అందలి సంగతులు బోధపడినవి. మా వనితాద్వేషి మహారాజుగారి నొకసారి యిప్పటికి దయచేయుమని కోరి సందుల కెంతయు సంతసించి యాయన యట్టి ప్రయాణమున కాజ్ఞ యిచ్చియున్నారు. మా రాజుగారి వృత్తాంతమంతయు నిదివఱకే మీరు వినియుండవచ్చును. ఆయన వచ్చునప్పుడు వీధులలో స్త్రీలుండకుండునట్లును, మీ సభలోనికి నాడువారిని రానీయనట్లును, నాజ్ఞ చేసితిమనే జాబు వ్రాయించిన తక్షణము బయలుదేరి వచ్చుచున్నారు.

అని వ్రాసిన యా రాజభటుని చేతికే యిచ్చియంపి యట్టి యొడంబడికతో నుత్తరము రాగానే, బహుశ్రుతుండు గొప్ప రహస్యముల విక్రమసింహునకు బోధించి పెక్కండ్రు వీరభటులు వేత్రహస్తులై యిరువంకల నలంకరింప నతని బంగారుపల్లకి నెక్కించి తాను దోడ నడుచుచు స్త్రీలు దూరముగాఁ బోవలయునో యనుచాటింపుతోఁ బౌరులాశ్చర్యపడి చూచుచుండ నతండు రాజసభ కరిగెను.

ఆ వింత జూచుటకై యంతకుమున్న యా రాజు పౌరులకును సామంతులకును మఱియుఁ బెక్కండ్ర పెద్దమనుష్యులకును వార్త పంపియున్నవాఁడు. వారం దఱు వచ్చి సభ నలంకరించిరి. పురుషద్వేషిణియుఁ జెలికత్తెల వలన నా వృత్తాంత మాలించి యతండట్టి వ్రతము పట్టుటకేమి కారణము చెప్పునో వినవలయునని యా సభాభవనపు గోడప్రక్కకు వచ్చి సఖులతోఁ గూర్చుండియుండెను. ఆ రాజును విక్రమసింహున కెదురేగి మంత్రితోఁ దోడితెచ్చి సాదరముగా నుచితపీఠంబులఁ గూరు చుండఁబెట్టెను. అందఱును గూర్చున్న తర్వాత గొంచెముసేపా సభ చిత్రితమైనది వోలె నిశ్శబ్దమైయుండెను. అప్పుడు రాజశాసనంబున లేచి యతని మంత్రి విక్రమసింహుఁడు విన బహుశ్రుతునితో నిట్లనియె.

ఆర్యా! ఆదిని సృష్టికర్త తన శరీరములో నెడమ భాగము స్త్రీనిగాను కుడి భాగము పురుషునిగాను జేసెను. అమ్మిథునంబు వలననే ప్రజావృద్ధియైనట్లు మన పురాణములు చెప్పుచున్నవిగదా! ఇదియునుంగాక త్రిమూర్తులును భార్యలను శరీరము నందే ధరించుకొనే యున్నారు. దానింబట్టి చూడ ప్రతి పురుషునకు భార్య యుండ వలసిన విధి గనంబడుచున్నది. తెలివిమాలిన యబల లెవ్వరేనిఁ బట్టినం బట్టుదురు గాని మీ రాజుగారు ప్రజాసృష్టి ప్రధానహేతుభూతంబగు స్త్రీజాతియందు బగబూని వ్రతంబుఁ బట్టుటకుఁ గారణము తెలియకున్నది. అట్టి హేతువు విను తాత్పర్యముతో మా రాజుగారు మిమ్మిందులకు రప్పించిరి. ఆ వివరం బెఱింగించి మా మనంబునం గల సందియం బుడిగింపుఁడని యడుగునంత నితాంత కోపంబునఁ గన్నులెఱ్ఱఁ జేయుచుఁ జెవులు మూసికొనియున్న విక్రమసింహుని శాంతిపరచుచు బహుశ్రుతుండు మరల వాని కిట్లనియె. ఆర్యా! ఈ రాజు స్త్రీప్రసంగము సహింపనోపఁడు. అట్టి మాటలఁ దలపెట్టినచోఁ నెట్టి హితుఁడైన నహితులుగా జూచుచుండును. జ్ఞానము వచ్చినది మొదలిట్టి వ్రతము పట్టియున్నవాఁడు. దాని కారణ మడిగి నేనును పెక్కుసారు లవమానింపఁబడితిని. ఇప్పు డిందఱుగోరి యడుగుచుండఁ జెప్పకునికి మంచి పరిపాటిగాదు. అడిగి చూచెదనని యతని దిక్కు మొగంబై యడుగుటకును భయపడు వానివలె నభినయించుచు నల్లన నిట్లనియె.

దేవా! ఎట్టి రహస్యమైనను పదుగురు పెద్దమనుష్యులుగూడి యడిగినప్పుడు

దాచక చెప్పవలయునని బృహస్పతి నీతిలో నున్నది. మఱియు వీరు మిమ్మిట్టి యుగ్ర వ్రతము పట్టుటకుఁ గారణ మడుగుచుండిరి. కాని వ్రతము మానుకొనుమని చెప్పుట లేదు. తమ యంతరంగమున కట్టి ప్రసంగము సంతోషభంగమైనను సహింప తత్కా-రణం బెఱుఁగఁ గోరుచున్న యీ సభాసదుల మదుల కామోదము గలుగఁ జేయుఁడని యడుగుటయు, గోడమాటునుండి యీ మాటను వినుచున్న పురుషద్వేషిణి యా రాజ కుమారుని యభిప్రాయము తెలిసికొనవలయునని సభిలాష గలిగియున్నది గానఁ జేసన్నలచే సఖులరొద చేయవలదని వారించుచు నతండేమి చెప్పునో యని చెవియొగ్గి వినుచుండెను.

అప్పుడు విక్రమసింహుఁ డెట్టకేలకు మోము పైకెత్తి విధిలేక చెప్పువాఁడుం బలె నెల్లరు విన నిట్లనియె. సభ్యులారా! నేను పూనిన వ్రతంబు సకలలోక విరుద్ధం బైనను నా చెప్పఁబోవు వృత్తాంతము వినినకో మీకు యుక్తమేయని తోఁచకమానదు. నాకు జాతిస్మృతి గలిగియున్నది. వినుండు నేను పూర్వజన్మమం దొక వర్తకుని కుమారుండ. నా పేరు కాంతివర్మ, నాకు యుక్తవయస్సు వచ్చినప్పుడు మాతండ్రి పెక్కురు వరదక్షిణలతోఁ గన్య నిత్తుమని వచ్చినను నంగీకరింపక రూపమునకు నాశపడి యొక వర్తకుని కూతురు రత్నాంగి యనుదానిం బెండ్లి చేసెను.

అది పెండ్లియైన కొలంది కాలమునకే కాపురమునకు వచ్చినది. "భార్యారూపవతీ శత్రుః" అనునట్లు దాని చక్కదనమే నా దుఃఖమునకు మూలమైనది. దాని దుర్గుణములను గురించి యెన్నియో నీతులు చెప్పి మందలించితిని గాని నాటోఁత యేమియు దాని మది కెక్కినదికాదు. నా తలిదండ్రులు నా భార్య కాపురమునకు వచ్చిన వెంటనే చనిపోయిరి. గాన నింటిపెత్తన మంతయు దాని యధీనమేయైనది. అది సొమ్మంతయు దుర్వ్యయము చేయుచు స్వల్పకాలములోనే నన్ను బికారిగాఁ జేసెను. ఒకనా డది నేను వలదని యెన్నివిధములఁ జెప్పినను వినక తన పుట్టింటికి లేచిపోవఁ బ్రయత్నించిన నపకీర్తి భయముచే నేనును వెనుకొని యరిగితిని.

నేనుఁగూడ వచ్చుట యిష్టములేక మార్గమధ్య మందొక నూతిలోఁ దొంగి చూచుచుండ నన్ను బలాత్కారముగా నందుఁద్రోసి పుట్టింటి కరిగినది. దైవవశమున నందొక మఱ్ఱిమొక్క నా చేతికిఁ దొరికినఁ బట్టుకొని నీటిపై తేలుచున్న నన్నుఁజూచి యా దారి నరుగుచున్న పుణ్యాత్ములు కొందరు పైకిఁ దీసిరి. క్రౌర్యమనునది స్త్రీ జాతికి సామాన్యమేగదా యని యూహించి యప్పుడుగూడ గోపము వహింపక యత్త వారింటి కరిగితిని.

అందు నన్నుఁ జూచినతోడనే విభ్రాంతయై తెలతెలపోవుచు నిలుచున్న యా తరుణి నెఱుగనివాఁడువలె బలుకరించి మంచిమాటలని దాని దిగులు వాపితిని. దాని

చెరుగుణంబు లెన్నేని సహించి కొన్ని దినంబు లందుంటినిగాని నా యువికి యిష్టము లేక యొకనాఁడు నేను నిద్రించుచుండ నన్నుఁ గటికివాఁడు పశువుంబలె గొంతుదరిగి చంపినది. అట్లు బలవన్మరణము నొందియు నీతిమార్గముగా సంచరించితిని గాన రాజనై పుట్టి పూర్వజన్మ జ్ఞానము గలిగియుంటిని. ఎన్ని చెడుకృత్యములు చేసినను మనంబున విడుకొనక పెక్కుగతుల దన్ననుసరించి తిరుగుచున్న నన్నెంత చేసెనో వింటిరిగద. ఛీ! దాని నొక్కదాని నననేల. యా జాతియందు యట్టి క్రౌర్యముగలిగి యున్నది. "మధుతిష్ఠతి వాచి యోషి తాం హృది హాలాహలమేవ కేవలం" అను వచనం బెఱింగినవారు స్త్రీలను నమ్ముదురా? తొలిజన్మమం దిన్ని పాట్లు పడితినిగాన నీ జన్మమునందుఁ బెండ్లియాడనిచో నే కష్టము నుండదని యూహించి యిట్టి వ్రతమును పూనియుంటినని చెప్పుచున్న సమయంబునఁ నా మాటలన్నియు గోడచాటున నుండి యాలించుచున్న పురుషద్వేషిణి తటాలున లేచి యొక గుమ్మము వెంబడి సభాంతరమున కరిగి సభ్యులెల్లరు విస్మయమంది చూచుచుండ విక్రమసింహునితో నోహోహో నీతిమంతుడా! యేమి మాటలు చెప్పుచుంటివి. చాలు చాలు. నీ పూర్వోత్తర మెఱుఁగని వీరిమొద్ద జక్కగా బొంకుచుంటివే. ఇప్పుడు నీవు చెప్పిన ఘోరకృత్యము చేసినవాఁడవు నీవా? నేనా? నీవు చేసి యెదుర నామీఁద పెట్టుచుంటివా? ఈ పాటి కూరకుందుమని యహంకారముగా బలికిన నక్కటికి పలుకుల కులుకుఁవాడువలె గన్ను లెఱ్ఱచేయుచు నోహో రత్నాంగీ! మరల నా కిచ్చటఁ దటస్థించితివా? నన్నిట్లు గద్దరించినచో వీరు నిన్ను ముద్దరాలనుకొందు రనుకొంటివా యేమి? అట్టి క్రూరకృత్యము నీవు చేయక నేనే చేసితినా? ఎట్టి క్రూరులైనను మగవారట్టి సాహసములకు దెగింతురా? ఇదియునుంగాక స్త్రీలకుఁ బురుషులకంటె సాహసమెక్కుడని చెప్పు గ్రంథములే సాక్ష్యములని పలికిన నతని నాక్షేపించుచు నా పద్మాక్షి బొంకులు పలుకు వారికి సాక్ష్యముల కేమి కొరత. మేలు మేలు. సాక్ష్యము లిప్పించి యా నింద దాపు కొనదలంచితిరిగాని యెట్లును నది మిమ్ము బాయదు. చేసితినని యొప్పుకొని పైన మాట్లాడుడనుటయు నతండు ఛీ ఛీ! మంచి జాణవౌదు. నీదు మాటలకు మోసపోవుదు ననుకొంటివా? ఈ గడుసుతనం బుడుగుము. నేరంబున కొడంబడుమనియె.

ఇట్లయ్యిద్దరును పెద్దతడవు శ్వానంబులవలె మొఱగుచు హస్తంబులు సాచి నీవే నీవే యని పోరాడుచుండు సమయంబున సభ్యులును నా రాజును విస్మయముతోఁ జూచుచుండిరి. అప్పుడు బహుశ్రుతుఁడు నవ్వుచు వారిరువుర తగవులు వారించి యోహో! ధృతవ్రతులారా! మీ వ్రతములు జక్కగానున్నవి. ఇట్లూరక పోరాడనేల ఈ సభ్యులకు వివాదకారణం బెఱింగింపుఁడు, పక్షపక్షంబు లుడిగి వీరే నేరమొకరి యందు స్థాపింతురనుటయు నప్పుడా పురుషద్వేషిణి సభ్యుల దిక్కు మొగంబై

ఆర్యులారా! ఈతండు పూర్వజన్మంబున నా మగండు. ఇప్పుడు మీతో నితండు చెప్పిన కథలో తానుచేసిన నేరములన్నియు నా మీఁదబెట్టి యబద్ధము చెప్పుచున్నాఁడు. ఆ రత్నాంగిని నేనే. నేను నిద్రించుచుండ నన్ను బలాత్కారముగాఁ జంపెను. ఆ కోపముచేతనే నేను పురుషులయెడ క్రౌర్యము జూపు యిట్టి వ్రతము బట్టితి. నే జెప్పినదంతయు యథార్థమనిన విక్రమసింహుఁడును ఆర్యులారా! నాకీ రాజపుత్రిక పూర్వజన్మమందు భార్య. అప్పుడు నన్ను బలాత్కారముగాఁ జంపిన రత్నాంగి యిదే. దీని మూలముగానే నేనిట్టి వ్రతము పట్టితిని. ఇది తానుజేసిన నేరము నా మీఁద పెట్టుచున్నది. దీనిమాటల నమ్మవలదని పలికెను.

ఆ యిద్దరి మాటలను విని సభ్యులేమియు జెప్పనేర కొకరి మొగం బొకరు చూచుకొనుచున్న సమయంబున బహుశ్రుతుండు లేచి సభ్యులారా! వీరి తగవును గురించి నా కొక్కటి తోఁచుచున్నది. నే జెప్పినట్లు వినెదమని వీరొడంబడెదరేనిఁ జెప్పెదననుటయు నందుల కాచిన్నది యొప్పుకొనిన పిమ్మట విక్రమసింహుండు నెట్టకేల కొప్పుకొనెను.

పిమ్మట బహుశ్రుతుఁడు అయ్యా! వీరిరువురు పూర్వజన్మమునందు దంపతులై నట్లును నొకరితో నొకరికిఁ బడక బలవన్మరణము నొందినట్లును వీరు చెప్పిన మాటలచేతనే తెల్లమగుచున్నది గదా! వీరిలో నిజముగా నపరాధమెవ్వరుచేసిరో తెలిసికొనుటకు మన వశంబుగాదు. వీరి జన్మమునందు మరల దంపతులై పూర్వ వైరమును స్మరించుకొనక యొండొరులయం దత్యంతానురాగంబున మెలంగినచో దానికి నిష్కృతి యగునని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇప్పటికి వీ రొడంబడదగునని పలికినవిని పురుషద్వేషిణి యేమియుం బలుకక తలవాల్చుకొని విక్రమసింహునిం జూచినది మొదలు వానియందు బద్ధానురాగయై యున్నదిగాన బహుశ్రుతుఁడు చెప్పిన తగవు కెంతయు స్వాంతంబున సంతసించుచు విక్రమసింహుఁ డందుల కొడంబడునో యొడంబడడో యను సందియంబు మనంబున బాధింప దానొడంబడినయట్లు సూచించుచు, దండ్రిమొగంబుపై దృష్టి ప్రసారంబులు బరగించినది.

ఆ రాజు తదీయాభిప్రాయంబు గ్రహించి తానంతకు మున్నెన్నో దినములు పెండ్లి జేసికొమ్మని బ్రతిమాలినను వినక యిప్పు డొప్పుకొనినందులకు మిగుల సంతోషించి బహుశ్రుతునితో అయ్యా! మా చిన్నది మీరు చెప్పిన యట్లొప్పుకున్నది. మీ రాజకుమారునిఁ గూడ నొప్పింపుడనునంతలో నాకాంతకు సిగ్గెక్కడనుండివచ్చెనో మేనుగురుపొడువ దిగ్గునలేచి యంతఃపురమున కరిగినది.

బహుశ్రుతుండును రాజుగారితో అయ్యా! మారాజు పెండ్లి యాడుటకు సులభముగా నొప్పుకొనడు. ఇంటియొద్ద నెమ్మదిగా బోధించి యొప్పించెద. ఇందులకు

నేను పూర్తియని పలికిన విని రాజును సభ్యులును వారి వివాహమును గురించి మిగుల సంతసించిరి. అంతటితో సభఁజాలించి యెవరి బసకు వారరిగిరి. ఆ పట్టణములోని స్త్రీ పురుషులు వారి వివాహ వృత్తాంతమంతయు విని తమబాధ తగ్గెనని తమ యిండ్లలోఁ బెండ్లియైనంత సంతోషము వహించిరి.

ఆ రాజును శుభముహూర్తమున విక్రమసింహునకు బురుషద్వేషిణి నిచ్చి యధికోత్సవముతో వివాహము గావించెను విక్రమసింహుడును బహుశ్రుతుని మతి చమత్కృతి గురించి పెక్కు తెరంగుల గొనియాడును బురుషద్వేషిణితో గొంత కాలమందుఁ గ్రీడాసౌఖ్యము లనుభవించి యొక్కనాడు బ్రహుశ్రుతునిచే బోధింతుండై భార్యగూడి చతురంగబలయుక్తముగా స్వదేశంబున కరిగి నిజదర్శనాయత్త చిత్తులైయున్న తలిదండ్రుల చింత మాపి పట్టాభిషిక్తుండై పెద్దకాలము రాజ్యసుఖం బుల ననుభవించెను. గోపా! ఈ చిత్రపట వృత్తాంతమిదియే. ఈ రూప మా పురుషద్వేషిణిది. అని యెఱింగించి యయ్యతి వల్లభుండు శిష్యుఁడు చిత్తమవి వెంటరా నెనిమిదవమజిలీ చేరెను.

—: 0 :—

ఎనిమిదవ మజిలీ
కృష్ణదేవరాయల కథ

ఎనిమిదవ మజిలీయందుఁ గోపకుమారుఁడు భోజన సామాగ్రి దెచ్చుటకై యంగడికిఁ బోవుచు నొక యింటనున్న విగ్రహమును జూచి యాశ్చర్యపడి యప్పుడే క్రమ్మరనమ్మణిసిద్ధునొద్ద కరిగి స్వామీ యొకయింటిలో సవల్పశిల్ప రచనా సమన్వితం బగు నొక విగ్రహమునుఁ బొడగంటిని. అది శిలాదారు మృత్తికాదులచే రచియింపఁ బడినట్లు కనంబడదు. యదార్థపు పురుషునివలె నున్నది. ప్రాణములేదు. దేవతా విగ్ర హము కాదు. ఉత్సవములు చేయుచుందురు. దాని కథ యెవ్వరినడిగినను జెప్పలేదు. సర్వజ్ఞులైన మీ వలన నాకా వృత్తాంతము విన వేడుకపడి వచ్చితి నెఱిగింపుడే యనిన నాసిద్ధుండు నవ్వుచు నట్లనియె.

వత్సా! నీకుఁ గళలయందింత వ్యసనమేమి? యంగడికిఁ బోయినవాఁడవు వూరక రానేల సామాగ్రి దెచ్చినపిమ్మట నడిగినఁ జెప్పనా? ఈ వృత్తాంతము మిగుల చిత్రమైనది. భోజనంబైన పిమ్మట సావధానముగాఁ జెప్పవలయును. వడిగాఁబోయి

సామగ్రి దెమ్ము. పిమ్మట జెప్పెదనని బ్రతిమాలుకొని యెట్టకేలకు వానిచే నట్లు చేయించి భోజనానంతరమున మనోహరప్రదేశమునఁ గూర్చుండి యమ్మణిచే నాకథ యంతయుం దెలిసికొని యిట్లు జెప్పదొడంగెను.

తొల్లి యాంధ్రదేశాధీశ్వరుం డగు నరసింహదేవరాయలు ధర్మంబున రాజ్యంబు సేయుచుండ హఠాత్తుగా నతని ప్రధాని మరణము నొందెను. తగిన మంత్రి లేనిచో రాజ్యముఁజేయుట దుర్ఘటమని నరసింహరాజు తెలివిగలవానికి నాయుద్యోగ మిచ్చెదనని దేశదేశంబుల చాటింపించెను. అట్టివార్త విని బుద్ధిమంతులని పేరు పొందినవారు పెక్కండ్రు వచ్చి యాయుద్యోగము తమకిమ్మని వేడుకొనిరి.

రాజు వారి బుద్ధికుశలతకు మెచ్చుకొనక మంత్రిత్వ పదవికిఁ దగినవారుకారని వారి ప్రార్థనా పత్రికలఁ ద్రిప్పివేసెను. లోకంబున నేర్పరులని పేరుపొందినవారు గూడ రాయలచే నిరసింపబడుటచే వారికి మునుపున్న కీర్తికిఁగూడ గళంకము రాఁదొడంగినది. అట్టి భయముననే యెట్టివాఁడును ఆపనికి ప్రయత్నము చేయుట మాని వేసెను. రాయలు మంత్రిలేని భారమెక్కుడైనను సహించెను గాని యల్పబుద్ధిమాత్ర మా వుద్యోగమియ్య నియ్యకొనఁడయ్యెను.

ఒకనాఁడతండు పెద్దయుంబొద్దు చింతించి కొందరు పరిచారకులం జీరి యొక కాగితముమీద నాలుగంగుళముల గీత సిరాతో గీసి యోరీ! మీరీ కాగితము ప్రతి గ్రామమునకు గొనిపోయి కనఁబడిన వానికెల్ల చూపించుచు నీగీటు చెరపకయే చిన్న దిగాఁ జేయగలరా యని యడుగుఁడు అట్లు చేసినవాని నందలమెక్కించి నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరండని యాజ్ఞాపించి పంపెను.

వారాపత్రమును దీసికొని యనేక పట్టణంబులకరిగి పెక్కండ్రు బుద్ధిమంతులకుఁ జూపించి యాగీటు చిన్నదిగాఁ జేయుఁడని యడిగిన నెవ్వరు నట్లు చేయలేక పోవుటయేగాక యదియెట్లును నొనఁగూడని పనియని పరిహాసము చేయదొడంగిరి.

అయ్యో! మీ రాజెంత పిచ్చివాఁడో కదా! యేమియు లేనిదానికై యూరకింత ప్రయత్నము చేయుచున్నవాఁడని కొందఱును, ఆహా! సిరాగీటు చెరపక యెట్లు చిన్న దగునని కొందరును, మేలు మేలు దీనిని చెరపక హ్రస్వముగాఁ జేయుటకు మా యొద్ద యంత్రశక్తి లేదని కొందఱు నవ్వసాగిరి.

లోకమునఁ దమకుఁ దెలియని పనులు అసంగతములే యని మందమతు లను కొనుచుందురుకదా? ఎవ్వరేమనినను గోపమునెందక రాజభటులు తమయేలిక యాజ్ఞ చొప్పున గనంబడిన వారికెల్ల కాగితము చూపింప దొడంగిరి.

ఒకనాఁ డొక్క యగ్రహారమున కరిగి యందలి వారలకుఁ జూపించుచు నొక బడిలో బాలురకుఁ జదువు చెప్పుచున్న యుపాధ్యాయుని యొద్దకరిగి యాతనికా కాగిత

మును జూపించి అయ్యా! తమ రీ గీటును చెరపక చిన్నదిగాఁ జేయఁగలరా? యని
యడిగిన నతం డట్లనియె. చాల చాలు మీకుఁ బిచ్చిపట్టినదా యేమి. అసందర్భపు మాట
లాడుచుంటిరి. అట్లు చేయుటకు నాయొద్ద గారడీలేదు. పోపొండు మీకతంబున బాలురు
చదువుట మానివేసిరి. అనుటయు వారు విరాగులై మరలిచనుచుండ, నా బడిలో
చదువుకొనుచున్న తిమ్మర్సను పదియారేడుల ప్రాయముగల బ్రాహ్మణ కుమారుఁడా
మాటలాలించి గురువుతో, అయ్యా! మిమ్మేట్టియో యడిగి యూరక ఖిన్నముఖులై
యరుగుచున్నవారే మనవుఁడు అతండు ఓహో! అసందర్భపు ప్రలాపంబులకుఁ
దగిన యుత్తరం బెవ్వఁడియ్యంగఁ గలండు సిరాగీటు చెరపక చిన్నది చేయవలయునట.
అది బుద్ధి చాతుర్యంబునఁ దీరువ శక్యమైనదికాదు. మనయొద్ద గారడీలులేవు. అది
మాకు శక్యముగాదని చెప్పిన నూరకచనుచున్న వారవిన, గురువుగారితో తిమ్మర్సు
అయ్యా! ఆ పని నేను జేసెదను. వారిం బిలిపింపుఁడు అనునంతలో వారును ప్రాంత
మందేయుండి యామాటలు విని తటాలున మరలివచ్చి యా చిన్నవానికా కాగితమును
చూపించిరి.

అది చూచి నవ్వుచు, తిమ్మర్సు మేలా, మేలు యీ పాటి పనికే యింత
దూరము వచ్చితిరి. ప్రపంచకంబింత నిపుణతా శూన్యమే యని పరిహసించుచు
నా కాగితమును బుచ్చుకొని సిరాతో ఆ గీటు ప్రక్కను వేరొక్క పెద్దగీటుగీచి,
ఇప్పుడు మీరు తెచ్చిన గీటు చెరుపకయే చిన్నదికాలేదా? యనిన వారు సంతసించుచు
నోహో! నేఁడు మాపుణ్యమున బుద్ధినై పుణ్యముగల నిన్ను జూడగంటిమి. రాజశాసన
మును చిత్తగింపుము. మీరిప్పుడు మా సంస్థానమునకు రావలయును. పల్లకీ తెప్పిం
తుము. పయనము కండని వినయపూర్వకముగాఁ బ్రార్థించుటయు వారి మాటలను
తిమ్మర్సు చేసిన పనియును జూచి యతని యుపాధ్యాయుఁడు మిగుల వెరఁగుపడుచు
శిష్యునితో నిట్లనియె.

వత్సా! నీవు చేసినపని యుక్తిగానున్నది. నిన్నింతవానిగా నేనెరుఁగను.
ఈమాత్ర ముపాయము మాకెవ్వరికిం దోచినదికాదు. రాజు పట్టిప్రయత్నము చేయు
చున్నారనుకొంటినిగాని యింత తెలివిగలవాఁడని యూహింపనైతిని. ఇప్పుడు రాజు
నీకు గొప్ప బహుమానము చేయగలండని తోచుచున్నది. ఇంకొక్కటి వినుము. నీవు
నాకు శిష్యుఁడవుగదా? శిష్యుని విద్యాగౌరవము గురువుదే యని చెప్పుదురు. నీవుచేసిన
పని నేనే జేసితినని రాజుగారితో చెప్పెదను మంచి పారితోషికము దొరకగలదు. రాజ
భటుల కెద్దియేని లంచమిచ్చి యట్లనిపించెదను. నీవు సమ్మతింపుము. మొదట దొరి
కిన బహుమానము గురుదక్షిణగా నిచ్చుట న్యాయమని యడిగినవిని తిమ్మర్సు అయ్యా!
దీనికై నన్నింత ప్రతిమాలవలయునా? ఇది యంతయు మీ యనుగ్రహమే కదా?

నిజముగా నీ పని చేసినవారు మీరే కాని నేనా? అని యొడంబడిన పిమ్మట దనకు రాజుగారిచ్చు దానిలో సగము మీకిచ్చెదనని రాజభటుల నొప్పించి శుభముహూర్తమున నాందోళికమెక్కి తగిన వేషముతో జట్టును రాజకింకరులు గొలిచిరా గతిపయ ప్రయాణంబుల నరసింహదేవరాయలవారి నికటంబున కరిగెను.

ఆ భూభర్త యా వర్తమానమువిని చిరకాలమునకు దగిన మంత్రి దొరికెగదా యని మిగుల సంతోషించుచు నెదురేగి పల్లకిలో గూర్చుండిన యతని వేషముజూచి "ఆకార సదృశః ప్రజ్ఞః" అనునట్లు రూపమునుబట్టియే యతని బుద్ధిమాంద్యమును దెలిసికొని, పరీక్షించి చూచెదంగాక యని, దగుసత్కారముతో నతని సభాంతరమునకు గొనిపోయి యుచితపీఠంబునం గూర్చుండబెట్టి యిట్లనియె.

అయ్యా! యీ గీటు యిట్లు చేసినవారు మీరేనా? యని యడిగిన నా బ్రాహ్మణుఁ డెన్నడును రాజసభల కరిగినవాఁడు కాఁడు. సభాకంపముతో నెట్టకేలకు గద్గదకంఠమున నేనే, నేనే యని యుత్తరము చెప్పెను. ఆ స్వరంబుననే యతఁడట్టి నేర్పరి కాఁడని తెలిసికొని రాజు మరల విప్రునితో అయ్యా! మీ బుద్ధిచాతుర్యముఁ బరీక్షింప నింకొక పని చెప్పెదను. అది మీరు చేసినచో నిదియు మీరే చేసినట్లు నమ్మెదనని యాతద నంతర మందొక పీఠంబున మంత్రి ముద్రికలుంచి చుట్టును పరుపులు పరిపించి యని త్రొక్కకయే పోయి యా ముద్రికలఁ దెచ్చుకొనుఁడని చెప్పిన నప్పని కేమియు నుపాయము తోఁచక బ్రాహ్మణుం డాకాశము దెసకు మొగమెత్తి యిట్లు చింతించెను.

అయ్యో! యీ రాజు నా కెద్దియో బహుమానము చేయుననుకుంటిని గాని మరలా పరీక్ష చేయునని యూహింపనైతి. ఊరక పట్టిగాంచికఁ గొట్టుకొనువారి కవమానము రాకుండునా? ఇప్పుడేమి చేయుదును. తిమ్మరుసునుగూడ వెంటబెట్టుకొని యైన రానైతిని దైవమీ యాపద నాకు దాటించినచో నిక నెన్నడును యిట్టి దంబములకుఁ బూనుకొనను. ఇప్పుడు యదార్థము చెప్పక తీరదు. నిజము చెప్పి రాజుపాదంబు లంబడెద నింతకన్న నేరొక్క యుపాయము లేదని యూహించి యా వైదికుఁడు గడగడ వడకుచు భూవల్లభునితో మెల్లన నిట్లనియె.

దేవా! నేను బ్రాహ్మణుడను. కుటుంబముగలవాఁడను, నన్ను శిక్షింపక మన్నింతురేని యదార్థముఁ జెప్పెద నాకు భయంబున మాట తిన్నగ రాకున్నది. దేవరవారి చల్లనిమాట విని పిమ్మట జెప్పెదనని పలికిన నృపతి వాని పిరికితనమునకు నవ్వుచు బ్రాహ్మణుఁడా వెరవకుము. నీ కేమియు భయములేదు. యదార్థము చెప్పుము. నిను మన్నించితినని పలికిన పిమ్మట నా వైదికుఁడు తెరపితెచ్చుకొని అయ్యా యీ గీటు నేను గీయలేదు. నాయొద్ద చదువుకొనుచున్న తిమ్మరుసను పేరుగల చిన్నవాఁడు గీచి [illegible] గ్రహించెను. వాఁడు మంచిబుద్ధిమంతుఁడు. ఇప్పుడు వానిని బిలిపించి నను మీరు పన్నిన యుక్తులన్నిటిని జేయఁగలవాఁడని పలికిన సంతసించి రాజు అ

క్షణము భటుల గొంపఁబంపి వేరొక్క చతురంతయానమున సబహుమానముగా నా తిమ్మరుసును రప్పించెను.

రాజా తిమ్మరుసు ముఖవిలాసము జూచినంతటనే యతం డనన్యసామాన్యబుద్ధి చాతుర్య ధురంధరుండని తెలిసికొని మిగుల సంతోషముతో గాఢాలింగనము జేసికొని యతనికి గైదండ యిచ్చి సభాంతరమునకుఁ దీసికొనిపోయి బాలుఁడా! యీ గీటు చిన్నదిగాఁ జేసిన వారెవ్వరని యడిగిన గురువేమి చెప్పెనో తనకుఁ దెలియమినతండు శ్లేషగా అయ్యా! అది మద్గురుప్రసాదంబున నిట్లయినదని యుత్తరము చెప్పెను.

ఆ మాటలాలించి రేఁడు వాని మతిచమత్కృతికేవల పరీక్షింప నవసరములేదని యెఱిగియు నెల్లరకు దెల్లము కావలయునని నీకు నేను మంత్రిత్వమిచ్చితిని. ముద్రిక లివిగో పీఠంబుపై నున్నవి. ప్రక్కలనున్న పరుపులఁ ద్రొక్కకయేపోయి వానిఁ గైకొనుమని యాజ్ఞాపించిన తిమ్మరుసు వల్లెయని మెల్లన నా పరుపులు చుట్టుకొనిపోయి యా ముద్రికలం దీసికొని మరల నా చుట్టలవిప్పి రాజుగారి ముందర నిలిచి ఇవిగో తెచ్చుకొంటిని పరుపుల ద్రొక్కలేదు. చూడుమని పలికిన నాయుక్తికి నెల్లరు సంతసించిరి. రాజు తిమ్మరుసును మిగుల గౌరవపరచి యా దినముననే మంత్రిత్వ పదవికిఁ బట్టాభిషేకము జేసెను.

నాఁటినుండియుఁ దిమ్మరుసు వారి యాస్థానమునకు మంత్రియై సకల రాజ్యకార్యములు యథాప్రయోగములుగా నడుపుచుండెను. అతని బుద్ధివిశేషముచేతనే కదా! నరసింహదేవరాయలకుఁ గృష్ణదేవరాయలు జనించెను. ఆ కథ నీవింతకు పూర్వము విన్నదేగదా? తిమ్మరుసు మంత్రియైన కొంతకాలమునకు వృద్ధరాజు పరలోకగతుం డయ్యెను. పిమ్మటఁ గృష్ణదేవరాయలు రాజయ్యెను. అష్టదిగ్గజములను బిరుదులు వడసిన కవీంద్రులును బుద్ధివిశారదుండగు మంత్రి తిమ్మరుసును చెంత నొప్పుచుండ నతని వైభవమునకు నంతమనునదైన లేదని చెప్పుట యేమి యాశ్చర్యము. అతండు కవిత్వప్రియుండై భోజుండువోలె వితరణంబునఁ గవిబృందంబుల కానందంబు గలిగించుచుండ నతని కీర్తి దిగంత విశ్రాంతమై యొప్పుచుండెను. కృష్ణదేవరాయల చరిత్రమంతయుఁ జెప్పుటకు పెక్కుదినంబులు పట్టునుగాన ప్రస్తుతోపయుక్తమగు కథను మాత్రము చెప్పెద నాకర్ణింపుము.

తిమ్మరుసుతోఁగూడ మిగుల విఖ్యాతిగా రాజ్యంబేలుచున్న రాయలను నపుంసకుఁడను కళంక మొకటిగూడ దేశంబున వ్యాపించియున్నది. దానంజేసి యతనికిఁ దగిన రాజులెవ్వరు కన్నె నిత్తుమని వచ్చినవారుకారు. అతఁడు పెద్దకాలము వివాహములేకయే యుండెను. ఇట్లుండునంత నొకనాఁడు కళానిధియను బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు రాజదర్శనార్థమైవచ్చి యతనిచే సత్కారములంది తన విద్యాప్రౌఢిమ యంతయుఁ జూపించిన సంతసించి యతనితో రాయలు అయ్యా! మీ పాండిత్యము మిగులఁ గొనియాడఁదగి యున్నది. మీరు పెక్కుదేశంబులు తిరిగియుందురు. ఎందేని పాండిత్యముగల స్త్రీలను చూచితిరా యని యడిగిన నతండొక్కింత స్మరణ మభినయించి మహారాజా! సేతు

హిమాచలాంతరమందున్న భూమియంతయుఁ దిరిగితిని. అందు విద్యావతులైన యువతుల నెందరేనిఁగంటి వారిం దెక్కానసేల వినుఁడు.

కుంతలదేశంబునకు రాజధానియైన గోపాలపురంబున గోపాలుండను రాజు రాజ్యంబేలుచుండెను. ఆ రాజునకుఁ జిరకాలమునకుఁ గళావిలాసయను పుత్రిక జనించినది. దానిపేరు సార్థకమైనదిగాని సంజ్ఞామాత్రమునకై యుంచినదికాదు. కళలకును విద్యలకును నివాస భూమియగు నామెకు నిప్పుడు పదియారేడుల ప్రాయము గలిగి యున్నది. ఆ చిన్నది యెట్టి రాజకుమారుఁడు వచ్చి యడిగినను దనకుఁ దగినవాఁడు కాఁడని వివాహమాడకున్నది. అనేక విశేషవస్తు విస్తార రుచిరంబగు సౌధాంతరమున వసించి సచరితులైన బ్రాహ్మణులకు మాత్రము దర్శనంబిచ్చుచు నే విద్యయం దెంత పాండిత్యమున్న వారినైనను పరీక్షించి యోడించి జయపత్రికలఁ గైకొనుచుండును. పాండిత్యములేని మానవపశువులఁ జూడనని యామె శపథము జేసియున్నది. విద్య మాట యటుండనిమ్ము. ఆ యతివ సోయగమును మిష కామినులకైనను లేదని రూఢిగాఁ జెప్పగలను.

సర్వాంగ సుందరయగు నత్తలోదరి యొక్క చెలువము భూలోకంబులో స్త్రీలలోఁ గాక పురుషులలో సైతము విద్యామహిమచే బొగడఁదగియున్నది. ఆ యొప్పుల కుప్పను దేవరవారికి కూర్చినచో జతగానుండు చతురాననుండని నమ్మెదను.

భూమండలమున బండిత రాయలని బిరుదుబొందిన నేనుగూడ నే విద్య యందును నా చిన్నదానితో సమముగా మాటాడనేరం జయపత్రికనిచ్చి యచ్చటి నుండియే యిచ్చటికి వచ్చితిని. ఇంతకన్న నాయెఱిఁగినది లేదని చెప్పిన పండితుని మాట లాలించి కృష్ణదేవరాయలు శ్రవణరూపమైన దృగవస్థతోఁగూడ మనస్సంగమను రెండవ మన్మథావస్థ పాల్పడెను.

పిమ్మట నాపండితుని యథోచిత సత్కారములచేఁ బూజించి యంపి మరికొన్ని దినములకు దన దర్శనంబునకు కొందఱు పండితులు వచ్చుటయు వారి నర్చించిన పిమ్మట ప్రస్తావముగాఁ గళావిలాస వృత్తాంతము మీకేమైనఁ దెలియునాయని యడిగెను. వారును ఆ చిన్నదానిగురించి మున్ను చెప్పిన బ్రాహ్మణునికన్న నెక్కుడుగా స్తోత్రములు చేయ దొడగిరి. నాటినుండియు రాయలు తనయొద్దకు వచ్చెడు పండితుల నెల్ల నడిగి తెలిసికొనుచు నామెయందు బద్ధానురాగుండై యట్లు మన్మథావస్థలకుఁ బాల్పడ క్రమంబున క్షీణింప దొడంగెను.

ఇట్లుండినంత నొక్కనాఁడు తిమ్మర్సు రాజుగారి యవస్థ యంతయుఁ బరిశీలించి శంకావిష్టస్వాంతుడై యక్కారణం బేమని యడిగిన నతఁడు మంత్రితోఁ దన యవస్థా వృత్తాంతమంతయు జెప్పుటయే కాక యాకుముద వదనను దనకుఁ బెండ్లి చేయనిచోఁ గొద్ది దినములలోనే మేనం బ్రాణములు బాయుదునని చెప్పెను. ఆ మాటలాలించి తిమ్మర్సు నవ్వుచు రాజా! నీ కోరిక యసాధ్యముగానున్నదే. ఆ గోపాలుఁడు, మనకంటె నధికారము చేతను సంపదచేతను నధికుఁడు. అతని కూఁతు

నీ కెట్లిష్టమగును? ఇదియునుం గాక నీకు దాసీపుత్రుండను కళంకము జగద్విదితమై యున్నది. సంపత్కులంబులం దుల్యులుగానివా రధికులతో సంబంధము చేయం దలంచుట పొట్టివారు పెద్దచెట్ల ఫలములకై చేయి చాచినట్లగు. కోరరాని వస్తువులం గోరి యూరక వెతలంబడ నేటికి? సాటివారిం బెండ్లియాడి వేడుకలం దీర్చుకొనుమని విరక్తి మాటలం బలికిన విని మరుమాటలాడక యుస్సురని నిట్టూర్పు పుచ్చుచుం గొంతవడికి మోమింతయెత్తి యతని మొగంబుపై వేడి చూడ్కులు బరపించుచు నిట్లనియె.

వయస్యా! ఇదియా నీవు చెప్పునది, చాలు. లోకాతీతమతి చమత్కృతిగల హితుండు గలిగియుండ నాకేమి కొరత. నా కార్యమెట్లో సఫలము చేయుదువని సంతసించుచుంటిని గాని తుదకు నీవిట్టి పిరికిమాటలు చెప్పుదువని యెన్నండును దలంపనైతిని కానిమ్ము కానిమ్ము దైవంబేమి సేయందలంచెనో చూచెదంగాక. నేను సామాన్య స్త్రీని బెండ్లియాడను నీకు సామర్థ్యమున్నం గళావిలాసుం బెండ్లి సేయుము. లేనిచో నూరకుండుము నేను సన్యాసినై దేశాటనంబు గావించెద రాజ్యంబు నీవే చేసికొనుమని వైరాగ్యముగాం బలుకుటయు తిమ్మరుసు రాజా! నీ వింతటి యల్ప కార్యమునకే యలంతి మాటల నాడవలయునా? యొక పదంబునకు నెక్కుడు ప్రయత్న మేమిటికని యిట్లంటి విజయముగా నిట్టి కామితము నీకుం గలిగినచో నెట్లో కార్యము సమకూర్చెదం గాని పోనిత్తునా? వినుము. బుద్ధిమంతు డెన్నడును గొంచెము పలికి యెక్కుడు చేయును. నా సామర్థ్యమంతయుం గనపరిచి యత్తరుణి నీకుం గూర్ప యత్నించెను. దైవ ప్రతికూలమున నొకవేళ కార్యము సఫలము కానినాఁడు మాత్ర మిట్టి యుగ్ర ప్రతిజ్ఞ పట్టగూడదు. నీవాంఛయంతయు దీర నా నారీమణిని నీకుం జూపించెద. ఇంత పట్టు శపథము చేయంగలను. దీనికి నీ యభిప్రాయమేమని యడిగిన నతండు మందహాస ముఖారవింద మలంకరింప నతనిని గౌంగలించుకొని మిత్రమా! నీవు నిక్కముగాం దలంచిన పని కాకపోవునా? ఎట్లయినను సరే. యొక్క సారి యక్కాంతను గన్నుల కఱవుదీర జూచినం జాలు. అట్టి ప్రయత్నము చేయుమని తొందరపెట్టిన తిమ్మరుసు మరల నిట్లనియె.

రాజా! నీవు చూడగోరిన చేడియ యన్నిటను మిగుల ప్రౌఢయని వినియుంటిని. దానిం జూడ బాహ్యవేషంబులం గాని పొసంగదు. నీవు నటవేషము వేయ వలసి యుండును. ఇట్టి రాజవేషము తీసి బ్రాహ్మణ వేషము వేయుమని చెప్పుటకు నాకు సందియముగా నున్నది. అని పలికిన నవ్వుచు రాయలు తిమ్మరుసుతో నిట్లనియె. మిత్రుడా! నీవు దీనికై సంకోచమందుచుంటివేమి. నాయెడ రాజ భావము వదలి మిత్ర భావముగా మెలంగుమని యిదివరకే చెప్పియుంటిని. ఈమాట మున్నెఱుంగనివా యేమి ఇదియునుం గాక బ్రాహ్మణులు సర్వోత్కృష్టులుగదా! అట్టి వేషము వేయుట కేమి నీచము. ఆ పద్మాక్షి నీక్షింప బ్రాహ్మణ వేషంబేగాదు, బైరాగి వేషంబైనను వేయుమనినచో సిద్ధముగా నుంటినని పలికినం దిమ్మరుసు మిగుల సంతసించి కార్య నిర్వాహకత్వమునకు నొడంబడెను.

అంతట వారొక్క శుభముహూర్తమునఁ దీర్థయాత్రా కైతవంబునఁ బురంబు వదలి యొకకో ప్రచ్ఛన్నముగాఁ బ్రభువేషముల దీసివైచి శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణ వేషంబు వైచుకొని బ్రాహ్మణత్వం బాకృతిగైకొని కల్లావస్త్రము వేషంబున వర్తించుచు ధవళయజ్ఞోపవీతంబుల వ్రేళులకు జుట్టి పవనం బుద్వేగముచుఁ జూచువారలకు నేత్రపర్వమాపాదించుచుఁ గతిపయ ప్రయాణంబు లరిగి యొకనాఁడు సాయంకాలము నకుఁ గాంపిల్యంబను పురంబుజేరి యందు బ్రాహ్మణులలో నన్నదాత లెవరని యడిగి యాపట్టణపు రాజుగారి పురోహితుండుగాఁ దెలిసికొని వారింటికరిగి సోమశర్మయను నా బ్రాహ్మణుఁడు అప్పుడింట లేకున్నను నతని గృహిణి వారుకోరి చొప్పున వారి సత్కారములనే నాదరించి వారి విశ్రమింపజేసి యతివేగంబునఁ బాకంబు గావించెను. సద్గుణవంతులగు సతులు దొరుకుట పతుల భాగ్యముగదా! ఇంతలో నాసోమశర్మయు నింటికివచ్చి యేదియో విచారముతో నతిథులఁ బరామర్శింపక యొకగదిలోఁ బండు కొని చింతించుచుండెను.

వండబడిన పిమ్మట నతనిభార్య యతిథులతోఁగూడ బతిని భోజనమునకు రమ్మని పలికిన నతండు ప్రాణమిత్రుండగు మంత్రి రేపు రిదీయ బడనుండ నాకే లేయి నన్నమెట్లు నోటికిఁ బోవును? నీవును నతిథులు భుజింపుడు నాకన్న మక్కఱఁగ లేదని యుత్తరము చెప్పెను. ఆ మాటలు విని యామె మంత్రియొద్దియు నాలోచన తోచలేదా! తోచనివాఁడు మూఁడు దినంబులు మితియిచ్చి యుండెనే ఇంతలో నెవ్వరి నేని యడిగి తెలుసుకొనలేకపోయెనా? యూరక చావవలసి వచ్చెనా? పాపమయ్యయ్యో! యని వగవఁ దొడంగినఁ బురోహితుండు భార్యతో, నారీమణీ! మంత్రికిఁ దోచునంత తెలివిగలిగియున్నచో మొదటనే తోచును. అతనిబుద్ధి మన మెఱుంగనదియా మూఁడుదినంబులుగాదు, సంవత్సరము మితి యిచ్చినను యతనికిఁ దెలియదు. మఱియు నతనికి బోధింపనంత మతిచమత్కృతిగల తిమ్మరుసులింకెవ్వరున్నారు. పాపమతఁ డూరక చావవలసి వచ్చినది. బుద్ధినైపుణ్యము లేనివాఁడైనను మంత్రి సుగుణంబులచే గొనియాడఁ దగినవాఁడు సుమీ! క్రూరులగు ప్రభువులయొద్ద నుత్తములు పనికి రారు నాకు మిత్రనాశన శోకంబుగాక వేఱొక్క చింత పుట్టుచున్నది. ఈవేళ మంత్రి సువిసియుచున్నాఁడు. రేపు నన్నేదియో యడిగి చెప్పలేకపోయినచో మంత్రివలె నన్ను నురిదీయ నాజ్ఞచేయును. అనుకూలం ప్రశ్నములకు నుత్తరం బెవ్వఁడు చెప్పగలఁడు. అవివేక రాజును సేవించుటకంటె భిక్షయెత్తుకొనుటయే యుత్తమమని చెప్పుదురు. ఎట్లయినను నీరాజు కొలువు మానుకొనుటయే మేలని విచారముతో బలుకుటయు నా బ్రాహ్మణుని మాటలన్నియు విని తిమ్మరుసు రాయలతో నాలోచించి యా విప్రుదరికరిగి యతని కిట్లనియె.

అయ్యా, మేము యజమానుఁడు భుజింపనిచో భుజించువారముకాము. మీ రెద్దియో యాపన్మూలమున విచారించుచుంటిరి. ఆ యాపద యెట్టిదో యెఱింగింపుడు. మఱియు నట్టి యాలోచన చెప్పుటకుఁ దిమ్మరుసులు లేరని యంటిరి. తిమ్మరుసును మీ రెఱుగుదురా! యని యడిగిన వారి కాబ్రాహ్మణుం డిట్లనియె. అయ్యలారా! నేను

తిమ్మరుసు నెప్పుడును చూచియుండలేదు. కృష్ణదేవరాయల మంత్రియనియు మూడు లోకముల నతనికి సమానుఁడగు బుద్ధిమంతుఁడు లేడనియు నతని చర్యలు కథగాఁ జెప్పుకొనుట విని యిట్లంటిని. మొన్న మారాజు మంత్రికి మూడు ప్రశ్నములిచ్చి వానికి నాలుగవ నాఁడు త్తరము చెప్పలేకపోయితివేని నురి తీయింతునని కఠినముగా నాజ్ఞ చేసియున్నాడు. ఆ మితి యీ రాత్రితో సరిపడినది. వానికి నుత్తరము అతనికిఁ దోఁచకపోవుటయేగాక, యెవ్వరినడిగినను దగిన యాలోచనము చెప్పలేకపోయిరి. అట్టివారికిఁ దిమ్మరుసు సమాధానముగా చెప్పఁగలడని యందఱు ననుకొనిరి. కాని యంతదూరము మరిగి తెలిసికొని వచ్చుటకు గడువు చాలినదికాదు. రేపే మంత్రి నురి తీయుదురు. నాకు మంత్రి మిగుల మిత్రుఁడగుటఁ దోఁచకున్నది. మీరు భుజింపుఁడు. నాకు నన్నము నోటికిపోదని పలికిన యజమానుని మాటవిని రాయ లతని కిట్లనియె.

అయ్యా! యీ బ్రాహ్మణుఁడు తిమ్మరుసునకుఁ బ్రాణమిత్రుఁడు. తీర్థయాత్రకై వెడలెనుగాని యెప్పుడు నతనియొద్దనే యుండువాఁడు. బుద్ధిచే నతనితో సమానుఁడె. ఆ మూఁడు ప్రశ్నముల నెట్టివో చెప్పుఁడు తప్పక నితఁడు సమాధానము చెప్పును. మీ పుణ్యము బాగున్నది. మీరు చింతింపకుఁడు మీ మంత్రి ప్రాణముల నితఁడు కాపాడఁగలఁడు. అని ధైర్యముగాఁ బలుకుటయు నతనిమాట లాలించి యత్యంత సంతోషముతో సోమశర్మ వారికి వందనములు చేయుచు నయ్యా వినుండు మా రాజు పెద్ద నరపేసి మంత్రికిచ్చిన ప్రశ్నములు :—

౧. సంతతము భగవంతుడేమి చేయుచుండును ?
౨. నక్షత్రముల సంఖ్య యెంత ?
౩ భూమికి నడిభాగ మెద్ది ?

అని మూడు ప్రశ్నములిచ్చి నాల్గవనాఁడు తగిన సమాధానము చెప్పనిచో నురి తీతునని యాజ్ఞాపించి మంత్రినింటి కనిపెను. వానిలో నొక్కదానికైన మంత్రికి నుత్తరము తోఁచినదికాదు. ఇప్పుడే నేనతని యొద్దనుండి వచ్చితిని. అతండు భార్యా పుత్రులు చుట్టును బరివేష్టించి శోకింపుచుండ మరణకృత నిశ్చయుండై చింతించు చున్నాఁడు.

వీనికి మీ కెద్దియేని తోఁచినచో సెలవిచ్చి మంత్రి ప్రాణములు గాపాడుఁడు మీ పుణ్యమెవ్వరికీ రాదని వేడుకొనినఁ దిమ్మరుసు రాయలతో దీనికి మీకేమైనం దోఁచినదా? అని యడిగిన నతండీ ప్రశ్నములకు నిజంబైన యుత్తర మెవ్వండును నియ్య జాలఁడుగాని కపటముచేసి రాజు నొప్పింపవచ్చునని పలికిన విని తిమ్మరుసు. ఔను. అలాగుననే చేయవలెను గాని నిజముగాఁ జెప్ప నెవ్వరి తరమని యొండొరులు మాట్లాడుకొనిన వెనుక తిమ్మరుసు సోమశర్మతో అయ్యా! ఈ కార్యము నేను చక్క పెట్టెదను. మీరు భుజింపుఁడు. భోజనంబైన వెనుక మంత్రి నొకసారి మా యొద్దకుఁ దీసికొని రండని పలికిన సంతసించి యా బ్రాహ్మణుఁడు వారితో నానందముగా భుజించిన వెనుక వేగంబున యింటికరిగి యతనితో నిట్లనియె

అయ్యా! నేఁడు మాయింటికి దిమ్మరుసునకు మిత్రులైన బ్రాహ్మణు లిరువురు వచ్చిరి. వారితో మీ ప్రశ్నముల వృత్తాంతము చెప్పితిని. వానికి సమాధానము చెప్పెద మని ప్రతిజ్ఞపట్టి మిమ్ముఁ దోడ్కొనిరమ్మనఁ నేను వచ్చితిని. వేఁదము రండని పలికిన నమృతోపమానంబులగు నతని మాటలు విని మంత్రి దిగ్గున లేచి యో మహాత్మా! ఆ పుణ్యాత్ము లెక్కడ నున్నారు త్వరగాఁ దోడుకొని రమ్మని యతనివెంట వారింటి కరిగి యందు నా కపట బ్రాహ్మణులం గని సాష్టాంగముగా వారి పాదంబులం బడి పుణ్యాత్ములారా! మీరు నా యాపద బాపుటకై వచ్చిన భగవంతులని తోచుచున్నది రాజుతో రేపు నే నేమి చెప్పవలయునో బోధించి నాకుఁ బ్రాణదానంబు సేయుఁడు. మీ యుపకార మెన్నటికిని మరువనని పెక్కుగతుల నుతియించి వేఁడంగిన నతని లేవనెత్తి తిమ్మరుసు అనఘా! నీ ప్రాణంబులు గాపాడెదము. నీవింక చింతింపకుము. రాజు నిన్నడిగిన ప్రశ్నముల కుత్తరములు మాటలచే నీవు చెప్పనవసరము లేదు. నేనుక్రియలచే జూపించెద రేపుదయమున నీవు రాజునగరి కరిగి తన ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పుమని యడిగినప్పుడు రాజుతో నిట్లనుము.

అయ్యా! తమ ప్రశ్నములు త్రిలోకజన వేదాభేద్యములు గదా! వాని చెప్పుటకు లౌకిక వ్యాపార పారాయణుండనగు నా కెట్లు సాధ్యమగును. దురవబోధ్యము లగు వానిం బోధింప నొక విప్రుని నియమించితిని. సెలవైనచో నతనిం బిలిపించెద నని యడిగి యతం డొడంబడినప్పుడు నాకు వార్తనంపుమని చెప్పిన విని మంత్రియు వాని ముఖవిలాసముంబట్టి యట్టిపని సేయు సమర్థుడే యని నమ్మి సంతోషముతో వారిచే ననుజ్ఞాతుండై యింటి కరిగెను.

మఱునాఁడు రాజు సకలసామంత బంధుపౌరవార సమేతుండై కొలువుదీర్చి మంత్రిరాక కెదురుచూచుచుండ నింతలో మంత్రియు సంతోషముతో రాజసభ సేరి యథా యోగ్యపీఠంబున గూర్చుండియుండ రాజతనిం జూచి యమాత్యోత్తమా! నా ప్రశ్నలకు నదుత్తరం బూహించితివేని సత్వరంబుగ నుడువుము. లేకున్న నుత్తరంబునకుఁ బొమ్మని పలికిన నతం డిట్లనియె.

దేవా! మీ ప్రశ్నలు అమానుషంబులగుటచే నవి సామాన్యముగాఁ జెప్పనలవడునవి కావు. వానిననుకూలముగా నిరూపించి చెప్పుట కొక పండితుని నియమించితిని. సెలవైనచోఁ బిలిపించెద ననిన రాజు యింక నాలస్యము చేసెద వేమిటికి త్వరగా బిలిపింపుమనిన మంత్రి యప్పుడొక భటునిచే దిమ్మరుసునకు వార్తనంపెను. తిమ్మరుసు సామాన్యవస్త్రములు ధరించి చూచువారెల్ల నోహో! యితండా! రాజప్రశ్నముల కుత్తరము చెప్పువాఁడని పరిహాసము చేయుచుండ రాజసభ కరిగెను. సభ్యులెల్ల నతని జూచి యుల్లసమాడిరి. పిమ్మట నతం డొక పీఠంబున గూర్చుండియుండ నతనికి రాజిట్లనియె.

విప్రా! నీవు నా ప్రశ్నములకు లెస్సగా నుత్తరము లీయఁగలవా? అని యడిగిన నతం డివి యెట్టివో తెలుపుఁడనియె. రాజు వాని మూఁటిని జదివి వినిపించి సమాధానము జెప్పుమనిన నతం డయ్యా! మీ శంకలు సామాన్యములు గావు. మూఁడు ప్రశ్నములకు నొక దిన ముత్తరమీయ శక్యముగాదు. మూఁడునాళులు గడువిచ్చినచో దినమున కొకదాని కుత్తరమిత్తును. నేఁడు దేని కుత్తరమీయవలయునో నుడువుఁడనిన రాజు దానికి సమ్మతించి మొదటి దినంబున మొదటి ప్రశ్నము, నంతతము భగవంతు డేమి చేయుచుండును? అనుదానికి నుత్తరం బిమ్మనియె.

అప్పుడు తిమ్మరుసు వినయంబున, రాజేంద్రా! సకలలోక నిర్మాణ రక్షకుండును, సచ్చిదానంద స్వరూపుండును, అవాఙ్మానస గోచరుండునగు భగవంతుని దినచర్యలు చెప్పుట సామాన్యము గాదని యెల్లరు నెఱుంగునదియే. భగవదంశచే జనించిన మీ యలంకారములు నాకిచ్చి, నా బట్టలు మీరు గట్టుకొని, మీ సింహాసనముపై నన్ను గూర్చుండబెట్టి నాయెదుట మీరు నిలిచినచో నప్పుడు భగవచ్చర్యలు చెప్పుటకు వశ్యత నాకుఁ గలుగును. అనుటయు నతం డందులకు నియ్యకొని తన యాభరణము లన్నియు దూర్చి యతనికిచ్చి యతఁడు గట్టిన పాతబట్టలు దాను గట్టుకొని యతనిఁ దన సింహాసనమునఁ గూర్చుండబెట్టి తా నతని యెదుటఁ జేతులు జోడించుకొని యిప్పుడు భగవంతుఁ డేమి చేయుచున్నాఁడో చెప్పుమని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

రాజా! నేనింతకుమున్నెట్లుంటినో యిప్పుడెట్లుంటినో చూడుము. నీవెట్లుంటివో చూచుకొనుము. మునుపు సామాన్య విప్రుఁడనైన నేనిప్పుడు కిరీట కేయూర కటకాద్యలంకారములు దివ్యాంబరములు దాల్చి రత్నసింహాసనమునఁ గూర్చుండి ప్రజాపాలన దక్షుండగు మహారాజనైతిని. పూర్వము మహారాజవగు నీవిప్పుడు సామాన్య బ్రాహ్మణుడవైతివి. భగవంతుఁ డనుదిన మీరీతిని గొప్పవానిని కొంచెవానిగాను, కొంచెవానిని గొప్పవానిగాను జేయుచుండును. ఈ క్షణంబున భగవంతుఁడు నన్ను నిన్ను, నిన్ను నన్నునుఁ జేసెను. దీనికి శాస్త్రదృష్టాంతము—

శ్లో॥ అంభోధిః స్థలతాం జలధితాం ధూళీలవశ్శైలతాం
మేరుర్మృత్కణతాం తృణంకులిశతాం వజ్రంతృణప్రాయతాం
వహ్నిశ్శీతలతాం హిమం దహనతా మాయాతి యస్యేచ్ఛయా
లీలాదుర్లలితాద్భుత వ్యసనినే దేవాయ తస్మై నమః॥

అనగా, సముద్రమును దిబ్బగాను, దిబ్బను సముద్రముగాను, అణువును మేరువుగాను, మేరువు నణువుగాను, తృణము వజ్రముగాను, వజ్రాయుధమును తృణముగాను, అగ్నిని మంచుగాను, మంచు నగ్నిగాను నిత్యమును జేయుచున్న

భగవంతునకు ననేక నమస్కారంబులు అని చదివి యిది నే భగవంతుని దినచర్యయని యూరకున్న యతని సమాధానమునకు యుక్తికిని నెల్లరు సంతోషించిరి. రాజు తిమ్మరుసు మాటలకు సమాధానమునొంది సవినయముగాఁ దన యాభరణాదికము గ్రైకొని యా దినంబునకు మంత్రితోఁ గూడ తిమ్మరుసును బస కనిపెను.

మరునాఁడు రాజు పూర్వమువలె సభచేసి యా బ్రాహ్మణుని రాక కెదురు చూచుచున్న సమయంబున తిమ్మరుసు మొదటినిండ సన్నయిసుక పోసికొని మంత్రితోఁ గూడ రాజసభ కరిగెను.

రాజు వారి నుచిత మర్యాదలఁ గూర్చుండఁబెట్టి తిమ్మరుసుతో నార్యా! ఈ దినమున రెండవ ప్రశ్నము నక్షత్రముల సంఖ్య యెంత? అనువానికి నుత్తరంబీయు డనిన సభం దెల్లరు చూచుచుండఁ దన మొదిలోనున్న యిసుకను రాజుముందరరాశిగా బోసి రాజా! నేను చుక్కల లెక్కఁబెట్టిచో నొకొక్కచుక్కకు నొక్కొక్క యిసుకను చొప్పున నదిలో వైచితి. ఇన్ని నక్షత్రములైనవి. నూకుకొమ్ము అనిచెప్పి యా యిసుక నతని ముందరఁ బోసెను. ఆ యుత్తరమునకు సభవారంతయు నొకని మొగం బొకరు చూచుకొనుచు నోహో! ఈ బ్రాహ్మణుడసాధ్యుడు రాజప్రశ్నముల కెట్లు తగినట్లుత్తరము చెప్పుచున్నాఁడు. కుక్కకాటునకు చెప్పుదెబ్బయనునట్లు వీకిట్టే చెప్పవలయును. లేనిచో నక్షత్రము లెవ్వఁడు లెక్కఁబెట్టఁగలఁడు. అని గుజగుజలాడఁ దొడఁగిరి. ఆ నృపతి యేమియుఁ జెప్పనేరక సరియే యని యొప్పుకొని యా దినంబునను వారివారి బసల కనిపెను.

మూఁడవనాఁడు తిమ్మరుసు మంత్రితో నొకచోట నొక స్తంభము పాతించుమని ప్రచ్ఛన్నముగాఁ జెప్పి మునుపటికన్న గొంచెము ప్రొద్దెక్కించి రాజసభ కరిగెను. రాజును రతని రాక కెదురు చూచుచు వచ్చినతోడనే బ్రాహ్మణుఁడా! నేడింత యాలస్యము చేసితివి. నీకు వేళ తెలియదా యేమి? త్వరగా మూఁడవ ప్రశ్నము (భూమికి నడిభాగ మెద్ది) అనుదాని కుత్తరంబు చెప్పుమనుటయుఁ దిమ్మరుసు అయ్యా! భూమి యనంతము గదా! దానిం జూపుటకు మంత్రశక్తి కావలసియున్నది. ఆ దేవతనారాధన చేయుచుండుటచే నాలస్యమైనది. క్షమింపవేడెదను. భూమి నడిభాగము చూడ నాసక్తిగలచో దేవరవారు బాటసారులై నాతో రావలయును. ఇతరు లెవ్వరును రాఁగూడదనిన రాజుగా రందుల కొడంబడి యప్పుడే యతనితో భూనాభిస్తంభమును చూడ వాహనాదికము లేకయే నడువఁదొడఁగెను.

తిమ్మరుసు ఆ రాజుగారిని కారెండలో నడిపించుచు నిసుక త్రోవలంబడి యటు నిటుఁ ద్రిప్పుచుండ గొంతసేపునకుఁ గ్రిందఁ బాదంబులు మీఁద శిరంబు నెండ

వేఁడిమి నంటుకొని మాడ నారేఁడు నడువ నాయాస మెక్కుడగుటచే నొగర్చుచుఁ బాఱుఁడా! నిలువిలు మింకెంత దూర మరుగవలసి యున్నది. నాకు శ్రమగా నున్నది. నడువలేనన రమ్ము రమ్ము దాపునకే వచ్చితిమి. ఈ మాత్రమునకే యాగలేరా? అని నడుచుచుండెను.

మరికొంత దూరమరిగి యా నరపతి యేమయ్యా! నా యాయాసము చూడక యూరక పరుగిడుచుంటివి. నా కాళ్ళుబ్బుకొనుచున్నవి. నేనిక నడువనోపఁ గొంచెము సేపు విశ్రమింపవలయు నని యడుగుటయు నతఁ డోహో! విశ్రమింపకు విశ్రమింపకుము విశ్రమించితివో నా మంత్రశక్తి కంతరాయము గలుగును. మన మింటికి జేరలేము. ఓపికబట్టి రమ్ము దాపుచేరితిమి. ఊనాళి యూరకయే కనుపించునా? యని మరల నడువఁజొచ్చెను.

ఆ మాటలను వెఱచి రాజు యెంత కాళ్ళుకాలినను నొప్పిపెట్టినను గూర్చుండక యోపికతో నడువలేక మరికొంత దూరము నడిచెను. పిమ్మట దాహమై నోరెండ జొచ్చి మాటరాక అయ్యో బ్రాహ్మణుఁడా! నన్నూరక చంపెదవా యేమి? నాకు భూమధ్యభాగము జూపింపనక్కరలేదు. నాకింత దాహము దెచ్చియిచ్చి నన్నింటికిఁ జేర్చుము. నీకుఁ జాలపుణ్యముండును. ఇంటికరిగిన వెనుక నీకుఁ బారితోషిక మిత్తునని బ్రతిమాలఁదొడంగెను.

అప్పుడు తిమ్మరుసు రాజుం జూచి యింత యశక్తుఁడ విట్టి కోరిక కోరనేటికి? ఇల్లుచేరుట సామాన్యముగా లేదు. మంత్రశక్తిన వేగము వచ్చితిమిగాని తిరుగనడుగుటకుఁ బదిదినములు బట్టును. మంత్రశక్తినిబాసి యరిగినచో మృగములు భక్షించును. రమ్ము ప్రాంతములోనే యున్నది అని చెప్పి మరికొంత దూరము నడిపించెనుగాని యతి సుకుమారవంతుఁడగు రాజు వడదాకి మూర్ఛపడి యేమైననుసరే యని యొక చెట్టునీడం జతికిలంబడి బ్రాహ్మణుఁడా నాకు భూమధ్యభాగ మక్కరలేదు. చూచినదాని కన్న వేయిరెట్లు సంతసించితిని. నాకు దాహముతెచ్చి బ్రతికింపుము. కొంచెము సేపులోఁ బ్రాణము పోవునట్లు తోచుచున్నది. వచ్చినవెనుక నీ ప్రశ్నములతోఁ బని యేమి? నీ మేలెన్నటికిని మరువనన యతని పాదంబులం బట్టుకొని ప్రార్థించెను.

అప్పుడా తిమ్మరుసు రాజా! నీ ప్రాణములవంటివే గదా యితరుల ప్రాణములు. అసాధ్య ప్రశ్నలువేసి యుత్తరము చెప్పలేనిచో మంత్రిని జంపఁబ్రయత్నించుట నీకు మాత్రము దగునా? నీ విప్పుడెంత పరితపించుచుంటివో మంత్రియు నా దినమున నంత తపించెనే. ప్రజల న్యాయాన్యాయములఁ బరిశీలించు ప్రభువే యన్యాయముచేయ యత్నించినచోఁ బ్రజలెవ్వరికోఁ జెప్పుకొందురు. ఇటమీఁదట నిట్టి ప్రశ్నములవైచి ప్రజల బాధింపనని ప్రమాణము చేసినచో నా మంత్రశక్తిచే నీ యాపదఁ ద్రుటిలోఁ

నాయుఁడే యుదువని విని రాజు బ్రాహ్మణుఁడా! నాకు బుద్ధివచ్చినది. యెన్నఁడును నిటు మీఁద నిట్టి ప్రశ్నముల నెవ్వరి నడుగను. నీ మంత్రదేవతసాక్షి యని ప్రమాణికము చేసిన తిమ్మరుసు ఆ ప్రాంతమందె పాతించిన స్తంభము చెంతకుఁ దీసికొనిపోయి యిదిగో భూమధ్యభాగము చూడుమని యా స్తంభము చూపించిన రాజు సంతసించి చూచితినిగాని నాకు నాకలియు దప్పియు నగుచున్నది. ఎట్లు తీర్చెదవో నా ప్రాణము నీ యధీనమైనదని పేరిన నతండు రాజా! చింతింపకుము. నా మంత్రశక్తికే నాహారాది కము నిచ్చుటనే పుట్టించెదనని యంతకుముస్ను ప్రచ్ఛన్నముగా నాహారపదార్థముల మంచినీళ్లను దెప్పించి యంకొకచోట దాచియుంచినవి వాఁడుగుట నొక సేవకుఁని నుంచి యవి తీసికొనివచ్చి భుజింపుమని రాజు ప్రోత్సహించెను.

రాజు వానిం జూచి యతని మంత్రశక్తికి నద్భుతమందుచు నా పదార్థములనే నాఁకలి యడంచుకొని బ్రాహ్మణోత్తమా! నీ ఋణం బెన్నఁటికిని దీర్చుకొనలేను. నా రాజ్యంబంతయు నిచ్చినను సరిపడదు. నన్నింటికి జేర్పుము సాయంకాలమగుచున్నది. రాత్రి యీ యడవిలో మృగములబాధ మెండుగా నుండునని తోచుచున్నది నీ మంత్ర శక్తిఁ జూపింపుమనిన నతండు రమ్ము పోదము. నా మంత్రసామర్థ్యమున శీఘ్రముగ పూర్వమే యిల్లుజేర్చెద నని పూర్వము మెలికలుగాఁ దీసికొని వచ్చిన మార్గమునగాక సిదాసముగానున్న దారిని నడచినంత ప్రాంతమందే పట్టణమున్నది. సాయంకాలము లోపుననే యూరుజేరిరి. రాజు తన్నుఁ జచ్చి బ్రతికినవానిగాఁ దలఁచి మరునాటిసభలో నా బ్రాహ్మణుఁడు తన ప్రశ్నములకుఁ జెప్పిన యుత్తరములకై సంతసించుటయేగాక నడవిలో దనకుఁజేసిన మేలును గురించి పెద్దయుండదవు స్తోత్రము జేసెను.

పిమ్మట మంత్రియు సభ్యులును అతఁడు పన్నిన యుక్తులకు పేరెరంగుల సంతసించి మంత్రి యాపదఁ దొలగించుటకు వచ్చిన భగవంతుఁడుగాఁ దలంచి జయ జయధ్వనులతోఁ బెక్కుస్తోత్రములు చేసిరి. రాజును మంత్రియు, తిమ్మరుసును బస్స ముల పూజించి అయ్యా! తమకిష్టమైన కోరిక యెద్దియేని యుండిన సెలవిండు. నాసంచేసి మా కృతజ్ఞత జూపించుకొనియెదమని యడిగిన తిమ్మరుసు వారితో నయ్యా! మీరు సంతసించుటయంతె నాకుఁ గావలసినది యేమియులేదు. మీ యిరువురకు మంచి నాఁడనైతి. ఇదియే పదివేలు. పోయివచ్చెదము సెలవిండు తీర్థయాత్ర కరుగుచున్న వారమని వారిచే సంభావనముగా నొసఁగుచుకొని యప్పురంబు వెడలి క్రమంబుగఁ గోసాంపురంబు జేరి. అందొక శ్రోత్రియబ్రాహ్మణుని యింట బసఁజేసిరి. ఆ విప్రుం డును భక్తిపూర్వకముగా వారి కాతిథ్యం బిచ్చి భోజనంబైన వెనుక వినయంబున నాగమన కారణం బడిగిన నతనికి తిమ్మరుసిట్లనియె.

అర్యా! మేము విద్వాంసులము. మాకుఁ బెక్కు విద్యలలోఁ బాండిత్యము

గలిగియున్నది. ఇప్పుడు కాశి కరుగుచుంటిమి. ఈ పట్టణపు రాజునొద్ద నెవ్వరేని పండితులున్నచో వాదించి రాజుగారిచేఁ బారితోషికంబంది యరుగవచ్చితిమి. అది వచించిన విని యా కుటుంబి సకౌతుకముగ నవ్వి, యీ రాజునొద్ద బహుమతిఁ దీసికొనివెళ్ళు విద్వాంసుఁడు గలఁడా! పాపము మీరెఱుంగక వచ్చితిరి. ఈ రాజు కూఁతురు చరిత్ర మీరు వినలేదు కాఁబోలు. ఆ చిన్నది సకలవిద్యలలో ననమానపాండిత్యము గలిగి యున్నది. రూపంబునఁ ద్రిలోకకోటి నైనను దాని కీడురాదు. విద్యారూపంబులఁ బరికించియే దానికి నుభయార్థ ప్రతిపాదకంబగు కళావిలయ యని పేరుపెట్టిరి. ఇదివర కెందఱో పండితులు వచ్చినను వారిని సులభముగ నోడించి జయపత్రికల నందుచున్నది. తనకు సాటియగు విద్వాంసుఁడు లేఁడని పలుకుటయేగాక దేశ దేశంబులకు వార్తాపత్రికల బంపుచున్నది. మఱియు నది యెట్టి రాజకుమారుఁడు వచ్చి పెండ్లియాడుమని యడిగినను దన కెనగాడని నిరసించుచున్నది. మీరా తలోదరితోఁ దులగావాదము చేయుదురని నమ్మజాలను. ఊరక మీ గౌరవమేల చెడఁగొట్టుకొనియెదరు? మఱియొక రాజు నాశ్రయింపరాదా? గౌరవింపక యిచ్చు బహుమానము గొనుటకంటె నీచముండునా? నా మాటవిని రాజనగరు నరుగకుఁడని యుపదేశించిన నవ్వుచు నా పాఱునకు వారిట్లనిరి.

అయ్యా! ఆ కాంతామణి వలన మాకు లేశమును భయములేదు. దీని తాతలనాఁటివారి దగ్గర జయపత్రికలను బుచ్చుకొంటిమి. మాకొక యాఁడుది లెక్కా? అనిన నతం డయ్యో! ఆ కన్యక సామాన్యముగాఁ దలంచుచున్నారే. ప్రతి పండితుఁడును మొదట నీలాగుననే చింతముగా బయలుదేరి తుదకు నా సుదతితో వాదించి యోడి జయపత్రిక నిచ్చి ఖిన్నముఖుండై యరుగుచుండును. నేను జెప్పవలసినమాటఁ జెప్పితిని. పిమ్మట మీ యిష్టమనుటయు రాయలు ఆ బ్రాహ్మణుని కిట్లనియె.

అయ్యా! ఆ లొయ్యారి మిక్కిలి చక్కఁదనము గలదనియు నెవ్వరిం బెండ్లి యాడలేదనియుం జెప్పితిరిగదా? పెండ్లియాడనిచో నా చక్కఁదనమువలన ప్రయోజన మేమి? దాని యభిప్రాయము పెండ్లియే యాడననియా? తగిన వరుఁడు దొరకలే దనియా? చెప్పుఁడన నతం డయ్యా! అఖిలవిద్యా పారంగతురాలగు నయ్యంగన పెండ్లియాడక పోవుటకు రోగురాలా యేమి? తనకుఁ దగిన వరుఁడు దొరకలేకయే మానివేసినది. అధముఁడగు వరుని వరించుటకంటె వాల్గంటికి హైన్యమున్నదా? ఇంత సాభిప్రాయముగా దానిగురించి యడుగుచుంటిరేమి? అయ్యలార విద్వాంసులైన బ్రాహ్మణులకుఁగాని దర్శనం బియ్యదు. వారైనను నన్యథా బుద్ధిశృంగార విలోకనములఁ జూచిరేని గ్రహించి యుగ్రదండనలకుఁ బాత్రులుగాఁ జేయును. ఆమెతో మాట్లాడునప్పుడు మిగుల నేర్పుగా మాట్లాడవలయును. మాటలచేతనే లోని యభి

ప్రాయము గ్రహింపఁగలదు. అనిచెప్పిన సంతసించి రాజు ఆ వేదికను జూడ మిగుల వేడుకపడిన తిమ్మరుసు రాయలతో అయ్యో! యింత తొందరపడెదవేల? ఇప్పుడు బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పినమాటలు వింటివిగద. కడు తెలివిగా నుండవలయు సుమీ! అది మిగుల జాణ. మాటలచేతనే గ్రహించును. మనగుట్టుబయలైనచో మోసమురాఁగలదు. దానితో నేను మాట్లాడినప్పుడు నీ యభీష్టము నెరవేరునట్లు జూచుకొనుము. ఇంకియు నీకు లాభమగు కొన్ని విషయములు బోధించి మరునాఁడుదయంబున, ప్రాతఃకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని రాజునగరి కరిగి ద్వారపాలకునిచేఁ దమరాక రాజున కెఱింగించిన గోపాలుఁడును వారి నుచిత సత్కారంబుల నాదరించి సుఖాసీనులైన వారితో వినయంబున నిట్లనియె.

అయ్యా, మీ దేశమేది? ఇప్పుడెచ్చటికిఁ బోవుచు నిచ్చటికి వచ్చితిరి? స్వాగతంబే తద మీరాక నా కెంతయు సంతోషము గలుగఁజేసినది. నేను కృతార్థుండనైతి నని పలికిన నారాజు ప్రార్థనా వాక్యంబులకు దగినట్లుత్తరము చెప్పి, తిమ్మరుసు రాజా! ఇప్పుడు మేము కాశి కరుగుచున్నాము. మార్గంబున మీయశం బాలించి దర్శనముచేసి పోవుదమని వచ్చితిమి. మేము విద్వాంసులము. మీ పుత్రిక పాండిత్యము గలదనియు పెక్కండ్రుఁ బండితుల నోడించెననియు విని యామెం జూచి నేత్రానందము గావించు కొని యామెతో గొంత ముచ్చటించి శ్రోత్రానందము గావించుకొనుటయే మా యభీష్టము. ఇంతకన్న వేరుకోరిక లేదని పలికిననివిని, యారాజు మేలు మేలు ఇంత కన్న పండువేది. నాకూఁతురుఁ బండితు లగిన మిగుల సంతసించును. అలాగుననే చూడవచ్చును. మీకే విద్యలోఁ బాండిత్యము గలదో చెప్పుఁడు. ఇప్పుడే చీఁటివ్రాసి యాబోఁటి కనిపెదననిన వారు దమకు సకల విద్యలలోఁ బాండిత్యము గలిగియున్న దని చెప్పిరి. గోపాలవల్లభుండును వారి స్థితియంతయు వ్రాసి యాచీఁటిని గూఁతున కనిపెను, దానిం జదువుకొని యమ్మదవతి మిగుల ముదమంది తక్షణమే ప్రవేశపెట్టు మని మరల చీఁటివ్రాసి తండ్రి కనిపినది.

రాజాజ్ఞ ప్రకారము సేవకులు వారిని గ్రమంబున ననేక కక్ష్యాంతరములు దాటించి కళావతియు నిలయంబునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. ఆమె చెలికత్తెలా గదియం దొకచో రత్నకంబళి పరచిరి. వారు దానియం దుపవిష్టులైరి. ఆ గదియందు పలువురా లను తదీయరాశీయాకము విశ్రాంతస్వాంతులై చూచుచుండిరో యనునట్లు భూమి యందు బ్రసిద్ధులైన రాజుల చిత్రపటంబులు దర్పణంబులఁగట్టి యమర్పఁబడియున్నవి. దేవతావిగ్రహంబుల లెక్కఁగొన నెవరికశక్యము? త్రిలోకములలో రూపంబునఁ బ్రసిద్ధ లైన స్త్రీల పటంబులును వేనవేలు గట్టఁబడియున్నవి. రాజును, తిమ్మరుసును, అందొకచో నొకపటంబున వ్రాయబడిన తమ రూపంబులం జూచి యించుకేనియు భేదము లేకున్న రీతి కెంతయు నద్భుతమందిరి.

మఱియు నందున్న స్త్రీల పటంబులకెల్ల వన్నెయిడుచున్న కళావతియుపటం బును జూచి తదీయవిలాసంబు విలాసంబున గ్రహించి మోహపరవశుండై నేలవ్రాల

జొచ్చు నతని వెతయెఱింగి తిమ్మరుసు అచ్చటి నిలబెట్టి వయస్యా! ఇదియేమి! ప్రతిమఁ జూచినంతనే యింత వికారమందుచుంటివి. నిజముగా నాగజయానత జూచినచో మన గట్టు బయలుపెట్టెదవని తోచుచున్నది. అట్లు చేసినఁ బ్రాణహానియగును సుమీ! యెంత తమియున్నను మనంబుననే యడంచుకొని యూరక వెఱ్ఱిచూపు చూడక యెద్దియో మిషచేఁ దదీయరూప వైభవం బంతయుఁ జూచి, నేత్రపర్వంబు గావించుకొనుము. ఇది బాగుగా జ్ఞాపకముంచుకొనుము. ఇఁక నీకుఁ జెప్పుటకు వీలుండదు. కళానిలయ వచ్చువేళ యైనదని బోధించు సమయమునఁ గళావతి చెలికత్తె యొకతె ప్రక్కనున్న గుమ్మమునకు భిత్తికాతుల్యముగాఁ గప్పడియున్న తెరదప్పించుకొని వచ్చినఁ జూచి రాయలు, కళానిలయయే యనుకొనెను గాని, తిమ్మరుసు చేసిన కనుసన్నచే యట్లూహించుకొనెను. కాని యదియు వారి తెలివిని బరీక్షించుటకై కళానిలయచేఁ బంపఁబడినది. కాని దాని యాటలు తిమ్మరుసునొద్దఁ బనికివచ్చునా? అది యాకారంబున నెక్కుడుగా నున్నను దాని హస్తపాదంబుల కాఠిన్యమునుఁ బరీక్షించిన తిమ్మరుసు గాని గురుతుపట్టెను. అదియు నటునటు నొక్కింతసేపు తిరిగి వారు తన్ను దాదిగాఁ దెలిసికొనిరని గ్రహించి వారి బుద్ధికౌశల్యమునకు మెచ్చుకొనుచు నంతొక త్రాడులాగిన, బల్లారుగోను, బట్టతోనుఁ గట్టబడిన యొక విచిత్రపు జాలరు వారి ముందుగ వ్రేలఁబడినది.

అప్పుడు నాకొమ్మయు లోపలికరిగి యుత్తరుచితో అమ్మా! వారు విద్యలనెట్టివారో నాకుఁ దెలియదు. లౌకికమందు నసమానప్రజ్ఞ గలవారుగా నున్నారు. వారు విద్యలలో నిన్ను జయింతురేమోయని భయమగుచున్నది. ఇదివరకు వచ్చిన పండితులెల్ల నన్నుఁ జూచిన నీవేయనుకొని మర్యాదగా సేవతోయి మాట్లాడుచుండిరి. వీరు నన్ను గౌరవింపక పలుకరింప మానివేసిరి. వీరితోఁ గడు తెలివిగా మాట్లాడవలయుఁ జుమీ యని బోధించిన సంతసించుచు నా కళావతి విద్వజ్జనులు ప్రౌఢిమాట్లాడఁదగిన యలంకారము వైచుకొని యాచెలికత్తెకై దండంగొని హంసగమనంబునం జనుదెంచి మెఱపువలెఁ దళుక్కుమని మెరయుచు నాగదిలోఁ బ్రవేశించుటయు, అది కళావతియని రాయల కెఱింగించుచు లేవఁబోవునట్లభినయించుచుండ నయ్యంగనయాన హస్త సంజ్ఞచే వారించి నమస్కరించుచు నిల్లబడెను.

కళానిలయ — (సంస్కృతములో) శ్లో॥ యూయం వయం భవథ మహీసురా వసింహే.

తిమ్మరుసు — కళానాం భవతు కళావ్రతే భవత్యై.

కళా — దాతవ్యా నివసితుమత్ర సాత్వమజ్ఞా

తిమ్మ — స్థాతవ్యం సుభమబలె బలేనపస్తుం.

అని యిట్లు సంస్కృతముతో శ్లోకపూర్వకముగా నిచ్చిన ప్రశ్నలకు శ్లోకపూర్వకముగానే యుత్తరం బిచ్చినంత వెరగుపడుచు మరల నాంధ్రముతో—

కళా — క. పండితమణులే గొనుఁడు భరా. బృందారకులార

తిమ్మ — సుందర! కళ్యాణం బందుము

కళా—మీరెంత వసింపందగు గతి నాజ్ఞయిందు

తిమ్మ—వసింపుమిటన్.

అని యిట్లు తనమాటలకు సమముగా నుత్తరము చెప్పినందులకు వెరగుపడుచుఁ దదాసనిపే నాచేడియ రత్నకంబళముపైఁ గూర్చుండెను.

అప్పుడు కృష్ణదేవరాయలు తద్రూపలావణ్యం రసంబకొలం గ్రోలుచున్న వాఁడోయన నవ్వనితామణిం జూచుచు నితరేంద్రియ వ్యాపారముల మఱచి తదాయత్త చిత్తుఁడై సంభ్రమంబున మేనెల్లం బులకలునిండ మోహపరవశానంద మనుభవింపుచుండెను. ఆ సమయంబున నానారీమణికిని దిమ్మరుసునకును నీక్రింది సంవాదము జరిగినది.

కళావిలయ—అయ్యా! తమదేశం బెద్ది?

తిమ్మరుసు—అవంతి.

క—భవదీయాభిధేయవర్ణంబు లెవ్వి?

తి—తిమ్మయ్యశాస్త్రి యని పేరువ్రాసి చూపి యీతని పేరు కృష్ణయ్యశాస్త్రి.

క—ఆయనయు మీరును సతీర్థులా? సహోధ్యాయులా?

తి—సహోధ్యాయులమే.

క—మీరేమి విద్యలం జదివిరి?

తి—మాకు సర్వశాస్త్రములయందుఁ బాండిత్యము గలిగియున్నది.

క—మీ విద్యాభ్యాసం బెచ్చట?

తి—కాశిలో.

క—మీ మతమో?

తి—ఆచరణము ద్వైతము. అద్వైతము నియమము. విశిష్టాద్వైత సహవాసముఁ గాగియున్నది గాన మాకు మూఁడు మతములు సమ్మతములే.

క—విద్య లెన్నిగా మీరు పాఠము చేసితిరి?

తి—పదునాలుగుగాను, పదునెనిమిదిగాను, అరువదినాలుగు గాను సంఖ్యా భేదముగాఁ జెప్పుచుందురు గాని క్రియా సామరస్యమునే నెట్లు చెప్పినను నొక్కటియే.

క—అన్నిటియందు మీకుఁ బరిశ్రమగలదా?

తి—కలదని చెప్పుట యిది రెండవసారి.

క—మీకు మంత్రశాస్త్రమున స్వతంత్రము గలిగియున్నదా?

తి—మీ ప్రశ్నలు విపరీతముగానే యున్నవే.

క—ఎందువలన?

తి—నీ వేయే విద్యలలోఁ బాండిత్యముగలిగియున్నదో చెప్పుము.

క—నేనును గొంచెము కొంచముగా నన్నివిద్యలం దడవి చూచితిని.

తి—అదియే నాకు మీ మాటలంబట్టి సందియముగా నున్నది.

క—సందియమేల? దేనిలోనైన నను నడుగుఁడు.

తి—సర్వవిద్యలన నేమి ?

క—అన్నియునవి.

తి—మంత్రశాస్త్ర మెందులోనిది ?

క—అథర్వణ వేదములో నంతర్భూతము.

తి—నీవు ప్రకరణము చూచితివా ?

క—చూచితిని.

తి—పునరుక్తదోషమన నెద్ది ?

క—చెప్పినది మరల హేతువులేకయే చెప్పుట.

తి—ఇప్పుడు నీమాటలకు పునరుక్తదోషము పట్టినదా లేదా? ఆలోచింపుము.

క—ఎట్లు ?

తి—సర్వవిద్యలు వచ్చునని రెండుసారులు చెప్పితివి. పిమ్మట నన్ను నీకు మంత్రశాస్త్రమునందు పరిచయముగలిగినదా యని యడిగితివి. అన్ని విద్యలయందు నాకుఁ బరిశ్రమము గలిగిన దనగా నీవేల యడిగెదవు? మంత్రశాస్త్రము మాత్రము వానిలోనిదికాదా? సర్వవిద్యలు వచ్చినవానికి మంత్రశాస్త్రమందుఁ బరిచయము గలిగి యుండదా! అనవసరమయిన ప్రశ్నముచేయుట శబ్దదోషము కాదాయని చెప్పెను.

క—ఔరా! ఇదియా నాకుఁ బట్టినతప్పు.

తి—ఇదిచాలదా! ఇంతకన్న నధిక మేమి ?

క—మాటలకేమి ? బలాబలములు విద్యలలోఁ జూపించవలయును.

తి—మాటలే సంపర్కముగా రానివారికి విద్యలు బాగుగఁ దెలియునని నమ్మక ముండునా ?

క—వ్యర్థపు మాటలతోఁ గాలక్షేపము చేయనేల ? నన్ను మీరడిగెదరా ! మిమ్ము నే నడుగుదునా ?

తి—ఎట్లయినను సరే.

క—మొదట నేవిద్యలోఁ బ్రశంస చేయుదము ?

తి—మొదట నే విద్యపుట్టినదో దానిలోనే.

క—మొదటపుట్టినది వేదముగాదా! దానిలోఁ బ్రశంసింతము నేను ప్రశ్న వేయనా ?

తి—మాటిమాటికి నడుగవలయునా ?

క—(అరుణము చదివి) దీనికి సూర్యపరముగాక పరబ్రహ్మపరముగా నర్థము చెప్పుడు.

తి—శివ శివా! యని చెవులు మూసికొనిరి.

క—ఏమి చెవులు మూసికొనుచున్నారు? నా చదువు మీకుఁ గర్ణకఠోరముగా నున్నదా?

అనుటయు తిమ్మరుసు కళావిలయఁ జిల్లపిలిచె. కాంతా! దాని యర్థము మాట పైన చూచుకొందము కాని ముందు నీకు వేదము చదువ నధికార మే గ్రంథములోఁ జెప్పఁబడినదో చెప్పుము. శ్రీ ముఖమునుండి వేదోచ్చారణము వినినవాని చెవులలో యిసుమూతలు సూదుల జొనుపుదురని శాస్త్రములు చెప్పుచుండలేదా? అదిన విని నప్పుడతి యుల్లము ఝల్లుమన నేమియు బలుకలేక తెల్లబోయి యొక్కింత తలవాల్చి యంతరంగమున నోహో! ఇతం డెవ్వఁడో గూఢవేషుఁడువలె నున్నాఁడు. ఇంతకు నన్ను వచ్చిన పండితులలో నొక్కండైన నన్నీ ప్రశ్న చేయలేదు. వారు తన కాంక్షనే పట్లు బలుకలేకపోయిరి. ఇతనికి ధనమం దాశలేనట్లు తోఁచుచున్నది. కపటంబున నన్ను వంచించుటకై వచ్చినవానివలె నున్నారు. పరీక్షించెదగాక యని గోడ ప్రక్కల వ్రేలఁగట్టియున్న చిత్రపటంబులన్నియు బరికించి చూచి వీరా! తెలిసినది. ఇతండు తిమ్మరుసు. నన్నుఁ దదేక దృష్టిఁ జూచుచున్నవాఁడు కృష్ణదేవరాయలు. రాయలకు నాయందనురాగము గలిగియున్నట్లు ఇంతకుమున్నే వినియుంటిని. అతండు నన్నుఁ జూచుటకై యిట్టి వేషము వైచుకొని తిమ్మరుసుతోఁ గూడ వచ్చెను. ఈతండు తిమ్మరుసు కానిచో నన్నిట్లు వంచనచేసి మాట్లాడఁగలఁడా? అయ్యయ్యో! ఈ రాజు నా మానభంగము జేసెనే. ఈ దాసీపుత్రుఁడు నన్నుఁ జూడ వచ్చునా? ఛీ! ఈ సిచుని బంపించినను నాకు దోషములేదు. వీరిని పట్టించెదనని, తిమ్మరుసుతో మాట్లాడుచునే వీరు కేవలము బ్రాహ్మణులుకారు. ఒకఁడు కృష్ణదేవరాయలును, రెండవవాఁడు అతని మంత్రి తిమ్మరుసును నన్నుఁజూచు తాత్పర్యముతో వారిట్టి వేషములు వైచుకొనివచ్చిరి. నా మానభంగము చేసిరి. వీరి నరికీయ నాజ్ఞయిండని యొక చీటివ్రాసి తండ్రికనిపినఁ బాని జదువుకొని యకటా దయ్యో పాప మూరక యింటికి వచ్చిన బ్రాహ్మణులం జంపుమని వ్రాయుచుంటివేమి? రాయలును మంత్రియు నిట్టి వేషముతో నిచ్చటి కేల వత్తురు? నీవు తలంచినది యసత్యము. వారు వీరగుటకుఁ దగిన నిదర్శనము జూపించిన వెనుకగాని యట్టి యాజ్ఞ యియ్యనని, మరల జీటివ్రాసి కూఁతున కంపెను.

దానిం జదువుకొని కళావిలయ అయ్యో! మా తండ్రి యేమియుం దెలియనివాఁడు చెప్పుఁడు నిదర్శన మిచ్చినగాని యట్టిపని చేయఁడు. ఆలస్యమైనచో గ్రహించి వీరు లేచిపోదురు. కానిమ్ము నే నొక మార్గంబున వీరి నానవాలు పట్టజేసెదనని యూహించి యుత్తరగంతయు జీటిలో వ్రాసి తండ్రి కనిపెను. ఆ రాజు చీటిలోనున్న ప్రకారము జరుపఁ బరిచారకుల నియమించెను.

ఆ చిన్నదాని తొట్రుపాటంతయుం జూచి తిమ్మరుసు తమ్ము కొమ్మ గ్రహించి నట్టియో మోసముచేయఁ బ్రయత్నించుచున్నట్లు తెలిసికొని యన్యోదియతో, మానినీ! మాయనుష్ఠానమునకు వేళ యతిక్రమించుచున్నది. పోయివత్తుము, సెలవిమ్ము. మరల

నేను ప్రొద్దుట సభచేయుదముగాక యని యడిగిన నా తొయ్యలి యయ్యా! తొందర పడకుఁడు. కొంచెమైన ప్రసంగము జరుగలేదు. మీ మాటలకు సమాధానము చెప్పఁ దప్పువడియుంటిని. తగిన యుత్తరంబిచ్చెదఁ గూర్చుండుఁడని పలికిన నతఁ డంగనా! మరల వస్తువు బాగుగా నాలోచించి యుంచుము. పిమ్మటఁ జెప్పెదవుగాని యని పలుకుచు దటాలున లేచి యొడలెఱుంగక మోహపరవశుండైన రాయలను హస్తంబు బట్టి లేవనెత్తి యువతితోఁగూడ నతి రయంబున నడుచుచు, ముందు సింహద్వారమునఁ జేతు లడ్డముగాఁబెట్టి నిలువఁబడియున్న యొక చాకలివానిఁ జూచి తిమ్మర్సు రాజుతో నిట్లనియె.

రాజా! ద్వారమున కడ్డముగా నిలిచియున్న చాకలివానిం జూచితివా! ఆ చిన్నది మన స్థితి గ్రహించి పరీక్షించుటకై యటు నిలిపినది. మన మిప్పుడు వానిఁ జేతులు తీయుమని పలికినంతలో మనలను రాజులటు లాటంకము చేయుదురు. వాని చేతులు క్రిందనుండి దూరియుఁ బోరాదు. దీనికి నేనొక యుపాయముపన్ని వాని చేతులు దీయించెదఁ నంతలో నీవు దాటిపోవలయును. లేనిచో మోసము వచ్చును జుమీ! యని పలికిన సింహద్వారము దగ్గరఁబోయి తిమ్మర్సు రెండుచేతులు ఫాలసం బునఁ జేర్చి, యోహో! చాకలి మడేలుగారా! దండాలు, దండాలు దండాలంటో యని పెద్ద యెలుంగున బలికెను. వాఁడెంత దిట్టముగా బోధింపబడిన వాఁడైనను బ్రాహ్మ ణుఁడు నమస్కరించినంత నూరకుండలేక మరల రెండుచేతులు జోడించి అయ్యయ్యో మీరు గొప్పవారు నాకుదండము పెట్టవచ్చునా? మీకేదండాలని పలుకుచుఁ జేతులెత్తినఁ గృష్ణదేవరాయలు దాటిపోయెను. రాజశాసనము జ్ఞాపకమువచ్చి వాఁడు అయ్యో! మోస మయ్యెనే! నన్నుఁ జేతులు తీయవలదని చెప్పినమాట మరచి దండము పెట్టుటకైఁ జేతులు తీసితిని. ఆ సమయంబున నాతఁడు దాటిపోయెను. రెండవవానిని మాత్రము దాట నీయనని రెండుజేతు లడ్డముగాఁ బెట్టెను.

అప్పుడు తిమ్మర్సు బ్రాహ్మణుఁడే కావున వానిని జేతులు తీయమనకయే బాహువుల సందునుండి దూరిపోయెను. కోట దాటినకోడనే రాయలు మంత్రియు నంతకుబూర్వమే సిద్ధపరచియుంచిన యంబెగుఱ్ఱములెక్కి ప్రచ్ఛన్నముగా నిల్లుజేరిరి. బుద్ధిమంతుల కసాధ్యమైన పనులుండునా? వారరిగిన వెనుక జరిగిన కథ వినుము నా చాకలి, రాజసమక్షమందా చిన్నదాని కెఱింగించిన విని కళావిలయ యతికోపముతో వారెంత మోసము చేసితిరో చూచితివా? నిజముగా బ్రాహ్మణులు గారని నేనెంత చెప్పి నను వినకుంటివి. తిమ్మర్సు మాయజేసి చాకలివానిచే జేతులు తీయించి రాజును దాటిం చెను. తాను బ్రాహ్మణుఁడు. అభిమానము వహింపక దూరిపోయెను. దొరికినవారిని వృథాగా వదలితివిగదా! దాసీపుత్రుఁడు నా మానభంగము జేసెను. వానిం జంపించినం

గాని నేను భుజింపను. వారిని వెదకిపట్టి తెప్పించి నామ్రోల జంపించినం జంపింపుఁడు లేనిచోఁ బ్రాణంబులు విడుతునని, యెక్కుడు పట్టుగాఁ బలికిన కూతుఁ నోదార్చి రాజు మిగులఁ గోపముతోఁ నా క్షణము యాకారములు వ్రాసియిచ్చి, వారు గనబడినచోట రెక్కలు విరుగఁగట్టి నాయొద్దకు దీసికొనిరండని యాజ్ఞాపించి నలుదిక్కులకుఁ బంపెను. రాజభటులలోఁ గొందరు వారి నెందును గనుగొనలేక విసిగి మరలివచ్చుచుండఁ ద్రోవలోఁ గాశికరుగుచున్న యిద్దరు బ్రాహ్మణులు కాలవశమున వారి కన్నులం బడిరి.

వీరినే వారనుకొని రాజసేవకులా పాఱులను సంకెళులపైచి రాజసముఖము నకుఁ దీసికొనివచ్చి రాజద్రోహులం బట్టితెచ్చితిమని విన్నవించిన రాజు వారినందరఁ గూతునొద్ద కనిపెను. బుద్ధిశాలినియగు నమ్మగువ వారిం జూచి నవ్వుచు మందులారా! వీరు అంతఃపుర ద్రోహులుకారు! వీరు నిజముగా బ్రాహ్మణులే, నిష్కారణముగా వీరినేల బట్టితిరి? తిమ్మరుసుతోఁ గూడికొనియున్న రాయలు వీరుకారుగదా! పోపొండని వారి నదల్చి నిరపరాధులమని మొఱపెట్టుచున్న యాపాఱుల కపార సువర్ణం బిచ్చి సంతోషము గలుగఁజేసెను.

పిమ్మట మఱికొందరు రాజభటులువచ్చి అమ్మా! వారు మీ రనుకొనినట్లు రాయలును మంత్రియేసుఁడీ! అంచెగుఱ్ఱముల నెక్కి పరుగిడుచుండ మేమడ్డము వెళ్ళితిమి గాని వారు పిచ్చుకత్తులతో మమ్ము బరాభవించిరి. వారికి వెఱచి పారిపోయివచ్చితిమి. వారు సాధారణముగా మాకు వశమగుదురా! యెట్టియో, యెక్కుడు ప్రయత్నమున వారిం బరిమార్ప యత్నించుమని పలికి తమ నివాసంబుల కరిగిరి. పిమ్మట నక్కాంత యత్యంత సంతాపముతో అన్నన్నా! నేనొక నీచజాతుల కన్నులంబడితిని కదా? ఒక యధముని కన్నులంబడి వేరొకని నెట్లు పెండ్లియాడుదును? అయ్యయ్యో! ఆ దురాత్మున కేమి లాభము వచ్చినది? అంతమాత్రముననే నేను వానిం బెండ్లియాడుదు ననుకొనెనా? తిమ్మరుసుయొక్క బుద్ధినైపుణ్య మంతయు నాయెడ వినియోగపడెనే. కానిమ్ము. ఆ దురాత్ము నెట్లయినను సాధించి పిమ్మటఁ బ్రాణంబులు విడుతునని నిశ్చయించి తండ్రికిఁ గొన్నిరహస్యములు బోధించి యతనిచేఁ గృష్ణదేవరాయల కిట్లు శుభలేఖ వ్రాయించినది.

"రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వరాది బిరుదాంకిత కృష్ణదేవరాయ మహారాజాగారి సన్నిధికి గోపాలవల్లభుఁడు వ్రాయు శుభలేఖార్థములు అధునిక నృపాలురలో నధిక నిన్నాలిగం మీకు సకలవిద్యా పరిపూర్ణయగు కళానిలయ యను సార్థకనామముగల మదీయ తనూజనిచ్చి వివాహము చేయనిశ్చయించినారముగాన నిందువ్రాసిన శుభ ముహూర్తమునకు సకల పరివార సహితముగాఁ దరలి రాఁగోరుచున్నాను" అని

వ్రాసిన యాచీటి, బ్రాహ్మణుల చేతికిచ్చి యంపిన వారతి రయంబునఁ గృష్ణదేవ రాయల నగరికిఁజని యా వాచికమా రాజున కెఱింగించిరి. సంతసముతో నతండప్పుడ వచ్చి పిలిచియున్న తిమ్మర్సున కా చీఁటి చూపి యిట్లనియె.

మిత్రమా! నీ యుద్యమ మూరకపోవునా! ఇదిగో చూడుము. నేను గోరిన చిన్నది నన్నే కోరినది. నాకుఁ బెండ్లి కాఁగలదు. వేగమ వివాహ సన్నాహము గావింపుమని పలికిన విని నవ్వుచు తిమ్మరుసు రాజున కిట్లనియె. బోనోను నీ పెండ్లి జేయుటకే వారీ శుభలేఖ నీ కంపిరి. పాపము నీవాశపడి మెఱుఁగక అందలి యంశము లన్నియు నిక్కువమని నమ్మి సంతసించుచుంటివి. వారి యుద్యోగము వినుము. మనము అంతఃపుర భంగము జేసితిమని తెలిసికొని కోపముతో నా రాచచిన్నది నిన్ను వివాహ మిషచే నచ్చటికి బిలిపించి చంపనిశ్చయించినది. దీనికే సమాధానము చెప్ప లేనిచో నా బుద్ధిసూక్ష్మత యేదిది? దీనికి దిరుగ సమాధానము పంపవలసియున్నదని యప్పుడే యిట్లు వ్రాసెను.

“గోపాలభూపాలుఁ డంపిన శుభలేఖార్థములు చదువుకొని యెంతయు సంతసించి కృష్ణదేవరాయలు వ్రాయునది యేమనగా: మీ కన్యకను స్వీకరించుటకు నమ్మతించదమైనది. మీ శుభలేఖ ప్రకారము తరలివచ్చుటకు మాలో నాచారములేదు. మాకు మామూలుగా గులాచారప్రకారము కత్తి పంపుచుంటిమి. గనుక వైవాహిక క్రియలన్నియు దానిచే జరిగింపవలయును” అని వ్రాసి యొక కత్తితో నా లేఖను మున్నువచ్చిన బ్రాహ్మణుల చేతికిచ్చి యంపివేసిరి.

అట్టి పత్రిం జదువుకొని యా చిన్నది భళిరే! ఇప్పటికి దాటిపోయిరి. కానిమ్ము. ముందైనను దొరకరా! యెప్పటికైనం బగ సాధింపెదం గాక యని మరికొన్ని దినములు గడచిన పిమ్మట తండ్రి పేరుపెట్టి మరల నొక చీటి వ్రాసినది.

“మీ యాజ్ఞానుసారముగాఁ గత్తికి బెండ్లి జేసితిమి. ఇది వసంతకాలముగాన, మీరువచ్చి పైకార్యములు జరిగించుకొనవలయును” అట్టి చీటిం జదువుకొని రాయలు కొంత సంతసించి యంతలో తిమ్మర్సు మాట జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని యది కపటమని తెలిసికొని తిమ్మర్సును బిలిపించి యతనిచేఁ బ్రత్యుత్తర మిట్లు వ్రాయించెను. ప్రస్తుతము మాకు రాజ్యకార్యములు తొందరగ యున్నవి. వచ్చుటకు వీలులేదు. తీరిచేసికొని ముందు జాబు పంపెదమని వ్రాసినదానిం జూచి యా చిన్నది కొంచెము చింతించి కానిమ్ము. యెప్పటికైన రాకపోవునా? నాఁడు దొరకకపోవునా? యని యోపికపట్టి మరికొన్ని దినములు గడపినది. ఇట్లు రెండు సంవత్సరము లుత్తర ప్రత్యుత్తరములతోడనే కాలము జరిగినది. కాని యామె కోపము దగ్గినదికాదు.

పిదపయొకప్పు డప్పండితి మరల తండ్రిపేరుతో నే నెన్ని యుత్తరములు వ్రాసినను మీరు వచ్చుమాట వ్రాయరు. వివాహమై రెండు సంవత్సరములైనది. మనవాండ్లును మిమ్మునుగూర్చ జనులు నిందించుచున్నారు. మీరు వచ్చుటకుఁ దీరికలేనిచో నప్పుడికి మా చిన్నదానినే యంపుచున్నాను. శుభముహూర్తమునఁ గార్యమును జరిగించుకొనుఁడు. ఈఁడువచ్చిన పడుఁచి యత్తవారింటియొద్ద నుండఁదగినదా? దీనికి మీ అభిప్రాయము వ్రాయుఁడు. అని యుత్తరము వ్రాసి యంపిన దానిం జూచి తిమ్మరుసు అమ్మానిని దీర్ఘ క్రోధమునకు నాశ్చర్యమునకుఁ, మీరు వ్రాసిన విషయములను నమ్మలేంటిమి. ఇప్పుడనే అన్ని కార్యములు జరిపించుకొనియెదము. శీఘ్రముగా నయ్యలను పిలువఁబంపుడని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసి యంపెను.

దానిం జదువుకొని యప్పడతి, తండ్రికావృత్తాంత మెఱింగించి యతఁడెన్ని విధములచే, బోధించినను వినక కొంతసైన్యమును, దాసదాసీజనంబును వెంటబెట్టుకొని విక్రమముగా నత్తవారింటి కరిగు మెఱుఁగుబోఁడియుం బోలె బయలుదేరి కతిపయ ప్రయాణంబుల కృష్ణదేవరాయల నగరంబున కరిగెను. ఇంతలో దిమ్మరుసు బాల్య స్నేహితుండు, విచిత్రవస్తు నిర్మాణ దక్షుండునగు చిత్రకారునిం బిలిపించి యతనితో రాయలవంటి విగ్రహ మొకటి రచింపుమని యారీతి యంతయు బోధించిన, నాచిత్ర కారుండతిక ప్రయత్నముతో నట్టి విగ్రహ మొకటిచేసి యొకగదిలో మంచముమీఁదఁ బరుండఁబెట్టెను దానిఁజూచినవారు యదార్థముగాఁ గృష్ణదేవరాయలే నిద్దురవోవుచున్న వాఁడని యనుకొనమానరు. మఱియు నాగదిలో నొకమూల నేల సొరంగముండున ట్లేర్పఱచెను. అందున్న వారెవ్వరికినిఁ గనంబడరు. అందులోనివారికి పైవారు గనం బడుచుందురు. ఆ కృత్యము తిమ్మరుసును రాయలును దప్పియునుగాక యితరులెవ్వ రును నెఱుంగరు. ఆ గది యద్భుతమైన యలంకారములచే నింపంబడినది.

అట్లు తమ గ్రామమునకు వచ్చిన కళావిలయను దగు విడెదల నియమించి సకలోపచారములు జరుగునట్లేర్పఱచెను. కళావిలయ వచ్చిన తరువాత ముహూర్తము నెపంబున రెండుమాసములు జాగుజేసిరి. మఱియు నొకనాడు గర్భదానమునకు ముహూర్తము నిశ్చయించినట్లు ఆ చిన్నదానికిఁ దెలియజేయుచు మాకు వధూవరుల పీటపై గూర్చుండి యాశీర్వచనములు పుచ్చుకొనుట యాచారము లేదనియు నూతన గది లోపలికిఁ బోవుటయే సంప్రదాయమనియు నాఁడు సాయంకాలమునకే నియమింపఁబడిన గదిలోపలికి రావలయునని యుం దెలియఁ జేసిరి.

అట్టి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

భటులు పల్లకి గొనిపోయి కళావిలయ విలయంబున కరిగి ముహూర్త సమయంబునకు వయ్యంతఃపురయానము గల్యాణ గేహ ప్రాంతమునకు దీసికొనివచ్చిరి.

అందు నమ్మకస్థులైన దాదులు కొందఱుగా నుండిరి. వారా కళావిలయను మంగళ కృత్యములు నిర్వర్తించి దేవీ! నీ పతి యింతకుమున్న గదిలోని కరిగి నీ రాకకు వేచియున్నాఁడు నీవును త్వరగా నరిగి యతని యభీష్టము నెరవేర్పుమని పలికి యుచిత సల్లాపముతో నా పల్లవపాణిని లోనికిఁ ద్రోసిరి.

అగ్గజయాన సిగ్గునంబలె కొంతదనుక శృంగారచేష్టల నభినయించుచు నెట్టకేలకు బలాత్కారముగా లోపలికిఁ బోయి తలుపు మూలను నిలువంబడెను. ఆ రాజును తిమ్మరుసును అంతకుఁ బూర్వమే యాగదిలోనున్న నేల సొరంగములోఁ బ్రవేశించి యాచిన్నది చేయు కృత్యములం జూచుచుండిరి. దివ్యాలంకారమండితంబగు నాగదిలో గాజు దీపములచే బట్టపగలుగా నుండెను.

ఆ కాంతయుఁ గొంతదనుకఁ దలుపు దెస నిలువంబడి యెంతకుఁ దన్నుఁ గాంతుఁడు పిలువనికి సంకోచమందుచు నతనికి నిద్రపట్టినదిగా నూహించి సంతోషించుచు నామంచము దాపునకరిగి యందున్న విగ్రహము మొగముపైఁ జాటున్నలు నెరయజేసి కన్నులుమూసి యుండుట తిలకించి గాఢముగా నిద్రించుచున్నవాఁడనియే యూహించి యిప్పటికి దనకోరిక భగవంతుఁడుఁ దీర్చినవాఁడు గదా! యని సంతసించుచు నలుదెసలు బరికించి తన రవికలో మడతయుబెట్టి యిముడ్చిన కత్తియొకటి దీసి చేతితో సాపుచేసి పిమ్మట నాకత్తి ఝళిపించుచు హాలుస్మని యా విగ్రహముపై ఖండెముపెట్టుగా నొక వ్రేటువేసినది.

అప్పుడు విగ్రహము కడుపులో బోసియుంచిన వసంతము చిమ్మనగ్రోవి చిమ్మునట్లు వచ్చి యప్పెంగువ కనులంబడిన నక్కత్తిం దాకపైచి చేతులతోఁ గన్నులు నులుముకొనుచుండెను. ఇంతలో తిమ్మరుసును రాయలును గోతిలోనుండి పైకివచ్చిరి. ముందు తిమ్మరుసు నేలఁబడియున్న కత్తి నందుకొనెను. రాయలు కళావిలయ చేయులు బట్టుకొని మిత్రుఁడా! ఆ కటారి నిటు తెమ్ము. యీ ద్రోహచారిం బరిమార్చెదనని యుగ్రముగా బలికి యతని చేతనున్న కత్తినందుకొని యోసి ఘాతుకురాలా! చూడు మిదిగో నన్నుఁ బరిమార్పవలయునని తెచ్చిన కత్తి నీ ప్రాణంబులే గ్రోలుచున్నది. నీ యిష్టదైవంబును బ్రార్థించుకొమ్మని పలికిన కత్తిపైకెత్తిన తోడనే యాచేడియ యొడలు గడగడవడఁక దేవా! నేనిప్పుడు నీ యాధీననైతివి! యెందుఁ బోగలను? నాచేయు విన్నపం బాలించి పిమ్మట వధింపుము. ఇపుడు నీయెడ నేను జేసిన క్రౌర్యమంబట్టి యుతుఁగక వధించిన దోషంబులేదు. కాని స్త్రీపురుష తారతమ్యంబునంజేసి

కొంత పరిశీలింపవలెను. ఒక్కొక్క కారణంబునం బుట్టిన కోపంబు ఒక్కొక్క విధి శోధింప తీరును. ఆ మెత్తని కత్తి వాల్చునం గాని నాకు వాక్కు రాకున్నది. కంఠగత ప్రాణనైన నా మొఱవినుట నీకేపాటి లోపంబవు ప్రాణభయయార్తయై యేడ్చుచున్న యాచిన్నదాని యేడుపు విని సహజకృపాళుండగు నారాజు డెందంబున గొదమిన కనికరంబు పైకి దోపనీయక చాల దాచి. నీ నీతివాక్యముల కేమిలే? లోకములో స్త్రీలే దుర్మార్గమతులు వారిలో నీవంటివారు మరియును దురితాత్ములు. అట్టివారి మీదఁ గనికరము చేయుట లోకంబున కపకారము సేతుగా భావింతురు. ఒకవేళ విప్రుడు చెప్పు నీతివాక్యములు విని నిన్ను విడిచినచో నీబుద్ధి చక్కబడునా? పాములకుఁ బాలుపోయుట విషవృద్ధికేగదా? నిన్ను విడువను అయినను నీవు చెప్పునది యేదియో చెప్పుము. అంతకుఁదనుక వ్రేటువేయను కత్తివాల్చక యుద్ధియుంచెదనని పలికిన నక్కలికి యులుకుచు దయారస మతనిమది మొలకలెత్త పలుకుల నిట్లనియె.

ఆర్యపుత్రా! శరణాగత రక్షకత్వమే ప్రధానముగా నెంచు నీ యట్టి పుణ్యాత్ములు పెరవారి గుణాగుణ తారతమ్యము గణింతురా? స్త్రీలు వ్యర్థులుగారని మీ రెఱుంగరా? ఇప్పుడు నే నేమియన్నను అసత్యముగానే తోచును కోపము సేయక స్వపక్ష పరపక్షములు విడిచియొండు వినుఁడు. ఏ దోషము నెఱుంగక పండితగోష్ఠితో నంతిపురములోనున్న నన్నుఁ గపటముగావచ్చి చూచి నావ్రత భంగముచేసిన మొదటి తప్పు నాయదియో మీయదియో మాధ్యస్థులై విచారింపుడు. ఎంతయోగ్యులైనను కూరతగల రాచ వంగడంబునం బుట్టినవారికి విమ్మటఁ దత్ప్రతీకారము సేయకుండుట యెక్కుడు తప్పుగాదని బుద్ధిమంతులకుఁ దోచకమానదు అయినను నేనిక విద్యాగుణ రూప సంపన్నుఁడగు భూపాలుఁడు వచ్చి వరింప వలదని త్రోయుటయుఁ దప్పనిని నేను యొప్పుకొనియెదను. ఇదియె నాకోపంబునకు బలియైనది. మీ మీద మున్నెంత క్రౌర్యముగలిగి యుండెనో యిప్పుడంత ప్రీతి జనించుచున్నది. నా విద్యారూపంబులు వృథా సేయకుఁడు, మీ మీద నెప్పుడును నెట్టి ద్రోహమును దలపెట్టను. యథార్థముగా మిమ్ముఁ బెండ్లియాడి మీకు ద్రోహముచేసి కాపురమునకు నీళ్ళకోసి కొన నేనంతచేలనా? యొకవేళ వింతకు మున్నెట్లు చేసితినని యనెదరేమో! మిమ్ముఁ బరిమార్పవలెనని యట్లంటిని గాని మనస్పూర్తి వరింపలేదు. నా మాట నమ్ముఁడు. దైవసాక్షిగా మిమ్మే పతిగాఁ జేసికొని యనుకూలవర్తనముల మెలఁగుచు హృదయానంద మాపాదించెదను. మున్ను నామీదఁ బొడమిన మోహం బిప్పుడు తలంచుకొనుఁడు. నెచ్చెలి మనంబెట్లున్నదో గ్రహించు సామర్థ్యముగల తిమ్మరుసు నామాటలం గల సత్యాసత్యంబులు దేటపఱచు! బాగుగా విచారింపు డని యత్యాతురముగాఁ బ్రార్థించుచున్న యవ్వధూటి మాటలు నిక్కములేయని నమ్మి తిమ్మరుసు రాజునకు బోధించి యామెను జంపుట మానిపించి యామెకు మరియుం గొన్ని బుద్ధులుగరపి భార్యాభర్తలగుటకు వారిరువుర నొడంబరపించెను.

పిమ్మటఁ దిమ్మరుసు కళానిలయ తండ్రియగు గోపాలవల్లభునకుఁ వార్త నంపి యొక శుభముహూర్తమున నధిక వైభవ మొప్పఁ గళానిలయను గృష్ణదేవ రాయలకును వివాహమహోత్సవము జరిగించి యతని యభీష్టము తీర్చెను. అధిక బుద్ధిమంతుఁడగు తిమ్మరుసు మంత్రిగాఁగల రాయలుగోరిన కోర్క దీర్చికొనుట యేమి యాశ్చర్యము.

తర్వాతఁ జిత్రకారుండు తా నధిక ప్రయత్నముతో నందముగాఁ జేసిన విగ్రహంబట్లు విచ్ఛిన్నంబగుటకు జింతించి రాయలునొద్ద కరిగి, దేవా! నే నీప్రతిమ నప్రతిమ సామర్థ్యంబునం జేసితి దాని వృథా పాలైచిన నా మనంబునకుం గష్టముగా నుండును, దాని యుదరము మరల బాగుచేసితి. నది మీ యాకారమేగాన సప్రసంతానములవలె భూమియందుఁ జిరకాలముండున ట్లేర్పాటు చేయుఁడని వేడుకొనిన నతని మాటలు విశ్వసించి రాయలును తిమ్మరుసును మిగుల సంతోషముతో భూరిశిలా నిర్మితంబగు నాలయంబునం బర్యంకమునం బండుకొనియున్నట్లు ఆ విగ్రహమును స్థాపించి దానికి నిత్యోత్సవములు జరుగునట్లుఁ జెక్కు అగ్రహారములిచ్చి పరిచారకుల నియమించి నిత్యకళ్యాణములు వెలయఁ జేయించెను.

నాటంగోలె నేఁటి తుదదాక దానికా యుత్సవములు జరుగుచున్నవి. అదియట్లు జరిగి చిరకాలమగుటచే నిప్పుడు దాని దేవతా విగ్రహముగా భావింపుచుండిరి. గోపాలా! నీవు చూచిన విగ్రహ వృత్తాంతమిది. ఈ రహస్య మెవ్వరును నెఱుఁగరు మద్గురు ప్రసాదలబ్ధంబగు రత్న ప్రభావంబునం జేసి నాకుఁ దేటయైనది. చిత్రకారకుని రచనా చమత్కృతిచే నది యిప్పటికిని చెక్కుచెదరక క్రొత్తదానివలె నున్నది. దానంజేసియే దాని కన్నులు మూయబడియున్నవి. కథయైనది. లేలెమ్ము. ప్రొద్దెక్కినది. మరల నడువవలెనని చెప్పిన విని యా గొల్లవాఁ డుల్లంబున నెంతేని సంతసించుచు నతనికి నమస్కరించెను. తరువాత వానితోఁగూడ నాస్వాములవారు క్రమంబునఁ బ్రణవాక్షర జపమ్ము జేయుచు దొమ్మిదవ మజిలీ జేరిరి.

తొమ్మిదవ మజిలీ

సింహదమనుని కథ

అంత గోపాలుం డాపై పొలమున కరిగి మొదట మేడో సింహచర్మ భూషంబై మిక్కిలి పెద్దదియగు పుట్టనొక దానిం జూచి దాని వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన మణిసిద్ధుం డారత్న ప్రభావంబునఁ దెలిసికొని యక్కథ నిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

కళింగ దేశాలంకారంబగు విజయపురంబున శత్రుంజయుండను రాజుగలండు అతండు పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు జేసియు సంతానము గలుగమిఁ బరితపించుచు సంతానకాంక్షంజేసి క్రమంబున రూపయౌవన కళావిశాలలైన చేడియల నేడ్వురం బెండ్లియాడెను. వారియందును సంతతిఁ బొడమునదికాదు. అప్పుడు చింతింపఁ జుమ్మహీకాంతుం డొకనాఁడు విజ్ఞానసిద్ధుండను యోగి నాశ్రయించిన నతండును దదీయ భక్తివిశ్వాసములకు మెచ్చి దివ్యప్రభావుండగు తనూభవుం డొక డుద్భవించుచు మామిడిపండొకం డిచ్చి యది నీ కిష్టురాలగు భార్య కిమ్మని చెప్పియంపిన నా రాజు సంతోషముతో నింటికివచ్చి యేడ్వురు భార్యలందును సమానప్రీతి కలవాడగుట నొకదాని విడిచి యొకదాని కియ్యనేరక యందరకు సమముగాఁ బంచియిచ్చిన నా ఫలంబు దిని యా సుందరులందఱు గర్భవతులైరి.

అంత రాజొక్కనాడు పెక్కండ్రు మృగయులు సేవింప వేటకై యడవికరిగి యందందు వెదకి వెదకి పెక్కుమృగంబులం జంపి యొక్క వరాహంబు తన వేటుఁ బడియు మడియక పాఱిపోయిన వెంట నొంటరిగా నరిగి తరిమిన నదియుఁ బెద్దదూరం బరిగి గొనిపోయి యందదృశ్యం బగుటయు నతండు వెఱఁగందుచుఁ దప్పిదేశ మంతకుమున్న కానెఱుఁగనిదగుట వేగంబున సేనాముఖంబు జేరవచ్చునని తలఁచి యతిరయంబున నరుగుచుండ నొకదండఁ గన్నులపండువుగ నుద్యానవనం బొండు గనఁబడినది. మున్నెన్నడును కనివిని యెరుఁగని యవ్వని సొబగునకు వెఱఁగొందుచు నతం డవ్వన మెవ్వరిదియో! దీని రామణీయక మరయ నమరనిర్మితంబని తోచుచున్నది. ఇందమానుషంబులగు వింతలుండక మానవు. చూచిపోయెదంగాక. అని యల్లనల్లన నయ్యుపవనాంతరమున విహరింపుచుఁ దదీయ విశేషమరయుచు నడచుచుండ నొక పొదరింటిదండ నవ్వనంబునకు మండనాయమానంబగు వనదేవతయో యన నొప్పారు నొక యొప్పులకుప్ప గనంబడినది.

అప్పుడమ్మేదినీశుఁ డాశ్చర్యమందుచు. నివ్వెఱపడి యాప్రోయాలు సోయగం బంతయు నయనంబుల గ్రోలుచున్నవాఁడో యన నిరీక్షించుచుఁ బాపురే! ఇట్టి పాటలగంధిని వసుంధర నెందును జూడలేదు. ఇక్కోట వేల్పులదని నేఁటికిఁ దేటయైనది. ఇది దేవతాకాంతలలోఁ బ్రసిద్ధివడసిన యూర్వశి కావచ్చును. యూర్వశియైనచో నేత్రంబులు మూతపడునా? కాదు. భూలోకములోని వనితామణియే. దీని వృత్తాంత మడిగి తెలిసికొనియెదగాక యని యమ్ముద్దుగుమ్మ దగ్గర కరిగి యోజవ్వనీ! నీ వెవ్వతవు? ఇవ్వనంబున నొంటిగానుండ నేమిటికి? నీ యభిధేయమెద్ది? నిన్నుఁ గన్న తల్లిదండ్రు లెవ్వరు? నిన్ను బతిగాఁ బడసిన ధన్యుని పేరెట్టిదియో యెఱింగించి శ్రోత్రానందము గావింపుము. అని యడిగిన నతని మాటలు విని సహించని దానివలెఁ గన్నులు మూసికొని యవ్వెలఁది తలవాల్చి మాటాడకున్న నా రాజు వెండియు నిట్లనియె.

వధూటీ! మాటాడవేమి? నన్నుం జూచి సిగ్గుపడుచుంటివా? నన్నన్యునిగా భావింపక నీ వృత్తాంత మెఱింగింపుమని తిరిగి తిరిగి యడిగిన నక్కపటపు టక్కులాడి యొక్కింత తలయెత్తి నాతో నీ కేమి పనియున్నది? నీ వచ్చిన త్రోవం బోవరాదా? యేకాంతముగానున్న కాంతల బురుషులు పలుకరింపవచ్చునా? చాలు చాలు. మగవారి చెయువులు నే నెఱుంగనివి కావు. మొదట మృదువైన పలుకులచే పడతుల మతుల గరగించి పిమ్మట చిక్కులు పెట్టెదరు. నన్నూరక పలుకరింపకు. నీ త్రోవంబట్టి పొమ్మని విరసించి పలికిన నక్కలికి మాటలచే ననురాగ మంకురింప నతండు మెల్లన నిట్లనియె.

వాల్గంటీ! అట్లంటి వేమి? మగవారి గుణంబు లేమి పరికించితివి? నన్నుం బురుషసామాన్యునిగా దలంపకుము. నీ కథ తెలుపుము. పిమ్మట నా యభిప్రాయ మెఱింగించెద ననుటయు నప్పాటలగంధి అహా! రాజుల మాటలు మరియు నమ్మందగినవే. అరణ్యంబు నేకాంతముగానున్న శకుంతలను మోసముచేసి క్రీడించి పిమ్మట విడుముట పెట్టిన దుష్యంతుని కథ నీ వెఱుంగవు కాబోలు. మొదట నతండును నింతకన్న నెక్కుడు మాటాడలేదా? మరి మాటాడక నీ దారిని నీవు పొమ్మని పలికిన నమ్మగువ పలుకులు రాజహృదయమునకు లంకెలై తగులుకొనిన మించిన తమకముతోం గ్రమ్మర నిట్లనియె. నారీమణీ! సారెకు నన్నిట్లు వట్టిమాటల నలయించనేల. నీ పలుకులచేతనే నీవుం బెండ్లి కానియట్లు తోచుచున్నది. బాలా! వినుము, నన్ను నీవు స్వీకరించితివో సర్వకృత్యములయందు నీవు చెప్పినట్లు నడుచువాఁడు. పెక్కేల, నా రాజ్యంబే నీ యధీనంబు చేయుదు. నీ తెరం గెఱిగింపు మనిన, నల్లన నవ్వుచు నక్కురంగనయన యిట్లనియె.

రాజా! అట్లైన నా కథ వినుము. నేను అవంతీశ్వరుని కూఁతురను నా పేరు సూర్యప్రభ. నాకు యౌవనము పొడసూపినంత మా తండ్రి వివాహముసేయ ప్రయత్నించెను గాని మగవారి ద్రోహకృత్యము లెఱింగిన నాకు వివాహమునందే యిష్టము గలుగమింజేసి వలదని మా తండ్రితోం జెప్పితిని. అతండును నాకు బెక్కుతెఱంగుల బోధించెను. నా యనుమతిలేని యప్పుడేమి చేయగలండు? అట్లు నేను కన్యాత్వవ్రతంబు బూనియున్న యప్పు డొకనాఁడు సిద్ధవ్రతుం డను యోగి వచ్చెను. అమ్మహానుభావునకు శుశ్రూషచేయ నా తండ్రి నన్ను నియమించెను. నేనును ఆయనయందు భయభక్తి విశ్వాసములు గలిగి శుశ్రూషఁ జేసితిని. దాని కతండు మెచ్చి వెళ్ళబోవు నపుడు నన్ను బిలిచి నీ కెద్దియేని యిష్టమైన వరం బడుగుమనిన నే నేమియుం గోరక మనోహరోద్యానవనమునం దేకాంతముగా విహరింప వేడితిని.

అత్తపోధనుండు సంకల్పమాత్రంబున బ్రభవించిన యీ యుద్యానవనంబు నా యధీనంబుచేసి యెక్కడికేని జనియె. నేనును మా తండ్రి యనుమతి వడసి నాఁటి నుండియు నిందు గ్రీడించుచుంటిని. ఇంతకుమున్ను నిన్నుగాక యిందువచ్చిన వారిం గానను. నిన్ను జూచిననాటఁగోలె నా డెందమునం గామక్రీడాభిరతి జనించినది. కాని పూర్వుల చర్యలం దలంచుకొనినంత స్వాంతము విరాగ మందుచున్నది.

యథార్థముగా నీవు నే చెప్పినట్లు చేసెదవేని నీవెంట వచ్చెదను. వివరముగా విచారించి మరలఁ జెప్పుము. ఇంతకుమున్న నీకుఁ గలిగియున్న భార్యలవలన నీకుఁ జిక్కులు రాఁగలవని యమ్మగువ పలికిన వచనంబులు విని యింతయేని సంకోచింపక యతం డిట్లనియె.

అబలా! నీవు వచ్చినం జాలును పదివేలమంది నీకు సాటియగుదురా! నీవు చెప్పినట్లు చేయుట యేమి యాశ్చర్యము? నాతో రమ్ము. నా మాటల సత్యాసత్యములు నీకే విశదములగునని పలుకుచుండ నా పగలాడి సంతసించినదానివలె నభినయించుచుఁ గొంచెము లేచి యతని కంఠంబు బిగియ యమపాశంబుం బోలు హస్తంబులఁ దగిలించి గాఢాలింగనము జేసికొనుటయు నుల్లంబు గరంగి యక్కురంగనయనను స్వీకరించి కొంతతడవు తులలేని వేడుకతోఁ గైదండ మొసంగి మెల్లమెల్లన నడపించుచుఁ గ్రమంబున సేనాముఖంబును కలిసికొని యామెతోడం గూడ రథంబెక్కి చతురంగ బలంబులు గొలువఁ బురంబున కరిగెను.

అది యొక బ్రహ్మరాక్షసి. ఆ రాజును మోసము జేయఁదలఁచి యట్టిరూపము పూనియున్నది. పాపము భూపాలుం డా కపట మెఱుంగక నిజముగా రాజనందనయే యనుకొని కాళరాత్రివలె దాని బురంబునకుఁ దీసికొనివచ్చి యందొక సుందర మందిరము దానికి నివసింపనిచ్చి తగిన యుపచారములు చేయ బెక్కండ్ర దాసదాసీజనంబుల నియమించెను. మరియు నిత్యము దానికి భుజింప సన్నబియ్యము మంచికూరలు శర్కరఘృతఫలాదికమగు నాహారపదార్థములఁ బంపుచుండునుగాని యవి యారక్కసి కేమి లెక్క. దాని నాకలి దీరక రాత్రులందా రాకాసి రహస్యముగా నిల్లు వెడలి రాజుగారి యేనుగులలో నొకదానిని భక్షించి తెల్లవారునంత మరలివచ్చి యంతఃపురములో నెప్పటియట్ల నివసింపుచుండును. ఆ రీతి బ్రతిదినంబును నర్ధరాత్రంబునం బయలుదేరి యేనుగులను గుఱ్ఱములను లొట్టియలను భక్షింపుచుండ గారణము తెలియక కావలివార లొకనాఁడు రాజునొద్ద కరిగి యిట్లనిరి.

దేవా! పదిదినములనుండి యొక బ్రహ్మరాక్షసి మన యూరిమీదఁబడి తోటలోని యేనుగులను గుఱ్ఱములను లొట్టియలను దినుచున్నది. నిత్యము అర్ధరాత్రంబున వచ్చుచుండును. ఆ చర్యను రహస్యముగానుండి నిన్నఁ గనిపెట్టితిమి. రక్తమును మాంసమును మాత్రము తీసి యెముకలు మిగుల్చును. దేవరవారు దాని కెద్దియేని ప్రతిక్రియ చేయనిచోఁ గొలఁదికాలములోనే మన యేనుఁగులు గుఱ్ఱములు లొట్టియలు నాశనమగును. అది యెఱిఁగించిన నదరిపడి యతం డేమేమి! బ్రహ్మరాక్షసి వచ్చినదా? కానీ కనిపట్టుట దుర్ఘటమే యని పలుకుచు వారివెంటబోయి యా యాస్థానములో నున్న బలుకశల్యంబులఁ బరీక్షించి వగచుచుఁ దక్షణమే రాత్రులయందు గస్తు తిరుగుటకై పెక్కండ్ర శూరుల నియమించెను. వారి కాపుదల యేమియు నా రక్కసి

ఘోరకృత్యమున కాలంకము చేయనోపదయ్యెను. ఇట్లెంత ప్రయత్నము చేయుచున్నను జీవహింస తగ్గినదికాదు. అంతటఁ జింతించుచు నొకనాఁడు రాత్రి తన యింట వాల్గంటిగానున్న యా రాత్రించరితో నిట్లనియె.

ముదితా! పది దినములనుండి రాత్రులందు మా యూరికొక బ్రహ్మరాక్షసి వచ్చి యేనుఁగు మొదలగు జంతువులం దినుచున్నది. ఎన్ని కాపులుంచినను లెక్కసేయుటలేదు. ఉపాయమేమియుఁ దోచకున్నది. తుదకుఁ బ్రజలను గూడఁ దిన మొదలు పెట్టునేమో యని భయమగుచున్నది. నీవును బుద్ధిమంతురాలవు. నీకేమైన నుపాయము తోచినఁ జెప్పుమని యడిగిన నది నవ్వుచు మీ కేమియుఁ దెలియదు కాబోలు. వేరే యెక్కడనుండియో బ్రహ్మరాక్షసి వచ్చుచుండుటలేదు. బ్రహ్మరాక్షసులు మనయింటనే యున్నవి. మీకు గోపము రానిచో నిక్కము వక్కాణించెదననుటయు రాజు తొందరపడుచు 'అక్కటా! అట్టి దుర్మార్గులు నా యింటనే యుండిరా! వారిం బేర్కొనుము. ఎవ్వరైన నుగ్రదండనలకుఁ బాత్రుల చేసెదనని యడిగిన నది నాథా! మాటలతో బ్రయోజనమేమి? రేపు సూర్యోదయమునకు రమ్ము. నీకుఁ బట్టి యిచ్చెదనని చెప్పిన నొప్పుకొని యతండు నిజనివాసమునకుం బోయెను.

ఆ రక్కసి రాత్రి పూర్వమువలె బయలుదేరి తోటలోనున్న పట్టపుటేనుఁగను పట్టిచంపి మాంసఖండంబులం దినక రాజభార్యల వంటశాలలోఁ బెట్టి యెప్పటియట్ల యంతఃపురమునకుం బోయెను. అంతమరునాఁడు రాజు దానియొద్దకుఁ బోయి వాల్గంటీ! మన యింటనున్న రక్కసులెవ్వరో చూపించమని యడిగిన నది నవ్వుచు దేవా! మఱి యెవ్వరునుకారు. దేవరవారి భార్యలే! వారే రాత్రులు బయలుదేరి యిట్లు చేయుచున్నారు. దృష్టాంతము కావలసినచో వారి వంటశాలలఁ బరీక్షింపుఁడు. రాత్రి చచ్చిన మృగముల మాంసఖండము లుండఁగ గానవని పలికిన రాజు వెల్లఁబోయి యేమేమి! నా భార్యలే యట్టిపని చేయువారు? చూచినంగాని నమ్మనని యప్పుడే వారి యిండ్ల కరిగెను.

వారి వారి వంటశాలల భటులచేఁ బరీక్షించి యందు రాత్రి చచ్చిన భద్రగజము యొక్క మాంసఖండము లుండుట జూచి మితిలేని కోపముతో మరల నా రక్కసి యింటికరిగి తరుణీ! నీవు చెప్పినది యదార్థమే. నేను తెలిసికొనలేక పెక్కు చింత బోయితిని. ఈ రహస్యము నీ వెట్లు గ్రహించితివి? కటకటా! భార్యలని యెక్కుడు ప్రేమమీరఁగ జూచినందుల కెంత ఘోరకృత్యములు చేయుచుండిరో చూచితివా! సామాన్యపు రాజస్త్రీ లనుకొంటిగాని రక్కసులని యెఱుంగనైతిని. వారి కేమి శిక్ష విధింపవలయునో నీవే చెప్పుమని యడిగిన నది సంతసించుచు నిట్లనియె.

నాథా! స్త్రీచరిత్రలు స్త్రీలకేగాని యెఱుకపడవు. వారి కృత్యములు నాకుఁ దెలియక మీకుఁ దెలియునా? ఈ రహస్యము నాకు మొదటనుండియుఁ దెలిసియే యున్నది గాని నాకు నేనై చెప్పిన యుక్తము గాదని యూరకుంటిని. నన్నడిగితిరిగాన యిప్పుడు చెప్పితిని. వానికి దగినశిక్ష చెప్పెదవినుండు. వారు గర్భములు ధరించియున్నవారు గానన జంపుట యుక్తముగాదు. మహారణ్యములోఁ గనుగ్రుడ్డులు పెరికి విడచివేయ వలయును. ఇట్టి కృత్యములు చేసిన వారికిదియే దండనయని చెప్పెను.

అతండు సమ్మతించి యప్పుడే ఘటులం బిలిపించి గర్భవతులని కొంచెమేని సందియమందక దయారహితుఁడై భార్యల నడవిలో విడిచి కన్నులు పెరకిరండని యాజ్ఞాపించిన రాజకింకరులును తదాజ్ఞానుసారముగా నా మగువలతో నేమియుం జెప్పక యెద్దియో మిషచే మహారణ్యమునకుఁ గొనిపోయి యందు వారి కనులం బెరకి పెద్ద యెలుంగున నేడ్చుచున్న వారిని విడచి యానవాలుగా నాకన్నులం దెచ్చి యారక్కసి కిచ్చిరి. పిమ్మట రాజు భార్యలు అందు మితిలేని శోకంబున గుందుచుండ నందులోఁ బెద్దదానికిఁ బ్రసవవేదన యావిర్భవించినది. వెంటనే పుత్రుం డుదయించెను. అద్దా లుందు జనించిన కొంచెముసేపులోనే తల్లులు యంధత్వంబు గనిపెట్టి దాపుననున్న మృగము లాశిశువుం జంపి భక్షించినవి.

ఆ సుందరులందరు తమముందు శిశువుం గానక యుల్లంబులు పగుల బిగ్గ రెలుంగుల నేడువఁజొచ్చిరి. వారి యరణ్యరోదనం బాలించి యోదార్చువా రెవ్వరు? ఆ మరునాఁడే రెండవదిగూడ మగశిశువుం గనెను. గాని యప్పసికూననుగూడ మునుపటి మృగములె తినినవి. క్రమంబున దినము వరుస వరుస నార్గురు రాజభార్యలు పిల్లలం గని మృగముల పాలుచేసిరి. కటకటా! పుత్రశోకంబున నడలు నప్పడతుల యార్త నాదంబులు నయ్యడవియంతయుఁ బ్రతిధ్వనులిచ్చినవి. ఏఁడవ దానికిఁగూడఁ బ్రసవ వేదన యంకురించిన తోడనే వారిలో బుద్ధిమంతురాలగు మూడవది తక్కినవారి కిట్లనియె.

అక్కలారా! మనమిక్కడ నూరక యేడ్చుచున్న నోదార్చువారెవ్వరు? మన పురాకృత దుష్కృతఫలం బిట్లు ఫలించినది. మన యార్వురకుఁ బొడమిన బాలుర నడవిపాలు చేసితిమిగదా! ఇప్పుడు యేఁడవదానికిఁగూడ నొప్పులు పుట్టుచున్నవి. దాని పిల్లనుగూడ నేదియో యీడ్చికొనిపోవును. కావున నాకొక్క యుపాయము తోచుచున్నది వినుఁడు. మనమొక్క చిన్నవానినేని బ్రతికించుకొనక పోయితిమేని మనలను రక్షించువారెవ్వరు? ఇప్పుడు మన మార్వురము దీనిచుట్టు జేతుల లంకెలు వైచుకొని కాచియుందము. ప్రసవమైనతోడనే యాబిడ్డ నెత్తుకొనినచో మృగ బాధ యుండదు.

పిమ్మట వానిని గ్రమంబుగాఁ బెంచవచ్చును. దైవానుగ్రహమున వాఁడు పెద్దవాఁడైనచో మనకు వన్నెమైనఁ దెచ్చిపెట్టును. కావున నట్లుచేయ సిద్ధముగానుండు డని చెప్పెను. ఆ మాట కాటోటులెల్లరు సంతసించిరి. ఇంతలో కాంతకుఁ బ్రసవ వేదన యెక్కువయైనది. అప్పుడప్పుడకు అందరు దానిచుట్టును నిలిచి చేతులు అంతె వైచుకొని కాచుచుండ నక్కలికి చక్కని మగశిశువుం గలిగినది. తోడనే యా చేడియ లలో నొకతె యా బాలునిం దడవి తీసికొని మృగముల బారి తప్పించెను కడు జాగ రూకతతో నా సుందరులందరు నా పిల్లవానిం గాపాడుచు నొకరునిడిచి యొకరు యెత్తు కొని పాలిచ్చుచు నొకప్పుడైనఁ గ్రింద దింపక రొమ్ములం బెట్టుకొని పెంచుచుండిరి.

అధికరూప విశాలంబగు నాబాలుండు నేడ్గురు తల్లుల పాలం ద్రావి క్షణ క్షణ ప్రవర్ధమానుండగుచు నైదేండ్లకే పదియేండ్ల ప్రాయముగలవానివలె నుండెను. దిక్కులేనివారికి దైవమే దిక్కనురీతి నాగ్రుడ్డివారి కాహారాదిక విషయమై యా యడవి లోనున్న తపసుల ఫలాదికము సహాయము చేయుచుఁ దమయాశ్రమములో నుంచు కొని కాపాడుచుండిరి. అయిదారు సంవత్సరముల ప్రాయమప్పుడే యా బాలుం డడవిలోని కరిగి ఫలములు మొదలగునవి తల్లులకు దెచ్చి యిచ్చుచుండెను.

సహజ పరాక్రమశాలియగు నబ్బాలుం డొకనాఁ డడవిలో దిరుగుచుండఁ భయంకరమగు నొకసింహము గనంబడెను. తోడనే యాయర్భకుండు నిర్భయముగా నాయుధములేక యుద్ధానికయింబడి సాధారణ సాధనముతోడనే దానిం గడతేర్చెను. ఆ విశేష మందలి తపసులు చూచి యతని పరాక్రమమునకు మెచ్చుకొని సింహదమనుం డని యాతనిఁ బిలువఁ దొడంగిరి. వానికిఁ బదియేఁడులు వచ్చినతోడనే కొండవాండ్ర యొద్ద విల్లును అమ్ములను సంపాదించి సులభముగనే శరభశార్దూలాది మృగంబులం జంపుచు బహువిధ మాంసంబుల దెచ్చి భయభక్తి వినయ విశ్వాసంబులు తేటపడఁ దల్లుల కిచ్చుచు వారు సంతోషించి యాశీర్వదింప నంగీకరించుచు వారి దుఃఖ మొక రీతి మరపు పుట్టించెను. మఱియు నయ్యడవిలోఁ బ్రసిద్ధులైయున్న కిరాతుల రప్పించి వారితో బనులు చేయించుచు వారికెల్ల నాయకుడై రాత్రులయందుఁ దల్లులచే లోక వ్యవహారంబు లన్నియుఁ దెలిసికొనుచు నరణ్యరాజ్యము సేయుచుండెను. ఇట్లుండ సింహదమనుఁ డొక్కనాఁడు తల్లులతో నిట్లనియె.

అమ్మలారా! మీరీ యరణ్యంబున ననాథలై యుంటిరేమి? మీరు గ్రుడ్డివారగు టకుఁ గారణంబేమైన గలదా? మీరు చెప్పుచున్న లోకవ్యవహార సిద్ధంబులగు కథలను వినుచుండఁ బురుషులకు స్త్రీలును స్త్రీలకుఁ బురుషులు నుండవలసిన యగత్యము గానంబడుచున్నది. మిమ్ము నెవ్వరేని పురుషులు పెండ్లియాడిరా, లేదా? మీ వృత్తాంతము చెప్పఁదగినదేని చెప్పుఁడని వేడిన నతని మాటలకు సంతసించి యాచేడియ లిట్లనిరి.

పుత్రా! మా వృత్తాంత మేమని వక్కాణింతుము. ఏ చింతయు నెఱుఁగకున్న నీకుఁగూడ విచారము గూర్చినవార మగుదుము. నీవు పుట్టినది మొదలు సంతసించు చుంటిమి. అంతకుమున్ను మేము దుఃఖించిన ఘోషంబు కొండగుహలనుండి యిప్పటి కిని వెడలుచున్నది. మమ్మింతకుఁబూర్వ మిట్లడుగువా రెవ్వరును లేకపోయిరి. నేఁటికి మా పూర్వపుణ్యంబున నీవు బయలుదేరి మా యాత్రము తెరంగరయుచుంటివి. అని యతని గారవించుచు దాము శత్రుంజయు మహారాజును పెండ్లియాడినది మొదలు సింహదమనుండు దొరకమువరకు నడుమ జరిగిన వృత్తాంతమంతయుంజెప్పి యయ్యా! యింతకును నామానవతియే మూలమని కన్నీరు విడువఁజొచ్చిరి.

అప్పు డబ్బాలునకు వచ్చిన శోకమును రోషమును యింతింత యని చెప్పుటకు వలనికాదు. తనుఁదాన యుపశమించుకొని కటకటా! మాతండ్రి యెంత క్రూరత్ముఁడు! మిమ్ము నెట్టియిడుమలఁ బెట్టెను. పితృవధ మహాపాతకంబని సందియమందు చుంటిని కాని యిప్పుడే యతని లోకాంతరగతునిఁ జేయకపోఁగునా! ఇంతకు మన పురాకృతకర్మ మిట్లున్నది. యొకరిం దిట్టనేల? కానిండు. ఇంతటితో నీ యాపదలు తొలఁగినజాలు. మనమీ యడవిలో నుండనేమిటికి? ఎచ్చటైన పట్టణమునకుఁ బోయి సుఖింపరాదేయని యప్పుడే కిరాతులఁ బెక్కండ్ర రప్పించి వారిచేఁ గట్టఁబడిన బొంగువారీలలోఁ దల్లుల నెక్కించి యాబోయలచేతనే మోయించుకొనిపోయి క్రమంబున ననేక పురంబుల గడచి చివరకుఁ దండ్రిగారి పట్టణమే చేరెను.

ఆ పురంబేలు రాజు తన తండ్రియని యెఱింగియుఁ దనకు తానుపోయి తన కథ చెప్పనేలయని రాజునొద్ద కరుగక సామాన్య గృహస్తునింటి కరిగి యదియే బాడిగకుఁ దీసికొని యందుఁ దల్లులుకు తాను నుచిత వ్యాపారములనే గొన్ని దినములు గాలక్షేపము చేసెను. అట్లుండ నొకనాఁ డయ్యూరి యంగడికి యొకగుఱ్ఱము పెద్ద కత్తియు నమ్మకమునకు వచ్చెను. అశ్వముఖంబునఁ గట్టబడియున్న పట్టంబున నిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

“ఈ గుఱ్ఱము గత్తితోఁగూడ పదివేల రూపాయలు. ఆ కత్తిని చేత సుంతముగా నెత్తినవారుగాని యీ వారువము నెక్కలేరు. ఇది భూమి మీదవలె నాకాశము మీదను వేగముగా నడువగలదు. అసమర్థులు దీనిని గొనినచోఁ బరాభవమును బొందుదురు”, అట్టి శాసనముతో నున్న యా యశ్వవర్తమానమును విని రాజుగారు దానిఁ గొనవలంచి దానియొద్దకు వచ్చి తన సంస్థానములోనున్న యోధులందఱిచేత నాకత్తి నెత్తింప నిరూపించెను. అట్టిపని యొక్కఁడును చేయలేకపోయిరి.

అంతకుపూర్వమే తానా కత్తిని కదుపలేకపోయెను. ఆ రాజు సిగ్గుపడి వచ్చిన దారింబట్టి యూరక యింటికరిగెను. ఆతురగ వృత్తాంతమంతయు విని సింహదమ

నుండు అంగడికరిగి దానిం గొనదలఁచిన వారు కొందఱు నాకత్తినెత్తి చూడవలయుం గానఁ జులకనగా నావాలుకేల నమర్చి యాకత్తిరిపై కెగిరి యచ్చటివారెల్ల జూచు చుండ క్షణమాత్రములోఁ బహుదూరము పోయివచ్చి నిలిచెను. అప్పుడచ్చటనున్న వారాతని బలపరాక్రమములు శ్లాఘించుచు రాజునకుం దెలియజేసిరి.

ఆ నృపతి యద్భుతము జెందుచు అట్టివీరుం డెవ్వఁడు? వాఁడు నాకొలువున నుండినచోఁ గోరిన వేతనమిత్తునుకదా! పోయి చూచెదంగాక యని కడువేగముగా నతనియొద్ద కరిగెను. సింహదమనుని రూపంబు జూచినంత రాజుమిగుల వెరగు పడుచు ఔరా! యీ కుమారుండు సుకుమారుండు. ఇతని పరాక్రమమేగాక సౌంద ర్యము గూడ ననన్య సామాన్యమై యున్నది. ఇట్టివాఁడు నాయొద్ద వేతనంబునకు నిలుచునా? వీఁడు నిజముగా దలఁచికొనినచో నారాజ్యమే కాదు భూలోకమంతయు తన వశము జేసికొని పాలింపగలఁడు. అయినం బ్రార్థించి చూచెదంగాక యని యత నితో వినయముగా అయ్యా! యీగుఱ్ఱమును నవారు చేసినవారు తమరేనా? మీ దేశ మేమి ? మిమ్ముఁ గన్న తలిదండ్రులెవ్వరు? వారెట్టిపుణ్యము చేసిరోగదా? యెవ్వరేని మీకుఁదగిన వేతనమిచ్చినచో నుందురా? అని యడిగిన సింహదమనుం డారాజు తన తండ్రియని యెఱింగియు నింకను తన్నెఱింగింపరాదని యతనితోఁ గుల దేశనామం బుల మఱుగుపెట్టి చెప్పి యీగుఱ్ఱమును నాకుఁ గొనియిచ్చి నెలకు నూఱుమాడలు జీతమిచ్చినచో మీయొద్ద నుండెదనని యుత్తరము చెప్పెను.

అప్పుడు రాజు మిగుల సంతసించుచు నతఁడు కోరినట్లొప్పుకొని యాపెంకి ఘోటకమునుఁ గత్తితోఁగూడ గొనియిచ్చి తన సభకుఁ దీసికొనిపోయెను. అది మొదలు సింహదమనునకు రాజసభకు రాకపోకలు గలిగియుండెను. ఆ విచ్చుకత్తిని జేతంబూని యీగుఱ్ఱమెక్కి వీధివెంబడి నడుగునప్పుడు సింహదమనునిజూడ నెంత వానికైన భయము పుట్టకమానదు.

గోపాలా! భూపాలుని వంచనజేసి రాజభార్యల నడవికి ద్రోయించి రాత్రుల ఘోరకృత్యములు చేయుచున్న యా రక్కసి కొన్నిదినములు మాత్రము రాజునకు నమ్మకము బుట్టుటకై జీవహింసచేయుట మాని తరువాత మరల రాత్రులందు బయలుదేరి పూర్వమువలెనే గజాశ్వహింస చేయకొడంగినది. రాజు పెక్కుగతుల చింతించి యెన్నియో ప్రతీకారము లాచరించెను. ఏమియు పనికివచ్చినవి కావు.

సింహదమనుఁడు తన కొలువునఁ జేరిన వెంటనే యా రాజొక్కనాఁ డతనితో నా హింస విషయమై ముచ్చటించి దానిబాధ తొలగింపుమని ప్రార్థించెను. అప్పుడు సింహదమనుఁడు మందహాసముచేసి చంద్రహాసము ఝళిపించుచు రాజా! వెరవకుము.

యీ రాత్రియే నారాత్రించరి బాధయుడిగించెద. సుఖముగా నిద్రబొమ్మని ధైర్యముఁ బలికి యతని యనుజ్ఞ వడసి యింటికరిగి పెందలకడ భుజియించి వెట్టిలాగును గాశ కోకయు వెగించి చంద్రహాసము చేతనమర్చి, యా గుజ్జుమెక్కి రాత్రుల వీధియందు గస్తుదిరుగఁ జొచ్చెను.

ఆ రాక్షసియుఁ బూర్వమువలెనే యర్ధరాత్రంబున గృహంబు వెడలి యా యేనుఁగులుండు తోట కరిగెను. అందు భయంకర వేషముతో గుజ్జుమెక్కి కత్తిఝళి పించుచుఁ దిరుగుచున్న సింహదమనునిఁ జూచి యతని బలపరాక్రమము లంతకు మున్నే వినియున్నది కావున భయపడి చేరలేక యూరక మరలి నిజనివాసమున కరిగి నది. మరునాఁ డుదయంబున రాజు రాత్రి జంతుహింస జరగమికి నాశ్చర్యపడుచుఁ సింహదమనుని వేశరంగులఁ గొనియాడి కొన్ని దినము లా రాత్రుల నా రీతిగనే గస్తు దిరుగుటకు మిక్కిలి వేడుకొనెను.

అతం డాప్పార్థివుని ప్రార్థన మంగీకరించి రాత్రి ప్రతిదినమును గాచుచుండెను. ఆ రక్కసియు ననుదినము ఇల్లు వెడలి యా యేనుఁగుల భక్షింపఁ బ్రయత్నించెనుగాని యతని రక్షణలోనున్న వానిని జేరలేక చింతతో నూరక నింటి కరుగుచుండెను.

అట్లు కొన్ని దినములైన వెనుక యా రక్కసి యాహారములేక స్రుక్కి యొక్కనాఁ డిట్లు తలంచెను. అయ్యో! నా ప్రాణమునకీ వీరుఁ డెక్కడ నుండి వచ్చెనోకదా! నాకు వీనిం జేర భయమగుచున్నది. వీఁడు రాత్రులం దొక్కనాఁడుగాని యేమరక తోటలో నేనుఁగుల గాపాడుచున్నాడు. ఎన్ని దినంబులిట్లు తిండిలేక బ్రతుక గలను. వీఁడు యీ యూరు విడిచిపోవు నుపాయం బెద్దియేని బన్నినచో నాకు నాహా రము దొరకును. లేనిచో బ్రతుకలేదని నిశ్చయించి యొక యుపాయమూహించి నాఁటి రాత్రిఁ దలగట్టుకొని పరుండి యేడ్చుచుండెను.

అది యంతయుఁ జూచి దాని దాదులు పరుగునబోయి రాజుగారితో నా వృత్తాం తము చెప్పిరి. యతివేగముగా దాని యంతఃపురమున కరిగి యంతు దెందము పగుల నేడ్చుచున్న యా చిన్నదానిం జూచి రాజు దీనస్వరముతో మోహనాంగీ! నీ వింత శోకింప నేటికి? నీ కెవ్వరేని యవమానము చేసిరేమో నుడువుము. వారికిప్పుడు తగిన దండన విధింతు ననుటయు నది యతని కిట్లనియె.

నాథా! నా దుఃఖకారణము మీతో నేమని చెప్పుదును? నాకు భ్రమరవేణి యను చెల్లెలు గలదు. దాని నా పంచప్రాణములలో నొకదానిగాఁ దెలిసికొమ్ము. ఆ చక్కెర బొమ్మ యిప్పుడు రోగపీడితయై బాధపడుచున్నట్లు స్వప్నము వచ్చినది. నాకల మెన్న డును దప్పిపోదు. నా కేమియుం దోచకున్నది. పోయి చూతమన్నను సమీపమున

లేదు. ద్వీపాంతర మందున్నది. అచ్చటికిఁబోయి దాని క్షేమ మరసి వచ్చువా రిచ్చట నెవ్వరు గలరు? ఏమి చేయుదును? ఇందులకే చింతించుచుంటి ననిన నతఁ డిట్లనియె.

తరుణీ! కలగన్నందులకే చింతింపవలయునా? స్వప్న మెన్నఁడేని యదార్థ మగునా? అయినను, మన యొద్దనున్న వీరుని నంపినచో నెంతదూరమైనను దేవతా తురగముమీఁద బోయి శీఘ్రముగా రాఁగలఁడు. మీ చెల్లెలి క్షేమమరయ నతని నంపెదను నీవు చింతింపకుము అని యోదార్చిన విని, యది సంతసించుచు నాథా! యతని వేగముగాఁ బంపవలయును. వానితో నేను గొన్ని మాటలు చెప్పవలసియున్నవి. నా యొద్దకనుపు మనిన నతం డందులకు సమ్మతించి యప్పుడే సింహదమనునకు వార్త నంపి యా ప్రయాణ మెఱింగించెను.

ఆ బల్లిదుం డందుల కియ్యకొని వయ్యన నయ్యతివయున్న యంతఃపురమున కరిగి అది బ్రహ్మరాక్షసి యని యెఱుంగక నా పత్నిమాతయే యనుకొని యామెతో అమ్మా! నేను సింహదమనుండ. నీవు పొమ్మన్నచోటునకుఁ బోవసిద్ధముగ నుంటి నత్తాపెట్టియో యెఱింగింపుమనిన సంతసించి యానక్తంచరి యిట్లనియె.

మహావీరా! నీ పరాక్రమ మిదివరకే వినియుంటిని. నీవుగాక మరియొకఁడచ్చటి కరుగనోపఁడు. వినుము. ఇచ్చటనుండి దక్షిణదిక్కుగాఁ బోయిన మళయాళదేశము మీఁద లవణసముద్రము గనంబడు. ఆ సముద్రంబు నూఱుయోజనములు దాటినంత నొక లంక పొడసూపును. అంతుగనఁబడిన రాజమార్గంబునంబడి పోవఁబోవ నూఱు యోజనంబులపైన మూఁడు పర్వతంబులు జూడనగును. వానిలో నడిమిదాని శిఖర మెక్కిన విశాలంబగు పాషాణమొకటి పొడకట్టు. ఆ రాతిమీఁదనగ్ని ప్రేల్చి నాయిచ్చిన పొడి యగ్నిలో వైచినంత నా రాయి పగిలి దారియిచ్చును. ఆ దారింబోయిన మా చెల్లెలు నివసించు మందిరము గనంబడును. దానింజూచి యీ యుత్తరంబిచ్చి దాని యొద్దనుండి మరల నుత్తరము తీసికొనిరమ్ము. పొమ్మని సెలవిచ్చిన నా వీరుఁడా యువతి యిచ్చిన చూర్ణమును నుత్తరమును నందుకొని నమస్కరించి యటనుండి వెడలి తన యింటికి వచ్చెను.

తల్లులకు నమస్కరించి నేనిప్పుడు రాజపంపున ద్వీపాంతరమున కరుగుచుంటిని. నేను వచ్చువరకు భద్రముగ నుండుఁడు. మీ కుపచారములు చేయఁదగిన పరిచారకుల నియమించితిని. నాకుఁ బోవ సెలవియ్యుఁడని వేడిన వారు సమ్మతింపక కొంతసేపు చిక్కులబెట్టిరి. కాని యెట్టకేల కతని యనునయ వాక్యంబులచే నొప్పుకొనిరి. అంత నా సింహదమనుండు, జట్టివేషముబూని చంద్రహాసము చేతఁబట్టికొని యా దేవతా తురంగమెక్కి జయపరమేశ్వరా యని శుభముహూర్తంబున పిల్లవెడలి దక్షిణాభిముఖుఁడై యాకాశ మార్గంబున నరుగుచుండ సాయంకాలమున నొక పురము గనంబడినది.

మణిమంజరి కథ

అన్నగరము మీఁదుగా నరుగునప్పుడు నన్నగరాధీశ్వరుని కూఁతురు మణిమంజరి యనునది సఖులతో సౌధోపరిభాగమున జల్లగాలి సేవింపుచుఁ గొలువుండ నాకాశమార్గమున నరుగుచున్న యా రాజకుమారునింగని తదీయ రూపవిభ్రమ విలాసంబుల మనంబున నుల్లాసంబు గలుగఁజేయఁ దనయొద్దకు రమ్మని చేయి వీచినది. సింహదమనుఁడా సంజ్ఞను గ్రహించి యామేడకు దాపుగా నరుగుచుండ నల్లన నందు దిగెను.

అప్పుడదరిపడి యా చేడియ చెలికత్తెలతోఁగూడ తటాలున లేచి సుందరుఁడా! నీవు కంతుఁడవా? జయంతుఁడవా? వసంతుఁడవా? వీరిలో నొక్కరుఁడవు కానిచో నిట్టి సోయగముండునా? ఆకాశగమనమున నీవు మనుష్యుఁడవు కావియట్లు తెలియఁబడుచున్నది. నీ వృత్తాంత మెఱింగించి నన్నుఁ గృతార్థురాలిం గావింపుమని యడిగిన నతండు దాని కిట్లనియె.

అబలా! నాపేరు సింహదమనుండు. నేను నీవన్న వారిలో నొక్కరుఁడను గాను. నేనొక రాజకుమారుండ. తండ్రిపంపున ద్వీపాంతరమున కరుగుచుంటిని. నాకు మిగుల దాహమగుచున్నది. తియ్యని పానకంబు ద్రావనిత్తువేని త్రావిపోయెద ననుటయు నచ్చతుర నవ్వుచు నిట్లనియె.

రాజపుత్రా! ఇచ్చట సుఖముగాఁ బానకముదొరకదు. అదియున్న తావు చెప్పెద వినుము. శ్రీకూర్మముమీఁదుగా నరిగిన మకరాకరంబు జూడనగును. దానిం దాటిన గదళీవనంబు గొడగట్టును. దానిం దాటిన కాంచీస్థానము, దానిపైన నొక హ్రదమున్నది. దాని పల్లమునుండి దాపుననున్న పైడిమెట్ల వెంబడి పైకెక్కినచో రెండు బంగారుకొండలు గనంబడు. వానిమీఁదఁ గొంచెముసేపు విశ్రమించి పైకిఁజన శంఖచూడుని వీడు జూడనగును. దానిఁ దాటినఁ జంద్రలోకం బాలోకోత్సవము జేయును. అందు వెదకినచో నమృతంపుబావి యున్నది. నీకు సమర్థత గలిగియున్నచో నాబావిలో నమృతంబు ద్రావి దప్పిదీర్చుకొనుము, అని పలికిన విని యయ్యతివ చతురంబులగు వచనంబులకు మెచ్చుకొనుచు నా సుందరుండు మందహాసముచేసి యిట్లనియె.

చేడియా! నీవు చెప్పిన బావి పెక్కుచిక్కుల పడినంగాని లభింపదు. అచ్చటికి నేము స్వతంత్రముగాఁ బోవచ్చునా? అందుల కంకిలి లేదంటివేనిఁ బోయిత్రావెదము. అని పలుకుటయు నజ్జాణ యించుక సిగ్గుతో మఱియు నతని కిట్లనియె.

రాజహంసమా! అది మానసంబటిన వారికిఁగాని యందరాదు. నీ వట్టివాఁడవైనచో ద్రావుమనియె. ఇట్లిరువురు సంభాషించుకొనుచుండ వారి యభిప్రాయములు తెలిసికొని చెంతనున్న చెలికత్తియలు ఎద్దియో మిషపన్ని మాటున కరిగిరి.

అప్పు డప్పురుషపుంగవుండు ప్రాంతమందున్న హంసతూలికాతల్పంబునం గూర్చుండి సుదతీ! ఇదిగో యమృతంబు గ్రోలుచుంటిని. ఎంత గ్రోలినను దప్పి దీరకున్నది. నీవు రుచి యేమని చెప్పెదువని పలుకుచు నధరరసం బానియాని కేళీరతుండై యంత నక్కాంత గంతంబున నద్భుత కుతూహలంబు వెలయ నతని చేతుల బెనంగి పట్టుకొని నది. వారట్లు తబ్బిబ్బగుచుఁ బెక్కుతెరంగుల మన్మథక్రీడలఁ దేలుచు ననేక విశేషములఁ దమ పాటవంబు జేటపడ నానందించిరి.

అయ్యవసరంబున సింహదమనుండు సొమ్మసిల్లి నిద్రాయత్తుండయ్యె. మదిరమంజరియు నతనికి నిద్రాభంగము గలుగునని కదలక పాదంబు లొత్తుచుండెను. అప్పుడు ఆ యలజడిలో నతని యంగీజేబునుండి యొక యుత్తరము జారిపడినది. అది యేమియో యని యా మదిరమంజరి యందిపుచ్చుకొని పై విలాసము చూచి యా లిపి పైశాచభాషలో నుండుటం జూచి యాభాష తాను జదివినదగుట నా పత్రికవిప్పి చూచిన నిట్లున్నది.

అనేక జీవహింసా నిరతాత్మురాలగు మాచెల్లెలు లంబోదరికి మీయక్క కంకాళి యనేకాశీర్వచనములు. నేనిక్కడ శత్రుంజయుండను రాజును వంచనజేసి, యతని భార్యల నడవికిఁ ద్రోసి కన్నులం బెరికి వారి గ్రుడ్డుల నీయొద్ద కిదివరకే పంపితిని గదా? ఇంతవఱకును జరిగినకథ నీ వెఱిఁగినదే. మరియు నే నే యాటంకమును లేక రాత్రుల నిష్టము వచ్చినట్లు లేఁగులు మొదలగు జంతువులఁ జంపి తినుచుంటిని. గ్రుడ్డిరాజు ఆ సంగతి యేమియును గుఱుతెఱుంగక యా హింసను గురించి నన్నే యుపాయమడుగుచుండ నేను వానిని మోసము చేయుచుంటిని.

నాలుగు నెలల క్రిందట నీ వీరుఁ డీ యూరుచేరి యీ రాజునొద్ద నుద్యోగమునకుఁ గుదిరెను. వీఁడు రాత్రుల నద్భుతమైన గుఱ్ఱముపై నెక్కి గస్తుదిరుగుచు నా జంతువులఁ గాపాడుచున్నాడు. వీనిఁ బరిభవింపఁబడు నాకు సామర్థ్యములేదు. వీఁడు సాధారణుఁడు గాడు. సురాసురులైన నీని జయింపలేరు. వీనికి మన భాష రాదు. ఈ యుత్తరమిచ్చి నీయొద్ద కనిపితిని. వీనిం బరిమార్చి నాకుఁ దెలియజేయుము. నీ యుత్తరమున కెదురుచూచుచున్నదాన.

—కంకాళి వ్రాలు.

అసియున్న యుత్తరము జదువుకొని మదిరమంజరి గుండెమీఁదఁ జేయివైచుకొని అయ్యో! యీ యుత్తరములో నేమి వ్రాసినదియు నెఱుంగక యీ సుందరుఁడు రాక్షసియొద్ద కరుగుచున్నవాఁడు పాప మీతనికి భాష రానియట్లు స్పష్టమైనది. వీఁడు నా యొద్దకు రానిచో నిష్కారణముగా చచ్చునుగదా! దైవమే వీని కీయుపకారము చేసెను. కావున నీ యుత్తరముదాచి మఱియు నిట్టు వ్రాసెదనని యాలోచించి నా చెల్లెలను దీవించి కంకాళి వ్రాయునది యేమంటే, ఇదివఱకు నేను నీ యొద్ద కంపిన కంటిగ్రుడ్డుల యుత్తరము మూలముగ నన్ని సంగతులు బోధపడినవి కదా!

ఇప్పుడు నాకత్యంత ప్రాణమిత్రుఁడును పుత్రతుల్యుఁడగు రాజపుత్రుని నీ యొద్ద కనిపితిని. వీనికి మన యింటనున్న వింతలన్నియుఁ జూపించి మనగుట్టంతయు నెఱుఁగఁజెప్పుము. వీఁడు నిత్యము నాకుఁ జాల సహాయము చేయుచున్నాఁడు. వీఁడు సంకసింధునటుల నిందులఁజేసి యంపవలయును. నీ క్షేమమరయుటకే వీని నీయొద్ద కనిపితిని. విశేషములు లేవు. కంకాళిప్రాలు అని యాజాణ దాని లిపి పోలికగానే వ్రాసినది

అట్లు వ్రాసి యాయుత్తరము మునుపటి సంచిలోనే యెవ్వరు తెలియనట్లు అంటించి మరల వకని జేబులో పెట్టినది.

మునుపటి యుత్తరము తన యొద్దనే దాచియుంచెను. ఇంతలో వకనికి మెలకువ వచ్చినది. కన్నులు నులిమికొనుచు లేచి యెదుటనున్న యామెతో తరుణీ! నేను పండుకొని చాలాసేపైనది లేపకపోతివేమి? పోవలసిన యగత్యమున్నదని నీతోఁ జెప్పలేదా? బాగుదాగని పలికిన యా కలికి నవ్వుచు నిట్లనియె. నాథా! యీవేళనే యరుగవలయునా! రేపు పోవచ్చును. మీ కార్యము తొందరయైనట్టిదో నేనుగూడ విని యెఱుఁ గొంపెను దెలుపు దనవుఁడు సింహదమనుం డిట్లనియె

ప్రేయసీ! నా కథయంతయుం జెప్పుటకుఁ బెద్దకథవు పట్టును. క్రమ్మరవచ్చిన తరువాత నంతయుం జెప్పెద. నేను ద్వీపాంతరమున కరుగుచుంటిని. నాకు నేడుగురు తల్లులున్నారు వారు సవతితల్లి మూలముగా నదిలోఁ గన్నులుపోయి యిడుమలఁబడు చున్నారు. మాతండ్రి పంపునదే నరుగుచుంటిని. నాకిప్పుడు విలువరాదని సంక్షేపముఁగా దనకథ చెప్పి యప్పడఁతికి నానవాలుగా నుంగరమొకటి యిచ్చి యెట్టకేలకు నామెచే ననుపించుకొని మరల నాగుఱ్ఱమెక్కి దక్షిణాముఖుండై యరిగెను. అట్లు చని, క్రమంబున నా కంకాళి చెప్పిన యానవాలు చొప్పున లవణ సముద్రంబు దాటి శ్రీప్రకాశమునే యావర్వత శిఖరము చేరెను. అందున్న బాయి గుఱుతుపట్టి దానిపై నిలువఁబడి యగ్ని ప్రేల్చి చూర్ణము పొగవైచినకోడనే యారాయి పగిలి దారి యిచ్చినది. ఆ ద్వారముగుండ లోనికరిగిన విచిత్రభవన మొకటి కన్నులఁబడినది. అందనేక చిత్రవస్తువు లలంకరింపఁబడి యున్నవి. మఱియు నవరత్న మహారాజుల తలపుత్తెఁ మాల యొకటి గోడప్రక్కను వ్రేలఁగట్టబడి యున్నది. కంకాళి యాకీలనే పెక్కుమంత్ర రాజుల మోసముజేసి వలవని సంవత్సరములు కాగానే యకరిం జంపి మా పుత్రెఁ నామాలికలోఁ జేర్చుచుండును.

అతఁడు ఇంటిలోఁ బ్రవేశించినకోడనే మనుష్యవాసన గొట్టుటచేఁ గనిపెట్టి యారక్కసి మేల్కొని బ్రహ్మాండకరంబుగా వగులనార్చుచు వచ్చి మ్రింగ నవీఁగుండు జడిసుక కత్తి యుఱిపించుచు ముందుగ చేతనున్న యుత్తర మంచిచ్చి నంత పుచ్చుకొని యారక్కసి యది విప్పి చదువుకొని తటాలున వానిం గౌఁగలించుకొని యిట్లనియె.

వత్సా ! నీవెవ్వరవో తెలియక నిన్నుఁ జంపఁ గమకించితిని. నిన్ను మా యక్క పెంచుకొని యెన్నిదినములైనది? నీవు మా యక్కకుఁ జాల యుపకారములు జేసి

నట్లు వ్రాసినది. నీవా యుత్తరము నా కందియ్యనిచోఁ జంపుదును సుమీ! క్షమింప వేడెదను. ఈ మాట నాయకునకుఁ దెలియపఱచకుము. నాయందుఁ గోపము జేయును. నీవు తనకు బెంపుడు పుత్రుఁడవనియుఁ మిగుల సహాయము చేయుచున్నావనియును, చాలమర్యాద చేయుమనియు వ్రాసినది. ఇటు రమ్ము. ఇందున్న వింతలన్నియుం జూపించెదఁ జూడుము. మన యింటిలోనున్న వింత లేలోకమునను లేవు. అనేక మహారాజులం జంపి తెచ్చిన పుఱ్ఱెలమాలిక అదే చూడుము. ఇప్పుడు మీ యమ్మ మాయలోఁబడిన శత్రుంజయుని తలయు నిందులోనే చేరును. అప్పట మా యక్క సుఖముగానున్నదియా! ఆ మధ్య నెవ్వఁడో సింహదమనుండను వీరుని యవరోధము కొంచెము తనకుఁ గలిగెనని వ్రాసినది. వాని సంగతి యేమైనదో యెఱుంగుదువా ? మీ యమ్మగుట్టు తెలిసికొనలేక రాజు భార్యయే యని నమ్మియుండెనుగద అని యనేక ప్రకారముల గుట్టువదలి మాట్లాడుచున్న దానిమాటల చేతనే యదార్థమంతయు సింహదమనునకుఁ బోధపడినది.

అతండు దానిమాటల కనుకూలముగా నుత్తరము చెప్పుచు నంతరంగంబున నిట్లు వితర్కించెను. అన్నన్నా! నాతండ్రి యెంత మూఢుడో! కంకాళియను పేరుగల రాక్షసిని సుందరి యనుకొని యంతఃపురంబునఁ బెట్టుకొనియె. అదియేకాఁబోలును మాయచేసి నా తల్లిగ్రుడ్లు పీకించి యడవికిఁ ద్రోయించినది. రాత్రుల గుఱ్ఱములఁ దేరి యేనుఁగుల దినుచున్నదియు నదియే. ఈ మాట నాకప్పుడే తెలిసినచో నా కత్తికి బలిగా జేయకపోదునా! నా బాధ కాగలేకయే యుత్తరమిచ్చి దీనియొద్దకంపినది. ఉత్తరములో నన్ను జంపమనే వ్రాసియుండునుగాని, మణిమంజరి చూచి యీ యుపకారము చేసినది. ఔనౌను! జ్ఞాపకము వచ్చినది. నిద్దురపరాకునఁ బరామర్శింపలేక పోతిని గాని యప్పుడెద్దియో యుత్తరము చదివినట్లు వ్రాసినట్టు కొంచెము కొంచెము జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది.

అహా! ఆ చిన్నది చేసిన మేలునకుఁ బరిమాణమున్నదా? దీని గుట్టంతయుఁ దెలిసికొని దీనిం బరిమార్చి వేగబోయి మణిమంజరిని గాఢాలింగనము జేసికొని దాని ఋణంబు తీర్చుకొనియెదనని పెక్కు తెరంగుల దలపోయుచు దానివెంట దిరుగుచు నా యింటనున్న వింతలన్నియుఁ జూచుచు నిట్లనియె.

అమ్మా! నిన్ను మాయమ్మ చాలచాల నడుగమని చెప్పినది. దానికేమియు లోపములేదు. రాజుదానికి లోఁబడియే యుండెను. సింహదమనుండను వాఁడు ఆ నడుమ రెండుదినములు గస్తు దిరిగెను. గాని వాఁడు వాని దేశమునకుఁ బోయెను. ఇప్పుడు వానిబాధ యేమియును లేదు. నాతో నీ పాతాళగృహము తెరగు దరుచు

చెప్పుచుండ నేను వేడుకపడినంత యిచ్చట కంపినది. మనయిల్లు చూచినది మొదలు నాకు మిగుల సంతసముగా నున్నది. మరియు నాకుఁ దినుటకు మనుష్య భోజన పదార్థము లేమైనం గలవా! యని యడిగిన నది సంతసించుచు నొక మనుష్యుల భోజన పదార్థము లననేల. దేవతల భోజన పదార్థములు కూడనున్నవి. చూడుమని అనేక శాకములు, పచ్చడులు, పిండివంటలు మొదలగు రుచిగల పదార్థములు వండిపెట్టిన తృప్తిగా భుజించెను.

భుజించిన వెనుక దాని గుట్టంతయుఁ దెలిసికొనఁ దలంచి, అమ్మా! మన యింటిలోనున్న వింతలన్నియు నాకుఁ జూపవా? లేనిచో మాయమ్మ నన్నేమి చూచి వచ్చితివని యడిగిన నేనేమి చెప్పుదును: వేగలెమ్మని తొందరపెట్టిన నది యతని మీఁద మేడలోనికి దీసికొనిపోయి వత్సా! చూడు మనిగో రత్నరాసులు, ఇది కాంచనము, ఇవి నాణెములు, ఇవి నవధాన్యములు, ఇది చిత్రశాల, ఇందులోనున్న వింతలు త్రిలోకములలో లేవు. రమ్ము చూడుమని యాశాల యందొక మూలనున్న పెట్టెలోనుండి తళుక్కున మెరయు కన్నుగ్రుడ్లు రెత్తి యతనికిఁ జూపించుచు నివి యేవియో చెప్పుకొనుమని యడిగిన నతండవి యానవాలు పట్టలేక నీవే చెప్పుమని పలికెను.

అప్పుడది, అయ్యో! యివియే చెప్పుకొనలేక పోయితివేమి ? ఇవి రాజు భార్యల కంటిగ్రుడ్డులు కావా! యిచ్చట నొక పొడిచల్లి దాచియుంచుటచే వింకను పచ్చగాయున్నవని చెప్పిన నతండు వెఱఁగుపడుచు పిన్నమ్మా! యొకవేళ నీ గ్రుడ్డులు ఆ రాజు భార్య నేత్రముల కమర్చినచోఁ జక్కఁబడునా? యని యడిగిన నది నవ్వుచు నాయనా యట్టియవసర మేటికి వచ్చును? ఒకవేళ వచ్చినచోఁ దులసియాకు పసరుతోఁ గన్నుల నంటించినచో యథాప్రకారముగా నుండునని చెప్పెను. ఆ మాటలచే గొంత సంతసించుచు నాగ్రుడ్డులున్న పెట్టె గురుతుపట్టుకొని మరియున్న వింతలు జూచు చుండ రెండు పంజరములు గనంబడినవి. వాటిలోనున్న చిలుకను గోరింకను జూచి అమ్మా! ఇవి యెందులకిట్లున్నవని యడిగెను.

నాయనా! వీని పూర్వోత్తరము వినుము. ఈ చిలుకలో మీ యమ్మ ప్రాణములును. ఈ గోరింకలో నా ప్రాణంబులు నున్నవి. వీనికి భంగము వచ్చినప్పుడే గాని మఱియెప్పుడు మాకు భయములేదు. ఈ రహస్యము నీవు మా బొత్తువు గావునఁ జెప్పితిని. మరియెవ్వరికినిఁ దెలియదు. అని చెప్పుచు వేరొక్క గదిలోనికిఁ గొనిపోయినది. అందునొక శయ్యయందు పదియారేఁడుల ప్రాయముగల చిన్నది యొకతె యున్నది. దానియాకారవిలాసంబులకు నాశ్చర్యమందుచు నతండు పిన్నమ్మా! ఇచ్చోట బంగారుబొమ్మ యున్నది. దీని నెందులకై యుంచితివి ? ఇది నిజముగా చిన్నదిలాగే యున్నది సుమా! యని యడిగిన నదియది నవ్వుచు కుర్రా! యిది బొమ్మయనుకొంటివా? కాదు; నిజమైన చిన్నదియే. ఇది మిగుల చక్కదనముగలది కావున నట్లు కానంబడుచున్నది.

'పూర్వ మొకప్పుడు మీ యమ్మ దేశసంచారము చేయుచు నొక సంస్థానము సీఁదలఁచి దానినంతయు జన శూన్యముగాఁ జేయుచు నందుఁ దన కన్నులకు మిగుల ముద్దుగాఁ గనంబడిన యారేండ్ల ప్రాయముగల యీ చిన్నదానిం జంపక తన చిత్ర శాలలో నుంచుకొనవచ్చునుగదా యని యూహించి తెచ్చి యందుఁ బెట్టినది. ఈచిన్నది యిప్పుడు ప్రాయము గలిగియున్నది; దీని సంరక్షణమంతయు నేనే కనుగొనుచుంటిని. దీనికి లోకవ్యవహారములను విద్యయు నేనే కొంత నేర్పితిని. ఇది మిగుల తెలివి గలది' అని దానికథ చెప్పినది. అతండు దాని విజమైన వెలఁదిగా నెఱింగి సాభిప్రాయముగాఁ జూచి మూర్ఛ మునింగి యెట్టకేలకు లేచి అయ్యారే! యిట్టి మోహనాంగి నెందును గనివిని యెఱుఁగ. దీని మేనికాంతికిఁ గుంకుమము తక్కువగూడ దాలదని చెప్పవచ్చును దీని యవయవము లన్నియు మొలచినట్లే యున్నవి అని పెక్కు తెరంగుల వర్ణించుచు పిన్నమ్మా! దీనిగూర్చి మాయమ్మ యొకసారి నాతో చెప్పినది. జ్ఞాపకము వచ్చినది. నాకుఁ బెండ్లి చేయుమని యడిగితిని. అప్పుడామె అబ్బాయీ! నీ కొఱకు చక్కని కన్యను పెంచుచుంటిని. దానిం బెండ్లి యాడవచ్చునని సమాధానము చెప్పినది. నేఁడు నా కన్నులు ధన్యత్వమొందఁ జూచితినని పలికిన విని వత్సా! అలాగునా? అట్లయిన యుక్తముగానే యుండును నీ కిష్టమున్న చెప్పుము. ఇప్పుడే మీ యిద్దరకుఁ బెండ్లి చేయుదుననిన, సింహదమనుండు సంతసించుచు, పిన్నమ్మా! యిందులకు మాయమ్మ యొప్పుకొనినదిగదా! నీవును మెచ్చినచో నట్లే పెండ్లి యాడెదనని పలికెను.

అప్పుడది యాచిన్నదానితో వట్టీ! ఈ కుమారుని మాయక్క పెంచుకొనినది. వీనికిఁ నిన్నుఁ బెండ్లిచేయ నిష్టపడినది. నీ యదృష్టము మంచిది. ఇట్లే విజన ప్రదేశమందున్నను దగిన మగనిఁబడసితివి. ఇందుమీ యిరువురు యథేష్టసుఖంబు లనుభవింపుఁడని పలికిన యా రాక్షసి భోజనము చేయుటకై మొదటఁజూచిన యింటిలోనికిఁ బోయినది.

పిమ్మట నమ్ముగుదయు, వానిఁజూచినది మొదలు సజాతీయ వస్తుదర్శన సంతోషము జెంది యతనిం గామించినది. సింహదమనుని హృదయంబు ననురాగ సూచకములగు విలోకనములను త్రాళ్ళచే నాకర్షించెను. అప్పుడు సింహదమనుఁడు పైకొనిన తమకముతో దానిశయ్యం జేర గాఢాలింగనముఁ జేసుకొని నాతీ! నీ పేరేమి? ఈ పాతాళగేహంబున నొంటిగా వసించి నీ యవ్వనమంతయు నీఁట గలుపుచుంటి వేమని యడిగిన నప్పడఁతి వాని కిట్లనియె.

ఆర్యా! నా తల్లిదండ్రు లెవ్వరో నే నెఱుంగను. నన్ను బాల్యమందే యిప్పటికిఁ దీసుకొని వచ్చినదట. నాకు మోహినియను పేరుపెట్టినదిదియు నదియే. నేనింతకు మున్ను నిన్నుఁగాక మరియెవ్వనిని మగవానిని జూచియుండలేదు. లోకవ్యవహారము

అన్నిఁటు వినుటయే కాని యీ జన్మమం దొకటియుఁ జూడలేదు. పూర్వకర్మము వలె నీ గుహాగేహంబున వసించియుంటి నాపూర్వజన్మమం దెచ్చటనో కొంచము సుకృతము చేసియుంటివి. లేనిచో మీ యట్టి మనోహరుండు మనోహరుఁడుగా దొరకునా యని పలుకుచు నతనికి సంతోషము గలుగఁ జేసినది.

సింహదమనుండును నెచ్చెలి కనుకూలమగు కేళీ విలాసంబుల వెలయింపుచు నింపుపుట్టించెను. ఇట్లయ్యిరువురు దమకంబుదీరఁ గొంత తడవు క్రీడించి యలసి సొలసియున్న సమయంబున నమ్మోహిని వాని కిట్లనియె.

ఆర్యపుత్రా! నీవు రాజకుమారుండవు కంకాళి రాక్షసస్త్రీ అట్టిదానికి నీవు పుత్రుఁడవగుట యెట్లో తెలియకున్నది. నీ వృత్తాంతము విన వేడుకయగుచున్నది. చెప్పుమని యడిగిన నతండు తన్వీ! నా వృత్తాంతమంతయుఁ నీకుఁ విస్మయముఁ జెప్పెదం గాని యొకటి వినుము. ఇది రాక్షసి రాక్షసులకు మనుష్యులు ఆహారవస్తువులు గదా. అట్టివారికి మనమెంత మక్కువ స్థిరముగా నుండదు. ఎప్పుడో యాకలి యెక్కువ యై మనలను భక్షించును, కావున ముందు దీనిం బరిమార్చిన మేలగును. దీని యాయువు యిందులోనున్న గోరువంకపిట్టలో నున్నది వానిం జంపిన నిది చచ్చునట. అట్లుచేయుట నీ కిష్టమేనా యని యడిగిన నదియును జెలఁగిన మోహమునఁ గొంచెము సంశయించుచు మగనిబోధనే నెట్టకేలకు సమ్మతించినది.

తర్వాత నారాజకుమారుండు దానితోడఁ గూడి మెల్లన నా పంజరమున్నచోటి కరిగి యాపంజరములోఁ జేయిపెట్టి యాపిట్టను పైకిఁదీసి యొక్క పెట్టున దాని గొంతుపట్టి నులిమి చంపెను. ఆ పిట్ట చచ్చినతోడనే కంటకాలయం దారాక్షసియు గిజగిజ తన్నుకొనుచుఁ బ్రాణములు వదలెను. అప్పుడు రాజకుమారుఁడు మిగుల వేడుక జెందుచు నాసుందరితోఁ దన వృత్తాంతమంతయుఁ దెలియఁజెప్పి బోఁటీ! ఇంకొక పిశాచియున్నది. అది మాతండ్రిని మోసము చేయుచున్నది. దానినిగూడఁ బట్టవలయును. అది నన్నే చంపఁదలఁచి యిచ్చటికిఁ బంపెనుగాని మణిమంజరియను చిన్నదానివలన నా కా యాపద దాటినది. దానితో వేగము గలిసికొనవలయును. మరియు నా తల్లులు నాకై వేచియుందురని పలికి యక్కలికితో నాగృహవిశేషంబు లన్నియుఁ బరిశీలించి యందు గొన్ని దినంబులు యపేక్ష కామంబు లందుచుండెను.

సింహదమనుండు మోహినితో నాపాతాళగృహంబునఁ బూర్వవృత్తాంతము మరచి కొన్ని యేఁడులు రాత్రియుఁబగలను వివక్షతలేక కేళిసౌఖ్యము లనుభవించెను. అక్కాలమంతయు నతనికొక సంవత్సరములాగైనను తోచలేదు. తల్లులను దండ్రిని మణిమంజరినిఁ దన దేశంబును మరచి యిష్టసుఖంబు లనుభవింపుచుండ నొక్కనాఁ డతఁ డేదియో కార్యంబునకుఁ దల్లుల కంటిగ్రుడ్లున్న పెట్టె తెరచెను. వానింజూచి

వంత పూర్వవృత్తాంతమంతయు నతనికి జ్ఞాపకమువచ్చినది. అప్పు డతఁడు మిగులఁ దన్ను నిందించుకొనుచు భార్యతో రమణీ! నావంటి మూఢుం డెందును లేఁడు. తల్లియును దండ్రియు నచ్చట శత్రుబాధితులై చిక్కులఁబడుచుండ నిచ్చట సుఖం బనుభవింపుచుంటి. ఆ రక్కసి మా తండ్రి నెన్నిచిక్కులఁ బెట్టుచున్నదియో! వేగఁ బోవలయునని చెప్పి యప్పుడ చిలుక పంజరమును, కనుగ్రుడ్డులున్న పెట్టెను మాత్రము గైకొని మోహినితోఁ గూడ గుహాముఖంబునకు వచ్చి యచ్చట పూర్వము దానెట్లు విడిచెనో యట్లేయున్న యా యద్భుత తురంగముపై భార్య నెక్కించి పంజరము పెట్టెయుఁ గూడ దాని మూపుమీఁద నమర్చి మునుపటి రీతి నిప్పులో వైచెను. అప్పు డచ్చటి రాయి పగిలి దారి యిచ్చినది.

పిమ్మట సింహదమనుండు తానుగూడ గుఱ్ఱమెక్కి జయపరమేశ్వరా! యనునంతలో నాగుఱ్ఱము దారిం బడి వెడలి యతివేగముగా మున్ను వచ్చినట్లు నడుచుచుఁ ద్రుటికాలము లవణ సముద్రంబు దాటి యవ్వలియొడ్డు చేరెను. మోహిని భూలోక మెన్నఁడును జూడలేదు కావున నందుఁ జూచినదియెల్ల నామెకు వింతగానే దోచుచున్నది.

ఆమె వింతలు చూచుటకై గుఱ్ఱమును వేగముగా నడువనీయక మెల్లగా నడిపించుచుఁ జిన్న చిన్న మజిలీలు చేయించుచుండెను. ఇట్లు నడుచుచు నొకనాఁడు సాయంకాలమున నొకయడవిలో బసఁజేసిరి. రాత్రియొక చెట్టుక్రిందఁ బరుండి సింహదమనుండు భార్యతో నిష్టాలాపము లాడుకొనుచుండఁ బ్రాంతమున నొక సింహధ్వని వినంబడినది. దానికి దద్దరిల్లి యప్పల్లవాధరి పతినిఁ గౌఁగలించుకొనినను భయము తీరక మేనెల్ల వణకఁజొచ్చెను. అప్పుడు సింహదమనుండు భార్యకు ధైర్యముచెప్పుచు నామెను చెట్టుమొదల నిలఁబెట్టి కత్తి చేతంబూని గుఱ్ఱమెక్కి సింహధ్వని వినఁబడిన దిక్కు పరిశీలింపుచుండ నాదండనుండి యొకసింహము మొగంబు తెరచికొని తోకఁ యాడింపుచు నా చెట్టుమొదల కేతెంచు నంతలో సింహదమనుండు వెరువక యతిసాహసముతో గుఱ్ఱమును దానిమీఁదికి ద్రోలెను. అప్పుడా సింగము బెదరి వెన్నిచ్చి పరవఁజొచ్చెను. విడువక సింహదమనుండు దాని వెంటఁబడి తరుముచుండెను. ఆ రీతి నతిరయముగా సింహమును, సింహము వెనుక సింహదమనుండును పరుగిడుచుండ నడుమ ననేకవృక్ష లతాగుల్మాదులు నుగ్గయిపోయినవి.

అట్లేవిధముగాఁ దెల్లవారు వరకుఁ బరుగెత్తెను. ఎంతదూరము వచ్చెనో చెప్పుటకు వీలులేదు. తెల్లవారినంత నాసింహము సింహదమనునికిఁ గనబడినదికాదు. దానికతఁడు వెరఁగుపడుచు నయ్యయ్యో! యీ సింగమెందేగెనోకదా? నా వచ్చిన పయనంబంతయు వృథయైనదే. దీనింజంపక మగుడనని ప్రతిజ్ఞ జేసితిని. యూరక మరలిపోయినచో మోహిని పరిహాసము చేయునేమో? ఇదియునుం గాక నా వాల్గంటి

నొంటిగా నట్టడవిలో విడిచివచ్చితివి. అది నాకై యెంత పరితపించుచుండెనోగదా! యేమి మోసమువచ్చునో! యేమృగమైనను భక్షించునేమో! యెంత తెలివితక్కువాఁడనైతివి. అప్పటి కొందరతే దానిమాట విచారింపనైతినేయని పరిపరిగతులఁ జింతించుచుఁ గడువేగముగా నా విడియున్న తావు చేరఁదలఁచి రెండుమూఁడు క్రోశములు నడిపించిన నంతలో ప్రాంతమున నొకపట్టణము గనంబడినది.

అప్పుడు సూర్యోదయ సమయమైనది. దారి స్పష్టముగాఁ గనంబడుచున్నది. తానున్న దారి యాపట్టణ నడుమనుండియే పోయెను. దానింబడి వేగముగాఁ బోవుచుండ నాయూరి బయట పెద్ద కాలువ యడ్డము వచ్చినది. యతని గుఱ్ఱము కాకాలువ యొకలెక్కా! సులభముగా దానిందాటిన నతని గుఱ్ఱము గమన విశేషమునకు వెరఁగందుచు వచ్చుటఁ గాపున్న రాజభటులు వేగమేవచ్చి యా గుఱ్ఱమును కర్దము నిలిపి యతనితో గుఱ్ఱము దిగుమని పలికిరి. అంతమాత్రమున కతండు జడియక నాకు గుఱ్ఱము దిగవలసిన యగత్యమేమో చెప్పుఁడని యడిగిన వారతని కిట్లనిరి.

అయ్యా! మా రాజశాసనమును జిత్తగింపుఁడు. ఈ కాలువ దిగక యెవఁడు దాటునో వాని నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరండని నియమించెను. అట్లు నియమించుట యేమిటికో మాకుఁ దెలియదు. మీరు దీనిం దిగక గుఱ్ఱముతోడనే దాటిరి. రాజదర్శనమునకుఁ బోదమని రాజాజ్ఞను జూపించిన నతండేమియు ననలేక యెవ్వరికైనను రాజశాసన మనతిక్రమణీయముగదాయని తలంచి వారితోఁగూడ రాజుగారి నివాసమున కరిగెను.

ఆ వార్త వినినతోడనే యారాజు సింహదమనుని కెదురువచ్చి యుచితమర్యాదలతోఁ దీసికొనిపోయి యర్ధ సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యెల్ల బంధువులను బౌరులను మంత్రులను రప్పించి వారెల్లరు విన నతని కులదేశనామంబులడిగి తెలిసికొని మిగుల సంతసించుచు నిట్లనియె.

ఆర్యా! నా పేరు ప్రతాపరుద్రుఁడు. నాకు బుత్రసంతానము లేదు. చిరకాలమునకుఁ గాంచనమాలయను పుత్రిక జనించినది. అది రూపంబునను గుణంబులను మిగులఁ బొగడఁదగియున్నది. వెదకి వెదకి దానికిఁ దగినమగనిఁ గూర్పలేక విసిగి సాధారణునికీయ నిష్టపడక యట్టిశపథము చేసితి. ఎవ్వఁడు మా యూరి బయటనున్న కాలువను దిగక దాటునో వానికిఁ గాంచనమాలను రాజ్యముతోఁగూడ నిత్తునని మనంబున నియమించుకొంటిని. నాఁడు మొదలు నేఁటివరకు దీనిం దాటినవాఁ డెవండు లేఁడు. తుదకిట్టి శపథం బేటికిఁ బట్టితినని పశ్చాత్తాపమందుచుంటిని. నేఁడు నాభాగ్యవశంబున నీవు నా ప్రతిజ్ఞాభంగము గాకుండఁ గాలువందాటితివి. నీకు నాపట్టిని రాజ్యంబుతో నిచ్చి వేసెదను. గైకొనుమనుటయు నతండు సంతసించి యంగీకరిం

చెను. సిరిరా మోకాలొడ్డువారుఁగలరా? పిమ్మట నారాజు శుభముహూర్తంబున నధిక వైభవముతోఁ గాంచనమాలను సింహదమనునకిచ్చి పెండ్లిచేసి వెంటనే రాజ్యమునకుఁ గూడ నధీశ్వరునిగాఁ జేసెను.

సింహదమనుండా దేశమున కధీశ్వరుండై న్యాయంబునఁ బ్రజలఁ బాలింపుచుఁ గాంచనమాలతోఁగూడ యథేష్ట కామసుఖంబు లనుభవించుచు నతనికిఁ బూర్వస్మృతి యేమియులేక మోహినిం గాని మదేభకుంజరునిగాని తల్లిదండ్రులఁగాని యొకనాఁడైన స్మరింపఁడయ్యె. ధనమదులకు వెనుకటి చింతయుండదను నార్యోక్తి తప్పునా?

మోహిని కథ

గోపా! యాకథ యటుండనిమ్ము! అచటఁ జెట్టుక్రిందఁ దన మగండట్లు సింహమును తరుముకొని పోయిన వెనుక మోహిని తెల్లవారువరకు మరల నతండు వచ్చునేమోయను నాసచే నొంటిప్రాణముతో నిలిచి నలుదెసలు పరికించి చూచుచుండెను. తెల్లవారినను నతని జాడయేమియును లేదు. అప్పుడప్పుడు గుండెపగుల నిటునటు తిరుగుచు నతఁడు పోయిన త్రోవంబట్టి కొంతదూరము పోయియు నతండొకవేళ నాచెట్టు క్రిందకువచ్చి తన్ను వెదకుచుండు నేమోయని మరల నాచెట్టు మొదలుచేరి యతనిం గానక పెద్ద యెలుంగున నో సింహదమనా! యో మనోహరా! యని యరచియు నెందును బ్రతిధ్వనిఁగాన తా గుండెలు బాదుకొనుచు దైవమును దూరుచుఁ దన్నుదాన నిందించుకొనుచు నరచేతఁ బ్రాణంబుల బెట్టుకొని యమ్మహారణ్యములోఁ గొంత తడవు తిరుగఁజొచ్చినది.

అప్పుడొక మూలనుండి యాయెలుంగు విని కొందరు దొంగలువచ్చి యమ్మోహినిం బట్టుకొని యొడలినున్న వస్త్రములన్నియుఁ దోఁచుకొనియు నినుపకట్టి వైచి తమ రారాధించు నొక యమ్మవారికి బలియియ్యఁదలచి చయ్యన నచ్చటికిఁ దీసికొనిపోయిరి. అప్పుడామె గుండె రాయి చేసికొని యట్టిమగఁడే పోయినప్పుడు మరణం బెట్లైనా యని తెగించి నిర్భయముగా వారివెంట కటికచీకటిలో నమ్మవారి యాలయమునకు నరిగెను. ఆ దొంగలా యంగనవట్లు అమ్మవారి గుడికిం దీసికొనిపోయి ముందు స్నానకలిపి యామెనుఁదిని బలి యియ్యఁబోవు సమయమున వారిలో నొకఁడు తక్కినవారి కిట్లనియె.

ఓరీ! తమ్ములారా! ఈ నారీమణి మిగుల నందకత్తెలాగున నగుపడుచున్నది. దీని నిష్కారణమేల చంపెదరు. నావంతు వచ్చిన సొమ్ము మీకు వదలివేసెదను. దీని నాకు భార్యగా నీయుఁడని యడిగెను. ఆ మాటవిని మరియొకండు అన్నా! నీవేనా? కాముకుఁడవు. నాకు మాత్రము మంచి యందముగల దానియందు వలపు గలుగదనుకొంటివా? హాయిగా దీనిం గౌఁగిట జేర్చువానికి దేవేంద్రుడైనను సాటి వచ్చునా! నీవు నీవంతు ధనం బిత్తువుగాని దీని నాకు భార్యగాఁ జేసిరేని నా పాలు

వచ్చిన ధనమున కిబ్బడిగా నిత్తునని పలికెను. ఆ యిరువురి మాటలను విని వేశా క్కఁడు ఓహోహో! మీరేనా భాగ్యవంతులు! మీపాటి ధనము సొమ్మును గలవారు మీగిలో నెవ్వరుగలరు? అమ్మవారికి బలి యియ్య పేరుపెట్టిరి గాన నూరుకొంటిని నావి యాయుపాయ నాకు మొదటనే పుట్టినది. దీనినే నాకు భార్యగాఁ జేసినచో మీ వంతునను వచ్చిన ధనము నిత్తునని పలికిరిగాని నేను మీ యందరకు నెలకు నూరునూటవదు పున యావజ్జీవము వేతనము నిత్తునని పలికెను.

ఈ రీతి నంగరకును గ్రమంబుగఁ గామవృత్తులు మనంబుల నంకురించినవి. అమ్మింపఁబోఁడి తమకే కావలయునని యెల్లరును గోరి కలహము పెంచుకొని కత్తులం దీసి కోపముతోఁ బెద్దతడవుపోరి తుదకు నొకరిచేత నొకరు చంపఁబడిరి. అహా! పూర్వము విష్ణుండు జగన్మోహినియై రాక్షసులనెల్లఁ బరిమార్చినట్లు ఆ మోహినియు దొంగల జంగపెట్టెను. ముచ్చులందరు నశించిన వెనుక యచ్చేడియ విధిచేష్టకు నాశ్చర్యపడుచు నయ్యయ్యో! దైవము నన్నింక నెన్నిబాధలు పెట్టుటకోగదా రావ విల్లులేదని శోకంపము చేయుచు నా గుడిలో నమ్మవారిని ధ్యానింపుచుండ నింతలో నా హృదయాంధకారంబుతోఁ గూడ దిక్కులు చీఁకటివాసి తెల్లవారెను. అప్పుడు ప్రాంతమందుఁ బ్రజల కోలాహలధ్వని వినంబడిన నది యొక పట్టణప్రాంత మనియు నూరిలోనికిఁ బోవచ్చుననియుఁ గొంతధైర్యముగా నుండెను. ఇంతలో నా యమ్మవారి పూజారి గుడికివచ్చి యందు రతీదేవివలెం బోలెఁ బ్రకాశించుచున్న యాచిన్నదానిం జూచి యద్భుతపడుచు అమ్మా! నీ వెవ్వరిదాన నీగుడిలోనికేమిటికి వచ్చితివని యడిగిన నప్పడఁతి యిట్లనియె.

అయ్యా! నా కెవ్వరును దిక్కులేరు. నాభర్త యీయరణ్యములో నన్ను విడచి మృగమును హింసింపనరిగి తిరుగా రాలేదు. మృగముచేత హింసింపఁబడెనేమో తెలియదు. నన్ను దొంగలు పట్టుకొని యాభరణములన్నియుఁ దీసికొనిపోయి తుదకు నా మూలమునఁగనే యొకరినొకరు కొట్టుకొని మృతిఁజెందిరి. అదిగో! వారి కళేబరము లందున్నవి. చూడుము. నీ మొగముచూడ మంచివాఁడవులె నుంటివి. మీ యింటఁ గొన్నిదినంబు లుండెదఁ గాపాడెదవే యని యడిగిన నతండు తల్లీ ! నీ కేమియు భయములేదు. మాయింటఁబెట్టుకొని పుత్రికవలె జూచుకొనియెద రమ్ము. నీ భర్తను దొంగలఁగలసిన యోదార్చుచు నప్పుడతని యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. అతని భార్య మిగుల గయ్యాళి. ఆ యిల్లాలిం జూచి కోపముతో నీ పడుచు నెచ్చటినుంచి తెచ్చితివి? ఇది యెవ్వతెయని యడిగిన దానికతం డిట్లనియె. ఓసీ ! ఇది యొక రాజకుమార్తె. పాపము కొనదాంతరమున బంధువులతో విడిపోయినదఁట. అమ్మవారి గుడిలో చేరినది. కొన్నిదినములు మనయింట నుండును. దీని మర్యాదగాఁ జాడవలెనుటయు నుక్కలట పండ్లు పటపట గొఱుకుచు నీ యాశయము నే నెఱుంగుదును. ఇది చక్కని చిన్నదని చెప్పి నే నేమైన నందునని యిట్లనుచుంటివి. నాకన్న యిది యందము గలదియా? అదియునుగాక చెడిపోయినట్లు కనుపించుచున్నది. ఇంతకుపూర్వ మెందర నుంచుకొని విడిచినదో. ఇట్టిది మనయింట నుంచినచో మనకుఁగూడ నల్లరివచ్చును.

చాలు చాలు మరియొక యింటికిఁ దీసికొనిపొమ్ము. ఊరిలో విటపురుషుల పెక్కండ్రు గలరని పలికిన నా మాటలాలించి యమ్మోహిని చెవులు మూసికొని శివ శివా ! ఏమయ్యా! యీమె యిట్లనుచున్నది? నీవు నన్నట్టి యుద్దేశముతో దెచ్చితివా యని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

తల్లీ ! నీ యుల్లంబున నట్లెన్నఁడును తలంపకుము. నీవు నాకుఁ గూతురవు. ఈ నిర్భాగ్యురాలి కేమి తెలియును. అది యెప్పుడును మర్యాద తెలియక యట్లే కూయుచుండును. దాని సంబంధము నీకేమియు లేదు. నీయిష్టము వచ్చినట్లు సంచరింపుమని పలికి పెండ్లామును తిట్టి యమ్మోహినిని సగౌరవముగాఁ దన యింటబెట్టుకొని కాపాడుచుండెను. మోహిని య[illegible]ని యింట నున్నప్పుడు తనకుఁ దగిన కృత్యంబులు చేయుచు సంతతము తన భర్తను గురించి చింతించుచు, నితర ధ్యానము లేక కాలక్షేపము చేయుచుండెను.

ఆ పూజారి భార్య నొక కంసాలితోను కోమటితోను సాంగత్యము గలిగి యున్నది. నిత్యము రాత్రులయందు వారిరువురు నొకరు విడిచి యొకరు వచ్చుచుందురు. ఈరీతిఁ బెక్కు దినములనుండి జరుగుచున్నను నాపూజారి గుర్తెఱుంగఁడు. ఒక్కనాఁడు రాత్రి మోహిని యొద్దియోపనికి వాకిటికి వచ్చెను. అప్పుడు కంసాలి గోడ ప్రక్కను పొంచియుండెను. అదిచూచి మోహిని భయపడి దొంగ దొంగ యని యఱచెను. ఆ ధ్వనివిని పూజారి దీపము తీసికొనివచ్చెను.

వానికిఁ దప్పించుకొనిపోవ వేరదారి లేమింజేసి యాపూజారి ముందరినుండియే పారిపోయెను. ఆ పూజారి దీపము వెలుగున వాని నానవాలు పట్టి వాఁడు దొంగతనము చేయువాఁడు కాఁడనియు జారత్వమునకే వచ్చెననియు ననుమానపడి నాఁటినుండియు భార్య నితర మిషలచే దండింపఁదొడంగెను. ఆయదలింపా కులట గ్రహించి మోహిని మూలముగాఁ దనగుట్టు బయలయ్యెనని యామెంజంపఁ బ్రయత్నించుచుండెను. ఆ పూజారి భార్య యొకనాఁ డెల్లో విషచూర్ణము సంపాదించి కొంత మిఠాయి చేసికొని యుండలలో నావిష చూర్ణము గలిపెను. మంచియుండలును, విషము గలిపిన యుండలును గురుతుగా నొక పెట్టెమీఁద బెట్టెను.

ఆ రాత్రి పూర్వమువలె గంసాలివచ్చి దాని మంచముక్రింద దాగియుండెను. నాఁటిరాత్రి ప్రొద్దుపోవువరకు పూజారి నిదురపోలేదు. ఆ జారిణి తన విటుని యునికి బయలుపడునని దీపమార్పినది. అపుడు అర్చకుఁడు నిద్రపట్టక భార్యతో దీపమారిపోయినది. లేచి వెలిగింపుము నాకు నీ విందాక చేసిన మిఠాయి కొంచెము పెట్టుము. అని యడిగెను. ఆ మాటలు విని యది యటునటు దిరిగి దీపము వెలిగించు సాధన మెక్కడనున్నదో తెలియలేదని చెప్పుచు మందసము మీదనున్న మిఠాయి యుండలఁ గొన్ని తెచ్చి మగని కిచ్చినది.

అందులో రెండు మిఠాయియుండలను మంచముక్రింద దాగియున్న యుపపతికి సందిచ్చినది. అది పెట్టెమీఁదనుండి మిఠాయి తీసికొనివచ్చునపుడు చీకటిలో నానవాలు పట్టలేక విషము గలిపిన యుండ యొకటి వానితో దీసికొనివచ్చెను. ఆ యుండయే యెఱుంగక యుపపతి కిచ్చుటచే నది తిని కొంచెములోనే వాఁడు మృతినొందెను. తానొకటి తలఁప దైవమొకటి తలంచుననుసామెత తప్పునా? ఆ లంజ మగనికి నిద్రపట్టిన వెనుక మంచముక్రింద జేయిపెట్టి యతని పైకి రమ్మని సంజ్ఞ చేసెను. అతండు దానికి మరల నుత్తరము చెప్పలేఁడు. అపుడు వానికి నిద్రపట్టిన దనుకొని గట్టిగా లేపినది కాదు. తెల్లవారుజామున వర్తకుఁడు యథాప్రకారము గుడియొద్దకు బోయెను. తర్వాత నా రంకులాడి దీపము వెలిగించి యా కంసాలిని లేపెనుగాని యేమియుఁ బ్రయోజనము లేకపోయెను. వాఁడు చచ్చెనని గ్రహించి చీకటిలో విషముంచిన మిఠాయియుండ యతని కిచ్చితి గాఁబోలునని పశ్చాత్తాపతప్తయై గుండెలు బాదుకొనుచు వాఁడు చచ్చిన శోక మొకటియేగాక యుదయంబున రాజభటులు జూచి దన్ను శిక్షింతురను వెరపు మనంబునఁ బాధింపుచుండఁ బెక్కు తెరంగులఁ జింతించుచుండెను. ఇంతలో దెల్లవారునప్పుడు వచ్చు వైశ్యకుమారుఁడు గోడదుమికి లోపలకు వచ్చెను. వానిం జూచి యా రహస్యము వానితో జెప్పి యెట్లయిన నీ యుపద్రవము దాటింపుమని వేడుకొనెను. ఆ కోమటి యట్టిమాట వినినతోడనే గడగడ వడఁకుచు అయ్యో బాబు! నాకు గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవి. ఏమియుం దోచకున్నది. రాజభటులు జూచినచో నిన్నును నన్నునుగూడఁ దీసికొనిపోయి చెరసాలఁ బెట్టుదురు. నీ పాదములకు మ్రొక్కెదను నన్నేలాగుననైన మా యిల్లు చేర్చుము. సొమ్మేమైన గావలసినచో నిచ్చెదను. ఇందునిలువ నాకు భయమగుచున్నదని పిరికితనముగాఁ బలికిన నది వాని కిట్లనియెను.

ఓయీ! నీవు వెరువకుము. దీని గురించి నీ కేమియు మాట రానియ్యను. మా యింటనున్న మోహినిమీఁద నీ నేరమంతయుఁ ద్రోసివేసి దానిని శిక్షింపఁజేసెదను. ఈ శవమును మనము మోసుకొనిపోయి దానియింటఁ బెట్టుదము రమ్మని పలికిన యతండు కాలివైపు తాను తలయంపినిబట్టి యాశవమును మోసుకొనిపోయి మోహిని పరుండియున్న గదిలో మంచముక్రింద మెల్లగాబైచి యామె లేవకుండునట్లు తలుపులు వేసి యరిగిరి. ఆ కోమటి యింటికరిగియు నుదయంబునఁ దనమీఁద నేమి వచ్చునో యను వెరపుతోనుండెను. అంతట నా చెడిపె యుదయంబున లేచి పాఁచిచేయుచు మోహినీ! లెమ్ము లెమ్ము. తెల్లవారిన మాటయే యెఱుంగకుంటివి. ఇంతయలపునకు [illegible] చేసితివని లేపిన నులికిపడి యక్కలికి లేచినది. లేచినతోడనే మెత్తగా

నామె కాలికి శవము తగిలినది. దానికి బెదరి యమ్మదవతి అయ్యో! యిచ్చటనెవ్వరో యుండిరని యరచెను.

అప్పుడా పూజారి భార్య తలుపులు తెఱచిజూచి మోహినీ! కంసాలి యిచ్చటఁ బరుండి యున్నాడేమి? యని యడిగెను. ఆ మోహిని దానితో అమ్మా! యీతండిచ్చటి కెట్లు వచ్చెనో నే నెఱుఁగనని చెప్పెను. అప్పుడా టక్కులాడి ముక్కుమీఁద వ్రేలు వైచుకొని ఔరౌరా! యెంతదానివె ఛటియా, నీ గుణము తెలిసినది. వీనిఁ బెట్టుకొని యుంటివా? తెల్లవారినది లేపి వాని నింటి కంపుము. అని పలుకుచు నిమ్మట వాఁడు చచ్చియుండెనని యప్పుడే తెలిసి నల్లబడియుండుచు గుండెమీఁద జేయివైచుకొని అమ్మయ్యో! యేమి జరిగినదో జూచితివా? వీడిప్పుడు చచ్చియున్నాడు. యేమియు నెఱుంగని దానివలె నట్లు తెల్లబోయెద వేమిటికి? యథార్థము చెప్పుము. నీ కతంబున మాకుగూడ మాట రాగలదు. నీ కులగోత్రములు తెలిసికొనక యింట బెట్టుకొనినందులకు నామగని కీపాటి శాస్తి కావలసినదే యని యనేక ప్రకారములుగా నా పతివ్రతను నిందించుచు వీథిబడి యో పెద్దమనుష్యులారా! యో రాజభటులారా! యిటురండు. మా యింటనున్న తొత్తు నరహత్య చేసినదని యరచిన విని రాజభటు లా యిల్లు జొరబడి కంసాలి శవమును, రెండవ శవమువలెఁ గదలక ధ్యానించుచున్న మోహినిం జూచిరి.

అప్పుడా రాజభటులు పూజారి భార్యం జూచి యీ చిన్నది యెవ్వతె? యీయింటి కెట్లు వచ్చినదో చెప్పుమని యడిగిన నది నేరెఱుంగునవారితో నిట్లని చెప్పదొడంగెను. అయ్యా! కొన్నినెలల క్రిందట నా మగఁడు ఈ లంజనుదెచ్చి యింటఁబెట్టెను. దీనివైఖరియంతయుం జూచి యప్పుడే వలదని చెప్పితిని. నామాట పాటిసేయకుండుట చేతనే యీహాని తగిలినది. ఇది వచ్చినది మొదలు దీని యందమును వలచికాఁబోలు విటపురుషులు మా యింటిచుట్టు తిరుగుచుండిరి. ఈ కంసాలియుఁ దరుచు వచ్చుచుండెడివాఁడు. నాకేల యని యుపేక్షగా నూరకుంటిని. నిన్న రాత్రి యేమి హేతువు చేతనో వీనిం జంపినది. ఆ రహస్యము నాకుఁ దెలియక పూర్వమువలెఁ దెల్లవారు జామున లేవమి సందియమందుచుఁ దలుపు దెంతకుబోయి లేపితిని. అప్పుడును లేచినది కాదు. పిమ్మట దలుపు తెరచిచూడ కంసాలి శవము గనంబడినది. నేను భయపడి యితడెవ్వఁడు యిట్లేల చచ్చియున్నాఁడని యెంత యడిగినను బెల్లముగొట్టిన రాయివలె మాట్లాడినదికాదు. అప్పుడు యీ నేరము మా యింట జరిగినది కావున వెరపుజెంది వీథిఁబడి మిమ్ములను బిలిచితిని. ఇదియే నే నెఱిఁగిన కథ యని యా బోంకరి వారితో జెప్పినది.

పిమ్మట వారు మోహినిం జూచి దీనికి నీవేమి చెప్పెదవని యడిగిరి. అప్పుడా సాధ్వి మనంబున నది చేసిన కల్పనకు వెరగుజెందుచు దైవము తనను మరలఁ దెచ్చిన

చిన్నదాని గురించి చింతించుచు నెట్లయినను జాగనెంచియున్నది గావున వారికేమియు నుత్తరమియ్యక నేరము చేసినట్లే యొప్పుకొనుదానివలెఁ దలవంచి యూరకుండెను. అప్పుడా రాజభటులు ఆమెను నేరము చేసినదానిగా విశ్వసించి సంకెళ్ళవైచి బంది గృహంబునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. వైద్యులా శవమును గోసి పరీక్షించి విషప్రయోగము మూలముగాఁ జచ్చినట్లు తెలియఁజేసిరి. అప్పుడు రక్షకపురుషులు పూజారి భార్యను సాక్ష్యము చెప్పుటకు నిశ్చయించి యానేరము న్యాయాధిపతి యొద్దఁ బెట్టిరి. ఆ న్యాయాధిపతి యంత బుద్ధిమంతుఁడు కాఁడు. ఆ సాక్ష్యమంతయు విచారించి ఆమె మాట్లాడకపోవుటయే నేరము చేయుటకు నిదర్శనమని నిశ్చయించి యా చిన్నదానికి నురిశిక్ష నుత్తరమిమ్మని యప్పుడు రాజాజ్ఞను యజ్ఞదత్తునికి వ్రాసికొనెను.

గోపా! పూర్వము సింహాదమనుండు ప్రాణాంతకమున కరుగుచు మేడమీఁద గొలుసున్న మణిమంజరియను రాజపుత్రికతో నొక రాత్రి క్రీడించి యేగిన వార్త నీవు వినియేయుంటివి. ఆ మణిమంజరి గర్భము ధరించినది. ఆ రహస్య మామె తండ్రి దాసీముఖంబుగాఁ దెలిసికొని గూఁతురుపై గోపముసేయక పండితులఁ బిలిపించి యా వృత్తాంతము వారికిఁజెప్పి మణిమంజరి దోషురాలా? యని యడిగెను.

అప్పుడు పండితులు విమర్శించి శకుంతల మొదలగు రాజస్త్రీలఁ గొందరఁ దృష్టాంతముఁజూపి గాంధర్వవివాహంబున స్వతంత్రముగాఁ బతిని స్వీకరించుట రాజపుత్రికలకు ధర్మమేయగుట నిర్దోషురాలే యని చెప్పిరి. పిమ్మట రాజు సంతసించుచు నుత్సవముల పెక్కు చేయించెను. ఆ మణిమంజరికి శుభలగ్నంబునఁ బుత్రుఁడు జనించెను. వానికి యజ్ఞదత్తుఁడను పేరుపెట్టిరి. ఆ కుమారుండు ఆకారంబునను, గుణంబులను, పరాక్రమంబునను, బుద్ధికౌశల్యంబునను, సింహాదమనుని బోలి యుండెను. పదియారేఁడుల వచ్చినకొడనే యారాజు దౌహిత్రుడైన యజ్ఞదత్తునికిఁ బట్టాభిషేకముజేసి తపోవనంబున కరిగెను. యజ్ఞదత్తుండును తల్లివలన తన తండ్రి వృత్తాంతమంతయు విని యా లోపమునకై పెక్కు తెరంగులఁ జింతింపుచుండెను.

అందు రాజ్యము సేయుచున్న యా యజ్ఞదత్తుఁడు న్యాయాధిపతి వ్రాసిన జాబునుజూచి తాను సింహాసనమెక్కి కొంతకాలమయ్యెను. మొదటనే యొక యాఁడుదానికి నురిశిక్ష నాజ్ఞయిచ్చుటకు శంకించి యానేరమును గురించి జరిగిన గ్రంథమంతయుఁ దనయొద్దకుఁ బంపుమనియుఁ దానే విచారించి శిక్ష విధింతుననియు న్యాయాధిపతికి వ్రాసి యా గ్రంథమంతయుఁ దన చెంతకుఁ దెప్పించుకొనెను. విచారణ దివసంబున యజ్ఞదత్తుఁడు విద్వాంసులను, మంత్రులను, సామంతులను, పౌరులను, చెలికాండ్రు సభనలంకరింపఁ బెద్దకొలువుదీర్చి యప్పటికి మోహినిం బిలిపించి పూజారి భార్యవలన మరల సాక్ష్యమును బుచ్చుకొని యా సాక్ష్యము మూలముగానే మోహిని చేసినదేయనట్లు దృఢపరచెను. సాధారణముగా జారిణికి నుపపతియందున్న మక్కువ పెనిమిటియందును నుండదనియు, నట్టి ప్రేమాస్పదుని విషముపెట్టి యేటికి జంపునని, మౌనమవలంబించి యుండుటయే నేరము స్థాపించుటకు నాధారమగుచున్నదని

వ్రాసిన న్యాయాధిపతి యభిప్రాయము తప్పనిస్థిరపరచి సూక్ష్మబుద్ధియైన యజ్ఞదత్తుఁడు మోహిని నిరపరాధిని యని నిశ్చయించి యామెతో నిట్లనియె.

అమ్మా! నీవిట్లు మౌనమవలంబించి యుండుటచే నీమీఁదను నేరమే స్థాపింపఁబడుచున్నది. నీ మొగంబుజూడ నపరాధము జేసినట్లు గనంబడదు. నీ వెద్దియో యాపదజెంది ప్రాణత్యాగమునకై తెగించి మాట్లాడకుంటివి. నీ విరాగమల్పమతులు తెలిసికొనలేక నీవే నేరము చేసినదానవే యని నిందింపుచున్నారు. లోకాపవాదము పాపకారణమే యని పెద్దలు జెప్పుదురు. ఊరక నీవట్టి యపవాదము బొందనేటికి? యథార్థముచెప్పి యీనింద బాపుకొనుమని పలికిన నామోహిని యతని చల్లనిమాటలచేఁ దన హృదయసంతాపము కొంత తొలంగ నొక్కింత తలయెత్తి యతని కిట్లనియె.

దేవా! అష్టదిక్పతుల యంశమువలనఁగదా రాజు జనించెను. అట్టి దేవతాసంభూతులగు మీరు యెఱుఁగనిది గలదా? నేనీ నేరము చేయలేదని చెప్పినలాభమేమి? నన్ను నాపత్సముద్రంబున ముంపఁదలంచిన దైవసంకల్పమును నేను మార్పఁగలనా? ప్రయాసపడి యపరాధము తప్పించుకొని బ్రతికినను సార్థకమేమున్నది? కావున నా వృత్తాంతముతో మీకేమియు నిమిత్తములేదు. నాకు వేగమ యురికి యాజ్ఞ యిప్పింపుఁడని వేఁడుకొనెను.

ఆ మాటలచే యజ్ఞదత్తునికి నామెయందు మరియు నక్కటికము బొడమినది, తదీయ వైశ్యత్వమున కచ్చెరువందుచు మరలనిట్లనియె. అమ్మా! యథార్థము చెప్పినచో నీకేమి లోపమున్నది. అన్యాయముగ నిన్ను నురితీయ నాజ్ఞాపించుటకు నేనంత దుర్మార్గుఁడననుకొంటివా? నన్నుఁ బుత్రునిగా దలంచి నీవృత్తాంత మెఱింగింపుమని వినయపూర్వకముగాఁ బ్రార్థించిన నతని మాటలఁ ద్రోసివేయలేక మెల్లన నిట్లనియె.

అయ్యా! మీరిట్లు సాదరముగ నన్నడుగుచుండ జెప్పకునికి మూర్ఖతగా నుండును. వినుండు నాపేరు మోహిని. నన్ను బాల్యంబునందే యొకబ్రహ్మరాక్షసి యెత్తుకొని పోయి ద్వీపాంతరమందున్న పాతాళగృహములోఁ బెట్టి పోషింపుచుండెను అప్పటికి, గొంతకాలము క్రిందట సింహదమనుండను రాజకుమారుఁ డొక కార్యమునకుఁ వచ్చెను. అతండును మణిమంజరి యను రాజపుత్రిక మార్చిన యుత్తరము మూలముగా నా రక్కసి గుట్టంతయు గ్రహించి దాని జంపి యంగున్న నన్ను గాంధర్వ వివాహంబున స్వీకరించి కొంతకాలమా గుహయందు క్రీడావిశేషము లనుభవింపుచుండెను. అంత నొక్కనాఁడు తల్లుల కన్నుగ్రుడ్డుల మూలముగాఁ బూర్వస్మృతి గలిగి యప్పుడే కదలి యద్భుతవేగము గలిగిన తన గుఱ్ఱముమీద నన్నెక్కించుకొని యా గుహవెడలి సముద్రంబుదాటి యావలియొడ్డు చేరెను.

నాకు నరణ్యములోఁగల వింతలన్నిటి జూపుచు నొకనాఁడు రాత్రి యొక చెట్టు క్రింద బసజేసి మాట్లాడుకొనుచుండ నొక సింహము మమ్ముఁ జంపవచ్చినది. అప్పు డతండు గుఱ్ఱమెక్కి కత్తిదీసికొని దానిపై బడెను. అదియు బాఱిపోయిన దానివెంట నతండు తరుముకొనిపోయెను. ఆ సింహమును సింహదమనుండును నెప్పటికిఁ బోయిరో కాని యా రాత్రియు మరునాఁడుగూడ రాలేదు. నేను జింతించుచు నడవిలో దిరుగుచుండఁ గొందరు దొంగలువచ్చి నన్నుఁ బట్టుకొని వస్త్రములు దోచికొనియు విడువక అమ్మవారికి బలియియ్య గుడియొద్దకుఁ దీసికొనివచ్చిరి గాని పాపము నామూలముగనే వారెల్లరు మృతినొందిరి. పిమ్మటఁ దెల్లవారుసమయమున నీయూరివాఁడు యాగుడి యర్చకుఁడు వచ్చి నన్నాదరించి తన యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను.

వారియింట నేను కాలము గడుపుకొనుచుండ నొకనాఁ డుదయమున నేను లేచునంత నా మంచముక్రింద నీశవము బడియున్నది. కారణము నాకుఁ దెలియదు. దీని గుఱించి పూజారి భార్య నామీద నెంతయో కల్పనజేసినది. ఎట్లయినఁ జచ్చుటయే మేలని యన్నిటికి నొడంబడి యూరకుంటిని. ఇదియే నాకథ. మీకుఁ దోచినట్లు చేయుఁడని యూరకున్నంత, యజ్ఞదత్తుఁడంతకుమున్నె తన తల్లివలన సింహదమనుని కథ వినియుండుట నతండే తన తండ్రియనియు మోహిని తల్లియనియు నెఱింగి గుండె ఝల్లుమన నెల్లరుచూచి వెరగందుచుండఁ దటాలున నా సింహాసనమునుండి లేచి యా మోహిని పాదంబులంబడి యిట్లనియె.

తల్లీ! నేను నీ పుత్రుండను. నీ పతి సింహదమనుండు మా తండ్రియే. నీవు చెప్పిన మణిమంజరియందు జనించి మాతామహార్జితమగు నీ రాజ్యంబు బాలించుచుంటిని. అన్నన్నా! నీవెట్టి యిడుమలబడుచుంటివి. కావమ్మ. నీవిఁక జింతింపకుము. మా తండ్రి బ్రతికియున్నాఁడుగదా! యెచ్చటనున్న వెదకి రప్పించెదను. నీవు పూర్వజన్మ కర్మమూలముగా నిట్టిబాధలు పడుచుంటివి. కర్మ పరిపక్వమైనట్లు తోచుచున్నది. ఈ మిషగా నాయొద్ద జేరితివి. లేనిచో నెట్లు తెలియనగు! నంతఃపురమునకు బోదము రమ్ము మణిమంజరి నీకు శోకోపశమనము చేసెఁడుగాక యని పలికి ఆమె నిందబాపుటకై యా పూజారి భార్యపలికినదే నిజము వెల్లడిసేయఁదలఁచి యొక యినుపగునపము నెఱ్ఱగాఁ గాల్పించి యదార్థము చెప్పనిచో నర్చకునిభార్యను కాల్చుమని యాజ్ఞాపించెను. అయ్యాజ్ఞానుసారముగా రాజకింకరులు గాల్చిన లోహపుగణము నంటించఁబోవు సమయంబున భయపడి ఆ చెడిపె గడగడ వడకుచు అయ్యయ్యో! నాకంటింపకుఁడు, [illegible]రుఁడు నిజము చెప్పెదనని మొఱ్ఱపెట్టుచు దాను మిఠాయిలో విషముంచి [illegible] తెలియక యుపపతికిఁ బెట్టుటయు నతఁడు చచ్చినవెనుక యను కోమటియు [illegible]నిపోయి మోహిని గదిలో నుంచుటయు నావిధమీఁదనే నేరముంచుటయు

లోనగు వృత్తాంతమంతయుఁ జరిగినట్లు చెప్పెను. అప్పుడు సభ్యులెల్లరు తెల్లవోయి దాని విని యింత వాక్కులతోనే మోహిని యోర్పునుగురించియు యజ్ఞదత్తుని బుద్ధి సూక్ష్మతను గురించియు మిగుల స్తుతించిరి.

అంత ననంతకోపముతో యజ్ఞదత్తుండు అర్చకుని పెండ్లామునకు నురిదీయ నాజ్ఞాపింపఁబూనుటయు, మోహిని సమ్మతింపక యర్చకుఁడు ఆపత్కాలములోఁ దనకుఁ జేసిన యుపకారమునకు మారుగా దానిఁ గాపాడవలయునని యజ్ఞదత్తుని బ్రతిమాలుకొనియెను. తల్లి మాట త్రోసివేయక యజ్ఞదత్తుఁడు దాని క్షమించి సామాన్యశిక్షతో విడిచిపెట్టెను.

పిమ్మట యజ్ఞదత్తుఁడు సగౌరవముగా మోహినిని మణిమంజరియున్న యంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి యామెవృత్తాంతమంతయు దల్లికిఁ జెప్పెను. మణిమంజరియు మోహిని సంతోషమునొందఁ జెక్కుటెరంగులుగారవింపుచు దుఃఖోపశమనములైన మాటలచే నోదార్చెను. మోహినియు మణిమంజరికి నమస్కరించి యామె చేసిన యుపకారమును గురించి సంతసించుచు సింహదమనుఁడు తనతోఁ జెప్పిన మాటలన్నియుఁ జెప్పుచు నామెను అక్కగానే భావించి క్రమంబునఁ దానుబడిన యిడుమల గొంతెము మరవఁజొచ్చెను.

మణిమంజరియు మోహినియు నిరంతరము సింహదమనుని గుణించియే చెప్పుకొనుచుఁ ఉదాసీనచిత్తలై విరాగమతులతోఁ గాలక్షేపము చేయుచుండిరి.

యజ్ఞదత్తుఁడును తల్లుల సంతాపము జూడలేక తంత్రివరయు నుపాయముల పెక్కు చింతించి యొకనాఁడు తన తల్లుల రూపములు చిత్రఫలకంబుల వ్రాయించి పరిచారకుల చేతికిచ్చి యారూపములు సాభిప్రాయముగాఁ జూచినవారి నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరండని యాజ్ఞాపించి యంపెను. రాజభటులు రాజశాసనప్రకారమా చిత్రఫలకంబులం గొని యనేక దేశములు దిరుగఁజొచ్చిరి.

అంతట సింహదమనుఁడు కాంచనమాలతో యథేష్టసుఖంబు లనుభవించుచు రాజ్యతంత్రరతుండై పూర్వస్మృతిలేక తిరుగుచు నొకనాడు విహారార్థ ముద్యానవనంబున కరుగుచు నంగడిలో నొకచోట బహుజనులు గుంపుగూడియుండుటఁ జూచి యది యేమియో కనుంగొని రండని కింకరుల నంపిన వారు తెలిసికొనివచ్చి యిట్లు చెప్పిరి. అయ్యా! అడవినుండి చెంచులొక చిత్తరువు పెట్టెతో వచ్చిరి. పెట్టెలోఁ దనుపుకరని నేమియో మెఱయుచున్నవి. వానినెవ్వరు నిరూపింపలేకుండిరి. ఆ పెట్టెయుఁ బంగారము వదనిలో వారికొక చెట్టుక్రింద దొరికినదఁట. ఆ చిత్రమును జూచుటకై యనేకులు గుంపులుగూడిరి. పెలపై నచో దేవరవారి యొద్దకుఁ దీసికొనివత్తుమని పలికిరి. ఆ మాటలు విని యతఁడు ధ్యానించుచు నా వస్తువులతో వారినిటకుఁ దీసికొనిరండని యాజ్ఞాపించెను.

పిమ్మట వారెండు లావస్తువుల తెచ్చి రాజాముందర బెట్టిరి. దానిం జూచిన తోడనే సింహదమనునికిం గలిగిన దుఃఖమింతని చెప్పుటకు వలనుకాదు. గద్దెపై నుండి నేలంబడి మూర్ఛిల్లి కొంతసేపటికిం బరిచారకులు చేసిన యుపచారములచేం దెప్పరిల్లి అయ్యయ్యో! యెంత మరపుజెందితిని! మోహిని యడవిలో నేమైనదోగదా! ఏమేమి? ఇది స్వప్నమా? లేక నిజముగా రాజ్యమే చేయుచుంటినా? నాకు రాజ్యమెట్లు వచ్చినది? మోహినియు నేనును పాతాళ భవనములోనేకదా యుంటిమి. లేదు లేదు. అటనుండి వెడలి యడవిలోం జెట్టుక్రింద నున్నప్పుడు సింహము మూంపమునం బడి పోతినా? జ్ఞాపకమువచ్చినది. ఈ చిలుక నేను తెచ్చినదేకదా? ఈ గుఱ్ఱములు మా తల్లివి కావా? అన్నన్నా? ఎన్నాళ్ళయినది. రాజ్యమదము వచ్చినంత మరపు జెందించునే యని యనేక ప్రకారముల వెఱ్ఱివానిం బోలె బలవరించుచు వారలం జూచి యోరీ? మీకివి యెచ్చట దొరికినవో చెప్పుండని యడిగెను.

వారిద్దరు పాదంబులం జేతులుచేర్చి మ్రొక్కుచు సామీ! మేము వీనిని దొంగతనము చేసి తీసికొనిరాలేదు. అడవిలోం దిరుగుచుండ నొకచెట్టుక్రింద దొరికినవి. ఇవి మాకు దొరికి చాలదినములైనవి గాని యిన్నాళ్ళవరకుం గ్రామాలకు రాలేదుగానం దీసికొని రాలేదు. మా గుడిసెలలోనే దాచియుంచితిమి. పెట్టెలోనివేమియో మాకు దెలియకున్నవి. ఏలినవారికిం గావలసినచోం దీసికొనుడని చెప్పిరి. ఆ మాటలు విని యతండు గన్నులనీరు గార్చుచు నోరీ! ఆ చెట్టుక్రింద నొక చిన్నదాని జాడలేదా యని యడిగెను. వారిద్దరు అయ్యో! ఆ చెట్టుదగ్గిర మా కెవ్వరును గనంబడలేదు. ఈ పెట్టెయుం బంజరము మాత్రమే యున్నవి. మనుష్యుల జాడలున్నవని చెప్పిరి.

అంత నాసింహదమనుం డపారమగు శోకముతో నాపంజరమును పెట్టెయు దీసికొనిం యప్పుడ సభాంతరమునకు నరిగి ముఖ్యామాత్యుని రప్పించి ఆర్యా! నాకు గార్యావసరములు గొన్ని యున్నవి. దేశాంతరమున కేగుచుంటిని. నేనుదిరుగ వచ్చుదనుక నీవే రాజ్యంబు పాలించుచుండుమని చెప్పి తనముద్రిక లిచ్చి వేసెను. తర్వాత నతండు అంతఃపురమున కరిగి కాంచనమాలతో నేదియో మిషచెప్పి యెట్టకేలకు నానిద నొడబరచి యూచించి పంజరమును పెట్టెనుమాత్రము గైకొని యొకడే యేకాంతముగాం బురిమువెడలి యడవిమార్గంబునం బడి మున్ను తాను మోహినిని విడిచిన తావు వెదకుచు దిరిగెను. ఎందును నామెజాడ యగుపడినదికాదు—

అంతంతన లేని విచారముతో నొడలెల్ల భస్మము బూసికొని బైరాగియై యా రెండువస్తువులను విడువక యనేక పురములు నగరులు తీర్థంబులు దిరుగుచుండెను. అట్లు దిరుగుచు నొకనాడు ఒకగ్రామంబున వీధివెంబడి పేయుదంతంబులకుం గట్టిన పటముల ద్రిప్పుచున్న రాజభటులం గొందరగాంచి సింహదమనుం డాపటములో నేమి

యున్నదని యడిగిన, వారు అయ్యో! చూడుఁడు అని యాపటముల వంచి చూపించిరి. సింహదమనుఁడు అందున్న విగ్రహములలో వజ్రమంజరిని గురుతుపట్టలేదు. మోహినిని గురుతుపట్టెను.

సింహదమనుండట్లు మోహిని పటమును జూచి కొంతసేపు తానుగూడ చిత్తరు బొమ్మవలెఁ గదలక యట్టె నిదానించి చూచి మోహినీ నీవు మనుష్యరూపము విడచి దివ్యరూపము ధరించితివా? నన్ను మరచితివే. మాట్లాడవేమి. నన్నుఁ గృతఘ్నునిగాఁ దలచితివా? నీ పాదంబులం బడిమొదను. నా యపరాధము సైపుము. రాజ్యమదాంధుడనై నిన్ను మరచితిని. తప్పు మన్నింపుమని పలుకుచు చిత్తరువునున్న యా మోహినినిఁ గౌగలించుకొనఁబోవుచుఁ జెక్కులు ముద్దుపెట్టుకొనుచు విరహతాపం బంతకంతకు నతిశయించుచుండ నా పటమును విడువక నలిబిలి చేయఁ దొడంగెను.

అప్పుడు రాజకింకరులు అతని విరాళియంతయుఁ జూచి పెక్కు తెరంగులఁ జింతించుచు సన్యాసీ! నీకేమైన పిచ్చిపట్టినదా? యూరక మాపటమును నలుపుచుంటివే? మా రాజునొద్దకు రమ్ము పోదమని నిర్బంధించిరి.

అప్పుడతఁడు కొంచెము మోహము మరలించుకొని అయ్యో! నేనేమి తప్పు చేసితిని. మీ రాజు నన్నూరక శిక్షించునా! యొక కారణంబునం దొందరపడి యీ పటమును నలిపితిని. యీ మాత్రము తప్పుసైచుఁడు. నన్ను మీ రాజునొద్దకుఁ గొనిపోకుఁడని బ్రతిమాలఁ దొడంగెను.

కింకరు లామాటఁ బాటింపక ఇదిగో రాజశాసనము— పరికింపుము ఈ పటమును నలియఁ జేసినందులకు నిన్నుఁ గొనిపోవుట కాదు. సాభిప్రాయముగాఁ జూచుటయే నేరమని పలికి యతం డెన్ని చెప్పినను వినక బలాత్కారముగా యజ్ఞదత్తుని పాలికిఁ దీసికొనిపోయిరి. సింహదమనుండు వారి నెదిరింప సమర్థత గలిగియు నిప్పటి స్థితినిట్టే యుట్టటనక వారివెంట నరిగెను. యజ్ఞదత్తుఁడు సభచేసియున్న సమయంబున రాజభటు లాబైరాగిని తీసికొనిపోయి రాజు ముందర నిల్పి, అయ్యా! మేము తమ యాజ్ఞానుసారముగానే పటములతో ననేక దేశములు తిరిగితిమి. ఎందును యెవ్వరును శంకింపలేదు. యీ బైరాగి దీనిని జూచినది మొదలు మోహినీ! మోహినీ! యని పరితపించుచు నీ పటమును గౌఁగలించుకొని పెద్దశబ్దము విడువక గడబిడ జేసెను. దానం జేసి యీతనిం దీసికొనివచ్చితిమని చెప్పిరి. యజ్ఞదత్తుఁడు తండ్రి నెఱుఁగమి యానవాలు పట్టలేదు. సన్యాసిగానున్న నాజానుబాహుత్వాది రూపసౌష్ఠవమునుబట్టి సందియ మందుచు నతనితో నిట్లనియె

అయ్యా! తమదేశమేది? ఈ పటముం జూచి యేమిటికి శోకించితిరి? యదార్థము చెప్పుడు. మీకేమియు భయములేదని సగౌరవముగా నడిగిన విని యతం డిట్లనియె. అయ్యా! బైరాగిగానున్న నాకు భయమనునది యొకటిగలదా! నేనొక కారణమున నాపటమును జూచి శోకించితిని. నా శోకమున మీకేమి నష్టమువచ్చినది? నా వృత్తాంతము మీతో నేమని చెప్పుదును? సిగ్గు సిగ్గు. నా యిడుమలన్నియు జెప్పుకొనుటకు పది దినములుబట్టును. నన్నుఁ బోనిండు పోయెదననుటయు యజ్ఞదత్తుఁడు అతని మాటలచేతనే తన తండ్రియని బాగుగా విశ్వసించి యిట్లనియె. అయ్యా! మీవంటి మహాత్ముల యిడుమలు గనుంగొని తీర్చుట [illegible] ముఖ్యమైన పనియై యున్నది. నాతోఁ జెప్పిన నేమి లోపమున్నది? నన్ను మీ పుత్రునిగాఁ దలంచి మీరీ పటమును జూచి శోకించిన కారణం బెఱిగింపుండని వేడుకొనెను.

అప్పుడా బైరాగి యజ్ఞదత్తునితో అయ్యా! వినుండు. నా ప్రాణ ప్రియురాలగు మోహినియను దానిని నిష్కారణముగ నడవిలో విడచిపోయితిని నేను దుర్మార్గుడను. ఆ నేరమునకై నన్ను శిక్షింపఁ దగిన వాఁడనయ్యా! తమరు మోహిని నడవిలో నేటికి విడిచితిరి? ఆమె యెచ్చటికిఁబోయినది? మీ యుదంతంబు విన ముచ్చట యగుచున్నది. యెఱింగింపఁదగిన నతండు దాచక తనవృత్తాంత మామూలచూడముగా వక్కాణించెను. కన్నుల నీరు గార్చుచు నామోహినియొక్క రూపమీపటములో నున్నది. దానిఁజూచినట్లే యున్నది. అందులకు శోకించితిని. ఇదియే నావృత్తాంతమని పలుకుచున్న సమయంబున యజ్ఞదత్తుఁడు సింహాసనముదిగ్గ నురికి యత్యంత సంతోషముతో నతని పాదంబులబడి, తండ్రీ! నేను నీ పుత్రుండ. నా పేరు యజ్ఞదత్తుఁడు మణిమంజరి యందు జనించితిని. మోహినియుఁ గొలది దినములైనది యిచ్చటికే వచ్చినది. అని తన వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పిన సింహదమనుండు ఆ! యేమీ? ఇదంతయు స్వప్నముకాదుగద! కాదు. నిజమేయని సంతోషంబను సముద్రంబున మునుంగుచుఁ బుత్రుని గౌఁగలించుకొని కన్నుల నానందబాష్పములుగారఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు నొడలెఱుంగ కుండెను.

పిమ్మట సింహదమనుఁడు అత్యాతురముతో బుత్రునివెంట నంతఃపురమున కరిగి సంతతము తన్నే ధ్యానించుచున్న మణిమంజరిని, మోహినినిం జూచి పెద్దతడవు గాఢాలింగనము చేసికొని, యొక్కింతసేపు ఒకరినొకరు పలుకరించి మాటలురాక కంఠములు డగ్గుత్తికచెంద చిత్తరువు ప్రతిమలవలె నిలబడిరి. అప్పుడు వారికిఁగలిగిన సంతోష మింతింతయని చెప్పుటకు నలవికాదు. అట్టి సంతోషముతోఁ గొంతసేపు ఒకరినొకరు తమపడిన యిడుమలఁ జెప్పుకొనుచు నిష్టాలాపములచేఁ గాలక్షేపము చేసిరి.

పిమ్మట మణిమంజరి తానుదాచిన యుత్తరముదెచ్చి సింహదమనునికిఁ జదివి వినిపించి దానికి మారుగా వ్రాసిన యుత్తరము వృత్తాంతము జెప్పినది. అప్పుడు సింహదమనుఁడు మణిమంజరినిఁ బెక్కుగతులఁ గొనియాడి తనయున్నత దశకంతకు నామెయే కారణమని ప్రస్తుతిజేసెను. తర్వాత సింహదమనుఁడు తనతల్లులకు తండ్రిని-

దలంచుకొని వారిచిక్కులం బాపుటకై మిక్కిలి తొందరపడ పయనంబగుటయు పద్మ మంజరియు మోహినియుం యజ్ఞదత్తుండుగూడ ప్రయాణమున కుత్సహించిరి. చతురంగ బలముతోఁ గూడుకొని శుభముహూర్తంబున సింహదమనుఁడు వెడలి మార్గంబున నెడనెడ పటకుటీరంబులు నిర్మింపించి విడియుచు గొన్ని పయనంబులకు విజయపురంబు జేరెను.

అందు బాహోద్యానవనంబున బసజేసి రహస్యముగాఁ దల్లులకు వార్తనంపి వారి రప్పించి మున్నువిన్న పసరుతోఁ దాఁదెచ్చినగ్రుడ్లు వారి నేత్రముల కంటించెను. అప్పుడా రాజభార్యలు తేజోవంతములైన నేత్రములతోఁ బ్రకాశించిరి చతురంగ బలముతో నూరిబైట వ్యూహము పన్నియున్న సింహదమనుని యౌద్ధత్యమంతయుం విని శత్రుంజయుఁడు భయపడి యూరు విడిచి పారిపోవఁదలంచి దన్ను మాయచేయు చున్న రక్కసియున్న యింటికేఁగి దానితోఁ జెప్పెను.

అప్పుడది వెరవక రాజేంద్రా! వెరవకుము. నేను గలుగ నీకేమి కొరంత. నాకు యుద్ధముచేయు పాటవముగలిగియున్నది. నిజముగా వారు మనమీదఁకు యుద్ధము నకే వచ్చిరేని నన్నుఁ బంపుము. ఆ సంగతి రాయబారము మూలముగాఁ దెలిసికొన మని పలికిన నతండు వెరగుపడుచు నప్పుడే యొక బుద్ధిమంతుని పరివార్త దెలిసి కొనుటకై యంపెను. వాఁడును రాజశాసనంబున సింహదమనుండున్న శిబిరమున కరిగి సగౌరవముగాఁ దమ మేలిక సందేశమును విన్నవించెను.

సింహదమనుఁడు నవ్వుచు దూతా! మీ రాజుతోఁ గొన్ని రహస్యములు మాట్లాడవలసియున్నది. ఇచ్చటికిఁ దీసికొనిరమ్మని చెప్పెను. వాఁడును వేగంబునం బోయి సింహదమనుని యాజ్ఞను శత్రుంజయునితో జెప్పిన నతం డిట్లనియె. ఓరీ! నేనిప్పుడు శత్రు మధ్యమునకు నొంటిగాఁ బోవచ్చునా? వారు నన్నుఁబట్టి బద్ధునిచేసి నచో నేమి సేయనగు. వారి బలాబలము లెట్లున్నవి? శాంతముగా నుండిరా? యుగ్ర ముగా నుండిరా? తెలుపుమని యడిగినఁ వాఁడిట్లనియె.

దేవా! వారిని మనమెట్లును గెలువలేము. వారిముఖ విలాసములను జూడ శాంతముగానుండిరి. వారియెడఁ గ్రౌర్యముఁజూపట్టదు మిమ్ము రప్పించి నమ్మించి మోసము చేయ వారికంత యవసర మేమి? యుద్ధముచేసి జయింపలేరా? వారి యుద్దే శము మీతో సంధిమాటలు మాట్లాడుకొనుటకే యని తోచుచున్నది. వారి మాట లన్నియు బ్రహ్లాదాభిముఖములుగానే యున్నవి. నిజముగా వారు తలంచుకొనిన మీకుఁ బారిపోవుటకు శక్యమగునా? కావున మీరు గొన్ని కానుకలు దీసికొనిపోయి వారిని బ్రసన్నులఁ జేసికొనుటయే యుత్తమమని పలికిన వానిమాటలు పాటించి శత్రుంజ యుఁడు తగు పరివారకులతోఁ బెక్కు కానుకలు తీసికొని సింహదమనునియొద్ద కరిగెను.

సింహదమనుండు తండ్రి కెదురేగి మంచిమర్యాదలతోఁ దోడితెచ్చి యుచిత పీఠంబునం గూరుచుండబెట్టి తాను యజ్ఞదత్తుఁడు లోనుగాఁగల సామంతు లతని చుట్టును పీఠంబులఁ గూర్చుండి లోకపరిపాటిగాఁ గుశలప్రశ్నలఁ జేసికొనదొడంగిరి. అట్లు కొంతసేపు మాటలచే గాలము గడపిన వెనుక సింహదమనుండు శత్రుంజయుని నార్యా! మీకు సంతానము గలదా యని యడిగెను.

దాని కతఁడు తలవాల్చుకొని అయ్యా! నా చరిత్ర మేమని చెప్పుదును. నేను సంతానము బడయఁ నెక్కుడు ప్రయత్నముఁజేసి యొక వనిత మాట విని గర్భవతులై యున్న యేడ్గురు భార్యల నడవిపాలు చేసికొంటిని. ఆ దుర్మార్గురాలి మూలముగానే నాకీ ముప్పు వచ్చినది. దానిని దెచ్చినది మొదలు నా గ్రామంబున నరిష్టములే వచ్చినవి. దానిని దెచ్చినది మొదలు నా గ్రామంబున నరిష్టములే సంభవించుచున్నవి. అదియు గొడ్రాలేయైయున్నది. దానంజేసి నాకు సంతానము లేదని సంతాపముతోఁ జెప్పెను.

సింహదమనుండు మొదటఁ దండ్రిని బెద్దతడవు చిక్కులు బెట్టవలంచుకొనెను. గాని యతనిఁ జూచినతోడనే దుఃఖము సహింపనేరక వెంటనే యతని నంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి తల్లుల నేడ్వురను జూపి వీరెవ్వరో యెఱుంగుదువా యని యడిగెను.

శత్రుంజయుఁడు చిరకాలమైనను వారిని గురుతుపట్టెను. కన్నులు కలిగి యుండుట శంకించుకొనుచు నతనితో నే నెఱుఁగనని యనుమానముగాఁ జెప్పెను. అప్పుడు సింహదమనుఁడు తండ్రికి నమస్కరించి తన్నెరింగించి తనకు జ్ఞానము వచ్చినది మొదలు అతనిం జూచినదాక నడుమ జరిగిన కథయంతయుఁ జెప్పెను. అప్పుడు శత్రుంజయుఁడిది యొక కలగాఁ భావించి కొంతవరకు నమ్మలేదు. భార్యలును గొడుకును కోడండ్రు పౌత్రుఁడు మొదలగువారు తనకుఁ జేయు మన్ననలం జూచి నిజమే యని నమ్మెను.

శత్రుంజయుఁడు దైవఘటనము గురించి యాశ్చర్యపడుచుఁ దానెఱుఁగకుండ విశేషంబు గృహంబునం గనంబడిన సంతసించు నిరుపేదయుంబోలె నానందపారావార కల్లోలమాలికం దేలియాడుచు భార్యలం గారవించి పుత్రుని మన్నించి పౌత్రుని ముద్దుగొని కోడండ్ర నాదరించి వారివారికిఁ దగినట్లు మన్ననలం గావించెను.

పిమ్మటఁ దండ్రి యనుమతిచే సింహదమనుండు చిలుకయున్న పంజరమును దెచ్చి చిలుకను పైకిదీసి ముందు కాళ్ళు విరుగఁదీసి వెనుక రెక్కలు ముక్కలుచేసి తర్వాత కంఠము నులిమి దూరముగా విసరి పారవైచెను.

గోపా! యేమి చెప్పుదును. అంతలోనే శత్రుంజయుని యింటను మాయవనిత వేషముతోనున్న రక్కసి నిజరూపము దరించి బ్రహ్మాండకరండము పగులనార్చుచు నెగసి సింహాదమునుని దాపునకు రాఁబోయెను. మొదటనే కాళ్ళు విరచెనుగాన నొక చోట కాళ్ళును నొకచోటఁ జేతులును విరిగి పడిపోవ వతఁడు విరిచిన యట్లొకచోట శిరము శరీరముతో వేరుజెందినంత నక్కజంబుగా మృతినొందెను. దాని పాదముల క్రిందను జేతులక్రిందను మొండెము క్రిందను తలక్రిందనుబడి యనేక జీవులు మృతి నొందినవి. దాని దేహమెంత యుండునో విచారింపుము. ఆ యుత్పాతమును జూచి పౌరులందరు వెరగందుచుఁ జిట్టచివర దానికథయంతయు విని సింహాదమునుని మిగుల వినుతించిరి.

యజ్ఞదత్తుఁడు మొదలగువీరులు పెక్కండ్రువచ్చి దానియంగములన్నియు పెద్ద కతారులచే ముక్కలక్రిందనేకి దహనము చేయించిరి. తలమాత్రము నరుకుటకులొంగి వదికాదు. దాని పెక్కండ్రు గొప్పసాధనములచే నూరిపై బనున్న యడవిలోనికి బెద్దకాలము నకు కొల్లించిరి. శత్రుంజయుఁడు సకలపరివార సహితముగాఁ గోటలోనికిఁ దీసికొని పోయి శుభముహూర్తమునఁ బుత్రునకుఁ బట్టాభిషేకముచేసి తాను తపోవనమున కరిగెను. యజ్ఞదత్తుఁడు కొన్ని దినములుండి మరల మాతామహుని రాజ్యముసేయ నరిగెను. సింహాదమునుండు కాంచనమాలనుగూడ రప్పించి మువ్వుర భార్యలతో యథేష్టకామంబులు ననుభవించుచుఁ బెద్దకాలము రాజ్యముచేసెను.

గోపా! నీవు చూచిన పుఱ్ఱె యారక్కసిది. చిరకాలమైనది. కావున మేదో మాంసముల హరించినవి. దాని గొప్ప యిప్పుడేమి యున్నది? దాని మేదోమాంసము లున్నప్పుడు చూచితీరవలయును. మార్గస్థులు దానింజూచి పర్వతమేయని పెక్కుదిన ములవరకు భ్రాంతిపడుచుండిరి. ఇదియే దాని వృత్తాంతము. విస్పష్టముగాఁ దెలిసినదికదా? యని యడిగిన వాఁడు స్వామీ! మీ కటాక్షమున నంతయుఁ దేటగాఁ దెలిసినది. కథ నాకు మిగుల సంతసము గలుగఁజేసినది. ఇట్లు చెప్ప మీకుగాక యన్యు లకు శక్యమా యని యయ్యతీశ్వరుని పెక్కుగతులఁ గొనియాడెను.

అంతలో బ్రయాణసమయమైన నాగొల్లవాఁడును యతీశ్వరుఁడును నప్పురంబు వెడలి మార్గంబు వెడలి మార్గంబునంబడి నడుచుచు క్రమంబున పదియవ మజిలీ చేరిరి—

పదియవ మజిలీ

సోమశర్మ కథ

పదియవ మజిలీ, యొక రాజధానిగానున్నది. వారిరువురు నతి విశాలంబగు నా పట్టణపు జవీధింబడి బోవుచుండ నొకచోట నడివీధిలో వినుపకంబమున నొక బ్రాహ్మ ణుఁడు నిలబడియున్నట్లు కనబడినది. వానింజూచి యాగోపాలుఁడు మణిసిద్ధునిఁ జైకి

నడువనీయక యడ్డము వచ్చి స్వామీ! దీని మీరు చూచితిరా! మిక్కిలి పొడవుగానున్న యీ యుక్కుకంబముపై నిలఁబడిన బ్రాహ్మణుఁ డెవ్వఁడు! కదలక యీ పట్టునను వింతలఁ జూచుచున్నాఁడా యేమి? ఈతని వృత్తాంత మెఱింగింపుఁడనిన నమ్మణిసిద్ధుఁడును పైకిఁ దలయెత్తి నిరూపించి చూచి యోరీ! దీనిపై నున్నవాఁడు నిజమైన బ్రాహ్మణుఁడు గాఁడు సుమీ! అదియొక లోహవిగ్రహము. దాని కథ కో జనంబైన వినవేడుక జెప్పెదనులే యని పలికి నడువఁబోయిన వాఁడు మణిసిద్ధుని పాదంబులంబడి అయ్యా! గమనాయాసము వాయువఱకు మీ చరణంబు లొత్తెదను. ఇచ్చటఁ గూర్చుండి నాకు దీని వృత్తాంతము చెప్పుఁడు. వినమిగుల వేడుకగా నున్నది. అని నిర్బంధించిన నయ్యతిపతి వాని యాసక్తికి మెచ్చుకొని యచ్చటనే యొకచోట గూర్చుండి తనయొద్ద నున్న మణిప్రభావమున దాని వృత్తాంతమంతయుఁ దెలిసికొని వానికిట్లని చెప్ప దొడంగెను.

కొండపల్లి యను నగ్రహారంబున సోమశర్మయను బ్రాహ్మణుఁడు గలడు. అతడు మిగుల దరిద్రుఁడు. ఎన్ని వ్యాపారములు చేసినను నొకకాసైనను లభింపనది కాదు. అతం డొక్కనాఁడు భార్యతో నిట్లనియె బోటీ! మన యిరుగు పొరుగుననున్న భాగ్యవంతులఁ జూడ జూడ నాకెంతయు విచారముగానున్నది. వారు భార్యలతోఁగూడి హంసతూలికాతల్పంబుల గాజుసీసపు కాంతుల ధవళకుడ్యకాంతులతో మేలమాడఁ గ్రీడింపుచుందురు.

నీవు చూడ నెప్పుడును మాసినగుడ్డలే కట్టుకొనుచుఁ దలదువ్వుకొనక యసహ్యముగా నుందువు. మన యిల్లుజూడ పేడతో దుమ్ముతో నిండియుండును. ప్రొద్దు గ్రుంకినంత కొంచెము సేపైన దీపముంచవు. చీకటిలోఁ గన్నులుగానక నల్లులుగుట్టుచుండ నులకమంచముం బరుంగుము. మనకును వారికిని మిగుల తారతమ్యము గలదు. వారు భగవంతునికి బంధువులును మనము విరోధులమా? మనకు మాత్రమట్టి యైశ్వర్యము లుండరాదా? ఇట్టి దరిద్రపుబ్రతుకు బ్రతుకుటకంటె జచ్చుటయే మేలు. ఇంతకును కారణురాలవు నీవు. ఏమనిన బురుషునికి భార్యమూలముగా నైశ్వర్యముపట్టును. దరిద్రముగూడ దానిమూలముననే వచ్చును. దీనికి దృష్టాంతరముగా నొక కథ చెప్పెద వినుము.

పూర్వము విక్రమార్కుండును భట్టియు దేశసంచారము చేయుచుండ నొక యడవిలో నిసుకమీఁద సాముద్రికశాస్త్ర లక్షితములైన రేఖలతో నొప్పుచున్న పాదచిహ్నములు గనంబడినవి. వానింజూచి విక్రమార్కుఁడు భట్టితో నీపాదచిహ్నములం జూచితివా! వీనిఁజూడ నీ మార్గంబున మనకన్న నధికుడగు మహారాజు నడచినట్లు తోచుచున్నది. వేగనడువుము. మనకు దాపుననే యుండవచ్చును. అతండెవ్వడో చూతమని పలికిన భట్టి యిట్లనియె.

రాజా! యీ యడుగుల ప్రక్కను పరతి యడుగులుగూడ గనంబడుచున్నవి. చూచితివా? వీని చిహ్నములఁజూడ నైశ్వర్యము గలవారి పాదచిహ్నములవలెఁ గనంబడవు. శ్రమపడి నడచునట్లు తోచుచున్నది. అయినను పోయిచూతము పదుఁడని పలికిన యిద్దరును వేగముగా నడచిరి. ఆ యడుగుజాడంబట్టి పోవఁబోవ నొక పల్లెటూరు గనంబడినది. ఆ యూరిలో నొక యరుగుమీఁద నాయడుగులవారు పండుకొనియుండిరి. వారొక బ్రాహ్మణదంపతులు. మిగుల దరిద్రులు. వారిం జూచి విక్రమార్కుండును భట్టియు మిగుల వెరగుపడుచు నా బ్రాహ్మణుని లేపి అయ్యా! తమ కాపురమేయూరు? ఇప్పుడ కేమిటికి వచ్చితిరి? మీ స్థితిగతు లెట్టివని యడిగిరి.

ఆ బ్రాహ్మణుఁడు లేచి వారితో నిట్లనియె అయ్యా! మాది రాయవరము. నేను బ్రాహ్మణుఁడను. ఈ చిన్నది నా భార్య. బాల్యంబుననే దీని నాకుఁ బెండ్లి జేసిరి. నాకు జ్ఞానము వచ్చినది మొదలు దరిద్రమే బాధించుచున్నది. ఎన్ని యుపాయములచేత నైనను నింటియొద్ద జీవనోపాధి కుదిరినదికాదు. ఎందైన నుదరపోషణమగునేమోయని భార్యతో నిల్లువిడిచి యిట్లువచ్చితిని. మీరు మిగుల మంచివారిగ గనిపించుచున్నారు. మాకు మిగుల నాకలిగానున్నది. ఈపూటకింత భోజనపదుపాయము చేయుదురా? యని యడిగెను. అప్పుడు భట్టియు విక్రమార్కుండును వాని దారిద్ర్యమునకు భార్యయేగదా! హేతువని యూహించి యామె యవలక్షణము లన్నియు బరీక్షించి యందలి యదార్థము దెలియఁగోరి యతని కిట్లనియె.

బ్రాహ్మణుఁడా! యెంత దరిద్రము వచ్చినను నాడుదాని నిల్లు గడుపుదురా? పాపము ఈ చిన్నది మీతో మార్గక్లేశ మనుభవించుచుఁ దిరుగుచుండెనే! కటకటా! ఆమె మొగమెట్లు వాడిపోయినదో చూడుడు ఇప్పుడైనను మేముచెప్పినట్లు చేయుము. ఆమె భోజనము నిమిత్తము కొంత సొమ్మిచ్చెదము. దానితో నీవిద నింటికి బంపుము. నీవు మాతో రమ్ము. నీకు యెట్టిదేని వ్యాపారమున ధనము కొరకు నుపాయము చూపింతుమనుటయు నతం డందులకు సంతసించుచు వారికిట్లనియె. అయ్యలారా! మీరు పుణ్యాత్ములు, ఇంటివద్ద నెట్లును గడవమి దీని వెంబెట్టుకొని త్రిప్పుచుంటిని. ఇంటియొద్ద దిక్కెవ్వరును లేరు. దీని కెట్టిదేని యాధారము చూపించినచో నింటికిని బంపెదను. నేను మీతో వచ్చి మీరు చెప్పిన పనిని జేయుదు. అట్లనుగ్రహింపుఁడని వేడుకొనుటయు వారు అందులకు మీభార్య కిష్టమున్నదియో లేదో యడుగుమనిన నతండామాట చెప్పిన నాచిన సంతోషముతోనే యొప్పుకొనెను. విక్రమార్కుండు భట్టియు నా బ్రాహ్మణుని భార్యకుఁ గోరినంత ధనమిచ్చి యిచ్చువచ్చిన చోటునకుఁ బొమ్మని చెప్పి యతనిఁ దనవెంటఁ దీసికొని యుజ్జయినీపురమున కరిగిరి.

అందు వారా బ్రాహ్మణునికి వేరొక్క చక్కని కన్యకం బెండ్లిచేసి యాచిన్నది కాపురమునకు వచ్చినతోడనే మున్ను తాముంచిన నగలన్నియు మరల నిప్పుకొని

కట్టుగుడ్డలతో నా దంపతుల నెక్కడికేని బోవఁదని విడిచివేసిరి. ఆ దంపతులు ఉజ్జయినీపురము విడిచి మధ్యాహ్నమున నొక యగ్రహారము జేరిరి. విక్రమార్కుండు భట్టియు నతని యదృష్టమును బరీక్షింపఁ బ్రచ్ఛన్నముగా వారివెంట నరుగుచుండిరి.

అట్లామిధున మా యగ్రహారమున నెవ్వని యింటికిఁబోక యొక గృహస్థుని వీధి యరుగుమీఁద నిలువంబడెను. వారునేగిన యొక నిముషమునకే నాలుగు దినముల నుండి ప్రసవము కానేరక నొప్పులఁ బడుచున్న యా గృహస్థుని భార్య సుఖముగ నీన్చెను. అదిచూచి యజమానుఁడు మిగుల సంతసించుచు నాదంపతులు వచ్చుట చేతనే తనకా శుభము గలిగినదని విశ్వసించి వారికి మిగుల మర్యాదచేసి పిండివంటలతో భోజనముపెట్టి చీనాంబరములు గట్ట నిచ్చుటయేగాక వారి రాక శుభప్రదమని యూరంతయుఁ జాటించెను.

ఆ వార్తవిని యా యూరనే వేరొక గృహస్థుని భార్యయు నట్టి చిక్కునే పొందియుండ నాయజమానుఁడు నాదంపతులను పల్లకీనిడి నూరేగింపుచుఁ దన యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. వారి పాదముపెట్టిరో కాని వా రిల్లుచేరిన వెంటనే ఆ యిల్లాలును సుపుత్రునిం గనినది, అప్పుడా యజమానుఁడు పట్టరాని వేడుకతో నాదంపతులను పార్వతీపరమేశ్వరులని భావించి విచిత్ర భూషాంబరములతో నలంకరించి పూజింపుచుఁ గొన్నిదినములు తనయింట నుంచుకొనెను.

క్రమంబున వారిఖ్యాతి జగద్విదితమైనది. ఎవరి కేచిక్కులు తటస్థించినను వారిం దీసికొనిపోయిన తక్షణమే నివారణమగుచుండెను. వారి నొక్క పూటకన్న నెక్కడను నిలువనీయక పల్లకీలఁబంపి యుత్సవములు చేయుచుఁదీసికొని పోవుచుండిరి. వారికిచ్చు ధనమునకు నగలకును బట్టలకును మితిచెప్పుటకు వీలులేదు. వారిస్థితి నిత్యకళ్యాణము పచ్చతోరణముగా నున్నది. వారి దర్శనమునకై యనేక గ్రామములనుండి జనులువచ్చి వేచియుందురు. ఈరీతి గొన్నిదినములు దేవతావైభవములు జరిగినంత నొకనాఁడు పల్లకి యెక్కి యూరేగుచు నొక యూరినుండి యొక పట్టణమునకుఁ బోవుచుండ నొక యేనుఁగువచ్చి యావిప్రుని మెడయందుఁ బూవుఁదండవైచి బంగారు కలశముతో నుదక మభిషేకము చేసినది.

పుత్రశూన్యుఁడగు రాజు చనిపోయినప్పుడు ఏనుఁగచే వరింపఁబడిన వానినే రాజుగాఁ జేసికొనుట యాదేశ సాంప్రదాయకము గాన నచ్చటి ప్రజలెల్ల నాబ్రాహ్మణునే రాజుగాఁ భావించి శుభముహూర్తమున బట్టాభిషేకము జేసిరి. అదియంతయుఁ బ్రచ్ఛన్నముగానుండి చూచుచున్న భట్టివిక్రమార్కులు పురుషుని భాగ్యము స్త్రీ మూలముగనే కలుగునని విశ్వసించిరి. అతండు తమకన్న గొప్పరాజు గావున వినయముతో నతనియొద్దకుఁబోయి చేసిన విధానమంతయుఁ దెలియఁజేయుటయు నాబ్రాహ్మణుఁడు మిగుల సంతసించుచు కృతజ్ఞత సూపుచు వారిఁ బెక్కుగతులఁ బూజించెను.

భట్టివిక్రమార్కులును తమచేసిన కృత్యము ఫలించెనని సంతసించి తమ దేశమునకు జనిరి. కావున నాతీ! నీతోఁ గొన్ని దినములు విడిపోయి నేను దేశాంతరమునకు బోయి ధనము సంపాదించుకొనివచ్చెదను. నాకు దారిద్ర్యమేమైన విన్నుమని సోమశర్మ భార్య నడిగెను.

అప్పుడామె యేమియు లేక తెల్లబోయి చూచుచు నామాట మెల్లన జెప్పినది. సోమశర్మ భార్య నాశీర్వదించుచు నీ మెడనున్న మంగళసూత్రమమ్మి యరిసెలు వండి యిమ్ము, నేను ధనము సంపాదించుకొనివచ్చి నీ మేనంతయు బంగారము వేసెదనని చెప్పెను. ఆ పతివ్రత మగనిమాట దాటక యప్పుడే తన మెడనున్న మంగళసూత్ర మమ్మి బెల్లము పిండియు నూనెయుఁ దెచ్చి యాలకులు, జాజికాయ, జాపత్రి మొదలగు వస్తువులు కొన్ని తెచ్చుటమరచి వానిదెచ్చుటకు గ్రమ్మర నంగడి కరిగి యా వస్తువులిమ్మని యడిగెను. అప్పుడు కొంచెము చీకటి సమయము గాన నాకోమటి సందడిలోనుండు జాజికాయకుఁ బదులుగా వసనాభిముంప నిచ్చెను.

ఆ యిల్లాలు తెలియక దానిం గొనిపోయి నూరి పిండితోఁ గలిపి పెద్దనిగా నిరువది నాలుగరిసెలను వండినది. వానిలో నొకటియైనను దానుతినక మూటఁగట్టి తెల్లవారుజామున నరుగునప్పుడు మగని కందించెను. అతం డామూట దీసికొని యూరువెడలి యడవిమార్గంబునం బడి జాముప్రొద్దెక్కువరకు నడిచెను. అందొక చెరువు గనంబడినంత నందు స్నానముచేసి యాయరిసెలం దినఁదలంచి యామూట చెట్టుకొమ్మకుఁదగిల్చి గుంటలో స్నానము చేయుచుండెను. ఇంతలో నిరువదినలుగురు దొంగలు చిచ్చుకత్తులతో పారాలిచ్చుచు గాడిదెలమీఁదఁ బెక్కుధనమును దీసికొని వచ్చి యాచెఱువుగట్టుననున్న మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద ధనమంతయు రాశిగాఁబోసి మిగుల నాకలిగా నుండుటచే నీరైనం ద్రాగి యాకలి నడగించుకొనఁదలంచి గుంటలోనికిఁ బోయిరి.

సోమశర్మ యంతకుమున్నే వారిఁజూచి దొంగలని నిశ్చయించియు ధైర్యము విడువక వారి సంఖ్యఁదెలిసికొని ముక్కుఁబట్టుకొని కన్నులుమూసికొని జపము చేయు చుండెను. ఆ దొంగలతనిం జూచి యరచుచుఁ గత్తులందెచ్చి నరకఁబోయిరి. అందుల కతండు కొంచెమైనను జడియక యోబాబులారా! యూరక నన్నేల చంపెదరు ? నేను జ్యోతిష్కుఁడను. మీరిప్పటికి వత్తురనియు నాకలి గలిగియుందురనియుఁ దెలిసికొని లెక్కపెట్టి మీకుఁ దిన సరిపడిన యరిసెలం దెచ్చితిని. మీరాక కెదురుచూచుచుంటిని అదిగో అరిసెలమూట నా చెట్టుకొమ్మం దగిలించితి జూచుకొనుఁడని పలికిన నందొ కఁడు ఆమూటనువిప్పి చూచిన నందిరువదినాలుగే అరిసెలున్నవి. వానింజూచి యతని సర్వజ్ఞత్వమున కాదొంగలు ఆశ్చర్యపడుచు నతని జంపక బహుమానము చేయఁ దలంచి యతని దమ గురువుగానుండుమని చెప్పిరి. పిమ్మట నాదొంగలందరు నాచెఱు వులో స్నానము చేసి కత్తులన్నియుఁ బ్రోగుగాఁ బెట్టి యాబ్రాహ్మణుఁడు తెచ్చిన యరిసెల నిరువది నలుగురు నంతు ప్రకారం దిని నీరుద్రాగి యాబ్రాహ్మణుఁడనే కాపుంచి యాచెట్టుక్రిందఁ బండుకొని నిద్రపోయిరి. అంత నాయరిసెలలోనున్న

విషము తలకెక్కి యాదొంగలందరు నిద్రలోనే ప్రాణములు విడిచిరి. వారి పాప సోమశర్మ కొంతసేపటికిఁ దెలిసికొని మితిలేని సంతోషముతో మనంబున నిట్లు తలపోసెను.

ఆహా! వీరందరు నేను పెట్టిన యటుకెల మూలముగానే మృతిఁబొందిరి. ఈ యటుకెలలో రాత్రి నాభార్య ప్రమాదమున నాభికూడ గలిపినది కాఁబోలు. దైవము నాకీరీతిన ద్రవ్యము గూర్చెను. లోకంబంతయు దైవము చేతిలోనున్నది. పురుషకారం బేమియుం బనికిరాదు. ఒక్కప్పుడెంత ప్రయత్నము చేసినను గాసైన లభింపదు వేరొకప్పు డూరకయే పెక్కు ద్రవ్యలాభము కలుగును. నాకు దైవాయత్తముగా నిప్పుడు గొప్పద్రవ్యము దొరకినది. దీనినెట్లు మోసికొనిపోవుదును? పోని, మోసినంత దీసికొని పోదమనిన నిందున్నదానికై చింతగానుండును. ఎవ్వరినైనను సహాయము దీసికొని వత్తమన్న భాగమును గోరుదురు. ఏమి చేయుటకును దోచకున్నది. ఇదియునుం గాక యీ ధనమంతయుం జూడ నొక మహారాజుగారిదిగా నున్నది. ఇందుఁ బెక్కురత్న మండనములు గలిగియున్నవి. వారికిఁ దెలిసినచో నాపనిపట్టక మానరు అని పెక్కు తెరంగులఁ జింతించుచు నొకకత్తిచే నాదొంగల యంగంబు లన్నియు ముక్కలుగా నరికి రాశిగాఁజేసి యాధనరాశి చుట్టును దిరుగుచు నేమిచేయుటకుఁ దోచక చింతించుచుండెను.

ఇంతలోఁ గొందఱు రాజభటు లాదొంగల వెదకుచు నా చెఱువునొద్దకువచ్చిరి. వారిఁజూచి సోమశర్మ కొంచెము భయముజెంది యంతలో దనకు భగవంతుఁడిచ్చిన బుద్ధిబలముచేత ధైర్యము తెచ్చుకొని కత్తిచేఁ బూని పహరా యిచ్చువానివలె నాధనరాశి చుట్టును దిరుగుచుండెను. రాజకింకరులు రాజుగారి ధనమును చెట్టుక్రింద జూచి యానవాలుపట్టి సంతోషము జెందుచు సోమశర్మను సమీపముగాఁబోయి నీవెవ్వఁడవు? ఈ ధనంబేటికి దెచ్చితివని యడిగిన సోమశర్మయు మరల మీరెవ్వరు? మీరిచ్చటి కేల వచ్చితిరి అని యడిగెను.

ఆ మాటలువిని రాజభటులు సోమశర్మతో మేము భూరిశ్రవుఁడను రాజ కింకరులము. ఈ ధనము మా రాజుగారిది. మొన్నఁ గోటలో దొంగలుపడి దోచుకొని వచ్చిరి. వారిం బట్టుకొనుటకై వచ్చితిమి. దొంగలేమైరి. నీవీ ధనము నేటికిఁ గాచుచుంటివి? నిజము చెప్పుమని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

నేను సోమశర్మయను బ్రాహ్మణుడను. నాకు దైవబలము గలిగియున్నది. భూతభవిష్యద్వర్తమానముల యందు జరుగు జర్యల జెప్పఁగలను. భూరిశ్రవునికోట దొంగలు దోచుకొనిపోయిరని తెలిసియే యిచ్చటికి వచ్చితిని. నేను వచ్చువఱకు నీ ధనము దొంగలు పంచుకొనుచున్నారు. వారితో యుద్ధముచేసి కత్తులచే వారి మేనులు [illegible] గావించి చంపితిని. అదిగో వారి శరీరఖండములు చూడుడు. మీరందరు [illegible] నుండఁబట్టిగదా, దొంగలు కోటలోఁబడిరి? నేను రక్షింపనిచో నీపాటికి [illegible] ధనమును బంచుకొనిపోవుదురు. దీనిని మిమ్ములను దీసికొనిపోయ్యను.

పోపొందు ఈ సంగతి మీ రాజుగారితోఁ జెప్పియిచ్చుటకుఁ దీసికొనిరండు అని గర్జించి పలికిన దూతలు భీతిజెంది యతని తిరస్కరింపనేరక యతి వేగముగాఁ బోయి యాచర్య యంతయు భూరిశ్రవున కెఱింగించిరి.

అతండు మిగుల సంతసించుచు పెక్కు సైన్యముతో నప్పుడే యయ్యరణ్యములోని కరిగి యాధనరాశి చుట్టును పహరా యిచ్చుచున్న సోమశర్మను జూచి నమస్కరించి యిట్లనియె. అయ్యా, తమరెవరు! యిప్పుడిటకెట్లు వచ్చితిరి? యిరువదినలుగుర దొంగలనెట్లు జంపితిరి? నాయందు మీకీ యనుగ్రహ మెట్లుగలిగినది? చెప్పుడని యడిగిన నతండు ధైర్యముతో నిట్లనియె.

దేవా! నా మహిమ నేనే చెప్పుకొనుటనేటికి? క్రియచేఁ దెలియదా? అదిగో నరకబడిన దొంగల యవయవముల జూడుఁడు. ఇదిగో వారి కత్తులు. యిరువదినలుగురను వధించితిని. మీకు వర్తమానము చేయుదమని యూహించినంతలో మీ రిటు లిచ్చటికే వచ్చిరి. ఇంత పనికిమాలిన పరివారకులఁ గూర్చుకొంటివేటికి ? క్షణము దాటినచో నంత ద్రవ్యము వృథాగాఁ బోవుఁనుగదా? యిప్పు డొకపల్లపూనయేని పోయినదేమో చూచుకొమ్మని పలికిన నా భూరిశ్రవుఁడు సంతోషము జెంది యా బ్రాహ్మణునిఁ గౌఁగలించుకొని మిత్రుఁడా? నీ కతంబున నా పరువు నిలిచినది. నీవు చేసిన మేలెన్నటికిని మరువను. నీవు నాయొద్దనుండుము. నీ కెద్దియేని వరమిచ్చెదఁ గోరికొమ్మని పలికిన నా సోమశర్మయు రాజా! నీయొద్దనున్న సేన ఆరులక్షలని తెలిసినది. ఇంతమంది యుండినను నీ కోట దోపుడు మానినదికాదు. వాండ్రకు వృథాగా జీతములియ్యనేటికి? వానిలో రెండులక్షల జనమును దగ్గించి వారి జీతములు నాకిమ్ము. ఇదే నా కోరికయని చెప్పిననంత నప్పుడే యట్టి సైన్యమును తగ్గించి యావేతనము సోమశర్మకు నిచ్చునట్లాజ్ఞ చేసెను.

పిమ్మట నారాజు నాధనమంతయు బండ్లమీద నెక్కించుకొని సోమశర్మతోఁ గోటలోని కరిగెను. సోమశర్మయుఁ బురికరిగిన వెనుక రాజుగారిచే నియ్యఁబడిన సౌధంబున బసజేసి యచ్చటికి భార్యను రప్పించి తాను మొదట చెప్పిన ప్రకారము ఆమె మేనంతయు బంగారుమయము గావించెను.

రాజుగారి దివాణములోనున్న యుద్యోగస్థు లందరికి సోమశర్మయం దసూయ గలిగియున్నను నేమియుఁ జేయలేకపోయిరి. రాజుచేఁ దగ్గించబడిన రెండులక్షల సైన్యము అతనికి శత్రువుగానున్న వేరొక్కరాజు నాశ్రయించిరి. ఇట్లుండ నంత నొక్కనాఁడు ఆ గ్రామమునకు రాత్రులయం దొక సింహము వచ్చుచు మనుష్యులను

పశువులను మృగములను భక్షింపఁ దొడంగెను. దానికి భయపడి గ్రామస్థులెల్లరు వచ్చి రాజుతో మొరపెట్టుకొనిరి.

అప్పుడు రాజు మంత్రితో నాసింహమును వధించు యోధుల నియమింపుమని చెప్పెను. మంత్రియు సోమశర్మయందుఁగల క్రౌర్యమును దీర్చుకొన సమయము వచ్చినదిగదా! యని యూహించి యతనితో నిట్లనియె. మనయొద్ద సేన తక్కువగా నున్నది. బలము గలిగిన యోధులను దగ్గించిరి. సాధారణులంపినను నేమి ప్రయోజనము. ఇంతకు మన వైదిక బ్రాహ్మణుఁడే సమర్థుడు బలశాలి. అతనినే నియోగింపుమని చెప్పిన నామాటలు విని రాజు అప్పుడే సోమశర్మను పిలిపించి పంచాననమును వధింపుమని యాజ్ఞాపించెను.

సోమశర్మయు నతనియాజ్ఞ శిరంబునఁబూని వీరాలాపములు పలుకుచు గొంద మైనను బంపలేక తన్ను పైపడి రక్షించునను ధైర్యముతో నింటికరిగి పెండలకడ భోజనముచేసి పూర్వము దొంగల కత్తులు తనయింటనే దాచియుంచెను. కావున నా కత్తి యిరువదినాలుగును కట్టకట్టి యూరిపైటికిఁ దీసికొనిపోయి క్రమంబున నవియన్నియు నాప్రాంతమందున్న యొక్క పెద్దతాళవృక్షముపైకి జేర్చెను. అతఁడు ఆ తాటిచెట్టు చిట్టచివరఁ గూర్చుండి సింహము రాకకెదురు చూచుచున్నంత రాత్రి నాహర్యక్ష మక్షీణజవంబులో వచ్చి బొబ్బరించుచు నోరు తెరచుచుఁ దోకయాడించుచుఁ గనఁబడిన జీవములెల్ల భక్షింపుచు గంతులు వైచుచుండ చెట్టుమీఁదనుండి సోమశర్మ దానిసుండా యిటురిమ్మని పెద్ద కేకలువైచెను.

ఆధ్వని జాడఁబట్టివచ్చి యాకేసరి తాటిచెట్టునిట్టట్టు కదలరాయుచు నోరు తెరచుకొని యహంకారముతో పైకెగరఁ దొడఁగెను. అప్పుడు సోమశర్మ యది నోరు తెరచి యెగిరినప్పుడెల్ల నొక్కొక కత్తి దాని నోటిలోనికి జారవిడుచుచుండెను. అదియుఁ గోపముతో నాతడు విడిచిన కత్తులన్నియుఁ గ్రమంబున మ్రింగివైచెను. దానంజేసి కడుపులోనున్న ప్రేగులన్నియు తెగి వెలపుల రక్తంబుగార యూపిరిసడల తిరిపి చేత కొంచెముసేపులోనే తన్నుకొనుచు నేలంబడి చచ్చెను. దానిదాపు చాలసేపు పరామర్శించిచూచి బాగుగ నమ్మకము దోచిన వెనుక సోమశర్మ చెట్టుదిగి యొకకత్తి చేత దాని యవయవములన్నియు ముక్కలుక్రింద నరికి రాసిగాజేసి దాని రక్తమంతయు మొగమునకు శరీరమునకుఁ బూసికొని భయంకరాకారముతో నాలాగుచుట్టును గత్తి చేత తిరుగుచుండెను.

ఇంతలో తెల్లవారుటయు జనులందరు వచ్చి చచ్చిన సింగము సంగతులుజూచి సోమశర్మ పరాక్రమమును పేతెలంగుల వినుతించుచుఁ గొందరుపోయి రాజుగారితోఁ జెప్పగా నారేఁడు సకలసామంత మంత్రిపౌరపరివార సహితముగా సోమశర్మ యున్న చోటునకు వచ్చి చచ్చియున్న సింహమును జూచి మిగుల నాశ్చర్యమందుచు సంభ్రమమునుబొంది యతనిం గౌఁగలించుకొని యత్యాదరముతో నిట్లనియె.

అర్యా! నీభుజపరాక్రమ మమానుషమై యున్నది. అసహాయశూరుండవని నిన్నే యనవలయును. నీవు చేసినపని నాకెంతయు సంతసము గూర్చుచున్నది. నీ యభీష్టార్థమేమో తెలుపుము. ఇప్పుడే యిచ్చెదనని పలికిన సంతసించి సోమశర్మ యిట్లనియె. రాజా నీకు నష్టమైన కోరికలు నేనేమియు గోరను. ఇప్పుడు మన సంస్థానములో నూరక జీతములు తినుచుఁ బనిపాటలులేక తెగబలిసి నాలుగు లక్షల సైన్యమున్నది. వానిలో రెండు లక్షలవారలు తగ్గించి యాజీతములు నాకే యియ్య వలయును. ఇదియే నాకోరిక అని యడిగిన నారాజు మంత్రి యెన్ని విధముల వలదని చెప్పినను వినక యప్పుడే యాసేనను తగ్గించి యాజీతములు సోమశర్మకు నిచ్చు నట్లు నియమించెను.

సోమశర్మయు, నాసింహపుచర్మమును కత్తులను నొకపెట్టెలోఁ బెట్టి రహస్య మునాఁ దనయింటఁ దాచియుంచెను. సోమశర్మపై మునుపటికంటె రాజుగారికి మిక్కిలి ప్రీతిగలిగియుండెను. సర్వకార్యములకని మీఁదుగనే నడపుచుండెను. మంత్రి మొదలగు నుద్యోగస్థులకు నసూయయుండు మఱియు నీర్ష్యపడుచుండెను.

భూరిశ్రవునిచేఁ దగ్గింపఁబడిన రెండులక్షల సేనయు నీరాజునందు ద్వేషముంచి యతనికిఁ శత్రుఁడైన రాజునాశ్రయించెను. దానంజేసి యారాజు తనకు మునుపున్న యాఱులక్షల సైన్యము నిప్పుడు రెండుసారులు చేరి నాలుగు లక్షల సైన్యముగలిపి పదిలక్షల సేనగలవాఁడై యుండెను. అప్పుడు భూరిశ్రవునొద్దనుండి వచ్చిన నాలుగు లక్షల సేనలోనున్న సేనానాయకులు రాజుంజేరి యిట్లనిరి.

అయ్యా! యిప్పుడు భూరిశ్రవుఁడు మిగుల బలహీనుఁడై యున్నవాఁడు. ఒక వైదిక బ్రాహ్మణుని యాలోచనమునఁ దన సేననంతయుఁ దగ్గించినాఁడు. ఇప్పుడు తమయొద్ద పదిలక్షల సేన యున్నది. అతనికి రెండు లక్షల సైన్యము మాత్రమే యున్నది. మన మిప్పుడతనితో యుద్ధముచేసి సులభముగా జయింపవచ్చును. అని యనేకవిధంబులం జెప్పి యతనిమీఁదఁ యుద్ధమునకుఁ బోవుటకై యారాజును ప్రోత్సాహపఱచిరి.

ఆరాజు వారియుపదేశము యుక్తముగా నున్నదని తలంచి మంత్రులతో విమర్శించి యప్పుడే యుద్ధయాత్రకు నాజ్ఞాపించెను. సకల సైన్యములను సన్నాహము కలుగునట్లు రణభేరి ప్రయోగించిరి. పిమ్మట గుఱ్ఱములు, ఏనుఁగులు, రథములు, కాల్బలము, సారథులు మొదలగు చతురంగబలములు వారివారి యాయుధముల సలంకారములతో సిద్ధమై కోటముంగిటకువచ్చి నిలిచినవి. సేనానాయకుఁడు సైన్యముల చిత్రముగా నడిపింపఁదొడంగెను. ఆహారపదార్థములు మందుగుండుసామానులను బండ్లమీఁదను యొంటెలమీఁద నెక్కించి నడిపింపసాగిరి. అంత శుభముహూర్తమున నారాజు భద్రగజముపై నెక్కి యుద్ధయాత్రను వెడలెను.

అట్లు మంగళధ్వనులు జయ జయ ధ్వనులు భేరీమృదంగాది ధ్వనులు భూనభోంతరాళంబునిండ దండనాథునితో వెడలిన యారాజున కనేకాపశకునములైనవిగాని బలాధిక్యముగల యతని కవి లెక్కకు వచ్చినవికావు. నడుమనడుమ మకాములు చేసికొనుచుఁ బదిదినములకు ధూర్జటిపురి సమీపప్రదేశముఁజేరి యందు బలముల విడియించి చక్రవ్యూహమును పన్నిరి. నడుమ ప్రభువులుండు శిబిరములును వాని చుట్టును కాల్బలము వారిపైన రథికులు వారిచుట్టును గుఱ్ఱములు వారిపైన నేనుఁగులను విధియుక్తముగా నిలఁబెట్టిరి. అట్టి వ్యూహాంతర మందుండి యారాజు ధూర్జటివునికి యుద్ధాహ్వానపత్రికల వ్రాయించి దూతలచే నంపెను.

అంతకుమున్నే రణభేరీధ్వనులవిని సంశయాకులమతియైయున్న యాభూపతి యుద్ధపత్రికం జూచికొని విశ్లేషితుఁడై కొండొక పడికిఁ దెప్పరిల్లి యందుల కొక దినము మితికోరి మరల నుత్తరము నంపెను. పిమ్మట ధూర్జటివుఁడు మంత్రిని పిలిచి యాయుత్తరము జూపి కర్తవ్య మెద్దియో చింతింపుమని పలికెను.

మంగలమంత్రి కథ

అప్పు డయ్యమాత్యుఁడు వంగి నడుము గౌరవముగ రాజుతో నిట్లనియె. రాజా! [illegible] యుక్తములు [illegible] రాజా [illegible]? [illegible] మంగలివాఁడు చెప్పు [illegible] యడిగిన వాఁడు [illegible] మంత్రిత్వ

మిమ్మని వేసుకొనెను. అతం డంతమాత్రమునను సర్వలోపము గలుగునని తలంచి బుద్ధిమంతుఁడగు పూర్వపుమంత్రిని తగ్గించి వానిని బ్రదావినా జేసికొనియెను.

ఆ వార్త శత్రురాజులకుఁ దెలిసినది. పెక్కు దినములనుండి యాతనిఁ గెలువఁ దలంచియు మంత్రి బుద్ధిబలముచేతనే చేరలేకపోయిరి. అప్పుడదియే సమయముగదా యని యూహించి పెక్కండ్రు ఏకముగాఁ గూడివచ్చి యారాజుకోట ముట్టడించిరి.

అప్పుడారాజు మంగలమంత్రిని పిలచి శత్రురాజులు మనకోట ముట్టడించిరి. ఇప్పుడేమిచేయవలయునో చెప్పుమనిన వాడిట్లనియె.

అహహా! బాబు! నాకిట్లికి నేనొక్కఁడనే యుంటిని. మీరును అట్టివారేకదా! బ్రతికియుండిన బలుసాకునైనం దినవచ్చును. ఆశత్రురాజుల నెవ్వరు గెలువం గలరు. నాయొద్ద మూఁడు సంపాదించినవి రెండుపొదులున్నవి. ఒకటి మీకిచ్చెదను. రెండవది నేను దాచెదను. కత్తి చేతఁబట్టుకొని దారిపోయినచో మనలను శత్రురాజులు చంపక విడిచిపెట్టెదరు. మిమ్ముల నేయూరికైనను పోయి దినమునకు పిడికెడు క్షౌరము చేసినచో పొట్టగడవకపోదు. దీనికై యింత విచారింపవలయునా? యని యుపాయము చెప్పెను. ఆ మాటలు విని యారాజు ఛీ! నిర్భాగ్యుఁడా! నీకు మంత్రిత్వమిచ్చినందు లకు నాకు మంచిబుద్ధి చెప్పితివి. నీ సాంగత్యము చాలుపొమ్మని వానిఁ దిట్టుచుఁ బూర్వపుమంత్రి యుగ్రామమందేయున్నవాఁడు నాపున వానియొద్దకుఁబోయి తన నేరము దాలింపుమని పాదంబులంబడి ప్రార్థించెను.

కృతజ్ఞుడైన యామంత్రి యాపత్కాలమందు వచ్చిన రాజును తిరస్కరింపక భయపడవద్దని పలుకుచు సంతసపూర్వకమే తాను రాజునకు వ్యతిరేకుఁడని తెలిసికొని కోటబట్టుకొనుటకై సహాయము చేయుమని కోరిన శత్రురాజుల కిట్లు జాబువ్రాసెను.

ఇప్పుడు మీ బుద్ధికొలఁది కోటబట్టి యిచ్చెదను. కోట స్వాధీనమైన మిమ్ముల దీనికి మీలో రాజెవ్వఁడు కావలెనో తెలియఁజేయుఁడని వ్రాసెను. అట్టి చీటిం జదువుకొని యారాజులందరును తమకే కావలయునని కోరి కలహము పెంచు కొని దారుణమైన యుద్ధమునకు ఒకరొకరిచేత నొకరుహతులైరి.

అలాగునచో నీవును పై దినమునకే భోజనమునాని బట్టనాని అగ్రహారములనాని యివ్వక మీరమువగ్గించి సేనాధిపత్యమిచ్చితిరి. నేను చెప్పినను వినకపోతిరి ఇప్పుడను భవింపుఁడు. పెంపు లక్షల సేనలతో మనమేమి యుద్ధము చేయఁగలము. వారికి పది

లక్షల సేనయున్నది. వీనికంతకును నాయకుఁడైన సోమశర్మనే యుపాయమడుగుము. నాకుఁ దెలియదు. అతఁడు యుద్ధములో మృతిజెందినవెనుక నేను యుద్ధము చేయుదును. అని మొగమోటములేక యుత్తరమిచ్చిన మంత్రి నేమియు ననలేక భూతి శ్రేష్ఠుఁడు సోమశర్మను బిలిచి యావృత్తాంతమంతయు నెఱింగించెను. వాని మొండి ధైర్య మెట్టిదో చూడుము. అప్పుడించుకయు నించుకేని భయమందక పైబలము తనకు బాగుగానున్నదను నమ్మకముతో రాజుతో నిట్లనియె.

దేవా! నావంటిబంటు మీకుగలిగియుండ మీరుచింతింప వలయునా? మీరు నిశ్చింతగా నింటఁ గ్రీడింపుచుండుఁడు. నేనొక దినమున నా శత్రువులమువంచనగించి ఒప్పించవలసిన నప్పుడమంది సోమశర్మా! నీవు నావంటిన సహాయమును చేకొని పొమ్మని చెప్పెను. ఆమాటలు విని యతఁడయ్యా! నాకు దొంగలఁ బట్టునప్పుడును, సింహములను బరిమార్చునప్పుడును, ఏవారు సహాయముచేసిరో యిప్పుడును మాత్రము సహాయము చేయరా? నాకు సహాయము చేయువాఁడు గూడనేయుండును. ఆసైన్యములోనొక్కని త్రవు లేదనిచెప్పి యారాజున కుత్సాహము గలుగ జేసెను.

అంత సోమశర్మ యారాత్రియే యాచక్రవ్యూహంబునకుఁ బ్రాంతమందొక గోయి త్రవ్వించి సింహచర్మము కత్తులు మాత్రము చేకొని రహస్యముగా నాగోతిలో బ్రవేశించెను. అంతనర్ధరాత్రంబున చతురంగ బలంబులు నిద్రాణములై మేనులు తెలియక సోలియున్న యవసరంబున నా సోమశర్మ గోతినుండి పైకివచ్చి పొము పొము, పొమ్మని పెద్దకేకలువైచుచు నా సింహము చర్మము నేనుఁగులమీదకు నెగరవైచెను. ఆచర్మము వచ్చి పడఁజేయునాప దానివాసన గొట్టఁ గంత నేనుఁగులన్నియు బెదరి గొలుసులు త్రెంచుకొని సేనమీఁదఁబడి కలియ ద్రొక్కినవి.

అప్పుడు చతురంగబలము వారును మేల్కాని యేమియుఁ దెలియక శత్రుసేనవచ్చి తమమీఁదఁబడినదనుకొని వీరాలాపములు పలుకుచు కొట్టుమనియుఁ, జంపుమనియు, నరుకుమనియుఁ, బట్టుమనియు చీఁకటిలోఁ దెలియక యొకరినొకరు చంపుకొనఁ దొడఁగిరి. తకిలి నల్లకల్లోలమై యాసేనయంతయు చోరాక యొకత్రాములోఁ జెడిపోయెను. ఆహా! సోమశర్మ పైబలమెంత బలవంతమైనదో చూడుము. నిప్పుడు సోమశర్మ యామొండెములమధ్యనుండి శివరమునకరిగి నిశ్శేష్టుఁడై యుండియున్న యాశత్రురాజుపైబడి కత్తిచే శిరము నరికెను. మరియు నతఁడు తెల్లవారువరకు

నచ్చట చచ్చియున్న శవముల యవయవములన్నియు నరికి నరికి రాసులక్రింద బెట్టెను. మేనంతయు రక్తము గారగా నా యుద్ధభూమిలో ఛిద్రమైనవారి శవముల నడుమ దిరుగఁజొచ్చెను. అంత నుదయమగుసరికి పూర్తిశత్రు నాశనమగుటయు బ్రజలవలన విని యత్యంతసంతోషముతో నచ్చటికరుదెంచి భైరవునివలె గ్రుమ్మరుచున్న సోమ శర్మం గని కౌఁగలించుకొని యిట్లనియె. మహాత్మా! నీవు మనుష్యమాత్రుఁడవుకావు. ఒక మానవునికింత పనిచేయ శక్యమా! నాయాపదల బాపుటకై వచ్చిన భగవంతుడవని నమ్మెదను. నీవు చేసిన మేలునకెన్నఁడును బ్రత్యుపకారము చేయలేను. ఇదిగో! నమస్క రించుచుంటినని పాదంబులం బడిన సోమశర్మ సగౌరవముగా నతని లేవనెత్తి యోహో రాజా! నీహస్తప్రాయుండనగు నన్నింత స్తుతి చేయవలయునా! ఇదియంతయు నీకటా క్షమే ఓరాజా బలమననెంత? మూఁడు లోకంబులు వచ్చినను గోటఁ జెండఁగల నని దర్పముగాఁ బలికెను.

అంత నారాజు సోమశర్మను పల్లకిపై నెక్కించి మేళములతోఁ దాళములతో నూరేగింపుచు నింటికిఁ దీసికొనిపోయి విందులు చేయించి నెద్దియేని యభీష్టమున్న గోరుమని యడిగెను. అప్పుడు సోమశర్మ దేనినిగోరక మంత్రితోగూడ మిగిలి యున్న రెండులక్షల సైన్యమునుగూడ నుద్యోగములనుండి తప్పించి యూరికనుపుటయు నాకే యిప్పింపుమని వేడుకొనెను.

ఆరాజు సోమశర్మ కోరిన ప్రకారము అప్పుడే యాజ్ఞచేసి యంతటితోఁ దృప్తి బొందక యతనిరూపము లోహముతో బోతపోయించి యూరిమధ్యవీథిలోఁ జిరకాలముండు నట్లు వినుతకంబముపై నమర్చెను.

గోపాలా! అగపడుచు విగ్రహము ఆ సోమశర్మయొక్క యాకారము అది శిల్పిచిత్రమునుబట్టి నిజముగా బ్రాహ్మణుఁడు నిలువఁబడినట్లు గనంబడుచున్నది. కాని వేరుకాదు.

ఈ పట్టణ మాధూరిత్రపునిదే. పెద్దకాలమైనది. కాన నానంతరి వారందరు నశించిరిగాని యీలోహస్తంభము మాత్రము రూపుచెడక యట్లేయున్నది. దానికేనాఁడా మన పెద్దలు తనపేరు భూమిలో స్థిరముగా నుండుటకైన ప్రసంతానముల నిలుపుదురు ఇదియే దీని వృత్తాంతము. ఇకలెమ్ము. వేళ యతిక్రమించినది. పట్టణములోనికిబోయి వంటఁజేసికొని భుజింతము అని చెప్పి వానితోఁగూడ నత్తటములోనికిఁబోయి వంట చేసికొని భుజించి కొంతసేపు విశ్రమించి మరల బయనముచేసి క్రమంబున నడునా కండవ మజిలీచేరిరి.

పదునొకండవ మజిలీ

బుద్ధిసాగర కామపాలుర కథ

పదునొకండవ మజిలీయందువసతిలో నొకచోట దలపెంట్రుకలు గలిగియున్న శిలావిగ్రహంబునుజూచి యాగోపాలుడు వెంటవచ్చిన మణిసిద్ధుని ఆవిగ్రహ వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన జయ్యతిపతి మణివిశేషముచే దానితెరంగంతయు గ్రహించి వెరగందుచు నాకథ యిట్లని చెప్పదొడంగెను.

కాంచీపురంబున విష్ణువర్ధనుడను రాజుగలడు. అతడు దీర్ఘదర్శియను మంత్రితో న్యాయంబుగ బ్రజల బాలించుచు భూలోకములో దనకుదగిన కన్యక లేదని పలుకుచు నెట్టియందమును చూసికొని వచ్చినను యొప్పుకొనక పెద్దకాలము వివాహము చేయకయే యుండెను.

ఇట్లుండ నొకనాడు దీర్ఘదర్శి రాజుతో నిట్లనియె. దేవా! దేవరవా రిట్లు వివాహమాడకున్న రాష్ట్రంబంతయు చింతించుచు యువరాజు నభిలషించు చున్నది. చక్కదనంబు చెక్కడిది! ఎట్లు సరిపెట్టుకొన్న నట్లే సరిపడును. నేను మీకు బుద్ధులుగఱపువాడనుగాను. మీరేవిధానించియైన శుభవార్తం బెండ్లియాడి కుల ముద్ధరింపుడు. అని పలికిన విని యారాజు మంత్రికిట్లనియె.

దీర్ఘదర్శీ! నీవు బుద్ధిమంతుడవుకదా! నీకు నే చెప్పవలెనా? చెప్పనక్కర లేదు. మనము లోకంబున స్త్రీలం జూచుచుంటిమి. చక్కదనమున్నదానియందు శీలముండదు. శీలమున్న ప్రీతియుండదు. ప్రీతియున్న చక్కదనముండదు. అన్ని లక్షణంబులుం కలిగి తనయందు ప్రేమగల కలకంఠి దొరకుట దుర్ఘటము.

నాకు పెండ్లిచేయదలంచితివేని నిప్పుడు నేనుచెప్పిన లక్షణము లన్నియుం గలిగిన చిన్నదానిని వెదకి పెండ్లిచేయుము. లేనిచో నిట్లే యుండెదనని పలికిన విని యామంత్రి సరేయని యప్పుడే యుద్యోగస్థుల సహాయుండై యారాజుగారి పటం బుల వ్రాయించి మాటలనేర్పు నాలుగు దేశంబుల కనిపెను.

పాంచాల దేశమహారాజు సుశీలయను తనకూతురు రూపము పటంబుల వ్రాయించి దానికిందగిన పురుషుని వెదకి, తీసికొని రండని దూతల బ్రస్థాపించెను.

[illegible]

వారును నొకనాఁ డొక నక్షత్రంబు సంగరిసికొని యొండొరులు పలకరించుకొను యా చిత్రఫలకంబులందులగా నిలపెట్టి యుట్టట్టు పరికించి మేనులు పులకింపఁ దలకంపం బుచు నోహో! ఇదివఱకింత దేశము దిరిగితిమి గాని యెందును ఇట్టిపొందు గుదిరిన ఫలకంబులం జూడలేదు. ఈరాజానకు నీరాజపుత్రి సరిపడినది. దాంపత్యమనుకూలం బుగా నుండునని తలంచుచు నొకరి పటంబు నొకరుగైకొని లమటమ యేచికలకవ కదిగిరి.

విష్ణుచిత్తుఁ డాచిత్తరువు నందున్న మత్తకాశిని రూపంబు పరికించి చూచి తల యూఁచుచుఁ బ్రాణిగ్రాహకులను వేరువేర పత్తించుచు మంత్రితో నిట్లనియె. ఆర్యా! నా కీపర్వేందుముఖియందు డెందము దగులుకొనినది. దీనిపేరు సుశీలయఁట. ఆపేరు సార్థకమై యిపుడునా నిట్టి రూపము గలిగియున్నదో నాచిన్న దానిని నాకుఁ బెండ్లి చేయుమని యిగురు పిరాఁతితోఁ బలికెను. ఆమాటవిని మంత్రిముగుల సంతసించి యా రాచపట్టి యట్టిదేయని యతనితోఁ బలుకుచు నప్పుడే పాండ్యదేశరాజునకు సుశీలను మాకిమ్మని వివాహమునకు నోడంబడిన వాఁడని శుభలేఖ వ్రాసెను.

పాండ్యదేశపురాజు విష్ణుచిత్తుని చిత్రపటము చూచినది మొదలు సుశీల కతఁడే తగినవరుడని నిశ్చయించెను. అతని మంత్రి వ్రాసిన శుభలేఖచూచి సంతోషముతో సంధుల కియ్యకొనినట్లు తెలియపరచుచు శుభముహూర్తముగూడ నిశ్చయించి యుప్ప టికి దరలిరావలయునని శుభలేఖలు వ్రాసెను. అట్టి శుభలేఖ చదువుకొని విష్ణుచిత్తుడు తన పలాదార ప్రకారము నకలపై భవములతోడ నా శుభముహూర్తమునకు దనకత్తి నిచ్చి పంపించెను. అచ్చట సుశీల తనకు వివాహప్రయత్నము జరుగుచుండ సంతసముతో తాను చదువుకొన్న గురువుగారికి దక్షిణ నియ్యఁదలఁచి సాయంకాల మునఁ జక్కగా నలంకరించుకొని పసిఁడి పళ్ళెరమునిండ బంగారునాణెములుంచుకొని యాయుపాధ్యాయుని యింటికరిగి యాయన పాదంబులకు నమస్కరించి యిట్లనియె.

ఆర్యా! నేను మీయొద్ద విద్యాభ్యాసము చేసితిని. మీయాశీర్వాదమున బ్రహ్మచారిణి నాకీరాత్రి వివాహము జరుఁగఁబోవుచున్నది. వివాహమైన వెనుక నేను మీయింటికి రాఁగూడదు. ఈ గురుదక్షిణను స్వీకరించి నాకు వివాహమునకు సెలవిచ్చినదే వేడు కొనెను. అప్పుడయ్యాచార్యుఁడు తదీయరూపవిలాస విభ్రమంబులంజూచి కామకోల పీడితుండై యొడలెఱుంగక వివేకము నెడఁబోవ నాసుద్దులకుబ్బి యిట్లనియె. తరుణీ! నాకీసొమ్మేమియు నవసరములేదు. నీవను నీవేనియొసఁగిన. నీయను

గ్రహముండినం జాలును అని పలికిన నక్కలికి యతండు గోమునుతో నట్లనుచున్నాఁ డని నిశ్చయించి అయ్యా! మీకీధనమక్కరలేనిచో మఱియేమి కావలయును? నేనొసఁ గని యిచ్చెదను సెలవియ్యుఁడని పలికిన నాపై దిసఁడు వెఱ్ఱినవ్వునవ్వి యిట్లనియె.

తెలివా! యూరక నోరుతెఱచి యడుగుటయేకాని దుర కియ్యనందువేమో? నిక్కముగా నిచ్చెదనని వాగ్దానముజేసినచో నడిగెదననుటయు నాముగ్ధ యామూర్ఖుని తలంపు తెలిసికొనలేక అయ్యో అయ్యవారూ? మీరు కోరుటయు నేనియ్యకొనుటయు గలుగునా? నేనంత లోభిదాననుగాను. మీకామితమేదియో తెలియఁజేయుఁడు. నాకు మీకామిత మీడేర్చుటకంటె నెక్కుడుగలదా? అని పలికిన నతం డయ్యతివ కిట్లనియె.

కామినీ! నీవంటివా రాడితప్పరుగదా! వినుము. నీరూపము త్రిలోకజనమోహన కరము. నిన్ను జూచినప్పుడెల్ల నాయుల్లమునరతిపల్లవుఁడు విరిదూపుల నేయుచున్న వాఁడు. ఇంతదనుక నీవు సమారాధనయోగ్యవు కావునఁ గోరకుంటి. ఇప్పుడు నామనంబు నీసంగమంబభిలషించుచున్నది. ఇదియే నాకోరిక. దీనిఁ దీర్చెదవేని గురుభక్తి గలదానవని నిన్ను మెచ్చుకొనెదనని పలికిన నులికిపడి యక్కలికి శివ శివా! యని చెవులు మూసికొని అయ్యో! నీవు నాకుఁ దండ్రివి కావా? ఇట్టి కోరిక నన్నుఁ గోరవచ్చునా? నీకు నన్నిట్లన నోరెట్లాడినది? వేరొద్దియో కోరెద ననుకొంటిని. ఇట్టి నీచవుబుద్ధిగలవాఁడవని తెలిసికొనలేనైతిని. చాలు చాలు పైదిసఁడా! నీ గుణము తెలిసినది. ఇష్టమైననీసొమ్ము పుచ్చుకొనుము. లేనిచో బార వేసికొనుమని యా పళ్ళెరము నేలపారవైచి గిరుక్కున మరలి మొగంబున విన్నఁదనము దోప నంతః పురమున కరిగినది.

పిమ్మట నాబ్రాహ్మణుఁడు తెల్లబోయి యేమియుఁ బలుకలేక ఔరా! నేను గురువునని కొంచమేనియు నంశయింపక యీవగలాడి యెట్లు తిరస్కరించిపోయినది? కానిమ్ము. నాబుద్ధినైపుణ్యమంతయు నిని యుపయోగపరచి దీనికిని మగనికిని సంబంధము లేకుండఁ జేసెదనని యాసు నహించియుండెను. అంతశుభముహూర్తమున దీర్ఘ దర్శిచేఁ దీసికొని రాఁబడిన విష్ణుచిత్తుని కత్తికిని సుశీలకును గొప్ప వైభవముతో పెండ్లిచేసిరి. తండ్రివివాహ పరిసమాపక దివసంబున సుశీలను మితిలేని సారెతో నత్తవారింట కనిపెను.

ఈలోపలనే సుశీలకుఁ జదువుచెప్పినగురువు కాంచీపురమున కరిగి పండిత

వేషములో విష్ణుచిత్తుని దర్శనముచేసెను. విష్ణుచిత్తుండు ఆపండితుని మిగులగౌరవించి కులశీలనామంబులు తెలిసికొని తన యత్తవారియూరే యగుటచే మఱియు సంతసించుచు నతనితో నిట్లనియె.

అయ్యా! మీరాజకుమారుడు సుశీల వృత్తాంతము మీకేమైన తెలియునా! ఆచిన్న దాని రూపంబును గుణంబును శీలంబును నెట్టివో చెప్పుఁడని యడిగిన నాబ్రాహ్మణుఁడు సంతసించుచు నిట్లనియె.

అయ్యా! నేనారాజుగారి సంస్థానములో ముఖ్యపండితుండను. ఇదియునుం గాక యాసుశీలకుఁ జదువుచెప్పినవాఁడను నేనే. ఆమె శీలంబును గుణంబును నాకుఁ దెలిసినట్లు తరితరంబులకైనఁ దెలియవు. మీరడుగుచున్నప్పుడు నిజము చెప్పవలయును. దానిశీలమున కేమిగాని రూపముపైకిజూడ వేడుకగానే గనుపించును. దాని కప్పుడప్పుడు మూర్ఛరోగము గనంబడు చుండును. ఈ రహస్యము నాకుఁగాక మఱియొకరికిఁ దెలియదు. ఈ గుట్టంతయుఁ గప్పిపుచ్చి రంగులు బాగుగావైచి పటము వ్రాసి పంపిరి. మీరాపటమునుజూచితిరా ? యేమి ? ఆపటమునుజూచినవారికి నిజముగా నాచిన్నది యట్లే యున్నదని భ్రాంతికలుగక మానదు. మీవంటివారి కా చిన్నది తగదని యెరుగునట్లుగాఁ జెప్పెను.

ఆమాటలువిని యావిష్ణుచిత్తుఁడు మనసు చివుక్కుమన, నేమి! దానికట్టి రోగము గలిగియున్నదా ? శీలముసంగతిగూడ ననుమానముగానే చెప్పితి. అయ్యయ్యో! యెరుగక మోసపోతినే? అన్నన్నా! పాండ్యదేశపురాజు నన్నెంత మోసముచేసెను? ఇప్పుడిసుమలు పెండ్లి చేసికొనక చివరకు రోగముగలదానిని పెండ్లియాడితినే కానిమ్ము. అతఁడాసన్నిట్లుమోసము చేసినందులకు తగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసెదను. [illegible] మొగమున్నఁడను [illegible]. [illegible] మాతృద్రోహము చేసినంత పాపమునకుఁ బాత్రుఁడనయ్యెదనని [illegible] శపథము చేసెను. ఆప్రతిజ్ఞను విని యాపాలుఁడు తన ప్రయత్నము కొనసాగినదని యెంచి సంతసించుచు [illegible] తన [illegible]. తన కేమియు లాభము లేకున్నను సహాయమే ప్రధానముగాఁగల యాబ్రాహ్మణుఁడు సుశీల కెట్టి యపకారము చేసెనో చూచితిరా. విలక్షణమైన [illegible] కదా! పిమ్మట నాసుశీలయు గొప్పవారితో నత్తవారిల్లు చేరినది.

ఆ వచ్చినవార్త విని యారాజపుత్త్రి గౌరవించిన [illegible] పరివారికి

వలన నామెకొరకు మేడ నివసింపఁ జూపించెను. ఆసాధ్వియు నందుఁ బ్రవేశించి యన మగనింజూడ నకాంక్షితరసు గలదియై ఆదిత్యునిరాక వేచియుండు పద్మినియుంబోలె వేచియుండెను. అట్లుండ నయ్యంతఃపురమునను దినవార పక్షమాససంవత్సరములు గడచినవి. కాని మనోహరుని దర్శనము లభించినదికాదు. అందులకు చింతించి గడియ యుగముగా గడుపుచున్న యాచిన్నది చిన్నబోయి యొక్కనాఁడు పీర్థ దర్శికి వార్తనంపి యతనితో నిట్లనియె.

ఆర్యా! నాకు వివాహమై సంవత్సరమైనది. ఇంతదనుక నామనోహరుని మొగమెట్టిదో నేనెరుంగను. ఆయనకు నాయందెట్టిదియేని కోపముండఁబోలు. కారణ మేమియు నాకుఁ దెలియదు. దేహమాత్రభిన్నులగు మీయిరువురిలో నొకరిరహస్య మొకరికిఁ దెలియక మానదు. నాకు నీయందు చనువు గలిగియున్నది. కావున నిట్లడుగు చుంటిని. యదార్థమెట్టిదియేని గలిగియున్న వక్కాణింపుమని పలికిన నాకలికి పలుకుల కులికిపడి యాప్రధాని యామెతో నిట్లనియె.

తల్లీ! నీవల్లభుఁడు నీయందనురక్తుఁడై యున్నవాఁడేయని యనుకొంటిని. ఇట్లుచేయుచున్న వార్త నాకేమియుం దెలియదు. పరమసాధ్వియగు నీయందేమి తప్పున్నది? యతని యభిప్రాయమెట్టిదియో గనుంగొని వక్కాణించెదనని యామెతోఁ జెప్పి యొక్కనాఁడతఁ డెట్టియో ప్రస్తావముమీఁద నామాట రాజుతో ముచ్చటించెను. అప్పు డతండు అజ్యాహుతివలనఁ బ్రజ్వరిల్లు నగ్నియుంబోలె మండిపడి మంత్రీ! యిట్టి యనవసరప్రశ్నము లెన్నఁడును నాయొద్దఁ దేసికొని రాకుమాయని మందలించి పలికెను.

అప్పుడా ప్రగడ భయపడి మరల నోరెత్తక మెత్తనిమాటలచే నతనిచిత్తము ప్రసన్నముగఁ జేసికొని యంతటితో నాప్రస్తావము ముగించెను. తర్వాత మంత్రి సుశీలచెంతకరిగి సాధ్వీ! నీపతి నీయందేదియో యీర్ష్యఁబొందియున్నట్లు కనఁబడు చున్నది. నీప్రస్తావమే వినఁనొల్లఁడాయెను. కారణము ముందర గనుంగొనియెద. నీవు చింతింపకుము. కాలక్రమంబున నతనిమతి మరలించి నీయందనురాగము పుట్టు నట్లు చేసెదనని యవ్వనిత నోదార్చి సమయము గనిపెట్టుచుండెను.

సుశీలకుఁ జదువుచెప్పిన గురువు అంతటితోఁ దృప్తిబొందక యొకనాఁడు పట్టుదిట్టుతోవచ్చి యతనితో నిష్టాగోష్ఠిం గాలక్షేపముఁ జేయుచుఁ బ్రశంసగాఁ బ్రసంగవశంబున విక్రమసేనుండను రాజకుమారుఁడు చేసియున్న యొక్కరి

చక్కనిదని చెప్పుచు దానిగురించి పెక్కుగతుల నుతియించెను. విష్ణుచిత్తుఁ డతని మాటలచే మోసపడి యప్పుఁడతని దనకుఁ బెండ్లిచేయుమని వేడుకొనియెను. అందుల కతండు సమ్మతించి యాదేశమునకరిగి విక్రమసేనునికడ విష్ణుచిత్తుని యౌన్నత్య మంతయుఁ బొగడి యతని కూఁతు నతనికి కిచ్చునట్లొడంబరపించెను.

పిమ్మట నతఁడు విష్ణుచిత్తునొద్దకువచ్చి అయ్యా! దేవయానకు విక్రమసేనుఁడు మీకియ్యనిశ్చయించెను. మీకిదివరకుఁ బెండ్లియే కాలేదని చెప్పితిని. లేనిచో మీక తండు కూఁతునియ్యఁడు. కావున నిప్పుడున్న భార్యనడవిలో విడిపింప నియోగింపుఁ డని బోధించిన విని యారాజు సమ్మతించి యట్లుచేయ నప్పుడే మంత్రి కాజ్ఞ యిచ్చెను.

నీతిదర్శి సుశీల నడవిలోనుండుట తనకిష్టములేకున్నను రాజ శాసనమును నతిక్రమింప నశక్యమైనదగుట నందొక విశాలమగు మేడ కట్టించి పెక్కండ్ర పరి చారికలతో సుశీల నా సౌధంబున బ్రవేశపెట్టి క్షేమమరయుచుండెను. అందులకు సుశీల మిగుల చింతింపుచుఁ జచ్చుటకుఁ యత్నించుటయు మంత్రి యోదార్చి యా యుద్యమము మరలించెను.

అంత శుభముహూర్తమున విష్ణుచిత్తుఁడు దేవయానం బెండ్లియాడి యాదేవియ రూపము తనకంత యాశ్చర్యముగాఁ దోచమి యథోచితానురాగంబుతో నామెం గూడి యుండెను.

ఇట్లుండునంత నొకనాఁడు విష్ణుచిత్తుఁడు తనకు వేటయందభిలాషజనించు టయుఁ దనకోరిక మంత్రికిఁ జెప్పెను. మంత్రియు సమ్మతించి యప్పుడే తగిన సంభారములన్నియు సిద్ధపరచి సుశీలయున్న యడవిలోఁ జాలమృగములున్నవని రాజుతోచెప్పి యాయడవికిఁ దీసికొనిపోయెను. రాజు పెక్కండ్రు మృగములతో నయ్యడవి కరిగి యథేష్టముగా నందు మృగముల వేటాడుచుండ దైవయత్నమున జాము ప్రొద్దుండ నప్పుడొక్కసారి గాలివాన పట్టినది. అప్పుడు సేనలన్నియుఁ జెదరి పాఱిపోయినవి. రాజును మంత్రియు నొక చెట్టుక్రింద నిలువంబడిరి. యాచెట్టుకొమ్మ లన్నియు విఱుగుచుండుటం బట్టి యందునిలువవెఱచి యావానలో బట్టబయలనే తిరుగఁ దొడగిరి. అప్పుడు వారికిఁ బ్రాణములందాశవదలినది. ఇంతలో కొంచెము గాలివాన యుడుగినందున తడిగుడ్డలపిండుకొని గజగజవణఁకుచు నయ్యడవిలో నిలువ యే గుడిసెయైనం గనఁబడదాయని యిటునటు దిరుగఁజొచ్చిరి.

అప్పుడు దీర్ఘదర్శి తాను దలఁచికొనిన కార్యము దీర్చుట కిదియే సమయమని నిశ్చయించి దైవానుకూలతను గుఱించి సంతసించుచు రాజుతో నిట్లనియె.

దేవా! యీప్రాంతమందొక సౌధముండుట నాకు జ్ఞాపకము వచ్చినది. అందొక రాజకుమార్తె నివసించియున్నది. ఆమె మార్గస్థులకు సదుపాయము చేయునని వినియుంటిని. అచ్చటికి బోవుదమే యనుటయు రాజు అంతకన్న మేలున్నదా ? ఈ రాత్రి యన్నమును బెట్టి గుడ్డలు నిచ్చువారెవ్వరైన నున్నవారినే దైవముగా జూతుము గదా! యని పలికి యతనితోఁగూడ నామేడ వెదకికొనుచు నడిచెను. ఆ స్థలము మంత్రి యెఱిగియున్నదే. కావున గొంతసేపు త్రిప్పి తుదకు సాయంకాలమున కచ్చటికి దీసికొని పోయెను.

సుశీలకు మంత్రి యంతకుపూర్వమే వార్త నంపియుంచెను. ఆరాత్రి సుశీల యామేడనంతయుఁ జక్కగా నలంకరించి దీపములం బెక్కు వెలిగించి యుంచెను. ఆమేడఁజూచి రాజు మిగులవెరగందుచు మంత్రీ ! యింతవింత సౌధ మెవ్వరిది ? ఇందున్న చిన్నది యెవ్వతె? యెవ్వనికూఁతురు? యెవ్వనిభార్య? మగవారెవనే యిందున్నదా? యని యడిగిన నతనిమంత్రి యిట్లనెను.

దేవా! యీచిన్నది మళయాళదేశపు చక్రవర్తి కూఁతురనియు విహారార్థమై యిచ్చటికివచ్చి యిందు మంచిగాలి దగులునని మేడగట్టుకొనెననియు వినియుంటిని. ఈమె మగఁ డిందుండెనో లేదో నాకు దెలియదు. మార్గస్థులకు మిగుల సదుపాయములు చేయునట. ఇందు గొన్నిదినములుండి మరల స్వదేశమున కరుగగలదనికూడ వినియుంటిని. ఆకథ యంతయు మనకేటికి ? ఈరాత్రి భోజనమిచ్చి పొడిపుట్టమునిచ్చినం జాలదా? యనిపలుకుచు ద్వారముచెంతకుపోయి ద్వారపాలకులతో మంత్రి యిట్లనియె.

ప్రతీహారులారా! మేము మార్గస్థులము. వానతాకుడుచే మిక్కిలి యలసితిమి. మీయేలికసాని యీరాత్రి యిచ్చట మాకు సన్న వస్త్రములిచ్చి యాదరించునేమో యడిగిరండు అనిచెప్పిన వారు సత్వరముగాఁబోయి యావర్తమానము సుశీలతోఁ జెప్పిరి. ఆమాటవిని సుశీల మిగుల సంతసించుచు వారిని సత్కరించి తీసుకొనిరా పెక్కండ్ర దూతికల నియమించెను. పరిచారకులు తటాలునపోయి అర్ఘ్యపాద్యాది [illegible]ర్చి తోడ్కొనివచ్చి యొక విచిత్ర భవనాంతరమందుఁ బ్రవేశపెట్టిరి. సుశీల [illegible] పీతాంబరములు వారికిఁ గట్టఁబంపించెను. ఆపట్టంబులఁ గట్టుకొని

రాజు తదీయ వైభవంబునకు నాదరణంబునకుఁ జిక్కు తెరంగుల సంతసించుచుఁ దన యాతనలంతయు మంత్రితోఁ జెప్పుచుండెను.

శ్లో॥ యస్త్వైవోపహతం దుఃఖం సుఖం తద్ధిర సాంతరం
నిర్వాణాయతరుచ్ఛాయా తప్తస్యహివిశేషతః॥

దుఃఖము పూర్వముగాగల సౌఖ్యమే హాయిచేయును. ఎండచేఁ దపింపబడిన వానికేగదా చెట్టునీడ విశేషసుఖకరముగా నుండును. అలాగుననే యడవిలో గాలి వానచే మిగుల నలసటఁజెందిన యారాజునకు సుశీలచేసిన యుపచారము మిగుల నానంద కరముగా నుండెను.

అంత కొంతసేపునకు శాంత యత్యంతరుచి గలుగునట్లు పాకముజేసి పైడి పీటల నమర్చి వారిం బిలిపించినది. వారు మిగుల నాకలిగొనియున్న వారగుట నాబం గారు పీటలపైఁ గూర్చుండిరి. పిమ్మట నాసుందరి జల్తారుపట్టుచీరం గట్టి మేల్కట్టు జరీపువ్వుల పువ్వుంచు కంచుకిందొడిగి తెల్లవేని పెక్కుతొడవులధరించి పదకట కంబుల ఘలుఘల్లుమని మ్రోయ గ్రొవ్వాడు మెఱుంగుతీగెలాగునఁ దళుక్కుమని మెఱయుచు. జక్కవకవఁబోలె పైటలో గ్రిక్కిరిసియున్న చన్నుదోయినలదినకస్తూరి తావులు గుప్పుమని వినలావరించి నల్లనల్లన జనుపెంచి యోరచూపుల నాభూపాలుం జూచుచు బంగరు పాత్రలలో బంచభక్ష పరమాన్నములు వడ్డించినది.

అంత నాభూకాంతుఁడును మంత్రియు నాపదార్థములు రుచి మెచ్చుకొనుచుఁ దృప్తిగా భుజించిరి. భుజించినప్పు డారాజు అమ్మానిని మేనికాంతి నాసాపర్వంబు గావించుటయు చెంపమూపు సారులు తలపైకెత్తి చూచెను.

అప్పు డయ్యతివ తనపై నెరపుచున్న వన్నెచూపుల చిన్నెలుకొన్ని పరిశీలించి తదీయరూపవిభ్రమవిలాసము లుల్లాసము గలుగఁజేయఁ గంధర్వుఁడు తనచెందము నాసుందరి విభ్రమభ్రమితభ్రూయుగంబు కార్ముకంబుగాఁ జేసి తదీయకటాక్ష వీక్షణ మార్గంబులఁ బరితాపంబు నొందింపఁ జెంపుచెడియాపొలఁతి వలపుచూపులం నట్టి చూపు లంజాచి మరలించుచు నంతకంతకు కంతుసంతాపము వింతచేష్టలఁ బుట్టింప నతఁడు స్మరాపస్మారంబున నుత్తలమందుచుండెను.

అట్టి వికారచేష్టలతోడనే భుజించిన విష్ణుచిత్తుని చిత్తవృత్తి యంతయు గ్రహించి మంత్రి సంతసించుచు నతని నొక భవనాంతరమునకుఁ దీసికొనిపోయి యచ్చట నమర్పబడియున్న హంసతూలికాతల్పంబునం గూర్చుండబెట్టెను. అప్పుడు

సుశీల పరిచారికలు పెట్టిన పిడియాన్న ముద్దలు తినకతిందించుచున్న దీర్ఘదర్శికి రాజిట్లనియె. అహా! మనము భుజించునప్పుడు నీకుపోకరావి చర్యలుకొన్ని ప్రవర్తిల్లినవి. ప్రాణతుల్యుఁడవగు నీకెఱింగింపకపేరదు? తలచుకొనినంత నా స్వాంతమున నింతయగు సంతసము జనించుచున్నది. అమ్మగువ చిఱునగవు మొగమున నగమై మెఱయ దట్టమగు చూపుల నాపై బరగించి నాచిత్తము త్తల మందించినది.

మిత్రమా! నీవూరక తలవాల్చికొని భుజించితివికాని, యేమియు నెఱుంగవు. మోహినీ దేవతయుంబోలె నున్న యాచిన్నదాని చిన్నెలేమని వక్కాణింతు. నేను మరలఁ జూచునప్పుడు తనచూపు! పేరొకలాగున మార్చుచుఁ దలవాల్చుకొని భుజించుతఱి తన వాలుచూపు తళుక్కులు నాపై నెరయఁజేసినది. పెక్కేల? అక్కాంతకు నా యందు మక్కువకలిగినది. ఇదియ నిక్కువంబు. వేరొక్కటికాదు. నేనక్కాంతను మరల నరుగవలయు. నొక్కుకము చెప్పుము. అయ్యో? ఇంక కొంతసేపచ్చట నిలువ నీయక యిచ్చటికిఁ దీసికొనివచ్చితివేటికి? వచ్చుట నేనెఱుఁగను సుమీ! నేను నిరాశ నైవనోప నాలోపల పురుషు లెవ్వరులేరు. మరల నచటకరిగెద నేమిచేసినను మంచిదే. దీనికి నీవేమి చెప్పెదవనుటయుఁ దన్ప్రయత్నము కొనసాగుచున్నదని సంతసించుచు మంత్రి రాజున కిట్లనియె.

దేవా! దేవరవారి సౌందర్యముజూచినంత యొకమనుష్యకాంత కామించుట యేమి యాశ్చర్యము! దేవతాపసరత్తైనను విరాళిం గుందుచుండురని చెప్పఁగలను. ఈమె సుశీలమైనను నీరూపుఁజూచియే మోహించినది. ఇప్పుడు పరిచారికలందరు తమతమ స్థానంబులకుఁబోయిరి. ఆమె యొంటిగానే యుండును. దాహము నెపంబునఁ గ్రమ్మర నచ్చటికరిగి యత్తరుణి చిత్తవృత్తి గనిపెట్టి పైసఁ [illegible]గా నడిపింపుఁడు. నేను వెనుకఁ గాచియుండెదనని పలికిన సంతసించి [illegible]ల్లన లేచి యంతకు పూర్వమే పరిచారికలందరు తమతమ నెలవుల నరుఁగి యుండిరిగాన నిశ్శబ్దమునానున్న యాలోగిటిలో నాలుగుమూలలు తొంగితొంగి చూచుచు మరల భోజనశాల కరిగెను.

అంతకుమున్నే యావృత్తాంతము మంత్రిచే బోధింపఁబడి యున్నది. నిదురింపక వంటశాలయందే తిరుగుచుండెను. ఇంతలో నారాజు లోనికిం జని యవ్వనితం జూచి గద్గదస్వరముతో మించుఁబోఁడీ! కొంచెము దాహ మిచ్చెదవాయని యడిగెను.

[illegible]

మీకు తియ్యని దాహము కావలయునా? పుల్లని దాహము కావలయునా? యని యడిగెను. ఆమాటకతండు సంతసించుచు తియ్యనిదాహమే యిమ్మనిన నమ్మగువయు దియ్యనిదియ్యనా! యని పలుకుచు శర్కరామిశ్రితములైన దుగ్ధంబులు దాహమిచ్చి యింతకన్న రుచికి నాయొద్దనున్నది యధరమేకాని యధికములేదు చవిచూడుండని పలికెను.

అప్పుడాచతురుండా ప్రౌఢవచనంబులకు వెరగందుచు నోహో యీబోటి మాటలు మిగుల పాటవముగానున్నవి. అధరమనగా దక్కవయనియు నధరోష్ఠమనియుఁగూడ నర్థముగదా! అధరోష్ఠము చవిచూడుమనికూడ సూచించుచున్నది. కానిమ్ము. ఎట్లయినను మంచిదియె. యిచ్చట అన్యులెవ్వరును లేరుగదా? పట్టి మాటలతో కాలక్షేపము సేయనేల! తగినట్లే చెప్పెదనని తలంచుచు నాతిమణీ! నాకా యధరమే కావలయును. మఱొకటి వలదు. అనిపలుకుచు తటుక్కున నక్కుటిలాలక యనంటంబోయెను. అమ్ముద్దుఁబోఁడియు నించుక విదళించుకొనుచు నోహో! ఇదియేమిసాహసము. దాహమునకై వచ్చి వెకిలిపనులు చేయఁబూనితివేటికి! నేను వారాంగన ననుకొంటిరా? చాలుచాలు పొమ్ము అనిపలుకుచు దవీయహస్తవిన్యాసంబులు ద్రోసివేయక యనుకూలసూచకముగా మెలంగిన నతండది యెఱింగి యాబోటి మాటలు పాటిసేయక, అతివా! మొదట నధరము చవిచూడుమని చెప్పి! యిమ్మటఁ ద్రోసివేయఁ దప్పునే? అంత యెఱుంగని వాఁడనుకొంటివా? శ్లేషలు నాకును వచ్చును. అని పలుకుచు చిట్టకంబులు గావించెను.

అప్పుడా సుశీల యతనిచేఁయి తనచేతం బట్టుకొని చాలుఁజాలు? మగవారి పలుకులును జలముల వ్రాతయు సమానములైనవి. మొదటనిట్లేచేసి యవసరముతీరిన వెనుక మరలఁ బలుకరింపరు. ఎల్లప్పుడు నిట్లున్న నమ్మతింపవచ్చును. "ప్రతిమ చెడినను సుఖముదక్కవలయు" ననుసామెత వినియుందురుగదా? అనిన నతండౌనౌను నన్నట్టివానిఁగా దలఁపకుము. నీయిష్టము వచ్చినట్లు మెలంగెదనని చేతిలోఁ జేయివైచెను. యిమ్మట నాకొమ్మ సమ్మతించి నట్లభినయించుచు నతని సంతసమున్నే యలంకరించియున్న మేడమీదకుఁ దీసికొనిపోయి హంసతూలికా తల్పమునఁ జేర్చినది.

మరియు నందు నయ్యిందువదన కొంతసేపు కంఠనాదంబు దంత్రీనాదంబుతో నైక్యముగాంగ కీర్తనరించి సంగీతంబు పాడుచు నతనిమతిఁ గరుగఁజేసినది. అ

భూపాలుండును కాంయావన సైవక యాపదఁతిచేఁతనున్న విపంచియాదఁ జెరికి మోహముతో గంధర్వ క్రీడారతుండై యవ్వేదండ గమనను సంతోషపారావార వీచికల నుయ్యెల లూగించెను.

తరీతిఁ గ్రీడించుచుండ వారికా రాత్రి యొకగడియలాగై సను వెళ్ళలేదు. వారి వలపు లేమని చెప్పుదును. విష్ణుచిత్త కామ తత్కాళిని పరకీయయని యూహించుటచే నంతవలపు గలిగినది. స్వీయ యనితెలిసినచో నట్లుండదుసుమీ? అదియంతయుఁ బ్రచ్ఛన్నముగాఁ జూచుచున్న మంత్రిమిగుల నంతసించెను. తెల్లవారినంత రాజు మంత్రియొద్దకువచ్చి రాత్రిజరిగిన చర్యయంతయుఁ జెప్పి యప్పడంతి చక్కఁదనమును గుఱించియు మక్కువను గుఱించియుఁ జెక్కు తెరంగుల స్తుతిఁ జేయదొడంగెను. అంతనా విష్ణుచిత్తుఁడు మంత్రియనుమతిఁ గొన్ని దినములందుండి యాభేత్రియతో రాత్రింబవళ్ళేకరీతిఁ గామక్రీడలం దేలుచుండెను. ఒక్కనాడతని రెండవభార్య పతిజాడ తెలియకయతని వెదుకుటకై పరిచారకుల నంపెను. వారు నెట్టకేలకు రాజున్న తావుదెలిసికొని యతనితో దేవిగారి విజ్ఞాపనము దెలియంజేసిరి.

రాజు సుశీలతో నావార్తఁ జెప్పి తనకుఁ బురంబునకరుగ ననుజ్ఞయిమ్మని వేడుకొనెను. సుశీలయు పతనిమరల శీఘ్రముగావచ్చు నట్లొడంబడఁజేసి యానవాలుగా నతని యుంగరము గైకొని యతని పయనంబున కనుమతించినది.

విష్ణుచిత్తుఁడు నెట్టకేల కారాచపట్టణి విడచి పురంబున కరిగి యందు నిజదర్శనాయత్త చిత్తయైయున్న దేవయానకు సంతోషము గలుగజేసెను.

అచ్చట సుశీలయు గర్భవతియై పదియవమాసంబున నధిక రూపసంపన్నుఁడు పరాక్రమశాలియును నత్యంత బుద్ధిమంతుండునునగు పుత్రుఁబడింగనియె. అవ్వర్తమానము గూఢచారులవలన విని దీర్ఘదర్శి రహస్యముగా నాబాలునకు జాతకర్మాది విధుల నిర్వర్తించి కామపాలుండని పేరుపెట్టెను. ఆబాలుండును శుక్లపక్ష క్షపాకరుండు బోలె దినదిన ప్రవర్ధమానుండై యధిక తేజస్సమంచితుండై యొప్పుచుండె. వానికైదేఁడులు వచ్చినంత మంత్రియు నంతియప్రాయమునున్న బుద్ధిసాగరుడను సార్థకనామంబు గల తనకుమారునిఁ గామపాలునితో జోడుజేసి యొక గురువునొద్దఁ జదువనేసెను.

సుశీల రూపప్రాయ తేజోమనీషా విశేషంబుల నొండొరుల కించుకయేని వాసిలేని యాబాలురిరువురు సకలలోక మనోహరులై పదియాఱేఁడులు ప్రాయమున లోపుననే సకలవిద్యలు నభ్యసించి యెల్లవిద్యలయందును నసమానపాండిత్యము గలవారైరి. వారు విద్యాభ్యాసము చేయునప్పుడు గొన్నిదినములు మంత్రియింటను గొన్ని దినములు సుశీలయింటను నివసించి క్రీడగాగడిపిరి. ఇంచుకయేని శ్రమముగాఁ దలంపలేదు.

ఆ కుమారు లిరువురు నాహారమాత్ర భిన్నులై మనఃప్రాణంబు లొక్కటియే యనునంత మైత్రిగలిగి వర్తించుచుండిరి.

విద్యలన్నియుఁ బరిపూర్తియైనంత నొకనాఁడు వారిరువురు నొండొరు లాలోచించుకొని యెవ్వరికిఁ దెలియకుండునట్లు అడవి మార్గంబునంబడి దేశాటనసేయు తలంపుతో నరిగిరి. దేశాటనంబు పండితధర్మమేకదా! మంత్రియింటనుండిరని, సుశీలయు, సుశీల యింటనుండిరని మంత్రియుఁ దలంచుటచేఁ గొన్నిదినముల వఱకు వారి ప్రయాణవార్త యిరువురకును దెలిసినదికాదు.

ఒకనాఁడు మంత్రి సుశీలయింటికివచ్చి కుమారు లెచ్చట నున్నారని యడిగిన నప్పఁడతియుఁ దత్తఱపడుచు నయ్యో! కొమారులచ్చట లేరా? యనియడిగెను. అప్పుడతండు గుండె ఝల్లుమన నక్కటా అచ్చటనుండివచ్చి పెక్కుదినములైనదే. యిచట నున్నారనుకొంటిని. వారు మనలను మోసముచేసి యెచ్చటికోపోయిరి. అయ్యయ్యో! విదేశములలో వీండ్రెట్లు మెలంగఁగలరు? అతిసుకుమారవంతులే! అన్నన్నా? జాడైనఁ దెలిసినదికాదు. ఏమిచేయుదును అని యనేక ప్రకారములఁ జింతింపఁ దొడంగెను.

ఆ మాటలు వినుటతోడనే యాచేడియకత్తిచే నరకంబడిన కదళియుంబోలె నేలంబడి మూర్ఛిల్లి యెట్టకేలకుఁ దెప్పిరిల్లి పెక్కుతెరంగులఁ జింతింప దొడంగినది.

అప్పుడు మంత్రి ధైర్యము తెచ్చుకొని యామెతో నమ్మా! నీవు చింతింపకుము. వారు పండితులై దేశాటనము సేయఁదలంచిరి. చక్రవర్తికన్నఁ బాండిత్యము గల వారికి విదేశములలో గౌరవముగా నుండును. వారును శీఘ్రకాలములో రాగలరు. నీవు ధైర్యముగా నుండుమని యామెనోదార్చి తనయింటికిఁబోయి వారిజాడ తెలిసికొని వచ్చుటకు రహస్యముగాఁ బెక్కండ్ర దూతలనంపెను.

సుశీలయుఁ బుత్రవియోగ శోకంబున గుందుచుండ నొక్కనాఁడు విష్ణుచిత్తుఁ డత్తలోదరిని స్మరించుకొని స్మరసంతాపము చెంది యొక్కండే గుఱ్ఱ మెక్కి యయ్యతివలోనున్న సుశీలమేడకువచ్చి పరిచారకులవలనఁ దనరాక నామెకుఁ దెలియఁ జేసెను. అప్పుడాసుశీల మొగమున విన్నఁదనముదోపనీయక యతని రాకయుఁ దన కొకరీతి ప్రీతిగలుఁగఁజేయ నెదురేగి యతని పాదంబులు గడిగి తడియొత్తి చిత్తము గరుగ మెత్తనిమాటల స్వాగతమడుగుచు లోనికి దీసికొని యొకతల్పమునఁ గూర్చుండ బెట్టెను.

రాజా యిందుఁబోణిని మన్నించుచుఁ గుశలప్రశ్నఁ జేసెను. సుశీలయు నతనిచిత్తము జారిపోవునట్లు దేవా! దేవరవారికి నేటికి నాకుశలప్రశ్న గావలసి వచ్చినది. పోనిండు ఇదియు నాయదృష్టమే పదియారేఁడులైనది. మీరిచ్చటనుండి యరిగి యొక యుత్తరమైన బంపకపోతిరికదా? ఇంతకు నాదినముల మహిమ

యట్లుండ మిమ్ము నడవలసిన పనియేమున్నదని నిష్ఠురముగాఁ బలికినపిదప నారాజు నామెవచనంబుల కెద్దియేని మాఱుఁబల్కి తగినట్లుత్తరములు చెప్పెను.

చిరకాలసందర్శన సంభ్రమంబున నతండత్తలోదరితోఁ గూడి యిష్టగోష్ఠి మాటలాడుచు వేడుకతోనుండెను. ఆమె చిత్తము పూర్వమువలె ననురాగయుక్తమై యుండలేదు. దానికతం డంతరంగమున శంకింపకపోయియు నప్పుడేమియుఁ బ్రశ్న చేయలేదు. తర్వాత నా నాతిచే సమర్పఁబడిన పదార్థములు భుజించి యమ్మించుఁబోఁడితోఁ బంచశర క్రీడలఁ దేలెను.

అట్లు కొన్ని దినములున్న వెనుక నతండాచిన్నదాని సంభోగ సంభాషణ క్రీడా విశేషంబులు పూర్వముకన్న నెక్కుడు వైపరీత్యముగా నుండుటఁ జింతించి యొక్కనాఁడామెతో నిట్లనియె.

నాతీ! నీతీరుచూడఁ బూర్వమునకు మిగుల వైషమ్యముగా నున్నది. నాయందు మక్కువతగ్గెనా? లేక యెద్దియేని కారణమున్నదియా? యెప్పుడును విచారముఖముతో నుండువేమి? ఇదియునుఁగాక నీవును నేనును నిన్ని దినములనుండి స్నేహమున్నను నీయుదంతమే నాకుఁ దెలిసినదికాదు. నీమగండెవ్వఁడు? తల్లిదండ్రు లెవ్వరు? ఒంటిగా నీయడవిలో నుండుటకుఁ గారణమేమియో? తెలియజేయుమని యడిగిన నచ్చేడియ సంతసించుచు నతని కిట్లనియె.

నాథా! ఈ విషయ మన్యోన్యము తెలియఁదగినదే ముందు మీవృత్తాంతము చెప్పుఁడు. మీకు భార్యలెందరు? సంతాన మున్నదా? భార్యలయందిష్టముగా నుందురా? అని యడిగిన నతండిట్లనియె.

తన్వీ! నాకు భార్యలిద్దరు గలరు. పెద్దదానిఁ దలఁపనవసరము లేదు. రెండవ దానిపేరు దేవయాన. దానికి నాయందు మక్కువ యెక్కువగనే యున్నదిగాని యంత చక్కనిది కాదు. నాకింకను సంతానము గలుగలేదు. ఎందరైనను నీకుసాటివత్తురా యని పలికిన నక్కలికి మరల నిట్లనియె.

దేవా! మీపెద్దభార్య విషయము దలప నవసరము లేదంటిరి. ఆమె యేమి తప్పుచేసినది? కారణమేమియో తెలుపుఁడని యడిగెను. అప్పు డతండు కొంతసేపు ఇతర ప్రసంగములతో నాసంగతి గప్పఁదలంచెను. గాని యమ్మానిని మరియేమియు వినిపించుకొనక యా ప్రశ్నయే పలుమారు చేయఁదొడంగెను. దానంజేసి తుదకతనికి చెప్పక తీరినదికాదు.

బోఁటీ! యాపాటలగంధిపేరు సుశీల. దానితండ్రి గపటముగాఁ బటము వ్రాయించి నాయొద్దకంపెను. నేను బటములోనున్న ప్రకారమే యాసుశీల యందముగా నున్నదనుకొని దాని పెండ్లి యాడితిని. అది మాయింటికి రాకమున్న దానికిఁ జదువుఁజెప్పిన గురువు నాయొద్దకు వచ్చి దానికి పూర్వరోగమున్నదనియుఁ బటఁ

పులో వ్రాసినదంతయుఁ గపటమనియు జెప్పెను. అప్పుడు నాకుఁ గోపమురాకుండునా? దానికి బదులు నేను దాని మొగము జూడనని ప్రతిజ్ఞ చేసి యట్లే నడుచుకొంటిని పిమ్మట రెండవ భార్యను బెండ్లియాడుటం జేసి మొదటిదానిని నడవిలోనికిఁ బంప వలసివచ్చినది. అది యిప్పుడెక్కడున్నదో తెలియదు. ఇదియే నావృత్తాంతము. ఇఁక నీవృత్తాంతము చెప్పుమనుటయు నాసుశీల గురువుచేసిన కపటమునకు ముక్కుమీఁద వ్రేలుపెట్టుకొని తలకంపించుచు నోహో! ఇదియా తెలిసినది. అన్నన్నా! బ్రాహ్మణు డెంత దుర్మార్గుడని పలుతెరంగుల జింతించుచుండెను.

అంత నతండు తరుణీ! యూరకుంటివేమి? నీకథ చెప్పుమనుటయు సుశీల మరల నిట్లనియె. దేవా! నాకు మీరు చెప్పినమాటలలో గొంచెము సందియముండుటచే విచారించుచుంటిని. మీభార్యను గురువు రోగిష్ఠురాలని చెప్పినంతనే నిజానిజములు పరిశీలింపక విడువ వచ్చునా? అతని కెద్దియేని యాముద్దియయందుఁ గోపముండి యట్లు చెప్పెనేమో? మీరు చేసినపని యేమియు నాకు సరిపడినది కాదనుటయు నతండు అబలా! అప్పుడు నాకంత యూహ తోచినదికాదు. ఇప్పుడేమిచేయుదును! దైవము! కొన్ని కపటకృత్యములవలన నట్లు జరుగును. నిజముగా నట్టిదోషములేక యాసుశీల పటములో వ్రాసినట్లే యున్నచో నీతోసమానముగా నుండును. పాప మూరకనే విడిచితినేమో యని పలికిన మరల సుశీల యిట్లనియె.

దేవా! మగవారిభార్య చెప్పుడు నిశ్లేయుండును వారెంత పరిశీలింపక చేసినను స్వతంత్రులు గావున సాగుచుండును. నాకథ యట్లుండనిమ్ము. నీపెద్దభార్య సుశీల నాకుఁ జెలికత్తియే. దాని పూర్వోత్తరమంతయు నేనెఱుంగుదును. దానివంటి చక్క నిదియు గుణవంతురాలు నీభూలోకములోలేదు. దాని గురువట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము వినుఁడు. సుశీల వివాహదినంబున నలంకరించుకొని గురుదక్షిణనిచ్చుటకై గురువుగారింటికి బోయెను. అప్పు డాబ్రాహ్మణుఁడు అదియిచ్చు గురుదక్షిణ నందు కొనక దానిరూపమునకు వలచి తనతోఁ గ్రీడింపుమని యడిగెను. ఆసాధ్వి యందు లకుం సమ్మతింపక యావస్త్రార మునటఁ దొరపైచి యహంకారముఖముతో నింటికి బోయినది.

ఆయీర్ష్య లోపల నుంచుకొని యాదుర్మార్గుఁడు మీతోనట్లు చెప్పెనుగాని యదార్థముగాదు. పోనీ యొకటి విచారింపుము. అతండూరకవచ్చి యనుఁగకుంచె దాని చెడుగుణంబు నీతోఁ జెప్పుట కవసరమేమున్నది! బుద్ధిమంతులగు మీరిఁబట్టి చూచిన సంగతి యథార్థము తేటపడదా? పాపము సుశీల గురువుచేసిన యవమానము నాతోఁ జెప్పి చింతించినది. దానిగుణ మిప్పటికైన వచ్చునా! యని పలికిన నతండు తెలబోయి యుల్లంబు దల్లడిల్ల అయ్యో! తొయ్యలీ! ఆగురువు నన్ను మోసము చేసెనే! తెలిసికొనలేకపోతిని. కటకటా! యూరక నాసుగాత్రి నార్తము నొందించితిని. యని యనేకప్రకారముల జింతించుచుండెను.

అతని పశ్చాత్తాపంబు బరికించి యమ్మింటిపోఁడి దేవా! కానిండు మించిన దానికి జింతింపనేటికి? ఇప్పుడప్పూఁబోణి నాస్వాధీనములోనే యున్నది. వెలపై నటోఁ విరసించెద ననుటయు నతండు సంతసించుచు నయ్యింతి కిట్లనియె. తరుణీ! యయ్యింతి యింతవరకు నిర్దుష్టురాలై యుండినచో వేగఁ బిలిపింపుము. దానిపాదంబులంబడి తిరస్కారదోషంబు బాపుకొనియెదను. లేలెమ్మని తొందరపెట్టిన నమ్మత్తకాశిని యతని చిత్తవృత్తి యంతయు బరికించి పశ్చాత్తాప తప్తమయ్యెనుగదా యని సంతసించుచు నిట్లనియె.

ప్రాణనాథా! అసుశీల నెచ్చటనుండియో తీసికొనిరానక్కరలేదు. ఇక్కడనే యున్నదిఁ పెక్కేల! నేనే యాసుశీలను. పూర్వజన్మ మందెద్దియో పాతకముచేసి యింతకాలము నీవంటిపతికి నయిష్టురాలనైతిని. మనదీర్ఘదర్శి తనపేరు సార్థకము నొంద నింతకాలమువరకు నాకు ధైర్యము గరపుచుఁ తుదకు మిమ్ము నాచెంతకుఁ దీసికొని వచ్చెను. ఇంతకును దైవానుకూలము వచ్చినది. మీరు చనిన పిమ్మట మీ దేహంబున నాకొకకుమారుం డుదయించెను. వానిరూపము, పరాక్రమము, గుణములు దేవతలకైనను లేవు. వాఁడు మంత్రి కొడుకుతోఁ గూడఁ గొన్నిదినముల క్రిందట నెచ్చటికో పోయెను. దానిఁజేసి చింతించుచుంటినని తన కథయంతయు దాచక చెప్పి కన్నులనీరు విడువఁజొచ్చినది.

అప్పుడతం డామెను గౌఁగలించుకొని యోహో! అసుశీలవు నీవేనా! తెలిసికొనలేకపోతినే. సాధ్వీ! చింతింపకుము. దైవప్రతికూలమువలననే నాకట్టి బుద్ధిపుట్టినది. నీవిట్టి కష్టము లనుభవించుట దైవయుక్తిసుమీ! అన్నన్నా! ఇంతచక్కని దానిని బ్రాహ్మణుఁడెంతమాయచేసి మొగముజూడకుండ జేసెను? ఒకసారి చూచిన విడుతునా? అయ్యారే! కాలమంతయు వృథాపోఁగొట్టుకొంటినే? నీప్రాయమంతయు నడవిపాలై నదేయని యతలుచు గుమారసందర్శనమునకుఁ జింతించుచు నప్పుడే యప్పడఁతి నచ్చటనుండి తన పట్టణమునకుఁ దీసికొనిపోయి మంత్రికి పత్రమానము బంపి యతఁడుచేసిన యుపకారము గురించి పెక్కుగతుల స్తుతించి యాసుశీల నొక చక్కని యంతఃపురములో బ్రవేశపెట్టి కుమారాన్వేషణార్థంబు దేశదేశంబులకు దూతలంబంపెను.

భేరుండ పక్షి కథ

గోపా! అద్భుత బుద్ధిసాగరుండును కామపాలుండును నిల్లు వదలి యడవి మార్గంబునం బడి నడచినడచి యొకనాఁటిరాత్రికి మధ్యార్జునమను రాజధాని జేరిరి. అందు విత్తముగైకొని యన్నమిడుచున్న యొక పెద్దమ్మ యింటికిఁబోయి పెండలకడ భోజనముచేసి పెద్దమ్మా! మేమీ పీఠిపేటికపై బండుకొనియెదము. అత్తరి

పెద్దియేని యిత్తువా? యని యడిగిరి. అప్పుడామె గుండెమీఁదఁ జేయిపైచుకొని అమ్మో! బాలులారా! మీరెఱుఁగరు కాఁబోలు. ఈ యూర నడివీథిలో బరుండరాదు. పరుండిరేని రాత్రి భేరుండమను పక్షి వచ్చి చంపును. లోపలనే చోటు చూపించెద రండనుటయు వారు నవ్వుచు నోహో! పెద్దమ్మా మమ్మా భేరుండ మేమియుఁ జేయలేదు. మాయొద్దకు దాని యాయువు మూడియే వచ్చును. మేము వీథిలోనే పరుండెదమని యామె పిలచిన యెంతచెప్పినను వినక వీథితిన్నెపైఁ బండుకొనిరి.

ఆమె చెప్పినమాటలచే వారికి నిద్దుర పట్టినదికాదు. అర్ధరాత్రమైనతోడనే పక్షి ఉద్యానవాటంబుల ప్రాంతవృక్షంబుల పెళపెళమని కొమ్మలువిరిగి క్షీణదశనొందనా భేరుండ మతివేగంబున వచ్చి యిచ్చవచ్చిన ట్లయ్యూరంతయుఁ గ్రుమ్మరి దొరికిన జీవకోటిం బంచత్వంబు నొందించుచుఁ గ్రమంబున వీథితిన్నెపయిం బరుండియున్న యాకుమారుల నిర్భరం జూచి యత్యాగ్రహముతో జంప మీదకుఁ దుఱికినది.

అప్పుడు బుద్ధిసాగరుండు చటాలున లేచి కటారి పెరికి దాని రెక్కలు రెండును నరికి పిమ్మటఁ దలతెగవ్రైచెను. అఱ్ఱులు చెలంగనది నేలంబడి గిలగిలఁ గొట్టుకొనుచుఁ గొంతసేపటికిఁ బ్రాణము విడచినది. పిమ్మట వారు తెల్లవారుజామున కేకవైచి లేపి పెద్దమ్మా! మేము పోవుచున్నామని చెప్పి యాయూరువిడిచి పైకి పోయిరి.

అంత నాయూరిలో నొకచాకలి గొడ్డలి భుజముమీఁదవైచికొని యడవికిఁ బోవుచు వీథిలో జచ్చిపడియున్న యాపక్షిం జూచి దానిగురించి రాజుచేసియున్న ప్రతిజ్ఞ వినియున్నవాఁడగుట మిగుల సంతసించుచు నలుదెసలు పరికించి యెవ్వరును రాకుండుటం జూచి యప్పుడా గొడ్డలిచే దాని యవయవములన్నియు ముక్కలు క్రింద నఱికి ప్రోగుగా బెట్టెను. అంతలోఁ దెల్లవారుటయు జనులందరువచ్చి చూచి యది చచ్చినందులకు మిగుల సంతసించుచుఁ జాకలి వానిని మిగుల శ్లాఘించిరి. చాకలివాఁడు పక్షిని జంపెనను వార్త గ్రామమంతయు వ్యాపించుటయేగాక రాజుగారికిఁ గూడఁ దెలిసినది.

అప్పుడు సింహకేతుఁడను పేరుగల యారాజు ఆపక్షియొద్దకు వచ్చి చచ్చిపడియున్న దాని యవయవములన్నియుం జూచి వెరగందుచు చాకలివానితో నీది యేయూరు? ఎవ్వఁడవు? ఇన్నిదినములనుండి చంపలేనిపక్షిని నీవీదివసంబున నెట్లు చంపితివని యడిగెను. అప్పుడు వాఁడు ధైర్యము తెచ్చుకొని దేవరా! నాది యీ గ్రామమే కాపురము. నేను చాకలివాఁడను. ఈదినమునఁ దెల్లవారకమున్నలేచి పొలమునకుఁ బోవుచుండ నాకావక్షి యెదురుపడి చంపుటకు మీఁదికివచ్చినది. అప్పుడీ గొడ్డలితోఁ బ్రాణభయమునఁ దెగించి యొక దెబ్బ గొట్టితిని. ఆ దెబ్బ దాని తలమీఁద దగిలి నేలంబడినది. పిమ్మట రెండవదెబ్బ మరలఁ దలమీఁదనే గొట్టితిని. దానితోఁ

దలపతికి లేవ లేక నేలంబడినది. పెక్కు దెబ్బలు గొట్టినతోడనే యది చచ్చెను. ఇదియే నేను జేసినపని యని చెప్పెను. ఆరాజు చింతాక్రాంతుడై అయ్యో! నేనీ పక్షిని సామాన్యుడు చంపలేడుగదా యని తలంచి యట్టివానికి నాకూతునిచ్చి వివాహముచేసెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యుంటిని. ఇదకంత బలవంతమైనపక్షి యీరజకుని చేతిలో జచ్చెను. అయ్యో! నాచక్కని కూతురును జాతిహీన యీచాకలికెట్లు పెండ్లి చేయుదును? కటకటా యిటువంటి ప్రతిజ్ఞ యేమిటికి జేసితిని? ప్రతిజ్ఞాభంగము గావించినచో నరపాలురందరు పరిహాసముచేయుదురు పోనీ? యీ పక్షిని వీడు చంపలేదేమో యనుకొన్నను చంపిన బలశాలియెవ్వడు బయలుపడకున్నాడు. యిప్పు డేమిచేయుదును? యీ యాపద దొలగించు వాడెవ్వడైన లేడేయని యనేకవిధముల సంతాపించుచు లోపల నిష్టములేకున్నను వివాహప్రయత్నముచేయుమని యాజ్ఞాపించి దానికి బ్రతికూలమైన చర్యల నాలోచించు చుండెను.

రాజుగారి కుమార్తెను బక్షిని జంపినందులకుగాను చాకలివాని కిత్తురను ప్రతీతి గ్రామమంతయు వ్యాపించినది.

ఆ వార్త కుమారునిచే పూటకూటి పెద్దమ్మ విని యేమేమి ! రాత్రి బక్షిని చాకలి చంపెనా ? యెవ్వరు చెప్పిరి ? ఛీ ! ఛీ ! యిన్ని దినముల నుండి యా చాకలి యెచ్చటకిబోయెను ? ఆ పక్షిని జంపిన వారిని నేను చెప్పెదను. వినుండి నిన్న రాత్రి మా యింటికి యిద్దరు రాజపుత్రులు వచ్చిరి. వారు వీధిలో బరుండ బోవునప్పుడు నేను పక్షి సంగతి చెప్పితిని. దానికి వారు భయపడక నిర్లక్ష్యముచే వీధిలోబరుండిరి వారే యీ పక్షిని జంపియుందురు. వారు తెల్లవారు జామున నాకు జెప్పి పోయిరి. నిద్రచే నేను బరీక్షింపక పోయితిని. వీధిలో బరుండి బ్రతుకు వార మఱియొకడు గలడా ? తప్పక వారేచంపిరని చెప్పగలను. అని పలికిన తల్లిమాటలు విని కుమారు డత్యంత సంతోషముతో రాజుగారి యొద్దకు బరుగెత్తుకొనిపోయి తన తల్లి జెప్పిన వర్తమాన మంతయుం జెప్పెను.

అప్పుడారాజు మిగుల నానందమంది యా బ్రాహ్మణ కుమారునకు బహుమతి నిచ్చి యా రాజకుమారుల వెదకి తీసికొని వచ్చుటకు నలుదెసలకు బెక్కండ్ర దూతల నంపెను.

వారిలో గొందఱు రాజపుత్రుల నొక సత్రంబునం గాంచి యానవాలుపట్టి వారితో నిట్లనిరి. అయ్యా ! తమరీ మధ్యను మహార్జున పట్టణమునకు వచ్చి రాత్రి యందు దిరుగుచున్న భేరుండ పక్షిని జంపిరా ? యని యడిగెను. ఆ మాటలు విని బుద్ధిసాగరుండు ఔను మేమే యీ పక్షిని జంపితిమి. జంపుట నేరమా ? యని పలికెను.

అప్పుడా దూతలు వారికి దండములు పెట్టి అయ్యో ! నేరము కాదు. దానిం

జంపిన వారికిఁ దనకూఁతు నిత్తునని మారాజు ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాఁడు. మీరు దానిం జంపి యిటు వచ్చిన వెనుక యొక చాకలి యాపక్షిని నేనే చంపితినని చెప్పి యా రాజపుత్రికనుఁ దనకు పెండ్లి చేయుమని యడుగుచున్నవాఁడు. దానికతం డేమియుఁ జెప్పలేక చింతించుచుండ దైవయోగమునఁ బెద్దమ్మ మూలముగా మీరు చంపినట్లు తెలిసినది. కావున మిమ్ము వెదకికొనుచు వచ్చి యిచ్చట మిమ్ములను బొడగంటిమి. మా రాజపుత్రిక మంచి యదృష్టవంతురాలు. ఆమె యందంబు దేవతా స్త్రీలకైనను లేదని చెప్పగలము. గుణముల కరుంధతియే సాటి. ఆ రాజపుత్రికను మీలో నెవ్వరు పక్షిఁ జంపిరో వారి కిత్తురు వడిగాఁ బోదము రండనిన సంతసించి యా కుమారు లిరువురును నా దూతల వెంట మధ్యాహ్నసమున కరిగిరి.

ఆ సింహకేతుఁడు వారిరాక విని మిగుల సంతసించుచు నెదురేగి యర్ఘ్య పాద్యాది విధులతోఁ దోడ్తెచ్చి స్వాగతంబడిగి యద్భుతమైన వారి యాకార గౌరవము నకు వెరగందుచు సవినయముగా నయ్యా ! మీ యిరువురిలోఁ బక్షి నెవ్వరు జంపి రని యడిగెను.

అప్పుడు కామపాలుఁడు తన మంత్రి బుద్ధిసాగరుఁడే యా పక్షిం జంపెనని యా వృత్తాంతమంతయు జెప్పెను. అప్పుడు సింహకేతుఁడు చాకలివాని రప్పించి వారి యెదుటం బెట్టి యడిగిన గడగడ వడంకుచున్న వాని నురిదీయుఁడని యాజ్ఞ చేసెను. కామపాలుఁడును బుద్ధిసాగరుండును వాఁడు చేసిన కృత్యమునకు నవ్వుచు దయా హృదయులు గాన వాని నా దండనము నుండి తప్పించి పంపివేసిరి.

పిమ్మట సింహకేతుఁడు బుద్ధిసాగరుని యాకారము సోయగము తనకూఁతురు సుగుణావతి కనుకూలముగా నున్నదని సంతసించుచు శుభముహూర్తమున మిగుల వైభవముతో బుద్ధిసాగరునికిఁ దనకూఁతురి నిచ్చి వివాహము చేసెను. బుద్ధిసాగరుం డాతరుణితో గొన్నిదినంబులందు గామోపభోగంబు లనుభవించెను. కామపాలుఁడును మిత్రునితో గూఁడ నందేయుండెను. ఇట్లుండి బుద్ధిసాగరుండును కామపాలుండును దేశాటనమందింకను దృప్తి వహింపక సుగుణావతితోఁ జెప్పియెట్టకేలకామె నొడం బరచి యొకనాఁడు రాత్రి నాయూరు విడిచి యొక మార్గంబునం నడవసాగిరి. ఆ దారినట్లు పోవంబోవ నెందును బురంబు గనంబడినదికాదు. చీఁకటిపడువరకు నడిచిరి గాని యందుఁబయికి బోవ దారి తెలియక యెందైన నివాసయోగ్యమైన ప్రదేశముండు నేమోయని నలుదెసలఁ గలయజూడ దొడంగిరి.

శరభసాళ్వము కథ

అందొక పెన విశాలశాఖాచ్ఛాదితండైన మఱ్ఱివృక్ష మొకటి జూడనయ్యెను. దాని క్రింద భూమియంతయు జక్కఁగా బాగుచేయఁబడి యున్నది. వారాశ్చర్యపడుచు

నాయరణ్యమున మనుష్య సంచారము లేదు. ఈ చెట్టు క్రింద ప్రదేశమునందు రాయి గాని తృణముగాని లేక చక్కగా బాగుసేయఁబడియున్నది. దీనిక్రింద రాత్రులెవ్వరేని వచ్చి ప్రచ్ఛన్నముగా నివసింతురాయేమి ? యని యనేక ప్రకారముల జింతించుచు నందు గిందుండరాదని నిశ్చయము చేసికొని కొంచెము వెల్తురుండగనే యాచెట్టెక్కి దట్టముగా నల్లుకొనియున్న యొక కొమ్మమీఁద గూర్చుండిరి.

ఇంతలో సాయంకాలమగుటయు మొదట నాచెట్టుక్రింద నదృశ్యమైన కోతులును ఎలుగులును గొన్నివచ్చి యా నేలంతయు మిగుల చక్కగా బాగుచేసినవి. అంత జంబుకమొకటి వచ్చి యాయున్న మృగములతో ముచ్చటింపఁ దొడంగెను. పదంపడి వ్యాఘ్రంబు వచ్చినది. దాని వెనుక కోడెళ్ళగుంపు, దానివెనుక వరాహములును, వానివెనుక మహిషములు వచ్చినవి. ఈరీతి జాతికొక్కటి చొప్పున నన్యోన్య విరోధముగల జంతువులు వైరము నిర్భయముగావచ్చి యా చెట్టుక్రింద నుచిత స్థానముల గూర్చుండి వచ్చిన వానిని, కుశలప్రశ్నలు చేయుచు రాఁబోవు వాని నెదురుచూచు చుండెను.

ఆ రాత్రి జాము ప్రొద్దుపోవు నప్పటికి మృగములతో నాచెట్టు క్రింది భూమి యంతయు నిండినది. నడుమ రెండు మృగములకు మాత్రము చోటుంచినవి. అంత నద్భుతమైన యాకారముతో శరభసాళ్వమను మృగమువచ్చినది. అప్పుడచ్చటనున్న మృగములన్నియు లేచి దానికి దండములు పెట్టినట్లు ముట్టెగాళ్ళు వేయఁదొడంగినవి. అది వానినన్నిటిని నాదరించుచు నడుమ దిగవిడిచిన ప్రదేశమున నామృగములన్నిటికి నభిముఖముగా గూర్చుండెను.

అంతఁ గొంతసేపు పరికించి శరభసాళ్వము చక్కనమృగములవెల్ల! స్వాగత మడిగి యిట్లనియె.

మృగములారా ? అన్ని మృగములు వచ్చినవి గదా నామంత్రియైన భేరుండ మను పక్షి యేమిటికి రాకపోయెను. అదివచ్చు కాలము దాటిపోయినది. దానికెద్దియో చిక్కు తటస్థించినట్లు తోచుచున్నది. లేనిచో నది యన్నిటికంటెను ముందేవచ్చును. దానివార్త మీలో నొకదానికేని తెలియునా ! అని యడిగెను. అప్పుడు మృగము లన్నియుఁ దెల్లబోయి చూడఁదొడంగినవి. అప్పుడు నక్కయిట్లనియె.

దేవా ! మీ మంత్రియైన భేరుండము రాత్రులయందు మర్త్యాఖ్యనమను పురం బునకరిగి కనంబడిన జీవకోటిని భక్షింపఁదొడంగినది. ఈరీతి నెనిమిది మాసములు జరిగినదిగాని మాసము క్రిందట నాయూరిరువురు రాజపుత్రులువచ్చి వీధిలోఁబడుండిరి అప్పుడది వారిని సామాన్యులనుకొని మహాభీకరముతోఁ జంపఁబోయినది. అందులో నొకఁడు చురకత్తిచే దానింజంపెను. ఈవార్త మాకు చుట్టములైన జంబుకములు

చెప్పినవి. ఇందులోఁ గొంచెమైన సత్యములేదని దేవరవారితో మనవిచేసికొనుచున్నా మని పక్షి నమస్కారముచేసెను.

అప్పుడు శరభసాళ్వము ముట్టె నేలరాయుచు నే మేమి ? భేరుండమును జంపిరా? అయ్యయ్యో అంత బలవంతమైన పక్షియుం జంపఁబడినదియా? అన్నన్నా? మనుష్యులు అసాధ్యులు గదా ! అటువంటి పక్షిస్థలము నాకుదొరకునా ! దాను అది మధ్యాహ్నసమయమున నేను శ్రీరంగపురంబునకు రాత్రులఁబోయి జీవహింస జేయు చుంటిమి. ఇది మేమిరుపురము ఏర్పరచుకొనిన పద్ధతియే దాని జంపునంత బలము గలవాఁడు లేడనుకొంటిం గాఁడీ ? అని పెక్కుగతుల దాని గుఱించి చింతింపఁదొడం గినది. అప్పుడు మృగములన్నియు గన్నులనీరు విడువఁదొడంగినవి. ఈరీతిఁ గొంత తడవు భేరుండపక్షిని గుఱించి చింతించి యేదియో యాలోచించుచున్న శరభసాళ్వము నకు జంబుకంబు లిట్లనియె.

దేవా ? మీరిప్పుడు చెప్పిన మాటలలో మాకొక భయము గలుగుచున్నది. మన మందరము సంవత్సరమున కొకసారి గదా యీ చెట్టుక్రింద జేరుదుము. అప్పటికిఁగాని మరల మా క్షేమ సమాచారములు తెలియవు. నిరుటి సభకు వచ్చి భేరుండము యీ యేఁడు రాకమానినది. ఈయేఁడు వచ్చిన మృగములలో మీఁదటి కెన్ని పరలోకమున కేగునో తెలియదు. సామాన్య మృగముల పాటి సేయ నేటికి ? దేవరవారుఁగూడ రాత్రులయందు భేరుండమువలె. శ్రీరంగపురమున కరుగుచు జీవహింస మరియుంచుచుంటిమని సెలవిచ్చిరి. ఈహింస మనుష్యకోటికెల్ల సహ్యమైనదేకదా! ఇట్టి భేరుండమును జంపిన శూరులు దేవరవారికిఁగూడ నేది యేవిధిని సంభవింపజేయుదురేమో యని వెరచుచుంటిమి. దేవరకేద్దియేని మువ్వు వచ్చినచో మా ప్రభువు కేమికాపదయును ? ఏలికలేక యెవ్వరికైన నిలువవచ్చునా ? యిప్పటికిప్పుడ నున్న జంతు లన్యోన్య విరోధములు గలిగియున్నను మీ శాసనం బునం జేసి యేమియు నోరు మెదపక శాంతముతో యున్నవి. మృగజాతిలోఁ గట్టిది పదో మనుష్యులనఁగా నెంత ? అదిలేమిం జేసియేగదా వారు గొన్నిటచే భృత్యులవలె పనులు చేయించుకొనుచు దొంగిలి వాని మాయోపాయములచే, జంపుచున్నారు. కానిమ్ము దాని మాటయేమి ? ఇప్పుడు మీరు శ్రీరంగపురమున కరుగుట మాని వేయుఁడు. లేనిచో మాకెద్దియేని ధైర్యము చెప్పుఁడని పలికినవి మృగములన్నియు ? దలయూపి సంతసించినవి.

శరభసాళ్వము వాని మాటలువిని చిఱునవ్వునవ్వి యక్కీ జంబుకములారా ? నా బలపరాక్రమములు భేరుండము బలపరాక్రమముల వంటివికావు. దానికిని నాకును జాల తారతమ్యము గలదు. మీరు నా ప్రాణతుల్యులు గావునఁ జెప్పెద వినుఁడు. భేరుండము ఆయువు భేరుండము కూడనేయున్నది. కావున దానింజంపిరి. నాది యట్లు లేదు. ఈ మఱ్ఱిచెట్టు తొఱ్ఱలోనొక చిలుక యున్నది. నాయాయువు దానిలో

నున్నది. దానింజంపినప్పుడుగాని నేను చావను. ఈయడవిలోనికి మనుష్యులు రానే రేరు. ఒకవేళ వచ్చినచో యాచెట్టు తొఱ్ఱలోనున్న యెలుకయునికి యెట్లు తెలుసుకొన గలరు ?

తెలిసికొనినను నీచెట్టంతయు నరికినను. నది కనబడదు. ఆ తొఱ్ఱలో నాహార పదార్థము జారవిడిచినచో దానివాసనంబట్టి పైకివచ్చును. అది వేరొకలాగున దొరకదు. ఈరహస్యము వారికేమి తెలియును ? మీరందరు నాకు ? ప్రాణసమానమైన భృత్యు లగుటచే చెప్పితిని. మీరు నిర్భయముగా నుండుఁడు. నాకేమియు భయములేదని చెప్పిన యామృగములన్నియు మనంబులం గల యానందమంతయుఁ జేష్టలచేఁ దెలియఁజేసినవి.

ఈరీతి నిష్ఠాగోష్ఠి మాటలాడుకొనుచు నామృగములన్నియుఁ దెల్లవారుజాము నసే లేచి దేనిదారి నదిపోయినది. తెల్లవారు నప్పటి కచ్చట నొకటియులేదు. మృగ పక్షి భాషావేదులైన యారాజకుమారులిరువురు నా చెట్టు కొమ్మలయందు నుండి మృగముల సంభాషణమంతయువిని యదలుచు మూర్ఛోవనయమైనంతఁజూచి యప్పుడు తమ్ముఁ బునర్జీవితులుగా దలంచుకొనిరి.

ఎంత బలవంతులకైనను నింత క్రూరమృగముల నడుమ రాత్రి చిక్కుపడి నప్పుడు ధైర్యమాగునా ? పిమ్మట వారిరువురు మృగములజాడ నా చెట్టు చిట్ట చివర కెక్కి చూచి యెందునుం గనంబడమి సంతసించుచు నందు శరభసాళ్వము చెప్పిన కోటరము వెదకి కనుంగొని యందులో దమ రాహారముకై తెచ్చుకొనిన మిఠాయి యుండ నొకటి జారవిడిచిరి. రా యుండవాసన యాయెలుకయున్న చోటికి బోయినది. దానిందిని యా మూషికము దావనసంబట్టి యా తొఱ్ఱపైకి వచ్చినది. అందుగాచి యున్న యాకుమారులా యెలుకంబట్టుకొని చెట్టుదిగి దానిం బ్రాళ్ళతోఁ బిగియగట్టి శ్రీరంగపురంబునంగల జనుల యాపద బాపుటకై క్రమంబున జాడగనుంగొనుచు రెండు దినములకా పురము జేరిరి.

అందొక శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణుని యింట బసచేసి రాత్రి భోజనము చేసిన వెనుక యావిప్రునితో నయ్యా ! యీయూరు నింతలేమని అడిగిరి. అప్పుడాతండు కుమారులారా ! యీ పురంబున మఱియేమియు విశేషములులేవు. నిత్యము రాత్రుల శరభసాళ్వమను మృగమువచ్చి కనంబడిన జీవమును భక్షించుచున్నది. దానికీరాజు ఎందరినో మహాశూరులఁ గాపుంచెను. కాని యేమియు లాభము లేకపోయినది.

అప్పుడీరాజు జనక్షయమునకు వెరచి యా మృగమును జంపిన వానికిఁ దన కూఁతు బద్మావతియును దాని విత్తునని ప్రకటించెను. ఆ వార్తవిని యనేకులు దాని సౌందర్యమునకు వలచి పెక్కుండ్రు రాజకుమారులు వచ్చి రాత్రి వీధిలోఁ బండుకొని శరభసాళ్వముచేతఁ బక్షింపబడిరి. ఇప్పుడెవ్వరును దానింజంపెదనని వచ్చుటలేదు.

దాని మూలమున మిగుల సందగత్తెయగు పద్మావతి యవ్వనముగూడ వృథాచెడిపోవు చున్నది. రాత్రుల వీధిలోనికి పోవక పెక్కు చిక్కులు పడుచున్న మేము జన్మభూమి యైన యీయూరు విడువలేకుంటిమి. ఈయూరి విశేషము మఱియేమియులేదు. మీరు వీధిలోనికిఁబోవుడు. లోననే పండుకొనుఁడని చెప్పిన విని యాకుమారులు మోమునఁజిరునవ్వు మెఱయ నాగృహస్థునితో నిట్లనిరి. అయ్యా! మీరుభయపడకుఁడు మేమా మృగమును జంపెదము. అది రాత్రి యెంత ప్రొద్దుపోయిన తరువాతవచ్చును? ఏ వీధికి ముందు వచ్చును ? ఎంతెందు సంచరించునో చెప్పుడని యడిగిన నతండ య్యయ్యో! ఆ మృగవృత్తాంతము నీకెఱుంగదు. మీకంటె బలాఢ్యులు దానిచేత భక్షింప బడిరి. మీ ప్రాయమున రూపమును మనోహరములై యున్నవి. ఇట్టిచిక్కు యూహలు విడిచి యింటిలో బండుకొనుడు. మీ తల్లిదండ్రులను భార్యలను బిడ్డలను నూరక దుఃఖ సముద్రమున మునుఁగఁజేయకుండని పలికిన వారు నవ్వుచు అయ్యా! మేమూ రక యామృగముచేతఁ జచ్చుటకంత వెఱ్ఱివారమనుకొంటిరా. పద్మావతియందు మా కాసలేదు. ఈయూరి జనులు యాపద తప్పించుటయే మాయభిప్రాయమని చెప్పి యా బ్రాహ్మణుండడ్డము సెప్పి మిన్నక పలుకులఁ జెప్పినను లక్ష్యముసేయక యారాత్రి వీధు లందు గస్తుదిరుగఁ జొచ్చిరి.

అంతట నాశరభసాళ్వము కల్పాంత భీషణాకార గర్జాసదృశముగా నార్చుచు పేర్చిన క్రోధంబున నాయూరు మీదబడి కనంబడిన వారినెల్ల భక్షించుచు నొక వీధిలోఁ గర వాలమ్ములై ధైర్యముగా గ్రుమ్మరుచున్న యా వీరులం జూచి నోరుతెరచికొని మీదకు వచ్చెను.

అప్పుడు కామపాలుఁడు కుడిచేతిలోనున్న యినుప గొంటుపు గట్టిగా నొక్కి చంపివేసెను. అప్పుడా సాళ్వము కంఠము వెంబడి యూపిరిరాక నేలంబడి తన్నుకొని చచ్చినది.

పిమ్మట కాలవాలమున దాని మెడ నరికి పారవైచి యా కుమారులిరువురు జనమున్న విప్రునింటికి వచ్చి యాయనతో అయ్యా! మేము శరభసాళ్వమును జంపి తిమి. చూచితిరా యని చెప్పిరి. ఆమాటలకతండు వెఱగందుచుఁ గొంతసేపు నమ్మ లేదు. చచ్చి పడియున్నదానిం జూచినంత మితములేని యానందముతో వారిం గౌగ లించుకొని కుమారులారా ? మీ ప్రాయమును జూడ మిగుల చిన్నదిగా నున్నది. మీ ప్రజ్ఞ మిగుల పెద్దది మా యూరికి గొప్ప యుపకారము చేసితిరని వారిఁ బెట్టియుం బ్రొద్దుపుత్తించెని యప్పుడే రాణిగారి కోటలోనికిఁబోయి యాఁ వృత్తాంతము తెలియఁ జేసెను.

శ్రీ రంగరాజా ఆ వృత్తాంతము వినినంత సమస్త భూమండలాధి పత్యము సంప్రాప్తించిన సంతసంబు నిరుపేదయుంబోలె జెలంగుచు నతిరయంబున లేచి ఆ మహాత్ము లెచ్చట నున్నారో చెప్పుమని అతని నడిగెను.

ఆరాజా గేస్తువలన వారికభయమిని యతని వెంట నరిగి యా కుమారులం గాంచి వారి యాకార గౌరవమున కచ్చెరువంది యప్పుడ వీ రశ్వినీ దేవతలేయగుదురు. లేనిచో నింత సొగసును గలవా రుండుటయుండు నాయని శంకించుకొనుచు వారిం గౌగలించుకొని యా భూపాలుండు గన్నుల నానంద బాష్పములు గ్రమ్మ నిట్లనియె.

ఆర్యులారా ! మీరు చేసిన కార్యము మనుష్యులకు శక్యమైనది గాదు. ఎంత లేసి బలవంతులు వచ్చినను నుదయంబున మాకు మరల గనంబడుటలేదు. మీరు దేవ తాంశవలన జనించిన వారని తోచుచున్నది. మీ నామంబులం జెప్పి వర్ణంబులఁ దెలిపి కర్ణానందము సేయుఁడు. మఱియు మీ యిరువురిలో శరభసాళ్వముల బరిమార్చిన బలశాలి యెవ్వఁడు ? వానిం దెల్పితిరేని వానినే నాయల్లునిగాఁ జేసికొనియెదనని పలుకుటయు నన్నరపతికి బుద్ధిసాగరుం డిట్లనియె.

రాజా ! మేము క్షత్రియులము. నా పేరు బుద్ధిసాగరుండు. ఇతని పేరు రామ పాలుఁడు. వీనికి నేను సచివుఁడ. దేశాటనంబునకై వచ్చినారము. మీ నిందరిమార్చిన ధైర్యశాలి యితండేయని నిరూపించినంత నా భూకాంతుండితని గౌఁగలించుకొని వత్సా! నా ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చితివి. గ్రామక్షోభంబుడిపితివి. నీ కేమియిచ్చినను ఋణము తీరదు. నా కూతురు పద్మావతి మిగుల రూపవతి. దాని నీకు బరిణయంబు గావించెద సమ్మతమేనా ? యనియడిగిన నతండు బుద్ధిసాగరుని మొగంబు జూచెను. అప్పుడా బుద్ధిశాలి రాజుతో నిట్లనియె.

దేవా ! మీ కూతురు మిగుల చక్కనిదేగదా ! అట్టి దానిం బెండ్లి చేయుదు నని చెప్పిన నప్పుడొప్పుకొనకుండుట యొప్పుగాదు. నా మిత్రుఁడందుల కంగీకరించెను. అని పలికిన సంతసించి యా శ్రీరంగరాజు దైవజ్ఞ నిర్ణీతమైన శుభముహూర్తమున నా రామపాలునికిఁ బద్మావతి నిచ్చి కడు వేడుకతో వివాహంబు గావించెను.

రామపాలుండు బుద్ధిసాగరుని యనుమతి గొని దినంబులందు బద్మావతింగూడ కామసౌఖ్యంబు లనుభవించుచుండెను. అంతనొక్క నాఁడయ్యిరువురు క్రమ్మర నాలోచించుకొని విదేశదర్శనోత్సాహంబుగ దృష్టివహింపక పద్మావతికి మాత్రము చెప్పి యేకాంతముగా నాయూరు విడిచి యన్యదేశమున కరిగిరి.

చిత్రసేన కథ

ఇట్లు ప్రమ్మరుచు వారొక్కనాఁడు చంద్రగుప్తుఁడను రాజు పాలించెడి యందొక

విప్రగృహంబున బసచేసి యందుఁ గొన్ని దినంబులుండిరి. ఒకనాఁడు సాయం కాలమునవారు పురవిశేషంబు లరయుతలంపుతో సొంపుగా నలంకరించుకొని యా పట్టణపు వీథుల నరుగుచు నచ్చటచ్చటం గల వింతలఁ బరికించుచు గ్రమ్మర బసలోనికి రాఁదలంచి కోట ప్రాంతముగా నరుగుచుండిరి.

అప్పుడు కామపాలుని మేనిమీఁద శుభవాదిక సూచికముగా నొకతలపెండ్రుక పడినది. దానిఁజూచి యతండు చేఁతులతో గొలిచినంత బారకన్న నెక్కువగా నున్నది పై లావణ్యాది గుణంబులు వర్ణించుచునోహో! యింత వింత తలపెండ్రుక యే సుందరిదో గదా యని యూహించుచుఁ దలపై కెత్తి చూచెను. అప్పుడా గోడపైనున్న యుప్పరిగె మీద సఖులతోఁ గొలువుదీర్చి జలకమాడి తలయార్చు కొనుచున్న యా పట్టణపు రాజకూఁతురు చిత్రసేన యనునది యొద్దియో పని మీఁద క్రిందుగాఁ దొంగి చూచినది. అప్పుడా యిరువుర దృష్టులును పురోహితులవలె నా యిరువుర మనంబులకు బ్రహ్మగ్రంథి వైచినవి. వారి సోయగంబు లొండొరులకు వింత సంతసము గలుగఁజేసినవి. అంతటితో దమదృష్టుల మరల్చుకొనిరి.

అప్పుడు కామపాలుండు బుద్ధిసాగరునితో మిత్రుడా! ఇట నిలువుము. నేనొక వింత జూపించెదను. అహా! యిప్పుడే యుప్పరిగ నుండి యొక వాల్గంటి తొంగిచూచినది. దాని మొగము మొదట నేను జంద్రబింబమే యనుకొంటిని సుమా! అంతలో నాచిన్నది నన్నుఁజూచి చిఱునగవుతో శిరఃకంపము జేసినట్లు కనంబడినది.

అన్నా! దాని మందహాసము నా డెందమునకు మరులుకొలుపుచున్నది. ఔరా! అంత చక్కని మొగము మనమింతకు మున్నెక్కడను జూచియుండలేదు. అయ్యంగన వంగి చూచునప్పుడు చంద్రబింబమును మబ్బుగ్రమ్మినట్లు నెమలిపింఛము వలెనున్న కేశపాశము మోమునకమ్మి గ్రమ్మినది. ఆ వింతచూపు నా మదిం దగిలి యున్నది. ఇప్పుడు నాకుఁ బైకిపడుటకుఁ బాదంబులాడకున్నవి. దాని మోము క్రమ్మర జూచినదాక నిచ్చటనే యుండెదనని పలుకుచు విరాళిం దూలుచున్న కామపాలునితో బుద్ధిసాగరుం డిట్లనియె.

అన్నా! నేనా చిన్నదానిం జూడలేదు. యీ పెండ్రుకం బట్టి యూహింప మిగుల రూపవంతురాలగుట కేమియు సందియము లేదు. మఱియుఁ దొంగిచూచి నప్పుడు నిన్నుఁజూచి చిఱునవ్వు వెలయించిన దని చెప్పితివి. ఆ లక్షణము బరికించింప నా చిన్నది నిన్ను వలచినట్లు తోచుచున్నది. నీపూర్వకథాందరపదకము. నీవు

పోలె నాచిన్నదియు విరహమందుచునే యుండును. నీకు దృష్టాంతము చూపించెదఁ జూడుము. మనము గొంత సేపిచ్చటనే యుందము. అక్కడికి నిక్కుచునాఁ నిన్ను పరించినచో గ్రమ్మరఁ దొంగిచూడక మానదు. ఇదియే రాక్కాణమని పలికెను. కొంత తడవు వారక్కడనే నిలువఁబడి యెద్దియో నిమిత్తము గల్పించుకొని నడుమ తలలు పైకెత్తి చూచుచు నాలయాపన చేసిరి.

చిత్రసేనయు రాజకుమారుని మోహము జూచినంత స్వాంతమున నెంత సంతసము వొడమఁ గొంత సంతాపంబునొంది యుండున్న సుందరులందఱు తనకుఁ బ్రాణసఖులగుట వారితో నిట్లనియె. చెలులారా! మన కోట ప్రక్కగా నిరువురు కుమారులఱుగుచున్నారు. చూచితిరా! వారిలో నొక సుందరుడు నాడెందమునకు విందు గావించెను. వాని మొగము తొగలరాయని గేరుచున్నది. నేను దైవప్రేరణముచే గ్రిందుగ దొంగిచూచినప్పుడే వాఁడును మీదకు జూచెను. మా యిరువుర చూపులు మనంబులకు ముడిపెట్టెను. వానికి నా యందనురాగము గలిగినట్లు తన్ముఖవికాసమే చెప్పినది. అడుగుదాటక యిప్పటికి నచ్చటనే యుండును. చూచినగాక యనిన నా సఖులందఱు సంతసించుచు నా సుందరితోగూడ నేలకు వొంగిచూచిరి. ఆ సమయములో బుద్ధిసాగరుండును గామపాలుండును తలలు పైకెత్తి చూచిరి. అప్పుడు కామపాలునికి జిత్రసేనకు సంతరంగములంగల సంశయములు వదలిపోయినవి.

అయ్యంతఃపురయాన యట్లేయుండి కామపాలు నంగుళితోఁ జూపించుచు చెలికత్తెలతో నిట్లనియె.

చెలులారా! వారిలో మొదట నన్ను జూచిన చెల్వుడాతడేసుఁడీ! ఆ యిద్దరును రూపంబున సమానులై యున్నను నామనంబు వానియందే లగ్నమైనది. ఆహా! ఆమోహనాంగుడు నన్ను స్వీకరించినచో నిచ్చవిల్తుని కాలిబంటుగాఁ జేసికొననే? వానిసోయగంబింతయని బరిశీలింపఁడు. సుందరులారా! ఇట్టివేళ సిగ్గుపడి యూరకున్న నిమ్మటఁ గమ్మవిల్తుని దాయిడి కెవ్వతె తాళఁగలదు? వానియభిప్రాయము తెలిసినది గద! తెలియకున్నను భయమేమి? ఇప్పుడేయొక యుత్తరము వ్రాసి మీఁదకు వైచెద. ఒక కాగిత మిటు తెమ్మని పలికిన తక్షణమే సఖులచే నందింపఁబడినది. దానియందు కొన్నిమాటలు తొందరగా వ్రాసి పూవులదండలోఁగట్టి యాబంతి సంతోషముతోఁ నన్నే పలుమారు చూచుచున్న కామపాలుని యురమునకుఁ దగులునట్లు విసరి వైచెను.

అంతకుమున్ను బుద్ధిసాగరునితో నాచిన్నదానిరూపు వర్ణించుచు స్మరసంతాపము నందుచున్న కామపాలుఁ డాచీటిని బంతిలోనుండితీసి యిట్లు చదివెను. ఆర్యా ! నామనంబు నీయందు లగ్నమైనది. నీరూపంబును ప్రాయంబును నాచిత్తవృత్తంబులు హరించినవి. ఆయనరాధమునకు నీపాదములకు సంకెలవేయవలెను. నిన్నుఁజూచినదిమొదలు అంతఃపరము గంధర్వుఁడు లతాంతశరంబుల నాస్వాంతమును సంతాపపెట్టుచున్నవాఁడు. కాలవ్యవధిలేదు చెప్పు సైరింపవలెను. మాతండ్రి మిగుల కఠినాత్ముఁడు. పోటుటీగనేని వీక్షసేయక యంతఃపురము జొరనీయఁడు.

నీవు బలపంతువపై వేసి నన్ను రాక్షసవివాహంబున గొనిపొమ్ము. లేనిచో గోడమీఁదుగా గొలుసు వ్రేలవైచెదఁగాని నేనే నీయున్న తావునకు వచ్చుచున్నదాన ఎట్లు చేయవలయునో సత్వరం బుత్తరం బియగోరుచున్నదాన. వ్యవధిలేదు. కావున నింతటితో ముగించితిని. తప్పులున్న క్షమింపుఁడు అనియున్న యుత్తరమును బుద్ధిసాగరుఁ డినఁ గామపాలుఁడు పలుమారు చదువుకొని మిత్రుఁడా దీని యనురాగం బంతయు నీయుత్తరమే వెల్లడిచేయుచున్నది. కాలవ్యవధి లేమింజేసి యింతకన్న వ్రాయలేఁదట. దా నింకను నెన్నియూహలున్నవో! తప్పులు క్షమింపవలయునట. దీనిలో నేమితప్పులున్నవి? మా యిరువురనడుమఁ దప్పులుగూడగలవా ! మంత్రీ ! నాకీపత్రికయందు ప్రీతిగా నున్నదేమి? దానిపేరు ఎంటివా! చిత్రసేనయట. దానురాలు చిత్రసేనయని వ్రాలుచేసినది చూచితివా. మాయిరువురకు ననురాగ మొండొరులపై సమముగానే యున్నది. వెంటనే ప్రత్యుత్తర మంపనితో శ్రీ హస్తగూర వచ్చునని వ్రాసినది. కావున నదివ్రాసిన రెండుతెరఁగుల నేది యుచితమో యాలోచించి తీరుగా జాబువ్రాయవలయును. ఊరక జాగుచేసెదవేల? అని తొందరపెట్టుటయు బుద్ధిసాగరుఁడు చక్కఁగా విచారించి కామపాలునితో నిట్లనియె.

కామపాలా? ఆచిన్నదివ్రాసిన రెండుతెరఁగులు కరణీయములుకావు. ఏమనిన నారాజుకన్న మనము బలవంతులమైనను యుద్ధమున జయాపజయము లెవ్వరుజూచినవికావు? దానంజేసి రాక్షస వివాహమున మోసమున్నది. ఇఁక రెండవరీతి, నీవాతి గొలుసుమీఁద గోడ దిగిపట్టునప్పుడు చేయిజారినచో ప్రమాదము వచ్చును. ఇదియు సంగతి యెవ్వరేనింజూచిన మొదటికే హానియగును. మనకంత యవసర మేలవచ్చినది? నీవుకొంచెము తాళుము. నాబుద్ధిబలముచేత నానాతితో నాయంతఃపురము నందే నిశ్చయముగాఁ గ్రీడింప సంఘటించెదనని యాతనికి ధైర్యముగలుగ ప్రత్యుత్తర మిట్లు వ్రాయించెను.

మదవతీ ! నీ హృదయ సంతాపము వినినంత నాకెంతయుఁ జింతగానున్నది. మదనుండు నిర్దయుఁడై నిన్నేములుకుల నేయుచుండెనో నన్ను గూడ నాశరంబులనే బాధించుచున్నాడు. నాడెందము నీయందము లాగికొని తిరుగ నీయకున్నది. మఱియుఁ జాపుగొలుసుల నా పాదంబులకు సంకెలవైచియు నప్పనిసేయనట్లు వ్రాసెదవేల ? మన సంతాపముల గడిపికొనిననాఁడు తెలియఁగలవు. ఇప్పుడు నీవు వ్రాసిన రెండు తెరంగులు నాయంతరంగమున కనుకూలింపలేదు. నీవు ఖేదింపక యించుక కాలము సైరింపుము. నీయంతఃపురమునకే వచ్చెద. అప్పుడు నిర్భయముగాఁ గ్రీడింపవచ్చును. తక్కిన విషయము తెలియింతునని వ్రాసి యాయుత్తరము కమ్మరఁ బూవుబంతిలోఁ గ్రుక్కి యా మేడమీద కెగరవైచెను. చిత్రసేనయు దానినందుకొని కన్నులనద్దుకొనుచు నందలి విషయము చదువుకొని వ్రాసిన సాధక బాధకముల గుఱించి సంతసించుచు నతనిరాక కెదురు చూచుచు దినమొకయేడు లాగున గడుపుచుండెను.

అంత బుద్ధిసాగరుఁడు చంద్రగుప్త మహారాజు నధికార విశేషము లన్నియుఁ దెలిసికొని యతఁడు సూర్యప్రతాపుఁడను రాజునకు గప్పము గట్టుటవిని కతిపయ ప్రయాణంబులఁ గామపాలునితోఁగూడ సూర్యప్రతాపుని పట్టణమున కరిగెను. అందా కుమారు లిరువురు గొన్ని దినంబులుండి తమ విద్యాపాటవంబున సూర్యప్రతాపుని మంత్రిని మెప్పించి యొకనాఁ డతనిచే నేమికావలయునో కోరుకొనుఁడని యనిపించుకొనిరి. అప్పుడాయమాత్యుని సూర్యప్రతాపుని మూలబలము బిరుదములు శిబిరములు గొన్ని దినములు మాతో నుండునట్లాజ్ఞాపింపుఁడని వేడుకొనిరి.

ఆ సచివు డప్పుడా సేనాధిపతుల రప్పించి వారివెంట నరుగ నాజ్ఞాపించెను. అంత నొకనాఁడు బుద్ధిసాగరుఁడు సూర్యప్రతాపుని వేషమును కామపాలుఁడతని భార్య వేషముఁ బైచికొని యా సేనతోఁ గూడ నడుమ నడుమ విడిదలు చేసికొనుచు నొకనాఁటి సాయంకాలమునకు జంద్రగుప్త నగరము చేరిరి.

అంతకుమున్నే సూర్యప్రతాపుఁడు తమ క్రింద దేశముల క్షేమసమాచారములు చూచుటకై వచ్చుచున్నవాఁడనియు నాయారాజులు సిద్ధముగా నుండవలయుననియు యాజ్ఞాపత్రికలఁ బంపిరి. చంద్రగుప్తుడు నా రాజురాక కెదురుచూచు వచ్చినవార్త వినినతోడనే యెదురేగి తనకిరీటమణు లతని పాదపీఠంబుల వెలుగఁజేయ మ్రొక్కిన నక్కపట సూర్యప్రతాపుఁడును నతని మన్నించి లేవనెత్తి నాదరించి క్షేమముఁ దెలిసికొనెను.

పిమ్మటఁ జంద్రగుప్తుఁడు అపూర్వమైన యతని మర్యాదకు మిగుల సంతసించుచుఁ దగినవిడిదెల నియమించి యందు బ్రవేశపెట్టి యెన్నియేని యుపచారములు చేయించుచుండెను. ఇట్లు రెండు మూడు దినములుండి కపట సూర్యప్రతాపుఁ డొకనాఁడు చంద్రగుప్తునితో రాజా ! నీవు మాకేమైన గప్పమీయవలసియుంటివా ? యని

యడిగెను. అప్పుడా చంద్రగుప్తుఁడు నమస్కరించి దేవా ! నేనేమియు నీయ నక్కర లేదు. కావలసిన దేవరవారికి లెక్కలు చూపింతు ననుటయు సంతసించువానివలె నభి నయించుచుఁ జంద్రగుప్తా ? నీ వెప్పుడును గొదువ పెట్టవు. ఈ పైరాజులు సరిగాఁ గప్పములు చెల్లించుటలేదు. నేనప్పటికిఁ బోవలసియున్నది. అది యరణ్య ప్రాంత మగుటచే స్త్రీలు వచ్చుటకుఁ గష్టముగా నుండును. ఇచ్చటనే యుండిన దాగుండు నేమో యని తల పైకెత్తి యర్ధస్వరముతోఁ బలికి శిరఃకంపము చేయుచు, పోనీ యేమిటని యంతలో నక్కరలేనట్లు సూచించుటయు నతని యభిప్రాయ మెఱింగి చంద్రగుప్తుఁడు చేతులుజోడించి వినయముగాఁ గపటసూర్యప్రతాపున కిట్లనియె.

దేవా ! దేవరవారి కేనుభృత్యుండ నిప్పుడు నాతో నెద్దియో చెప్పఁదలంచి సంశ యించి యూరకుంటిరి. అట్టి సందియ మందనక్కర లేదు. దేవరపని యేదియైననుఁ బూనుకొని చేసెద సెలవిండు. ఆకార్యముచేసి దేవరఁ కిదివఱకు నాపైఁగల యక్కటి కము వృద్ధిజేసికొనఁ దలంచినాఁడనని ప్రార్థించుటయు జంద్రగుప్తుని వచనంబులకు మిక్కిలి సంతసించువానివలె నభినయించుచుఁ దెలివగపుతో నతని కిట్లనియె.

చంద్రగుప్తా ! నీయట్టివాఁడి వేయని యుండవలెనే నేనెఱుంగుదును. మా కార్యము మరేమియులేదు. మేము యిప్పటికి దేవిరోఁ గూడ వచ్చితిమి. ఇటమీఁద నామెను దీసికొనిపోవ నిష్టములేదు. మేము తిరిగివచ్చునంతదనుక మీ యింట నుంచు దమని తలంచుచుంటిని. ఆ మెయుకయుఁ బ్రాయముననున్నది. మీ యింట నీడుగల వారెవ్వరేని గలరా యనియడిగిన నతండు సంతసించుచుఁ గపటసూర్యప్రతాపునితో నిట్లనియె.

దేవా! ఇంతమాత్రమునకే యింత సంశయింపవలయునా! నాకుఁ జిత్రసేనయను కూఁతురుగలదు. అదియు యీరేండ్ల ప్రాయముగలది. దానియంతఃపురము మిగులరక్షక ముగానుండును. అచ్చటనే దేవిగారుగూడ నివసింపవచ్చును. ఆమెను నేను మాతృభావ ముగాజూచెదను. ఏకొరంతయు రానీయను. మీరు పోయిరండు పూవులం బెట్టినట్లు మీ భార్యను మీకప్పగించెదను. ఇప్పుడనారక చెప్పనేల? అప్పుడామెనే యడిగి తెలిసికొనుఁ డని పలికిన సంతసించుచు నప్పుడే మంచి ముహూర్తమని యాకపట సూర్యప్రతాపుఁడు స్త్రీ వేషములో నున్న కామపాలుని యారాజు వెంటఁ బల్లకీనెక్కించి కడు జాగ్రత సుమీయని పలుమారు చెప్పుచుఁ జిత్రసేనయున్న యంతఃపురమునకు బంపించెను.

ఆహా ! పోటుగొనేసి పరీక్షసేయక లోనికిఁ బోరనీయని చంద్రగుప్తుఁడు స్వయముగానే కామపాలునిఁ జిత్రసేన యంతఃపురమున కనిపెను. ఎట్టి బుద్ధిమంతు నకైనను స్త్రీలనుఁ గాపాడుట కష్టము. అంతకుఁ బూర్వమే యా వార్త వినియున్న చిత్రసేన యతనిరాక కెదురుచూచుచు వచ్చినంత నెదురేగి తన యనురాగంబంతయు వెల్లడిగాఁగ బల్లకిలో నుండి లేవనెత్తి కౌఁగలించుకొని సగౌరవముగాఁ దోడ్కొని పోయి యుచితాసనము మీఁద గూర్చుండబెట్టెను.

అప్పుడు చంద్రగుప్తుడును సూర్యప్రతాపుని యనుమతి ప్రకారము ఆ రాణి మిగుల సిగ్గుగలది యా యంతఃపురములోఁ రజకు స్త్రీలుగూడ నివసింపఁ గూడద నియు చిత్రసేన యొక్కయు రాణి యొక్కయు నాజ్ఞ లేక లోనికెవ్వరును బోఁగూడ దనియు నంతఃపుర చారిణుల కందఱకుఁ జెప్పియుఁజేసెను. దానిం జేసి చిత్రసేన కాప్తులైన వారు తప్ప మఱియే స్త్రీయు నా యంతఃపురమునకుఁ బోవుటలేదు.

అప్పుడు వారికెంత స్వేచ్ఛగా నుండునో చింతింపుము. ఇతర జనరహితమగు నయ్యంతఃపురములో వారిరువురు గద్దియంగూర్చుండి ప్రియాలాపంబు లాడుకొను నప్పుడు చిత్రసేన యతని స్త్రీ రూపము జూచి నవ్వుచు నోహో ప్రియుఁడా! సాధి ఖ్యాతిరస్కారంబు సైపక కాముండు నిన్ను స్త్రీనిగాఁ జేసెఁగాబోలు? మేలుమేలు? మీ బుద్ధి చాతుర్యము మిగులఁ గొనియాడఁదగియున్నది. క్రూర శిక్షదక్షులైన మా తండ్రిని సీరాక్కారే వంచించిరి. భళిభళి! యనికొనియాడుచున్న యా చిన్నదానికా కామపాలుండు ప్రేయసీ! కాముండు సన్నాదుదానిఁ జేయుట యేమి లెక్క. సకల జగత్ప్రభుపైన శంకరు నంతవాని సగము మగువగాఁ జేసెను. అదియంతయు మీ మహిమయే గదా! మీ విలాసమునకుఁ జిక్కనివాఁడుండునాయని పలుకుచు నా చిలుకలకొలికింగూడి యా కామపాలుఁడు మనంబునంగల గోరికలుదీర రతిక్రీడలం దేలెను.

ఈరీతి గామపాలుండా ప్రేయాలు మిన్నంగూడి రాత్రియుఁ బగలనుభేదము లేక నేకరీతి మూఁడు మాసములు గ్రీడించెను. బుద్ధిసాగరుండు జంద్రగుప్తునిచేత సని పించుకొని యవ్వలఁ గొంత దూరము పోయి యాసేనలను దిరుగఁ దానునిలిచి నప్పుడు వచ్చునట్లొడంబడఁ జేసుకొని యథాస్థానమున కనిపెను. పిమ్మట నతఁడు చంద్రగుప్తము జేరియందు బణ్గివేషము వేసికొని ఎంత వింతయగు పరుపులు గుట్టు బణ్గి వచ్చినాఁడనియు దూదియిచ్చినచో సులభమగు వెలకే యింతకు మున్నెవ్వరు చూడని పరుపులు గుట్టుననియుఁ గోటప్రక్కను నివసించి యున్నవాఁడనియు నా పట్టణమంతయు జాటింపించెను.

ఆ చాటింపువిని యా యూరిలోని ప్రజలందఱు పాత పరుపులే కాక క్రొత్త పరుపులు కూడఁ దెంచుకొని యా దూదియంతయుఁ దీసికొని వచ్చి యా కోట గోడ ప్రక్కన రాశిగాఁ వేయదొడంగిరి. బుద్ధిసాగరుండు నా చావున నివసించి పరుపులు గుట్టుటకై మంచి ముహూర్తము వలయువానివలె గాలయాపన జేయుచుండెను. ఆ కోట ప్రక్కను పర్వతమువలె దూదిరాసి ప్రోగైనది.

ఇట్లుండగనంత నొకనాడు చంద్రగుప్తుని యనుమతిని సత్యసంధుడను వాడు రాణీ సుఖముగా దన చెల్లెలు స్త్రీ రూపముతో నున్న పురుషునితో నంతఃపురములోఁ

గ్రీడించుచున్నదని విని పరీక్షార్థమై యర్ధరాత్రంబున నొక్కఁడే యచ్చటికింబోయి తలుపులు బిగించి యుండుట నా కవాటముల యద్దముల పగులఁగొట్టి యా దారిని లోపలకుఁబోయెను. ఆ సమయంబున నాతనికి హంసతూలికా తల్పంబునఁ జిత్రసేన తొడయందుఁ దలఁజేర్చి పండుకొని యా చేడియ పాడుచున్న వీణా గానంబునకు సొక్కుచు నడుమ నడుమ గుటకలు వేయు నా నాతి వాతెర నిపురుదు నించుక మోమెత్తి చక్కఁగ ముద్దు గొనుచుండెను వారి చిన్నెలన్నియుఁ గనంబడినవి.

అప్పుడు పట్టరాని కోపముతో నా భూపాలకసూనుండు కేలవాలుబూని యుగ్రముగా నతని ఖండింప మీదనుఱికెను. అతని నంతకు బూర్వమే గ్రహించి కామపాలుడు తటాలునలేచి యతనిం గెలువగల బలము గలిగియున్నను నిలువక వేరొక యద్దము పగులంగొట్టి యా యంతఃపురము నాటి కోట ప్రక్క బుద్ధిసాగరుండు ప్రోగుచేసి యున్న దూదిపోగుకి దుమికెను.

ఎంత బలవంతుడైనను దౌర్భాగ్యవశంబున మెలంగుచున్నప్పుడు సామాన్యులకుఁగూడ భయపడుచుండును. సత్యవంతుండు వానిపోకఁజూచి వెంబడగిలి పోకుము పోకుము యని కేకలు వైచుచు నాతండరిగిన రీతిగానేపోయి యుతనితోంగూడ గోట గోడ దుమికెను. దుమికిన వెంటనే యాదూదిలోఁబడి లేవనున్న సత్యవ్రతునిం దిరుగఁబడి పట్టుకొని కామపాలుండతని చేతనున్న కత్తితోనేబూని ఛిత్రవధజేసెను. అంతకామపాలుండందున్న బుద్ధిసాగరుని లేపి జరిగిన కథ యంతయు నతనితోఁ జెప్పిన నంత సించుచు నప్పుడే యా దూదిరాశిలో నగ్నియంటించి యతఁడు కామపాలునితోఁగూడ మరల సూర్యప్రతాపుని పట్టణమునకుఁ బోయెను. ఉదయంబున భస్మమైయున్న దూదిరాశింజూచి పౌరులందరు బట్టలింగానక చింతించుచుఁ బ్రమాదవశమున నగ్నిపడి భస్మమై దూది చెడిపోయినంత మాటవచ్చునను భయముచే బట్టి పారిపోయెనని యూహించి యెరుగని వారి కిచ్చినందులకే శాస్త్రి మనసుం గావించినదేయని నిందించుకొనుచు వారలు చింతించిరి.

మఱునాఁ డుదయంబునఁ జిత్రసేన దనయన్న సత్యవంతుఁడు కామపాలునిం దఱుము కొనిపోయి మృతినొందుట వెనుకనే యెఱిగి యూది చింతించి యంతలో మరలించుకొని యా రహస్య మెవ్వరికిఁ దెలియనీక తండ్రికిట్లు కమ్మ వ్రాసినది.

తండ్రీ! నిన్న రాత్రి మా యన్న సత్యవ్రతుండెద్దియో పనికి నా యంతఃపురమునకు వచ్చి యందు నివసించియున్న సూర్యప్రతాపు భార్యంజూచి మోహించెను. అతని యభిలాష నేను దెలిసికొని యి [illegible] రాఁగూడదని యీ యంతఃపురమున కేటికి వచ్చితివన్నా యని యడుగుచుండగ [illegible] నంతలో నతఁడు నిలువనీక నా వాతెరపై బడబోయెను. అప్పు డాసాధ్వి [illegible] యటనుండి పరుగునపోయి [illegible] దుమికి పారిపోయినది. సత్యవ్రతుండు గూడానే [illegible] ను. ఇరువురు పోయిన పోకయేగాక

యుండదనుక రాలేదు. ఇప్పటికప్పుడ సమ్మతి జెందియుండఁబోలు. ఎందు బోయెనో తెలియదు. ఈ రహస్యము మీకు తెలియఁ జేసితినని తండ్రి కెఱింగించినది.

అట్టి వార్తవిని చంద్రగుప్తుడు నఖశిఖపర్యంతము కంపమునొంది నేలంబడి కొంతసేపటికి తెప్పరిల్లి అక్కటా! నా కుమారుడెంత ఖలుఁడయ్యెను. అంతఃపురమున కేటికిఁబోయెను? ఆ చిన్నది సామాన్యపురాణి యనుకొనెనా ? అయ్యయ్యో ! నేనిప్పుడేమి చేయుదును? సూర్యప్రతాపుఁడు వచ్చి నా భార్యను దీసికొని రమ్మని యడిగిన నేమి చెప్పుదును? ఈ మాట యతనికిఁ దెలిసినచో నా రాజ్యము దక్కనిచ్చునా? ప్రాణములతో నుండనిచ్చునా? మొదట నాయొద్ద నుంచుటకే సంశయించెను. దుర్మార్గులగు కొడుకులు గలుగుట పూర్వజన్మ పాతకమూలమునసే గదా! అన్నన్నా! తలచుకొనిన గుండెలు పగులుచున్నవి. తప్పక నాకు మరణమే లభించును. ఏమి యున్నది. ఏమిచేసినను మేలేయని పలుతెరంగుల సంతాపరంగమునం దలఁచుచు జావునకు తెగించి యధికదైన్యములో నుండెను!

చిత్రసేన యదియంతయు జూచుచుఁ గపటముగా బుడి బుడి దుఃఖములు పెట్టుచు గుట్టుబెట్టనీయక తన కోరిక తీరఁగలదను సంతోషముతో. కామపాలుని రాక కెదురు చూచుచుండెను. ఇట్లుండునంత నొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున భేరీధ్వనులు వినంబడినవి. ఆ నినాదముతో గూడఁ జంద్రగుప్తుని గుండెలు పగిలిపోయినవి. ఇంతలో భటులువచ్చి చంద్రగుప్త మహారాజా! సూర్యప్రతాపమహారాజు మీయూరి బయట తోటలో విడిసియున్నవాడు. మిమ్ముఁ దీసికొని రమ్మనిరి. వేగముగా రండనుటయు నా మాట కతఁడు గడగడ వణంకుచు నెట్టకేలకు దూతల వెంబడి మొగమున చిన్నదనము దోప సూర్యప్రతాపుని యొద్దకుఁ బోయెను.

అప్పుడా కాపట సూర్యప్రతాపుఁడు కామపాలునికి మంత్రివేషము వైచి యిష్టగోష్ఠి విశేషముల మాటలాడు కొనుచుండగా వచ్చిన చంద్రగుప్తుని జూచి గౌరవించి యతం డుచితాసనమునఁ గూర్చుండి యున్న వెంటనే యతనితో సత్వరముగా నిట్లనియె.

చంద్రగుప్తా! మేము దేశాటనము జేసివచ్చితిమి. ఇంతకాలము నా ప్రేయసిం గాపాడినందులకు జాలసంతసించితిమి. ఆ చేడియం జూడ మిగులఁ దొందరగా నున్నది. వడిగాఁబోయి తీసికొని రమ్మనుటయు, నతండా మాటవిని గడగడ వణంకుచు మేనెల్లం జెమ్మటలుగ్రమ్మ నేమియుం బలుకక పెదవులు దడఁబడఁ గేలు నలిపికొనుచు చిత్రము చిత్రము అని యెద్దియో చెప్పబోయి భయపడి యూరకుండెను. అంత సూర్యప్రతాపుడు మంత్రిపతి యేమి యూరక నిలుచుంటివి. నామాట నీకు వినంబడలేదా ? నా భార్యను జూచుటకు మిగుల తొందరగా నున్నదని నీకు తెలియదా ? వేగముబోయి తీసుకొనిరా యని మరల బిగ్గరగా బలికెను.

అప్పుడు చంద్రగుప్తుఁడు దాపునకుఁ జేరి యలంతి యెలుఁగున దేవా! యొక మనవి యున్నది చిత్తగింపుఁ డనుటయు సూర్యప్రతాపుఁడు పెద్దరేకపెట్టి యోహో నీవు మంచి చెడ్డలు తెలియవా? నేనింత యాతురముగాఁ జెప్పుచుండ మఱియు మనవులను చెప్పెద వేటికి? నీ మనవులు పిమ్మటఁ జిత్తగింతును. వేగము పొమ్మనుటయు నతండేమియుఁ బలుకలేక గద్గదస్వరముతో అయ్యా! మీ భార్యను జాగరతగా నంతఃపురములోనుండి కాపాడుచుండగా నల్పమంతుఁడను వాఁడు నాకొడుకు కాపెను వరించి యెచ్చటికో తీసికొని పోయెను. ఈ మాట దేవర వారితో మనవి చేసికొనఁ జాలకున్నాను దేవర వారికింత చింత గలుగఁజేసినందులకుఁ దగిన దండనకుఁ బాత్రుఁడనై యుంటి. ఇంతకన్న నే నేమియుఁ జేయునది లేదని పలికి కన్నులనీరు నించుచు వాని పాదంబులం బడియెను. అప్పుడతండు ప్రళయ కాల భైరవుండు వోలె నుగ్రుఁడై సంవర్తవలాహక గర్జారవ భైరవంబుగా నోరీ మూర్ఖా! యెంత ద్రోహివి. నీయింట నుంచి నందులకుఁ జక్కఁగా జేసితివి. ఇప్పుడే నిన్ను యమలోకంబున కనిపెదనని కఠారిం జెరిగి యతనిం జంపనుంకించెను.

అప్పుడు మంత్రిగానున్న కామపాలుఁడు అతనిచేయి పట్టుకొని దేవా! శాంతింపుము శాంతింపుము. ఊరక నీనృపాలునిం జంపిన లాభమేమియున్నది. అతండు మనకు వ్యతిరేకముగా నడచుటలేదు. ప్రమాద మెవ్వరికైనను గలుగునుగదా! కొంచెము విచారింపుఁడని పలుకుచుఁ గ్రమ్మర సింహాసనముపై గూర్చుండఁబెట్టెను.

అప్పు డహంకార ముఖముతోఁ జంద్రగుప్తుని చూచుచు సూర్యప్రతాపుఁడు చంద్రగుప్తా! నా భార్యను నీకుమారుని యధీనముజేసి తెలియనట్లు చెప్పినచో నూరకొందుననుకొంటివా? ప్రాణతుల్యురాలగు భార్యనువిడిచి యెట్లు బ్రతుకఁగలను? అది నీయింటనే యున్నది. ఎచ్చటనో దాచి యింటలేదని చెప్పుచుంటివి. వేగబోయి తీసికొనిరమ్మనుటయు జంద్రగుప్తుఁడు అయ్యో! నేనా వాల్గంటినిందాచి యిచ్చట మీచే నవమానమును బొందనేటికి? మీరువచ్చి నానగరమంతయుఁ బరిశోధింపుడు. దైవ సత్యముగా నట్టికపటము చేయలేదు. మీ రంగీకరించినచో మీరాణికన్న మిగులచక్కనిదియగు తొలిప్రాయములోనున్న నాకూతురు చిత్రసేనయనుదానిని మీకు వివాహము చేయుదును. దానికై యనేక రాజకుమారులు వేచియున్నారు. తగిన పతి దొరకమి నింతదనుక దానికిఁ బెండ్లిచేయలేదు. ఈరూపమున నానేరము బాపుకొనఁదలంచితి. నన్ను క్షమించి యనుగ్రహింపుడు. నా కూతురు సౌందర్యాది గుణంబుల నెరంగు లోకులనడిగి తెలిసికొనుఁడని అనేక ప్రకారంబులఁ బాదంబులంబడి వేడుకొను చున్న చంద్రగుప్తునిపైఁ గొంత కనికరించువానివలె నటించుచు మంచిదిపొమ్ము నేఁడు బ్రతికితివి. నిజముగా నీకూఁతురు చక్కనిదైనచో మేము పెండ్లి యాడెదము. ఆచిన్నదాని చూపుముగాక యిక్కడికిఁ దప్పింపుమని పలికెను.

అప్పుడు చంద్రగుప్తుఁడు తానుజచ్చి బ్రతికినట్లు సంతసించుచు దనకూఁతు బంగారుపల్లకి నెక్కించి తీసుకొనిరండని యంతఃపురవాసుల కాజ్ఞాపించెను. అంత నంతఃపురపరిచారికలు తమయేలిక యాజ్ఞప్రకార మాచిత్రసేనను దీసికొనివచ్చి యొక శిబిరములో నిలిపిరి. ఆ వార్త చంద్రగుప్తుడు సూర్యప్రతాపుని కెఱింగించినంత నతండు తదీయరూపాతిశయంబు వీక్షించిరమ్మని మంత్రిగానున్న కామపాలుని నియమించెను. ఆకామపాలుఁ డతిసంతోషముతోఁబోయి యందితరులుండఁగూడదని యాజ్ఞాపించి యాచిత్రసేనంగాంచి పులకాంకిత శరీరుండై ముద్దుపెట్టుకొనుచు బోఁటీ! నేటికిగదా మనము గలిసికొంటిమి. ఇదియంతయు నామంత్రి బుద్ధిసాగరుని బుద్ధి నైపుణ్యమేసుమీ! నిన్ను మీతండ్రి మాకిచ్చివేసెను. నీవు మా యధీనవైతివని యత్యంత ప్రీతిపూర్వకముగా బలుకుచున్న యతని కాచిన్నది యిట్లనియె.

నాథా! నేనిప్పుడు మీయధీనను కాలేదు. పూర్వమేయైతిని. మా తండ్రి యిప్పుడు మీ యధీనము చేసెను. నా పూర్వపుణ్యము మంచిది. మీ యట్టివా రెవరికి లభించునా! నిష్కారణముగా నా సోదరుం బరిమార్చితిరి గదా యీపాపము లేశమైన మీ యెడ నాకు లేదేమి? అహా! నామనస్వభావంబు అని యద్భుతమందుచున్న చిత్రసేనకు మరల గామపాలుండిట్లనియె. బోఁటీ నేను నీ సోదరుఁడనగచే బరిమార్చితినా లేనిచోఁ మనగుట్టు బట్టబయలగును. ఈ కోపము మనంబున నుంచు కొనకుము. మఱియు నప్పుడు నీవు మాతో వత్తువా? యింక గొన్ని దినము లిందుండెదవా? యని యడిగిన నమ్మగువ యిట్లనియె. నాథా! దీనికి నన్నేమియు నడుగ నక్కఱ లేదు. మీ సెలవెట్లోయట్లే నడచు కొందునని పలికెను. అట్లా ముద్దియతోఁ గొంతసేపు ముచ్చటించి కామపాలుఁడు మరల సూర్యప్రతాపు నొద్దకు వచ్చెను. అప్పుడు సూర్యప్రతాపుఁడు కామపాలుడు తనతో నేమియు మాట్లాడక మునుపే యెదుట నిలువంబడి యున్న చంద్రగుప్తునితో నిట్లనియె.

చంద్రగుప్తా! నేను భార్యావియోగ శోకవ్యగ్రతచే నొకతప్పు పనికి నియమించితిని. నీ కూతురుఁ జక్కదనము వీక్షించుటకై నా మంత్రిం బంపితిని. ఇదం తెంత నాకాప్తుండైనను బరపురుషుఁడు గదా! పరపురుషుని కన్నులం బడినదానిం బెండ్లియాడుట నాకిష్టములేదు. మఱియు నొకటి వినుము. నాకీ కామపాలుండు కేవలము మంత్రియే కాదు ప్రాణసఖుండు రూపంబున నాకన్న నధికుండు. అతండు స్వయముగాఁబోయి నీకూతుం జూచుకొని వచ్చెంగావున నతనికే పెండ్లిచేయుము. నేను నాకిచ్చిన దానికన్న నెక్కుడుగా సంతోషింతుననుటయు చంద్రగుప్తుఁ డెట్లయి నను సూర్యప్రతాపుఁడు సంతోషించినం జాలునని తలంచుచు నతని కిట్లనియె.

దేవా! నేను మీ సెలవుప్రకారము నడచుకొనువాఁడ. మీ యిష్టప్రకారమే నా కూఁతును కామపాలునకిచ్చి వివాహము చేయుదునని చెప్పెను. [illegible]

ప్రతాపుఁడు చంద్రగుప్తునితో రాజా ! నేను పెద్దకాల మిచ్చట నుండను. శీఘ్రముగా వివాహము గావింపుము. వివాహమైన పెనుక వధూవరులంజూచి సంతసించి పోయెద ననుటయు నాచంద్రగుప్తుఁడు మహాప్రసాదమని పలికి దైవజ్ఞులచే మంచి ముహూర్తముపెట్టించి యందుఁ జిత్రసేన గామపాలునకు నధికమహోత్సవముగా బెండ్లిగావింపఁ జేసెను.

అహా ! బుద్ధిసాగరుని యభిఖ్యసార్థకమైనదిగాదె. అంత నది దినములందుండి పూర్ణప్రతాపుఁడు చంద్రగుప్తునితో వయస్యా ! మీ యల్లుని మావూరికిఁ దీసికొనిపోయి తిరుగానంపెద నానతియ్యుఁ డనుటయు నతండందుల కియ్యకొని దయ్యాన వచ్చునట్లల్లునిచే నవమించుకొని యారాజుతో నగౌరవముగా ననిపెను.

ఆ పేసలతోఁ గొంతదూరముపోయి వారిద్దరు నాలోచించుకొని సేవలకుఁ దోవటకు సెలవిచ్చి వేషములు యథాపూర్వముగా మార్చికొని యప్పటియట్ల దేశాటనము చేయఁదొడంగిరి.

వీరట్లు కొంతకాలము దేశాటనముజేసి యొకనాడు శ్రీరంగపుర సమీపమునకుఁ బోయి యొకతోటలో విశ్రమించియున్న సమయంబున జిల్లగాలి వీచుచుండెను. కామపాలునకు నిద్రపట్టినది. బుద్ధిసాగరుఁడు నిద్రరాక యెద్దియో ధ్యానించుచుండెను. ఆ సమయంబున వారున్న చెట్టుమీఁద రెండుపక్షులు వాలినవి. అందాడుపక్షి మగపక్షి కిట్లనియె.

నాథా ! వింతలేమైనం గలిగినచో వక్కాణింపుము. ఉబుసు పోకున్నది అని యడిగిన దానికి మగపక్షి యిట్లనియె.

కాంతా ! వింతలేమియు లేవు. ఇప్పుడు మనమున్న చెట్టుక్రింద బండుకొని యున్న కుమారు లిరువురలో రాజకుమారుఁ డత్తవారింటి కరిగినతోడనే పాపము ! కోటబురుజు విరిగి మీఁదబడి చచ్చును. ఇదియే విశేషమని చెప్పెను. అప్పుడాపక్షి లేఁదా ? అది తప్పినచో నేమిజరుగునని యడిగెను.

పై విపత్తు నాగండము గడిచెనేని యతండు రాత్రిభుజించు సమయంబునఁ దొలిముద్దలోఁ జావముల్లు గొంతుక కడ్డపడి చచ్చునని మరల మగపక్షి చెప్పెను. ఆ మాట విని యాడుపక్షి ప్రాణేశా ! యొకవేళ నదియుఁ దప్పినచో నేమిజరుగునని యడిగెను. అది తప్పిన పిమ్మట నతం డంతఃపురంబున భార్యతోఁ దాంబూలము పై చూచుచుండ దొంతియాకులో బురుగుతిని చచ్చునని చెప్పెను. ఆడుపక్షి పైపనం కల్యాణమువలన నదియుందాటినచో నేమగునని మఱియడిగెను. బోఁటీ ! అదియునుఁ దప్పినచో నారాత్రియే యతండు భార్యచేతిలో మృతుఁడగునని మగపక్షి చెప్పె ! అది దాటదు, తప్పక యతఁడు భార్య చేతిలోనే చచ్చును. చచ్చును, చచ్చును, అని మూఁడుమారులు పలికి, తరుణీ! మనమాటలు వినినవారు తద్రహస్యము వానితోఁ జెప్పినను

బాయి యగును సుమీ యని పలుకుచు నాపక్షి యాచిలుకతోఁగూడ నెగిరి యెక్కడ కేగం బోయినది.

పక్షిభాష గుర్తెరింగిన బుద్ధిసాగరుం డా సంవాదమంతయు నాలించి పిడుగుపడిన వానివలె విభ్రాంతుండై అయ్యో! యిదియేమి పాపము నాకిట్టి ఘోరవార్త వినంబడిన దేమి? ఇదివరకు మాదినము లనుకూలముగా నెళ్ళినవి. మేము ముట్టినదెల్ల బంగారమే యగుచున్నది. ఇప్పుడు చెడుదినములు వచ్చినవి గాఁబోలు. అక్కటా! తల్లియాపద నాకునాఁడ నా మిత్రునకు వచ్చినదేమి? మిత్రవియోగ శోకము నేను భరింపగలనా? పక్షిమాట దప్పదు. మాకుఁ దిరుగ సంతోషముతో నిండ్లకుఁజేరు యోగము లేదు గాఁబోలు! కానిమ్ము. దైవసంకల్ప మెవ్వఁడు మరలింపఁగలఁడు? ఏమి జరుగునో చూచెదంగాక యని ఖిన్నవదనుఁడై విచారించుచుండ నింతలోఁ గామపాలుఁడు మేలుకొని వయస్యా! నేను బరుండి చాలాసేపైనది. నన్ను లేపకపోయితివేమి? నాకొక దుస్స్వప్నమైనది. మనయింటియొద్ద నెవ్వరికైనం గీడురాలేదు గదా? నీ వెద్దియో విచారించుచుంటి వేమని పలుకుచుఁ దనకు వచ్చిన కలయంతయు నతనితోఁజెప్పి దీనికి ఫల మేమని యడిగిన నతండు మనంబున విచారించుచు నతనితో నిట్లనియె.

కామపాలా! పగలు వచ్చిన కలకు ఫలమేమియు లేదని పెద్దలు చెప్పుదురు. దానికై నాలోచింపవలసిన పనిలేదు. సాయంకాలమగుచున్నది పోదము లెమ్ము శ్రీరంగపురము ప్రాంతమునందే యున్నది. మఱియు నేనాలోచించునది యేమియు లేదు. దూరమార్గగమన ఖేదంబునంజేసి నా మొగము నీకట్లు కనంబడుచున్నది. ఇంతకన్న వేరులేదని లోపలఁ జింతించుచున్నను పైకి ధైర్యము గలుపుచు నాతోట విడిచి సాయంకాలమున కా కామపాలునితోఁ గూడ శ్రీరంగపురము చేరెను. బుద్ధిసాగరుఁడు కామపాలునితోఁ బ్రస్తుతము శ్రీరంగపురము పోవలదని యెన్నియో విధముల బోధించెనుగాని కారణము చెప్పమి నా మాటపాటిసేయక పద్మావతియందలి మోహంబునంజేసి యతండు పోవలయునని గట్టిపట్టుపట్టెను. దానంజేసి వారి కప్పటికిఁబోక తీరినదికాదు. బుద్ధిసాగరుఁడు కామపాలునితోఁ గనిపెట్టి కోటప్రాంతమును వదలుచు బురుజు దగ్గరకు బోవునంత నొక్కత్రోపు నుందరకుఁ ద్రోసెను. అప్పుడే యా బురుజు పెళపెళ విఱిగినదిగాని బుద్ధిసాగరుని త్రోపుచేఁ గామపాలునికిఁ జింతారంత దప్పినది. అచ్చటనున్నవారిది చూచి కామపాలుని బున[illegible]నాఁ దలంచిరి.

పిమ్మట శ్రీరంగరాజు అల్లుని రాకవిని సంతోషముతో నెదురేగి యుచితసత్కారంబులతోఁ దోడ్కొనిపోయి యప్పుడే యావార్త పద్మావతికిఁ దెలియఁజేసెను. ఆరాత్రి [illegible]పిండివంటలును ఫలోపహారములు మొదలగువానితో వారికి విందుచేసిరి.

అప్పుడు బుద్ధిసాగరుఁడు మొగమునందు దైన్యము దోపనీయక యతని దాపుననే భోజనమునకుఁ గూర్చుండి కామపాలుని మొదటనే సిద్ధముచేసికొని తినఁబోవు సమయం బున నతని చేయిబట్టుకొని అన్నా! నాకీ ముద్దపెట్టుము. నీవిం దిన వేడుక యగు చున్నది. నీకును నాకును నెంగిలి లేదు అని వినయముగాఁ బ్రార్థించిన నతండు నవ్వుచు మిత్రుఁడా! దీనికై నన్నింత బ్రతిమాలవలయునా? యిదిగో పుచ్చుకొమ్మని యిచ్చు టయు దాని నతండు తినక పిమ్మట బ్రసన్నముగా దాచెను.

అట్లు ఇష్టగోష్ఠి మాటలాడుకొనుచు భుజించిన వెనుక బుద్ధిసాగరుఁడు కామ పాలునితో రహస్యముగా నిట్లనియె. అన్నా! నీవును నేనును నిల్లు విడచినది మొదలు విడవకుండ నొక్కశయ్య నందుకొనుచుంటిమి. నాకు నేఁడు గాలిసోకినదేమోగాని శరీరములో భారముగా నుండుటయేగాక మనమున నెద్దియో భయము గలుగుచున్నది. రాత్రి నీవు నీ భార్యతోఁ బరుండవలసినదేగదా? నే నొక్కరుండ నెక్కడ బండు కొందును. అనుటయు నతండు తొందరపడి అయ్యో మిత్రుఁడా! నాకు నీకంటె పద్మా వతి యెక్కువదియా? నీవు వెరవకుము. నేను రోటలోఁ బరుండి లేచినది మొదలు నీ మొగము బరీక్షించుచునే యుంటిని. విపరీతముగానే యున్నది. దానిలో గాలిసోకి యుండవచ్చును. విభూతిపెట్టించి యీరాత్రి నీయొద్దనే పండుకొనియెదనని పలికెను.

అప్పుడా బుద్ధిసాగరుఁడన్నా! అట్లనకుము. చిరకాలమునకిప్పటికివచ్చి భార్యం జూడక వేరుశయ్యను బండుకొనిన బంధువులు సమ్మతింతురా? పోనీ! యొకటి చేయుము. నీవు నాకతంబున భార్యయొద్దఁ బవ్వళింప మానవలదు. నీ గది దగ్గరే నాకుఁగూడ మంచము వేయించుము. నాకు ధైర్యముగా నుండును అనిన అతండు నెచ్చెలీ నీకిసంశయమేల! నా గదిలోనే పరుండవచ్చును. నీకును నాకును భేద మున్నదా! యని పలికెను.

బుద్ధిసాగరుం డతనితో అన్నా! మన యిరువురికు నెంత మైత్రి యున్నను నొక్కగదిలోఁ బవ్వళింపరాదు. నీ కిష్టమైనదో నీ భార్య పద్మావతి సమ్మతించునా! ఇతరులు వినినఁ బరిహాసాస్పదముగా నుండును. నీ గదికి దాపుగ నాకు మంచము వేయించుటయే లెస్సయని పలికి యతని నొప్పించెను.

కామపాలుండు అంతఃపురవాసినుల కామాట దెలియజేసి తన గదిని చేరియున్న గదిలోనే యతనికిఁగూడ మంచము వేయించెను.

అంత నంతఃపుర కాంతలచే నిజవంచబడి కామపాలుఁడు బుద్ధిసాగరునితోఁగూడ నతికాలంకారశోభితంబగు శుద్ధాంతమున కరిగినఁ బద్మావతి యెదురువచ్చి మగని చెట్ట బట్టుకొనియున్న బుద్ధిసాగరుంజూచి కొంచెము తొలఁగెను. కామపాలుం డట్టె నంది యును ముందుగానే పోఁగాఁజైను. ఆ ముద్దియయుఁ దద్దయుంబ్రీతి బతిపాదంబులం

గనిగి నెత్తిపై జల్లుకొని వైదంశయుస్సు చిరకాలదర్శన సమురాగంబు మోముఁ దేటబఱ పల్లవ గదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి హంసతూలికాతల్పమునఁ గూర్చుండఁబెట్టినది.

ఎరమరికలేక బుద్ధిసాగరుండు వానితోఁ గూడఁబోయి యాశయ్యాతలంబు దాపునం గూర్చుండెను. అట్లు వారిరువురు తల్పంబుజేరినంత పద్మావతియు దాపున శయ్యం జేరియున్న గద్దియందు గూర్చుండి వానికి విడియమిచ్చెను. అత్తరి బుద్ధిసాగరుఁడు కనిపెట్టి చూచుచు నెద్దిసో నెపంబున మొకటి యాకందిపుచ్చుకొని దాచి యుంచెను. పిమ్మట నా కొమ్మయుఁ బతియనుమతి బుద్ధిసాగరుని రంజింప వీణెంబూని మనోహర రాగంబులతో సంగీతంబు బాడినదిగాని యది యేమియు నతనికి వేడుక కలుగజేసినదికాదు. అట్లుకొంతసేపు వినోదముగాఁ గ్రొద్దుగడపినంత బుద్ధిసాగరుండు మిత్రునికి మరణసమయము సమీపించుచున్నదని మనంబున బెక్కుతెరంగుల నరయుచు నెట్టకేల కతని విడిచి దాపుననున్న గదిలోనికిఁ బోయెను. మంచముమీదఁ గూర్చుండి మనంబున శోకంబాపలేక కన్నులనీరు గాల్వలుగాఁ బ్రవహింపఁ దన మిత్రునితో సంభాషణం బిదియేయని పెద్దయెలుంగున నాయనపాలా అని పిలిచెను.

అప్పుడు కామపాలుం డతని గద్గదస్వరం బాలించి యోహో యీతఁడీ దినమున వెరచియున్నవాఁడు. ఒంటిగాఁ బరుండుటకు వెరచుచున్నవాఁడని నిశ్చయించి తమ్ముఁడా యిటురా యని పిలిచెను.

అప్పుడు మరల నొక్కసారి యతనిఁజూచు తాత్పర్యముతో బుద్ధిసాగరుం డా గదిలోని కరిగి కామపాలునిం గౌగలించుకొని మోము వేఱొకలాగునఁ ద్రిప్పి వెక్కి వెక్కి యేడువఁ గొడంగెను.

కామపాలుండు వానికి భూతము సోకినయే యట్లు భయపడుచున్న వాఁడనుకొని బుద్ధిసాగరా! యింత పిరికివాఁడ వైతివేమి? బుద్ధిచాతుర్యమందయు నెచ్చటికిఁ బోయి నది? మనల భూతము లేమి సేయఁగలవు! ధైర్యమవలంబింపుము అంత భయముగా నుండిన నిచ్చటనే పరుండుము. అని ముఱి దరచుచు దగ్గరగా గౌఁగలించుకొనెను. బుద్ధిసాగరుం డెంత యూరుకొనినను తన మిత్రునికి మృతి సమీపించినదనియు నిదియే తుద కౌఁగలింత యనియు దుఃఖమాగినదికాదు. కొంతసేపట్లు మిత్రుని విడువలేక గాఢాలింగనమునఁ గౌఁగిలి వదలి ధైర్యము దెచ్చుకొని మరలఁబోయి గదిలో బండుకొనెను. అంత దైవసంకల్పము వలనఁ గామపాలునికి గాఢనిద్రా సౌఖ్యము లనుభ వింపక పూర్వమే దాఁగినదిచియున్న నంతనాగే వెంటనే నారసుగా విద్రపట్టినది.

పద్మావతి కథ

బుద్ధిసాగరుఁడు నిద్రఁబోక పక్షివాక్యము స్మరించుకొనుచు గ్రామపాలుండు భార్యచేతిలో నెట్లు చచ్చునో యని యొక గవాక్షము వెంబడి లోనికిఁ దొంగిచూచుచుండెను. అప్పుడు పద్మావతి మెల్లగ లేచి తన మగఁడు గుర్రుపట్టి నిద్రబోవుట పరిశీలించి నలుదెసలు కలయఁజూచి బుద్ధిసాగరుఁడు తన్నుఁ జూచుచున్న విషయమెఱుఁగక నా గదిలో నొక మూలనున్న తలుపు తెరచి యాదారిని నేలసొరంగములోని కరిగినది.

అప్పుడు బుద్ధిసాగరుఁడు మెల్లనలేచి యా గదిలోనికిఁబోయి దానికిఁ దెలియకుండ వెంబడించి యా సొరంగము దారినే పోవుచుండెను. అట్లు పోవఁబోవ నాదారి యొక మేదరి యింటి యొద్దకు వెళ్ళినది. పద్మావతియు వాని యింటికరిగి యరుగుపై గుర్రుపెట్టి నిద్రించుచున్న నా మేదరిని లేపెను. దానివెంటనే వచ్చి యదియంతయు చూచుచు బుద్ధిసాగరుండా యింట నొకమూల దాగియుండెను. ఆ నీచుఁడు కోపముతో లేచి ఓ నిర్భాగ్యురాలా! యింత యాలస్యము చేసితివేల? యింతసేపు తిండితినక యేల కాచి యుండఁగల ననుకొంటివా? యని చెంపమీఁద నొక దెబ్బగొట్టెను. అప్పుడు పద్మావతి దవడ రాచుకొనుచు ప్రియుఁడా! కోపము సేయకుము. నేనెన్నఁడేని యింత యాలస్యము చేసితినా? కారణమున్నది వినుము. నా మగఁడైన గ్రామపాలుఁడు బుద్ధిసాగరునితోఁగూడ వచ్చినాఁడు. ఏకశయ్య నిరువురము పండుకొంటిమి. ఎంత యిష్టము లేకున్నను మగఁడుగదా! నిద్రపట్టువరకైన నుండవలయునా? మన పుణ్యము వలన వాఁడు రతిక్రీడను గోరకొనకయునుపే బడలికచే నిద్రించెను. లేనిచో నాకీ రాత్రియే వచ్చుటకు వీలులేకపోవును. వాని స్నేహితుఁడు బుద్ధిసాగరునికి గాలిసోకినది. అతని మూలముగాఁ గొంత యాలస్యమైనది. లేనిచోఁ బెందలకడరానా? యిదిగో భక్ష్యములు భుజింపుము. నేఁడు అల్లుడు వచ్చెనని వింతగా చేసిరి. నా బుద్ధియంతయు నీమీఁదనే యుండుటచే నింకవరకు నెవియైన జూడలేదు. అని వనిరిపళ్ళెరము వాని ముందర నుంచినది.

అప్పుడా మేదరవాఁడా భక్ష్యములను మెక్కుచుఁ దరుణీ! అలాగునా! తెలియక నిన్ను నిష్కారణముగా గొట్టితినిగదా! యీ తప్పు సైరింపుమని పలుకుచుండెను. అంత నా కాంత ప్రియుడా! నాకు నీ దెబ్బయేమియు నొప్పిపెట్టలేదుగాని యొకసంగతి వినుము. ఒకవేళ నా మగఁడు నన్నుఁ దన యూరికిఁ దీసికొని పోవునేమో యని భయమగుచున్నది. దీనికి నేనేమి చేయవలయునో తోచకున్నది. నీ వేమనియెదవని యడిగిన వాఁడట్లనియె.

ఏలా యేల మగనితో నరిగిన నేనేమి చేయుదును? దీనికొట్టియేని ప్రతిలోభము చెప్పుము. ఇంతయేల ఇప్పుడతండు నీ యంతఃపురములోనే నిద్రించుచున్నవాడుగదా!

యీ కత్తి తీసికొనిపోయి వానిని వధింపుము. మన కే యాటంకము నుండదు. అని చెప్పిన విని యవ్వనిత సంతసించుచు ఓసఖీ! నీవన్న దెంతయు నుచితముగానున్నది. బుద్ధిసాగరుఁడు గూడ నంతఃపురమున లేకుండుట మనకొక యుపకారమైనది. నేను తరువాతఁ జెప్పెదనులే! యీ కత్తి నూరినదే గదా! యిటు తెమ్ము. వేగఁబోయెదనని యా కత్తి నందిపుచ్చుకొని రివ్వున మరలి సొరంగములోఁ బ్రవేశించినది.

అది యంతయుఁ జూచుచున్న బుద్ధిసాగరుఁడు దానిచివరమాట విని తానే ముందుఁబోయి కాపుపాలుని హెచ్చరించెనుగాని దైవసంకల్పమున నాసొరంగములో దాని యెదుగుముందు వాని యురుగు వెనుక యగుటచే నడివడిపోయి యేమియుఁ దెలియక గాఢనిద్రావశంవదుఁడై యున్న కాపుపాలుని మెడమీద నాకత్తిపై చిదంపెను. స్త్రీసాహసము ఎంత ఘోరమైనదో.

శ్లో॥ సుఖదుఃఖ జయపరాజయ జీవిత మరణానిపే విజానంతి ।
మహ్యాంతి తేపినూనం తత్వవిదళ్యాపి చేష్టితై స్త్రీణాం॥

శ్లో॥ స్వరోచనమనువిప్రాప్య వాంఛంతి పురుషాంతరం ।
నార్యస్స్వచ్ఛందచారేణ నోహంతె హతదాశయాః॥

సుఖదుఃఖ జయపరాజయ జననమరణముల మహిమ దెలిసికొనిన మహానుభావులు నైతము స్త్రీచేష్టలచే మోహమును బొందుదురు. మఱియు మన్మథుండు మగడైనను పురుషాంతరముఁ గోరుచుందురు. వారిచిత్తవృత్తి దెలిసికొన నెవ్వనితరంబు.

అట్లు నాను వెళ్ళునంతికే యతనిఁ గడదేర్చినది. కాన నేమియు జేయలేక హా మిత్రుడా! నన్నింటి విడిచి పోయితివేయని ఘోరముగా నేడువ దొడంగెను. పద్మావతి గొప్పను అతని గదిలోనుండియే వచ్చెననుకొనెను? తనవెంట వచ్చి తనగుట్టంతయుఁ జూచిపోయెనని యింతయేని యెఱుంగదు. గోపా! పిమ్మట నాచిన్నది చేసిన కృత్యము వింటివా? పేవంకయుఁ దీసికొని నగలన్నియు విరజిమ్ముచు అయ్యో! చెలులారా! రండురండు యీ బుద్ధిసాగరుండు నామగనిం జంపి నన్ను బలాత్కారముగాఁ బట్టుచున్నాఁడు. వేగమురండో యని యరచినది.

ఆ కేకవిని ప్రాంతగేహములోనున్న సఖులు సఖీ! వెరవకుము వెరవకుము. మేము వచ్చుచున్నామని మరల గేలుపెట్టి యతివేగముగా నచ్చటికివచ్చి చచ్చిపడి యున్న కాపుపాలునిపై బడి యుడలెఱుంగక దుఃఖావేశముతో నేడ్చుచున్న బుద్ధిసాగరుని నా గదిలోనే నేడ్చుచు వికారముగానున్న పద్మావతిం జూచి యిదియేమి పాపమిట్టి దిట్టు దప్పెనేమి యని యడిగిరి. అప్పుడు పద్మావతి వారితో అక్కలారా! నేనేమి చెప్పుదును? యీ దుర్మార్గుం డంతఃపురములోఁ దనకుఁగూడ మంచమువేయుమనిన నేను స్త్రీనైతే నిదుర లేక యట్లనుచున్నా డనుకొంటిని గాని యింతచేయునని యెఱుంగనైతిని.

నా భర్తకు గొంతెమువిద్ర పట్టగానే వచ్చి యతనిం గడతేర్చి నన్నుఁ దనతో సంభోగింపుమని బలాత్కారము చేయుచున్నాడు. ఇప్పుడు మీరు వచ్చినంత నేమియు నెఱుంగని వానివలె నతనిపైఁ బడి యేడ్చుచున్న వాఁడిదియే జరిగిన కథయని గోలు గోలున నేడువ దొడంగెను. అప్పుడు కొందరుబోయి శ్రీరంగరాజుతో నావర్తమానము జెప్పిరి. అతండు గుండెలు బాదుకొనుచు సకలబంధు పరివృతుఁడై యంతిపురమునకు వచ్చి కూఁతుం గౌఁగలించుకొని యొకపెట్టున నేకస్వరముగా నేడువ దొడఁగిరి.

అప్పుడు రాజు పద్మావతి చెప్పిన మాటలన్నియు నిజమేయని నమ్మి పట్టరాని కోపముతో నొడలెరుంగక మిత్రునిపైఁ బడియున్న బుద్ధిసాగరుని లేవనెత్తించి యేమిరా? మిత్రద్రోహీ! నిన్నుఁ బ్రాణమిత్రుఁడని నమ్మి వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చినందులకు నీవిక్కి మంచి యుపకారము చేసితివి. ఈ దొంగ యేడుపుల కేమిలే? నీ మొగము చూచినంత మహాపాతకములు సంప్రాప్తించు నిన్నేమిచేసినను తప్పులేదు. మా కొంప ముంచితివి అని యనేక నిందావాక్యము లాడెను. బుద్ధిసాగరుఁడు శోకమునేఁ జెలిని చిప్పినాన్న కతంబున నతనిమాటలేమియు వినిపించుకోలేదు.

పిమ్మట శ్రీరంగరాజు కొంతసేపట్లు చింతించి యూరక కామపాలునిపైఁ బడి యేడ్చుచున్న పద్మావతి మూర్ఛ తేర్చిన క్రోధమున బుద్ధిసాగరుం దీసికొనిపోయి యురిదీయుఁడని కింకరుల కాజ్ఞాపించెను. యమకింకరులం దిరస్కరించు రాజభటులు మఱునాఁడు ప్రొద్దున నహంకారముతో నతని రెక్కలకుఁ ద్రాళ్ళు బిగించి వీధుల వెంబడి ద్రిప్పుచు వీఁడే మిత్రద్రోహుఁడు ఏ యని చూచినవారెల్ల నుమియఁ గ్రామంబున వెలని వధ్యభూమికిఁ గొనిపోయిరి. బుద్ధిసాగరుం డా విషయమేమియు నెఱుంగక పిశాచము పట్టినవానివలె వారితో నడిచెను. అంత వధ్యభూమియందు నుఱి గీయఁగోయు సమయంబున రాజభటులు బుద్ధిసాగరుని వారిట్ల ప్రకారము ఓరీ! బ్రాహ్మణా! నిన్నిప్పుడు పెనుమఱి దీయఁబోవుచున్నారము. బ్రతుకుదప్ప వెద్దియేని యడిగిన నిచ్చెదము కోరుకొమ్ము. ఇత్తుమని గట్టిగా బలుకుటయు నప్పటికిఁ గొంతెఱు వప్రమత్తుఁడై బుద్ధిసాగరుఁడు వారితో నిట్లనియె.

అయ్యో! నేనేమి యపరాధము చేసితిని! నన్నేమిటి బంధించియున్నారు? మిత్రుడు నేనిప్పటి కెట్లువచ్చితిని? నా ప్రాణమిత్రుఁడు దేని? యని యడిగిన వారు ఓహో! నీ దొంగవేషమున కేమిలే' నీవు ప్రాణమిత్రుని జంపినందుకుగాను శ్రీరంగరాజుగారు మరణదండన విధించెను. ఇది వధ్యభూమి. నీవు నీ వార్తయే యెఱుంగకున్నావు. రహస్యారి తెలిసినదా? నీకు మఱి గామితమేదేని గలిగిన వక్కాణింపుము.

దానింజేసి శీఘ్రముగా మరణీయుడను అనుటయు నా మాటవిని బుద్ధిసాగరుండు మొక్కమీఁద జేతులువేసికొని రాజకింకరులారా! నా ప్రాణమిత్రుని నేనే చంపితినని మీ రాజు నాకు మరణదండన విధింపవా? మేలుమేలు బాగుబాగు. చక్కఁగా విచారించెనే? కావున్న నాకు నీ సమయమందు మరణమే యుచితముగా నున్నది. అట్లయిన వేగ మరణీయుఁడను నా చెలికానితోఁ గలిసికొనిమెదనని తొందరపెట్టెను.

అప్పుడు వారిలోఁ గొందరు బుద్ధిమంతులు వానిమాటలు తోవటిచే నేరము చేసినట్లు నమ్మక అయ్యా! నీ వూరక చావనేల? నిజముగా నీవు నేరము చేయనిచో నామాట రాజుగారికి విదర్శనము చూపుము. నిన్ను విడిచిపెట్టెద రనుటయు బుద్ధిసాగరుఁ డొక్కింత చింతించి చావనిశ్చయించియు నూరక నిందమోసి మృతినొంద నేటికి? నిక్కము బయలుపరచిన నిమ్మట నమపెదంగాక యని తలంచి యా కింకరులతో నిట్లనియె.

భటులారా! అట్లయిన నన్ను మీ రాజునొద్దకుఁ దీసికొనిపొండు. పిమ్మట నతనితో నిజము చెప్పెదనని కోరెను. ఆ కోరిక ప్రకారము మరల వారలు శ్రీరంగ రాజునొద్దకుఁ దీసికొనిపోయి వాని యభిప్రాయము మెఱింగించిరి.

రాజు అహంకార ముఖముతో బుద్ధిసాగరునిం జూచి సాహసా! నీవు నాతోఁ జెప్పవలసిన మాట యేదియో వేగముగా వినిపింపుము. నీ మొగము చూడరాదని పలికెను.

అంత బుద్ధిసాగరుఁడు దీనస్వరముతో రాజా! నా ప్రాణమిత్రుఁడు గాను పొలఁందు మృతిజెందియుండ నాకీ యురిశిక్ష యుచితముగానే యున్నది. దుఃఖపట్టి నిందమోపి చావరాదని యూహించి యందలి నిజము మీకు వినుపించుటకై వచ్చితిని. మొదట నేను శోకావేశముతో నుండుటచే మీ చర్యలేమియు గ్రహింపలేకపోయితిని. ఇప్పుడు నా వెంట నంతఃపురమునకు రండు. అందలి యదార్థమంతయుఁ బ్రత్యక్షపరచు ననుటయు నా రాజు వెల్లఁబోయి వల్లెయని యప్పుడే యతని వెంట గూఁడు నంతిపురి జరిగెను. బుద్ధిసాగరుఁడు రాజును బద్మావతి గదిలోనికి తీసికొనిపోయి యందు మూలగానున్న కవాటము తెరచి యానేల సొరంగము జూపించి దానివెంబడి తనతో రమ్మని చేయి పీచుచుఁ గ్రమంబున నతని నా మేదరి యింటికి దీసికొనిపోయి యందు తన పేరుతోనున్న బంగారు బొక్కెరములు, వెంకిగిన్నెలు, నగలు మొదలగు వస్తువులన్నియుం జూపించి కామపాలుని నరికిన కత్తిని రక్తమిళితమై యప్పటనే గగిలియున్న దానింగైకొని పరిశీలించి యా చిహ్నముల రాజునకుఁ జూపించుచు రాత్రి జరిగిన కథ యంతయు నతనితోఁ జెప్పెను.

అప్పుడా రాజు చిత్తమెట్లుండునో వర్ణింప నశక్యముగదా! శోకమును రోషమును లజ్జయు పశ్చాత్తాపము నొక్కసారి యతనిచిత్తమునం జనించి యుత్తలపెట్ట దొడంగిన నేమియుం జేయఁజాలక బుద్ధిసాగరుని పాదంబులంబడి, మహాత్మా! నిన్నూరక నిందించి శిక్షఁజేయఁబూనిన నా పాతకమునకు నిష్కృతియేది? నీవు కటాక్షింపవేని నాకు మరణమేకాని వేరులేదు. ఈ దుర్మార్గురాలి నిప్పుడే యుప్పుపాతర వేయించెద, నీవు మాత్రము నాయందు ప్రసన్నుఁడవు గమ్మని యనేక విధంబుల వేడికొనియెను.

బుద్ధిసాగరుండును శ్రీరంగరాజును బాదంబులనుండి లేవనెత్తి రాజా! నీ విషయమై నాకుఁ గొంచెమేనియుఁ గోపములేదు. ఇదంతయు మా దినముల మహిమయే కాని వేరుకాదు. ఒకరి ననిన లాభమేమి యున్నది? బ్రహ్మకైనను నెల్లకాల మొక్కరీతిగా వెళ్ళదుగదా? నీవేమియుఁ జింతింపవలసిన పనిలేదు. పద్మావతిని దండించినఁ గామపాలుండు బ్రతుకునా? కావున నెవ్వరి నేమియు జేయకుము. నాకు నా మిత్రుని కళేబర మొక పెట్టెలో సమర్చి యిప్పింపుము. అది దీసికొని నేను తీర్థయాత్రలకుఁ బోయెదనని పలికిన నా రాజు అతని యిష్టప్రకారము కామపాలుని శరీరము చెడకుండఁ దైలము రాచి సరిపడిన పెట్టె చేయించి యందులో నా మొండెమునుంచి యది బుద్ధిసాగరుని కిచ్చెను. దానిని నెత్తిమీఁద బెట్టుకొని మోసికొని పోవుచుఁ దన భార్యలెక్కడెట్లున్నవో చూచెదఁగాక యని తలంచి యటనుండి కొన్ని దినముల కత్తవారింటి కరిగెను

పిమ్మట శ్రీరంగరాజు బంధువు లెందరెన్ని చెప్పినను వినక నా మేదరివానితోఁ బద్మావతిం జంపించి యుప్పుపాతరంబైచి యా యపకీర్తి భీతిచేతనే కృశించి కొంతకాలములోనే పరలోక మలంకరించెను.

సుగుణావతి కథ

బుద్ధిసాగరుం డత్తవారింటికిఁ బోయిన తోడనే మామగారు మిగుల సంతసించుచుఁ దగిన సత్కారము చేసి యతనిరాక కొమార్తెకు దెలియఁజేసెను.

చిరకాలమునుండి మగనిరాక యెదురు చూచుచున్న యా చిన్నది మిక్కిలి కుతూహలము జెంది యారాత్రిఁ జక్కగా నలంకరించుకొని తదీయదర్శనం బభిలషించుచుండెను. ఇంతలో బుద్ధిసాగరుఁడు రాత్రి భోజనముచేసి కొంతసేపు మామగారితో ముచ్చటించి పిమ్మట తన పెట్టెతోగూడ నంతఃపురమున కరిగెను. ఆ సుగుణావతి తన పతి కెదురేగి పాదంబులం గడిగి శిరమునఁ జల్లుకొని తడి నొత్తి సవినయంబుగాఁ గైదండబూని శయ్యాతలము జేర్చినది.

బుద్ధిసాగరుఁడు పద్మావతి చర్యలఁ జూచినది మొదలు స్త్రీలందరు దుర్మార్గులే యనియు నమ్మఁదగినవారు గారనియు విశ్వసించియున్న కతంబునఁ దన సతిచేయు నుపచారములన్నియుఁ గపటములే యని తలంచి పాటింపఁడయ్యెను.

పిమ్మట నాకొమ్మయుఁ బతికి వినయముతో సుగంధద్రవ్యము లిచ్చి వీణా గానంబునఁ గొంతసేపు రంజింపఁజేసి తొడలపై నతని పాదంబులఁ జేర్చి యొత్తుచు మెత్తని మాటలచే నతని చిత్తము గనుక నిట్లనియె.

ప్రాణేశా! మీరు నన్ను విడిచిపోయి పెక్కుదినములైనది గదా! యిన్ని దినంబులు దనుక రాకుండుట న్యాయమే? ఇఁక పది దినములు జాగుచేసినచో నాకు మరణమే దిక్కగును గదా! సతులకుఁ బతిసేవకన్న మిన్నయగు వ్రతమున్నదియా? యని యత్యంత వినయ భక్తి విశ్వాసములతోఁ బలుకుచున్న యా చిన్నదాని మాటలన్నియును బూటకములే యని బుద్ధిసాగరుఁడు విశ్వసింపక యూకొట్టుచు దాని చర్యలుగూడఁ బరీక్షింపఁ దలచి యంతలో నిద్రపోవు వానివలె నభినయించుచు నిగ్గరగాఁ గుఱ్ఱుపట్ట దొడంగెను.

అప్పుడా సుదతి మెల్లన వల్లభుని చరణంబులు శయ్యాతలము జేర్చి చప్పుడు గాకుండ మంచముదిగ పసిడి పళ్లెరములో ఫలములు మొదలగు నుపహారములు పైఁ జికొని యా యిల్లు వెడలి వీధిఁబడి నడువసాగెను. బుద్ధిసాగరుఁడు నిద్రపోలేదు. ఆ పూఁబోడి ప్రయాణ సన్నాహమంతయుఁ జూచి దానితోడ వెన్నంటి యరుగుచు అన్నన్నా, నాతో నిన్ని నీతులు బలికి యీ కలికి నేఁడు నెక్కడికో పోవుచున్నది. ఆహా! స్త్రీ స్వభావము.

శ్లో॥ గావోనవతృణానీవ గృహ్ణంత్యేతా నవం నవం
శంబరస్యచయా మాయా యామాయా నముచేరపి
బలేః కుంభీనసస్యైవ సర్వాస్తాః యోషితోవిదుః
స్త్రీణామగమ్యోలోకేస్మి న్నాస్తి కశ్చిన్మహీతలె.

గోవులు క్రొత్తక్రొత్త గడ్డిమేయ గమకించినట్లు స్త్రీలు క్రొత్తవాని నిమిత్తము ప్రయత్నింతురు. స్త్రీలకు బొందఁదగనివాఁడు భూతలంబునఁ లేఁడు. ఎట్టి నీచునితోనైనను గూడికొందురు. శంబరుఁడు నముచి కుంభీనసుఁడు లోనుగాఁగల దైత్య చక్రవర్తు లెఱింగిన మాయలన్నియు స్వభావము చేతనే స్త్రీలయందు సంక్రమించియుండును.

అని మున్ను చదువుకొన్న స్త్రీ చేష్టల గుఱించియున్న శ్లోకంబులు పెక్కు చదువుకొనుచు నది పోయినదారినే పోవుచుండెను. ఆ చిన్నది క్రమంబున నూరి

బయలనున్న చండికాదేవి యాలయంబున కరిగి తలుపులు తెరచి లోన దీపము వెలిగించి తాదెచ్చిన యుపహారములు నివేదన జేసి చేతులు జోడించి యిట్లు ప్రార్థించెను.

తల్లీ ! నీవు సమస్త చరాచర ప్రపంచమున కధికారిణివి. నీ కతంబున జగంబులు నిలిచియున్నవి. నీ మహిమ యవాఙ్మానస గోచరంబు. నా కోరిక ప్రకారము నా మనోహరుని రప్పించి యభీష్టము తీర్చితివి. ఇంక నీ మ్రొక్కు చెల్లించుకొనుము. ఇదిగో! నా తల నీకు బలి యిచ్చుచుంటిని. ముందు జన్మమందుగూడ నా కితండే పతి యగునట్లనుగ్రహింపుము. నాబుద్ధి నెల్లప్పుడు పాతివ్రత్యంబునందుండ నియోగింపుము. అని వేడుకొనుచు నా దుర్గపాదంబులఁ దనతలఁ గొట్టుకొని మేను విడువ బ్రయత్నించినది.

ఆ యమ్మవారా నాతి పాతివ్రత్యమున కచ్చెరువందుచుఁ బ్రత్యక్షమై ఓహో సాధ్వీ ! సాహసము మానుము. నీ సత్యమునకు మెచ్చుకొంటి. నీ కేదియేని కామ్యముండినఁ గోరుమని పలికిన నది యక్కలికి మై పులకింప నద్దేవికి మ్రొక్కి పెక్కు తెరంగుల స్తవము జేయుచు నమ్మా నేను నా పతి యనుమతిలేక యేదియుఁ గోరను. ఆయన మా యింట నిద్రబోవుచున్నారు. సెలవైనచో నింటి కరిగి యడిగి వచ్చెద ననుటయు నాశక్తి యందుల కియ్యకొని గయ్యన రమ్మని పంపెను. అప్పు డాపడఁతి మబ్బునుండి వెడలు మెఱుపుతీగెయుం బోలె నా యాలయమునుండి మరలి యింటికి వచ్చినది.

బుద్ధిసాగరుండు గుడివాకిటఁ బ్రచ్ఛన్నముగా నిలిచి యామాట లన్నియు విని యున్న కతంబునం దనపతి గుణమునకు మిక్కిలి యానందము జెంది యా సుందరి కన్న ముందే చని యెప్పటియట్ల శయ్యయందు బండుకొని నిద్రపోవుచున్న వానివలె గుఱ్ఱు పెట్టుచుండెను.

అంత నా నెలంతయు నంతఃపురముజేరి యందు గాఢనిద్రావశంవదుఁడై యున్న పతిని లేపుటకై సంశయింపుచు నమ్మవారు తనకై వేచియున్నది కాన నామెకుఁ గోపము వచ్చునేమో యని వెరపుతో పతిమీఁద మెల్లగాఁ జేయివైచినది. అతడు దద్దరిల్లి లేచి కూర్చుండి యావలించి కన్నులు నులుముకొనుచు నింతిఁబోఁడి నన్ను లేపితి వెందులకని యెఱుఁగని వానివలె నడిగెను.

అప్పుడా చిన్నది యాతనికి మ్రొక్కి జరిగిన కథ యంతయు జెప్పి, కోరఁ దగిన కామ్యము సెలవియ్యుఁడని మగని వేడుకొనెను. బుద్ధిసాగరుఁడా ముద్దియను దద్దయుఁ బ్రీతి గౌఁగిలించుకొని పవిత్రా మనకు నమ్మవారిం గోరుటకు సకలైశ్వర్యములు గలిగియున్నవి. కావున వానిం గోరక నీవు చేయివేసినంత చచ్చినవాఁడు బ్రతుకునట్లు వరమడుగుము. దాన మిగుల నుపయోగముగా నుండుననుటయు నా

నెలంత వల్లెయని క్రమ్మర సత్వరముగాఁబోయి తనకై వేచియున్న కాళి మగఁడు చెప్పిన వరమిమ్మని యడిగినది.

ఆ యమ్మవారు నవ్వుచు జననీ! నీవు కోరిన వరము నా కసాధ్యమైనది. జీవులు పూర్వజన్మ కర్మానుగుణ్యముగా మృతినొందు చుందురు. అట్టివానిని మార్చుటకు నా తరంబుగాదు. అయినను నీ యందుగల వాత్సల్యంబునం జేసి యిప్పటికు బుద్ధిపుట్టుచున్నది. నాయొక్క శక్తి యంతయు వినియోగపరచి నీవు ముట్టినంత నొక్కఁడు మాత్రము బ్రతుకునట్లు వరమిచ్చితిని. ఆ పిమ్మట నా వరము చెల్లదు. ఇంకొన్న నాకు శక్తి లేదు. పోపొమ్మని పలికి యమ్మవారు అంతర్ధానమైనది. పిమ్మట నా కొమ్మయు సమ్మోదమంది యతిశయంబునఁ బతియొద్దకువచ్చి యావర్తమానము తెలియఁజేసినది.

అతండును సంతసించుచుఁ గాంతతో ముద్దుటలాడి చేడియా! నే నీ మధ్యను కాశీనంబున కరిగితిని. అందుండి నీకై కొన్ని వింతవస్తువులు తీసికొని వచ్చితిని. ఆ పెట్టెలోనున్నవి తీసుకొనుమని చెప్పి తాళము చెవి యిచ్చెను.

ఆ బోఁటియు నతిప్రీతితో నా బీగము తీసి పేటికలో చేయిపెట్టి తడిమెను. ఆ సుందరి చేయి తగిలినకోడనే కామపాలుఁడు నిద్రమేల్కొనిన వానివలె నాపెట్టె నుండి లేచెను. అదిచూచి యా చిన్నది జడిసి బాగు బాగు ప్రాణనాథా! యిందులో నెవ్వరినోయుంచి నగలని నాతోఁ జెప్పితిరా? నేను జడిసితినుఁడీ! దీనికోని వారెవ్వ రని యడుగుచుండగనే యందుండి లేచి కామపాలుఁడు బుద్ధిసాగరుని యొద్దకు వచ్చి యీ సుగుణావతియే తన భార్య పద్మావతి యనియు నది తన పుత్రవాత్సల్య యనుకొని యక్కాలికి నతని ప్రక్క నుండుటకు మిక్కిలి శంకించుకొనుచు నతని కిట్లనియె.

అయ్యా! నీ వింత పాపకృత్యమున కొడిగట్టితివేం? నేను నిద్రబోవుచుండగా నా ప్రక్కఁజేరి నా భార్యతో మాటాడవచ్చునా? అట్టి యభీష్టమున్నచో నాతోఁ జెప్ప రాదా! నేనే యొప్పింతునే యని కొన్ని నిందావాక్యము లాడెను. అప్పుడు బుద్ధి సాగరుఁ నవ్వుచు నతనితో నతఁడు పరుండి నిద్రపోయినది మొదలు పెట్టెలోనుండి లేచువరకు నడుమ జరిగిన చర్యలన్నియుఁ దెలియజేసి యా చిహ్నముల నెల్ల చూపించుచు మిత్రుని గాఢాలింగనము జేసికొని కన్నుల నానందబాష్పములు గార్చెను.

ఆ వృత్తాంతమంతయు విని కామపాలుఁ డొక్కింత సేపు నిశ్చేష్టితుఁడై యున్నచోనుండి శిరఃకంపము జేయుచుఁ బుద్ధిసాగరుఁడు తన్ను గురించి చేసిన కృత్యము లనేక తెరంగుల స్తుతిజేయుచు నిట్లనియె. తమ్ముఁడా మనమువచ్చి పెద్దకాలమైనది. మన తల్లిదండ్రులు శోకవార్ధి మునిఁగి యుందురు. నాకు వారింజూడ మిగుల దొంద

రగా నున్నది. మనదేశము బోవలెననుటయు నతండు సమ్మతించి అన్నా! మనము ఒంటిగా బోవుటకంటె భార్యాతోఁ బోయి మన తలిదండ్రులకు వందనము జేసినచో వారు మిగుల నానందింతురు. కావునఁ జిత్రసేన నిప్పటికిఁ బిలిపించెదను. ఆమె వచ్చిన తక్షణమే పోవుదమనుటయుఁ గామపాలుం డయ్యో తమ్ముడా! నాకు స్త్రీజాతి యం దసహ్యము పుట్టినది. నేనిఁక స్త్రీలను జూడను. నాకు భార్య యక్కరలేదని విరక్తిమాటలు చెప్పెను.

బుద్ధిసాగరు డా మాటలువిని యతనితోఁ గామపాలా! నేనును నీ వలెనే మొదట స్త్రీజాతియంతయు దుర్మార్గమైనదే నమ్మదగినది కాదని యూహించితిని గాని నా భార్య సుగుణావతి గుణసంపత్తి జూచినది మొదలు అట్టి సంకల్పము మరలినది. స్త్రీలలోఁగూడ యోగ్యులు నయోగ్యులుందురని దృఢముగాఁ జెప్పఁగలను. దుర్మార్గురాలైన పద్మావతి తాను జేసిన పాపమునఁ దానే చెడిపోయినది. చిత్రసేన మిగుల సాధ్వి యని చెప్పగలను. ఇప్పుడప్పడఁతిని రప్పింతునని చెప్పి యెట్టకేల కతని నొడం బరచి యప్పుడే నమ్మకముగల పరిచారకుల నత్తరుచేఁ దీసికొనివచ్చుటకుఁ బంపెను.

రాజకింకరులు తదాజ్ఞానుసారముగాఁ బోయి చంద్రగుప్తునకుఁ గామపాలుని యుత్తరమును జూపించి యెక్కుడుసంభ్రమముతో నామెం దోడ్కొనివచ్చిరి. కామపాలుఁడు చిత్రసేనం గలిసికొని తనపడిన యిడుమలన్నియుఁ జెప్పుకొనుచుఁ గొన్ని దినంబు లందుండెను. ఒకనాడు శుభముహూర్తమున బుద్ధిసాగరుఁడు గామపాలుఁడు భార్యలతో దమ దేశమునకై ప్రయాణముచేసి నడుమ నడుమ శిబిరములు వైచికొని విశ్రమించుచుఁ బోవఁజొచ్చిరి. ఒక్కనాఁడు మధ్యాహ్నమున నొక తోటలో బస చేసిరి. అప్పుడు బుద్ధిసాగరుఁడు దేహబాధకై కొంచెము దూరముగా బోయి యొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండెను. అట్టి సమయంబునఁ బూర్వము వచ్చిన పక్షులు రెండును ఆ చెట్టుమీఁద వ్రాలి యిష్టములగు పలుకులు చెప్పుకొనఁ దొడంగినవి.

— o —

చిత్రసేన కథ

అప్పు డాడుపక్షి మగపక్షితో రేడా! యీతోటలోఁ దిగిన వారెవ్వరని యడిగెను. మగపక్షి తన్వీ! వీరారదేశపు రాజకుమారులు. ఈ రాత్రి వీరిలో గ్రామపాలుండను వానిభార్య చిత్రసేన యను చిన్నది క్రీడాలసయై నిద్రించు సమయంబున రవిక విడియున్న యామె స్తనాంతరమం దొక సర్పము విషము గ్రక్కిపోవును. అయ్యది యామె త్రిగిరినంత పాలిండ్లంగల నఖక్షత రక్తమ్మునఁ గలిసి యా విషము తలకెక్కి యక్కాలికి ప్రాణంబులం దాయునని చెప్పి యన్యకంగుం బంగనతోగూడ వెగిని యెందేనిం బోయెను.

బుద్ధిసాగరుం డా పక్షి వాక్యంబులు విని యెడదం జింతపడి దానిం దప్పించు నుపాయము వెదకుచు నోరుల కెఱింగించిన వారు రాయి యగుదురను మాటవినుటచే నప్పుడెం దెవ్వరికిం జెప్పక యారాత్రి యెల్లో వా రా ప్రాంతముననే పండుకొని నిద్రింపక యా సామునకాక కెదురుచూచుచుండెను.

అంత నర్ధరాత్ర సమయంబున విచిత్ర పటకుటీరములో రతిక్రీడావసులై చిత్రసేనా కామపాలురు గాఢనిద్రజెందియుండ నొక కుండలి భూవివరంబునుండి పైకివచ్చి బుసకొట్టుచు నట్టపై యా చిత్రసేన స్తనాంతరమందు విషముగ్రక్కి వచ్చినదారింబట్టి పోయినది. ఆహా! పక్షివాక్య మెంత సత్యమైనదో చూడుము. అప్పుడు బుద్ధిసాగరుండు మెల్లనబోయి యా పల్లవపాణి కొర్లకుండ దన నాలుకకు గుడ్డచుట్టుకొని తదీయ స్తనాంతరమందున్న విషము నద్దుచుండెను.

అప్పుడు చిత్రసేన దైవయత్నమున మేల్కాంచి తనచన్నులు నరుడు నాలుకచే నద్దుచుండుట దెలిసికొని యదరిపడిలేచి యెవ్వడో నన్నుఁ బట్టుచున్న వాఁడని యరచెను. ఆ రొదచేఁ గ్రామపాలుండు మేల్కాంచి యేమేమి యని యరచెను. పిమ్మట నాకొమ్మ బుద్ధిసాగరుని నానవాలుపట్టి బుద్ధిసాగరుండు దన్నుగామించి పట్టుచుండెననియు నింతలోఁ దనకు మెలకువ వచ్చినదనియుఁ జెప్పి యతని నిందింపఁ దొడగెను.

కామపాలుండు బుద్ధిసాగరుని యందుగల మైత్రిచే నేమియు ననలేదు. కోపదృష్టితో నతనిం జూచి శిరఃకంపముచేసి యతనితో మాట్లాడుట మానివేసెను. "స్త్రీచాంచల్యము భాషణం" అనునట్లు స్నేహితునితో మాట్లాడకపోవుటయే శిక్ష కానన

నట్టి కోపమునఁ దనతో మాట్లాడకున్నను బుద్ధిసాగరుఁడు కోపింపక నతనితోఁ దనే విడువక పోవుచుండెను. అట్లు బుద్ధిసాగరుఁడు తన్ను విడువక వచ్చుచుండఁ జిత్రసేను యొక్క బోధచేఁ గామపాలుం డొక్కనాఁ డటుపై నఁ దనతో రాఁగూడదని భృత్యుముఖంబుగాఁ దెలియఁజేసెను. అకటా! రాజులు దుర్మార్గులుగదా! అంగలార్చు చింతించి బుద్ధిసాగరుం డయ్యో! నాకీ యాపద యేటికి వచ్చినది? నిజము చెప్పిన నేను శిలయగుదును. చెప్పనిచో నా మిత్రునికి నాయందుఁ గోపము విడువక పెరుగుచున్నది. ఏమి చేయుదును? యిట్టి చింతతో మిత్రునికి శత్రువునై యుండుటకంటె రాయిగా నుండుటయే మేలని తోచుచున్నది.

కామపాలునికి నాయందుఁ గినుక యుండుట తప్పుగాదు. తన భార్యను గామించిన నాపయిం దెవ్వరికి నీర్ష్యయుండదు? దైవాగతమైన యీ సూక్ష్మ మెఱింగికొన నతనికి శక్యమా? ఇంతకు నాపూర్వకృతం బిట్లున్నది. యదార్థము చెప్పినచో విప్పుడు నేను కొంచు దుఃఖమునకుఁ లాగలదు. నాకు శిల యయ్యెడు యోగమున్నది విధిగతి మహానుభావులైన రాజులే దాటలేకపోయిరి. ఇక మాబోటివారల నెంత.

శ్లో॥ రామేప్రవ్రజనం బలేర్నియమనం పాండోస్సుతానాం వనం
వృష్ణీనాంనిధనం నలస్యనృపతే రాజ్యాత్పరి భ్రంశనం
కారాగారనిషేవణం చ మరణం సంచిత్యలం కేశవే
సర్వఃకాలవశేన నశ్యతి నరః కోవా పరిత్రాయతే.

అని యనేక ప్రకారముల నాలోచించుకొనుచు మెల్లన నతనియొద్దకుఁ బోయెను. కామపాలుండును వానిమోము చూడనొల్లక పెడమొగముపెట్టి యతనితో మాట్లాడ లేదు. అట్టి యవమానమునకుఁ జింతింపక బలాత్కారముగా నతనిచేయి పట్టుకొని మిత్రుఁడా! నీకు నాయందిట్టి యసూయ యుండదగినదే కాని నా చెప్పఁబోవు మాటయువిని పిమ్మట నీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుము. పూర్వస్నేహమునైనను స్మరించి నా వచనంబులు సాంగముగా వినవలయును. నావచనాంతమే మదీయ జీవితాంతముతోఁగూడ నీ స్నేహాంతమగుచున్నదని పలికినఁ గామపాలుం డీర్ష్యతోడనే యందలి యర్థంబు గ్రహింపలేక యది యెట్టిదియో చెప్పుమనునట్లు శిరఃకంపముతో సూచించెను.

పిమ్మట బుద్ధిసాగరుఁడు గన్నుల నీరునించుచుఁ గామపాలునితో శ్రీరంగపు ప్రాంతమందు నారామములో శయనించియుండఁ బక్షులు చెట్టుమీఁద వ్రాలి సంభాషించి కొనిన తెఱంగును కోటకుఁ జని వినినరీతియు భోజన సమయమున తొలి ముద్దయందు వేపముల్లు వచ్చుటయు, తాంబూలములోఁ బురుగుండుటయు

వని తాను గ్రహించిన విధంబును భార్యచేతిలో మృతినొందుటయు మరల నా పక్షిచే తాను దేహధారుఁడై గూర్చుండియుండఁగాఁ జెట్టుమీఁదవారి సంభాషించుకొనిన మాటలు వినువాఁడనై నాలుకకు గుడ్డఁగట్టుకొని యా విషం గలిగిన విధముఁ జెప్పి మిత్రుఁడా! యీ రహస్యము పక్షి శాపభీతిచేఁ జెప్పకుంటిని. ఇదియేసుమీ కారణము నాయందనుగ్రహ ముంచుమీ యనుచుండ నంతకుమున్నె పాదములు మొదలుకొని వ్యాపించుచున్న పాషాణత్వము వక్త్రభాగము నాక్రమించుటచేఁ బిమ్మట మాట్లాడుటకు వీలులేక పోయినది.

అట్లు జరిగిన కథయంతయుఁ జెప్పి పక్షి శాపంబున రాయియైయున్న బుద్ధిసాగరుని యాకారమునుఁ జూచి కామపాలుఁడు గుండెలు బాదుకొనుచు అయ్యో! మిత్రుఁడా! నిన్నూరక నిందించితినే! కటకటా! నావంటిపాపాత్ముఁ డెందయిన గలఁడా? అన్నన్నా! యుపకారము చేసిన నిన్నూరక రాయిగాఁజేసిన నాపాతకంబున కంతముండునా యిమ్ము కింకరులు నన్నేరకముగ బగపైచి వేధింతురో? అయ్యో తెలిసికొనలేకపోతినే! యీ వచనాంతమే జీవితాంతమాయెను. ఛీ! ఛీ! నా యాస్త యెన్నంత శ్రద్ధగా వినవచ్చినది గాదు. స్త్రీమూలమునఁగదా నాకీ యాపద వచ్చినది. కపటస్వభావముగల యొక స్త్రీ నిమిత్తము ప్రాణమువంటి మిత్రుని జంపుకొనిన నావంటిమూర్ఖు డెందేని గలఁడా? నిజముగా నతనికట్టి యుద్దేశమున్నను నా చిన్నదానిని సమర్పింపకుండవచ్చునా? దాని నా కరంబేగదా పెక్కిడుములుపడి సంపాదించెను. అక్కటా! నాకై యతఁడుపడిన పాటు తలంచుకొనినంత శరీరము వివశమగుచున్నది. సీ! ఇటువంటి మిత్రునిఁజంపి బ్రతికియుండుటకంటె హీనమున్నదా యని తలఁచుచు బుద్ధిసాగరా! యని పెద్దయెలుంగున నేడ్చుచు నతని పాదంబుల తన తలపైఁ బడఁగొట్టుకొనఁబోయెను.

అప్పు డతని సాహసమునకు వెరచి చిత్రసేనవచ్చి చేతులు బట్టుకొని యనేక విధముల నోదార్చినది. ఆ మాటలేమియు బాటింపక పోవే! దూరముగా నుండుము. మిత్రఘాతకుండగు నన్ను ముట్టవలదని పలుకుచుఁ దన తల నూరక యతనిపాదంబుల వైచి రక్తంబుగారఁ గొట్టుకొనఁ దొడంగెను.

ఆ వృత్తాంతమంతయును విని మగువావతి గోలుగోలున నేడ్చుచు గుండెలు బాదుకొనుచు నచ్చటికివచ్చి శిలారూపముగానున్న బుద్ధిసాగరుని గాంచి హా ప్రాణనాథా! యని పెద్దయేడ్పులుపెట్టి యా విగ్రహమును కౌఁగిలించుకొని యిట్టుగా నేడువఁ దొడంగినది. ఆ మగువావతిం జూచి కామపాలుఁడు అయ్యో చెల్లీ! నీ మగని నిష్కారణముగా జంపితిని. పాతివ్రత్యధర్మముచేత నన్ను బ్రతికించితివి. నీవు నీపతి

బ్రతికింపలేవా? నాకై కాదా? నిన్నమ్మినాతి నట్టి వరము వేడుకొమ్మనెను. అతని జీవితాంతము వఱకు నా నిమిత్తమే శ్రమపడెను. కటకటా! నేను క్షణములో మేనువిడిచి లోకాంతరమున నతనితో గలిసికొందును అతనితో నీవేమైనం జెప్పఁగల వార్తయుండిన వక్కాణింపుమని యనేక ప్రకారముల శోకించుచుండెను.

సుగుఁడు పరదేశమందుండి రాకున్న దుఃఖించుచు శక్తికి నతఁడు వచ్చినతోడనే తన ప్రాణంబుల బలియియ్య బ్రమికిల యట్లు చేయఁబూనిన సాధ్వీవిజయముగా సుగుఁడు రాయిగానున్న సమయములో నెంత చింతించునో యూహింపఁదగినదే! ఆ సుగుణావతి శోకముతో నా రాయిం గౌఁగలించుకొనుచుఁ గామపాలునికన్న ముందే ప్రాణములు విడువఁ దలంచెను.

ఆ సమయంబునఁ గామపాలుం డయ్యో! తనకు మిత్ర హత్యయేగాక స్త్రీ హత్యగూడ సంప్రాప్తించునని వెరచుచు నా తరుణిం బట్టుకొని శోకోపశమనంబు జేయుచు నిట్లనియె.

సాధ్వీ! మనిద్దర మితనికై మూరగ చచ్చిన నేమి లాభమున్నది? అతని బుద్ధిబలముచే నన్ను బ్రతికించుకొనెను. మనమునుగూడ నీ యతనికొఱకు దపముచేసి యతని శాపము బాపుదము. నీ చిత్తశుద్ధి వలన నతండు తప్పక బ్రతుకగలఁడు. విదింగు విష్టబూని యుండుము. నేను యోగం బవలంబించి యుండెదనని చెప్పిన నప్పఁడతి యు నతండు చెప్పిన యుపాయమునకు సంతసించుచు నప్పుడె శృంగారవేషంబు గీసి పారవైచి యోగిని వేషము వైచుకొని యా ప్రాంతమందే తపము చేయుచుండెను. కామపాలుండును ఆ సేవతోఁగూడ చిత్రసేనుని బుద్ధినింటికంపి యోగియై యాతనియందే సంచరించుచుండెను.

గోపా! నీవు చూచిన యాశిలావిగ్రహమా బుద్ధిసాగరుని యాకృతియసుమా! వెంట్రుకలు శరీరభిన్నములైనవి కావున శిల కాలేదు. దానంజేసి రాతివిగ్రహమునకు జుట్టుయున్నది. ఇదియే దీని వృత్తాంతము అని చెప్పిన మిగుల సంతసించుచు నా గొల్లవాడు అయ్యో! పాప ముపకారము చేయఁబూనిన బుద్ధిసాగరుఁ డిట్లు రాయియయ్యెనే! కటకటా! యాతం డీలాగున నెంతకాల ముండఁదగినది? వీని కెప్పటికేని శాపవిమోచన మగునా? త్రికాలవేదులైన మీరెఱుంగనిది యుండదని అడిగిన వాని దయార్ద్ర హృదయంబునకు సంతసించుచు నమ్మునిసిద్ధుం డిట్లనియె.

గోపా! నీకు సంతసమేని వానికి నిజరూపము వచ్చునట్లు నేను చేయఁగలను. చూతువుగాని రమ్మని యతనితోఁగూడ నా శిలావిగ్రహము కడకుఁబోయి దానిపై మంత్రాక్షతలు జల్లినంత బుద్ధిసాగరుఁడు పాషాణత్వము విడిచి నిజరూపమ్ము ధరియించి యమ్మునిసిద్ధునిచే దనకు శాపవిమోచనమైనట్లు తెలిసికొని యతని పాదంబులంబడి యనేక ప్రకారముల వినుతించెను. అమ్మునిసిద్ధుఁడు బుద్ధిసాగరుని లేవనెత్తి గారవించి తన శిష్యునికిఁ దెలియుటకై యాతనిచే నతని వృత్తాంతమంతయు మరలఁ జెప్పించెను.

అప్పుడు గోపాలుఁడు దనగురువుగారి యద్భుతశక్తికి మెచ్చుకొనుచు నా యడవిలో యతివేషముతో దిరుగుచున్న కామపాలుని సుగుణావతిని వెదకి యచ్చటికిఁ దీసికొనివచ్చెను. వారిరువురు నిజరూపము ధరించియున్న బుద్ధిసాగరునిం జూచి యానంద పారావారంబున దేలుచు నతనిం గౌఁగలించి పెద్దయుంబ్రొద్దు మాటలు రాక కంఠంబున గద్గదికముజెందఁ గన్నుల నానందబాష్పము లుగ్రమ్మ దృష్టుల నిరోధింప నేమియుం బలుకక యుండిరి.

అంత కొంతసేపునకు నా ముగ్గురు మణిసిద్ధుని గోపాలునిఁ బెక్కుగతుల స్తుతిజేసి వారి యనుమతివడసి తనదేశంబునకుఁ బోయి తల్లిదండ్రుల కానందము గలుగఁజేసిరి.

పండ్రెండవ మజిలీ

చేపనవ్విన కథ

మణిసిద్ధుండును గోపాలునితోఁ బదిరెండవమజిలీ చేరి యందొక తోటలో వినువచిక్కుముల వ్రేలగట్టబడి శ్రీలయాకారముతో నున్న కొందఱఁ బురుషులం గాంచి వారివృత్తాంత మెఱింగింపుమని యడిగిన నగ్గొల్లనికి నయ్యతిపుంగవుండు దన మణిమహిమచే నంతయుఁ దెలిసికొని యక్కథ నిట్లు చెప్పదొడంగెను.

గోపా! యీపురము కళింగదేశమునకు రాజధానియైన ధర్మాపురమని పిలువ బడుచున్నది. దీని సింహధ్వజుఁడనురాజు ప్రభుకీర్తియను మంత్రితోఁగూడి పాలించు చుండెను. ఒకనాఁడు కొందఱు పల్లెవాండ్రు తమకు దొరికిన యద్భుతమైన చేప నొక దాని జీవముతో నుండగానే పారితోషికమందు నాసతో నారాజునొద్దకుఁ దీసికొని పోయిరి.

ఆసింహధ్వజుఁడు వింతవస్తువులఁగన మిగుల సంతసించును. దానిం జూచి వెఱుగుపడుచు గ్రామములోనున్న పెద్దమనుష్యులకు మిత్రులకు సామంతులకు వార్త నంపి యా వింతచేపను జూపించెను. దానిం జూచిన వారెల్ల దమ జీవితకాలములో నిటువంటి పెద్దచేపనుఁ జూడలేదని చెప్పదొడంగిరి. అట్లు దానినిఁ గొంతసేపుంచి యారాజు అంతఃపురంబునకు బంపి తన భార్యలకుఁగూడ నాచేపను జూపింప నిశ్చ యించి యాపల్లెవాండ్రతో నోరీ! యిది యాఁడుదా? మగదా? యని యడిగెను.

ఆ రాజునకు మిగుల చక్కనివారును యౌవనముగలవారును భార్యలు

పెక్కెండ్రు గలరు. అతఁడు స్త్రీలచర్యలు కడువిచిత్రములని యెంచి వారిశుద్ధాంతము నకుఁ బోతుటీఁగనేనియుఁ బోకుండఁ గాపుపెట్టించెను. ఆ చేప మగదియైనచో లోనికిఁ బంపఁగూడదనియే యట్లడిగెను.

ఆ పల్లెవాండ్రు రాజుతో నయ్యా! చేపలలో స్త్రీ పురుష వివక్షత గనిపెట్టుట కష్టము. ఇది యాడుదో మగదో మాకుఁ దెలియదని చెప్పిరి. ఆ మాటలు విని యా రాజు దాని నంతఃపురమునకుఁ బంపవచ్చునా? పంపకూడదా? యని యాలోచించుచుండ నగము ప్రాణములోనున్న యా చేప పక్కున నవ్వి గిలగిల కొట్టుకొని కొంతసేపటికి బ్రాణములు విడిచినది.

ఆ చేప నవ్వుట చూచి సభవారెల్లరు వెరగుపడిరి. అప్పుడా రాజు సందేహమందుచు మంత్రిం జూచి యార్యా! ఈ చేప యేమిటికై నవ్వెనో చెప్పఁగలవా? యని యడిగెను. ఆ మాట విని ప్రభుకీర్తి రాజా! సాధారణముగా మనుష్యుడు నవ్విన కారణమే తెలిసికొనుట దుర్ఘటనము. మఱియు విజాతియైన చేప నవ్విన కారణ మెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు? తఱుచు బాంధవముగల రాజు లీలాటప్రశ్నములే వైచి ప్రధానుల జిన్నపుత్తురిది తగనిపని యని యూహించెను.

ఆ మాట విని కోపించి యారాజు మంత్రీ! చేప యూరక నవ్వదు. కారణ మేదియో యుండకపోదు. ఆ కారణము చెప్పుటకై నీకు నారుమాసములు మితి యిచ్చితిని. అప్పటికి జెప్పకపోయితివేని నిన్నుఁ బీడించుదునని కఠినముగాఁ బలికి సభ చాలించి యప్పుడే యతం డంతఃపురమునకు బోయెను.

అప్పు డచ్చటివారెల్ల రాజశాసనము కడుక్రూరముగా నున్నదని నిందించిరి. మంత్రియు నేమియుం బలుకక చిన్నబోయి రాజుగారి నొవ్వనాడుటచేతనే యిట్టియాజ్ఞ యిచ్చెనని పశ్చాత్తాపమందుచు విచారముతో నింటికిఁ బోయి చింతాసదనంబునం బండుకొని పెక్కు తెరంగుల ధ్యానించుచుండెను.

కొంతసేపునకు భోజనమునకు రమ్మని పరిచారకులువచ్చి పిలచిరి. అతఁడు వారికి నుత్తరమే చెప్పలేదు. దాన శంకించుకొనుచు వాండ్రు అతని భార్యతో నా మాట చెప్పిరి. అప్పు డప్పడఁతి పతియొద్దకు వచ్చి భోజనమునకు రమ్మని పిలచినది. ఆమె మాటలు పాటింపక చింతిపుచుండెను. పిమ్మట నామంత్రికూఁతురు లవంగి యను నది మాతృచోదితయై వచ్చి తండ్రిని లేపెను. దానితో నతఁడు నేను భోజనము చేయను. మీరు భుజింపుఁడు అని మాత్రమే చెప్పెనుగాని యెంతయడిగినను కారణము చెప్పఁడయ్యెను.

అప్పు డాలవంగి ప్రద్యుమ్నుఁడను తన యన్నయొద్దకుఁబోయి అన్నా! మన తండ్రి యెద్దియో విచారముతో నుండి భోజనమునకు లేవకున్నారు. ఎవరుపోయి

లేచినను గారణము చెప్పక యూరక లేవనటుచున్నారు. నీవుకూడ వచ్చి పిలువుము నీతో నేమైన మాట్లాడుదురేమో యనుటయు నా ప్రద్యుమ్నుఁడు వేగము దండ్రియొద్దకు వచ్చి యాతని ప్రక్కలోఁగూర్చుండి నాయనా! భోజనమునకుఁ లేవనటుచున్నారఁట కారణమేమి? యేదియైన మావలనఁ దీరవలసిన కార్యమున్న జెప్పుఁడు. ప్రాణంబు లిచ్చియైనఁ జేయుదుము. ఊరకిట్లు పట్టుపట్టవచ్చునా! చిన్నవారము మేము కోపగించి నప్పుడు మీరు దీర్చవలసినదికాని మిమ్ముఁదీర్చ మేమెంతవారము తెండని ప్రార్థించిన విని మంత్రి పుత్రునిగౌఁగిటలోఁ జేర్చుకొని ప్రద్యుమ్నా! మీకందరు పిల్లనాండ్రగు టచే మీతో జెప్పలేను. కోపగించికాదు. ఏమని చెప్పుదును? నాకాయుర్దాయ మింక నారుమాసము లున్నది. ఈ యవివేకపురాజు రావడిగిన ప్రశ్నము చెప్పుటకు నారు మాసములు మితియిచ్చి చెప్పలేకపోయినచో నన్నురితీయుటయేకాక మన యాస్తి యంతయు లాగికొని మిమ్మందఱను లేవఁగొట్టునఁట! ఇట్టిదారుణ మెందైన గలదా?

అన్నన్నా! చేప నవ్వుటయేమి ఆ రహస్యము చెప్పలేకపోయిన నన్నురితీయుట యేమి? చేప నవ్విన కారణ మెవ్వఁడు చెప్పఁగలడు? ఈ లవంగికిఁ బెండ్లియైన జేయ లేకపోయితిని. నీవు గడుపిన్నవాఁడవు. నా యనంతరము మీకేమైపోయెదరోయని విచారించుచుంటిని. ఇట్టి విచారముతోనుండ నోటికన్నము రుచించునా? యని పలికి పుత్రుం గౌఁగలించుకొని యేడువసాగెను. లవంగియు ప్రభుకీర్తి భార్యయు నామాట విని విచారింపఁదొడఁగిరి.

అప్పుడు ప్రద్యుమ్నుఁడు తండ్రి నూరడింపుచు మీరిప్పు డూరక చింతింప కుఁడు. ఇంక నారుమాసములు మితియున్నదిగదా! దైవమింతలో మనకేదైన నుపాయము తోపింపఁడా? దైవయత్నములేక యేకార్యము జరుగదు! నేను దేశాటనముచేసి యీకారణము తెలిసికొని వచ్చెద. లోకమున బుద్ధిమంతు లుండకపోరు. కావున నాకు సెలవీయుఁడు. మీరు భోజనమునకు లెండనిపలికినఁ బుత్రునిధైర్యమునకు సంతసించి ప్రభుకీర్తి భుజించెను. అప్పుడే ప్రయాణమునకు లేచి సవరించుకొనుచున్న యన్నగారినిఁ జూచి లవంగి యిట్లనియె. అన్నా! నీ వెన్నఁడును ఇల్లువిడచి యెరుమలఁబడిన వాఁడవు కావు. ఒంటిగా దేశాటనము చేయలేవు. నేనుగూడ నీతో వచ్చెదను. తీసికొని పొమ్మని చెప్పిన నతం డెట్టకేల కియ్యకొనెను. వారిరువుర ప్రయాణమును విని మంత్రి విచారముతో నిట్లనియె.

అయ్యో! నా పసికూనలారా? రాజు నన్నారుమాసములపైన నురితీయించును. మిమ్ముఁ జూడనిచో నిప్పుడే ప్రాణములు పోఁగలవు. ఆ నూరుమాసములైన గన్నులఁ గనబడకుండ దూరముగాఁ బోయెదరా? దైవ మెట్లుచేయదలఁచిన నట్లుచేయక

మానుఁడు. మీరు పోవల దింటనే యుండుఁడని పలికిన దండ్రి నెట్లో సమాధానపరచి మంచిలగ్నమున వారిరువురు పరదేశమునకుఁ బోయిరి.

వారి కళ్యగమనము మిగుల నేర్పుగలిగియున్నది. మంచి వేగముగల గుఱ్ఱములెక్కి సాయంకాలమునకే విశేషప్రయాణము చేసిరి. నడుమనడుమఁ జిన్న గ్రామములలో నివసించుచు నాలుగుదినములకు నమరావతి యనుపట్టణము చేరిరి. అందు సత్రములో బసచేసి యా యూరివింతలన్నియుఁ జూచుచు దమకు బుద్ధిమంతులని తోచిన వారినెల్లఁ జేపనవ్విన కారణ మడుగుచుఁ బదిదినము లుండిరి. వారి మాట వినినవారెల్ల పరిహాసముచేయుచు నీపాటిపనికై యింతప్రయత్నము చేయవలెనా యని నవ్వసాగిరి.

మఱియొకనాఁడు సాయంకాలమున నూరంతయుఁ దిరిగివచ్చి ప్రద్యుమ్నుఁడు లవంగి కిట్లనియె. అమ్మాణీ! మన మీయూరువచ్చి పదిదినములైనది. మనమాట కెవ్వరినడిగినను నవ్వుచుండిరిగాని తగు నుత్తరము చెప్పరైరి. అంత బుద్ధిమంతు లీయూర లేనట్లు తోచుచున్నది. మఱియు కోటగోడమీఁద నొక శాసనము జూచితిని. ఈపట్టణపు రాజపుత్రిక ప్రభావతి యనునది సకల విద్యలయందుఁ ప్రౌఢురాలఁట. జతురంగములో నామె నోడించినవానికే పెండ్లిచేయుదుమని వ్రాయఁబడి యున్నది. ఓడిపోయినచో నురిదీయుదురఁట! దానితో జతురంగమాడి యనేకు లురి దీయఁబడిరి. మన యిరువురకుఁ జతురంగమందు మిగుల పాటవము గలదు గదా! నేను రేపుపోయి దాని నోడించివత్తునే? యనుటయు నతని కా లవంగి యిట్లనియె.

అన్నా! మనమొక కార్యమునకై వచ్చి వేరొక కార్యమునకుఁ బ్రయత్నింప నేటికి? మనపనియైన వెనుక నెన్ని కార్యములేనియుఁ జేయవచ్చును. ఇదియునుంగాక యొకవేళ నోడిపోయినచో నేమి చేయవలెను. జయాపజయము లెవ్వరు చెప్పఁగలరు? పోవలదుడుగుమని పలికిన నతండు నవ్వుచు నన్నుఁ జతురంగములో నోడించువా రీమూఁడు లోకములలో గలరా? నా చాతుర్యము నీ వెఱుంగనిదా? ఎఱింగియు నట్లనినచో నేనేమి చెప్పుదునని పలుకుచు నెట్టకేల కామెచేత నియ్యకొనఁ జేసెను.

అంత మరునాఁ డతఁడు చక్కఁగా నలంకరించుకొని కోటయొద్ద కరిగి యచ్చట నున్న యుద్యోగస్థులతో నేను ప్రభావతితోఁ జదరంగ మాడెదననియు వచ్చుటకుఁ దోవ నుత్తరమీయవలయునని చెప్పెను.

ఆమాట లాయుద్యోగస్థులు విని అయ్యో కుమారా! నీ రూపము జూడఁ గడు వింతగానున్నది. నీకు బ్రతుకు నందాసలేదా యేమి? యూరక యేలచావఁ బ్రయత్నించెదవు? అదిగో పుఱ్ఱెలను చూడుము. నీవంటివారే వచ్చి ప్రభావతితోఁ జదరంగమాడి యోడిపోయి యురిదీయఁబడిరి. పోపొమ్మని పలికిన నతండు నవ్వుచు అయ్యా నా

బ్రదుకు జోలి మీకేల? నేను ప్రభావతితోఁ జదరంగమాడ వచ్చితిని. యీ వార్త రాజునకుఁ జెప్పుడు. అంతియ మీరు చేయునది. లేనిచో నానన మేటికిందు వ్రాసితిరి? అని ధైర్యముగాఁ బలికిన వారు, బాబా! మాకేమి? నీకై చెప్పితిమిగాని వేరుకాదు. నీ యిష్టము అని పలికి యీ వార్త రాజునకుఁ దెలియఁజేసిరి. జయధర్ముఁడును ఆ వార్త వానితునకుఁ దెలియఁజేసెను.

ప్రభావతియుఁ బెక్కు దినములనుండి యెవ్వరు దనతోఁ జదరంగమాడ రుంపుకుచే వచ్చుదురు మిగుల సంతసించుచుఁ బ్రవేశపెట్టవచ్చునని క్రింది యధికారుల కాజ్ఞాపత్రికలం బంపినది. వానిం జూచుకొని యా యుద్యోగస్థులు ప్రద్యుమ్నుని నొక దాది వెంట నంతఃపురమునకు బంపిరి. అతనిం జూచిన వారెల్ల కాలము మూసిన వారిగాఁ దలంచుచుఁ జింతింపఁ దొడంగిరి.

ఆ దాది ప్రద్యుమ్నునిఁ జదరంగ కేళీగృహంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యొక పీఠంబున గూర్చుండఁబెట్టెను. అతం దాయింటి యంతఃపురమున నచ్చెరువందుచుఁ బ్రభావతి రాక కెదురుచూచుచుండెను.

ఇంతలో నొక బంగారు బల్లపై నమర్చిన గవ్వలను బల్లపైనుంచు కొందరు తెచ్చి ముందుపెట్టిరి. అంత నాకాంత యశేష పురుషమోహన వేషంబుతోఁ జెలికత్తెయల చేతులాసరాఁగాని యక్కోలి కరుదెంచి యతని చూపులకు మిరుమిట్లు గొలుపుచుఁ దళుక్కురని మెరయుచు నా బల్ల కవ్వలనున్న పైగద్దియం గూర్చుండి యాదిగింపు చేడియ లిరుగడనిలిచి వింజామరలువీవ నా ప్రద్యుమ్నునితోఁ జదరంగ మాడఁదొడంగినది.

అప్పుడవతి మొదట నతని నేమియుఁ బల్కరింపక తన వాలు దళుక్కుచూపు లొకసారి యతని మొగముపైఁ బరగించినది. దానంజేసి యతని హృదయము చెదరిపోయినది. పెట్టినావినలె నొడలెఱుంగక యక్కురంగనయన సోయగం బవలోకించుచు నాటయందలి కేమియు జ్ఞానముంచలేదు. మరియు నీ తరుణీ కళమూల కాంతి రంగుకిని జించుకొని బయల్పడఁ జేసెత్తి బలముసద్దునప్పు డతని దృష్టియంతయు, నా ప్రాంతమందే సంచరించుచుండినది. గెలుపు సంతసంబున వేగిరించి యమ్మింటిఁ బోఁడి బలము ననతలించునెడ రత్నపుటుంగరముల రంగునకు మెఱుఁగిడు నంగుళుల దన కరంబునకుం దగిలెనేని మేనెల్లం బులకలుదొడగు నతండంతటితోఁ దన చేసు చెన్నొరమ్మినట్లు సంకసించుచు నీ తీరున నా ప్రద్యుమ్నుఁ డా ప్రభావతి యూటలాన విభ్రమములను వంలోఁబడి కొట్టుకొనుటం జేసి వరుస వెంబాట నోడిపోయెను.

అప్పుడతఁడు తన మోసము తెలిసికొని యౌరా! గీవితో మగవాఁడు చతురంగమాడి గెలువలేడు. ఇది యాటయందు మిగుల పాటవము లేనిదైనను పురుషుల దన రూప మెరపైచి వశము చేసికొనుచున్నది. అన్నన్నా! విస్కారణము

రెండాట లోడిపోయితినే? ఇదిగో మూడవయాట తెలివితో నాడి సులభముగాఁ గట్టివేయుదునని యాడి యా యాట నక్రమముగాఁ దానిం గట్టివైచెను. అయినను రెండాటల వరకుఁ బ్రద్యుమ్నుండే యోడెను. కావున సంపూర్ణముగా నోడినట్లే తలంచి యయ్యువతి యతని రాజభటుల యధీనము చేసినది.

ప్రద్యుమ్నుఁడు తన్నా రాజభటులు దీసికొనిపోవ, నయ్యో! నేను బూర్తిగా నోడిపోలేదు. శాసనమున వ్రాసినట్లుగాక వేరొకలాగునఁ జేయవచ్చునా? నన్నెట్లు రీయుదురు? యీసారి మరల నాడినచో నన్నియాటలు నేనే కట్టివేయగలను. ఈ మాట రాజుతోఁ జెప్పుఁడు యని కింకరులను వేడుకొనుటచే వారలా వర్తమానము రాజుగారికిఁ దెలియఁజేసిరి. ధర్మాత్ముఁడైన యా మహారాజు ఆ వర్త విచారింప దగినదేయని యూహించి యా సందియము దీరువఱకు బ్రద్యుమ్నునకుఁ జిక్కియ వలదని యాజ్ఞచేసెను. ఆ వార్త యూరంతయు వ్యాపించుటచే పౌరులందరు గుంపులుగాఁగూడి చెప్పుకొన సాగిరి.

లవంగి యన్న వర్తమానము విని మిగుల విచారించుచు నయ్యో నేనన్నట్లే యైనది! దాని యందేమైనమో యతని మోసపుచ్చినది. కాని నిజముగాఁ జతురంగములో నతని నోడించువారు లేరు. అగ్ని చెంతబెట్టిన వెన్నవలె నెంత ధైర్యశాలియైనను మగవాని మనసుఁ గాంతలచెంతఁ గరుగక మానదు. కానిమ్ము ఉరికియుట మూఁడు దినములవరకు నాపరిగదా! నేను రేపు పోయి దాని నోడించి యతని చెర విడిపింతునని తలంచి మఱునాఁ డుదయంబున నౌరులకుఁ దెలియకుండఁ బురుషవేషము వైచికొని యా కోటకడకుబోయి యా యుద్యోగస్థులతో నయ్యా! నేను రాజపుత్రికతో జతురంగమాడ వచ్చితిని. లోనికి దెలియఁజేయుఁడని పలికినది.

ఆ మాటవినిన వారు అయ్యో మూర్ఖుఁడా! యిన్నాళ్ళు వచ్చినవాఁడు నీకేమి కావలయును. పోనిక మీ యిరువురది యొక్కటిగానే యున్నదే! అతినిర్దయైన ప్రాయశ్చిత్తము నీవు వినలేదు. కాఁబోలు! అయ్యయ్యో! ఒకరికైన మరణము జూచియు రెండవ వాఁడెట్లోఁ జతురంగమున వత్తురేమి? మాకుఁజూడ గష్టముగానున్నది. ఆమెతో మనుష్యమాత్రుఁడు చతురంగమాడి యోడింపలేడు. వట్టిభ్రాంతియేల పొందెదవు? వచ్చిన దారింబట్టి పొమ్మని పలికినవారి మాటలు పాటిసేయక నేను ప్రభావతితోఁ జదరంగమాడక మానననని గట్టిగాఁ బలికినది.

అప్పుడా యుద్యోగస్థులు కాలము మూడినప్పుడు మేము చెప్పుమాటలు వినెదవా? యని పలికి యీ వర్తమానము ప్రభావతికి దెలియఁజేసి యామె సెలవుగొని యక్కపటపురుషు నంతఃపురమునకుఁ బంపిరి. అందు బ్రద్యుమ్నునివలె మనదారములు చేయించి గద్దియం గూర్చుండబెట్టిన కొంతసేపటికి ప్రభావతి చెలికత్తెలతోఁ గూడవచ్చి యక్కపటికితోఁ జదరంగమాడఁ దొడంగినది. అప్పుడు ప్రభావతి పెం.. చట్టములు చూపి తటమటింపఁ దలంచినదిగాని యదియును ముదితమే ... దాని విలాసము లేమియు నామె మనంబునకు వికారము గలుగఁజేసినవి కావు.

లవంగియు మనంబున దాని యందమున కాశ్చర్యమంది నోహో! దీని సోయగమునకుఁ బురుషులు వలపుజెందుట యేమి యద్భుతము? నన్నుఁగూడ మరులు గొల్పుచున్నది. దీనియాట యంత విన్నాణముగాలేదు. రూపముచేతనే రాజకుమారుల నోడించుచున్న యది అని యూహించుచు సులభముగా ప్రభావతిని లవంగి మూఁడాటలు గట్టిపైచి గెలిచితినని పెద్దకేక పెట్టినది. అప్పు డచ్చటనున్న పరిచారకులెల్ల నచ్చెరువు జెందుచు నౌరా! యీతండు మిగుల చతురుండు ఇంతబుద్ధిమంతు నిదివరకు నేము చూడలేదు. అని స్తుతులు చేయుచు నా వార్త రాజుగారికిఁ దెలియజేసిరి.

ఆ రాజు మిగుల సంతసించుచు నతనికే తన కూఁతునియ్య నిశ్చయించి దైవజ్ఞుల రప్పించి యప్పుడే శుభముహూర్తము నిశ్చయింప జేసెను. ప్రభావతియు నా లవంగి మెడయందు పూవులచండవైచి యతనినే వరించినట్లు తెలియజేసినది. ఆ మరునాఁడే జయభద్రుఁడు ప్రద్యుమ్నుని విషయమై సభ చేసెను? ఆ సభకు లవంగి గూడ వచ్చి కూర్చుండెను. అంతట నారాజు సభ్యులతో ప్రద్యుమ్నుఁడు చేసిన పని యంతయు జెప్పి యితని నురిదీయుటచే దాను వ్రాసిన శాసనమున కేమైన విరుద్ధ మగునా యని యడిగెను.

ఆ ధర్మసందేహ మెవ్వరును జెప్పలేక రాజుతో నిట్లనిరి. అయ్యా వీని నురిదీయుట నంతఃపుర స్త్రీదర్శని దోషంబునంగదా? అట్టియువతి యీ రాజపుత్రుని యధీనమైనది. కావున నితని యిష్టము చొప్పున జేయుట లెస్సయని మాకుఁ దోచినదని సభ్యు లేకవాక్యముగా బలికిరి.

అందులకు జయభద్రుఁడు సంతసించి యా ధర్మ సందేహము జెప్పుటకుఁ బురుష వేషముగానున్న లవంగినే నిర్ణయించెను.

అప్పుడా లవంగి లేచి వారు పూర్వము వ్రాసిన శాసనమంతయుఁ జదివి. సభ్యులారా! యీ శాసనపత్రిక నంతయును వినియుంటిరిగదా! ఆ ప్రద్యుమ్నుఁడు మూఁడాటలు నోడిపోయినచో నురిదీయురీతి దీనిలో వ్రాయఁబడియున్నది. వైషమ్యము వచ్చినప్పుడేమి చేయవలసినది దీనిలో వ్రాయలేదు ఇది వ్రాయువారి తెలివి లోపము గాని మనయొక్కటికాదు. దానికి మనమిప్పు డేమి చేయుదుము. కావున దీనిఁబట్టిచూడ నత నురిదీయ నవకాశము గొంచము గాన్పించదు. ఈతండు గట్టిగా నడిగినచో పనసి తప్పుగానున్నది. అతనిచేత మరలనాడించి యప్పుడు జయాపజయములు నిశ్చయింపఁదగినది. అతం డడిగినను అట్లు చేయకపోవుట మనదే తప్పు. కావున నతని విడిచివేయఁదగినదే యని తీరుపు చెప్పెను.

ఆ యుపన్యాసము విని సభ్యులెల్లరు తదీయపాండిత్య విశేషమునకును వక్తృత్వమునకును సంతసించుచు నందుల కామోదించిరి. అప్పుడు జయభద్రుడు లవంగిచెప్పిన తీర్పుప్రకారము ప్రద్యుమ్నుని విడిచివేయ నాజ్ఞయిచ్చెను.

ప్రద్యుమ్నుని చెరవిడిచిన వెనుక లవంగి యేకాంతముగా నతని గలిసికొని యాప్రభావతిని నీవే పెండ్లిచేసుకొమ్మని చెప్పెను. లవంగి పురుషవేషము వైచినప్పుడు ప్రద్యుమ్నుడు వలెనే యున్నది. కావున ప్రద్యుమ్నుడే పెండ్లికుమారుడై యాలోపల సంచరింప దొడంగెను. ఆ భేద మెవ్వరును గ్రహింపలేకపోయిరి. లవంగియు రహస్యముగా నాయూర సత్రములోనే యుండెను.

అంత నారాజు శుభముహూర్తమునఁ బ్రద్యుమ్నునికిఁ బ్రభావతినిచ్చి పెండ్లి చేసెను. వివాహము చూచుచున్న వారికిసైతము పురుషవేషము వైచిన లవంగికిని ప్రద్యుమ్నునికిని భేదము గనిపెట్టశక్యము గాదనినచో నొక్కసారి చూచిన ప్రభావతి మాత్ర మేమి యానవాలు పట్టగలదు.

ప్రద్యుమ్నుడు ప్రభావతితో (ప్రద్యుమ్నుఁడు ప్రభావతితో వలెనే) కొన్ని దినము లంతఃపురంబున యథేష్టభోగంబు లనుభవించెను. అప్పుడప్పు డతఁడు రాత్రుల యందు సత్రమునకుఁబోయి చెల్లెలి క్షేమ సమాచారములు గనుంగొనుచుండును.

ఇట్లు కామతంత్రుఁడై తండ్రిమాట మరచిపోయియున్న ప్రద్యుమ్నుని నొకనాఁడు లవంగి సందర్శించి యిట్లనియె. అన్నా! నీవు భార్యాలోలుండవై తండ్రిమాట మరచిపోయితివి. మనమువచ్చి నెలదాటినది. ఇక నైదుమాసములే మిగిలియున్నది. వచ్చిన కార్యమేమియు గాలేదు ఇంతవఱకు నీవు క్రొత్తపెండ్లికొడుకువని యోర్చి యూరకుంటిని. ఎన్ని దినంబులున్నను నీ కిచ్చటినుండి రాబుద్ధి పొడమదు. నీవు భార్యతో నిందు సుఖం బుండుము. నేను బోయి కార్యము సాధించుకొని వత్తునని పలికిన నులికిపడి ప్రద్యుమ్నుడు అమ్మాయీ! నన్ను భార్యాలోలునిగా దలంచుచుంటివే? నాకు దండ్రికంటె భార్య యెక్కువా? ఈ దినముననే నేను ప్రయాణమున కాలోచించుచుంటిని. పోదము రమ్మని పలికి యతఁడు ప్రభావతితో నెద్దియో మిష చెప్పి యా దివసంబున నర్ధరాత్రంబున లవంగితోఁగూడ నొకయడవిమార్గంబున బడి పోయెను. పితృభక్తియుక్తులు స్వప్రయోజనముల గణింతురా! ఆ యిరువురు గుఱ్ఱములులేక కాలినడకనే పోవుచు నెల్లవారువరకు నడచి నడచి యాయాసముచెందుచు సూర్యోదయకాలంబున నొక తటాకము గనంబడుటయు దత్తటంబున గూర్చుండి గమనాయాసము వాపికొనిరి. పిమ్మట నడవలేక సరస్సులో స్నానముచేసి యందే తాము తెచ్చుకొనిన యాహారపదార్థములు భుజించి యాకలి యడంచుకొనిరి.

అది మిగుల నడవిగానుండుటచే రాత్రి కెచ్చటనైన గ్రామము చేరవలసియున్నది. కావున సునాయాసముగానున్నను మరల నడువసాగిరి. అట్లు సాయంకాలమువఱకు నడచినను చిన్నపల్లెయైనఁ గనబడినదికాదు. భయపడి పెండలకర నొక చెట్టుక్రింద బస చేసి ప్రద్యుమ్నుఁడు ఆయుధపాణియై తెల్లవారువరకు నిద్రపోకుండక మృగబాధ రాకుండఁ గాపాడుచుండెను. ఆ మఱునాఁడస్తమయకాలమువఱకు నడచిరి. గ్రామమేదియుఁ గానంబడలేదు. అప్పుడు భయపడి ప్రద్యుమ్నుఁడు చెల్లెలితో అమ్మాణీ! మనము దారి కానిదారినివచ్చి యడవిలోఁ బడితిమి. ఎంతనడచినను పురమేదియుఁ గనంబడకున్నది. మనము తెచ్చిన యాహారవస్తువులు కొంచెముగానున్నవి. నీవు నడుచుట మిగుల శ్రమగా నున్నట్లు తోచుచున్నది. నేను రావలదని చెప్పినను వినకపోతివి. ఇప్పుడేమిచేయుదుము అని విచారించుచు మరల నాడినము మధ్యాహ్నమువఱకు నడచిరి.

అందొక గొప్పమఱ్ఱిచెట్టు గనంబడినది. దానినీడ దట్టముగా నుండుటచే మార్గాయాసముచే నొడలెఱుంగక గాఢముగా నిద్రపోవుచున్న లవంగినిజూచి ప్రద్యుమ్నుఁడాత్మగతంబున నిట్లని తలంచెను.

అయ్యో! యీచిన్నది మిగుల సుకుమారముగలది. అంతఃపురములలో సంచరింపఁదగినది. తండ్రి యిడుములు దలంచి నాతోఁగూడ వచ్చినది. ఆహా! దీనిభ్రాతృవాత్సల్యము మిగులఁ గొనియాడఁదగియున్నది! కటకటా! చిన్నదానవైనను మెత్తనగు దీనియడుగులెట్లు పొక్కలెక్కినవో? యిక్కనుమకోమలి నింటియొద్దనుండక తోడవత్తునన్నంతమాత్రముననే తీసికొనిరావలయునా! నేనే కఠినాత్ముండ. అయ్యో! యీ ప్రాంతమందెచ్చటను నీరుదొరకనట్లున్నది. ఇదిలేచి దాహమని యడిగిన నేమి చేయుదును? ఈలోపలనే జలమెందుండునో వెదకిన మేలుగదా! యని నిశ్చయించి మెల్లన నామఱ్ఱిచెట్టుపైకెక్కెను. ఆమ్రాను మిగుల గొప్పదగుటచే చివరకొమ్మలకెక్కి నలుదెసల పరికించుచుండెను. ఇంతలో నావృక్షము కోటరమునుండి యద్భుతమైన కృష్ణసర్పమొకటి పైకొమ్మమీఁదనున్న ప్రాకదొడంగినది. దానిఁజూచి ప్రద్యుమ్నుఁడు వెరవక వరలోనున్న సూరకత్తి పెరికి యొక్కవ్రేటున నాసర్పముతల నఱికివైచెను. ఆకృష్ణసర్పము తలదెగి ప్రాణములఁబాసి మృతినొందినది.

ఆ మానుచివర భైరవపక్షులు రెండు గూడుకట్టుకొని కాపురముచేయుచు సంవత్సరమునకు రెండుసారులు గ్రుడ్లుపెట్టుచుండును. పెట్టిన గ్రుడ్లనెల్ల నీకృష్ణసర్పము పనిగట్టివచ్చి భక్షించుచుండును. ఈరీతి పెద్దకాలము జరిగినంత నేఁటికి దానికి గాలము మూడి ప్రద్యుమ్నుని చేతిలో మృతినొందినది. అవధిఁజూచి స్త్రీయాడుపక్షి యిట్లనియె. నాథా! మనకుల మభివృద్ధినొందకుండ చేయుచున్న యీ దుష్టసర్పమును నేఁ

డెవ్వఁడో పుణ్యాత్ముఁడు వెదకికొని చంపివేసెను. మనకిటుమీఁద బిల్లలు బ్రతుకుదురు. అతఁడు మనకు గొప్ప యుపకారముగావించెను. వానికిఁ బ్రతిక్రియ యెద్దియేని జేయుమని బోధించిన నామగపక్షి సంతసించుచు భార్యకిట్లనియె.

బోటీ! మనము పక్షులమైయుండియు మనకన్న నధికులగు మనుష్యుల కేమి యుపకారము చేయఁగలము? అయినను నీవు చెప్పితివిగాన కృతజ్ఞతయైనం జూపవలయు నని పలికి మెల్లన నతనియొద్దకుఁ బోయి మ్రొక్కి మనుష్యభాషలో నిట్లనియె.

ఆర్యా! నీవు మాకుఁ జేసిన మేలు చిరకాలమునకును చెప్పుకొనఁదగియున్నది. కులము నిలిపితివి. మీవంటిసాధులకుఁ బరోపకారపారీణత సహజమైనను మాకృతజ్ఞత యిట్లు ప్రేరేపించుచున్నది. మనుష్యసంచారశూన్యంబగు నీకాంతారమునకు నీవు రాఁగతంబేమి? నీయుదంతం బెఱిగింపుమని యడిగిన నాపక్షి పక్షినీతికి మెచ్చుకొని ప్రద్యుమ్నుఁడు తనవృత్తాంతమంతయు నెఱింగించి యాచేప నవ్విన కారణము తెలిసికొనుటకే వచ్చితినని చెప్పెను.

అప్పు డాపక్షి ఆర్యా! అత్యంత నిపుణమతులైన మనుష్యులకుఁ దెలియరాని యంశములు మా బోంట్లకుఁ దెలియునా? యొక విశేషము చెప్పెదను వినుము. ఈకృష్ణ సర్ప శిరమందుఁ జిత్రమైన మణియొకటి గలదు. వానిం గైకొని యాకోటరమార్గంబునం జనినఁ బాతాళలోకంబు గనంబడును. అందొక సుందరి నీకు వశ్యయగును. ఎట్టి సమయంబునను నీ మణి మాత్రము విడిచి యుండకుము. మణి వియోగంబున నాకాంతా వియోగముగూడ గాఁగలదు. ఆ పాతాళలోకవాసులు చేప నవ్విన కారణము చెప్పగల రని యూహించెదను. అట్లు చేయుమని బోధించిన సంతసించి యతం డందున్న సర్ప శిరస్సు వెదకి తచ్ఛిరోమణిని సంగ్రహించి మఱియు నా భైరవపక్షిని తాను దలంచు కొని నప్పుడు వచ్చునట్లొడంబడఁజేసి తదుపదిష్టమార్గంబున రసాతలమునకుఁ బోయెను.

అంత నా చెట్టుక్రింద నిద్రబోవుచున్న లవంగి కొంతసేపునకు మేల్కాంచి కన్నులు నులిమికొనుచు నలుదిసలం బరికించి ప్రద్యుమ్నుం గానక తొట్రుపాటుతో అన్నా! అన్నా! ప్రద్యుమ్నాయని యరవఁ జొచ్చెను. ఎందును వాని కంఠధ్వని వినం బడక యత్యాతురముతో అయ్యో! యిదియేమి పాపము! నేను నిద్రలేచి నంతలో నా సోదరుం డెందుబోయెను? ఎక్కడికైన బోయినచో నాకుఁ జెప్పకుండునా? ఏదియేని క్రూరమృగబాధ జెందియుండ లేదుగదా? అట్టి యాపద తటస్థించినప్పుడు చప్పుడు గాకుండునా? పరాక్రమశాలియగు నతని మృగములేమి జేయఁగలవు? అతఁడు ప్రమాద మున నిచ్చటినుండి యెచ్చటికైనఁ బోవలయునుగాని స్వబుద్ధిచే నన్నొంటిగా నడవిలో విడిచిపోవు వాఁడుకాడు. యేమి చేయుదును? నాకు దిక్కెవ్వరు? ఔరా! దైవమెట్టి యాపద దెచ్చిపెట్టెనే! నాకీ యడవిలో మరణము విధించెను గాఁబోలు. ఎంతో దిక్కు-

కథా నిలయం

గలిగియు దిక్కులేని దాననైతిని. అవి యనేక ప్రకారములఁ బలవరించుచు నయ్యడవి యంతయుఁ బ్రతిధ్వనులీయఁ బ్రద్యుమ్నాయని యరచుచు నాయంత[illegible] క్రుమ్మరఁ దొడఁగెను.

అంత నానెలఁత శోకాంధకారంబునకుఁ దోడుగాఁ జీఁకటిసూడ వ్యాపింప దొడంగినది. అప్పుడు వనదేవతయుంబోలె నిర్మనుష్యంబగు నయ్యడవిలోఁ దిరుగుచున్న యా చిన్నదాని హృదయ మెట్లుండునో విచారింపుము. ఆ చీఁకటికిఁ దోడుగా మబ్బుపట్టి వర్షము గురియదొడంగినది. ఆ యురుములకు మెఱుపులకుఁ దాళలేక యానాతికవదన హృదయంబున ధైర్యమూనలేక మరణకృత నిశ్చయమై యా మఱ్ఱి మ్రాను మొదలున గొందెమిమ్ముగా నుండుటఁ జూచి వర్షమునకుఁ దలదాచుకొనియెను. గాఢాంధకారముగా నున్న యా రాత్రి శర్వరీనిమీలనములఁబోలె నొప్పుచున్న మెఱుపు వెల్తురున నత్తరుణికిఁ గురంగట తురగముపై నెక్కియున్న యొక పురుషుఁడు గనంబడెను. అప్పుడప్పడఁతి యింతింతనరాని సంతసముతో అన్నా! ప్రద్యుమ్నా! యిటురా! ఇదిగో నేనిచ్చట నుంటిని. ఇంతదనుక నెందు బోయితివి? నీకై నేను పెక్కువెతలఁ జింతించుచుంటిని సుమీ! యని పెద్దకేకలు పెట్టెను

ఆ మాటలు విని గుఱ్ఱముపై నున్న యా పురుషుఁడు భయపడి యేదియో పిశాచము ఆ వృక్షము నాశ్రయించి యున్నది. మనుష్య వాక్యముల పల్కుచున్నది. ఇందుండినఁ బ్రమాదము రాకమానదు. అని యూహించి పారిపోవఁదలంచుచున్నంతలో మరలఁ దళుక్కుమని మెఱసినది. ఆ వెల్తురున నా పురుషుఁడు లవంగినిం జూచెను. ఆ చిన్నదాని మేని కాంతిమెఱుఁగుతో దులగానుండుటచే వెరగందుచు నతం డౌరా! పిశాచమనుకొంటిని. కాదు కాదు. ఒక యువతివలెఁ గనంబడుచున్నది. యా నెలఁతుక యొక్కరితయ యిక్కడ నుండుట కేమి హేతువో! అని ధ్యానించుచు గుఱ్ఱముదిగి దాని చెంతకుఁ బోయెను.

ఇంతలో మెఱుపు మెఱసినది. అప్పు డొండొరులు బాగుగాఁ జూచుకొనిరి. లవంగి యతని నిజముగాఁ దన యన్న ప్రద్యుమ్నుఁడే యనుకొని అన్నా! యిటురా! నేనిందుంటిని. నీకీ తురగ మెక్కడిది? అని పలుకగా నా చిలుకల కొలికి పలుకులకు వెరగందుచు నా రాజకుమారుఁడా లవంగికి మఱింత దగ్గరగాఁ బోయెను.

అప్పుడా యిమ్ములోనుండి బయటికివచ్చి యా చీకటిలో నా లవంగి యా పురుషుని గౌఁగలించుకొని యన్నా! నేను పలుమారు పల్కరించినను సనుమానము నొందుచు మాటాడకుంటివేమి? ఎచ్చటికిఁ బోయితివి? నీ యడిఁగిన తెరగెల్లఁ జెప్పుమని యడిగిన నతండు తెల్లబోవుచు లవంగి కిట్లనియె. తరుణీ! నేను నీవనుకొన్నయట్లు ప్రద్యుమ్నుఁడను గాను. మత్స్యదేశాధీశ్వరుని కుమారుఁడ. నా పేరు జయసేనుఁడం

డుపు. మాతండ్రి నన్ను వలదని యెంత చెప్పినను వినక నేఁటి యుదయమున సేనలతో వేటకై యీ యడవికి వచ్చిన కొంతసేపటికి మా శిబిరములన్నియు నెగిరిపోవునట్లు గాలి విసరం దొడంగినది. పిమ్మట నత్యద్భుతముగా వర్షము గురియ మొదలపెట్టినది. అందు పిడుగులు పడి యనేకులు మృతినొందిరి. కొందఱు పారిపోయిరి. నేనును నా గాలివానకు భయపడి తురగమెక్కి యొక్కరుండ నింటికి బోవలెనని బయలుదేరితిని గాని యింతలో జీకటి పడుటచే దారితప్పినది. ఈ మార్గమున వచ్చితి. ఇంతు నీవు గనంబడితివి.

ఈ మహారణ్యములో నీవేటికి వసించితివి? నీవు వలచిన ప్రద్యుమ్నుఁ డెవ్వఁడు? నీ పేరేమి? నీ వృత్తాంతమంతయు జెప్పుమని యడిగిన విని యా లవంగి కెల్లబోయి అయ్యో! నిన్ను మా యన్నయని కౌగలించుకొంటినే. నీవు మఱియొకండవైతివి. అయినను ఆపత్సముద్రంబున నన్ను ముంచిన భగవంతుండు నీవను తెప్పనందించెను గాదే! కావుము. ఒకరిత నుండుటచే గుండెలు తాళకున్నవి. నా యుదంతము నీ కెఱింగించెద వినుమని యన్నయు దాను ఇల్లు వెడలినది మొదలు చెట్టుక్రింద బరుండి నిద్రపోవుటకు జరిగిన కథయంతయుం జెప్పి పుణ్యాత్మా! నా యన్న యెందుం బోయెనో యెఱుంగను. దిక్కుమాలియున్న నన్ను రక్షింపుమని వేడుకొనినది.

ఇంతలో మఱియు పట్టపగలనునట్లు మెఱసినది. ఆ వెల్తురున నయ్యిరువురు చక్కగా జూచుకొని యొండొరులు సౌందర్య విశేషముల కచ్చెరువందుచు నొకరికొకరు వలచిరి. అప్పుడు మేనం బులకలు గొదమ భయము నెపంబున నన్ను గౌగిలించు కొనిన యమ్ముగుదబోడి యంగస్పర్శంబున నా జయసేనునికి మేన బులకలు పొడమినవి. దానంజేసియే యొండొరుల యభిప్రాయములు వారికి దేటపడినవి.

కొంతసేపట్లన్యాపదేశంబున శృంగారచేష్టల గప్పిపుచ్చిరి గాని చిట్టచివర కాగుట్టుపట్టలేక యారాచపట్టి మంత్రిపట్టి కిట్లనియె. బోటీ! మన మీ లాటి విజనప్రదేశమందుండియు లజ్జ పెంపునం జేసి గదా? యిట్లు వలపులవెల్లడిచేయ సందియపడుచుంటిమి. ఇంకను దాచనేల? నాడెందము నీయందము లాగికొనినది. మదనుఁడు నన్ను నేపుచున్నాఁడు. క్షణకాలమైన నైన సైపఁజాలను. నీ మనోరథమెట్టిదో యెఱింగిరాని యిష్టము దీర్పఁగొనరాదని యుంటిని. నీ వెఱింగింపుమని యడిగిన నప్పుడా సిగ్గు విడిచి యతని బిగ్గరగా గౌగలించుకొనుచు నేను నీ యధీనమైతి. మరల సిగ్గున నన్ను దుగపలయునా? మదనుడు నిన్నొక్కనినే కాదు. నీ కన్న నెక్కుడుగా నన్నును వేచుచున్నాడని పలికిన సంతసించుచు నా జయసేనుండు పట్టరాని మోహముతో నమ్ముగుద బిగియ గౌగలించుకొని ముద్దుగొనుచు మిగుల సంతోషముతో నుండెను. వారిరువురకు నా రాత్రియంతయు నొక క్షణముగా దోచలేదు.

అంత మదయంబున నమ్మదవతితోఁగూడ నా జయసేనుండు ఆ తురగమెక్కి తన గ్రామమార్గముగా నడువఁదొడఁగెను. దైవగతిని దారితప్పి యా గుఱ్ఱము మఱియొక దారిని నడిచినది. ఆదారినిం బోవఁబోవ నెప్పటికిని దన దేశపు జాడయేమియు గనంబడిన దికాదు. అప్పుడు వెరగందుచు నా జయసేనుఁడు దారి తప్పినదని తెలిసికొని యేమియుఁ జేయలేక దైవముమీఁద భారముపెట్టి యా దారింబడి మూఁడు దినములు పోయెను. అంత నాలుగవదిన మందయమున వారికొక యుద్యానవనము గనంబడినది. దానిం జూచినతోడనే జయసేనుని కదియొక నగరప్రాంతమని యెంతో సంతోషము జనించినది. దానిలోఁ బ్రవేశించినంత నందెవ్వరు జనులు గనంబడలేదు. వా రా యుద్యానవనములోఁ బ్రవేశించి యందలి వింతలం జూచుచుండ నొక దండవస్త్రోక గోపురం బగు నొక పద్మాకరంబు గనంబడినది. వారు తురగము దిగి యందు మార్గాయాసము వాయఁ గొంతసేపు జలకేళిం దేలి మరల తురగమెక్కి గమ్యప్రదేశ మరయుచుండ నల్లంత నవ్వలో నొకమేడ కన్నులకు వేడుక గలుగఁ జేసినది.

మిగుల సంతోషముతో నా సౌధము వాఁకిటఁ బోయి గుఱ్ఱముదిగి యందెవ్వరుం గానక వారు వెరగందుచు లోనికి బోయిరి. లోపల జనులెవ్వరులేరు. అనేక విచిత్ర వస్తువులచే నలంకరింపఁబడి యున్నది. అందాహార పదార్థము లనేకములు గలవు. ఆ దంపతులా మేడ నలుమూలలు తిరిగి యెవ్వరును లేరని తెలిసికొని మిగుల నాఁకలి గొని యున్నవారగుట నందున్న మధుర పదార్థములచే నాఁకలి యడఁచుకొనిరి. ఇంతలో సాయంకాల మగుటయు నదియేమి చిత్రమో కాని యందు పెక్కుదీపము లెవ్వరును వెలిగింపకయే వెలుఁగుచుండెను. వెరగందుచు నవి మణిదీపము లని తెలిసికొనిరి.

అందుపరిభాగమున నొకగదిలో నద్భుతమైన యలంకారముతో హంసతూలికా తల్ప మొకటి యమర్పఁబడి యున్నది. దానిం జూచి యా దంపతులు అతియంతయు భగవంతుఁడు దమనిమిత్త మమరించి యుండెనని సంతసించుచు నా తల్పంబు చేరి మన్మథుని ప్రతాపంబున ననేక బంధగతుల నా రాత్రి రతికేళిం దేలిరి.

అహా! యౌవనము కీడుగూడ మేలునకే కారణమగును. ఆ రీతి వారు మూఁడురాత్రులు యథేష్టకామంబు లనుభవించిరి. అంత నాల్గవనాఁ డుదయమున నా లతాంగి కన్నులు దెరచి చూచినంత ప్రాంతభాగమంతయు మహారణ్యముగా నున్నది. ఆ మేడయు నా తల్పమును జయసేనుఁడుగూడ గనంబడలేదు. అందుల కాశ్చర్య మందుచు మరల గన్నులు మూసికొని యది కలగా దలంచి యొక్కింతసేపు ధ్యానించి యటుగ గన్నులు దెరచి చూచి యది కలగాదనియు నిజముగా నట్లయ్యెననియు తెలిసికొనినది.

అప్పు డప్పడఁతి మనంబునం బొడమిన చింతాతరంగము లేమని చెప్పుదును? పదిలో పిల్లవలె తలంచినది. అయ్యో! దైవము నన్నిట్లు పైకెత్తి నేలవైచి కొట్టెనే? ఇది యేమి మాయ? జయసేనుఁ డెక్కడికిఁ బోయెను? ఏదాహతపుండగు వానికి విజ్ఞానమునంబునఁ జింతించుచున్న నాకీ జయసేనుని యాధారముగాఁ జూపించి మరల

నన్నింగూడ మాయజేసెనే? ఒకవేళ నిదియంతయుఁ గల కాదుగదా! నేను భ్రమసి నిజమనుకొంటిని. నిజముగా జయసేనుఁ డనువాఁడు నన్నుఁ జేపట్టలేదు. వానితో నేను మేడలోఁ గ్రీడింపలేదు. స్వప్నమహాత్మ్యమే నన్నిట్లు భ్రమపెట్టుచున్నది. అనియూహించి యంతలోఁ గలగాదు నిజమే నేను నిద్ర యెచ్చట బోయితిని? ఇదిగో నా యంగంబుల వాని నఖదంత చిహ్నములు గనంబడుచున్నవి. దైవప్రతికూలము చేతనే నాకు మరల నీ యాపద ఘటిల్లినది. నాకుఁ దల్లిదండ్రులును సోదరుడును గనంబడని యప్పుడు నైతమీ జయసేన వియోగంబునం గల దుఃఖము గలుగలేదు. ఈ వియోగ తాపమెట్లు భరింతునని యనేక ప్రకారములఁ బలవరించుచు నీ! లోకంబున సర్వకాలములు దుఃఖముతోఁ గూడికొనినవే వాని స్థిరసౌఖ్యప్రదములు కావు.

శ్లో॥ భోగె రోగభయం కులేచ్యుతిభయం విత్తేనృపాలాద్భయం
మానే దైన్యభయం బలేరిపుభయం రూపేజరాయా భయం
శాస్త్రే వాదభయంగుణే ఖలభయం కాయేకృతాంతాద్భయం
సర్వంవస్తు భయాన్వితం భువినృణాం వైరాగ్యమేవా భయం.

అనునట్లు వైరాగ్యము నంటిని మఱియొకటిలేదు. తండ్రి మరణము దప్పింప నిల్లువెడలితిని. దారిలో సోదరునిం గోలుపోయితిని. జయసేనుని పెండ్లియాడి వానితో వియోగమును బొందితిని. దీనిలో సుఖమెంత దుఃఖమెంత తలపోయ దుఃఖమే యధికముగా నున్నది. దైవమేమి చేయునో యట్లు పోవుదానవని తలంచుటకంటె మంచి మార్గములేదు. తండ్రిచావు దప్పింప నా తరమా? యెవ్వరేమైనను సరియే నేనేమి చేయఁగలను. ఇంక యోగంబవలంబించి ముక్తిమార్గ మందెదనని తలంచి యా యడవిలో నిర్భయముగాఁ దిరుగుచు ఫలములను బర్ణములను భక్షింపుచుండెను. యోగినియై క్రమంబున నయ్యరణ్యమునఁ గో సంచరించుచుండ నయ్యండజయాన కొకనాఁ డొకచోట గొప్ప కోట యొకటి గనంబడినది.

అది యేదియో పురమనుకొని యవ్వనిత దానిచుట్టును దిరుగ నొకచెన గోపురమును ద్వారమునుఁ గానవచ్చెను. దానింబట్టి యా మంత్రిపట్టి దేవాలయముగా నిశ్చయించి తలుపులు మూసియుండుటచే జింతించుచు నా తలుపులోనున్న చిన్న తలుపొంటి చేతితోఁ ద్రోసిచూచెను. దానికి బీగము వైచనప్పుడు గడియలు తగుల గానను నా త్రోపుతో నా తలుపు వచ్చినది. మిగుల సంతసించుచు నమ్మించుబోణి యా ద్వారము దారిని లోనికి బోయినంత నదియొక యమ్మవారి గుడివలెఁ గనంబడినది. తన మనోభీష్టము సఫలముజేయ భగవంతుఁడు తన్నచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చెనని సంతోషించుచు నప్పడఁతి యగ్గుడిచుట్టును దిరిగి లోని తలుపులన్నియుఁ దెఱవఁబడియుండెను నా దేవతకు నమస్కరించి పెక్కుగతుల స్తుతిఁజేసినది.

ఆ యమ్మవారి పేరు సంయోగినీదేవి యనియు, నచ్చట దేవీనవరాత్రములకు గొప్ప యుత్సవము జరుగుననియు దానిం జూచుటకై యనేక జనులు వత్తురనియు నది మిగుల రహస్యప్రదేశ మనియు నా చిన్నది యొక శాసనము మూలముగాఁ దెలిసికొని మిగుల సానందించినది.

ఆ పూజారి తలుపు తాళము వైచునప్పుడు లవంగి యదృష్టమున గడియ యొగిరి కానవడినది కాదు. లేనిచో నితర దినములలో నాయాలయము లోనికిఁ బోవ బ్రహ్మకైనను శక్యముగాదు. అందు వింతవగల రత్నభూషణము లెన్నియేని గలవు. మరియు నాహారపదార్థములు చాలనున్నవి. ఆ చిన్నది వానినేమియుం బరిశీలింపక యాహార వస్తువులు దీసికొని తినుచు నా యావరణలోనున్న తటాక ప్రాంతమందున్న మంటపములోఁ గూర్చుండి యోగినియై నిత్యము తపము జేయుచుండెను.

రాత్రులయందు నిద్రాది వ్యవహారము లా మంటపములోనే చేయుచుండెను. ఇట్లున్న యంత నొక్కనాఁ డర్ధరాత్రంబున నద్దేవిని సేవించుటకై దేవలోకమునుండి రంభాది నిలింప కాంతలువచ్చి యమ్మవారిని సేవించి యరుగుచు మంటపములో నిద్రించుచున్న లవంగింజూచి తమలో నిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

రంభ—ఊర్వశీ! యిందొక సుందరి యోగినీ వేషముతో నున్నది. చూచితివా?

ఊ—చూచితి నౌరా! దీని రూపము చాల వింతగా నున్నది.

మేనక—అక్కలారా! సంయోగినీదేవి యీ యాకృతిఁబూని యిందు విహరించుచుండ లేదు గదా.

ఊ—యోగినీ వేషముగూడ దీని కలంకారముగానే యున్నది సుమీ.

రంభ—ఔను. స్వభావసుందరులకు వికృతమైనను సోయగమే యగునను మాట వినియుండలేదా?

మేనక—ఈ చిన్నది పతిని విడచి యొక్కరితయ యిందుండుటకుఁ గారణమేమియో తెలిసికొనఁ గలవా!

ఊ—(దివ్యదృష్టి నరసి) ఓహో! దీని యుదంతమంతయు దెలిసికొంటి, జెప్పెద వినుడు.

మేనక—సఖీ! యెట్టిదో చెప్పుము. వినమిగుల కుతూహలముగా నున్నది.

ఊ— దీనిపేరు లవంగి. ప్రభుకీర్తియను మంత్రికూఁతురు. ప్రద్యుమ్నుఁడను పేరుగల వీనియన్నయా విధియోఁ డంత్రి యాపదఁ దప్పించుటకై యూరువెడలి వచ్చి మార్గంబున ప్రభావతియను చిన్నదానిని జదరంగములో నోడించి యన్నకుఁ బెండ్లిజేసి మరియుం దేశములు దిరుగుచు నన్నతోఁగను పతి తోడను విడిపోయి విరాగముజెంది యిందుఁ దపము చేయుచున్నది.

మేనక—అక్కా! దీని తండ్రికి వీరిచే దీర్పఁదగిన యాపద యేమి వచ్చినది?

ఊ—సింహధ్వజుఁడను రాజు తనయొద్దకుఁ బల్లెవాండ్రు దెచ్చిన చేప నంతఃపురము నెడఁ జంపుటకై యాఁడుదియా మగదియా యని యడిగెను.

మేనక—అట్లడుగుటకు నతని యభిప్రాయమేమి?

ఊ—అది మగదియైనచో నంతఃపుర స్త్రీలకుఁ జూపింపఁ గూడదని.

మేనక—అంత గట్టివాఁడా? తరువాత.

ఊ—ఆ భేదము చేపలలోఁ గనిపెట్టుట గష్టమని బెస్తలు చెప్పిరి. ఆ రాజు మాటలు విని యా చేప పక్కున నవ్వినది.

మేనక—తరువాత.

ఊ—ఆ చేప నవ్విన కారణము చెప్పుటకు వాని కారుమాసములు మితివిచ్చి యప్పటికిఁ జెప్పనిచో నురిదీయింతునని యారాజు మంత్రి కాజ్ఞాపించెను.

మేనక—అన్నన్నా! రాజు లెంత కఠినాత్ములో కదా? చేప నవ్విన కారణ మెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు అక్కా! ఆ కారణము విన నాకును వేడుక యగుచున్నది. నీకుఁ దెలిసినం జెప్పుము.

ఊ—నా బుద్ధిసూక్ష్మతచేఁ గ్రహింపఁదగియుండలేదు. దివ్యదృష్టిచేఁ జూడఁ దేటపడినది. చెప్పెద వినుము.

మేనక—సావధానముగా వినియెదను చెప్పుము.

ఊ—ఆ సింహధ్వజుఁడు తన భార్యలను దాను గడుజాగ్రత్తగా నంతఃపురముల నుంచి కాపాడుచున్నాననియు, మగచేపను సైతము వారికి జూపింపఁగూడదని యట్లడిగెను. అట్టి మూఢతఁ గ్రహించి యాచేప యాభూపతి యెంత మూఢుఁడో తన యంతఃపురములోనున్న దాసు లాఁడువారో మగవారో యెరుఁగఁడు. నా పరీక్ష యీతనికిఁ గావలసివచ్చెనే యని యాచేప నవ్వినది.

మేనక—ఆతని యంతఃపురమున నట్టివారుండిరా యేమి?

ఊ—స్త్రీవేషములో మగవారు సంచరించుచు వాని భార్యలతోఁ గ్రీడింపుచుండిరిలే.

మేనక—ఊర్వశీ! సాహసాహ దివ్య జ్ఞాన సంపన్నవగు నీవుగాక యీ రహస్యము వక్కాణింప నొరులకు శక్యమగునా? అయ్యో! అట్టిపతికై వచ్చి యాచిన్నది యిట్లు విరాగముతో నున్నదా? పాపము దీని పతి యెవ్వఁడు. అతం డెందున్నాఁడు?

ఊ—దీని పతి జయసేనుఁడనువాఁడు. ఈ చేడియ యొకవృక్షము క్రిందనుండ దారి తప్పి వచ్చి గాంధర్వంబున స్వీకరించెను. ఆ యిరువురు మత్స్యదేశమునకుఁ బోవుచు దారితప్పి యక్షిణీవనమునకుఁ బోయిరి. ఆ యక్షిణి వృత్తాంతము తెలియక యా దంపతులు మూఁడుదినములు దానిమేడలోఁ గ్రీడింపుచుండిరి. అంత నాల్గవ దినమున నా యక్షిణివచ్చి తన శయ్యయందుఁ బండుకొనియున్న యా దంపతులం జూచి చంపక యిరువురను వేరొక యడవిలోనికిఁ ద్రోసి వేసినది.

మే—పాపము మరల నీ తరుణికిఁ బతితో సంయోగము గలుగునా?

ఊ— ఈ సంయోగినీదేవి కృపావిశేషమున నీయువతి పతితోడను, సోదరునితోడను శీఘ్రకాలములోనే కలిసికొనఁగలదు.

మే—అట్లయినచో నీ సంయోగినీదేవి నామము సార్థకమేకదా!

ఊ—దానికేమి సందేహము? ఈమె భక్తపరతంత్రగదా?

రం—అక్కలారా! మనమువచ్చి తడవైనది పోయిన త్తమా?

(అవి యంతరు విష్క్రమించుచున్నారు.)

ఆ దేవకన్యలు తన్నుగుఱించి సంభాషించుకొనఁ బ్రారంభించినప్పుడే యా లవంగికి మెలఁకువ వచ్చుటచే వారి మాటలన్నియు విని యా సంవాదములోఁ దన యిడుములన్నియు నశింపఁగు దెరంగు స్పష్టమయ్యెనని యానందపారావార వీచికలం దేలుచు నా లవంగి యిట్లు తలంచెను.

ఆహా! ఇనులెంక కష్టపడినను దైవానుకూలములేక సుఖముఁ బడయగలరా! సుఖదుఃఖములు దైవాయత్తములు. సుఖము దుఃఖమునకును, దుఃఖము సుఖము నకును నొక్కొక్కప్పుడు కారణమగుచుండును. నాకింతకు బూర్వము గలిగిన దుఃఖ మూలముననేగదా యిట్టివిరాగముతో నీదేవాలయమునకువచ్చితిని. ఇంను హాతంద్రియిడు ములావాయరీతి దేవకన్యకా సంభాషణాశ్రవణంబునం దెల్లమైనది. ఇదంతయు దైవము గూర్చినదేకాని వేరుకాదు. మాకు మరల మంచికాలము రానున్నది. పతితో సోదరు నితో శీఘ్రకాలములోనే గూడుకొనెదనని యూర్వశి చెప్పినది. ఆమె మాటలు దప్పునా యని యత్యంత సంతోషముతో నారాత్రి విద్రపోక వేగించినది.

అంత నాకాంత నాల్గవజామున నత్తటాకములో స్నానముచేసి యామంటపములో జపమునకు గూర్చుండబోవు సమయంబున గోపురప్రాంతమందెద్దియో మనుష్యుల సద్దు వినఁబడినది వెరగుపడి యాలవంగి యాగోపురపుసాపునకుఁబోయి చిన్నగుమ్మము దాపు నుండి యా యడవిప్రక్కకుఁ దొంగిచూచెను. అంతొక సుందరి మొరపెట్టుచుండ జెరదెచ్చిన దొంగలను పారదోలుచున్న బాలయోగి నొకనిం గనెను. ఆ లవంగి చూచుచుండ నా బాలయోగి తన యోగదండములో నమర్పబడియున్న కత్తిచే నా దొంగల నందరిని నరికివైచి యా చిన్నదాని చెరవిడిపించెను. పిమ్మట నా కొమ్మతోఁ గూడ నా బాలయోగి యా గుడిలోనికి వచ్చురీతి దోచినంత లవంగి మరలఁ బోయి మంటపములోఁ గూర్చుండి జపము చేయుచుండెను. ఇంతలో నా యోగియు నా తరుణియు నా చిన్నద్వారమునుండి యా గుడిలోఁ బ్రవేశించిరి. అప్పుడు కొంచెము చీకటిగానే యున్నది. తెల్లవారలేదు.

అంత నయ్యోగి యవ్వెలనాగతో సంయోగినీదేవి దేవాలయంబునకుఁ బ్రదక్షిణము చేయుచుండ నొకదండఁ దటాకము దాపుననున్న మంటపములో రెండవ చండికాప్రతివలెఁ దపంబు చేయుచున్న యా లవంగి గమనంబగుటచే నాశ్చర్యపడుచు నా చిన్నదానితోఁగూడ నా చేడియకుఁ బ్రొక్కి యందు గూర్చుండెను. లవంగియు నతనికి మరల మ్రొక్కి కన్నులం దెరచి జపమాలికను దొంతలపై నిడి యతని నెద్దియో యడుగఁదలంచు నంతలో నెచ్చటినుండియో యొక పురుషుఁడు ఆకసమునుండి యూడి వచ్చినట్లు వచ్చి యా తటాకములోఁ బడియెను.

ఆ చప్పుడువిని వారు మువ్వురు వెరఁగుపడుచుఁ నయ్యో! పై నుండి వచ్చి దీనిలో నెవ్వఁడో పడి మునింగెను. ఇది మిగుల వింతగానున్నది. పాపమూరక వాఁడు మృతినొందును. వీనిం బ్రతికించిన మిగుల పుణ్యముగదా యని పలుకుచు నా బాలయోగి యప్పుడే యత్తటాకములో నురికి మునిఁగి యతని వెదకిబట్టుకొని పైకిలాగి కొనివచ్చి యొడ్డునం జేరెను. ఆహా! వాని సాహసము మిగుల కొనియాడఁ దగియున్నది.

అప్పుడా పురుషుఁడు కన్నులు మూసికొని యొగర్చుచు గొంతసేపునకు తెలిసికొని తన్నా యోగియే బ్రతికించెనని యెఱిఁగి యతనితో నిట్లనియె.

అయ్యా! నీవు నాపాలిటి దైవమని నమ్మెదను. నన్నుఁ జచ్చినవానిఁ బ్రతికించితివి. అయినను నాకీ సమయములో మరణమే మేలని తోచుచున్నది. నావంటి పాపాత్ముఁ డెందైనఁగలఁడా? యని యెవ్వరినో తలంచుకొని విచారింపఁ దొడంగెను.

అప్పుడా బాలయోగి యతనితో నయ్యా! మీరిట్టి విరక్తిమాట లాడుచుంటిరేమి? యెట్టియేని యాపద జెందితిరా? యీ తటాకములో నాకసమునుండి యెట్లు పడితిరి? ఇది మాకుఁ గడువింతగా నున్నది. మీ వృత్తాంతము గోప్యము కానిదియేని జెప్పుఁడని యడిగిన నా పురుషుఁడు లవంగి విన నతనితోఁ దనకథ యిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

అయ్యా! నేను ప్రభుకీర్తియను మంత్రి కుమారుండను. నాపేరు ప్రద్యుమ్నుఁడు. లవంగియను పేరుగల నా చెల్లెలును నేనును దండ్రి యాపద దాటించుటకై దేశమువదలి యనేక దేశములు దిరిగితిమిగాని యెందును మా కార్యము దీరినదికాదు. అంత నొకనాఁ డచ్చేడియయు నేను నొక వటవృక్షముక్రింద నెండకు డాసి శయనించితిమి. దానికి నిద్రపట్టలేదు. అప్పుడు లవంగిలేచి దాహమడుగునని తలంచి యా చెట్టెక్కి జలముఁజాడ జూచుచుండెను. ఇంతలో నా తరు కోటరమునుండి యొక కృష్ణసర్పముపై గూటిలోనున్న భైరవపక్షి పిల్లలను దిన పైకిఁ బ్రాకుచుండెను. అది చూచి నేను కత్తితోఁ నా పామును జంపితిని. దానికి సంతసించుచు నా పక్షి నా యొద్దకువచ్చి కృతజ్ఞత జూపించుచు నా యాగమన కారణంబడిగి సర్పలోకమటిం పైకొని యా కోటరద్వారంబునఁ బాతాళలోకమునకుఁ బొమ్మని యుపాయము చెప్పినది.

దాని మాటప్రకారము శిరోమణిని గైకొని తత్ప్రభావముచే సులభముగాఁ బాతాళలోక మునకుఁ బోయితిని. అన్నన్నా! నాకప్పుడు కొంచెమైనను మా లవంగిమాట జ్ఞాపక ముండినదో నట్లు పోవుదునా? అయ్యారే! యా పాతాళలోక వైభవమేమని వక్కాణింతును. స్వర్గముగూడ దానికి సాటిగాదని చెప్పఁగలను. పాతాళలోకము చీకటిగానుండు నని చెప్పుకొనుమాట లబద్ధము. అందున్న రత్నరాసుల కాంతి యుగ్రముగాక యనేక సూర్యులకాంతివలె వెలుంగుచుండును. గావంజేసి యందు రాత్రియుఁ బగలనుభేదము లేదు.

అందు నేను యథేచ్ఛం దిరుగుచుండఁ నొక దండ నుద్యానవనములో వలయస్త్రీతోడఁ గ్రీడింపుచున్న యొక చేడియంగంటి. నా వర్ణించినంత సోయగము గల యువనాగ నాకంబునసైనను లేదని చెప్పవచ్చును. దానిం జూచినంత నాకు భైరవ పక్షి మాటం జ్ఞాపకమువచ్చినది. నాగశిరోమణిని హస్తంబునంబూని దాని చెంతకుఁ బోయితిని.

అక్కాంతమణియు మణిహస్తుండనగు నన్నుఁజూచి యత్యంత సంతోషముతో వచ్చి యొక పుష్పమాలిక నా మెడలోవైచి యిట్టట్టని నన్నడుగకయే గాఢాలింగనముఁ జేసికొనినది. అంత సోయగముగల కలకంఠివచ్చి మచ్చికతోఁ గౌఁగలించుకొనినప్పు డెట్టి సంతోషము గలుగునో చింతింపుము. నేనును మేనుగరుపార సహారమోదముతో సుఖపారవశ్యంబున నొక నిమిషము మైమరచి యుంటిని.

అంత నన్నెలంతయు నన్నా యుద్యానవనంబున దండ మీరియున్న క్రీడా మందిరమునకుఁ దీసికొనిపోయి చేడియలచే నమరింపఁబడిన కాంచనపీఠంబునఁ గూర్చుండబెట్టి మార్గాయాసంబువాయ వింజామరచేఁ దానే వీవఁదొడంగినది. అహా! అప్పటి యా యానందము వర్ణించుకొనినంత నిప్పుడు మేనుగరపు జెందుచున్నది. అంత నే నాకాంత చేయు నుపచారములకు వింతపడి యప్పడఁతిని నీవృత్తాంతమేమని యడిగితిని.

అప్పు డచ్చేడియ మొగమునకుఁ జిఱునగవునగయై మెఱయ నాతో నిట్లనియె. ఆర్యా! నాపేరు రత్నాంగి, నేను నాగకాంతను. మణిమంతుఁడను పేరుగల మాతండ్రి నన్నుఁ గొన్నతపంబుజేసి కనెను. నేనొకనాఁడు చేడియలతో నిత్తోటలోఁ గ్రీడింపు చుంత నాత్రేయుండను మహర్షి యిచ్చటికి వచ్చెను. ఆటతొందరచే నేనా యతి రాక బరామర్శింపనైతిని. దానికతండు గోపించి యీ కాంతకు మనుష్యుండు పతియగు ననియు పడుమలు గురుదునవియు శపించెను.

ఆ మాటవిని చెలికత్తియలతో నే వత్తసోధవత్తముని పాదంబులంబడి ప్రార్థించితిని. దాన సంతసించి యమ్మునిపతి యువతీ! మనుజపల్లభత్వము నీకుఁ దప్పదు. నాగశిరోమణి హస్తంబున ధరించి వచ్చిన వానినిఁ బతిగా వరింపుము. నీవు సౌఖ్యమందెదవని చెప్పుచునే యంతర్హితుఁడయ్యెను. అమ్మునితల్లజుని వచనంబు

దలంచుకొనుచు నే నిందు వేచియుండ నేఁటికి మీరిట్లు వచ్చిరి. నేను గృతకృత్యనైతిని. గాంధర్వవివాహంబున నన్నుంస్వీకరించి భోగపరుండవై యీ యుద్యానవనంబునఁ గ్రీడింపుమనుటయు నా మాటకు సంతసించి యమ్మించుబోఁడి యప్పుడ పాణిగ్రహణము చేసికొని నే నా సౌధంబులఁ గొన్ని దినంబులా రత్నాంగిఁ గ్రీడాసౌఖ్యంబు లనుభవించితిని.

అట్టి సౌఖ్యంబు మరగిన నాకు నా యనుంగు చెల్లెలుగాని తండ్రిగాని జ్ఞాపకమే రాలేదు. అంత నొక్కనాఁడు నన్నాచెలువ నీ యుదంత మేమని యడిగినంత నా కథ యంతయు నాకుఁ జెప్పిన జ్ఞానము వచ్చినది. అన్నిదినంబులు నాపై నా యనుంగు సోదరి యేమయ్యెనోకో యను విచారము బాధింపఁదొడంగినది. అప్పుడు తటాలున లేచి యచ్చటికో పరుగిడఁ దొడంగితిని. అట్లేమియు మాట్లాడక యూరక యరుగుచున్న నన్నుఁ జూచి వెరగుపడుచు నా రత్నాంగి సవేగము వచ్చి నా చేతులు పట్టుకొని యిట్లనియె.

నాథా! నీ యుదంతము చెప్పుమని యడిగినంత నేదియో తలంచుకొని యూరక పరుగిడుచుంటిరేమి? ఎక్కడకుఁ బోయెదరు! మీ కథ యేమని యడిగెను. అప్పుడా వనితకు నా వృత్తాంతమంతయు జెప్ప మా లవంగి యేమైపోయెనో యను చింతతోఁ బరుగిడుచుంటినని చెప్పితిని. దాని కమ్మగువ నవ్వి యాహా! యెన్నఁడో చెట్టుక్రిందఁ దిగవిడిచి వచ్చిన చిన్నదాని నిప్పుడు తలంచుకొని దాని రక్షించుటకై పోవుచుంటిరా? మేలు మేలు. మీ యనురాగము స్తుతిపాత్రమైయున్నది. రేపు పోవచ్చును రండని మరల నంతఃపురమునకుఁ దీసికొని పోయినది.

అది మొదలు అచ్చట వింతలు దాని విలాసములు నాకేమియు నుల్లాసమును గలుగఁజేసినవికావు. నేనా మఱునాఁడే భూలోకమునకుఁ బయనమైనంత నన్నెంతయు నాతో దానుగూడ బ్రయాణమయ్యెను. నేను వలదని యెంత చెప్పినను వినినదికాదు. నేనా రత్నాంగితోఁగూడ మునువచ్చిన మార్గంబుననే భూలోకంబునకు వచ్చితిని.

చెట్టుదిగి యందు లవంగి గానక పదచిహ్నములం జూచి యేడ్చుచు నో లవంగీ! లవంగీ! యని [illegible] మారుపలుకక యూరక యరవఁదొడంగితిని. అప్పటికి లెక్కించుకొన నెలయైనది. ఇంతదనుక నిందుండునా! యేదియో క్రూరమృగము భక్షించి యుండవచ్చునని నేను నిశ్చయించితిని. దాని బుద్ధిని గురించియుఁ జిలిపి గుణించియు రూపమును గుఱించియుఁ దలంచుకొని దుఃఖమాగక యిట్టు శోకించుచు నెట్టకేలకు నా రత్నాంగి యనునయ వాక్యములచే ధైర్యము దెచ్చుకొని యయ్యడవిలో వెదకుచు నడువఁదొడంగితిని. ఇట్లు నడుచుచుండ మార్గములో నొక చెఱువు గనంబడినది. మఱియును నగలను పుట్టంబులను గట్టునఁబెట్టి మే మిరువురము మార్గాయాసము నాయ నందు స్నానము చేయుచుంటిమి. అంతలో నొక గద్దవచ్చి గట్టున బెట్టిన నాగశిరోమణిని దన్నుకొనిపోయి దూరముగానున్న యొక చెట్టుమీద

వ్రాలినది. అప్పుడు నేను భయపడుచు భైరవపక్షి మాట దలంచుకొని తటాలున లేచి రత్నాంగికి జెప్పక యది వ్రాలియున్న చెట్టుక్రిందికిఁ బోయితిని. ఆ గద్దయు నన్నుఁజూచి బెదరి మరల నెగిరి పేరాఁమ్రానుపై వ్రాలినది. నేనును దాని వెంటఁ బోయితిని. ఈరీతి నా పతంగ మొకచెట్టు మీఁదనైనను నిలువక రాత్రింబగళ్ళు నడుచుచు నన్నుఁ బెద్దయుం దవ్వు దీసికొనిపోయినది నాకప్పుడు మాయామృగముం వెంటఁగిన శ్రీరాముఁడు జ్ఞాపకము వచ్చెను. అవి వెన్నెలరాత్రు లగుట రాత్రిగూడ దాని విడువక వెంటనంటి యరిగితిని. అంత నది నాలవదినము సాయంకాలమున నయ్యడవిలో మధ్యాహ్నసమయంబున నొక మేడమీఁద వ్రాలినది. దానింజూచి నేను ఆకారహితమగు నా హారంబులోనికి మెల్లనఁబోయి యాపక్షి చెంత జేరితిని. మగల నాగట్ట శబ్దము వేగముగా నెగరబోవునంతలో దానికాలి పట్టువదలి యామణి యందు జారి పడినది.

అప్పుడు పట్టరాని యానందముతో నా మాణిక్యమును గైకొని నేనా రత్నాంగినిఁ దలంచుకొని యెంతదూరము వచ్చితినో తెలిసికొనలేక మిగులఁ జింతించితిని. నేను మిగుల నాకలి గొనియుంటిని గాన నా మేడలో నలుమూలల వెదకితిని అందాహారపదార్థములు అనేకములు గనంబడినవి. వానిచేఁ గొంత యాకలి యడంచుకొని పై గదిలోనికిఁ బోయితిని. అందొక హంసతూలికా తల్పంబునఁ బదియారేండ్ల ప్రాయముగల కన్యకయొకతె నిద్రింపుచున్నది. దానిఁజూచి నేను వెరగుపడి యోహో! యింత సోయగముగల యెలనాగ ఈ మేడలో నేకాంతముగా నుండుటకు గారణమేమియో గదా? యని తదీయరూప వైభవమంతయు వర్ణించుచు పెద్దతడ వక్కడనే నిలువంబడి చూచుచుంటిని.

ఇంతలో నా వెలంత మేల్కాంచి యెదుర నన్నుఁజూచి పండ్లు పటపట గొరుకుచు ఏ యీ మనుష్యులకు సిగ్గులేదు. ఎంత చేసినను మరల వచ్చుచుందురని పలికి నేనుఁ జూచుచుండ దను మేను పెంచి మహా యాగ్రహముతో నాకాళ్ళు రెండును గైకొని గిరగిరఁ ద్రిప్పి వినరవైచినది.

అప్పుడు నామేను తెలిసినదికాదు. ఆ విసరున వచ్చి యీ తటాకములోఁ బడితిని. నీటిలోగాక మఱియొక చోటఁ బడితినేని ప్రాణములే పోవును. అందె వనునీ దయావశంబునఁ బ్రతికితిని. ఇదియే నా వృత్తాంతము. అట్టిసోదరిం బాసితిని. రత్నాంగితో వియోగమును బొందితిని. తంత్రిపిం బ్రతికించుకొనలేక పోయితిఁ. ఇట్టి నేను బ్రతికియు నేమి లాభమని పలుకుచుఁ గన్నీరు విడచెను. అతని చరిత్రమంతయు విని లవంగియు మేనుగరుపార దేవకన్యకల పలుకులు దలంచుకొని అన్నా! వచ్చితివేమని మనంబున సంతసించుచుఁ దనగట్టు బాధలపెట్టుచున్న వారి వృత్తాంతము గూడ తెలిసికొనఁ దలంచి యూరకుండెను. అప్పుడు బొంగలచేఁ జెఱసెండి నానాయోగితో వివిపింపబడిన చేడియ యతనికథ యంతయు విని యదరిపడి హా! నాథా! వచ్చితివేమని యతనిం గౌగలించుకొనియెను. దానికి బాలయోగి వెరగుపడెను.

అప్పుడా ప్రద్యుమ్నుఁడు చీఁకటిపోసి వెలుఁగువచ్చినది కావున నా వెలుతురున నానవాలు పట్టి యోహో! నా ప్రాణనాయకియగు రత్నాంగియే యని యవ్వనితను మరల గౌఁగలించుకొని బోఁటీ! నీ విక్కోటి కెట్లు వచ్చితివి? అన్నా దైవఘటన యిట్టిది కాఁబోలు స్వాగతమేనా? యని యడిగిన నారత్నాంగి మగని కిట్లనియె.

నాథా! వినుఁడు మీరట్లు నన్నాతటాకములో విడిచి వాణిజ్యమునకై పడి వెంట నరిగిన వెనుక మీరాకకై కొంతసేపు నేనా నీరాకరతీరంబున వేచియుంటిని. ఎంత తడవునకు మీరు రాకపోవుటచేఁ బరితపించుచు మీరు పోయిన దారింబట్టి నడచుచుఁ బ్రద్యుమ్నా! యని యరచుచు మిమ్ము వెదకితిని. ఎందునను మీ జాడ తెలిసినదికాదు. అంతరాత్రి వచ్చినది. కటికిచీఁకటిలో గుండె రాయిచేసుకొని బ్రతుకు మీఁది యాశవిడచి యొక చెట్టుక్రిందఁ బండుకొంటిని. ఆ రాత్రి యేమియు నిద్రపట్టినదికాదు. అంతఁ దెల్లవారిన వెనుక మరలఁ నయ్యడవిలో మిమ్ము వెదకుచు నడుచుచుంటిని. ఈరీతి మూఁడురాత్రులు వెదకినను మీజాడ తెలిసినదికాదు.

అంత నాలుగవనాఁడు రాత్రి యొక్కానొకచో నిట్లై చింతించుచున్న నా యొద్దకు దొంగలువచ్చి నన్నుఁ బట్టుకొనిరి. అప్పుడు నాకుఁ బ్రాణములమీఁద నాశవదలినది. నన్ను ప్రతిగప్పి మూర్ఛనొందితిని. పిమ్మట నా ప్రియసఖులు నన్నేమిచేసిరో నేనెఱుంగను. నాసుకృతంబున నీ పుణ్యాత్ముఁడు వారిం జంపి నన్ను విడిపించెను. అంతలో నీ గుడిలోనికి వచ్చి యీ రోగివద్దఁ గూర్చున్న వెంటనే మీరు తటాకములోఁ బడితిరి. ఇదియే నా వృత్తాంతము. మిమ్మును నన్నును నాపత్సముద్రమునుండి దరి జేర్చిన యీ పుణ్యాత్ముని వృత్తాంతమెట్టిదో తెలిసికొనఁదగినదై యున్నదని పలికిన నా ప్రద్యుమ్నుఁ డాబాలయోగికి నమస్కరించి యయ్యా! మీరు మమ్ముద్ధరింపవచ్చిన పరమేశ్వరులని తోచుచున్నది. మీ యుదితానవృత్తాంబులం జెప్పి మదీయ శ్రవణానందము గావింపుఁడని యడిగిన నవ్వుచు నాబాలసన్యాసి యిట్లనియె.

అయ్యా! మీ చరిత్రము విని నాకును మీతో బంధుత్వము గలిగినట్లే యున్నది. నేను మత్స్యదేశపు రాజకుమారుండను. నా పేరు జయసేను డందురు. నే నొక్కనాఁడు పేటకుఁబోవు గాలివానచే నేవలను విడిచి యొక్కరుండ గుఱ్ఱముతోఁ జీఁకటిలో దారితప్పి యొక మఱ్ఱిచెట్టు క్రిందకుఁ బోయితిని. అంధకారసుందరి మెఱుపుల వెల్తురు నన్నుఁ జూచి అన్నా! ప్రద్యుమ్నా యిటురా! యని పేరుపెట్టి పిలిచెను. దానికి నేను అదరిపడి దరిజేరితిని. ఆ చిన్నది నేను ప్రద్యుమ్నుఁడనే యనుకొని తటాలున వచ్చి కౌఁగలించుకొనినది. అప్పుడు కాంతా! నేను ప్రద్యుమ్నుఁడను కాను. నా పేరు జయసేనుఁడని నా యుదంతమంతయుఁ జెప్పితిని. పిమ్మట నమ్మదవతియుఁ దన యుదంతమంతయుం జెప్పి యున్నదై చింతింపఁ దొడఁగినది.

నేనును దాని నోదార్చితిని. అదియొక పురుషుని ముట్టుకొని వేరొకని మరల ముట్టుకొనదు. గనుక నన్నే గాంధర్వ వివాహమాడినది. అంత మేమిరువురము ప్రద్యుమ్నుని వెదకుచు నయ్యరణ్యములోఁ దిరుగఁజొచ్చితిమి. అటు తిరుగుచుండ నొకనాఁడు నీ విప్పుడు చెప్పిన యుద్యానవనమునందలి మేడలోనికిం బోయితిమి.

జనశూన్యమైన యామేడలో మూఁడురాత్రులు మేమిరువురము యథేష్టకామంబు లనుభవించితిమి. అంత నాల్గవదిన ముదయమున నా మేడయు నాలవంగియు నేమైపోయెనో కాని నేను తెల్లవారిలేచి చూడ నొక యడవిలోఁ జెట్టుక్రింద నుంటిని. అప్పుడు భార్యావియోగము సైరింపలేక విరాగముతో యోగినై తిరుగుచుండ నొకనాఁ డొక యోగిపుంగవుండు నాకు గనంబడియెను.

అతనికి మ్రొక్కి అయ్యా! నాభార్య యెందున్నది? యెప్పటికేని నేనుదానితోఁ గలిసికొందునా ? యని యడిగితిని. అయ్యతిపుంగవుండు నా మొఱఁ గటాక్షించి సంయోగినీదేవి నారాధించినం గలిసికొందురని చెప్పి ఈ యరణ్యము గురుతెఱింగించెను. నేనును దిరిగితిరిగి నిన్నరాత్రి కీప్రాంతముచేరితిని. ఇంటిలోనుండరని కొంగలు చెరచెద్దుననిజూచి జాతి ధర్మంబు విడువక యోగదండములో నమర్చియున్న కత్తిచే జంపి యా లతాంగియు నేనును నీ గుడిలోనికి వచ్చి యీ యోగినిమొద్ద గూర్చుండు నంతలో నీవీశటాకములోఁ బడితివి. నిన్ను లేవదీసితిని. ఇదియే నా వృత్తాంతము.

నీవే యాప్రద్యుమ్నుఁడవై యాలవంగియే నీ చెల్లెలైనచో నీవు నాకు బావ వగుదువు ననుటయు నా ప్రద్యుమ్నుఁడతనిం గౌగలించుకొని బావా! నిక్కముగా నిన్ను వరించినది నా యనుంగు సోదరియే దాని మరల నెట్లు గలిసికొందుము. అయ్యో! దానినిందు విడిచి యొక్కరుఁడ నేనింటికిఁ బోఁగలనా? దైవము కొంచెము మన కనుకూలుఁడై నట్లు తోఁచుచున్నది. లవంగికూడ మనతోఁ గలిసినచో నీ యతి కనేక వందనములు పెట్టెదము. ఈ దేవి కనేకముగాఁ బలులిప్పింతుమని యాతురముగాఁ బలుకుచున్న యన్న మాటలను పతి వచనంబులను విని యోగినిగానున్న యా లవంగి, అన్నా! ప్రద్యుమ్నా! యోహో నాథా! మీరింక నాకై చింతింపకుడు నేనే లవంగిని. మనయెడ దైవమునకుఁ బూర్తిగా ననుగ్రహము వచ్చినది. ఈ సంయోగినీదేవి యనుగ్రహమే మీ మరల నందర నిచోటికిఁ జేర్చినది. నా వృత్తాంతము వినుండని తన కథయంతయు వారి కెఱింగించెను. అప్పుడు ప్రద్యుమ్నుడు పట్టరాని సంతోషముతో జెల్లెలిం గౌగలించుకొని కన్నుల నీరుగార్చుచు గొంతొకసేపు మే నెఱుంగక దైవమును ధ్యానించుచుండెను.

అంతలో మరల విచారమును దెచ్చుకొని యతండు లవంగి కిట్లనియె. అన్నా!! మన యాపదలన్నియు దైవము దాటించెను. మన తండ్రిమాట మనము

మఱచియే పోయితిమి. ఆయన బ్రతికియుండిన మనలఁజూచి సంతోషించునుగదా! అతఁడు లేనినాఁడు మనలఁజూచి సంతసించువారెవ్వరు? ఇందులకై నాకు విచార మగుచున్నది. యేమి చేయవలయునని పలికిన విని 'దుఃఖించకి యన్నా! అందులకై నీవు చింతింపకుము. మనతండ్రి బ్రతుకుమార్గము దేవకన్యక లాడుకొనిన మాటలచే దేటపడినది. చేప నవ్విన కారణము నేను జెప్పగలను. కాని లెక్కించిచూడ నేటి సాయంకాలమే మన తండ్రిని నురిదీయు సమయము. ఈ దివసముతో నాఱుమాసము లైనది. ఇంతలో నింటికిఁ బోగలము. మనగ్రామ మేదిక్కున నున్నదో మన మెఱుఁగము. దీని కేమియేని యాధారమున్న జెప్పుమనిన నతం డిట్లనియె. అమ్మాశీ! ఆ కారణము యథార్థముగా నీకు దెలిసినచో నేనీ సాయంకాలము లోపుగా మనము మన గ్రామము చేరునట్లు చేయగలను. చూడుమని యన్న దాత్మగతంబున బూర్వము వరమిచ్చిన భైరవపక్షిం దలంచుకొనియెను.

అంతమాత్రముననే యా పక్షి వచ్చి ముందు వ్రాలినది. దానిం జూచి ప్రద్యుమ్నుడు సంతసించుచు దనకథ యంతయుం జెప్పి సాయంకాలము లోపుగా దమ్ముఁ దమపురమును జేర్పుమని వేడుకొనియెను. అప్పుడా పక్షియు వారల నుద్ధరించి తన రెక్కలమీఁద నెక్కించుకొని గరుత్మంతునివలె వలిరసంబున బ్రొద్దు గ్రుంకక పూర్వమే మిక్కిలి దవ్వుగానున్న ధర్మపురమునకుఁ దీసికొని పోయినది.

ఆహా! వాని గమనవేగ మెట్టిదో చూడుము. అప్పుడా గ్రామ మంతయు హల్లకల్లోలముగా నున్నది. వీధుల గుంపుగుంపులుగా జనులు గూడికొని మంత్రి మాటలు చెప్పుకొనుచుండిరి. అయ్యో! ఈ మంత్రికెట్టి యాపద వచ్చినదో చూచితిరా? యురికంబము నొద్దకుఁ దీసికొనిపోయిరి. కొడుకును గూఁతురును గూడ నాఱుమాసముల క్రిందట దేశాంతర మేగిరఁట. వారు దగ్గరలేరు. పాపము భార్య యొక్కరితియ యా బండి వెనుక నేడ్చుచుఁ బోవుచున్నది. వారేమైపోయిరో తెలియదు. రాజెంత దయాళువో కాని యతని కొడుకును గూఁతురు నింటికి వచ్చువరకైన నిలుపరాదు గాఁబోలు. పాపమా మంత్రి నీకేమి కోరిక యున్నదని యడిగిన దన సంతానముఁ జూడఁ గోరికొనియెనఁట. రాజుగారు దానికి సమ్మతింపలేదు. అయ్యో! తుదకు వాని కపరక్రియ జేయువారు గూడ లేరుగదా యని యనేక రీతులఁ బ్రజలు చెప్పుకొనఁ దొడంగిరి. ఆ మాటలన్నియు నాలించుచుఁ బ్రద్యుమ్నుఁడు లవంగియుఁ దిన్నగా నా యురికంబము నొద్దకే యా పక్షిని నడిపించిరి.

అప్పుడు మంత్రి నురికంబమునొద్ద నిలువఁబెట్టిరి. కొందరు పెద్దమనుష్యులు దాపుగా నిలువంబడిరి. మంత్రి భార్య యేడ్చుచు మగని యడుగుల మ్రోలంబడి యుండెను. చూచు వారందరు కన్నీరు గార్చుచుండిరి. రాజకింకరులు దండనాథునితో అయ్యా! మంత్రి నురిదీయుట కనుజ్ఞ? యని యడిగిన నతండు చేయివీచి యాజ్ఞ యిచ్చెను. అందఱు హరినామస్మరణ చేయుచుండిరి.

పిమ్మట నతని తల నురిత్రాటిలోఁ దగిలించిరి. ఇంతలో నా పక్షులు రెక్కల గాలి చప్పుడువిని యందరు నద్భుతమందుచు నా దిక్కుగాఁ జూచిరి. అంత నాపక్షులు రెండును వారిమ్రోల వ్రాలినవి. అప్పుడు ప్రద్యుమ్నుఁడు లేచి చేయెత్తి యోహో! మంత్రి నురిదీయకుఁడు ఉరిదీయకుఁడని కేకలు పెట్టెను. ఆ ధ్వనిని విని యురిదీయు వారలు భయపడి మంత్రి శిరస్సును త్రాటిలోనుండి తప్పించిరి. అక్కటి యధికారి ప్రద్యుమ్నునితో నోయీ! మంత్రి నురిదీయవలదని నిర్భయముగాఁ బలుకుచుంటివి. నీ వెవ్వఁడవు. నీకేమి యధికారమున్నది? నీవు చేఁప నవ్విన కారణము జెప్పఁగలవా యని యడిగినఁ బ్రద్యుమ్నుం డిట్లనియె.

అయ్యా! నేను మంత్రికుమారుండను నా పేరు ప్రద్యుమ్నుఁడు. నేను చేఁప నవ్విన కారణము నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలను. మంత్రి నురి తీయింపకుఁడు అని చెప్పెను. ఆ మాటలువిని యెల్లరు సంతోషించిరి అప్పుడు దండనాథుఁడా వార్త రాజునొద్దకు బోయి చెప్పెను. రాజు నురిదీయువారికిఁ బ్రద్యుమ్నుమాట వినువఱకు మంత్రి నురిదీయవలదని యాజ్ఞాపించి వారినెల్ల రప్పించుకొని ప్రద్యుమ్నా! చేఁప నవ్విన కారణము చెప్పఁగలవా! నీ తండ్రిని విడిపింతు ననుటయు నతం డయ్యా! యా కారణము తప్పక చెప్పెదను. సభ చేయింపు డనుటయు సింహధ్వజుఁ డప్పుడే పౌరులనెల్ల దన యాస్థానమునకు వచ్చునట్లాజ్ఞాపించెను. సామంత నృపాల పౌర పండితయుతుండై యా నృపాలుండు పెద్ద కొలువుదీర్చి కూర్చుండెను.

అప్పటికి లవంగియు, ప్రద్యుమ్నుఁడు, జయసేనుఁడు, రత్నాంగియు వచ్చి యుచితస్థానముల గూర్చుండిరి. మంత్రినిఁగూడ నప్పటికి రప్పించిరి. కొలువువారెల్ల ప్రద్యుమ్నుని యుపన్యాసమును వినగోరుచున్న సమయంబున రాజు ప్రద్యుమ్నునికిఁ జేప నవ్విన కారణమును జెప్పుటకు సెలవిచ్చెను. అప్పుడు ప్రద్యుమ్నుఁడా వార్త జెప్పుటకుఁ దన ప్రక్కనున్న లవంగిని నియోగించెను. అంత నా నెలఁతయు బతి యనుమతి వడసి లేచి నిలువంబడి సభాసదులకు నమస్కరించి యెల్లరు విన రాజుతో నిట్లనియె. రాజా! భగవంతుడు పశుపక్షి మృగాదికముల కేదియో యొక శక్తి వని

పూర్ణముగా నిచ్చి మనుష్యకోటికి సకలవిధ జ్ఞానశక్తియు నొసంగెను. అట్టి మనుష్య జాతియందు జనియించియుఁ గూడని కార్యములయందుఁ బ్రవర్తించుచు యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యులగు మనుష్యులకంటె నితరజాతియే నీతిగలదని చెప్పవచ్చును. పిపీలికా జ్ఞానము విహంగజ్ఞానము పశుజ్ఞానము జలచరజ్ఞానము మనుష్యజ్ఞానమునకు మించి యొప్పును. ఆ చేప యూరక నవ్వినదికాదు. అందులకు మంచికారణమే యున్నది. దానిం జెప్పుమని మీరు మంత్రికి నాజ్ఞాపించిరి. ఆయనకు మారుగాఁ గొమార్తెను నేను జెప్పుచుంటిని. ఆ కారణము వినిన మీకుఁ గోపము రాకమానదు. అందుమూలమున నన్నపరాధినిగా నెంచితిరేని యెంతటి యుపద్రవము సంప్రాప్తింపఁగలదు. రాజాజ్ఞ యెట్టిదైన నడ్డుచెప్ప వారుండరు. కావున నది యెట్టిదైనను క్షమింతుమని నా కభయ పత్రిక నిత్తురేని వక్కాణించెద. లేకున్నఁ జెప్పనేరనని సహేతుకముగాఁ బలికిన విని యా నరేంద్రుఁడు తదీయ గంభీరోపన్యాసమునకు సిగ్గుపడుచు నిట్లనియె.

కటకటా! చేప నవ్విన కారణము నిదర్శనముగాఁ జెప్పితివేని యెంత యపరాధమైన సైరించెద నందులకు సందియ మక్కరలేదు. చెప్పుము చెప్పుమని తొందర చేయుచు నట్టి పత్రిక వ్రాసియిచ్చెను. అప్పుడా చిన్నది, మహారాజా! పురుషులకంటె స్త్రీలకు సాహసము కామము మొదలగు గుణము లారు రెట్లధికమని శాస్త్రములు జెప్పుచున్నవి. వనితలు పరపురుష సంగమాభిలాషిణులనికదా? తరుచు నంతఃపురములోఁ బెట్టి కాపాడుచుందురు.

శ్లో॥ నగృహాణి నవస్త్రాణి నప్రాకార స్తిరస్క్రియాః।
నేదృశారాజ సత్కారా వృత్తమావరణం స్త్రియాః॥

అంతఃపురములును వస్త్రములును ప్రాకారములును తెరలును రాజసత్కారములును స్త్రీల కావరణములై కాపాడఁజాలవు స్త్రీకి సద్వృత్తమే మంచియావరణము యని వాల్మీకి చెప్పియున్నాఁడు. సీత మీ భార్యల వలె రక్షకులచే రక్షితంబులగు నంతఃపురంబులం బెట్టి పోతుటీగనేనియుఁ జొరనీయక కాపాడుచుంటిరి. వారు పవిత్రలలై యున్న వారనియే తలంచుచుంటిరి.

అల్లవారు పల్లెవాండ్రు చేపను దీసికొని వచ్చినప్పుడు దాని నంతఃపురమునకుఁ బంపఁదలంచి యది యాఁడుదియా మగదియా యని యడిగితిరి. అది మగదియైనచో మీ భార్యలకు మానహాని వాటిల్లుననియేకదా తలంచితిరి. మీ ప్రశ్న కారణమా మత్స్యశ్రేష్ఠంబు గ్రహించి పక్కున నవ్వినది. ఇదియే చేప నవ్విన కారణమని పలికిన విని యా రాజు తల కంపించుచు నిట్లనియె.

ఇది మాకుఁ దెలియని విషయముకాదు. నీవు చెప్పిన సమాధానము సరిపడి యుండలేదు. నే నడ్డగిగినంతనే కారణములేక యూరక నవ్వరు. నీవు తగిన సమాధానము చెప్పి యొప్పింపుము. లేకున్న మీ తండ్రి నురితీయింపక మానననని చెప్పిన విని యక్కాలికి నవ్వుచు నిట్లనియె.

మహారాజా! మీరెంత పని చేయుటకైన సాహసులే! కావిందు మీ భార్యల యంతఃపురమును గాచుచున్న యాఁడువాండ్రనెల్లర నిక్కడికి రప్పింపుడు వారిచే నా కారణము చెప్పింతును. మీరు స్వయముగాఁబోయి యెట్లున్నవారి నట్లు దీసికొని రావలయునని కోరిన నా నృపతి యుచితపరివారముతో నప్పుడ పోయి శుద్ధాంతమందున్న స్త్రీలనందరం దీసికొనివచ్చి లవంగిముందు నిలబెట్టించెను.

అప్పుడు లవంగియు వాండ్రఁ బరీక్షించి సన్నని బట్టలు కట్టించి స్నానముచేసి రండని యాజ్ఞాపించినది. వారప్పుడు కొండంబడిరికారు రాజశాసనము ప్రయోగింపఁబడుటచే వాండ్రు దాపుననున్న తటాకములో స్నానము చేసివచ్చి సభలో నిలువంబడిరి. వారికి స్త్రీచిహ్నము లేమియునులేవు పురుషచిహ్నములన్నియు స్పష్టముగాఁ గనంబడినవి. అప్పుడా చిన్నది సభ్యులందఱకు మొగంబై అయ్యలారా! వీండ్ర జూచితిరిగదా? వీరాడువారో మగవారో తెలిసికొంటిరా? పాప మీ రాజు వీరినందర నాఁడువారనియే నమ్మి యంతఃపురమున గాపుపెట్టి భార్యలశీలముల గాపాడుచున్నానని సంతోషించుచుండెను. తన యంతఃపురమున నున్నవాండ్రు ఆఁడువారో మగవారో తెలిసికొనలేని యీ మూఢుఁడు నన్నాఁడుదియా మగదియా యని యడుగుచున్నాఁడే! మగదాననైన నను నేనేమి చేయుదును. ఇంతకన్న నవివేకి యెందైనం గలఁడా? యని దివ్యజ్ఞానసంపత్తిగల యా మీనంబు నవ్వి మేను బాసినది. రాజా! యిప్పుడైన నే జెప్పిన కారణము సరిపడినదియా? ఇట్టి దేవరహస్యము చెప్పుమని యడిగి చెప్పనిచో నురితీయింపఁ బూనిన నీయొద్దఁ గొలువు చేయుటకంటె మహాపాతకము లేదని చెప్పి యప్పడతి పీఠముపైఁ గూర్చుండెను.

అప్పుడు సభాసదులెల్ల కరతాళములు వాయించిరి. రాజు మొగమునఁ గళదప్పినది. సిగ్గున దలవంచుకొని తనకుఁ దాన నిందించుకొనుచు మంత్రి పాదంబులంటి మహాత్మా! నిన్నూరక చంపఁబూనిన నా తప్పు మన్నింపుము. నీ కూఁతురు నాకు మంచిబుద్ధి చెప్పినది. నాకీ రాజ్యమక్కరలేదు. నీవే పాలింపుమని మిక్కిలి దీనుండై వేడుకొనుటయు మంత్రి యతనియందుఁ బ్రసన్నుండై రాజు సంతోషించునట్లు తగిన యుత్తరము చెప్పెను.

అప్పుడు సభలో లవంగి చెప్పిన యుపన్యాసమువిని సభాసదులెల్ల విస్మయసముద్రములో మునిఁగిపోయిరి. లజ్జాభయక్రోధ సంభ్రమములతో నాభూపతి యప్పుడే యా యంతఃపుర ద్రోహులనెల్ల నినుపచిక్కములలో నెక్కించి బిగియఁగట్టించి [illegible] తోఁటలో వ్రేలఁగట్టించెను.

పిమ్మట రౌద్రావేశముతోఁ గత్తిదీసికొని యంతఃపురమున కరుగుచున్న రాజా సన్నాహముచూచి లవంగి యడ్డపడి భార్యలం జంపవలదని యెన్నియో ప్రతిపాల

వాక్యములు జెప్పినది. కాని యతని యహంకార మణఁగినదికాదు. భార్యతోనందఱ బరిభవించి యారాజు రాజ్యము మంత్రి కిచ్చివేసి తాను తపోవనంబునఁ కరిగెను.

మంత్రియు లవంగివలన వారుపోయిన వృత్తాంతమంతయు విని సంతసించుచు గౌరుకును గోచంద్రమా గూఁతురును నల్లుండును దన్ను భజింప మహావైభవముతోఁ బెద్దకాలము రాజ్యము గావించుచు ధరిత్రీతలంబున సకలసౌఖ్యము లనుభవించెను.

గోపా! నీవు చూచిన యనుపదిక్కులలో నున్నవారు అంతఃపురద్రోహులు వారే. శైలసిక్తములగుట వారి కళేబరములు చెడక పెద్దకాలమట్లే యున్నవని చెప్పి మణిసిద్ధ యతీంద్రుఁడు శిష్యునితోఁగూడ బోయిపోయి యొకనాఁడు సాయంకాలమునకు జగన్నాథంబు బ్రవేశించెను.

తోదకవృత్తము

వాగ్విపితాప్రియ నాతిజనాళ
ప్రాగ్వరమఃఖ్య సుపర్వగణేడ్యా
దిగ్వసనాంచిత సీరజనోక్తి
స్రగ్విభవార్చిత చంద్రకపర్దాత॥

క. మంగళమగుఁ బ్రజలకు నృప
పుంగవు లేలుదురు ధర్మబుద్ధిదనర ధా
త్రిం గోవులకును విప్రుల
కుం గల్గుశుభంబు మనుజకోటి జెలంగన్.

క. కరలోచన కరికాకే
సర్వ సంఖ్యా ఖలితకాలి శకదీపిత కా
ర్వరివత్సరమునఁ గాశీ
పురయాత్రావసథ చరిత ముంబేసితిగా.

గద్య—ఇది శ్రీమద్విశ్వనాథ పదను కంపాసంపాదిత కవితావిచిత్రాత్రేయ ముని
సుత్రామగోత్ర పవిత్ర మధి దుర్గకలశ జలనిధి రాకాసముదమిత్ర లక్ష్మీ
నారాయణ పౌత్ర కొండయార్యపుత్ర సోమిదేవీ గర్భశుక్తి ముక్తాఫల
విబుధజనావిధేయ సుబ్బన్నదీక్షిత కవి విరచితంబగు శ్రీకాశీ
యాత్రా పసథ చరిత్రమను మహాప్రబంధంబునందు
ప్రథమ భాగము సమాప్తము.

శ్రీ విశ్వనాథార్పణమస్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ బాలాజీ ప్రింటర్స్, విజయవాడ-1.